T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ VE SİYASET BİLİMİ
(SİYASET BİLİMİ) ANABİLİM DALI

TÜRKİYE'DE NEOLİBERAL DEVLET ANLAYIŞI BAĞLAMINDA DEVLET-GÜVENLİK İLİŞKİSİNİN DEĞİŞEN İÇERİĞİ VE ÖZEL GÜVENLİK OLGUSU

Doktora Tezi

Evren HASPOLAT

ANKARA-2010

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ VE SİYASET BİLİMİ
(SİYASET BİLİMİ) ANABİLİM DALI

TÜRKİYE'DE NEOLİBERAL DEVLET ANLAYIŞI BAĞLAMINDA DEVLET-GÜVENLİK İLİŞKİSİNİN DEĞİŞEN İÇERİĞİ VE ÖZEL GÜVENLİK OLGUSU

Doktora Tezi

Evren HASPOLAT

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Filiz Çulha ZABCI

ANKARA-2010

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ VE SİYASET BİLİMİ
(SİYASET BİLİMİ) ANABİLİM DALI

TÜRKİYE'DE NEOLİBERAL DEVLET ANLAYIŞI BAĞLAMINDA DEVLET-GÜVENLİK İLİŞKİSİNİN DEĞİŞEN İÇERİĞİ VE ÖZEL GÜVENLİK OLGUSU

DOKTORA TEZİ

Tez Danışmanı : Doç. Dr. Filiz Çulha ZABCI

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı	**İmzası**
Prof. Dr. Beyrul A. Çulha	
Doç. Dr. Filiz Zabcı	
Doç. Dr. Kemal Inal	
Prof. Dr. Aykut Selçuk	
Prof. Dr. Ilhan Uzgel	
.....	.....

Tez Sınavı Tarihi: **23.06.2010**

TÜRKİYE CUMHURİYETİ

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Bu belge ile, bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim (01/06/2010).

Tezi Hazırlayan Öğrencinin

Adı ve Soyadı

Evren HASPOLAT

İmzası

.....

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....i

TABLO LİSTESİ.....v

KISALTMA LİSTESİ.....vii

GİRİŞ.....1

BİRİNCİ BÖLÜM

BİR GÜVENLİK VE ZAPT ETME FORMU OLARAK

KAPİTALİST DEVLET

I. Güvenlik/Zapt Etme Diyalektiği.....16

II. Zor-Devlet-Tahakküm.....24

III. Devleti Güvenlik ile İlişkilendirmek: 'Güvenliği Tesis Eden Devlet'.....29

IV. Geleneksel Devletin Despotik İktidarı ve Güvenlik/Zapt Etme Kapasitesi.....34

V. Kapitalist Devletin Altyapısal İktidarı ve Güvenlik/Zapt Etme Kapasitesi.....40

VI. Burjuva Toplumsal Düzeni: Güvenliği Mülkiyet ile İlişkilendirmek.....49

VII. Kapitalizm, Birikim Stratejileri ve Toplumsal Polislik.....56

VIII. Liberal Devlet ve Polis: Efendisizleri Yönetmek, Düzeni Empoze Etmek.....61

IX. Müdahaleci Devlet ve Sosyal Güvenlik: Üretim Yönetimi Biçimindeki Zapt Etme.....76

X. Otoriter Devletçilik ve Özel Güvenlik: Denetim/Zapt Etme Her Yerde.....85

XI. Sonuç ve Değerlendirme: Yeniden Güvenlik/Zapt Etme Diyalektiği Üzerine....93

İKİNCİ BÖLÜM

NEOLİBERAL BİRİKİM REJİMİ VE YÜKSELTİLEN YENİ GÜVENLİK/ZAPT ETME AYGITI: ÖZEL GÜVENLİK

I. Neoliberal Dönemde Güvenlik ve Güvenliksizlik: Algılar ve Gerçekler.....97

II. Dış Düşmandan İç Düşmana: Tehlikeli Sınıfların ve Yönetim Stratejisi Olarak Cezalandırmanın Geri Dönüşü.....112

III. Otoriter Devletçilik ve Baskı Aygıtının Artan İşlevi Bağlamında Özel Güvenliğin Anlamı.....120

IV. Özel Güvenliğin Gelişimi ve Boyutları.....133

V. Kamusal ile Özel Arasında Melez Bir Alan: Güvenlik Yönetişimi Bağlamında Özel Güvenliğin Konumu.....162

VI. Özel Güvenliğin Toplumsal Polislik İşlevi: Burjuva Toplumsal Düzeninin Devam Ettirilmesi.....170

VII. Sonuç ve Değerlendirme.....184

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE TOPLUMSAL POLİSLİK VE ÖZEL GÜVENLİK OLGUSUNUN GELİŞİMİ

I. Neoliberalizm Öncesi Toplumsal Polislik.....187

A. Osmanlı Devleti'nde Toplumsal Polislik 187

B. Neoliberalizm Öncesi Türkiye Cumhuriyeti'nde Toplumsal Polislik.....195

1. 1980 Öncesi Türkiye Cumhuriyeti'nde Uygulanan Birikim Stratejileri196

2. 1980 Öncesi Türkiye Cumhuriyeti'nde Toplumsal Polislik.....205

II. Neoliberal Dönemde Toplumsal Polislik.....213

A. 24 Ocak'tan 12 Eylül'e: Neoliberalizmin Türkiye'ye Girişi ve Yeni Birikim Stratejisi. 213

B. Devletin Otoriterleşmesi ve Toplumsal Polislikte Neoliberal Açılım: Özel Güvenlik Teşkilatları.....222

C. AKP İktidarı: Neoliberalizmin İkinci Evresi ve Otoriter Devletçiliğin Kurumsallaşması.....243

D. Otoriter Devletçilik ve Toplumsal Polislikte Yeni Açılım-I: Yükseltilen Özel Güvenlik.....266

1. Özel Güvenlikte Şirketleşme Süreci.....267

a. Yasa Öncesi Şirketleşme Süreci.....268

b. 5188 Sayılı Yasa ve Özel Güvenlik Şirketlerinde Yasal Dönem.....276

c. Yasal Dönem Sonrası Özel Güvenlikte Genel Tablo……295

2. Göreli Özerkliğin Pekiştirilmesinin Aracı Olarak Özel Güvenlik....304

3. Bir Zapt Etme Formu Olarak Özel Güvenlik: Gözetim ve Denetimin Derinleştirilmesi ve Yaygınlaştırılması.....308

4. Özel Güvenlik ve Alt Sınıflar: İstihdam Boyutuyla Özel Güvenliğin Rıza İşlevi.....318

5. Özel Güvenlik ve Orta-Üst Sınıflar: Güvenlik Boyutuyla Özel Güvenliğin Rıza İşlevi.....327

6. Sermaye Birikim Alanı ve Sermaye Transferi Yöntemi Olarak Özel Güvenlik.....335

7. Güvenliğin Taşeronlaştırılması: Neoliberalizmin Yeni İstihdam Biçimleri Bağlamında Özel Güvenlik.....342

8. Otoriter Devletin Olası Milis Gücü Olarak Özel Güvenlik.....350

9. Özel Güvenlik: 'Suç Önleme'den 'Suçla Bütünleşme'ye.....355

E. Otoriter Devletçilik ve Toplumsal Polislikte Yeni Açılım-II: Yükseltilen Polis Gücü……..……..…….....361

F. Otoriter Devletçilik ve Toplumsal Polislikte Yeni Açılım-III: Geriletilen Sosyal Güvenlik, Yükseltilen Hayırseverlik.....374

III. Sonuç ve Değerlendirme.....385

SONUÇ.....387

KAYNAKÇA.....420

ÖZET.....480

ABSTRACT.....482

TABLO LİSTESİ

Tablo-1: İngiltere'de 1951-2001 Yılları Arasında Polis ve Özel Güvenlikçi Sayılarında Yaşanan Artışlar.....122

Tablo-2: İngiltere'de 1951-1991 Yılları Arasında Birincil ve İkincil Toplumsal Kontrol Mesleklerinde Yaşanan Değişimler (Artış ve Azalmalar).....122

Tablo-3: Petrol-İş Verileriyle Yıllara ve Sektörlere Göre Özel Güvenlik Görevlilerinin Toplam İşçi Sayısına Oranı.....238

Tablo-4: Yıllar İtibariyle Özel Güvenlik Teşkilatları ve Özel Güvenlik Görevlisi Sayıları.....241

Tablo-5: Yıllar İtibariyle Kurulan Özel Güvenlik Şirketi Sayıları (Polis Bölgesi).296

Tablo-6: Yıllar İtibariyle Kurulan Özel Güvenlik Kursu Sayıları (Polis Bölgesi)..296

Tablo-7: Yıllar İtibariyle Özel Güvenlik Görevlisi Sayıları (Polis Bölgesi).....299

Tablo-8: Yıllar İtibariyle Özel Güvenlik Sınav Verileri.....301

Tablo-9: Yıllar İtibariyle Özel Güvenlik İzni Alan Yer Sayısı, Tahsis Edilen Silah Sayısı ve Haklarında Koruma Kararı Çıkarılan Kişi Sayısı (Polis Bölgesi).....303

Tablo-10: 4/a Kapsamındaki İşyeri, Zorunlu Sigortalı Sayıları ve Prime Esas Ortalama Günlük Kazançların Faaliyet Gruplarına Göre Dağılımı (SGK Verileri).321

Tablo-11: 2009 Yılında Türkiye'de En Son Mezun Olunan Okul ve Mezun Olunan Alana Göre İşgücü Durumu.....322

Tablo-12: Yıllar İtibariyle Kamu Kurumlarının Özel Güvenlik Hizmet Alımına İlişkin Ödenek ve Harcama Verileri.....341

Tablo-13:Yıllar İtibariyle Kamu Kurumlarının Açtığı Özel Güvenlik Hizmet Satın Alımı İhaleleri.....341

Tablo-14: Yıllar İtibariyle Polis Sayıları.....366

Tablo-15: Yıllar İtibariyle Polis Sayısının Toplam Nüfus ve Şehir Nüfusuna Oranı.....367

Tablo-16: Yıllar İtibariyle EGM Bütçe Ödeneği ve Harcama Verileri.....374

KISALTMA LİSTESİ

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
ANAP	Anavatan Partisi
AKP	Adalet ve Kalkınma Partisi
BDDK	Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
Bkz.	Bakınız
BSB	Bağımsız Sosyal Bilimciler
BSIA	British Security Industry Association
BUMKO	Maliye Bakanlığı Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü Kadrolar Dairesi
BYP	Beş Yıllık Plan
C.	Cilt
CHF	Cumhuriyet Halk Fırkası
CHP	Cumhuriyet Halk Partisi
CIA	Central Intelligence Agency
CMK	Ceza Muhakemesi Kanunu
COESS	Confederation of Europian Security Services
Çev.	Çeviren
DB	Dünya Bankası
DDK	Bağımsız Düzenleyici ve Denetleyici Kurumlar
Der.	Derleyen

DİA'lar	Devletin İdeolojik Aygıtları
DMK	Devlet Memurları Kanunu
DP	Demokrat Parti
DTÖ	Dünya Ticaret Örgütü
Ed.	Editor
EGM	Emniyet Genel Müdürlüğü
EKYİD	Emniyet Kökenli Yönetici ve İdareciler Derneği
EPDK	Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu
ETK	Emniyet Teşkilat Kanunu
FBI	Federal Bureau of Investigation
GEGP	Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı
GOA	United States Government Accountability Office
GSMH	Gayrisafi Milli Hasıla
GSYİH	Gayrisafi Yurt İçi Hasılası
GÜSOD	Güvenlik Sistemleri ve Gözetim Organizasyon Derneği
HSB	Human Security Brief
HSR	Human Security Report
ILO	Uluslararası Çalışma Örgütü
IMF	Uluslararası Para Fonu
JTGYK	Jandarma Teşkilat Görev ve Yetkileri Kanunu
KDV	Katma Değer Vergisi
KHK	Kanun Hükmünde Kararname
KİK	Kamu İhale Kurumu
KİT	Kamu İktisadi Teşekkülleri

md.	madde
MESS	Türkiye Metal Sanayicileri Sendikası
MGK	Milli Güvenlik Kurulu
MHP	Milliyetçi Hareket Partisi
MİT	Milli İstihbarat Teşkilatı
MÖ	Milattan Önce
NATO	Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü
No.	Numara
OECD	Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
OHAL	Olağanüstü Hâl
ÖGG	Özel Güvenlik Görevlisi
ÖGHİŞDER	Özel Güvenlik Hizmetleri ve Eğitimi İşverenleri Derneği
ÖGSİAD	Özel Güvenlik Sektörü İşadamları Derneği
ÖZGÜVDER	Özel Güvenlik Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği
pp.	Page
PVSK	Polis Vazife ve Selahiyet Kanunu
RTÜK	Radyo ve Televizyon Üst Kurulu
s.	Sayfa
S.	Sayı
SGK	Sosyal Güvenlik Kurumu
SHÇEK	Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu
SIA	Security Industry Authority
SPK	Sermaye Piyasası Kurumu
SSK	Sosyal Sigortalar Kurumu

STK	Sivil Toplum Kuruluşu
SYDGM	Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TCDD	Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demiryolları
TCK	Türk Ceza Kanunu
TDP	Toplum Destekli Polislik
Trans.	Translator
TRT	Türkiye Radyo Televizyon Kurumu
TOBB	Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TTK	Türk Ticaret Kanunu
TÜSİAD	Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği
vb.	Ve benzeri
Vol.	Volume
Y.	Yıl

GİRİŞ

"Türkiye'de Neoliberal Devlet Anlayışı Bağlamında Devlet-Güvenlik İlişkisinin Değişen İçeriği ve Özel Güvenlik Olgusu" başlıklı tez çalışmasının temeli, özel güvenlik görevlilerinin adeta birer mantar gibi kentsel hayatın hemen her mekânında giderek daha yoğun bir biçimde karşımıza çıkmaya başladığı 2005 yılına dayanmaktadır. Daha önce ağırlıklı olarak bankalarda görmeye alışkın olduğumuz, ama 2005 yılından itibaren artan oranda metrodan alışveriş merkezine kadar çeşitli özel, kamusal ya da yarı-kamusal alanlarda karşımıza çıkan bu yeni 'polis benzeri' görevlilerin, yasal olmayan birer bekçi mi yoksa yasal yetkileri olan birer görevli mi olduğu sorusu üzerinden başlayan araştırma "5188 Sayılı Özel Güvenlik Hizmetlerine Dair Kanun Bağlamında Özel Güvenlik Olgusunun Değerlendirilmesi"[1] başlıklı kısa bir makale çalışması ile sonuçlanmıştır. Söz konusu çalışmanın bilimsel bir makaleye çevrilmesi sürecinde ise Türkiye'de konu hakkında yapılan bilimsel çalışmalar incelenirken bu konu üzerine yazılmış olan sınırlı sayıda yüksek lisans tezi ve ondan çok daha az sayıda olan doktora tezleri[2] incelenmiş ve söz konusu

[1] Haspolat, Evren, (2005) "5188 Sayılı Özel Güvenlik Hizmetlerine Dair Kanun Bağlamında Özel Güvenlik Olgusunun Değerlendirilmesi", **Memleket Mevzuat Dergisi**, Aralık 2005, S: 6, s: 22-30.

[2] Bu konuda 1994'ten itibaren tez çalışmasının başlangıç tarihi olan 2006'ya kadar yazılan tezler şunlardır: Yılmaz, Ali, (1994) **Güvenlik Hizmetlerinin Etkinliği Açısından Özel Güvenlik Sistemi**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir, Dokuz Eylül Üniversitesi; Sarıaslan, Bekir, (1998) **Özel Güvenlik Şirketlerinin Kooperatif Şeklinde Örgütlenmesi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, Marmara Üniversitesi; Pelit, Kemal, (1998) **Özel Güvenlik Teşkilatları**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, Marmara Üniversitesi; Bozkurt, A. Vahap, (1999) **Yönetim Fonksiyonları Açısından Özel Güvenlik Hizmetlerinin Örgütlenmesi ve Türkiye'den Uygulama Örnekleri**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, Marmara Üniversitesi; Gemici, Gençay (2001) **Özel Güvenlik Kurumlarında Kooperatifleşme Modeline Geçiş ve Uygulama Esasları,** Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, Marmara Üniversitesi; Şeneken, Murat, (2001) **Türkiye'de Özel Güvenlik Teşkilatı**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, Gazi Üniversitesi; Köprülü, Onur Murat, (2002) **Özel Güvenlik Hizmetlerinin Örgütlenmesi ve Güvenlik Sistemleri,** Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, İstanbul Üniversitesi; Mergen, Emin, (2003) **Türkiye'de Özel Güvenlik Teşkilatlarının Yapılanması ve Güvenlik Hizmetleri**

çalışmalarda konunun yasal çerçeve, teşkilat yapısı, güvenlik hizmetlerinin etkinliği ya da özel güvenlik eğitiminin içeriği bakış açısının ötesine geçemediği görülmüştür.

Yine Kocaeli Üniversitesi Hereke Ömer İsmet Uzunyol Meslek Yüksekokulu'nun önderliğinde[3] düzenlenen 2004 ve 2005 yıllarındaki iki özel güvenlik sempozyumunda[4] sunulan hemen tüm bildirilerin de özel güvenliği olumlamakta ve özel güvenlik hizmetlerinin gelişimi yoluyla, polisin gereksiz yüklerinden kurtularak kendi görev alanında daha verimli olacağına dair vurguları içermekte olduğu

---

İçindeki Rolü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale, Kırıkkale Üniversitesi; Dağdeviren, Deniz, (2003) **Özel Güvenlik Sistemi Kapsamında Güvenlik Mühendisliği Kavramının İncelenmesi,** Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli, Kocaeli Üniversitesi; Filiz, Orhan, (2006) **Türkiye'de Özel Güvenlik Yönetimi,** Yayınlanmamış Doktora Tezi, Malatya, İnönü Üniversitesi; Soylu, Murat, (2006) **Özel Güvenlik Personeline Yönelik Düzenlenen Temel Eğitim Etkinliklerine İlişkin Personel Algıları,** Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, Gazi Üniversitesi; Çevik, Elif, (2006) **Konaklama İşletmelerinde Dış Kaynak Kullanımı Olarak Özel Güvenlik**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya, Sakarya Üniversitesi; Güney, Alpaslan, (2006) **Türkiye'de Özel Güvenlik Teşkilatlarının Yetkilerinin Analizi,** Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, Beykent Üniversitesi; Kasap, Murat, (2006) **Özel Güvenlik Şirketlerinin Kooperatifleştirilmesi,** Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, Marmara Üniversitesi. Tez çalışması süresince de bu alanda yapılan tez çalışmaları takip edilmiştir. Söz konusu çalışmalar arasında güvenlik anlayışının kentsel bağlamda değişen boyutuna değiniler içeren ve bu bağlamda özel güvenliği küreselleşme-güvenlik ilişkisi bağlamında ele alan olumlu bir çalışma olarak Esra Kaya'nın yüksek lisans tezi dışında, konunun daha çok 'işletme' gözlüğü ile değerlendirildiği görülmüştür. Bu anlamda konunun Türkiye'deki incelenişinin, devlet kuramı bakış açısından çok uzak olduğu görülmüştür. Söz konusu dönemdeki tez çalışmaları şunlardır: Başoğlu, Ali, (2007) **Türkiye'de Özel Güvenlik Hizmetleri ve 5188 Sayılı Kanun,** Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Muğla, Muğla Üniversitesi; Çetin, Ali İbrahim, (2007) **Türkiye'de Özel Güvenlik Hizmetlerinin Yapısı ve Sorunları,** Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, Polis Akademisi; Dönmez, Özgür Nihat, (2007) **Kamu Güvenliği Açısından Türkiye'de Özel Güvenlik ve Özel Dedektiflik,** Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli, Kocaeli Üniversitesi; Kaya, Esra, (2008) **1980 Sonrası Dönemde Kentsel Alanda Değişen Güvenlik Anlayışı: Özel Güvenlik Üzerine Bir İnceleme,** Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli, Kocaeli Üniversitesi; Ulaş, Hüseyin, (2008) **Özel Güvenlik Hizmeti Uygulamalarında Kalite Güvencesi ve Toplam Kalite Yönetimi Standardizasyonu,** Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, İstanbul Üniversitesi; Zogo, Recep, (2009) **Değişen Kamu Güvenliği Anlayışı: Özel Güvenlik Hizmeti Sunan ve Satın Alanlar Arasındaki Memnuniyet İlişkisi,** Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Edirne, Trakya Üniversitesi.

[3] Sempozyumların ilki Kocaeli Üniversitesi Hereke Ömer İsmet Uzunyol Meslek Yüksekokulu ve İzmit Ticaret Odası'nın ortaklığında, ikincisi ise yine Meslek Yüksekokulu'nun önderliğinde Kocaeli Valiliği, Kocaeli Büyükşehir Belediye Başkanlığı, Kocaeli Emniyet Müdürlüğü, Kocaeli Sanayi Odası, İzmit Ticaret Odası, Güvenlik Sistemleri ve Gözetim Organizasyon Derneği (GÜSOD), Özel Güvenlik Sektörü İşadamları Derneği (ÖGSİAD), Özel Güvenlik Hizmetleri ve Eğitimi İşverenleri Derneği (ÖGHİŞDER), Özel Güvenlik Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği (ÖZGÜVDER), Emniyet Kökenli Yönetici ve İdareciler Derneği (EKYİD) ve Kolej Özel Güvenlik Şirketi'nin katkılar ile gerçekleştirilmiştir.

[4] 16.10.2004 tarihli ilk sempozyumun başlığı 1. Ulusal Özel Güvenlik Hizmetleri Sempozyumu iken, 03.12.2005 tarihinde gerçekleştirilen ikinci sempozyumun başlığı 2. Ulusal Özel Güvenlik Sempozyumu'dur.

görülmüştür[5]. Öyle ki bu olumlama İzmit Ticaret Odası Yönetim Kurulu Başkanı Hüseyin Zeytinci'nin sunuş konuşmasında olduğu gibi, özel güvenliği demokratikleşmenin olmazsa olmaz gereklerinden birisi olarak değerlendirilmeye kadar varabilmektedir[6]. Bunun dışında bildirilerde, gündelik yaşamın giderek güvensizleştiği savından hareketle, genel kolluğun yeterli olmadığının, bu nedenle de bir ön kabul olarak özel güvenliğin gerekliliğinin altı çizilmektedir. Bu yöndeki tespitlerden örnek vermek gerekirse, Meriçli bildirisinde şöyle bir tespitte bulunmaktadır: "Ülkemize ve stratejik ve ekonomik tesislerimize yönelebilecek böylesine büyük boyutlu sinsi tehlikeye karşı mücadeleyi yalnız genel kolluk kuvvetlerimizin sürdürmesini beklemek şüphesiz yeterli olamaz. Konuya bu açıdan bakıldığında her kurum, kuruluş ve hatta bireyin kendi özel güvenliğini sağlamak veya en azından özel güvenliğe katkıda bulunmak yükümlülüğünün bilincinde olması gerekmektedir" (Meriçli, 2004: 50). Ayrıca bildirilerde özel güvenlik eğitiminin nasıl olması gerektiği, özel güvenlik görevlilerinin hangi davranışlarının insan hakları ihlâli sayılacağı, özel güvenlik personelinin nasıl seçilmesi gerektiği, özel güvenliğin 5188 sayılı Yasa ile Türkiye'de ulaştığı boyutlar, 5188 sayılı Yasa'nın muğlak bıraktığı noktalara ilişkin eleştiri-değiniler ve bu muğlak noktaların daha açık hâle getirilmesinin sektör açısından daha olumlu olacağı ya da özel güvenlik şirketlerinin Türk hukukuna göre yasal olup olmadığı gibi konulara değinilmektedir.

[5] 1. Ulusal Özel Güvenlik Hizmetleri Sempozyumu Bildiriler Kitabı (2004); 2. Ulusal Özel Güvenlik Sempozyumu Bildiriler Kitabı (2005).

[6] "Küreselleşen konjonktür içerisinde kamu personelinin her alanda kullanılmasının hem ekonomik olmadığı, hem de demokratik olmadığı artık kabul edilen bir değer olarak ortadayken, kişisel veya kurumsal çıkar amaçlı etkinliklerde devletin kolluk kuvvetlerinin kullanılması hakkaniyet açısından elbette ki düşünülemez" (Zeytinci, 2004).

Söz konusu süreçte konu üzerine yazılan kimi kısa makaleler ile bilimsel nitelikteki makale çalışmalarının ise genel olarak özel güvenlik şirketlerinin ve özel askeri şirketlerin dünyadaki gelişim süreçlerine ya da aldıkları boyutlara, söz konusu bu yeni şirket yapılanmasının yeni sömürgecilik ve yeni savaş yapılanması ile bağlarına, dolayısı ile konunun daha çok savaş ve uluslararası boyutuna odaklandıkları görülmüştür[7]. Bu çerçevede, anılan makalelerin özel güvenlik olgusunun savaşın yeni biçimi, yeni sömürgecilik ve uluslararası boyutları ile ortaya koyduğu gerçekliğinin, iç güvenlik, toplumsal denetim, kapitalist devlet ve yönetim pratikleri açısından da bütünlenmesinin konunun Türkçe literatürdeki bağlamını pekiştireceği düşünülerek, özel güvenlik olgusunun Türkiye boyutu ile devlet-güvenlik ilişkisi çerçevesinde ve iç güvenlik-toplumsal denetim başlıkları üzerinden incelenmesinin uygun olacağı düşünülmüştür.

Bu bağlamda özel güvenlik olgusunun neoliberalizm ile birlikte yükselen bir gelişme olduğu gerçeğinden hareket edilerek, konunun kapitalist devlet, birikim stratejileri bağlamında kapitalist devletin farklı tarihsel dönemlerde aldığı farklı biçimler ve

[7] Zabcı, Filiz Çulha, (2004) "Yeni Savaşın Gizli Yüzü: Özel Askeri Şirketler", **Mülkiye**, C: XXVIII, S: 243, s: 21-48; Zabcı, Filiz Çulha, (2006) "Yeni Sömürgecilikte Şiddet Politikaları ve Özel Askeri Şirketler", **Küreselleşmeye Güney'den Tepkiler**, Ceyhun Gürkan-Özlem Taştan-Oktar Türel (Der), Ankara, Dipnot, s: 31-50; Balta, Evren, (2004) "Bildiğimiz Anlamda Devletin Sonu Mu? İmparatorluk ve Özel Ordular", **Birikim**, S: 178, Şubat 2004, s: 11-19; Bora, Tanıl, (2004) "Özel Güvenlik ve 'Polis Toplumu'", **Birikim**, S: 178, Şubat 2004, s: 20-23. Tez çalışması sürdürülmekte iken bu konu üzerine yapılan çalışmalardan birisi, özel güvenlik konusunu neoliberal yönetimsellik üzerinden ve özel güvenliğin gelişimini disiplin toplumundan denetim toplumuna geçiş bağlamına yerleştirerek ve bu çerçevede sivil toplum-devlet ayrılığı konusunun anlamsızlaşmasına değinerek, konuyu siyaset bilimi bağlamında incelemektedir (Atılgan, Mehmet, (2007) "Güvenliğin Özel Tedariki: Siyaset Teorisi ve Pratiğine Tarihsel Bir Bakış", **İstanbul Dergisi**, S: 59, Mayıs 2007, s: 52-56; Atılgan, Mehmet, (2009) "Özel Güvenlik", **TESEV Almanak 2008**, Ali Bayramoğlu-Ahmet İnsel (Der.), TESEV, s: 259-267). İkinci bir çalışma neoliberal dönemde gelişen özel güvenlik olgusunu bu döneme özgü güvenlik paranoyası üzerinden incelerken (Paker, Evren Balta, (2009) "Güvenlik Endüstrisi ve Güven(siz)liğin İnşası", **Toplum ve Bilim**, S: 115, s: 204-225), üçüncü bir çalışma da Türkiye özelinde özel güvenliği kentsel güvenlik ve kamu kolluğu ile ilişkileri bağlamında incelemektedir (Yardımcı, Sibel, (2009) "Kuşatma Altında Gündelik Hayat: Özel Güvenlik, Kent Yaşamı ve Yönetimsellik", **Toplum ve Bilim**, S: 115, s: 226-260).

devletteki bu dönüşümün güvenlik mekanizmasında yarattığı dönüşümler, devlet-güvenlik ilişkisi ve devletin şiddet tekelinde neoliberalizm ile birlikte yaşanan dönüşüm başlıkları üzerinden incelenmesinin, gelişen bu yeni olguyu anlamak açısından daha önemli olacağı düşüncesi bu tezin çıkış kaynağı olmuştur. Dolayısıyla, hem özel güvenlik olgusunun neoliberalizm ile birlikte yükselen bir olgu olması gerçeği ve hem de Türkiye'nin neoliberalizme uyum sağlamak konusunda kapitalizmin merkez ülkelerini aratmayacak isteği ve çabası dikkate alınarak, kapitalist devlet veri iken özel güvenlik olgusunun devlet-güvenlik ilişkisinde nasıl bir bağlama oturduğu ve Türkiye özelinde bu konumlanışın nasıl bir birikim stratejisine ve devlet biçimine karşılık geldiği konusu bu tez çalışmasının sınırlarını belirlemiştir.

Bu çalışmanın sorunu, kapitalizm ile birlikte devlete özgülenen meşru şiddet kullanma tekelinin neoliberalizm ile birlikte özel çıkarı temsil eden güvenlik şirketleri tarafından da kullanılmaya başlanmasının, kapitalist devlet açısından nasıl bir değişime denk düştüğünü Gramsci, Althusser ve Poulantzas'ın devlet kuramları çerçevesinde tartışmak ve söz konusu teorik zemin üzerinden Türkiye özelinde özellikle 2001 Ekonomik Krizi'nden sonra özel güvenlik şirketlerinin sayısında yaşanan hızlı artışın gerisinde yatan siyasal ve sosyo-ekonomik nedenleri ortaya çıkararak, Türkiye'de devletin dönüşümünü güvenlik/zapt etme aygıtlarının artan işlevi ve değişen bileşimi üzerinden incelemek ve bu bağlamda özel güvenliğin neoliberal dönemdeki ayrıcalıklı yerini tespit etmektir. Bu anlamda tezin konusu, Türkiye'de 2001 Ekonomik Krizi sonrasında özel güvenlik şirketlerinin sayısında

yaşanan hızlı artışın, devlet-toplum arasındaki güvenlik/zapt etme ilişkisi çerçevesinde ne anlam ifade ettiğinin tespit edilmesidir.

Bu çerçevede tezin ilk amacı, devletin güvenlik işlevinin üst sınıflarla birlikte alt ve orta sınıflara da büyük faydalar sağlaması nedeniyle güvenlik (yurttaşların yaşamlarını iyileştirmek ve güvenliklerini sağlamak), sivil toplumun devlet tarafından zapt edilmesini olanaklı kılarak düzenin inşasını (güvenlik altına alınmasını) sağlaması nedeniyle ise zapt etme olarak işlemesi bağlamında güvenlik/zapt etme diyalektiği eksenine oturtulması ve bu bağlamda güvenlik aygıtlarının çift yönlü (güvenlik/zapt etme) karakterlerinin ortaya konulmasıdır. Tezin ikinci amacı tarihsel bulgular eşliğinde devletin geleneksel formunda sahip olduğu despotik iktidar nedeniyle tam bir güvenlik/zapt etme kapasitesi geliştiremezken, modern formunda kapitalizmin yarattığı altyapısal iktidar sayesinde gerçek bir güvenlik/zapt etme kapasitesi geliştirdiğinin tespit edilmesidir.

Bu bağlamda tezin üçüncü amacı, gerçek bir güvenlik/zapt etme formu olarak beliren kapitalist devletin, farklı üretim biçimleri ve birikim stratejilerine denk düşen biçimlerinde (manifaktür-serbest piyasacı-liberal devlet/Fordist-müdahaleci-müdahaleci devlet/esnek-neoliberal-otoriter devletçilik)[8] o döneme özgü olarak

[8] Kapitalizmin rekabetçi aşamasını içeren 1775-1875 dönemi, sanayi burjuvazisinin ekonomik hegemonyası altında 'gizli elin' piyasayı düzenlediği bir büyüme modelini; tekelci aşamasının müdahaleci dönemini içeren 1875-1975 dönemi, finans-kapitalin hegemonyası altında devlet müdahaleciliğinin farklı düzeylerinin ve biçimlerinin uygulandığı bir müdahaleci büyüme modelini; tekelci aşamasının 1975 sonrası dönemini kapsayan günümüz kapitalizmi ise finans burjuvazisinin hegemonyasında yürütülen devletin düzenleyici bir rol ile yapılandırıldığı neoliberal bir büyüme modelini tanımlar. Dolayısıyla her bir birikim stratejisi, kapitalist ekonominin "yeni bir sermaye birikimine yönelik olarak baştan aşağı yeniden yapılanması"na işaret eder (Gülalp, 1993: 40). Bu anlamda kapitalist devlet, kapitalizmin farklı aşamalarına denk düşen farklı üretim biçimleri ve birikim stratejileri çerçevesinde bugüne kadar üç temel biçim almıştır. Bunlardan ilki, manifaktür üretim biçimine ve birikim stratejisi olarak serbest piyasacılığa denk düşen liberal devlet; ikincisi,

geliştirdiği yeni baskı aygıtlarının (polis/sosyal güvenlik/özel güvenlik) tespit edilmesi; bu bağlamda yoksulların/işçi sınıfının zapt edilmesi sürecinin kapitalist devlette kısmen üniformalı kamu polisince üstlenilmiş olmakla birlikte, bu yöndeki uygulamaların aslen devletin her tarafına dağılmış güvenlik aktörleri aracılığıyla koordine edilmesi gerçeği dikkate alınarak, güvenlik/zapt etme görevini yerine getiren farklı aygıtların Neocleous ve Gramsci'nin tespitlerinden yola çıkılarak bir bütün olarak "toplumsal polis" kavramı ile ifade edilmesi; toplumsal polislik tanımlaması çerçevesinde liberal devlette polislik işinin yalnız üniformalı kamu polisleri tarafından, müdahaleci devlette polis+sosyal güvenlik tarafından, otoriter devletçilik döneminde ise yükseltilen polis+geriletilen sosyal güvenlik+yükseltilen özel güvenlik tarafından oluşturulduğunun tespit edilmesidir.

Tezin dördüncü amacı, neoliberal birikim rejiminin sonucu olarak sermayenin kârlılık oranları artarken işsizliğin ve yoksulluğun da aynı hızla artması olgusu karşısında uluslararası arenada bir suç patlaması görülmemesine rağmen, hapsetme oranlarının istisnasız bir biçimde tüm dünyada artış kaydetmesi ile birlikte cezaevlerinin istihdamın yeni alternatifi olarak yükseltilişini; bu bağlamda refah toplumundaki normalleştirilmesi gereken suçlu figürünün yerini yeni dönemde toplumdan dışlanması gereken iç düşmanın[9] alması olgusunu; bunun sonucunda devletin artan baskıcı karakteri ile birlikte seyreden iki baskıcı güvenlik/zapt etme aygıtı olarak polisin ve özel güvenliğin yükselişini; buna karşın inceltilmiş bir güvenlik/zapt etme aygıtı olarak sosyal güvenliğin geriletilişini; neoliberal birikim

Fordist üretim biçimine ve birikim stratejisi olarak müdahaleciliğe denk düşen müdahaleci devlet (1940-75 arası Keynesyen refah devleti); üçüncüsü ise, esnek (post-Fordist) üretim biçimine ve neoliberal birikim stratejisine denk düşen neoliberal devlettir/otoriter devletçiliktir.

[9] İç düşman kavramı ile eş anlamlı olarak toplumun açık düşmanları, sınıfaltı ya da tehlikeli sınıflar kavramları da kullanılmaktadır.

rejiminin ulusal-sosyal devleti gerilettiği oranda beliren güvenliksizlik[10] iklimi[11] nedeniyle güvenliğin yeni egemen ideoloji haline getirilişini; yükselen güvenlik ideolojisinin tüm katı yönleri ile devleti yeniden tarih sahnesine çağırdığı bir dönemde özel güvenliğin, özel alandan yükseltilmekle birlikte yoksullara karşı savaşta yerine getirdiği işlevler[12] bağlamında devletin bu döneme özgü ikincil güvenlik/zapt etme aygıtı olarak işleyişini tespit etmektir. Dolayısıyla tezin dördüncü amacı, özel alandan gelişen bu yeni güvenlik/zapt etme aygıtının (yönetim teknolojisinin) yerine getirdiği işlevler (bir bütün olarak burjuva toplumsal düzeninin sürdürülmesi) bağlamında kapitalist devletin bir parçası/aygıtı olduğu gerçeğini Marksist devlet anlayışı çerçevesinde incelemektir.

Tezin beşinci ve son amacı ise, Türkiye'de devletin dönüşümünü kapitalist devletin farklı birikim stratejileri döneminde geliştirdiği yeni toplumsal polislik bileşenleri ve

[10] Güvenlik sözcüğü "toplum yaşamında yasal düzenin aksamadan yürütülmesi, kişilerin korkusuzca yaşayabilmesi durumu, emniyet" anlamlarını taşır. Türkçe'de güvenlik sözcüğünün karşıtı/olumsuzu olarak toplumsal düzenin aksaması, güvenlikte olmama, korku içinde yaşama, emniyetsizlik hâlinde olma anlamlarına karşılık gelecek şekilde kullanılan sözcük ise güvensizlik sözcüğüdür. Oysa güvensizlik sözcüğünün anlamı Türkçe Sözlük'te şu şekilde belirtilmiştir: "güvensiz olma durumu, itimatsızlık; kişinin çevresine karşı, nedenleri açık ve belli olmayan bir kaygı ve gerginlik duygusu içinde olma durumu". Söz konusu anlam ile güvensizlik sözcüğü, kişinin içinde bulunduğu bir durumuna yani güvenlik altında olmama hâline değil, insanlara karşı hissettiği olumsuz bir duyguya karşılık gelir. Bu anlamda güvensizlik sözcüğü insanlara güvenmeme haline işaret eder. Dolayısıyla sözcük toplumsal düzenin aksaması, güvenlikte olmama, korku içinde yaşama, emniyetsizlik hâlinde bulunma anlamlarını karşılamaz. Bu nedenle Türkçe'de söz konusu anlamları karşılayan bir sözcüğün bulunmaması gerçeğinden hareket edilerek, anılan anlamları karşılayacak biçimde ve Türkçe'deki isimden isim türetme eklerinin verdiği olanak ile güvenlik sözcüğünün olumsuz isim karşılığı olarak güvenliksizlik sözcüğü türetilmiştir. Bu bağlamda tez boyunca Türkçe Sözlük'te güvensizlik olarak açıklanan emniyetsizlik sözcüğünün, gerçek anlamda karşılık düşmesi gereken sözcük olarak, yani güvenlik sözcüğünün karşıtı olarak güvenliksizlik sözcüğü kullanılacaktır. Sözcüklerin anlamları için bkz. www.tdkterim.gov.tr/bts/.

[11] Söz konusu güvenliksizlik ikliminin birbirini var eden iki yönü ya da iki görünümü vardır. İlki ulusal-sosyal devletin geriletilmesi ile birlikte yoksulların içine itildiği sosyal güvencesizlik hâli iken, diğeri de zenginlerin artan yoksulluk nedeniyle kendilerini içinde buldukları derin güvenliksizlik hâlidir.

[12] Devletin göreli özerkliğini pekiştirmek, burjuva devletin mevcut hegemonyasına toplumdan yönelebilecek tehditleri zapt etmek/denetlemek, daha ciddi tehditlerde halka karşı kullanılabilecek olası bir milis güç olarak belirmek, üst sınıflar nezdinde güvenlik bunalımına alt sınıflar nezdinde ise işsizlik bunalımına verdiği yanıt bağlamında rızayı tesis etmek, üretim ilişkilerinin siyasal koşullarının yeniden üretimini sağlamak, yeni bir sermaye birikim alanı yaratarak burjuva düzenini yeniden üretmek, dış güvenlik bağlamında bir yedek ordu olarak işlemek.

bu anlamda toplumsal polislik bileşiminin değişimi üzerinden incelemek; bu bağlamda neoliberal birikim rejimi ile birlikte devletin otoriter devletçilik biçimine doğru geçirdiği dönüşümü, yükseltilen polis, yükseltilen özel güvenlik ve geriletilen sosyal güvenlik üzerinden bir incelemeye tabi tutmak; neoliberalizme özgü bir olgu olarak özel güvenliğin devlet-sermaye sınıfı-toplum açısından ne anlam ifade ettiğini ve devletin dönüşümü bağlamında nereye oturduğunu tespit etmektir. Bu anlamda tezin son amacı, tezin temel tezleri üzerinden[13], neoliberalizmin Türkiye'deki iki dönüm noktası ve aynı zamanda devletin otoriterleşmesinin iki ana uğrağı olan 1980 ve 2001/2002 süreçlerini, özel güvenlik olgusunun ilkinde özel güvenlik teşkilatları ikincisinde ise özel güvenlik şirketleri biçimindeki iki aşamalı yükselişi ekseninde incelemektir.

Tezin amaçları çerçevesinde yöntemi, devletle sermaye ilişkilerinde özel güvenliğin özgül konumlanışını ve bu konumlanışın hem devlet aygıtları arasındaki yerini hem de sermaye-bağımlı sınıflar arası ilişkilerdeki işlevini sınıfsal perspektiften çözümlemeye dayanmaktadır. Özetle tez, özel güvenlik olgusunu sınıf ilişkilerinde ve kapitalist devlet aygıtında gördüğü işlevler bağlamında tarihsel maddeci ya da Marksist devlet kuramı perspektifinden incelemeye çalışmaktadır. Bu bağlamda teze ilişkin olarak belirtilmesi gereken nokta, Marksist devlet kuramına ilişkin olarak ayrı bir başlığın açılmadığıdır. Özel güvenlik olgusu tez boyunca Marksist devlet kuramı ve özelde Gramsci, Althusser ve Poulantzas'ın kuramlarının sunduğu perspektif ile kurgulanmakla birlikte, Marksist devlet kuramı birkaç tez boyutunu fazlası ile aşan

[13] Neoliberal birikim rejimi ile birlikte devletin artan baskıcı karakteri ve otoriterleşmesi, bu bağlamda güvenlik aygıtlarının artan işlevi, neoliberalizme özgü olarak özel alandan yükselen yeni güvenlik/zapt etme aygıtı olarak özel güvenliğin yerine getirdiği işlevler bağlamında bizatihi devletin güvenlik/zapt etme aygıtı olarak işlediği ve yine bu dönemde hem zor hem de rıza aygıtlarını eşzamanlı olarak besleyen nadide bir alan olarak belirdiğidir.

son derece geniş bir alan olması nedeniyle ayrı bir başlıkta incelenmemiş, bunun yerine Marksist devlet kuramının bakış açısı tezin bütününe yedirilerek ve gerekli açıklamalar yeri geldikçe yapılarak, tez Marksist devlet kuramı çerçevesine oturtulmuştur. Bu bağlamda Marksist olmamakla birlikte genel kuramsal çerçeveyi bütünleyen Marksist olmayan kuramcıların görüşlerinden de yararlanılarak tezin kuramsal geri planı oluşturulmuştur.

Bu çalışmanın tezi, neoliberal birikim rejimi ve devletin otoriterleşmesi ile birlikte yükselen özel güvenliğin özel alandan doğmasına karşın, yerine getirdiği işlevler bağlamında ele alındığı zaman, bizatihi devletin güvenlik/zapt etme aygıtı olarak işlediği ve yine bu dönemde hem zor hem de rıza aygıtlarını eşzamanlı olarak besleyen nadide bir alan olarak belirdiğidir. Dolayısıyla bu çalışmada, özel güvenliğin kapitalist devletin hem baskı hem de rıza kapasitesini geliştiren, neoliberal döneme özgü bir yönetim teknolojisi olduğu tezinden hareket edilmektedir.

Bu çerçevede tez çalışması üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde, insanın güvenlik gereksinimi ve ikincil devletlerin özünde varlıklarını askeri gücü örgütleme kapasitelerine borçlu olduğu gerçeğinden hareketle, devlet-toplum ilişkisinin öncelikle ve genel olarak güvenlik üzerine bir pazarlık sürecini içerdiği üzerinde durulacaktır. Bu bağlamda güvenlik konusu ve güvenlik aygıtları yalnız güvenlik boyutu ile değil, devlet-toplum arasındaki koruma-itaat ilişkisi üzerinden güvenlik/zapt etme diyalektiği çerçevesinde değerlendirilecek ve devletlerin otoritelerini tesis etmek üzere kendilerini daima güvenlik ve iyi düzen ile

ilişkilendirme gereksinimlerine değinilecektir. Bu çerçevede öncelikle geleneksel devletlerin despotik iktidarları bağlamında sahip oldukları güvenlik/zapt etme kapasitelerine, ardından ise kapitalizmin sağladığı altyapısal zemin üzerinde yükselen ulus devletin güvenlik/zapt etme kapasitesine değinilecektir. Kapitalist/ulus devletin kendi tarihselliği içerisinde kapitalizmin birikim stratejileri bağlamında aldığı farklı biçimler çerçevesinde birer yönetsel aygıt olarak işlev gören güvenlik aygıtlarını nasıl çeşitlendirdiğine ve birikim stratejilerinin yarattığı yoksulluğu farklı dönemlerde farklı aygıtlara ağırlık vererek nasıl yönettiği gerçeğine odaklanılacaktır. Bu çerçevede birinci bölümde kapitalist devletin liberal formunda polisi, müdahaleci formunda polise ek olarak sosyal güvenliği, otoriter devletçilik formunda ise yükselen baskıcı karakteri ile birlikte yükseltilen polis gücü+geriletilen sosyal güvenlik+yükseltilen yeni baskı aygıtı olarak özel güvenliği kullanarak yoksulları/işçi sınıfını ve genel olarak toplumu denetlediğine/yönettiğine değinilecektir. Dolayısıyla bir yönetim devleti olan kapitalist devletin, kapitalizmin yarattığı işçi sınıfını farklı formlarında farklı yönetim/güvenlik aygıtları seti aracılığıyla denetlediği ve yönettiği üzerinde durulacak ve bu durum Neocleous'un kavramsallaştırması ile toplumsal polislik olarak adlandırılacaktır.

Tezin ikinci bölümünde, neoliberal dönemde devletin artan baskıcı vasfı bağlamında özel güvenliğin anlamına ve özel güvenliğin genel olarak dünyada aldığı boyutlara değinilecektir. Bu çerçevede öncelikle neoliberal dönemde yükseltilen ve tüm toplumsal sınıfları ve tabakaları yatayına kesen biricik etken olarak güvenlik paranoyası incelenecektir. Söz konusu dönemin önceki dönemlerden daha güvenliksiz olup olmadığı sorusu üzerinden, bu dönemde güvenliğin ve

güvenliksizliğin kimin için ne anlam ifade ettiği konusuna yoğunlaşılarak, aslında tüm bir toplumun genel güvenlik kaygısı olarak ortaya konulan şeyin gerçekliği yansıtmadığına değinilecektir. Bu bağlamda işçi sınıfının ulusal-sosyal devletin çökertilmesi ile birlikte içine itildiği işsizlik ve güvenliksizlik ile sermaye sınıfının toplumda yarattığı gelir uçurumu nedeniyle içine sürüklendiği güvenliksizliğin bir madalyonun iki yüzü olmakla birlikte, aynı duruma işaret etmediğine, dolayısıyla neoliberalizmin birbirini var eden kendine özgü iki farklı güvenliksizlik hâli yarattığına değinilecektir.

Güvenlik ve güvenliksizlik ayrımının netleştirilmesinin ardından bu bölümde, neoliberalizm ile birlikte dış düşmandan iç düşmana doğru değişen düşman algısı, bu algının kaynağı olan sınıfaltı ya da tehlikeli sınıf olarak ifade edilen işsizler ordusu ve bu kesimi yönetmek üzere geliştirilen yeni strateji olarak cezalandırmanın geri dönüşü konusuna yer verilecektir. Otoriter devletçilik ile birlikte devletin giderek baskıcı yönünü ön plana çıkarması ve baskı aygıtının artan işlevselliği bağlamında, bu dönemde özel alandan gelişen özel güvenliğin devletin baskı aygıtı içerisindeki yerine değinilecek ve burjuva devletin kuruluşundan beri yalnız kamu alanında var ettiği baskı aygıtı (polis) ya da iç güvenlik aygıtı gerçekliğinin neoliberalizm ile birlikte aşıldığı iddia edilecektir. Bu çerçevede uluslararası literatürde yaygın olarak silahlı güvenlik/zapt etme aygıtlarını belirtmek üzere kullanılan çoğul polislik (plural policing) kavramına değinilecektir. Yine özel güvenliğin gelişiminin, devletin şiddet tekeli vasfını ortadan kaldırmak bir yana, onun bu döneme özgü olarak edindiği elastik yapısını güvenlik alanından perçinlediğine, devlete topluma nüfuz etmek açısından önceki dönemlerde sahip olmadığı türden muazzam bir alan açtığına ve

yeni ve işlevsel bir aygıt kazandırdığına değinilecektir. Özel güvenliğin dünya genelindeki boyutları ve gelişimi incelendikten sonra ise suç kontrolünün neoliberal aygıtı olarak gelişen özel güvenliğin, burjuva toplumsal düzeninin sürdürülmesi bağlamında üstlendiği toplumsal polislik işlevine vurgu yapılacaktır.

Tezin üçüncü ve çalışmanın özünü oluşturan bölümünde ise; birinci ve ikinci bölümlerde kuramsal çerçevesi inşa edilen otoriter devletçilik bağlamında Türkiye'de toplumsal polisliğin bileşimine ve bu bileşim içerisinde özel güvenlik olgusunun edindiği ayrıcalıklı ve önemli yere değinilecektir. Bu çerçevede Türkiye Cumhuriyeti'nin güvenlik/zapt etme kapasitesinin niteliği ve bileşimi neoliberalizm öncesi ve neoliberalizm sonrası olarak ikili bir dönemlendirmeye tâbi tutulacaktır. Neoliberalizm öncesi dönem, Osmanlı'dan devralınan miras ve 1980 yılına kadar Türkiye Cumhuriyeti'nin güvenlik/zapt etme kapasitesi ve toplumsal polislik yapılanması bağlamında değerlendirilecektir. Cumhuriyet'in 1980 sonrası dönemi ise 24 Ocak Kararları ile genel çerçevesi çizilen neoliberal birikim rejimi, bu birikim rejimine bağlı olarak devletin artan otoriterleşmesi ve toplumsal polislikte neoliberal açılım olarak özel güvenliğin gelişimi bağlamında incelenecektir. Özel güvenliğin Türkiye'deki gelişimi 1981'de kurulan özel güvenlik teşkilatları ve 1980'lerin ortalarından itibaren ticari birer şirket olarak kurulmakla birlikte ancak 2004'te yasal zemine kavuşturulan özel güvenlik şirketleri çerçevesinde değerlendirilirken, her iki dönemde de özel güvenliğin güvenlik/zapt etme diyalektiği açısından edindiği konuma ve özellikle 2004 dönemecinde yerine getirdiği işlevlere değinilecektir. Bu bağlamda özel güvenlik Türkiye özelinde, devletin göreli özerkliğin pekiştirilmesinin yeni aracı olma, bir zaptetme formu olma, alt sınıflarda istihdam boyutuyla orta-üst

sınıflarda ise güvenlik boyutuyla rızayı tesis eden yeni bir güvenlik/yönetme aygıtı olarak işleme, neoliberalizme özgü yeni sermaye birikim alanı ve sermaye transferi yöntemi olma, neoliberalizmin yeni istihdam biçimleri bağlamında güvenliğin taşeronlaştırılmasının yöntemi olarak işleme, otoriter devletçiliğin olası milis gücü olma ve halk üzerinde sürekli bir gözetim aracı olarak işleyen suç ve suçluluk ile bütünleşme boyutları ile incelenecektir.

Yine bu bölümde 1980 sonrasında polisin yükselişine ve çeşitlenmesine ve geriletilen sosyal güvenlik boyutuna değinilerek hem neoliberalizmin güvenlik/zapt etme aygıtlar setinin tüm boyutları sergilenecek ve hem de özel güvenliğin bu gelişmelerle birlikte yürüyen özelliğine değinilerek özel güvenliğin otoriter devletçilik bağlamındaki ayrıcalıklı yerinin altı çizilecektir. Çalışma kuramsal ve Türkiye pratiğinden çıkarılan bulguların genel bir değerlendirmesini içeren sonuç bölümü ile tamamlanacaktır.

Bu bağlamda "Türkiye'de Neoliberal Devlet Anlayışı Bağlamında Devlet-Güvenlik İlişkisinin Değişen İçeriği ve Özel Güvenlik Olgusu" başlıklı tez çalışması, güvenlik aygıtları dolayımıyla toplumu yöneten bir devlet olarak kapitalist devleti ve onun farklı birikim stratejilerinde geliştirdiği yeni güvenlik aygıtları ile nasıl bir toplumsal polislik bileşimi yarattığını incelemeye soyunmaktadır. Bu çerçevede kapitalist devleti güvenlik/zapt etme aygıtları setinin bileşimleri çerçevesinde liberal devlet, müdahaleci devlet ve otoriter devletçilik olarak dönemlendiren çalışmanın kendisine belirlediği asıl inceleme odağı ise, kapitalist devletin otoriter devletçilik formunda

edindiği baskıcı ve eş zamanlı olarak da elastik karakterini kendinde birleştiren biricik olgu olarak özel güvenliktir.

BİRİNCİ BÖLÜM

BİR GÜVENLİK VE ZAPT ETME FORMU OLARAK KAPİTALİST DEVLET

I. Güvenlik/Zapt Etme Diyalektiği

Modern siyaset, Michael Dillon'un yerinde tespiti ile en geniş anlamıyla bir güvenlik projesidir. Öyle ki güvenlik, modern siyaset dilinin içine işlemiştir. Politik dilimiz güvenlik kokarken, politik imgelemimiz de yine güvenlik tarafından sınırlandırılmıştır (Dillon, 1996: 12). Devlet güvenliği, ulusal güvenlik, bölgesel güvenlik, askeri güvenlik, kamu güvenliği, ekonomik güvenlik, finansal güvenlik, sosyal güvenlik ve 1990'lardan itibaren bu listeye eklenen küresel güvenlik ve özel güvenlik gibi pek çok tamlama, modern siyaset dilinin dağarcığını oluşturur[1]. Güvenlik, yalnız modern siyaseti biçimlendirmekle ve dahası onun sınırlarını belirlemekle kalmaz, modern hayatın her yönünü de belirler. Gündelik hayatın farklı alanlarında karşımıza çıkan bireysel güvenlik, sağlık güvenliği, kolektif güvenlik, fiziksel güvenlik, psikolojik güvenlik, cinsel güvenlik, konut güvenliği, çevre güvenliği, gıda güvenliği, ağ güvenliği, iletişim güvenliği gibi pek çok sözcük bunun birer kanıtıdır. Dolayısıyla gerek siyaset gerekse gündelik hayat düzeyinde modernizmin, güvenlik söylemi üzerine bina edildiği ve güvenlik dolayımıyla ilerlediği görülmektedir.

[1] Söz konusu yaygın kullanımı dikkate alındığında güvenliğin "ayrım gözetmeyen bir kavram" olduğu görülür. Aynı zamanda, güvenlik ile birlikte bir kavram çifti oluşturan diğer kavramların söz konusu yaygın dağılımı dikkate alındığında, güvenlik, sadece ayrım gözetmeyen bir kavram değil fakat aynı zamanda da değişken bir kavramdır (Zedner, 2009: 9).

Dilbilimsel açıdan ‘güvenlik’, “bireyselden devlete ve biyosfere kadar pek çok anlam ifade eden ve gönderme yapılan pek çok nesnesi olan kaygan ve tartışmalı bir kavramdır” (Zedner, 2009: 10). Ancak böyle olmakla birlikte, güvenlik “doğasında olan belirsizlik nedeniyle -ya da belki bu yüzden-, tamamen farklı siyasa alanları karşısında hatırı sayılır bir şöhret edinmiştir”. Çünkü yukarıda yer verilen kullanımlarında da görüldüğü üzere güvenlik, kullanıcılarına “kavramsal netliğinin olmaması nedeniyle geniş bir yorumlama ve kullanım olanağı tanır” (Zedner, 2009: 10). Bu nedenle de kavram çevre güvenliğinden devlet güvenliğine ya da finansal güvenliğe kadar farklı durumları ve dolayısıyla içerikleri ifade edecek biçimde geniş bir yelpazede kullanılır.

Bugün geniş bir yelpazede kullanılan güvenlik kavramı, erken kullanımlarında ikili bir yol izlemiş ve daha sonra tarihler 19. yüzyıla dönerken, bu yollardan birisi kullanım açısından anlamını yitirmiş ve yok olmuştur (Der Derian, 1993: 97)[2]. Hâlihazırda varlığını sürdüren anlamı ile güvenlik sözcüğü, güvende olma hâline işaret eder ve özgül olarak korku, tehlike, risk, endişe, yoksulluk ve kaygıdan azade olmak anlamını taşır. Köken olarak Latince endişe, tasa, acı, üzüntü anlamlarına gelen *cura* ile olmaksızın, olmadan, -sız/-siz anlamlarına gelen *sine* sözcüklerinin birleşimi olan *sine cura*’dan türetilmiş olan *securitas/securus* sözcüğünden gelir (Dillon, 1996: 120, 125; Neocleous, 2006: 73). Güvenlik, aynı zamanda kesinliğe işaret eder. Kesinlik, düzen, teminat ve öngörülebilirliğin kesinliğidir. Diğer taraftan emniyet sözcüğü de güvenlik ile yakından ilişkilidir. Emniyet de tıpkı güvenlik gibi

[2] James Der Derian’ın belirttiği gibi Edmund Burke 1774’te yazdığı bir mektupta, güvenliği şöyle bir içerik ile kullanır: “Arkadaşımın tembel, laçka ve kör güvenliği ve onun endişelendiği her şey”. Ve 1858’de Saturday Report güvenlik için şöyle bir kullanıma yer vermektedir: “Her hükümet tam olarak ne zaman bir alarm nedeni olduğunu bilir ve ne zaman güvenlik için özrün olduğunu” (Der Derian, 1993: 97). Güvenliğin bu olumsuz anlamları zaman içerisinde yok olmuştur.

tehlike ve riskten azade olmak anlamını taşır. Bununla birlikte emniyet, örneğin yaralanmadan korunmak, can ve mal/mülk emniyeti gibi daha çok fiziksel şartlarla ilgili yan anlamlara sahiptir (McLaughlin-Muncie, 2006: 371). Güvenlik bu anlamda daha genel bir kavramdır ve düzen, kesinlik ve öngörülebilirlik bağlamında emniyette olma hâlini aşarak bir kurumsallaşmaya, şimdiye ve geleceğe yön verme/hâkim olma hâline, bir sisteme işaret eder.

The Oxford English Dictionary, güvenlik kelimesinin anlamını farklı kullanım biçimlerinden hareketle üç temel bölüm altında değerlendirir. İlk bölümde yer verilen dört kullanım şöyledir: 1-Korunma ya da tehlikeye maruz kalmama hâli, güvenlik, 2- Şüpheden azade olmak; güven, teminat. Sağlam temelli güven, kesinlik, 3- Kaygı, tedirginlik ve endişeden azade olmak; tehlikenin olmaması hâli ya da tehlike karşısında güvende ya da özgür olma hissi. Dikkatsizlik ya da tedirginliğin olmaması, 4- Güvenli şekilde yerleştirilmiş ve eklenmiş olma özelliği, istikrar, sabitlik (Dictionary, 1993). Bu anlamlar bağlamında güvenlik, bir duruma (güvenli ve korunmuş olma), bir hâle (dert ve tasadan azade olma) ve bir özelliğe (güvenli bir biçimde konumlandırılmış olma) işaret etmektedir (Neocleous, 2006: 106). İkinci bölümde yer verilen kullanımlar ise şöyledir: 1- Koruyan ya da güvenli kılan şey; koruma, kontrol, savunma, 2- Koruma ya da bir durumda sabitleme araçları, 3- Bir şeyi güvenli, sağlam ve kesin olarak koruma zemini; güvence, garanti (Dictionary, 1993). Söz konusu kullanımlar ise güvenli olmanın araçlarına/vasıtalarına ve dolayısıyla sürece (güvenli hâle getirme, bir şeyin güvenliğini sağlama) göndermede bulunmaktadır (Neocleous, 2006: 106). Üçüncü bölümdeki kullanımlar ise güvenliğin ekonomik-finansal boyutuna ışık tutan anlamları içermektedir. Bunlar: 1-

Biriktirilmiş ya da devredilmiş mülk ya da borç senedi; teminat, taahhüt, 2- Birinin kendisini bir başkası için teminat göstermesi; kefil, 3- Emniyet senedi (Dictionary, 1993). Üçüncü bölümdeki kullanımlar da genel olarak mülkiyetin 'güvenli hâle getirilmesi', 'güvenliğinin sağlanması' durumuna işaret eder. Söz konusu güvenlik-mülkiyet bağı, eş zamanlı olarak güvenlik kavramının burjuva toplumsal düzeni açısından taşıdığı anlama da referans oluşturur, ki bu konu ilerleyen sayfalarda ayrıntılı olarak incelenecektir.

Oxford English Dictionary'de yer verilen güvenliğe ilişkin tanımlar bir bütün olarak değerlendirildiğinde, güvenliğin daima emniyetsizlik ile bağlantılı olarak tanımlandığı görülmektedir. Korunma, tehlikeye maruz kalmama ya da endişe, tasa ve kaygıdan azade olma durumu, emniyetsiz bir durumdan uzak olmaya göndermede bulunurken; güvenli hâle getirme de yine emniyetsiz bir duruma uygulananlara, güvenliği tehdit eden ya da engelleyen kişilerin, durumların ya da koşulların bertaraf edilmesine göndermede bulunmaktadır. Dolayısıyla her iki anlamda da güvenliğin, emniyetsizlik veri alınarak tanımlandığı görülmektedir. Kısacası güvenlik, "emniyetsizlik tarafından şekillendirildiği içindir ki emniyeti sağlayabilmektedir" (Dillon, 1996: 120-121).

Güvenlik kavramı her hâlükârda emniyetsizliği çağrıştırdığı gibi, söz konusu emniyetsiz durumun giderilmesi bağlamında da her zaman düzen fikrine göndermede bulunmaktadır. Emniyetsizliğin giderilmesi ve güvenliğin sağlanması, bunun için alınacak birtakım tedbirlere ve bu çerçevede koyulacak kimi sınırlara/kurallara bağlıdır. Tedbir almak ya da kural koymak ise çift taraflı bir süreçtir. Çünkü kuralı

koyan ile kurala uyması gereken/uymayı kabul eden ya da emniyeti tesis etmek için sınır koyan ile emniyeti için bu sınıra tabi olana gerek duyar. Dolayısıyla güvenlik her zaman belirli bir düzeni dayatır ve bu düzen bağlamında ise kural koyan ile kurala uyan (güvenliği sağlayan-güvenliği sağlanan/yöneten-yönetilen), yani düzeni inşa eden ile düzene tabi olan biçimindeki ikili ayrışmayı, tabakalaşmayı getirir. Bu bağlamda güvenlik belirli bir düzeni, söz konusu düzenin inşası ise koruma-itaat ilişkisi bağlamında devlet-toplum ayrımını getirir. Dolayısıyla Schmitt'in belirttiği gibi "koruma-itaat ilişkisi olmaksızın bir hâkimiyet ya da tabiiyet, mantıklı bir meşruiyet ya da yasallık durumu da mümkün değildir. *Protego ergo obligo* (koruyorum, o hâlde kendime bağlıyorum) cümlesi, devletin *cogito ergo sum* (düşünüyorum, o hâlde varım) ilkesidir" (Schmitt, 2006: 72).

Devlet sahip olduğu askeri güç aracılığı ile sağladığı koruma karşılığında, halktan kendi kurallarına itaat etmelerini talep eder. Halk ise "devlet güvensizliğe karşı koruduğu ve güvence verdiği için devlete onay verir, her şeyi, vergileri, hiyerarşiyi, itaati kabul eder" (Foucault, 2005a: 167). İtaat etmek, devletin zor gücü ile desteklenen koruması karşılığında devlet iktidarının buyruklarına uymak, devletin düzenine tabi/bağlı olmak anlamına gelmektedir. Bu anlamda söz konusu koruma-itaat ilişkisi, devlete kendi kurallarını ve düzenini toplum yaşantısının her alanına hâkim kılma olanağını vererek devlet erkini geniş bir alanda uygulanır kılmaktadır. Zapt etme ise "devlet erkinin toplumsal hayata girdiği her alana işaret eder" (Neocleous, 2006: 14). Ve bu nedenle, güvenlikten söz ettiğimizde hiçbir zaman yalnızca 'güvenlik'ten söz etmiş olmayız. 'Güvenliği sağlayan'a ve 'güvenliği sağlanan'a bağlı olarak ortaya çıkan koruma-itaat ilişkisi, devletin güvenlik

dolayımıyla topluma nüfuz etmesi bağlamında daima bir yönüyle güvenliğe diğer yönüyle ise zapt etmeye işaret eder. Güvenlik, toplumun koruma karşılığında devlet tarafından zapt edilmesidir. Dolayısıyla, güvenlik ile zapt etme arasında diyalektik bir bağ vardır. Biri olmadan diğeri olamaz ya da biri varsa diğeri de olmak zorundadır. Bu bağlamda, "*protego ergo obligo* (koruyorum, o hâlde kendime bağlıyorum) cümlesi, devletin *cogito ergo sum* (düşünüyorum, o hâlde varım) ilkesidir ve bu cümlenin bilincine sistematik açıdan vakıf olmayan bir devlet teorisi yetersiz bir fragman olmaktan öteye geçemez" (Schmitt, 2006: 72).

Güvenlik/zapt etme diyalektiği bu anlamda Gramsci'nin hegemonya (hegemony) ile tahakküm/egemenlik (domination) arasında kurduğu diyalektik ilişkiye denk düşer. Gramsci devleti "kendisi aracılığıyla yönetici sınıfın, tahakkümü yalnızca haklı gösterip koruduğu değil, ama yönetimi altında tuttuklarının etkin (aktif) rızasını da kazanabildiği pratik ve teorik etkinliklerin karmaşık bütünlüğü" olarak tanımlar (Gramsci, 1971: 244). Bu anlamda Gramsci devleti "politik toplum+sivil toplum, başka bir ifade ile zorlama zırhı ile korunan hegemonya" olarak ifade eder (Gramsci, 1971: 263). Yani hegemonya, "zorlama kutbu karşısında bir rıza kutbu değildir, fakat zorlama ve rızanın bir sentezidir" (Anderson, 1976: 22). Dolayısıyla, Gramsci hegemonyayı yalnız özel alanı ifade eden sivil topluma değil, aynı zamanda politik topluma denk düşen devletin alanına da yerleştirir. Ve böylece devleti ve sivil toplumu, zor ve rızanın ya da tahakküm ve hegemonyanın aynı anda işlediği birer alan olarak saptar. Bu durumda devlet, "sivil toplumu kuşatan, ondan sadece devlete ait baskı aygıtları açısından ayırt edilen bir hegemonya aygıtı olur" (Carnoy, 2001: 260). Sonuç olarak, Gramsci'nin devleti kavrayış biçimi ile devlet, aynı anda hem bir

tahakküm aygıtı ve hem de bir hegemonya aygıtı olarak işler. Devletin eş zamanlı olarak hem tahakküm ve hem de hegemonya aygıtı olarak kabul edildiği bir devlet anlayışının doğal sonucu ise devleti meydana getiren her bir kurumun da eş zamanlı olarak birer tahakküm ve hegemonya aygıtı olarak işlediklerinin kabulüdür. Bu anlamda "tüm devlet aygıtları hem ideoloji hem de baskı kullanarak işlerler" (Althusser, 2003: 174).

Buradan yeniden güvenlik/zapt etme diyalektiğine dönecek olursak, Marksist devlet kuramının devletin baskı aygıtları olarak, Weberyen devlet kuramının ise devletin güvenlik aygıtları olarak ifade ettiği polis ve ordunun, Gramsciyen devlet kuramı çerçevesinde hem topluma sağladıkları koruma anlamında birer güvenlik (hegemonya) aygıtı ve hem de toplumsal hayata devletin nüfuz etmesinin en önemli kanallarını açtıkları, dolayısıyla devletin toplumu yönetmesini sağladıkları için de birer zapt etme (tahakküm) aygıtı olarak işledikleri aşikârdır. Bu anlamda baskı aygıtı olarak var olan söz konusu aygıtlar, topluma sağladıkları 'suçtan görece azade bir güvenli hayat' sayesinde aynı zamanda birer hegemonya aygıtı olarak da işlemektedirler. Dolayısıyla genel kullanım içerisinde güvenlik kavramına, Gramsci'nin hegemonya kavramına yüklediği "demokratik" (Portelli, 1982: 77) anlama koşut olumlu bir içerik -halkın korunması, gündelik hayatın güvenlik altına alınması- yüklendiği dikkate alınırsa, güvenlik/zapt etme diyalektiğinin Gramsciyen anlamda hegemonya/tahakküm diyalektiğine denk düştüğü görülecektir. Bu bakımdan ilerleyen bölümlerde güvenlik/zapt etme ilişkisi üzerinden yürütülen teorik tartışmalarda Gramsciyen hegemonya kuramının bu ikili niteliği de akılda tutularak değerlendirmeler yapılacaktır.

Güvenlik, bugüne kadar daha çok liberalizmin penceresinden bakılarak 'yalnızca güvenlik' olarak ele alındığı için daha çok ülke sınırlarının korunması bağlamında dış güvenlik olarak uluslararası ilişkiler içinde, refaha yönelik tedbir ve tedarikler bağlamında sosyal politika içinde ya da bireylerin korunması için kanunun uygulanması ve bu bağlamda suçun ve suçlunun cezalandırılması çerçevesinde polis çalışmaları içerisinde incelenmiştir (Neocleous, 2006: 105). Oysa güvenlik, yalnız güvenlik değildir. Güvenlik, güvenlik/zapt etme diyalektiği bağlamında ele alındığı zaman, güvenliğin, suçu engellemek ve suçluyu yakalamak (halkın güvenliğini sağlamak-hegemonya) işlevine ilaveten, "bir iktidar tekniği" (Foucault, 2005b: 285; Dillon, 2006: 16) olarak "içsel düzenin güvenlik altına alınması"nda (halkın zapt edilmesinde-tahakkümde) gördüğü işlevi de açığa çıkacaktır (Neocleous, 2006: 106). İçsel düzenin güvenlik altına alınması işlevi, devletin sivil toplumun her alanına nüfuz ederek, yaşamın her alanını biçimlendirerek, devlet düzenini inşa etmesi ve söz konusu düzeni sürdürmesidir. Bu anlamda güvenlik, "sivil toplumun devlet tarafından zapt edilmesi" marifetiyle "düzenin inşasını" içerir (Neocleous, 2006: xvii-xviii). Dolayısıyla güvenliğin, yalnızca uluslararası ilişkiler ya da polis çalışmaları başlığı altında incelenmesi büyük bir eksikliktir. Çünkü söz konusu incelemeler konunun ancak bir boyutunu (güvenlik, korunma) ortaya koymakta, böylece diğer boyutu olan zapt etmeyi incelemenin dışında bırakarak bu boyutu gizlemektedir. Güvenliği, güvenlik/zapt etme diyalektiği ve içsel düzenin güvenlik altına alınması bağlamında inceleyecek olan bu çalışma ise, temel olarak siyaset biliminin ve özel olarak da Marksist devlet kuramının bakış açısı ile konuya yaklaşacak ve bu bağlamda güvenliğin çift yönlü karakteri (güvenlik/zapt etme) ile sınıfsal karakteri çerçevesinde analizini geliştirecektir.

II. Zor-Devlet-Tahakküm

Abraham H. Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi teorisinde, fizyolojik gereksinimlerin ardından ikinci sıraya yerleştirdiği güvenlik gereksinimi, insanın varoluşu ile başlar ve ilk örneğinde kendisini insanın doğaya karşı korunma gereksinimi olarak ortaya koyar (Maslow, 1943). Doğada bulduğu besinleri toplayarak ya da avlayarak besin ihtiyacını karşılayan insan, soğuk ve yağış gibi iklim olaylarına ve doğada bulunan kendinden daha büyük ve yırtıcı canlılara karşı da mağaralara ve ağaç kovuklarına sığınarak varlığını güvenceye almıştır. Dolayısıyla güvenlik gereksinimi, ilk örneğinde mağara gibi bir korunak/barınak ve 20-30 kişilik akraba grubu içerisinde kendi güvenliğini sağlama yöntemi ile giderilmiştir. Söz konusu durum, yerleşik yaşama geçildikten sonra da uzun süre benzer bir içerikle devam etmiş ve ancak devletli yaşam ile birlikte değişim geçirmiştir (Haspolat, 2006: 61-62)[3].

Devletli yaşama geçiş ile birlikte insan hayatının her alanında görülen kökten değişim, güvenlik gereksinimi bağlamında da yaşanmış ve böylece güvenliğin içeriği ve giderilme biçimi büyük oranda devlet tarafından belirlenir olmuştur. Peki söz konusu kökten değişimi mümkün kılan süreç nasıl işlemiştir? İnsanlar sadece doğa tarafından sınırlanan yüz binlerce yıllık özgür yaşantının ardından, neden kalıcı bir biçimde yerleşik yaşama geçmiş, dahası nasıl olup da Hall ve Ikenberry'nin ifadesi ile "kalıcı baskı örgütleri olan devletlere" yakalanmışlardır? (Hall-Ikenberry, 2005:

[3] Günümüzden 10.000 yıl kadar önce yerleşik yaşama geçen insanların, devletli yaşama geçişlerine MÖ 6.000 yılından itibaren arkeolojik bulgular ve MÖ 4.000-3.000 yılından itibaren de yazılı ve resimli kaynakların tanıklık ettikleri görülür (Tilly, 2001: 18; Mann, 2003: 34). Bu anlamda insanlar 4.000 ilâ 6.000-7.000 yıl arasında değişen bir süre boyunca, avcı-toplayıcı dönemlerinin yaşam biçimi ile yerleşikliğin getirdiği kimi değişimlerin birlikte hüküm sürdüğü bir geçiş döneminde yaşamışlardır (Kottak, 2001: 242).

26). Yerleşik yaşama geçiş, genel olarak iklim değişimi sonucunda besin kaynaklarının kullanımının yoğunlaşması, buna bağlı olarak kaynakların azalması ve her iki sürecin doğal sonucu olarak insanın kendi besinini üretmeye mecbur kalarak bitki ve hayvanların üreme döngüsüne müdahale etmesi ile açıklanır (McNeill, 2001: 30; Kottak, 2001: 234). Oysa devletin doğuşuna ilişkin görüşler birbirinden farklılaşmaktadır.

Devletin doğuşu/kökeni ya da insanların kalıcı baskı örgütlerine hapsolmalarına ilişkin olarak ileri sürülen görüşler sulama çalışmalarından, nüfus artışına; tanrıları besleme arzusundan, fetihe ve savaş tehdidine; sözleşmeden siyasal denetim ya da ekonomik denetime; toplumsal artıdaki artıştan, işbölümü-toplumsal tabakalaşma ve özel mülkiyetin belirmesine (sınıfların belirmesine) kadar geniş bir yelpazeye yayılmaktadır[4]. Bunlar içerisinde bilimsel verilerden (arkeolojik ve tarihi) yola çıkanların devletin kökenine ilişkin olarak ortaya koydukları gerekçeler de yine büyük bir çeşitlilik arz etmektedir. Çünkü ilk devletlerin ortaya çıkış biçimleri çeşitlilik gösterir. İlk devlet olan Sümer kent devletlerinde devlet aşamasına geçişin nedeni, "yetkinin yoğunlaşması ve uzmanlaşması, yatay ilişkilerin (akrabalık ilişkileri) yerini ast-üst dikey siyasal ilişkilerin almasıdır" (Maisels, 1999: 491). Buna karşın, örneğin Aztek devletinin oluşumunda nüfus artışı, savaş ve fetihler etkili olurken, Havai devletleri şefler arasındaki karşılıklı antlaşmalar sonucunda doğmuş; Ankole'de ise kuraklıklar ve kıtlıklar devletin doğuşunda etkili olurken, Fransa'da devlet artan nüfus ve önceki devlet yapılarının kalıntılarının da etkisi ile oluşmuş; Norveç'te devlet geniş ailenin çözülmesi ile oluşurken, Maurya'da artı ürünün

[4] Söz konusu görüşler için bkz. Oppenheimer, 1984; Hobbes, 2004; Rousseau, 1996; Classen-Skalnik, 1993a; Frangipane, 2002; Şenel, 1996; Kottak, 2001; Neill, 2001; Engels, 1998.

üretimi devletin doğuşunda etkili olmuştur (Classen-Skalnik, 1993b, 281-285). Bu anlamda ilkel devletin oluşumunda tek bir etmenin etkili olduğu ve tüm ilkel ya da ikincil devletlerin de bu faktöre bağlı olarak doğduğu iddia edilemez. Dolayısıyla devletin doğuşuna ilişkin olarak genel bir kuram ileri sürmek olası değildir. Ancak ilkel/ilksel devletlerin doğuşunu tek bir gerekçeye dayalı olarak açıklamak mümkün olmamakla birlikte, ikincil devletlerin nasıl yaratıldıklarını, dolayısıyla insanların devletlere nasıl hapsolduklarını açıklamak Hall ve Ikenberry'nin ifadesi ile o kadar da güç değildir. Yazarlara göre:

> "Mezopotamya'da kurulan ilk ve küçük devletin merkezi kontrolün muazzam askeri faydalar sağlayacağını anlaması çok uzun sürmemiştir. Muhtemelen M.Ö. 2300 yılında, Akadlı Sargon elindeki askeri gücü kullanarak ilk imparatorluk sistemini kurmaya başlamıştı. Bu tarihten sonra, Hititlerden Perslere, Asurlulardan Makedonyalılara varıncaya kadar, sıkıcı bir düzenlilikle yükselişe geçen ve çöken çok sayıda askeri devlete tarih sayfalarında rastlamaya başlarız. Tüm bu olup bitenin basit bir açıklaması bulunmaktadır. Devlet bir kez icat edilmiştir; **onun askeri gücü örgütleme kapasitesi, cennete geri dönüşün artık mümkün olmadığı anlamına gelmektedir**[5]" (Hall-Ikenberry, 2005: 29).

Bu anlamda, arkeolojik bulgular, ilk devletlerin farklı etmenler sonucunda doğuşuna tanıklık ederken, tarihteki tüm devletler ortaya çıktıkları andan itibaren Hall ve Ikenberry'nin tespiti ile "askeri gücü örgütleme kapasiteleri" ya da Tilly'nin ifadesi ile "ev ve akraba gruplarından farklılaşmış zor kullanma özellikleri" (Tilly, 2001: 18) sayesinde topluma hükmedebilmişler ve yine askeri gücü örgütleme kapasiteleri sayesinde tahakküm altına aldıkları toplumlardan ayrışabilmişlerdir[6]. Bu nedenle

[5] Vurgu bana aittir.
[6] Tilly'ye göre "zor araçlarının birikim ve yoğunlaşması bir arada arttığında, devletler ortaya çıkar" ve "zor tahakküm alanını tanımlar" (Tilly, 2001: 47). Yani devletler zor gücünü

askeri gücü örgütleme, ilk örneklerinden itibaren devletlerin temel yapıtaşını oluşturmuş ve böylece zor devletin genlerine kazınmıştır. Sözü edilen gerçekliğin fark edildiği andan itibaren ise devletlerin zoru merkezileştirme (tekelleştirme) yönündeki ilerleyişleri başlarken[7], yöneten-yönetilen/sömüren-sömürülen ayrımı ve toplumsal tabakalaşma/sınıflaşma da devletlerin temel nitelikleri arasına girmiştir. Bu anlamda, ilkel devletlerin tümü işbölümü ve toplumsal tabakalaşmaya bağlı olarak tarih sahnesine çıkmamış olmakla birlikte, askeri gücü örgütleyip topluma hükmetmeyi başaran bir yönetici grubun belirmesi ile birlikte, ikincil devletler daima sınıflı toplumlar olarak kurulmuş ve zor gücüne dayanmışlardır.

Engels'in ve Tilly'nin devletin kökenine ilişkin olarak geliştirmiş oldukları kuramlar bu bağlamda önem taşımaktadır. Engels *Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni* adlı yapıtında devletin doğuşunu, üç aşamalı işbölümü→özel mülkiyetin ortaya çıkışı→servet farklılıklarının belirmesi→çatışma→devlet çizgisini takip ederek açıklar. Söz konusu açıklama yukarıda ifade edilen gerekçeler nedeniyle tüm ilk/ilkel devletlerin kökenine açıklık getirememekle birlikte, ikincil devletleri açıklamak açısından ufuk açıcıdır. Engels'e göre barbarlık aşamasında başlayan hayvanın evcilleştirilmesi, ailenin günlük iş tutarını arttırmış ve yeni emek güçlerine başvurmak gereği doğmuştur. İhtiyaç duyulan yeni emek gücü ise savaş tutsaklarının köleleştirilmesi ile sağlanmış, böylece sömüren-sömürülen biçimindeki ilk büyük

örgütledikleri/yoğunlaştırdıkları oranda toplumları tahakkümleri altına alabilmişlerdir. Bu nedenle de devlet-toplum arasında zor gücüne dayalı olarak kurulan ilişkiyi anlatan bu kısım Tilly, 2001: 46'daki "Zor-Devletler-Tahakküm" ifadesinden esinlenilerek "Zor-Devlet-Tahakküm" olarak biçimlendirilmiştir.

[7] Söz konusu tekelleşme modern devletlerin kurulması ile gerçekleşebilmiştir. Ulusal orduların inşası ile özel orduların ya da yerel askeri güçlerin, eşkıya ya da korsan gruplarının ulusal güçlerce bertaraf edilmesi ile başlayan süreç, iç güvenlik birimleri olarak polis örgütlerinin kurulması ve sivil halkın silahsızlandırılması ile devam etmiştir. Bu nedenle gerçek anlamda devletlerin zoru merkezileştirmeleri ve tekellerine almaları 19. yüzyılda gerçekleşebilmiştir.

toplumsal işbölümü gerçekleşmiştir (Engels, 1998: 189-190). Engels'in devlet kuramının çıkış noktasını oluşturan sömüren-sömürülen biçimindeki "ilk büyük toplumsal işbölümü" görüldüğü üzere temelde zora dayalı olarak gerçekleşmiştir. Zor gücünü örgütlemeyi başaran tarafın diğer tarafı savaşta mağlup etmesi ile başlayan süreç, köleleştirme ve buna bağlı olarak sömürü ile devam etmiş ve nihayetinde devletin icadı ile noktalanmıştır. Kısacası Engels'in devlet kuramında, devlete giden yolun taşları zor ile döşenmiştir.

Charles Tilly de Marksist olmayan devlet kuramında Engels ile benzer bir duruş sergiler ve devlette zorun önemine vurgu yapar. *Zor, Sermaye ve Avrupa Devletlerinin Oluşumu* adlı eserinde Tilly, şehirlerin ve devletlerin nasıl oluştuğuna değinir. Tilly'ye göre şehirlerin oluşumu sermayenin birikim ve yoğunlaşmasına bağlı iken, devletlerin oluşumu da zor araçlarının birikim ve yoğunlaşması sonucunda gerçekleşmektedir (Tilly, 2001: 42 vd). Bu anlamda Tilly'ye göre devleti yaratan 'zor'dur. Çünkü "komşulara boyun eğdirme ve daha uzak rakiplerle savaşma çabaları yalnız ordu biçiminde *[zor araçlarının birikimi ve yoğunlaşması]* değil, orduları besleyecek araçları toplamak ve yöneticinin sivil halk üstünde denetimini günü gününe örgütleyecek sivil kadrolar biçiminde de devlet yapıları yaratılmasına yol açar" (Tilly, 2001: 47).

Sonuç olarak Hall-Ikenberry, Engels ve Tilly'nin görüşleri çerçevesinde diyebiliriz ki ilkel öncülleri tarih sahnesine farklı yollardan çıkmış olmakla birlikte, devletler özünde varlıklarını askeri gücü örgütleme kapasitelerine borçludur ve yine insanın devletli tarihi göstermektedir ki devletler bu kapasiteyi korudukları ve geliştirdikleri

oranda toplumları tahakküm altına almayı başarabilmişlerdir. Devletlerin söz konusu gücü örgütleyebilmeleri ise toplumlardan haraç ya da vergi yoluyla elde ettikleri artı ürün sayesinde mümkün olmuştur. Bu bağlamda insanın devletli tarihi de zor araçlarının birikimini sağlayan güçler ile artı ürünün kaynağı olan toplumlar arasındaki pazarlığın tarihidir. Söz konusu pazarlık ise öncelikle ve genel olarak güvenlik alanında cereyan etmiştir.

III. Devleti Güvenlik ile İlişkilendirmek: 'Güvenliği Tesis Eden Devlet'

Askeri gücü örgütleme kapasitesinin belirdiği andan itibaren, devletin güvenliğin merkezi olma yönündeki ilerleyişi de başlamıştır. Toplumsal tabakalaşma ve toplumsal denetim ile ayırt edilen devletler, toplumsal denetim, artı ürüne el koyma süreçleri ve zor araçlarının biriktirilmesini mümkün kılmak ve bunu toplum katında haklılaştırmak için en ilkel dönemlerinde bile daima güvenlik gerekçesini ileri sürmüş ve toplum ile güvenlik üzerinden bir pazarlığa girmişlerdir. Çünkü söz konusu süreçler her zaman devletler lehine işleyen süreçler olmamıştır. Devletler toplumları tahakküm altına alırken de artı ürüne el koyarken de daima toplumdan gelen bir dirençle karşılaşmışlardır. Bu anlamda toplumlar devletlere ne gönüllü olarak hapsolmuşlar ne de yalnızca zor gücü karşısında boyun eğmişlerdir. Toplumlar olanaklarının elverdiği ölçüde devletlere karşı gelmiş, başkaldırmış ve kaçabildikleri oranda devletlerden kaçmışlardır. Göçebeler kolaylıkla ortalıktan kaybolurken, tarımla uğraşan yerleşikler de genellikle başka toprakları işlemeye başlamış, böylece devlet kurucularının tahakkümünden uzaklaşma yollarını aramışlar ve çoğu zaman da bulmuşlardır (Hall-Ikenberry, 2005: 26). Söz konusu direnç ve

kaçışlar ise, zor ile elde ettikleri gücü ve konumu sürdürebilmek için, devletleri toplumlar ile üstü açık ya da kapalı bir pazarlığa zorlamıştır. Bu bağlamda devletlerin toplumlar ile giriştiği pazarlığın konusu, devletlerin askeri özü nedeniyle öncelikle güvenlik alanında gerçekleşmiş ve devletler varlıklarını güvenlik ve iyi düzen ile ilişkilendirme gereğini duymuşlardır. Günümüzden 3.800 yıl önce Mezopotamya'daki şehir devletlerini fethederek Babil hükümdarı olan Hammurabi'nin ünlü kanunlarının son sözündeki ifadeleri, bu bağlamda zihin açıcı bir nitelik arz eder:

> "Memleketi sağlam bir idareye ve iyi bir düzene kavuşturan mükemmel kral Hammurabi'yim ben. Tanrı Enlil'in bana hediye ettiği, hükmetmenin tanrısı Marduk'un bana verdiği insanları ihmal etmedim. Sakin yerleri onlar için aradım. Tüm büyük zorluklardan onları kurtardım. Aydınlığı onların üzerine çıkarttım. Yukarıdaki ve aşağıdaki (güneydeki ve kuzeydeki) düşmanı söküp attım. Yeryüzünde itaati, ülkede refahı sağladım. Ülke sakinlerinin evlerindeki güvenliğini sağladım, karışıklığa izin vermedim. Ben, görevi doğruluk olan kurtarıcı çoban, benim iyi gölgem şehrimin üzerine yayılmıştır. Koynumda Sümer ve Akad memleketlerinin insanlarını taşıdım. Benim korumamda sükunet buldular, benim derin bilgeliğimle çevrelendiler. Kuvvetlinin zayıfı ezmemesi, dul ve yetimin haklarının adaletle yönetilmesi için… tüm zarar görenlere (ezilenlere) şifa vermek için, değerli sözlerimi adaletin kralı olan benim anıtımın önüne yazdım" (www.wsu.edu).

Söz konusu beyanlarda görüldüğü üzere, günümüzden 3.800 yıl önce bile olsa bir kral, her ne kadar iktidarının tanrısal vasfının altını çizse de halkının desteğini almak (rıza işlevi) ve iktidarını halk nezdinde meşru kılmak için yaptığı hizmetleri dillendirme gereğini duymaktadır. Dolayısıyla bu beyanatlar, devletlerin ilkel dönemlerinde bile varolabilmek ve varlıklarını sürdürebilmek için daima halklarına

güvenlik ve iyi düzen vaat ettiklerinin, dahası bunu iktidarlarının olanakları çerçevesinde belirli düzeylerde sağladıklarının göstergeleridir.

Hammurabi'nin söylevinde ya da kanun maddelerinde ortaya koyduğu, güvenliği ve düzeni tesis eden devlet imgesi, döneminin diğer devletleri için de geçerlidir. Sümer kent devletlerinden Uruk'un kralı Gılgamış'ın dönemini anlatan Gılgamış Destanı'nda, Gılgamış'ın halkına yaptığı zorbalık karşısında "bir kralın halkının çobanı olması gereğine" değinilirken, Enkidu'nun "düzeni değiştireceğim" sözlerine yer verilir (Şenel, 1996: 68-69). Gılgamış'ın idaresi nezdinde ileri sürülen önermeler, iyi/güvenli düzeni tesis edecek bir yöneticiye gönderme yaparak devletin temelde 'iyi düzen ve güvenlik' demek olduğunun altını çizmektedir. Diğer taraftan Akad kralı Sargon'un devlet düzeni ile askeri güç arasındaki ilişkiye ışık tutan beyanları vardır. Kronikleri'nde sedir ormanlarından, gümüş dağlarına kadar uzanan 34 seferinden söz eden Sargon, önünde her gün 54.000 (ya da 5.400) askerin yemek yediğinden bahsederek, ordusunun gücü ile imparatorluğunun büyüklüğü (Sargon'un düzeni) arasında doğrudan bir bağ kurar (Şenel, 1996: 71). Dolayısıyla devlet Gılgamış Destanı'nda 'iyi düzen' ve 'güvenliğin tesis edilmesi' olarak ortaya konulurken, 'iyi düzen' de Sargon'un Kronikleri'nde askeri güç ile temellendirilir.

İlk devletlerin kanunları, destanları ya da yazıtları gibi söz konusu dönemde toplumların yaşantılarına biçim veren bir diğer önemli kurum olan dinler de devletin ya da yöneticinin güvenliği sağlama görevine vurgu yapmaktadır. Örneğin bir Mısır ilahisinde Tanrı Ra'ya şöyle hitap edilir: "Herkes uyuduğu zaman gözünü onların üzerinden ayırmayan, sürün için en iyi olanı isteyen Ulu Ra". Yahudi inanışına göre

de tanrı, 'çoban' Davud'a sürü toplama görevi vermiştir. Foucault'nın pastoral iktidar[8] olarak ifade ettiği bu iktidar tipinde çoban iktidarını bir sürü üzerinde kullanır. Sürüsünü toplar, onlara yol gösterir ve önderlik eder. Kısacası çoban, sürüsü için çalışır ve onlar hakkında hem topluca hem de ayrı ayrı bilgi sahibi olmak için onları 'gözetler' (Foucault, 2005c: 28-31). Yahudi inanışındaki çoban-sürü söylemi ve bu bağlamda çobana yüklenen düzeni ve güvenliği sağlama görevi diğer dinlerde de benzer görünümler sergiler. Bu bağlamda geleneksel devletlerde devletin bedeninde cisimleştiği kral, hem genel anlayışa hâkim olan dinsel düşünüş hem de yönetim algısı çerçevesinde tebaasının güvenliğini sağlamakla görevli olarak algılanmıştır.

Tekrar Hammurabi'ye dönecek olursak, söylevinde devleti, düşmanlara karşı halkını koruyan (dış güvenlik), içte kuvvetlinin zayıfı ezmesini önleyen (iç güvenlik), halkın evlerinde güvende yaşamasını sağlayan ve refahı sağlayıp, adaleti tesis eden (iyi düzeni sağlayan) bir kurum olarak tarif eden Hammurabi'nin bu sözleri, çok önemli bir saptama yapmamıza olanak tanımaktadır: Devlet, icat edildiği andan itibaren kendisini güvenlik ve iyi düzen ile ilişkilendirmiş ve dolayısıyla güvenliği bir "iktidar tekniği" olarak kullanmıştır (Dillon, 2006: 16; Foucault, 2005c: 27-28). Güvenlik, bir iktidar tekniğidir; çünkü insanlar "devlet güvensizliğe karşı koruduğu ve güvence verdiği için devlete onaylarını vermiş, her şeyi, vergileri, hiyerarşiyi, itaati kabul etmişlerdir" (Foucault, 2005a: 167-168). Bu anlamda ilk günlerinden

[8] Foucault, merkezileştirici iktidarın siyasal biçimini devlet olarak ifade ederken, bireyselleştirici iktidarı da pastorallik olarak adlandırır. Pastoral iktidar, iktidar tekniklerinin gelişmesinin giderek bireylere yöneldiği ve bireyleri sürekli ve kalıcı bir biçimde yönetmeyi amaçladığı, bireyselleştirici bir iktidar biçimidir. Söz konusu dönemin pastoral iktidarı, insanları öteki dünyadaki selametlerine götürmek isteyen ve bunun için bu dünyada onları gözeten bir iktidardır. Çobanın sürüsü üzerindeki iktidarıdır. Bu anlamda nüfus üzerine yoğunlaşan bir iktidardır (Foucault, 2005c: 27-28; Foucault, 2005d, s: 66).

itibaren güvenliği bir iktidar tekniği olarak kullanan devlet, askeri gücün merkezi olma hakkını (meşruiyetini) elde etmiş ve bu sayede topluma hükmetme ve düzenini hâkim kılma imkânını bulmuştur. Dolayısıyla, devlet zor gücünü, yani zapt etmeyi güvenlik ile haklılaştırmış/meşrulaştırmış ve bu bağlamda zapt etmenin üstünü güvenlik şalı ile kapatarak, zapt etmeyi halk nezdinde kabul edilebilir kılmıştır. Kısacası, devlet güvenlik dolayımıyla zapt etmeyi başarmıştır.

Sonuç olarak devlet, ilk örneklerinden itibaren kendisini güvenlik ve düzen sağlama işlevi ile meşrulaştırarak, güvenliğin içeriğini de değiştirmiştir. Avcı-toplayıcı dönemlerinde soğuktan ve yırtıcı hayvanlardan korunmak için mağaralara sığınan insan için güvenlik daha çok barınak demekken, devletli toplumda yaşayan insan açısından güvenlik ilk örneklerinden itibaren dışta ve içte hemcinslerinden gelebilecek saldırılara, zararlara karşı korunmak, gündelik yaşantısını belirli bir düzen içerisinde geçirebilmek anlamına gelmiştir. Bu anlamda güvenlik, devletle birlikte barınmanın ötesine geçmiş; dışta düşmana, içte ise güçlünün zulmüne karşı korunmaktan, adalete ve refaha kadar geniş bir bağlama oturmuştur. Devletin kendisini güvenliğin ve düzenin sağlayıcısı olarak ortaya koyduğu ve böylece iktidarını temellendirdiği bir ortamda, ‘doğa durumu’ döneminin kendi güvenliğini kendisi sağlayan insanının yerini de güvenliğin belirli oranda devlet tarafından tesis edilmesini bekleyen tebaa/yurttaş almıştır. Bu ise koruma-itaat ilişkisi çerçevesinde güvenlik-zapt etme diyalektiğinin zeminini döşemiştir.

IV. Geleneksel Devletin Despotik İktidarı ve Güvenlik/Zapt Etme Kapasitesi

İlk örneklerinden itibaren kendilerini iyi düzen ve güvenliğin sağlanması ile ilişkilendiren devletler içerisindeki yaşam, insanın uzun tarihi dikkate alındığında görece yeni bir olgudur. Günümüzden yaklaşık 500.000 yıl önce günümüz insanının atalarının belirmesinin ardından geçen ve Michael Mann'ın ifadesi ile insan tarihinin yüzde 99'undan daha fazlasına denk düşen yüz binlerce yıl, genel olarak büyük bir durağanlık içerisinde küçük ilerlemeler ile geçmiştir (Mann, 2003: 34). Söz konusu devletsiz ve görece durağan dönemin ardından ise devletli toplumlar olarak yaşamaya başlayan insanlar, devletli yaşantılarının da yine yüzde 90'ından fazlasını geleneksel devletler içerisinde geçirmişlerdir[9].

Geleneksel devlet, modern devleti önceleyen devlet biçimlerini ifade etmek için kullanılan genel/kapsayıcı bir kavramdır. Bu anlamda tek bir devlet biçimine denk düşmez[10]. Ancak farklı biçimler almakla birlikte geleneksel devletler, tümünü ortaklaştıran ve eş zamanlı olarak modern devletten ayıran iki temel özellik sergilerler. Bu özellikler, dinsel düşünüş ve altyapısal iktidarlarının zayıflığıdır.

[9] Devletin günümüzden 5.000 yıl öncesine tarihlendiği ve modern devletin ilk örneklerinin 15. yy'da başlayan değişimlerin bir sonucu olarak 18. yüzyılda Batı Avrupa'da belirdiği dikkate alınırsa, modern devletin yaklaşık 300 yıllık bir geçmişi olduğu görülür. Bu anlamda insanlık, devletli yaşamının ezici bir bölümünü geleneksel devlet olarak adlandırılan devletlerin çatısı altında geçirmiştir.

[10] Geleneksel devlet biçimleri farklı sınıflamalara tabi tutulmuştur. Bunlardan Eisenstadt'ın geleneksel devlete ilişkin sınıflaması şöyledir: 1- Patrimonyal imparatorluklar (Şarlman Hanedanı, Persler tarafından kurulan imparatorluklar), 2- Göçebe ya da fetihçi imparatorluklar (Moğollar ve halifelik dönemindeki Arap krallıkları), 3- Kent devletleri (Antik Atina, Roma Cumhuriyeti), 4- Feodal sistem (Avrupa'da, Japonya'da, Orta Doğu'da ve büyük olasılıkla başka yerlerde de), 5- Merkezi tarihsel bürokratik devletler (Mısır, Babil, İnka ve Aztek gibi antik imparatorluklar, Çin, Pers, Sasani, Roma, Helen, Bizans, Osmanlı, İran İmparatorlukları ve mutlak monarşi çağındaki Batı Avrupa devletleri) (Eisenstadt, 1993: 10-11). Held'in sınıflaması ise şöyledir: 1- Haraç alan geleneksel imparatorluklar, 2- Feodalizm: bölünmüş otorite sistemleri, 3- Zümreler düzeni, 4- Mutlakiyetçi devletlerdir (Held, 1992: 78).

Mann, devlet iktidarının despotik ve altyapısal olmak üzere iki tipi olduğunu öne sürer. Devletin despotik iktidarı Mann tarafından "elitlerin, sivil toplum grupları ile rutin ve kurumsallaşmış pazarlıklara girişmeksizin gerçekleştirmeye muktedir oldukları eylemler dizisi" olarak tanımlanır. Elbette geleneksel devletler asker toplamak, vergi toplamak gibi belirli konularda hükmettikleri halklar ile pazarlığa girişmekteydiler. Ancak söz konusu pazarlıklar süreklilik arz etmediği gibi kurumsallaşmış da değildi. Dolayısıyla despotik iktidar, topluma nüfuz etmek açısından son derece yetersiz olan devlet aygıtlarına işaret eder. Mann'ın ifadesi ile "eğer Kızıl Kraliçenin görüş hizasından uzaklaşırsan seni yakalaması zorlaşır" (Mann, 1984: 113). Bu nedenle despotik iktidar, devletin sahip olduğu askeri güç sayesinde kaba bir tahakküm kurabildiği, ancak topluma gerçek anlamda nüfuz edemediği ve bu anlamda da toplumu yönetemediği bir iktidar biçimidir. Kaba tahakküm ise pazarlığı/uzlaşmayı içermediği için, halkın devlet tarafından güvenliğinin sağlanmasını da içermez. Bu nedenle de bu tür devletlerin, güvenlik/zapt etme kapasiteleri son derece düşüktür.

Altyapısal iktidar ise "devletin sivil topluma fiilen nüfuz etme ve siyasal kararları geniş kesimlerde lojistik olarak yürürlüğe koyabilme kapasitesi" olarak tanımlanmaktadır. Mann, altyapısal iktidar kavramını özellikle demokrasi ile yönetilen kapitalist devletlerin iktidar biçimlerini nitelemek için kullanır. Bu bağlamda altyapısal iktidar, modern devletin idare aygıtını ve bu aygıt aracılığı ile toplumu izleme ve zapt etme kapasitesini tanımlar. Mann'ın ifadesi ile modern devlet "geleneksel devletlerin hiçbirisinin yapamadığı kadar günlük yaşama nüfuz etmiştir. 1850'den önce hiçbir devletin yapamadığı biçimde istihdam, emeklilik, aile yardımı

vs. aracılığı ile neredeyse çoğumuzun geçimini sağlar. Bizim rızamız olmadan gelirimizi vergilendirir, refah kaynaklarının değerini tespit eder. Altyapısal iktidarı muazzam artmıştır. Modern devletin altyapısal erişiminden Alaska'dan Florida'ya, Shetland'dan Cornwall'a kadar saklanacak bir yer yoktur". Ve "eğer bir Kızıl Kraliçe varsa, hepimiz onun sözlerinden korkmalıyız" (Mann, 1984: 113-114). Dolayısıyla altyapısal iktidar, devletin topluma nüfuz etmesinin kanallarını genişlettikçe devlet-toplum arasındaki pazarlığın/uzlaşının boyutlarını da genişleterek devletin halkına sağladığı olanakları/hakları genişletmiştir. Böylece altyapısal iktidar sayesinde devlet tarafından daha çok izlenen/gözetlenen ve dolayısıyla devlet tarafından gerçek anlamda zapt edilen halk, paradoksal olarak bu gelişmeye paralel bir biçimde devlet tarafından daha çok korunduğu ve güvenliğinin sağlandığı bir yaşama kavuşmuştur.

Mann'ın yaklaşımı çerçevesinde, geleneksel devletlerin despotik iktidarlarının yüksek, buna karşın altyapısal iktidarlarının ise düşük olduğu görülmektedir. Çünkü geleneksel devletlerde ulaşım ve iletişim sınırlı, kaynaklar ise kıttır. Bu koşullar altında nüfus sayımı, tapu kadastro çalışmaları ve vergilerin düzenli hesaplanması gibi hayati konular için gerekli olan personel örgütlenememiş, dolayısıyla vergiler güçlükle ve gelişigüzel toplanabilmiştir. Anılan idari kısıtlar nedeniyle son derece kısıtlı bir menzile sahip olan geleneksel devlet aygıtı, ana kent merkezleri dışında hâkim olunan toprakların büyük çoğunluğunu yerel otoriteler aracılığı ile dolaylı olarak yönetmiştir. İsyan etmedikleri ve vergilerini zamanında ödedikleri sürece köylülerin gündelik hayatlarına ve özyönetimlerine dokunmamıştır. Bu devletlerde halk, gündelik işlerinde yalnızca devletten değil, aynı zamanda birbirlerinden de önemli derecede özerk yaşamıştır. Bu nedenle devletler çok alışılmadık durumlar

dışında köylüleri doğrudan bir gözetime tabi tutma gereğini duymamışlardır. Ayrıca devletlerin minimalist ve parçalı yönetimleri nedeniyle, toplumu gözetleme sadece kısıtlı ortamlarda mümkündür ve o zaman bile, modern örgütlenmelerde bulunan kesin zamanlanış ve mekânlanış koordinasyonu ile nadiren ilintilidir (Hall-Ikenberry, 2005; Giddens, 2005).

Savaş bütün geleneksel devletlerin hâkim bir özelliğidir. Bu nedenle bütün devletler eğitimli, düzenli bir asker çekirdeği oluşturmuştur. Fakat ordunun örgütlenme tarzı ve taşımacılık ile haberleşmenin nispi yavaşlığı nedeniyle, şiddet araçları üzerinde tekel iddia edememiş ve askeri güçlerini köle orduları, rehinli serfler, paralı askerler ile desteklemek zorunda kalmışlardır. Ayrıca geleneksel devletlerde hemen her zaman merkezi devlet aygıtının denetimi dışındaki gerçek ya da potansiyel, önemli askeri iktidar unsurlarının varlığı söz konusu olmuştur. Bu unsurlar yarattıkları meydan okumaların tehlikeleri dışında, merkezi güçlerin pek çok bölgede konuşlanmasını da engellemişlerdir. Bu nedenlerle etkili menzili gerçekte oldukça kısa olan geleneksel devlet ordularının görevi, genellikle istilacıları püskürtmek veya devlet arazisini genişletmekti. İçte ise askeri güç ya da bu gücü kullanma tehdidi, normalde geleneksel devletin çok önemli bir temeliydi. Çünkü devlet, kendi hâkimiyetine maruz kalan bölgeleri ‘doğrudan idare etme’ araçlarından mahrumdu. Doğrudan idare araçlarının sınırlı olduğu koşullarda adaletin idaresi de yarı-özel bir nitelik arz etmekteydi. Yanlış yapanı adaletin önüne çıkarmak ve mahkeme kararlarının uygulanmasını sağlamak mağdur tarafa ya da mağdurun yakınlarına ait bir sorumluluktu. Buna karşın devletler kendi güvenliklerine yönelik bir durumda, herhangi bir mahkeme sürecine başvurmaksızın cezalandırıcı eylemlere

yönelmekteydiler. Son olarak geleneksel devletler sınırlardan çok, aşamalı savunma sistemlerinin dış uzantısı konumundaki sınır boylarına sahiptir ve sınır boyları merkezi otoritenin düzenli denetiminin dışında yer alır (Hall-Ikenberry, 2005; Giddens, 2005).

Geleneksel devletlere ilişkin olarak belirtilen özellikler dikkate alındığında, geleneksel devletler ulaşım ve iletişim olanaklarının sınırlı ve ilkel olduğu koşullarda, ne yeterince vergi toplayabilmiş, ne maddi kısıtlar nedeniyle güçlü ve her yerde hazır ve nazır bir bürokrasi yaratabilmiş ve ne de topluma kendi kurallarını tam olarak kabul ettirebilmişlerdir. Dolayısıyla geleneksel devletler, olanakların kısıtlılığı nedeniyle genel olarak, toplumlar üzerinde sadece sahip oldukları askeri güç sayesinde kaba bir tahakküm kurmakla yetinmiş, "kontrol edemedikleri ve değiştirmek için çok az çaba harcadıkları toplumsal ilişkiler üzerinde varlıklarını sürdürmüşlerdir" (Hall-Ikenberry, 2005: 33). Bu nedenle geleneksel devletlerin, zor gücü ile artık ürüne el koyma ve dışarıdan gelen saldırıları püskürtme biçimindeki despotik iktidarlarının yüksek, buna karşın sivil topluma fiilen nüfuz etme ve siyasal kararları geniş kesimlerde lojistik olarak yürürlüğe koyabilme biçimindeki altyapısal iktidarlarının ise zayıf olduğu görülmektedir. Ki bu anlamda, Hall ve Ikenberry'nin isabetli tanımlaması ile geleneksel devletleri "çelimsiz ejderhalar" olarak ifade etmek doğru olacaktır (Hall-Ikenberry, 2005: 32).

Altyapısal iktidarları son derece kısıtlı olan çelimsiz ejderhalar, söz konusu kısıtlara ek olarak, iktidar kaynağının tanrısal buyruklara dayandırıldığı ve devlet aygıtının, ordusunun ve arazisinin sahibi olan hükümranlarca yönetildiği devletlerdi. Böylesi

bir yapı içerisinde söz konusu edilecek güvenliğin de hâliyle halkın güvenliği değil, hükümranın düzeninin ve mülkünün güvenliği olduğu aşikârdır. Söz konusu anlayış çerçevesinde de devlet ordularının öncelikli görevi, istilacıları püskürtmek ve yöneticilerin mülkü olarak kabul edilen devlet arazisini korumak ve genişletmekti. Dolayısıyla devlet arazisinin güvenliğinin sağlanması, halkın dışarıdan gelecek saldırılara karşı ancak dolaylı olarak korunması anlamını taşımaktaydı. Orduların ikinci görevi ise, toplumsal artığı toplama konusunda sorun yaşanmamasını temin etmek ve iç isyanları bastırmaktı. Vergilerini ödedikleri ve isyan etmedikleri sürece devletin gazabından korunan, böylece devlet şiddetinin olmadığı bir ortamda görece 'güvenli' bir yaşam süren köylüler, gerçekte devletlerin vergi ve asker toplama zamanlarında her zaman için devlet şiddetine açık bir durumda idiler. Buna ek olarak şiddet tekelinin parçalı yapısı nedeniyle, halk sürekli olarak silahlı grupların şiddetine açık bir hâlde yaşamaya mahkûm edilmiştir[11].

Sonuç olarak, geleneksel devletler, doğa durumunun güvenlik koşulları ile kıyaslandığında, hükmettikleri insanlara dışarıdan gelecek saldırılara ve içerideki isyanlara/karışıklıklara karşı 'görece' güvenli bir toplumsal yaşantı ve belirli bir iyi düzen sunmuşlardır. Ancak buna rağmen, anılan devletlerin güvenlik kapasitelerinin sınırları, pratikte her tür saldırı ve şiddete açık olan bir dolaylı iç koruma ve dolaylı dış koruma, yarı-özel bir adalet sistemi ve kolektif sorumluluk ile çizilir. Ki bu

[11] Giddens'ın belirttiği gibi, "Oldukça çeşitlilik arz etse de, gündelik yaşam, modern olmayan devletlerde, bugün Batı ülkelerindeki nüfusun büyük bir kısmı için olduğundan, genellikle çok daha belirsiz ve potansiyel olarak çok daha şiddetli bir meseleydi. Geleneksel devletlerde köylü tebaa, ürettiği 'artık'a vergi toplama memurlarınca el konulsun ya da konulmasın, ezici sefalet şartları içerisinde yaşamaktaydı; bu insanlar açlık, kronik hastalıklar ve vebadan oldukça çekmekteydiler. Ayrıca eşkıyaların ve silahlı yağmacıların saldırılarına açıktılar; gündelik yaşamlarındaki tesadüfi şiddetin seviyesi ise oldukça yüksekti… kronik çete şiddeti ve kan davaları mevcuttu. Devlet yetkilileri, bu türden eylemleri engellemeye çalışmaya özel bir ilgi göstermezlerdi. Bu olaylar vergilerin toplanmasını ve genel düzenin korunmasını engellemedikçe, devlet müdahale etmemeyi yeğlerdi" (Giddens, 2005: 86-87).

anlamda bu devletlerin güvenlik/zapt etme kapasiteleri, dışarıdan gelecek saldırılara karşı ulusal ordularla, içerideki şiddete ve haksızlıklara karşı ise kamusal polis gücü, adalet sistemi ve sosyal politika gibi araçlarla karşı koyan modern devletlerle kıyaslandığında yok denecek kadar azdır.

V. Kapitalist Devletin Altyapısal İktidarı ve Güvenlik/Zapt Etme Kapasitesi

Braudel, tüm değişimlere karşın devlette değişmeden kalan özü ve devletin temel işlevlerini şöyle tespit eder:

> "Yeniden biçimlenen, hatta tamamen yeni olan devlet, her zaman olduğu şey olarak kalmaya devam etmektedir: çeşitli işlevlerin ve iktidarların oluşturduğu demet. Araçlar sürekli değişse de, devletin başlıca görevleri hiç de değişmemektedir. Devletin ilk görevi: kendine itaat ettirmek, belli bir toplumun görünüşteki şiddetini kendi lehine tekelleştirmek, bu toplumu tüm öfkelerinden boşaltmak, onların yerine, Max Weber'in 'meşru şiddet' dediği şeyi ikâme etmek" (Braudel, 2004: 461-462).

Bu anlamda "anasından hakem olarak doğmuş olan" (Braudel, 2004: 462) devlet, tarih sahnesine çıktığı andan itibaren, farklı aşamalardan geçerek, farklı biçimler almış ve her bir uğrağında farklı araçlarla/aygıtlarla donatılmış olsa da, özünde hep çeşitli işlevlerin ve iktidarların oluşturduğu bir demet olarak kalmış ve bu değişim sürecinde devletin temel görevi değişmemiştir. Devletin görevi -geleneksel devletten modern devlete-, belli bir toplumun görünüşteki şiddetini temsil ettiği yönetici sınıf lehine tekelleştirmek, böylece halkı kendine itaat ettirerek temsilcisi olduğu sınıfın düzenini tesis etmek olmuştur. Buna karşın devlet düzeninin tesisi, daima güvenlik

ile bağlantılı ve paralel bir seyir izlemiştir. Devlet, daima güvenlik vaat ederek kendi düzenini tesis edegelmiş, bu anlamda halkı ile daima güvenlik anlaşması üzerinden uzlaşmıştır. Devletin gelişim çizgisinde söz konusu olan bu değişmeme/durağanlık hâli içerisinde değişim ise, devletin güvenlik/zapt etme kapasitesinde yaşanan muazzam artıştır. Bu anlamda değişim nitelikte değil nicelikte yaşanan bir değişime denk düşer. Ancak diğer taraftan söz konusu niceliksel değişim de devlette yaşanan niteliksel değişimin sonucudur. Şöyle ki devlet daima güvenlik ve zapt etme odaklı bir öz ile varola gelmiş, bu özü korumuştur. Ancak, despotik iktidarları güçlü olmakla birlikte altyapısal iktidardan yoksun olan geleneksel devletler, geniş toprakları fethetmiş, fakat topraklarının çok azına hâkim olabilmiş ve söz konusu sınırlı bölgelerde de kendi iktidar ve mülklerini korurken halklarına ancak dolaylı bir güvenlik sağlayabilmişlerdir. Oysa kapitalizmin gelişimine koşut olarak gerçekleşen dönüşümler dizisi (şiddet tekeli, dahili pasifleştirme, doğrudan idareye geçiş), devlette de önemli değişimleri beraberinde getirmiştir. Devletin altyapısal iktidarında yaşanan bu niteliksel dönüşüm ise devletin güvenlik/zapt etme kapasitesini tarihinde görülmemiş bir düzeye çıkarmıştır.

Modern devlet, şiddet tekeli, dahili pasifleştirme ve doğrudan idare ile öncüllerinden ayırt edilen yeni bir devlet biçimidir. Bu yeni devlet biçimine giden yol ise "Avrupa'da 1492'den itibaren yaşanmaya başlanan eşi görülmedik bir sanayileşme, kentleşme, proleterleşme ve nüfus artışı patlaması" ile döşenmiştir (Tilly, Tarihsiz: 50). Yüzyıllara yayılan söz konusu uzun soluklu ve çok bileşenli değişimin devlette yarattığı bu dönüşüm, askeri alanda yaşanan üç dizi değişimle birlikte farklı bir boyut kazanmıştır. Anılan değişimlerin "birincisi, belli geleneksel kara savaşı yapma

tarzlarını büyük ölçüde modası geçmiş kılan silahlardaki teknolojik değişiklikler; ikincisi, hem savaş alanındaki davranış, hem de genelde askeri eğitim bakımlarından askeri kuvvetler içerisinde vurgulanan idari güç (disiplin); üçüncüsü ise 16. yüzyılda bir yerden sonra, dünyanın geri kalanında dayanılmaz olduğu kanıtlanan Avrupa deniz gücünün gelişmesiydi" (Giddens, 2005: 146). Bunlardan disiplin, bedenlerin amaca uygun hâle getirilmesi, yani sıkı talimler sonucu birörnek askerlerin yetiştirilmesini mümkün kılarken (Bröckling, 2001)[12], savaşın niteliğinde yaşanan değişim (silah teknolojisindeki değişim) de devletlerin savaş hazırlıklarını değiştirmiş, hazırlıklarda yaşanan değişim ise Avrupa ulusal devletler sistemindeki devletlerin içyapılarını yaratmıştır (Tilly, 2001: 137). Bu anlamda savaşın niteliğinde yaşanan değişimin, devletin içyapısında yarattığı değişimleri dört madde hâlinde belirtmek mümkündür:

> "Birincisi, savaş daha karmaşık ve sermaye-yoğun hâle geldikçe, sivil halk içinde gittikçe azalan sayıda insan savaş araçlarına sahip olabilir oldu; on üçüncü yüzyılda her soylunun kılıcı vardı ama yirminci yüzyılda uçaksavarı olan yoktu. İkincisi, yöneticiler, kendi birliklerini silahlandırırken halkı bilinçle silahsızlandırdılar ve böylece savaş araçlarını denetleyenlerle monarkların savaş için ödemede bulunmasını istediği kesim arasındaki ayrımı kuvvetlendirdiler. Üçüncüsü, devletler gittikçe daha fazla savaş araçları üretimiyle uğraşmaya başladılar ve bu da üretim araçlarını ele geçirmek veya satın almakla, ürünleri almak arasındaki seçim sorununu yeniden gündeme getirdi. Dördüncüsü, halk insan, yiyecek, silah, ulaşım gibi savaş araçlarına doğrudan el konmasına, bunlar için ödemede bulunmaktan çok daha canlı ve etkin direniş gösterdi. Çeşitli celp sistemleri günümüze kadar devam etmiş

[12] Bröckling, modern ordu ile modern devletin ayrılmaz bir bütün olduğunu belirtir. Çünkü modern ordu, disipline edici yapısı ile homojen bizi ifade eden ulusun yaratılmasına yönelik olan düzenli ve disiplinli sürecin, gerek askerlik öncesinde gerekse askerlik sonrasında yaratılmasındaki en önemli yapılardan birisini oluşturur. Bu anlamda askeri disiplin de, sözü edilen homojen ulusun yaratılmasında önemli bir araç olarak belirmektedir. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Bröckling, 2001.

> olmakla birlikte, Avrupa devletleri genel olarak nakdi vergi toplama ve bu vergiyle zor araçlarını satın alma ve bu araçlarla vergi toplama yolunu tuttular" (Tilly, 2001: 150-151).

Tüm bu gelişmeler toplumsal düzeyde, zayıflamakta olan bir soylu sınıfının yükselen burjuva gruplarıyla pek çok bakımdan rekabet etmek zorunda kaldığı ve taraflardan hiçbirinin diğerini ihtilaflı alandan dışarı püskürtemediği, buna ek olarak feodallerin saldırıları ve ihlallerine aralıksız maruz kalan kilisenin kendisini dünyevi şiddete karşı koruyacak kadar erk sahibi bir kral talebini yükselttiği özel bir güçler dağılımı ile birleşmiştir (Elias, 2007: 234-235, 241-242). Dolayısıyla söz konusu ortamda, anılan toplumsal tabakaların bir üst koordinatörün ve düzenleyicinin varlığına olan ihtiyaçları öylesine büyüktü ki ister istemez en üst düzeydeki kararlara ilişkin kontrol ve katılım hakkı mücadelesini uzunca bir süreliğine bir kenara bırakmak zorundaydılar (Elias, 2007: 224, 229, 238, 249). Sonuç olarak altyapıda yaşanan maddi değişimin burjuvalar ve soylular arasında yarattığı bu yenişememe hâlinden monarklar zaferle çıkmış ve yükselen burjuvazinin talepleri ile uyumlu yeni devlet biçimini inşa sürecine hızla başlamışlardır.

Monarkların gücü kesin olarak ele geçirmeleri sonucunda yukarıda anlatılan ekonomik, toplumsal, siyasal, askeri gerçeklik ile uyumlu bir süreç başlamıştır. 14. yüzyıldan itibaren paralı ordular aracılığı ile yürütülen savaşlar, 17. yüzyıldan itibaren savaşın giderek daha pahalı hâle gelmesi ve sanayileşmenin Avrupa'nın öteki bölgelerine asker ve kamu hizmetlisi üreten İsviçre gibi ana bölgelerinin halkları için yeni ekonomik fırsatlar doğurarak paralı asker arzında neden olduğu sıkışma sonucunda giderek daha maliyetli ve riskli hâle gelmiştir. Buna karşın, ulusal nüfusun silah teknolojisindeki değişime paralel olarak istikrarlı bir biçimde

silahsızlandırılması (dahili pasifleştirme[13]) nedeniyle isyan etme olasılığının düştüğü bir ortamda, devletin kendi yönetici sınıflarının kumandanlığındaki kendi yurttaşlarından oluşan orduları, genellikle daha iyi savaşmaları, daha güvenilir ve daha ucuz olmaları nedenleriyle ön plana geçmeye başlamıştır (Tilly, 2001: 145-151; Giddens, 2005: 147). Böylece monarklar dahili pasifleştirme üzerinden şiddet tekelini ele geçirirken[14], beraberinde de savaş yapmak için gerekli olan kaynakları (vergileri) merkezileştirmişlerdir[15]. Savaşın niteliğindeki değişim ise yalnızca vergi ve şiddet tekellerini yaratmakla kalmamış, aynı zamanda merkezi idari aygıt dolayımıyla bir de yönetim tekeli (doğrudan idare) ortaya çıkarmıştır[16].

[13] Dahili pasifleştirme, devletin askerileşmesi ile ters orantılı olarak ilerleyen bir süreçtir. Savaşın sanayileşmesine bağlı olarak savaş araçları devletin elinde toplandıkça devlet askerileşmiş, devlet askerileştikçe de halk silahsızlandırılmıştır. Dahili pasifleştirmenin diğer bir boyutu ise, modern devletlerin iç işlerindeki şiddetin sürekli olarak azalmasıdır. Modern devlet, askerileştiği ölçüde halkı askeri gücü eliyle yönetmek yerine askeri güç ile desteklenen sivil bürokrasi ve sivil hükümet eliyle yönetmeyi tercih etme yolunu seçmiştir. Söz konusu süreçle ilgili olarak bkz. Giddens, 2005: 247-253. Diğer taraftan devlet askerileştikçe (savaşçılık ile devlet arasındaki bağ güçlendikçe) halkın temsilcileri olan seçilmiş yöneticiler (hükümetler) de silahsızlandırılmış ve sivilleşmiştir. Birbirine zıt yönde ilerleyen devletin askerileşmesi-halkın ve hükümetlerin sivilleşmesi süreci, uzun döneme yayılan direniş ve pazarlıklarla ilerlemiş ve halkın siyasal temsil talebini yükseltmesi ile genel oy hakkı ve parlamentolu yönetimleri doğurmuştur. Dahili pasifleştirme-siyasal temsil hakkı için bkz. Tilly, 2001: 211-212.

[14] Dahili pasifleştirme ile şiddet tekelinin sağlanması arasındaki paralellik şöyle ilerlemiştir: Bir taraftan yurttaşların çoğu için silah taşıma suç, sevimsiz ve pratikten yoksun hâle getirilmiş, özel ordular hukuk dışına çıkarılmış; diğer taraftan ise devletler meşru şiddet tekelini sahiplenir ve sürekli orduları aracılığı ile hızla askerileşirken, silahlı ya da normal görevlilerinin silahsız sivillere karşı koymasının normal hatta hukuki görünmesini sağlamayı başarmışlardır (Tilly, 2001: 126-127; Stone, 1965: 199-272). Böylece Stone'un ifadesi ile "neredeyse üç yüz yıl önce en iyileri bırakmaya zorlanan ve ikna edilen alt sınıflar bile yirminci yüzyılın başlarında silah kullanma alışkanlıklarını kaybetmişlerdir" (Stone, 1965: 96-97).

[15] Şiddet ve vergi tekelleri söz konusu olduğunda ortaya çıkan Elias'ın ifadesi ile "aynı tekel konumunun iki yüzü"dür. "Biri yok olursa öteki de otomatik olarak onu izleyecek, egemenlik tekeli de bir bu taraftan, bir öteki taraftan güçlü sarsıntılara uğrayacaktır" (Elias, 2007: 148-149). Elias'ın vergi ve şiddet tekeli ikilisine Tilly üçüncü öge olarak krediyi ekler. Çünkü "çabuk borç alabilen bir devlet, düşmanlarından daha çabuk asker toplayabilir ve savaşı kazanma şansını da böylece artırır" (Tilly, 2001: 152-153).

[16] Tilly bir devletin can alıcı asgari faaliyetlerinin devlet-yapma, savaş-yapma, koruma ve bu üç faaliyeti mümkün kılan elde etme olarak ifade eder. Devlet-yapma: devletin hak iddia ettiği topraklarda rakiplere ve meydan okuyanlara saldırması ve onları denetim altına alması; savaş-yapma: devletin hak iddia ettiği toprakların dışındaki rakiplere saldırması; koruma: toprakların içinde veya dışında olsun, yöneticilerin birincil müttefiklerinin rakiplerine saldırma ve onları denetim altına alması; elde etme: tebaasından devlet-yapma, savaş-yapma ve koruma araçlarını sağlaması. Devletler yönetici sınıfın iktidarını dayatmak ve gelir elde etmek için tebaalarının yaşamlarına müdahale ettikçe, giderek kendilerini hükmetme (tebaanın üyeleri arasındaki uyuşmazlıkları çözme otoritesi), dağıtım (tebaanın üyeleri arasında ürünlerin dağılımına müdahale) ve üretim (tebaanın üyeleri tarafından mal

Haberleşmenin ve bilgi depolamanın niteliğinde yaşanan ilerleme ve yaygınlaşma ise idari gücün pekişmesinin ve ülke genelinde yaygınlaşmasının motoru olmuştur (Giddens, 2005: 230).

Yukarıda anlatılan şiddet tekeli, dahili pasifleştirme ve doğrudan idareye geçiş süreçleri " idari gücün genişlemesinde bir ileri sıçrayışı" ifade eder (Giddens, 2005: 156). Sözü edilen bu ileri sıçrayışın her adımı, bunlara karşı veya bunlar dolayımıyla gelişen yaygın veya dağınık direnişi bertaraf etmek/yönetmek için rakip iktidar odakları olan feodal beyler, kilise, şehirler ve halk ile yapılan pazarlıklara sahne olmuştur. Devlet yapıcılar ile halk arasında yüzyıllara yayılan pazarlık sürecinin sonucunda ise halklar, bugün anayasalarda temel hak ve ödevler başlığı altında sıralanan seçme-seçilme, kamusal güvenlik, sosyal güvenlik, parasız temel eğitim ve konut hakkı gibi bir dizi hak elde etmiş, devlet ise bunların sonucunda koruma görevine ek olarak üretim ve dağıtımla ilgili olarak yeni faaliyet alanlarında görevler üstlenmiştir. Kısacası "müdahale ve pazarlık, hükümet bütçelerini, kadrolarını ve örgüt şemalarını şişirerek yeni devlet yapılanmalarını doğurdu ve böylece zamanımızın her şeye muktedir devleti oluştu" (Tilly, 2001: 57). Sonuç olarak tüm bu dönüşümler dizisi, Michael Mann'ın "sivil topluma fiilen nüfuz etme ve siyasal kararları geniş kesimlerde lojistik olarak yürürlüğe koyabilme kapasitesi" (Mann, 1984: 113) olarak tanımladığı altyapısal iktidara, yani tam olarak şiddet tekeli ile

---

ve hizmetlerin yaratılması ve dolaşımını denetlemek) gibi üç temel alanda daha aktif olarak rol üstlenmek zorunluluğunda buldular. Ki bu zorunluluk doğrudan idarenin aracı olan merkezi idare aygıtının yaratılması ile sonuçlandı. Elde etme süreci bugünün her şeye kadir modern devletini yarattı (Tilly, 2001: 170-171; Tilly, 1985: 181-183). Söz konusu süreç doğrudan idari aygıtı yaratırken, memur sayıları da buna bağlı olarak artmaya başlamıştır. Söz konusu sayılar bugünün idari aygıtı ile kıyaslanacak boyutlarda olmamakla birlikte, yıllar itibariyle yaşanan değişim yine de idari aygıtın yükselişi açısından anlam taşımaktadır. Örneğin 1500'lerde Fransa'da 15-20 milyonluk nüfusa karşılık 12.000 memur (yaklaşık 1.600 kişiye bir sivil memur) ve 1624'te İspanya'da Fransa'dan daha az bir nüfusa 70.000 memur düşmektedir (Braudel, 2004: 492).

desteklenen merkezi idari aygıta ve bu aygıt dolayımıyla modern devletin artan gücüne denk düşer.

Zamanımızın her şeye muktedir kapitalist/modern devleti "egemen bir sınıfın bireylerinin onun aracılığıyla kendi ortak çıkarlarını üstün kıldıkları bir biçim" (Marx-Engels, 1999: 116) (egemen sınıfın baskı aygıtı) olduğu kadar, aynı zamanda "karmaşık bir toplumsal bütünün düzeylerini birleştirici ve sistem olarak bütünsel dengesini düzenleyici öge ve aynı zamanda düzeylerin değişik çelişkilerinin içinde yoğunlaştığı bir birikim yeridir" (Poulantzas, 1992: 35-36). Bu anlamda devlet "ne sınıftan yalıtılmış tarafsız bir toplumsal organ ne de kapitalist üretim tarzının ihtiyaçlarının yalnızca işlevsel bir aracıdır" (Giddens, 2000: 241). Poulantzas'ın devletin göreli özerkliği olarak ifade ettiği bu durum, devletin altyapısal iktidarının güçlenmesi ile paralel bir seyir izlemiştir. Çünkü devlet altyapısal iktidarı sayesinde "gerçekten de kendine özgü maddi bir çatı" edinmiştir (Poulantzas, 2006: 14). Devletin kendine özgü bir çatı edinerek ekonomiden 'görünürde' ayrışması sonucunda da iktidar kamusal bir öz kazanmış, söz konusu gelişme ise hem devletin zapt etme kapasitesini tarihte görülmedik oranda artırmış hem de onu kamusal bir içerik ile donatarak bütün bir toplumun güvenlik aygıtına dönüştürmüştür.

Toplumun devlet tarafından zapt edilmesini olanaklı kılan izleme/gözleme, aynı zamanda modern devletin altyapısal iktidarını pekiştiren ve onu ayakta tutan asıl eylemidir. Çünkü izleme eylemi ile elde edilen bilginin "bir nüfusun gözetimini olanaklı kılan denetlenmesi ve tek elde toplanması, daha dağınık hâldeki sınıflara bölünmüş toplumların çökmeleriyle birlikte, gücün en etkili aracı hâline gelir". Bu

ise “her günkü yaşamın denetlenmesi”ni olanaklı kılan “toplum ölçeğinde bir gözetim sitemi” yaratır (Giddens, 2000: 191). Dolayısıyla savaşın sanayileşmesini sağlayan endüstriyel üretim, tetiklediği şiddet tekeli, vergi tekelinin ve merkezi idari aygıtın yaratılması ve dahili pasifleştirme sonucunda, devleti toplumun gündelik hayatının her anını ve yönünü denetleyebilen, yönlendirebilen ve yönetebilen bir aygıta dönüştürmüştür. Bu anlamda altyapısal iktidar, devletin yönetebilme kapasitesini tarihte görülmemiş bir boyuta ulaştırırken, eşzamanlı olarak da devleti günlük hayatın her alanına nüfuz eden gerçek anlamda bir zapt etme aygıtına dönüştürmüştür. Toplumun devlet tarafından zapt edilmesi, modern devletle birlikte gerçek anlamda söz konusu olabilmiş ve devletin zaman içerisinde geliştirdiği tüm yönetsel aygıtları eliyle ete kemiğe bürünmüştür.

Bu anlamda altyapısal iktidarı, kapitalist devleti tam bir zapt etme aygıtına dönüştürmüştür. Ancak “birçok burjuva düşünce ve pratiğinin çift-yüzlü karakteri” (Giddens, 2000: 189) gibi burjuva devlet de çift-yüzlü bir karaktere sahiptir. Bu anlamda edindiği altyapısal iktidar sayesinde bir zapt etme formu olarak beliren burjuva devlet, kapitalist girişimciliğin artı değere iktisadi alanda iktisadi araçlarla (sözleşme) el koymayı öğrenmesi ile birlikte şekillenen siyaset-ekonomi ayrılığı biçimindeki liberal anlayış ve buna paralel olarak devletin hem sermaye sınıfı ile hem de halk ile giriştiği farklı içerikteki mücadele ve pazarlıkların sonucunda, ‘tarafsızlık’, ‘özerklik’ (göreli özerklik) ve ‘bağımsızlık’ kazanarak, tüm toplumun çıkarlarını gözeten ‘kamusal’ bir özle donatılmıştır. Çünkü kapitalizmin gelişmesi ile birlikte üreticiler tümüyle mülksüzleştirilmiş, mutlak özel mülkiyet kurulmuş, mülk sahipleri devlet tarafından doğrudan doğruya üretim ve mülk edinme dışında siyasi

güçten yoksun bırakılmış[17] ve böylece kamusal ve toplumsal işlevler devlette kümelenmiştir (Wood, 2003: 54). Dolayısıyla gerek kapitalizm ile birlikte "şiddete dayalı yaptırımların denetiminin yenice oluşan kapitalizmle ilişkili sömürüye dayalı sınıfsal ilişkilerden dışlanması" ve bu dışlama ile "ele ele giden" şiddet araçlarının devletin tekeline geçmesi süreci (Giddens, 2000: 197), gerekse şiddet ve vergi tekellerini elinde toplayan devletin bu tekelleri elde etmek için halk ile giriştiği pazarlıkların sonucunda edindiği yeni özellikler ve işlevler, toplumsal görevleri devlette toplayarak, devleti "kamusal niteliği olan merkezi bir devlete"[18] dönüştürmüştür (Wood, 2003: 54).

Kapitalist devletin donatıldığı bu kamusal öz nedeniyledir ki devlet tarafından sağlanan düzen de kamusal bir düzene işaret eder. Söz konusu kamusal düzeni tesis etmek için alınan tedbirler ve bu çerçevede görevlendirilen kurumlar (polis, ordu, sosyal güvenlik mekanizması, mahkemeler) da düzeni, huzuru ve emniyeti saylayan kamusal güvenlik kurumları olarak belirir. Oysa aynı kurumlar, eş zamanlı olarak izleme/gözleme faaliyetleri ile her günkü yaşamın devlet tarafından zapt edilmesini sağlayan, egemen sınıfın baskı aygıtları olarak da işlerler. Bu anlamda devletin kamusal bir zırh ile kuşatılması, söz konusu kurumlar dolayımıyla devlet aygıtının çift yönlü bir işlev edinmesi sonucunu doğurmuştur. Bu nedenle güvenlik/zapt etme

[17] Kapitalizm ile birlikte, "emek sözleşmesi üzerindeki sınıfsal çatışmaların ekonomizmin sınırları içine hapsedilmesi" nedeniyle kapitalistler üretim sürecinin dışında işçilerin yaşamları üzerindeki kişisel denetimlerini kaybetmişlerdir (Giddens, 2000: 244).

[18] Burjuvazinin devlet yönetimini ele geçirmesi ile birlikte, mutlak monarşi döneminde kurulan idari aygıt, vergi ve şiddet tekellerinin oluşturduğu bir bütün olarak iktidar, burjuvazi tarafından devralınmıştır. Ancak, burjuvazinin iktidarı devralması demek, monarkların özel tekellerini kendi özel tekelleri haline getirmesi demek olmamıştır. Kapitalizmin ilerlemesine bağlı olarak oluşan işlev bölümlü toplumun bütünsel örgüsünün yarattığı bağımlılıklar nedeniyle söz konusu tekeller, merkezileşmiş ve işlev bölümlü toplumun merkezi organı haline gelmiştir (Elias, 2007: 157). Bu anlamda burjuvazinin iktidarı devraldığı dönemde, şiddet ve vergi tekelleri 'özel' tekeller olmaktan çıkarılıp 'kamusal' tekeller haline getirilmişlerdir.

aygıtları diyebileceğimiz söz konusu aygıtlar, bir taraftan sınıfsal özleri ile sınıfsal çıkarları gözeterek toplumu denetlerken/baskılarken, aynı zamanda devletin göreli özerk konumu ile kamusal çıkarları da gözeten/gözetleyen birer güvenlik aygıtına dönüşmüşlerdir. Sözü edilen gerçeklik ise burjuva düşünce ve pratiklerinin ya da kapitalizmin çift yüzlü/çift yönlü karakterinin devlet katındaki yansımasıdır. Bu anlamda devlet, kapitalizm ile birlikte, temsilcisi olduğu sınıf olan burjuvazi adına toplumu zapt etmekle görevli ve yetkili 'gerçek'[19] bir zapt etme formu olarak belirdiği oranda, toplumsal ve ekonomik gerekliliklerin zorlaması ile bu yönünü dengeleyen ya da daha çok perdeleyen 'gerçek'[20] bir de güvenlik formu edinmek durumunda da kalmıştır. Çünkü "bütünüyle baskıya dayanan aygıt yoktur. Ordu ve polis hem kendi içlerindeki dayanışmayı hem de yeniden-üretimlerini sağlamak için, dışarıya sundukları 'değerler' ile birlikte ideolojiyi kullanarak işlerler" (Althusser, 2003: 170). Dolayısıyla kapitalist devlette güvenlik aygıtı olarak beliren tüm kurumlar, hem bir güvenlik formu hem de bir zapt etme formu olarak işlemektedir.

VI. Burjuva Toplumsal Düzeni: Güvenliği Mülkiyet ile İlişkilendirmek

Tarımsal bir ekonomiye dayanan feodalizmde, kral ve vassalları arasında sözleşmeler ile kurulan hiyerarşik ve parçalı yapılanmaya, Katolik Kilisesi'nin evrensel otoritesi ve feodal beylere vergi vermekle birlikte belirli alanlarda bağımsız yönetimler olarak beliren kentler eşlik etmiştir (Bloch, 1964; Anderson, 1979; Pierson, 2000; Poggi,

[19] Burada 'gerçek' ile kastedilen, devletin tarih sahnesine çıktığı andan itibaren bir zapt etme formu olarak belirmekle birlikte, asıl olarak zapt etme araçlarını kapitalizmin altyapısını oluşturduğu modern/kapitalist devlet formu ile birlikte elde ettiğidir.

[20] Burada da yine 'gerçek' ile kastedilen, devletin tarih sahnesine çıktığı andan itibaren güvenlik vaadi ile iktidarını tesis etmekte olmasına karşın, altyapısal iktidarının zayıf olduğu geleneksel formunda halkına dolaylı bir güvenlik sağlayabildiği, oysa modern devlet ile birlikte devletin gelişen altyapısal kapasitesine paralel olarak edindiği kamusal vasfı ile halkının güvenliğini daha çok gözeten ve sağlayan bir özellik edindiğidir.

2002; Poggi, 2007). Dönemin malikâne odaklı ve kendi kendisine yeterli, değişim için değil kullanım için üretim yapan ekonomik altyapısı kendisi ile son derece uyumlu, ilahi temelli ve değişmezlik düşüncesi üzerine inşa edilmiş olan bir toplumsal düzen anlayışı geliştirmiştir. Bu düzen, "sabitlik, değişmezlik ve dönüşmezlik" anlamına gelmiş ve bu anlayış çerçevesinde, "gayri tabii ve ilahi yasaya karşı olarak görülen toplumsal düzensizlik de, üstün birleştirici bir düzenin varlığınca engellenmiştir" (Neocleous, 2006: 11-12).

16. yüzyıldan 17. yüzyıla geçişte, kapitalizmin yükselişine bağlı olarak monarkların yönetimde aktif rol alarak yeni kurumlar ve aygıtlar geliştirmeye başlamaları ile birlikte, toplumsal düzen giderek egemen tarafından sağlanan "politik bir inşa"[21] olarak algılanır hâle gelmiştir. Düzenin maddi düzeyde politik bir inşa olarak anlaşılması ise, düşünsel düzeyde de egemenin düzeninin ilahilikten kurtarılması ve laik bir meşruiyet zeminine çekilmesi ile perçinlenmiştir. Bu çerçevede Machiavelli, monarkların iktidarını "soya dayalı" ilahi egemenlik hakları (yazgı) çerçevesinde değil, "erdem, beceri ve yetenekler" ile bağlantılı olarak (Machiavelli, 1868: 40) açıklayarak, kapitalist sınıfın siyasal düşünüşünün laikleşmesine ve bilimselleşmesine hizmet ederken; Bodin de monarkların iktidarını mutlak (sınırsız), sürekli, bölünmez ve devredilmez olarak tanımlar ve bu çerçevede sözünü ettiği egemenliğe en uygun düşen devlet biçiminin de mutlak monarşi olduğunu belirtir (Ağaoğulları, 2000: 25-31). Dolayısıyla, Machiavelli feodalizmin ilahilik ve değişmezlik ile tanımlanan egemenlik anlayışının temellerini yıkarken, Bodin de egemenliği mutlak, bölünmez ve sürekli olarak tanımlayarak feodalizmin feodal beyler, kral ve Kilise arasında bölünmüş olan parçalı ve dolayısıyla sınırlı egemenlik

[21] Collins 1989'dan aktaran Neocleous, 2006: 12.

anlayışını yıkar. Hobbes ise iki düşünürün laikleştirip mutlaklaştırdığı burjuva toplumsal düzeninin varlığını güvenlik ile haklılaştırır.

Machiavelli ve Bodin'in laik ve dolayısıyla değişebilen temeller üzerine yerleştirdiği bu 'yeni dünya düzeni', Hobbes ile 'güvenlik' altına alınmıştır. Hobbes, *Leviathan* adlı yapıtında önce farazi bir güvenliksiz doğa durumu kurgular ve ardından insanların bu durumu gidermek ve güvenli, barış içinde bir yaşamın koşullarını sağlamak üzere her şeye kadir bir egemen olarak mutlak devlet yapılanmasını, toplumsal sözleşme ile yarattıklarına değinir. Bu anlamda Hobbes'un kuramı ile birlikte tıpkı devletin ilk örneklerinde olduğu gibi, mutlak monarşi düzeninin haklılaştırılmasında da güvenliğin yine en önemli gerekçe olarak ileri sürüldüğünü görürüz.

Hobbes'a göre insanlar bedensel ve zihinsel yetenekler bakımından doğuştan eşittir. Bu yetenek eşitliğinden, amaçlarımıza erişme umudunun eşitliği doğar. Bundan ötürü, iki kişi aynı anda sahip olamayacakları bir şeyi arzu ederse, birbirlerine düşman olurlar ve esas olarak varlığını korumak ve bazen de sadece zevk almak olan amaçları uğruna, birbirlerini yok etmeye veya egemenlik altına almaya çalışırlar. Bu nedenle, "eşitlikten güvensizlik doğar". Söz konusu ortamda ise herhangi bir kimsenin başkalarına olan güvensizliğinden kurtulması için, kendisi için tehlikeli olabilecek kadar büyük başka bir kuvvet kalmadığını görünceye kadar, cebren veya hileyle, olabildiği kadar çok insanı hâkimiyeti altına almasından başka akla yatkın bir yol yoktur. Bu durum "herkesin herkese karşı savaşı"dır ve böyle bir ortamda "hep şiddetli ölüm korkusu ve tehlikesi vardır". Bu güvenliksiz durumdan kurtularak

"bireysel güvenliği sağlamak" ise, ancak kılıcın zoru ile ve tek karar vericinin sürekli iktidarı ile mümkün olabilecektir (Hobbes, 2004: 92-96, 127-138).

Hobbes, yukarıda yer verilen görüşleri çerçevesinde kendi döneminin yükselen monarklarına, burjuvazisine ve feodal beylerine seslenerek, içine girilen yeni dönemin düzen anlayışını netlikle ortaya koymaktadır. Hobbes'un herkesin eşitliği üzerine kurulu olduğunu varsaydığı doğa durumu, feodal düzene bir göndermedir. Feodal beylerin eşit haklara sahip olduğu dikkate alınırsa, Hobbes'un ileri sürdüğü "eşitlikten güvensizlik doğar" görüşü de feodal dönemin güç mücadelesi ile geçen güvenlikten uzak düzenine göndermede bulunur. Eşitlik nedeniyle güvensizliğin hüküm sürdüğü doğa durumunda, doğal yasa güvenliği sağlayamaz. Bu nedenle insanlar (feodal beyler) ancak belirli haklarını devrettikleri bir egemenin idaresi altında birleşmekle kendilerini güvenliğe alabilirler. Çünkü "kılıcın zoru olmadıkça insan güvence altına alınamaz" ve zor gücünü elinde bulunduran en büyük güç de monarklardır. Bu bağlamda var sayılan güvenliksiz ve dolayısıyla hep şiddetli ölüm korkusunun hüküm sürdüğü, yalnız, yoksul, kötü, vahşi ve kısa hayattan kurtulmak ve yeni düzende güvenli, mutlu ve barış içinde bir yaşam sürmek için yapılması gereken, belirli hakları tek ve bölünmez egemene devretmek ve ona boyun eğmektir. Hobbes, feodal beylerin ardından mutlak rejimi burjuvazi açısından da meşru ve kabul edilebilir kılmayı ihmâl etmez. Hobbes'a göre, doğa durumunda, bütün insanların bütün şeylerin üzerinde hak sahibi olmaları nedeniyle mülkiyet yoktur. Mülkiyet, egemen gücün eylemidir. Bu anlamda Hobbes, yeni mülk sahibi sınıf olan burjuvaziye, mülkünün varlık nedeni ve güvencesi (mülkiyetin güvenliği) olarak egemeni işaret etmekte ve yükselen sınıf açısından da yeni düzeni ve iktidar biçimini

haklılaştırmaktadır. Kısacası Hobbes, kendi döneminin bütün egemen ya da egemen adaylarına güvenlik üzerinden seslenmekte ve kurulmakta olan yeni düzeni güvenlik ile meşrulaştırmaktadır. Bu anlamda da modern devleti şiddet tekeli karşılığında (ve aracılığı ile) güvenliğin merkezi olarak saptamaktadır. Söz konusu saptama bağlamında ise Hobbes'un, modern devleti bir güvenlik formu olarak tanımlayan ilk düşünür olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Hobbes ile başlayan kapitalist devleti güvenlik ile, güvenliği ise mülkiyet ile ilişkilendirme çabası, burjuva toplumsal düzeninin temel/kurucu metinleri olarak ifade edilen 1789 tarihli Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi ya da 1776 tarihli Birleşik Devletler Bağımsızlık Bildirisi gibi metinlerde de devam eder. Bu belgelere göz atıldığında, 'özgürlük, mülkiyet ve güvenlik' gibi kavramların daima birbirlerini bütünleyen bir birliktelik içinde kullanıldığı dikkatlerden kaçmayacaktır[22]. Söz konusu birlikte kullanım çerçevesinde güvenlik ya bir insan hakkı ya da anılan insan haklarının korunabilmesi açısından hükümetlere yüklenen bir görev, bir işlev olarak kullanılır. Ama sonuç olarak güvenlik, bizzat bu metinleri yazan burjuva temsilcileri ya da önderleri tarafından burjuva toplumsal düzenini biçimlendiren/var eden temel bileşenlerden birisi olarak değerlendirilir.

[22] 1789 tarihli Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi'nin 2. maddesi "Her siyasi topluluğun amacı, insanın doğal ve zaman aşımına uğramaz haklarının korunmasıdır. Bu haklar hürriyet, mülkiyet, güvenlik ve baskıya karşı direnmedir" (Tanilli, 1976a: 452) derken; en radikal anayasa olarak bilinen 1793 tarihli Fransız Anayasası, Hakların Garantisi Üzerine başlıklı bölümünde "Anayasa tüm Fransızların eşitlik, özgürlük, güvenlik, mülkiyet, kamu borcu, ibadet özgürlüğü, kamusal eğitim, sosyal yardım, mutlak basın özgürlüğü, toplanma özgürlüğü ve insan haklarının tümünden memnun olmasını garanti eder" (www.chnm.gmu.edu) ifadesine yer vermekte; ve 1776 tarihli Birleşik Devletler Bağımsızlık Bildirisi, "Bütün insanlar eşit yaratılmışlardır; yaratan, insanları, başkalarına devredemeyecekleri bazı haklarla donatmıştır; hayat, hürriyet ve mutluluğu arama bu haklar arasındadır. İnsanlar, hükümetleri, bu hakları güven altına almak için kurarlar ve hükümetlerin iktidarlarının meşruiyeti de yönetilenlerin rızasından doğar" (Tanilli, 1976b: 425) ifadesini kullanmaktadır.

Anılan kurucu metinlerde burjuva toplumsal düzeninin özgürlük, mülkiyet, güvenlik biçimindeki temel bileşenleri arasında belirtilen güvenlik ve özgürlük, liberalizm tarafından daha çok bir gereklilik ilişkisi içerisinde kullanılmıştır. Söz konusu kullanımı liberal düşünürlerin ifadelerinde gözlemlemek mümkündür:

> "Smith'in kişilerin özgürlüğü ve güvenliğine aynı anda referans vermesinde, Montesquieu'nun 'siyasi özgürlük güvenliğe dayalıdır' iddiasında ve Bentham'ın, en azından 1780'lerdeki çalışmalarında görebileceğimiz, 'özgürlük hakkında berraklaşmış bir düşünce bizi, onu güvenliğin bir kolu olarak addetmeye sevk edecektir' önermesinde görmek mümkündür. Neredeyse özdeş iddialar liberal gelenekten gelen birçok yazar tarafından ortaya atılmıştır: 'eğer nüfus ulusal zenginlikle ilişkili ise, özgürlük ve kişisel güvenlik her ikisinin de temelidir' (Ferguson); 'yönetimin tasarımı ve nihai amacı, özgürlük ve güvenlik' (Paine); 'siyasi özgürlüğü olmayan bir halkın, aynı yasaların devamlılığı açısından güvenliği de olmayacaktır' (Priestly); 'güvenliğin kaybı özgürlüğün kaybıdır' (Paley); 'eğer anlaşılabilirlik açısından çok kesin olmazsa, güvenliği, yasal özgürlüğün garanti altında olması olarak tanımlayacağım' (Humboldt)" (Neocleous, 2006: 75).

O hâlde liberal düşünürlerin ifadelerinden çıkan sonuç, liberalizme göre güvenlik yoksa özgürlük de yoktur ya da Hannah Arendt'in ifadesi ile "özgürlüğü mümkün kılan güvenliktir" (Arendt, 1996: 203). Bu anlamda varolabilme koşulları düşünürler tarafından güvenliğinin sağlanmasına bağlanan özgürlük, Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi'nin dördüncü maddesinde "başkasına zarar vermeyen her şeyi yapabilmek" olarak tanımlanmaktadır (Tanilli, 1976a: 452). Söz konusu tanımdan yola çıkan Marx ise bu özgürlük tarzına eleştirel bir yaklaşımla, konuya şu şekilde açıklık getirir:

> "Her bir kimsenin diğerine zarar vermeksizin hareket etmesiyle oluşan sınır, iki tarla arasındaki sınırın bir çit yardımıyla belirlenişi gibi yasayla belirlidir. Söz konusu olan dünyadan elini eteğini çekmiş yalıtık monad olarak insan özgürlüğüdür… İnsan hakkı olarak özgürlük, insanın insana bağlılığına değil, tersine insanın insandan ayrılışına dayanır. Bu, bu ayrılışın hakkı, kendi içinde sınırlanmış bireyin hakkıdır. İnsanın özgürlük hakkının pratik uygulanımı, insanın özel mülkiyet hakkıdır" (Marx, 1997: 33).

Bu anlamda liberalizmin savunusunu yaptığı özgürlük, Arendt'in ortaya koyduğu gibi "siyasi alanın dışında kalan etkinliklerin özünü belirtmek amacıyla kullanılan" (Arendt, 1996: 203) bir sözcüktür ve bu içeriği ile bize özel mülkiyetin alanını işaret eder. Dolayısıyla liberalizm için özgürlük, "özel mülkiyet hakkı" (ya da özgürlüğü) (Marx, 1997: 33), yani "güven içinde sahip olma özgürlüğü" dür (Appleby, 1984: 17-18). Bu anlamda liberalizme göre özel mülkiyet özgürlüğü, ancak güvenliğin sağlandığı koşullarda mümkün olabilecektir. Güvenliği sağlayacak olan kurum ise hükümetten/devletten başkası değildir. Adam Smith *Ulusların Zenginliği* adlı yapıtında mülk sahipleri ile yoksullar arasındaki ilişkiyi değerlendirirken "insanlar toplumda orta karar bir güvenlik ile bir arada yaşayabilirler" der ve ardından "değerli ve yaygın mülkiyetin elde edilmesi hükümet kurumunu zorunlu olarak gerektirir" ifadesine yer verir (Smith, 2007: 550). Dolayısıyla Smith, bize özel mülkiyetin güvenliğinin devlet çatısı altında mümkün olacağını söyler ve bu anlamda hükümetin varlık nedenini mülkiyetin güvenliğine bağlar.

Sonuç olarak, güvenlik kavramı "sivil toplumun kendi egoizmini aşmasını getirmez. Güvenlik tersine, egoizmin sigortasıdır" (Marx, 1997: 35). Yani güvenlik, "burjuva toplumu içerisinde, bağımsız ve öz-çıkar güdümlü bir biçimde mülkiyet peşinde

koşma egoizminin ideolojik garantisi olmuştur" (Neocleous, 2006: 76). Bu anlamda liberal düzende söz konusu olan güvenlik, özel mülkiyetin güvenliğidir, özel mülkiyete dayanan burjuva düzeninin güvenliğidir. O hâlde, "liberalizmin anahtar kavramı özgürlük değil güvenliktir" (Neocleous, 2008: 7), çünkü güvenlik "düzenin inşası için kullanılan mantığın bir parçasıdır" (Neocleous, 2006: 77) ve bu anlamda "sivil toplumun (burjuva toplumunun) en yüce toplumsal kavramıdır" (Marx, 1997: 35). Sonuç olarak güvenlik, "toplumun tümünün, yalnızca üyelerinin her birinin kişiliği, hakları ve mülkiyetinin korunmasını garanti altına alma durumunda oluşuna ilişkin polis kavramıdır" (Marx, 1997: 35) ve bu nedenle "sivil toplumda düzen talebi bağlamında polis, çoğunlukla 'güvenlik' bayrağı altında yürümüştür" (Neocleous, 2006: 77).

VII. Kapitalizm, Birikim Stratejileri ve Toplumsal Polislik

Çeşitli biçimleriyle sermayenin (para, kredi, mal) temel üretim aracını ve sınırsız sermaye birikiminin ise temel ekonomik yasasını oluşturduğu bir üretim biçimi olarak kapitalizm, tarihi gerçekliği boyunca tek düze bir gelişim izlememiştir. Kapitalist ekonominin gelişimi yukarı ve aşağı doğru salınımları içeren pek çok uzun dalgayı[23] içeren farklı birikim stratejileri boyunca gerçekleşmiştir. Birikim stratejisi, "çeşitli ekonomi-dışı önkoşulları ile birlikte bir bütün olan belirli bir ekonomik 'büyüme modelini' tanımlar ve bunun gerçekleştirilmesi için gerekli olan genel stratejinin sınırlarını çizer. Başarılı olabilmesi için bu tür bir modelin sermaye

[23] Uzun Dalga: Kapitalist ekonominin büyüme hızındaki salt ritmik iniş çıkışlardan daha öte, belli tarihsel dönemleri ifade eder. Mandel söz konusu tarihi dönemleri şu şekilde sınıflandırmaktadır: 1789-1848, 1848-1893, 1893-1913, 1914-1940, 1940-1968 (?), 1970'ler ve 1980'ler süresince devam eden uzun bir temizlik evresi ve 1990'lar gibi başlayan yeni bir genişleme evresi (Mandel, 1991).

çevriminin farklı uğraklarını (para ve banka sermayesi, endüstriyel sermaye, ticari sermaye gibi), belli bir fraksiyonun hegemonyası altında (ki bunun bileşimi, başka şeylerin yanı sıra kapitalist gelişmenin aşamalarına bağlı olarak değişecektir) birleştirmesi gerekmektedir" (Jessop, 2005b: 157). Bu bağlamda kapitalizmin rekabetçi aşamasını içeren 1775-1875 dönemi; sanayi burjuvazisinin ekonomik hegemonyası altında 'gizli elin' piyasayı düzenlediği bir büyüme modelini, tekelci aşamasının müdahaleci dönemini içeren 1875-1975 dönemi; finans-kapitalin hegemonyası altında devlet müdahaleciliğinin farklı düzeylerinin ve biçimlerinin uygulandığı bir müdahaleci büyüme modelini, tekelci aşamasının 1975 sonrası dönemini kapsayan günümüz kapitalizmi ise finans burjuvazisinin hegemonyasında yürütülen devletin düzenleyici bir rol ile yapılandırıldığı neoliberal bir büyüme modelini tanımlar[24].

Bu anlamda her bir birikim stratejisi, kapitalist ekonominin "yeni bir sermaye birikimine yönelik olarak baştan aşağı yeniden yapılanması"na işaret eder (Gülalp, 1993: 40). Dolayısıyla yeni bir üretim biçimine, sermaye sınıfının farklı bir eklemlenme düzeyine, farklı bir hegemonik fraksiyona, bağımlı sınıflarla geliştirilen farklı ittifaklara ya da güç ilişkilerine, bu anlamda farklı hegemonik projelere, zorun

[24] Kapitalizmin rekabetçi aşaması olarak ifade ettiğim serbest piyasacı dönem olarak 1775-1875 aralığı, İngiltere'nin ekonomik olarak gücü elinde tuttuğu serbest rekabetçi kapitalizmin yani "laissez faire"in, liberalizmin dönemidir. 1875 yılı ise hem İngiltere'nin ekonomik olarak inişe geçtiği ve gücünü yavaş yavaş ABD'ye kaptırdığı hem de serbest rekabetçiliğin büyük bir depresyona girdiği ve serbest piyasada yaşanan 'doğal ayıklanma' süreci ile birlikte tekelleşmenin yükselişe geçmesi sonlarında ülkelerin de ulusal bir korumacılığa, dolayısıyla devletlerin piyasaya daha sistematik olarak müdahale etmeye, onu daha belirgin olarak biçimlendirmeye yöneldikleri bir dönüm noktasıdır. Bu nedenle kapitalizmin tekelci aşamasının ve devlet müdahaleciliğin başlangıcı olarak dikkate alınmıştır. 1875-1975 aralığı bu anlamda dünya genelinde devlet müdahaleciğinin piyasayı açık bir biçimde biçimlendirdiği, kapitalizmin ABD'nin hegemonyası altında tekelcileştiği dönemdir. Söz konusu tekelci aşama da 70'ler krizi ile birlikte yeni bir döneme girmiştir. Bu yeni dönemde kapitalizmin tekelci aşaması devam etmekle birlikte, kapitalizm tekelcilik içinde devletin yeni bir rol ve beraberinde yeni bir biçim edindiği yeni bir birikim stratejisine yönelmiştir. Bu nedenle söz konusu dönemin başlangıcı olarak da 1975 yılı dönemlendirmenin başlangıcı olarak saptanmıştır.

ya da hegemonyanın farklı düzeylerde eklemlenmesine ve farklı denetim aygıtları setine denk düşer. Aynı zamanda bir birikim stratejisindeki değişim, söz konusu dönüşümlere ek olarak, dahası bu dönüşümler dolayımı ile üretim ilişkilerinde ve toplumsal işbölümünde esaslı dönüşümlere de yol açar. Tüm bu dönüşümlerin doğal sonucu olarak ise kapitalist devlet yeni baştan yapılanır. Bu anlamda "katı çekirdekleri devam etse ve devleti kapitalist kılan şey bu olsa bile, yine de kapitalizmin yeniden-üreyiş süreci boyunca [devlet] önemli dönüşümlere maruz kalır" (Poulantzas, 2006: 137). Dolayısıyla kapitalist devlet, tarihi gerçekliği içinde kapitalizmin farklı birikim stratejilerine bağlı olarak farklı biçimler alır.

Kapitalist devlet, kapitalizmin farklı aşamalarına denk düşen farklı birikim stratejileri çerçevesinde bugüne kadar üç temel biçim almıştır. Bunlardan ilki, manifaktür üretim biçimine ve birikim stratejisi olarak serbest piyasacılığa denk düşen liberal devlet; ikincisi, Fordist üretim biçimine ve birikim stratejisi olarak müdahaleciliğe denk düşen müdahaleci devlet (1940-75 arası Keynesyen refah devleti); üçüncüsü ise, esnek (post-Fordist) üretim biçimine ve neoliberal birikim stratejisine denk düşen neoliberal devlettir/otoriter devletçiliktir[25]. Devletin, kapitalist özünü korumakla birlikte mevcut birikim stratejisine uygun düşen bir yapılanmaya gitmesi ve anılan biçimleri alması, temelde halkı ile "güvenlik anlaşması"[26] çerçevesinde kurduğu ilişkinin içeriğini ve aygıtlarını da değiştirir. Bu bağlamda, kapitalist devlet farklı biçimlerinde yoksulluk sınıfı olarak işçi sınıfından sisteme yönelecek tehditleri

[25] Otoriter devletçilik (authoritarian statism), Poulantzas'ın tespiti ile kapitalizmin neoliberal aşamasında demokrasinin çöküşe geçtiği bir siyasal-yönetsel yapı içerisinde burjuva cumhuriyetin yeni 'demokratik' formunu temsil etmektedir (Poulantzas, 2006: 234). Bu nedenle bu aşamadan itibaren kapitalist devletin neoliberal birikim stratejisine denk düşen biçimi için, ağırlıklı olarak Poulantzas'ın "otoriter devletçilik" kavramı kullanılacaktır.
[26] Foucault, 2005a: 166.

bertaraf etmek üzere farklı güvenlik/zapt etme aygıtları geliştirmiş ve devlet gücünü içeride pekiştirmek üzere bunları farklı bileşimler çerçevesinde kullanmıştır. Liberal devlet, gerektiğinde iç denetimi sağlamak için de kullanılan ulusal orduya ek olarak "iç düzeni, bireylerin 'huzuru'nu gerçekleştirerek güvenliğe alan" (Foucault, 1993a: 104) bir kurum olarak polisi kullanırken; müdahaleci devlet, polise ek olarak bir önceki dönemde çoğu polisin görev alanına giren yetkilerin/görevlerin farklı kamu kurumlarına dağıtılması[27] ile biçimlenen sosyal güvenlik mekanizmalarını (geniş anlamda sosyal politikayı) oluşturarak güvenlik aygıtlarından biri hâline getirmiş; otoriter devletçilik döneminde ise polis kurumu düzenin tesisi açısından merkezi konumunu korurken, neoliberalizmin saldırıları ile büyük oranda işlevsizleştirilen/geriletilen sosyal güvenliğe ek olarak, bu döneme özgü olarak gelişen özel güvenlik devletin güvenlik aygıtları seti içerisindeki yerini almıştır.

Sonuç olarak farklı birikim stratejileri çerçevesinde kapitalist devlet farklı biçimler almış ve bu farklı biçimler altında burjuva toplumsal düzenini ve toplumsal güvenliği tesis etmek üzere farklı bileşenlerden oluşan bir "toplumsal polislik" inşa etmiştir (Neocleous, 2006). Tıpkı polis gibi, müdahaleci devlete özgü olan sosyal güvenlik ile otoriter devletçiliğe özgü olan özel güvenlik de "sadece aynı grup [işçi sınıfı ve yoksullar][28] karşısında konumlanmakla kalmayıp, devletin piyasayı şekillendirmek

[27] Polis, geniş görev yelpazesi içinde çocuk ölümlerini azaltan, salgın ve yerel hastalıkları önleyen, yaşam koşullarına yeterli tıp malzemesi bulmak için müdahale eden görevler de üstlenmiştir. Bu çerçevede 18. yüzyılın ikinci yarısından başlayarak gelişen ve Medizinische Polizei, hygiene publique, social medicine olarak ifade edilen süreç, ağırlıklı olarak 20. yüzyılda bu görevlerin sosyal politika kurumları tarafından üstlenilmesi ile üniformalı polis güçlerinin görev alanından çıkmıştır.

[28] Neocleous burada söz konusu grubu parantez içinde "yeni oluşan işçi sınıfı" olarak ifade etmektedir. Ancak ben burada Neocleous'un kullanımını özel güvenliği de içerecek biçimde kullandığım için "yeni oluşan" ifadesine yer vermeden doğrudan işçi sınıfı olarak kullanıyorum ve söz konusu güvenlik aygıtlarının sınıfsal anlamda işçi sınıfının bir parçası olmamakla birlikte yoksul olanlardan sisteme yönelecek benzer tehditler bağlamında bir bütün olarak yoksulların da karşısında konumlanması nedeniyle buraya 'yoksullar' ifadesini de ekliyorum.

ve gerçek bir burjuva düzeninin inşasını konsolide etmek üzere ortaya koyduğu eşgüdümlü girişimin bir parçası olarak, tam da bu grubu biçimlendirmek amacıyla" (Neocleous, 2006: 114) gelişmişlerdir. Bu anlamda her üçü de yoksulluk sınıfını yönetmeye yönelik olan söz konusu güvenlik aygıtları setini bir bütün olarak, gördükleri işlev nedeniyle genişletilmiş polis anlamına gelecek şekilde Neocleous'un kullandığı anlamıyla "toplumsal polis" olarak değerlendirmek doğru olacaktır. Çünkü "zapt etme kısmen üniformalı kamu polisince üstlenilmiş, fakat bu yöndeki uygulamalar, devletin her tarafına dağılmış güvenlik aktörleri aracılığıyla koordine edilmiştir" (Neocleous, 2006: xii)[29]. Bu anlamda polisin tarih sahnesine çıktığı dönemdeki geniş işlevleri zaman içerisinde devletin farklı birimlerinin görevleri olarak dağılmış ve böylece polislik işlevi polis dışında belediye zabıtasından sağlık görevlilerine, sosyal hizmet uzmanlarından özel güvenliğe kadar geniş bir güvenlik görevlileri yelpazesi (toplumsal polis) tarafından gerçekleştirilir olmuştur.

Gramsci de polisin sadece 'üniformalı kamu polisi'nden ibaret olmadığını ve işçi sınıfının zapt edilmesi sürecinin 1848 Devrimleri'nden itibaren çok daha geniş bir yelpazeye yayılan güvenlik güçlerince gerçekleştirilmeye başladığını tespit eder. Gramsci'ye göre "çağdaş politika tekniği, 1848'den sonra parlamentarizmin yaygınlaşmasından, sendika ve parti kuruluşları rejiminden, devlet hizmetlerinde ya da özel kuruluşlardaki büyük bürokrasilerde (sendikalardaki ve partilerdeki özel bürokrasi) ve geniş anlamıyla poliste meydana gelen değişikliklerden sonra, tamamıyla değişti. **Burada söz konusu olan polis artık yalnızca suçlulara karşı**

[29] Neocleous'un, "devletin her tarafına dağılmış güvenlik aktörleri" sözü ile kastettiği güvenlik aktörleri, sosyal politika bağlamında görev üstlenen tüm devlet kurumlarıdır. Ben burada söz konusu kullanımı özel güvenliği de içerecek biçimde kullanıyorum. Aynı kullanım bir üstteki alıntı için de geçerlidir.

kullanılan polis değildir. Bundan yönetici sınıfların siyasal ve ekonomik egemenliklerini korumak üzere, devlet ve özel kuruluşlar tarafından örgütlenen bütün kuvvetler anlaşılmalıdır. **Bunun için bazı siyasi partiler, bazı ekonomik ya da başka türden kuruluşlar tamamıyla siyasal polis örgütleri olarak kabul edilmelidir**[30]'' (Gramsci, 1997: 285). Dolayısıyla kapitalist devletin zapt etmeyi sağlayan polislik işlevi, yalnız üniformalı polis güçleri ile eşitlenemeyeceği gibi yalnızca dar anlamdaki devlet kurumları ile de sınırlanamaz. Çünkü yoksulların zapt edilmesi ve böylece yoksullar üzerine bina edilen burjuva toplumsal düzeninin devamında, polis gibi üniformalı ve sosyal güvenlik gibi üniformasız devlet kurumları ile aynı işlevi yüklenen özel güvenlik de, polislik işlevini yerine getirmektedir. Bu bağlamda, liberal devletin toplumsal polislik bileşeni yalnız[31] üniformalı polis güçlerinden oluşurken, müdahaleci devletinki polise ek olarak bu döneme özgü güvenlik/zapt etme aygıtı olarak gelişen 'üniformasız' sosyal güvenlikten, otoriter devletçiliğin toplumsal polisliği ise polis+geriletilen sosyal güvenliğe ilaveten bu döneme özgü olarak gelişen özel güvenlikten oluşur.

VIII. Liberal Devlet ve Polis: Efendisizleri Yönetmek, Düzeni Empoze Etmek

Geleneksel devletlerde, hükümranın mülkünü korumakla mükellef geleneksel orduların halka dolaylı olarak sağladığı güvenliğin yanı sıra, halk daha çok kolektif

[30] Vurgu bana aittir.

[31] Gramsci, 1848'den sonra "bazı siyasi partiler, bazı ekonomik ya da başka türden kuruluşlar tamamıyla siyasal polis örgütleri olarak kabul edilmelidir" tespitinde bulunur. Bu anlamda 1848'den itibaren toplumsal polislik bileşeninin yalnız üniformalı kamu polislerinden ibaret olmadığını, aynı zamanda başka pek çok sivil yapının da bu bütün içinde yer aldığını belirtmiş olur. Konuya Gramsci'nin geniş perspektifi ile yaklaşıldığında, güvenlik/zapt etme aygıtları dışında da pek çok özel-kamusal kurumun toplumsal polislik bileşeni içerisinde birer zapt etme aygıtı olarak işleyebileceği/işlediği görülmektedir. Ancak bu tez çalışmasında toplumsal polislik güvenlik/zapt etme aygıtları üzerinden incelendiği için burada yalnıza güvenlik/zapt etme aygıtları dikkate alınmış ve bu nedenle de 'yalnız' vurgusu yapılmıştır.

sorumluluk çerçevesinde, belirli bir süreklilikten ve düzenden yoksun bir biçimde, kendi güvenliğini sağlama yoluna gitmiştir. Bu durum 19. yüzyıla kadar söz konusu içeriğini genel olarak korumuş ve ancak 19. yüzyılda ulusal ordular ile polisin ayrışması sonrasında merkezi, sürekli ve uzmanlaşmış bir iç güvenlik birimi eliyle halkın güvenliği sağlanmaya başlamıştır. Böylece polis, ülke içinde şiddet tekelini kullanma ve güvenliği sağlama konusunda birinci derecede sorumlu devlet aygıtı/kurumu olarak belirmiştir[32].

Ordudan ayrı iç güvenlik birimi olarak polis, 19. yüzyılda kurumsallaşmış ve yaygınlaşmış olmakla birlikte bu yöndeki kimi adımlar 13. yüzyıla kadar götürülebilir. İngiltere'de 1258'de çıkarılan Winchester Yönetmeliği ile kırk kentte formel, ücretsiz, günbatımından gündoğumuna kadar kent merkezini devriye gezecek ve anayollardaki hırsızları önleyecek bekçiler-gözcüler görevlendirilmiştir (Newburn, 2007: 23). Söz konusu uygulama (polis), "kökeni itibariyle, daha önce toplumsal vücuda şekil veren zümre temelli düzenin çöküşüne dayanır" (Neocleous, 2006: 4). Feodalizm, yeni ekonomik faaliyet alanlarının belirmesi, şehirlerin büyümesi, buna bağlı olarak yeni 'hayat tarzlarının' peydah olması, beraberinde tüketimin artması, sayıları hızla artan yoksullar ve tüm bu gelişmelerin geleneksel otorite kalıplarının ve zümreler arasındaki toplumsal farklılaşmanın zemin kaybetmesine yol açması ile birlikte çökmüştür (Newburn, 2007: 24; Neocleous, 2006: 2-3). Feodalizmin çöküşü ile de, tarihsel olarak tabi oldukları lordun doğrudan

[32] Hâl böyle olmakla birlikte, "devlet düzeyinde dış düşmanlara saldırmak için bulundurulan silahlı kuvvetlerle (ordular), ulusal nüfusu denetlemek için bulundurulan (polis) arasında ayrım… hiçbir zaman tamamlanmadı" (Tilly, 2001: 104, 136). Ulusal ordular bugün de hâlâ jandarma gibi yapılanmaları aracılığı ile kırsal kesimde iç güvenliği ve denetimi sağlarken, polisin üstesinden gelemediği kimi olağanüstü olaylarda iç güvenliğe müdahil olmaktadır. Aynı şekilde polis bünyesinde de para-militer yapılanmalar halihazırda mevcuttur.

otoritesinden özgürleşen 'bireyler', "kanunlara ve ellerini kollarını bağlayan zorlayıcı bir otoriteye tabi olmayan efendisiz adamlar" olarak anlaşılmaya ve düzensizlikle eş tutulmaya başlamışlardır[33]. İşte bu ortam içerisinde düzenin yeniden inşası için yeni araçlara ihtiyaç duyulmuş ve "polis projesi, bu türden bir ortam içerisinde kök salmıştır" (Neocleous, 2006: 4).

Bu anlamda "polis projesi", "feodalizmin çöküşü ile ortaya çıkan efendisiz şahsın yeni bir efendi olarak sermaye ile karşı karşıya gelmesine" (Neocleous, 2006: 69) ve malikâneler arasında ayrım belirsizleştikçe ve malikâneler artık düzene sokma işlevlerini yerine getiremedikçe, devletin yasama sorumluluğunda yaşanan gelişmeye işaret eder[34] (Knemeyer, 1980: 174-176). Dolayısıyla devletin söz konusu gelişimi ile birlikte "zümresel otoriteler hükümdar otoritesine tabi kılınırken" (Habermas, 2003: 79), polis de "malikânelerin kendilerinin artık başaramadığı malikâne düzenini yeniden üretme sürecinde geniş bir yer elde etmiştir" (Tomlins, 1993: 41). Tüm bu gelişmeler ise temelde "modern anlamdaki kamusallığın" belirmesinin sonucudur. 'Kamusal' burada, meşru güç kullanımı tekeliyle donatılmış bir aygıtın kurallarla düzenlenmiş yetkilerine karşılık gelir ve bu anlamda Habermas'a göre modern

[33] Marx'ın ifadesi ile "Feodal bağımlıların bağlarının çözülmesiyle ve halkın topraktan zorla uzaklaştırılmasıyla yaratılmış olan proletarya, doğmakta olan manifaktürler tarafından aynı hızla emilemiyordu. Öte yandan, alışageldikleri yaşama biçiminden birdenbire kopartılan bu insanlar, yeni durumlarının gerektirdiği disipline aynı hızla kendilerini uyduramazlardı. Bunlar, bazen eğilimlerine uyarak, ama çoğu zaman da koşulların baskısıyla, yığın halinde dilenci, hırsız, serseri haline geldiler. Böylece, 15. yüzyılın sonuyla 16. yüzyıl boyunca bütün Batı Avrupa'da serseriliğe karşı kanlı yasalar çıkartıldı" (Marx, 1975: 773). Marx'ın resmettiği süreci More da benzer bir içerikle şöyle aktarır: "Ne yazık ki yaşadıkları ve alıştıkları baba ocağından kovulan bu insanlar… Ellerindeki tüm alet ve edevatı satmak zorunda bırakılıyorlar. Göçebe bir yaşama zorlanan bu insanlara, ellerindeki bir avuç parayı da tüketince, asılmaktan başka hangi yol bırakılıyor? Ya da bunları, önce köşe bucak dilenmek ve ardından da haylazlıktan dolayı hapsi boylamaktan başka ne bekliyor?" (More, 2005: 28).

[34] Liberal devletin güvenlik/zapt etme aygıtı olarak polis, feodal bağlarından özgürleşen efendisizleri yöneten ve yeni düzeni empoze eden asıl aygıttır. Bu nedenle ara bölümün başlığı "Liberal Devlet ve Polis: Efendisizleri Yönetmek, Düzeni Empoze Etmek" olarak düzenlenmiştir. Ve başlığın "Efendisizleri Yönetmek, Düzeni Empoze Etmek" bölümü Neocleous, 2006'dan esinlenerek biçimlendirilmiştir.

kamusallıkla birlikte "asli egemenlik, 'polis'e geçer ve onun tarafından nizam altına alınan özel şahıslar, kamu erkinin muhatapları olarak halkı oluştururlar" (Habermas, 2003: 80). Bu anlamda polis, feodal beyin egemenliğine dayanan eski düzenin yıkıldığı ve yerine burjuvazinin egemenliğine dayanan yeni düzenin (burjuva kamusallığının) kurulmaya başladığı dönemde, temelde yönetme/düzeni tesis etme sorununa verilen bir yanıt olarak ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla polis, beliren sosyo-ekonomik değişim/dönüşüm bağlamında, ortaya çıkan yeni sınıfın (işçi sınıfı) zaptiyesinin (yoksulluğun idaresinin) aracı olarak belirmiştir[35].

Neocleous, polisin gelişimini burjuva yönetiminin doğuşu ve pekişmesi (erken modern, mutlakiyetçi, temsili) ile paralellik sergileyen üç evreye ayırır. İlk evre geç 15. yüzyılda başlayıp 1648'e kadar olan dönemi kapsarken, ikinci evre 1648'den geç 18. yüzyıla kadar sürmüş, üçüncü evrenin özellikleri ise geç 18. yüzyılda belirerek 19. yüzyılda pekişmiştir. İlk evrede, güvenlik meselesi geçici bir tepkisellik ile anlık tedbirler çerçevesinde ele alınırken, polis projesinin amacı, mevcut zümre sisteminin çöküşü ve reform hareketince kışkırtılan kriz nedeniyle tehdit altına giren örf ve davranış kalıplarının korunması olarak ortaya konmuştur. Bu ilk evrede polis zümrelerin erkini gasp etmemiş, hatta on yedinci yüzyıla kadar, zümrelerle işbirliği hâlinde hukuki yollarla, otorite ilişkilerini ve daha önce serfi toprağa, emekçiyi ustasına bağlayan geleneksel bağların sağladığı hizmeti yeniden şekillendirmek için

[35] Wallerstein'ın ifadesi ile "polis güçleri büyük ölçüde iç düzenin (başka bir deyişle, işçilerin, kendilerine ayrılan rolleri ve karşılıkları kabullenmesinin) ayakta tutulmasına göre hesaplanır" (Wallerstein, 2006: 47). Emsley ise söz konusu gelişmeyi diğer iç güvenlik aygıtı olan jandarma bağlamında ve Fransa özelinde şöyle dile getirir: "Jandarma kırsal Avrupa'nın köylerinde girift bir işlev sergiledi: kırsal toplulukları haydutlardan korumak için kısmen devletin ve kanunlarının fiziksel bir görünümü olarak belirdi; fakat onlar aynı zamanda bu toplulukların devletin kanunlarına itaat etmelerini garantiye almak için oradaydılar ve bu devletin vergi ve askere alma yoluyla talep ettiği yükümlülükleri karşılamayı garantiye almak anlamına geliyordu. 19. yüzyıl yakınlarındaki Avrupa imparatorluklarının polis güçleri gibi, onlar ulus devletin kırsal bölgelerini kolonileştirmek için, Avrupa'nın son alanlarını gözetim ve kontrole tabi kılmak için vardı" (Emsley, 1997: 158).

çalışmıştır. İkinci evrede ise zaptiye anlayışı, iyi düzen prensibini temel alan toplumsal düzenlemelere ve Almanca'da nüfusun genel refahı (gemeine Nutz) veya ortak iyiliği (gemeine Beste) olarak ifade edilen arayışlara yönelik aktif ve bilinçli müdahale formlarına doğru evrilmiştir. Bu anlamda ikinci dönem boyunca polis, devletin amaçları ve zenginliğin üretilmesi gibi belirli hedeflere yönelik bir toplumsal vücudun yaratılmasıyla aktif olarak uğraşmıştır. Polisin üçüncü evresi ise, "ücret formunun sağlamlaştırılması aracılığı ile emeğin metalaştırıldığı" yani "ücretli emeğin inşa edildiği" evredir (Neocleous, 2006: 8-11, 31, 121). Yine aynı evre kurumsal düzeyde polisin "düzeni korumak ve suçu ortaya çıkarmak amacıyla devletin istihdam ettiği bürokratik ve hiyerarşik organ" (Emsley, 1991: 1) ya da "hükümetin ücretlendirip yönlendirdiği bir örgüt" (Bayley, 1990: 23) olarak ordudan ayrıştığı ve 'yeni polis' olarak anılmaya başladığı dönemdir.

İlk evresinde düzensizliğe tepkisel bir yanıt olarak ortaya çıkan polis, iyi düzen ile olan ilişkisi bağlamında rahat ve huzurun temininden kamu sağlığına; yiyecek ve şaraba yabancı madde karıştırılmasından mal ve hizmet sunumunun düzenlenmesine; vaftiz, evlilik ve cenaze törenlerinde yapılan harcamalardan yolların, köprülerin, kent binalarının bakımlarına; kamu güvenliğinin korunmasından Yahudilerin statüsüne; cenaze törenlerinin yürütülmesinden tefecilik ve tekellerin önlenmesine; sansürden kabul görmeyen dini, sosyal ve politik görüşlerin takibine kadar geniş ve heterojen bir aralıktaki birçok meseleyi gözetimi ve yönetimi altına alarak inanılmaz derecede geniş bir alanı ele geçirmiştir (Neocleous, 2006: 4-5).

İlk evresinde bu denli yaygın bir alanı ele geçiren polis, ikinci evresinde daha aktif ve müdahaleci bir rol edinmiştir. Polisin ikinci evresini ayırt eden söz konusu dönüşüm, "devletin günlük faaliyetler içerisine nüfuz eden idari erişiminin genişlemesine özgüdür" (Giddens, 2005: 243). Dolayısıyla polisin, düzenin aktif bir düzenleyicisi ve yönetici aygıtı olarak biçimlendiği ikinci evresi, Mann'ın "altyapısal iktidar" (Mann, 1984: 113-114) Foucault'nun ise "pastoral iktidarın yeni bir örgütlenmesi" (Foucault, 2005d: 66) ya da "yönetimsellik"[36] (Foucault, 2005b: 286-287) olarak ifade ettiği, devletin idari gücünün genişlemesine ve söz konusu idari aygıt vasıtasıyla toplumun her köşesine nüfuz etmesine denk düşer. Bu anlamda Jean-Charles Lemaire'in "insan yönetme bilimi", Sonnenfels'in ise "bir devletin refahını korumanın bilimi, yönetmenin bilimi" olarak tanımladıkları polis, ikinci evresinde "genel refahın ve iyi düzenin koşullarının sağlanmasına yönelik olarak bir topluluğun dahili hayatının yasal ve idari olarak düzenlenmesine ve ('sıkı düzen ve polis' ibaresinde olduğu gibi) toplumsal hayatın sıkı kontrolüne işaret etmiştir" (Neocleous, 2006: 7, 1). Dolayısıyla, gerek birinci evresinde gerekse ikinci evresinde polisin üstlendiği görevler ve yerine getirdiği işlev dikkate alındığında (yoksulluğun zaptiyesi, iyi düzenin tesisi ve genel refahın, genel iyinin temini), polisin tarih sahnesine çıktığı andan itibaren idari aygıtın bir işlevi olarak belirdiği görülecektir[37].

[36] Foucault ilk olarak on sekizinci yüzyılda keşfedilen bir 'yönetimsellik' çağında yaşmakta olduğumuzu belirtir ve yönetimsellik kavramı ile üç şeyi kast ettiğini belirtir. Bunlar: "1- Hedefi nüfus, temel bilgi biçimi ekonomi politik ve esas teknik araçları güvenlik aygıtları olan bu çok spesifik ama karmaşık iktidar biçiminin uygulanmasını sağlayan kurumlar, prosedürler, analizler ve düşünceler, hesaplar ve taktiklerden oluşan bütün. 2-Bir yanda tüm spesifik yönetim aygıtları dizisinin oluşumu, öte yanda da tüm bir bilgi kompleksinin gelişimiyle sonuçlanan ve yönetim olarak adlandırılabilecek bu iktidar türünü uzun bir süre içinde ve tüm Batı'da diğer tüm biçimler üzerinde üstünlük kurmaya götüren eğilim. 3-On beşinci ve on altıncı yüzyılda idari devlete dönüşmüş olan ortaçağ adalet devletinin yavaş yavaş yönetimselleştiği süreç ya da sürecin sonucu" (Foucault, 2005b: 285-287).

[37] Neocleous, polisi anlamanın en iyi yolunun, onu bir kurumdan veya varlıktan ziyade, bir faaliyet, bir işlev olarak kavramaktan geçtiğini belirtir. Yine polis, devlet aklı öğretisi bağlamında "esas idare öğretisi" olarak değerlendirilir (Habermas, 2003: 83). Benzer değerlendirmeler için bkz. Foucault: 1993a, 2005b, 2005c, 2005d, Tomlins, 1993; Neocleous, 2006.

Devletin günlük faaliyetler içerisine nüfuz eden idari erişimini ifade eden modern siyasi/yönetsel rasyonellik, 17. ve 18. yüzyıllarda, 'devlet aklı' (raison d'etat-hikmeti hükümet) genel düşüncesi yoluyla ve o dönemde, çok özel bir anlamda 'polis' diye adlandırılan yönetme tekniklerinin çok özgül bir bütünü yoluyla gelişirken (Foucault, 2005e: 109), "17. ve 18. yüzyılın yazarlarının 'polis'ten anladıkları devlete özgü olan bir yönetim teknolojisi, yani devletin müdahale ettiği alanlar, teknikler ve hedeflerdi" (Foucault, 2005c: 47-48). Dolayısıyla 18. yüzyıl siyasal söylemine hâkim olan Polizeiwissenschaft (polis bilimleri) "malikanelerin kontrolü altındaki toplumsal ve beşeri kaynakların azami dereceye çıkarılmasının peşinde koşan idarecilerin yönetsel pratiklerine titiz bir teorik söylem vermek için bir girişim" (Tomlins, 1993: 41) iken, bu dönemde *Polizeistaat'tan* anlaşılan da Humbolt'ta olduğu gibi 'pozitif refah'tı (Neocleous, 2006: 52). Çünkü 'pozitif refah ve mutluluk' temelde zenginliğin üretilmesi ve bu bağlamda ticaretin geliştirilmesini içeriyordu. Doğal olarak bu yapı içerisinde polisin görevi, toplumsal refahın yaratılabilmesi için gereken koşulların sağlanması idi. "Zenginliğin birikiminin daimi ve olmazsa olmaz hizmetlisi" (Calquhoun, 1806a: 155) olarak tanımlanan polisten söz konusu koşulların sağlanması için beklenen de "yoksulluğu, muhtaçlığa düşme tehlikesinin belirdiği kritik durumlarda sağduyulu düzenlemelerle desteklemektir. Toplumun içindeki bu iki hâl arasındaki bariyer çoğu zaman son derece zayıftır ve kamu çıkarı zor da olsa bunun korunmasını gerektirir. Önlemenin yolu doğrudan suçu önlemek değil, yoksulluk sınıfının muhtaçlığa düşmesinin önüne geçmektir" (Calquhoun, 1806b: 8-9). Bu bağlamda dönemin anlayışına hâkim olan düşünce, refahın yaratılabilmesi için yoksulluk[38] ile düşkünlüğün birbirinden ayırt edilmesi ve her iki kategorinin ayrı

[38] Yoksullar polis metinlerinde çoğu zaman dilenci, aylak, serseri ya da tehlikeli sınıflar olarak anılmaktaydı. Söz konusu kullanımlar için bkz. Neocleous, 2006; Silver, 2004. Allan Silver söz

muamelelere tabi tutulmasıydı. Söz konusu muamelelerin ilki düşkünlerin Yoksulluk Yasası[39] benzeri 'hayırsever' uygulamalar ile gözetilmesi iken, ikincisi "tehlikeli sınıf" olarak adlandırılan işçi sınıfının (yoksulların) polisiye baskı aracılığı ile ya çalışmaya zorlanması (iş disiplininin öğretilmesi) ya da hapsedilmesidir[40]. Bu anlamda polis, ikinci evresinde yoksulların yoğunlaşmış polis denetimine tabi kılınmaları görevini üstlenmiştir. Bu denetimin amacı ise, "muktedir bedenlere sahip başıboşları ve dilencileri, emeklerini piyasaya sunar hâle getirerek, kapatma kurumunun dışında iş görecek olan emek gücüne şekil vermek" (Neocleous, 2006: 35), yani çalışmayı empoze etmektir[41]. Üstelik polis bu görevde yalnız da kalmamıştır[42].

---

konusu makalesinde 1821 yılında yazılan bir polis raporunun yazarı olan polis avukatının tehlikeli sınıflara dair tespitini şöyle aktarmaktadır: "En yüzeysel dış gözlemci ve bu kasabanın açık görünümü, orada mesleği ya da görünür geçim araçları olmaksızın geniş bir verimsiz nüfus kitlesinin yaşadığına; ve yüzlerce ve binlercesinin günden güne yalnızca yardımseverlik ve soyguna güvendiğinin aşikar olduğuna; ve uygarlaşmamış bir yerden geçen barbar topluluklardan çok az ayrıştığına derhal ikna edilmeli. Onların eylemlerinin esası aynı; onların hayatı yağmacı; topluma karşı bir savaş ile eşit ve hile ve baskı arzusunu tatmin etmek için amaç benzer" (Silver, 2004: 9).

[39] Yoksulluk Yasası, 1834 yılında İngiltere'de yürürlüğe giren ve yoksulluk ile düşkünlüğü birbirinden ayıran yasadır. Yasa çalışabilecek durumda olanlar ile olmayanları birbirinden ayırarak yardımların ikinci grubu oluşturan yoksullara verileceğini karara bağlamıştır.

[40] Thomas McStay Adams, Baudeau'nun hazırladığı bir yardım reformu taslağına yer verir. Adams'a göre, Baudeau hazırladığı taslakta Turgot gibi, yardıma muhtaç hasta ve yaşlılar için olan zekatın, yoksulların iyi olması ile ilgilenenler için en iyi yönetme olacağını tartışmıştır. Kaynaklar eğer etkili yönetilirse yeterli olacaktır; ihtiyaçlar liberal bir ekonomi altında daha yönetilebilir olacaktır. Sadece bu önkoşullar karşılanırsa ve sadece sistemli kurulmuş polis ağı aracılığıyla, polisin operasyonlarında standartlaştıktan sonra gönüllü aylaklık bastırılabilecektir" (Adams, 1990: 123). Böylece yoksullar oluşturulması düşünülen polis ağı aracılığı ile bir taraftan gönüllü aylaklıklarından uzaklaştırılarak düzenli çalışma disiplinine alıştırılacak, 'alışmaya direnenler' ise tıpkı Fransa'da 1777 yılında Rennes'deki kraliyet hapishanesine götürülen üç adamın hikayesinde olduğu gibi hapsedilecektir. Adams söz konusu üç kişinin kendilerini günlükçü, ikametleri olmayan ve hayatlarını sürdürmek için hiçbir şeyleri olmadığı için kasaba kasaba, kent kent dolaşarak iş arayan ve iş bulamadıklarında ise yardım talep etmek durumunda kalan insanlar olarak ifade ettiklerini ve yargılandıkları yerde kimsenin onlara kefil olmaması ve hikayelerinde de dilenmediklerine dair bir olasılık bulamadığı için hâkimin tutuklanmalarına karar verdiğini aktarır (Adams, 1990: 7-8).

[41] Abbe Malvaux'un ifadesi ile "bu zamana kadar aranan felsefe taşı bulunmuştu- bu, çalışma idi" (Adams, 1990: 240). Foucault ise çalışmayı "polisin ilk prensibi" olarak ifade eder ve bu bağlamda polisi "çalışmayı, onsuz hayatta kalamayanlar için mümkün ve zorunlu kılan tedbirlerin bütünü" olarak tanımlar (Foucault, 2001: 43).

[42] Yoksulların kapatıldığı genel hastanelerin, çalışma evlerinin ve giderek hâkim cezalandırma formu olarak hapishanelerin yaygınlaşması ile yoksulluğun zapt edilmesi ve çalışma disiplinine sokulması sağlanmıştır (Neocleous, 2006: 34; Foucault, 2006a; Foucault, 2006b). Bu anlamda kapatma mekânlarını da tıpkı polisiye tedbirler gibi modern işgücünün inşasına yönelik tedbirler olarak anlamak gerekir (Neocleous, 2006: 36; Foucault, 2006b: 117, 121).

İkinci evresinde çalışmayı empoze eden polis, üçüncü evresinde yeni polis olarak anılmaya başlar. Söz konusu dönem (18.-19. yüzyıllar) rekabetçi kapitalizmin yüzyılıdır ve kendisini 'laissez faire' söyleminde ve Smith'in 'gizli el' metaforunda bulur. Smith'in toplumsal iyiye ve refaha bir 'gizli el' tarafından yönlendirilen özel çıkar güdüsü ile ulaşılacağına yönelik görüşü ile birlikte (Smith, 2007), refah, devletin ve *Polizeistaat* bağlamında polisin bir koşulu olmaktan çıkıp, ekonomik faaliyetin alanı olan sivil toplumun bir koşulu olarak yeniden tasarlanır (Neocleous, 2006: 43). Anılan yeni tasarım, liberalizmin 'bırakınız yapsınlar' şiarı ile birlikte yürür. Refahın, toplumun bir koşulu hâline gelmesi ile birlikte, liberal düşünüşe göre devletin "gerektiğinden fazla yönetim uygulamasına" (Foucault, 1993b: 110) gerek kalmamıştır. Artık devletten beklenen, her alanı polis eliyle düzenlemesi, denetlemesi ve bu bağlamda toplumsal refahı sağlaması değil, üretimin ve dolayısıyla refahın sağlanması için gerekli olan bireysel girişimin önünü açmasıdır. Kısacası devletten beklenen, daha fazla yönetmek değil, sermayeyi daha fazla serbest bırakmaktır. Ve bu bağlamda artık en iyi polis Smith'in belirttiği gibi "şeyleri doğal seyrine bırakan ve cömertliğe izin vermeyen ya da metalara vergi yüklemeyendir" (Smith, 1982: 427).

Devletin serbest girişimin önünü açarak sermaye birikim sürecine alan açtığı bu dönem, suç, ceza, yasadışılık ve polis açısından da 'yeni'liklerin dönemi olmuştur. Bu dönemde serbest girişim ile bir taraftan zenginlikler ve mülkler artarken, diğer taraftan da feodal dönem süresince gelişen ve yoksulların hayatta kalmasını sağlayan geleneksel haklar (ödemenin tüm para-dışı biçimleri) piyasa ekonomisinin yeni üretim ilişkilerinin aleyhine işlediği için yasadışılık ile itham edilerek yoksulların

elinden alınmıştır (Thompson, 2004). Çünkü ancak bu yolla yoksul sınıfın hayatta kalmasını sağlayan 'ücret dışı geçimlik kaynaklar' devre dışı bırakılırken, ücret yoksulların tek geçim kaynağı hâline getirilebilirdi. Bu nedenle, ücret sistemi çalışanların geleneksel hak taleplerini kesin olarak engellediği için 18. yüzyılın gerçek ve esas baskı aracı olarak belirirken (Linebaugh, 1992: 440), yasadışı ilân edilen geleneksel hakları tespit eden ve dolayısıyla suçu ortaya çıkarmaya yönelen polis de yerine getirdiği işlev açısından ücretli emeğin inşasında birincil aktör olarak belirir[43]. Böylece mutlak monarşi döneminde devletin şiddet tekelini ve dahili pasifleştirmeyi sağlaması ile birlikte cana karşı suçların sayısı hızla düşerken, artan yoksulluk ve zenginlik kutuplaşması ve geleneksel hakların suçlaştırılması bağlamında suçlar giderek daha çok mülke karşı suçlar (hırsızlık, gasp vs.) olarak belirmeye başlamıştır (Giddens, 2005: 251; Neocleous, 2006: 123-129; Foucault, 2006a: 128-130, 140-143). Bu anlamda suçun giderek mülkiyete verdiği zarar ile bağlantılı olarak tanımlanır hâle gelmesi ile suçun yeni sistemin temel mantığına ve gerekliliklerine bağlı olarak yeniden yapılandırıldığı görülür. Dolayısıyla ücret formunun inşa edildiği bir dönemde, "mülkiyet ve şahsiyet, sivil toplumda geçerli olarak tanınmış ve kabul edilmiş şeyler olduğundan, suç burada artık sadece sonsuz sübjektiviteye yapılmış bir tecavüz olmakla kalmaz; aynı zamanda, kendiliğinde güçlü ve sağlam bir mevcudiyete sahip kamusal (evrensel) varlığa karşı da bir tecavüz olur" (Hegel, 1991: 180)[44]. Suçun niteliğindeki bu değişim, cezanın niteliğinde de temel bir değişimi beraberinde getirmiştir. Mülke karşı işlenen suçların

[43] Geleneksel hakların suç olarak tanımlanması girişimi, polis projesinin asıl parçalarından birisini oluşturur (Neocleous, 2006: 129).

[44] Özel mülkiyet üzerinde yükselen burjuva kamusallığı bağlamında, mülkiyete karşı işlenen suçun kamusal varlığa karşı işlenmiş olarak kabul edilmesi, bu anlamda son derece tutarlıdır.

cezası hapsetmeye dönüşürken[45], hapishane egemen cezalandırma biçimi olarak yerini almış, polis ise üçüncü evresinde temelde ücretli emeğin inşasını hedefleyen suçun niteliğindeki değişim ile birlikte, suçun tespiti ve önlenmesi ile tanımlanan yeni polise dönüşmüştür. Bu bağlamda 19. yüzyılda nihai şeklini alan yeni polis, suçun mülkiyet-formuna, cezanın hapis-formuna ve emeğin ise ücret-formuna tekabül eder hâle gelmiştir[46].

Polisin üçüncü evresine denk düşen bu dönüşümü, erkin tatbikinin yavaş yavaş polisten sermayeye geçtiği, piyasanın disipline edici mantığının polisin disipline edici mantığının yerini aldığı bir dönüşümdür. Bu dönemde sermaye iş yerinde işe alma, işten çıkarma, işin koşullarını ve ücretini belirleme, uygulanacak kuralları tayin etme gibi alanların tümünde tek taraflı bir hâkimiyete ulaşmış ve söz konusu bu hâkimiyet ile "mülkiyet bir erk tatbiki ve hiyerarşi formu" hâline gelmiştir. Liberalizmin görmezden geldiği nokta da tam olarak burasıdır. Polisin ilk iki evresinde polis tarafından uygulanan hâkimiyet ve disiplin, artık giderek üretim alanında sermaye tarafından uygulanır hâle gelmiştir. Bu anlamda "liberalizmin tarihsel olarak yarattığı illüzyon, zaptiye işlevini kanun hâkimiyeti ve liberal yönetim ile uyumlu hâle getirmekti. Sermayenin tiranlığının üzerini ideolojik bir örtüyle örterek ve sermayenin emek üzerindeki artan hâkimiyetini görmezden gelerek liberalizm, polis düşüncesini, en dar anlamıyla 'kanun ve düzen' çerçevesi içinde

[45] Klasik çağın ceza rejiminde dört büyük cezalandırma taktiği formu saptanabilir: 1- sürgün etmek, 2- diyet ödemeye zorlamak, 3- sergilemek, 4- bir yere kapatmak. Tutuklama ve hapsetmenin, 1780-1820 yıllarının büyük reformlarından önce Avrupa ceza sistemi içinde yer almadıkları kesindir. 18. yüzyılda, olağan adalet bu tür mahkum etmelere baş vurmaz. Oysa 19. yüzyıla gelindiğinde, hapsetme artık suçlunun psikolojik ve ahlaksal açıdan dönüşüme uğratılmasının genelleşmiş ceza yöntemi olmuştur (Foucault, 1993c: 57, 63).

[46] Burada kullanmakta olduğum ifadeyi Foucault'nun "cezanın hapis-formu, emeğin ücret-formuna tekabül eder" saptamasının kılavuzluğunda ve onu da içerecek biçimde geliştiriyorum (Foucault, 1993c: 69).

kısıtlayarak, dönüştürmüştür: Suçun ve düzensizliğin, kanun hâkimiyetine tabi, açıkça tanımlanmış ve sınırlanmış bir şekilde işleyen ve yeknesak bir kurum oluşturan profesyonel kamu görevlileri bünyesi aracılığıyla uygulanan kanun zoru ile önlenmesi. Polise dair bu bakış gerek politik söylemde gerekse de polisin kendisini tanımlayışında baskın hâle gelmiş ve polisin üçüncü aşamasının teorik temelini oluşturmuştur. Bu, görevi suçu belirlemek ve önlemek olan, kanun zorunu uygulamakla görevli olduğu gibi kanun tarafından da sınırlandırılan kamu hizmetlileri bünyesi olarak ortaya çıkan polise dair anlayışın; toplumun iyi nizamının devlet tarafından sağlanması anlamındaki eski polis nosyonunun üstesinden geldiği bir dönemdir" (Neocleous, 2006: 69-72).

Liberalizmin, üçüncü evresinde polise giydirdiği yeni üniforma, polisi kanun ile eşitleyerek onu kanun hâkimiyetinin birincil sorumlusu ve uygulayıcısı hâline getirmiştir. Oysa söz konusu yeni üniforma, liberalizmin iddiasının aksine polisin yetkilerini sınırlayarak, toplum açısından yaratabileceği zararları azaltmış değildir. Tam tersine "polis her yerde aynıymış gibi görünse de, polis kurumunun ruhunun, yasama ve yürütme yetkilerini bir arada elinde tutan bir hükümdarın gücünü temsil ettiği mutlak monarşilerde, demokrasilerde olduğundan daha az yıkıcı olduğunu inkâr etmek mümkün değildir. Varlığı, monarşilerde olduğunun aksine bu tür bir ilişkiyle yüceltilmediği demokrasilerde, kavranabilir şiddet dejenerasyonunun en büyüğüne tanıklık eder". Bu anlamda liberalizmin üzerine örttüğü 'kanun koruyuculuğu' örtüsü sayesinde, polisin "devletlerin yaşamındaki ele gelmez, her an her yerde bulunan hayaletvari varlığı gibi, gücü de biçimden yoksun" hâle gelmiştir (Benjamin, 2005: 111).

Sonuç olarak polis, feodalizmin zümre temelli düzeninin yıkılması sonucunda ortaya çıkan yoksulların (yeni yeni biçimlenmeye başlayan işçi sınıfının) yarattığı 'düzensizlik' sorununa getirilen bir yönetsel çözüm olarak belirmiştir. Tarihinin diğer iki evresinde de yine söz konusu yoksul kitlenin yeni düzen açısından yarattığı sorunları gidermek üzere düzenin değişimine koşut bir değişim sergilemiştir. İkinci evresinde yeni egemenin (burjuvazi) iktidarını pekiştirmek için, piyasanın kontrolü aracılığı ile toplumsal refahı ve genel iyiyi tesis etmeye yönelen polis, üçüncü evresinde de mülkiyetin kazandığı 'mutlak' nitelik bağlamında mülkiyete yönelik suçları önleyerek mülkiyetin güvenliğini tesis etmeye yönelmiştir. Smith'in ifadesi ile üçüncü evresinde polisin amaçları artık, "metanın ucuzluğu, kamu güvenliği ve temizlikten" ibarettir (Smith, 1982: 342). Polisin söz konusu bu "mükemmelleştirilmesi" ile birlikte ticaret ve manifaktür genişlerken, siyasal mekanizmanın çarkları da bunlar sayesinde daha kolay ve harmoni ile hareket etmeye başlamıştır (Smith, 2005: 166). Bu anlamda polis "en başından itibaren büyük oranda, suç eylemlerinden ziyade, topluluğa dair iyi düzeni bozma potansiyeline sahip eylemlerle ilgilenmiş" (Neocleous, 2006: 7) ve dolayısıyla "insan hayatının toplumsal olarak örgütlendi her yerde, hür insan ya da özneler kendilerini ne zaman düzenli, kendi hâlinde, nazik ve saygıdeğer biçimde yönettilerse orada var olmuştur" (Knemeyer, 1980: 174). Kısacası ne ilk evresinde ne de diğer evrelerinde suçun önlenmesi hiçbir zaman polisin varlık nedeni olmamış, polis yasaları da "özünde suça ilişkin olmayan bazı davranışları düzenlemek için gerekmiştir" (Adams, 1990: 150). Bu bağlamda, düzen burjuva üretim tarzını temel aldıkça, yani "iktidar zenginleri yoksullara ya da mülkiyeti olanları olmayanlara karşı korumak için tesis edildikçe", polis de varlıkları ile sivil toplumu emniyetsiz hâle getiren

“yoksulluk sınıfının yönetilmesi ve böylece ücretli emek düzeninin inşa edilebilmesi” için “sivil toplumun devlet tarafından zapt edilmesinin -güvenli hâle getirmek için-” aracı olmuştur (Smith, 2007: 553; Neocleous, 2006: xv, 79). Dolayısıyla polis, üçüncü döneminde her ne kadar liberal mitos vasıtasıyla kanun hâkimiyeti ile eşitlense de, tıpkı ilk iki evresinde olduğu gibi bugün de mülkiyetin güvenliğinin -düzenin güvenliği- tesisi vasıtasıyla özel mülkiyete dayanan burjuva toplumsal düzeninin inşası ve sürdürülmesi işlevini sürdürmektedir. Bu anlamda ‘eski polis’ ile ‘yeni polis’ arasında söz konusu olan, kopuş değil sürekliliktir.

Son olarak değinilmesi gereken nokta, polisin çift-yönlü karakteridir. Polis, burjuva toplumsal düzeninin inşasında ve sürdürülmesinde efendisizlere hükmederek, onlara düzen ve ücretli çalışmayı empoze ederek, yoksulların yönetilmesi sürecinde devletin en önemli aygıtı olarak belirmiş ve bu anlamda önemli bir işlev yerine getirmiştir. Üçüncü evresinde edindiği kanunun ve güvenliğin koruyucusu görevi ile de hâlihazırda bu işlevi sürdürmektedir. Bu açıdan bakıldığında polis burjuvazinin hem baskı aygıtı hem de en önemli yönetsel aygıtıdır. Ancak burjuvazinin polis aracılığı ile genelde toplumu özelde ise işçi sınıfını/yoksulları denetim altına alması, polisin topluma ve işçi sınıfına belirli alanlarda hizmet etmesine ve fayda sağlamasına ya da işçi sınıfının polisiye hizmetlerden istifade etmesine ve belirli düzeylerde polisiye uygulamaları meşrulaştırmasına engel teşkil etmemiştir. Çünkü “denetim altına alma çabaları, yetkililerin kendi örgütlenmesinde de değişim yarattı. Mesela ulusal polis gücünün oluşturulması, kalabalıkların daha etkili biçimde denetim altına alınmasını ve siyasi muhbirliğin daha verimli kullanılmasını sağlarken; aynı zamanda da bir bürokrasinin yerleşmesine ve genel nüfusa karşı, kolay kolay es geçilemeyecek

yükümlülükler altına girilmesine yol açtı" (Tilly, Tarihsiz: 69). Bu anlamda "polis denetimi tamamen 'kralın elinde'[47] olsa bile, tek bir yönde işlemediğini fark etmek gerekmektedir. Fiili olarak çifte girişli bir sistem söz konusudur: adli aygıtı atlayarak, kralın doğrudan isteklerine cevap vermek zorundadır; ama aynı zamanda alttan gelen taleplere de cevap verme durumundadır" (Foucault, 2006a: 315).

Polis daha ilk evresinden itibaren ele geçirdiği yaygın görev alanı vasıtasıyla yiyecek içeceklere yabancı madde karıştırılmamasından, kent binalarının bakımlarına; kamu güvenliğinin korunmasından cenaze törenlerinin yürütülmesine; tefecilik ve tekellerin önlenmesinden hırsızlığa engel olunmasına; fuhuşun, kaçakçılığın önlenmesinden hijyen koşullarının sağlanmasına; küçük çocuklara, evsizlere ve bakıma muhtaç bireylere yardımcı olunmasına kadar geniş bir alanda toplumun geneline ve söz konusu alanlarda korunmaya daha açık olan alt ve orta sınıflara önemli faydalar sağlamıştır. Çünkü tarihsel süreç göstermektedir ki yoksul sınıflar zenginlere kıyasla daha sıklıkla yukarıda belirtilen sorunlara -ve daha fazlasına- maruz kalmakta ya da bu sorunların kurbanı olmaktadır[48]. Bu anlamda Emsley'in de belirttiği gibi alt sınıfların "başka alanlarda uzak durmak isteyecekleri bir polis memuru tarafından karşılanıyor diye, böylesi toplumsal yardımlardan kendilerini yoksun bırakmaları için bir neden yoktur" (Emsley 1984'ten aktaran Ergut, 2004: 58-59). Ve kaldı ki söz konusu toplumsal kesimler suçun polis tarafından önlenmesi için polisin tarihinin tüm evrelerinde hem devletten talepte bulunmuş hem de polis ile işbirliği yapmışlardır (Emsley, 1991; Ergut, 2004: 58). Bu anlamda polis, temelde

[47] Foucault, polisin mutlak monarşi evresine dair bir tespit yapmaktadır. Söz konusu tespit daha en başından polisin çift-yönlü bir karakter ile yapılandığının, toplumu yönetmek adına çift-yönlü bir işlev üstlenmek durumunda kaldığının kanıtıdır.

[48] Timur Soykan'ın "Bizim Mahallenin Çocukları Bizim Evleri Soyuyor" başlıklı makalesinde belirtildiği üzere, hırsızlık bugün de öncelikle yoksulları vuruyor (Soykan, 2007: 94).

hâkim ideolojiyi güçlendirmek için kullanılan bir zapt etme aracı olmasına rağmen, bu yönünü hem bu zorlama yetkisini baskı yerine daha çok rızayla sağlama yönünde bir tavır geliştirerek hem de genel olarak topluma, özel olarak ise işçi sınıfına önemli oranda fayda sağlayarak dengelemeyi başarmıştır (Emsley, 1991; Reiner, 1992). Böylece, kamu yararına hizmet ederek halk nezdinde meşruiyet kazanmış ve yarattığı meşruiyet oranında da bir güvenlik aygıtı vasfı kazanmıştır. Dolayısıyla Von Justi'nin tespiti ile polis, "hem yurttaşların yaşamlarını iyileştirmek hem de devletin gücünü arttırmak zorunda" (Foucault, 2005c: 53-54) olduğu için bir yönüyle güvenlik, diğer yönüyle ise zapt etme aygıtı olarak işleyen çift yönlü bir karaktere sahiptir.

IX. Müdahaleci Devlet ve Sosyal Güvenlik: Üretim Yönetimi Biçimindeki Zapt Etme

Keynesyen refah devleti ile birlikte yaygın olarak uygulama alanı bulan ve bu nedenle daha çok 2. Paylaşım Savaşı sonrasının dünyası ile özdeşleşen sosyal politika, tıpkı polis gibi, serbest piyasa uygulamasının ürünü olan ve giderek toplumsal bir sorun olarak algılanmaya başlanan yoksulluk sorununa bir çözüm olarak doğmuş ve gelişmiştir. Sosyal politika mekanizmasının oluşturulmasında ana neden olarak beliren yoksulluk ise, kapitalizmin gelişimine koşut olarak 16. yüzyıldan itibaren 'çözülmesi gereken bir sorun' olarak karşımıza çıkar. Bu, elbette yoksulluğun kapitalizm ile başladığı anlamına gelmez. Yoksulluk kapitalizmi önceler. Ancak "modern öncesi toplumlarda yoksulluk, örneğin kötü hasat gibi yalnızca 'başa gelen' bir şeydi -doğadaki bir olay"dı (Giddens, 2002: 138). Ayrıca

doğal bir olay olarak görülen yoksulluk ve yoksullar kapitalizm öncesi dönemlerde düzene karşı yönelmiş bir tehdit unsuru değildi, dahası yoksulların varlığı düzenin dengesi açısından hayati bir işlev görmekteydi. Geremek'in ifadesi ile "sadece sadakayla geçinen bir kesimin varlığı büyük bir toplumsal rahatsızlık uyandırmıyordu. Aksine, yoksulların belirli bir toplumsal işlevi vardı, çünkü onlar zenginlerin sadaka vererek ruhlarının selametini sağlamalarına vesile oluyorlardı" (Geremek 1994'ten aktaran Buğra, 2008: 25).

Kapitalizm öncesi dönemlerde, zenginlerin ruhlarının selametinin bir aracı olarak kabul gören yoksulluk, kapitalizmin gelişimi ile birlikte derinleşir ve yaygınlaşırken, yoksulluk algısında da 'doğallıktan' 'toplumsallığa' doğru bir yer değiştirme yaşanmıştır. Çünkü sözü edilen dönemde (16.-17. yüzyıllar), Fransa ve İngiltere başta olmak üzere, Avrupa toplumları içerisindeki yoksul sayısı nüfusun üçte biri ile yarısı arasında bir düzeye ulaşmıştı[49]. Bu anlamda yoksulluk 16. yüzyıldan itibaren artık toplumun küçük bir bölümünü ilgilendiren kişisel bir sorun olmaktan çıkıp, yarattığı ya da yaratma potansiyeli taşıdığı sorunlar nedeniyle düzene tehdit oluşturan toplumsal bir sorun hâline gelmişti. Öyle ki Daniel Defoe, 1730 yılının Londra'sını şöyle resmetmekteydi:

> "Tüm şehir alanda ve endişe verici, Ahlaksızlık böylesi bir başa sahip ve Hırsızlar ve gecenin Terbiyesizleri de böyle, Vatandaşlar duvarlarının içinde artık emniyette değiller ya da

[49] Örneğin, 16. yüzyılın ortasında, Lyon şehir nüfusunun yüzde 10'u yardımla yaşıyordu ve yoksulları barındıran darülaceze tipi kurumun nüfusu kısa sürede üç kat artmıştı. Yine 16. yüzyılda Nurenberg şehrinde yaşayanların üçte biri farklı kaynaklardan yardım alarak yaşamaktaydı. 17. yüzyılda İngiltere nüfusunun yüzde 24'ü serseriler ve dilencilerden oluşuyordu ve çalışanların çoğu kazandıklarıyla geçinemiyordu; nüfusun toplam yüzde 46'sının yoksulluk sınırının altında veya o sınıra yakın olduğu söyleniyordu. 17. yüzyıl Fransa'sında dilencilerin sayısı nüfusun yüzde 10'u kadardı ve nüfusun üçte birinin dilencilik sınırında olduğu tahmin ediliyordu" (Geremek 1994'ten aktaran Buğra, 2008: 36).

> sokaklarından gelip geçerken güvende değiller, kendi kapılarında bile soyuluyorlar, aşağılanıyorlar ve küfrediliyorlar… Vatandaşlar… Yağma ve Şiddetin baskısı altındalar, Cehennem insan birliklerinin kaybetmesine izin veriyor görünüyor -böylesi zararlar daha önce (en azından bu derecede değil) burada asla tecrübe edilmediği şekilde sizin hükümetinizin sınırları içinde gerçekleşti" (Defoe 1730'dan aktaran Silver, 2004: 7).

Defoe'nun, yarattığı toplumsal ortamı resmettiği ve bu çerçevede tedbir alınması için Londra belediye başkanına çağrı yaptığı yoksulluk sorunu, Giddens'ın da belirttiği gibi "devletin müdahale etmeye başladığı 'sivil toplum'da yaşayan bireylerin bir koşulu değildir yalnızca, bu tür müdahalelerle biçimlenmeye başlamıştır -ve aslında bu durum 'sivil toplum'un kurulmasına yardım etmiştir" (Giddens, 2002: 135). O hâlde, yoksulluğun da, çözüm yöntemi olarak sunulan sosyal yardımların ve sosyal güvenliğin de yaratıcısı/nedeni olan devlet müdahalesi, aynı zamanda yarattığı yoksulluk sınıfı dolayımı ile sivil toplumu da inşa eden kurucu güçtür. Dolayısı ile devlet müdahaleleri ile biçimlenen, sivil toplumun inşasına yardım eden ve Bernard de Mandeville gibi liberal düşünürlerin "ulusun zenginliğinin gerekli koşulu"[50] (Buğra, 2008: 56) olarak tespit ettikleri yoksulluk, burjuva toplumsal düzeninin de kurucu unsurlarındandır. Çünkü burjuva toplumsal düzeninin maddi zeminini oluşturan kapitalist sistem, "tarımsal üreticilerin, köylülerin mülksüzleştirilmeleri"ni, yani "işçilerin, emeklerini gerçekleştirebilecekleri araçlar üzerinde her türlü mülkiyet hakkından tamamen ayrılmış ve kopmuş olmaları önkoşulunu" (Marx, 1975: 753-754) gerektirir. Kısacası kapitalist sistem, ilkel birikimin ürünü olan yoksulluk sınıfı üzerinde yükselir. Bu süreç ve yapı da "kısmen devletin kurucu erki tarafından" (Neocleous, 2006: v) biçimlendirilir ve uygulamada devlet müdahalesi olarak belirir.

[50] Yoksulluk Yasası Komisyonu'nun sekreterliğini yapan Edwin Chadwick de "Yoksulluk zenginliğin kaynağıdır… Yoksulluğu yasakladığınızda zenginliği de yasaklarsınız" demektedir (Chadwick'ten aktaran Neocleous, 2006: 122).

Kapitalizmin ve dolayısıyla sivil toplumun yarattığı ve üzerinde yükseldiği yoksulluk, Polanyi'nin tespiti ile artık "toplumda yaşayan doğaydı" (Polanyi, 1986: 101). Dolayısıyla topluma içselleşen bu hâli ile yoksulluk, aynı zamanda burjuva toplumsal düzeninin 'mezar kazıcısı'dır. Çünkü "yoksulluk sınıfının ekonomik eylemsizliği sistemin emniyetsizliğinin merkezinde yatmaktaydı, aynı sınıfın özel mülkiyetin toplumsal hâkimiyetine karşı göstereceği direniş bir sonraki adımı oluşturuyordu, politik mobilizasyonu ise en yüksek formu oluşturacaktı" (Neocleous, 2006: 107-108). Bu nedenlerle burjuva toplumsal düzeninin içinde bulunduğu söz konusu handikap, yoksulluk sınıfını ortadan kaldırmakla değil, ama yaratacağı düzen sorunlarını aşmak için yeni birtakım tedbirler almakla aşılabilirdi. İşte, polis nasıl yoksulluk sınıfının ekonomik eylemsizliği sorununu aşma ve yoksulları çalışmaya zorlama, böylece ücretli emeği inşa etme yolunda burjuva toplumsal düzeni açısından hayati bir rol oynamış ise, yoksulluk sınıfının yaratacağı başka bazı sorunlar açısından da sosyal politika böylesi bir rol üstlenmiştir. Bu anlamda sosyal politika ve özel olarak sosyal güvenlik kavramının yükselişi, "toplumsal adaletsizliğe yeni bakış tarzlarının ortaya çıkmasından çok, toplumsal ve ekonomik yaşamın insanlar tarafından kontrol edilebileceği düşüncesinin yükselişini yansıtır" (Giddens, 2002: 138). Toplumsal ve ekonomik yaşamın -bir bütün olarak burjuva toplumsal düzeninin- kontrol edilebileceğinin ve özgür emek piyasasının ekonomik yararlarının, "yol açtığı sosyal yıkımı karşılayamaması" üzerine çıkan ayaklanma ve isyanların[51], "serserilere ve dilencilere karşı polisiye tedbirler alarak çözülemeyeceğinin" (Polanyi, 1986: 95; Buğra, 2008: 37) fark edilmesi ve 'sadaka reformu'nun uygulamaya konulması… İşte sosyal politika, bu farkındalık üzerinde

[51] Lyon 1529'da yoksul kitlelerin ambarları yağmaladığı bir ayaklanmaya, 1530'da da silahlı bir işçi eylemine sahne olmuş, 1531'de aç köylüler şehri neredeyse istila etmişlerdir (Geremek 1994'ten aktaran Buğra, 2008: 35).

yükselen bir toplumsal kontrol mekanizmasıdır. Ve bu nedenle sosyal güvenliği ve sosyal yardımı içeren sosyal politikanın tarihi Keynesyen refah devleti ile değil, kapitalizm ile başlar[52].

Sosyal yardımın ilk örnekleri 16. yüzyıldan itibaren monarklar tarafından, sorunları gidermek ve kendi 'iyi düzen'lerini hâkim kılmak için alınmıştır. Örneğin İngiltere'de Elizabeth ve Stuart Hanedanı'nın ilk iki egemeni döneminde taht, krallık tekellerinin köylüler ve kentlerdeki yoksul sınıflar üzerinde doğurduğu olumsuz sonuçları biraz olsun hafifletebilmek için bazı çabalara girişmiştir. Barrington Moore'ın "gelip geçici hayırseverlik" olarak adlandırılabileceğini belirttiği söz konusu çabalar, temelde "kentlerdeki düzensizlik sonucunda akıntıya kapılmış olan çok sayıdaki köylünün 'iyi düzeni' tehdit eder konuma gelmeleri" ile bağlantılıdır (Moore, 2003: 40). Bu çerçevede çıkarılan bir dizi yoksulluk yasası ile sosyal yardım konusu düzenlenmiş ve bu alandaki sorumluluk yerel yönetimlere bırakılmıştır (Gül, 2004: 145). Kraliçe Elizabeth'in yönetimi altında hayata geçirilen 1601 tarihli *Old Poor Law (Eski Yoksulluk Yasası*) sosyal yardımın temel çerçevesini çizmiştir. 1662 tarihli *Act of Settlement* (*İkamet Yasası*) kilisenin yoksulları başından savmasını yasaklayıp yoksulları da ikâmet değiştirmemeye zorlayarak, *Yoksulluk Yasası'nın* çizdiği sistemi toprak açısından düzenlemeyi amaçlamıştır. Sosyal politikayı biçimlendiren söz konusu yasaları benzer yasalar takip etmiştir: 1782 tarihli *Gilbert Act*, 1795 tarihli kırsal kesimdeki geleneksel düzeni korumak amacıyla tahılın fiyatına bağlı olan bir asgari ücret belirleyen *Speenhamland Yasası*, 1834 tarihli *Poor Law Amendment Act (Yoksulluk Yasası Islah Kanunu)* gibi (Rosanvallon, 2004: 120-

[52] Clause Offe'nin belirttiği gibi refah devletinin kökenleri edilgen proleterleşmede, yani tarımsal nüfusun mülksüzleştirilmesinde yatar (Offe, 1984).

121; Hobsbawm, 1998: 96-97). Böylece, yoksulların varlık nedeni zenginlerin ruhsal selameti olmaktan çıkmış ve "çalışmakla tanımlanmaya başlamıştır" (Buğra, 2008: 25). Yoksulluğun çalışma ile tanımlandığı ortamda ise, sosyal güvenliğe dair alınan ilk önlemlerde, "yoksulluğu önlemek ve çalışan kesimlerden -ve özellikle işçilerden- gelebilecek isyancı hareketlerin önünü kesebilmek ve kontrol edebilmek" amaçlanmıştır. "Bu çerçevede, işverenlerin işyeri çalışma güvenliğini sağlaması gerektiği anlayışı yaygınlık kazanmış ve iş kazası sigortası ile bazı sosyal yardımların sağlanması yasalarla belirlenmiştir" (Gül, 2004: 144-145). Söz konusu yasalar Almanya'da, Bismark döneminde, 1871 tarihli iş kazalarındaki işveren sorumluluklarını düzenleyen yasa, 1881 tarihli sigorta sistemini kuran yasa, 1883 tarihli *Hastalık Sigortası Yasası*, 1884 tarihli *İş Kazaları Yasası*, 1889 tarihli *Yaşlılık ve Malullük Sigorta Yasası* ve 1911 tarihli *Sosyal Sigortalar Kanunu* gibi yasalardır. Fransa'da, 1898'de *İş Kazaları Hakkında Yasa*, 1910'da *İşçi ve Köylü Emekliliği Hakkında Yasa*, 1958'de *İşsizlik Sigortası Yasası* vb. (Rosanvallon, 2004: 125-129; Gül, 2004: 145-146). Bu anlamda Avrupa ülkelerinde sosyal yardım boyutu ile başlayan sosyal politikanın, zaman içerisinde yönünü ağırlıklı olarak çalışma hayatının düzenlenmesi üzerinden sosyal güvenliğe doğru kaydırması söz konusu olmuştur.

Diğer taraftan 19. yüzyılda sosyal politika alanında yapılan çalışmalar, yalnız çalışma hayatının düzenlenmesi ile sınırlı değildir. Önceleri Çartist Hareket'in genel oy hakkına ilişkin talepleri ve sonrasında sosyalistlerin eğitim, sağlık ve konut alanlarındaki sosyal hak talepleri ve mücadeleleri zaman içerisinde karşılığını bulmuş ve uygulamaya geçmiştir. Bu çerçevede 1870 ve 1891'de İngiltere'de

çıkarılan iki yasa ile ilköğretim parasız hâle getirilirken, 1906 yılında çıkarılan Okulda Yemek Yasası ile de okullardaki çocuklara yemek verilmesi yönündeki mücadele başarı ile sonuçlanmıştır (Buğra, 2008: 61-62). Serbest piyasa ekonomisinin tek başına ekonomik gelişmeyi sağlamada yeterli olmadığı ve bu nedenle devlet müdahalesinin gerekli olduğu görüşü üzerinde yükselen söz konusu düzenlemeler, dünya genelinde 1875'ten sonra yaygınlaşmaya başlamış, 1. Paylaşım Savaşı'nda artarak devam etmiş ve 2. Paylaşım Savaşı'nın topyekün yıkım ortamında ise iyice yaygınlık kazanarak, yerleşip kalıcılaşmıştır (Gül, 2004: 147; Giddens, 2002: 137). Böylece devlet, polis, yargı, maliye, ordu gibi araçlarla sürdürmekte olduğu geleneksel düzen işlevlerine ek olarak biçimlendirici birtakım işlevler de edinmiştir. Eğitim, sağlık, sosyal güvenlik, altyapı yatırımları, sübvansiyonlar, destekler, teşvikler ve toplumdaki zayıf gruplar için uygulanan sosyal yardımlar aracılığı ile devlet ekonomik alana dışarıdan bir düzenleyici olarak biçim verdiği gibi, doğrudan üretici olarak da ekonomik sistemi içeriden biçimlendirmiştir. Böylelikle serbest piyasanın yarattığı riskler dolayımıyla güvencesizleştirilen burjuva toplumsal düzeni, yoksulların yaratacağı tehlikelere karşı devlet müdahaleleri ile güvence altına alınmış ve düzenin sürekliliği büyük oranda sosyal güvenlik aracılığı ile garantilenmiştir. Bu anlamda yurttaşlık hakları kuramı kapsamında Marshall'ın ekonomik hak ya da refah hakkı olarak sınıflandırdığı sosyal güvenliği, yoksulların burjuva toplumsal düzeni açısından yaratacağı tehlikelere karşı modern/kapitalist devletin bir gözetim/zapt etme biçimi ve aracı olarak, dolayısıyla Giddens'ın saptaması ile "üretim 'yönetimi' şeklindeki gözetim" olarak değerlendirmek (Giddens, 2005: 270)[53] yerinde olacaktır. Çünkü "sosyal yardım kanalları, işsizlik

[53] Giddens'a göre, "yurttaşlık haklarının üç kategorisini yurttaşlığın genel gelişim aşamaları olarak görmektense bunları gözetimin hem üst grupların gücü için gerekli hem de kontrol diyalektiğinin

yardımı devreleri ve iş bulma büroları, 'sosyal' diye nitelenen konutlara ait uzamların maddi düzeni, özgül eğitim haddeleri, bakım evleri ve hastaneler aynı zamanda da emek gücünün hukuki ve polisiye denetimini sağlayan siyasi yerlerdir" (Poulantzas, 2006: 208).

Poulantzas'ın sosyal güvenlik mekanizmalarının 'polisiye denetim' işlevlerine ilişkin olarak yaptığı vurgunun bir benzerine, Uluslararası Çalışma Örgütü'nün (ILO) 1984 tarihli *In to the Twenty-Fist Centruy: The Development of Social Security* başlıklı raporunda rastlanmaktadır. Raporda sosyal güvenlik "en geniş anlamıyla güvenlik arayışına bir cevap olarak" tanımlanır. Bu anlamda sosyal güvenlik "yoksulluğun önlenmesinden veya yoksulluk yardımlarından daha öte amaçları barındırır". Sosyal güvenlik "çoğunluk için bir anlam ifade eden güvenlik garantisidir" (ILO, 1984: 19)[54]. Dolayısıyla "sosyal güvenliğin amacı, ihtiyaç zamanında yardım edecek bir güvenlik ağıyla garanti altına alınmış vatandaş bireyin güvenliği ile olmaktan çok, sosyal bir polis projesi aracılığı ile sağlanacak olan sosyal sistemin güvenliği ile alakalıydı… Sosyal güvenlik kavramı, özel mülkiyet temelli sistemde köklenen ekonomik güvensizlik ile baş etmek üzere ortaya çıkmış ve varlığını bu bağlamda sürdürmüştür. Bu nedenle **'sosyal güvenlik', güvensizlik üzerine bina olan bir**

---

işlemesi için bir eksen olduğu yerde, her birini ayrı bir gözetim türüne bağlı üç çekişme ya da çatışma arenası olarak yorumlamak daha makuldür. Medeni haklar devletin polislik faaliyetleriyle uğraşan gözetim biçimleriyle kendisine has bir şekilde bağlantılıdır. Bu bağlamda gözetim, 'sapkın' davranışın kontrol edilmesi açısından adli ya da cezai örgütlerin aygıtından ibarettir" (Giddens, 2005: 270). Aynı şekilde politik haklar da "devletin idari gücünün tepkisel izlemesi şeklindeki [bir] gözetim"dir (Giddens, 2005: 271). Sosyal güvenlik Giddens'ın söz konusu tanımlaması ("üretim 'yönetimi' şeklindeki gözetim") çerçevesinde değerlendirildiği için ara bölümün başlığı da Giddens'tan esinlenerek biçimlendirilmiştir.

[54] Aynı yöndeki vurgu için bakınız Giddens: "Refah şemaları toplumsal güvenliğin bir biçimini oluşturur. Güvenlik, açık bir gelecekle başa çıkmaya yönelmiş herhangi bir risk yönetimi şeması anlamına gelir, yani (tahmin edilebilir) tehlikelerle uğraşmanın bir aracı. Toplumsal güvenlik, zenginlik yaratan, geleceğe yönelmiş bir toplumdaki risklerin tanzimiyle ilgilidir -tabii özellikle, ücret-emek ilişkisinde kapsanmayan risklerin" (Giddens, 2002: 137-138).

sistemdeki ekonomik güven vizyonudur"[55] (Neocleous, 2006: 112). Bu anlamda da "refah sisteminin *[Polizeistaat]* ve sosyal politikanın aynı temel kavramı, yani polisi -güvenlik kavramı- kullanmaları tesadüf değildir". "Sosyal güvenliğin kökenlerinin, genelde 'Britanya hükümetindeki devrime', özelde de yeni yoksulluk yasasına kadar sürülüyor olması, bizlere sosyal güvenliğin doğası hakkında önemli bir şey söylemektedir. Bu, özellikle polisle olan rabıtasıdır ki bu noktada göze çarpan, yeni polisin yeni yoksulluk yasasına paralel olarak ortaya çıkmasıdır. Tartışmaya içkin olan varsayım, polis fikrinin dönüşümüyle olan bağlantısı içinde, güvenlik kavramının erken kullanımı ile yirminci yüzyıldaki sosyal güvenlik nosyonu arasında kavramsal bir devamlılık olduğudur" (Neocleous, 2006: 112).

Sosyal güvenlik, yoksulların burjuva toplumsal düzeni açısından yarattığı riske ilişkin olarak geliştirilen bir dizi devlet müdahalesi olarak "artık serbest pazar tarafından güvencelenemeyen sistem dengesinin sağlanmasına yaramıştır" (Giddens, 2002: 137-138; Habermas, 2003: 256, 261). Ancak hâl böyle olmakla birlikte söz konusu mekanizma yalnızca burjuva sınıfının bir kurgusu olarak var edilmediği gibi, sadece onun iktidarına da hizmet etmemiştir. Sosyal güvenlik yolunda atılan her adımın arkasında, tarihi kanla yazılan bir ayaklanma/isyan geçmişi ve beraberinde bir işçi sınıfı mücadelesi vardır. Dolayısıyla ekonomik ve sosyal alanda elde edilen haklar, aynı zamanda mücadeleler sonrasında sistemden koparılan haklar ve düzenlemelerdir. Poulantzas'ın ifadeleri ile "yasa, ezilen sınıfların gerçek haklarını da örgütler ve yaptırımlandırır ve bunlarda kayıtlı olarak halkçı mücadeleler aracılığıyla egemen sınıflara dayatılan maddi uzlaşmaları içerir" (Poulantzas, 2006: 93). Ayrıca söz konusu haklar ve bunlar dolayımı ile oluşan yaşam standartları, işçi

[55] Vurgu bana aittir.

sınıfının güçlenmesine de önemli bir katkı yapmıştır. Bu anlamda tıpkı polis gibi sosyal güvenlik de ikili bir işlev görmüştür. Bir taraftan denetim/zapt etme aygıtı olarak işçi sınıfını uzlaşma zeminine çekerken, diğer taraftan da sınıfın yaşam standartlarını yükselterek ona hizmet etmiştir.

X. Otoriter Devletçilik ve Özel Güvenlik: Denetim/Zapt Etme Her Yerde

Neoliberalizm, "hükümetlerin 1970'lerin ikinci yarısında yaşanan iktisadi felaketlere verdiği tepkinin bir sonucu olarak oraya çıkan" (Lapavitsas, 2007: 65) ve bu anlamda "çağdaş küreselleşmeye hükmeden" (Shaikh, 2007: 77), serbest piyasa ve doğal işsizlik oranı gibi iki temel kabul üzerinde yükselen, kapitalizmin hâlihazırdaki birikim stratejisidir. Dolayısıyla neoliberalizm, "merkezi, çevreyi ve bu ikisi arasındaki ilişkiyi etkileyen, kapitalizmin işleyişiyle ilgili yeni kuralları ifade eder. Bu yeni kuralların başlıca nitelikleri şöyle sıralanabilir: Borç verenler ile hissedarların lehine olacak şekilde yeni bir emek ve yönetim disiplini; devletin kalkınma ve refah alanlarındaki müdahalelerinin azaltılması; finansal kurumların çarpıcı büyümesi; finansal ve reel sektörler arasında birincilerin faydasına olacak yeni ilişkilerin uygulamaya geçirilmesi; birleşme ve satın almalar lehine olacak bir hukuki tutum; merkez bankalarının güçlendirilerek faaliyetlerinin fiyat istikrarına yönlendirilmesi ve çevrenin kaynaklarının merkeze akıtılması konusunda yeni bir kararlılık" (Dumenil-Levy, 2007: 27). Kapitalizmin günümüzdeki işleyişini düzenleyen tüm bu kuralların küresel düzeyde uygulama alanı bulabilmesi ise, Shaikh'in ifadesi ile neoliberalizmin iki temel aksiyomu çerçevesinde söz konusu olabilmektedir. Bunların ilki piyasaların küreselleşmesi iken, ikincisi başarılı bir

küreselleşme için dünya genelinde piyasa dostu yapıların yaratılmasıdır. Piyasa dostu kavramı ile burada kastedilenler: "İşverenlerin istediklerini işe alıp, istemediklerini işten atabilmelerini sağlamak üzere sendikaların gücünün azaltılması; devlet işletmelerinin özelleştirilmesi yoluyla burada çalışan işçilerin yerli sermayenin hükmü altına girmesinin sağlanması; iç piyasaların yabancı sermayeye ve yabancı mallara açılması"dır (Shaikh, 2007: 77). Bu bağlamda neoliberal birikim stratejisi, "bir gerileme döneminin ardından yönetici sınıfların üst kesimlerinin (en zenginlerin) güç ve gelirlerinin yeniden tesis edildiği, baştan sona yeni bir toplumsal düzeni" tanımlar (Dumenil-Levy, 2007: 26).

Neoliberalizmin inşa ettiği söz konusu bu yeni toplumsal düzen, "kapitalizmin kriz eğilimlerine finansal çözüm arayışlarının bir sonucu olarak biçimlenen, üretimde, işgücü piyasalarında ve tüketimde gerçekleşen esneklik üzerinde yükselir" (Harvey, 1999: 222). Üretimdeki esneklik, temel olarak emek esnekliği üzerinde yükselir. Ve emek "ancak yatırımcıların hesaba katmayabilecekleri türden bir ekonomik değişken hâline geldiği müddetçe 'esnek'tir" (Bauman, 1999a: 118). Bu anlamda emeğin esnekliği ile kastedilen şey, emeğin yatırımcının istediği kalıba girmesi ve böylece onun manevraları için gerekli olan en uygun formu almasıdır. Bu ise ideolojinin vaaz ettiğinin aksine esneklik değil, katılıktır. Dolayısı ile neoliberal birikim stratejisinin başarılı olabilmesi için emek "mümkün olduğu kadar katı ve esnemesiz olmak durumundadır: Bırakın oyuna kendi kurallarını dayatma özgürlüğünü; seçme, kabul ya da ret özgürlükleri kökünden kazınmıştır" (Bauman, 1999a: 119-120).

Bu anlamda emeğin neoliberal birikim stratejisi çerçevesinde 'esnetilmesi' süreci, cezanın katılaştırılması ve denetimin yaygınlaştırılması ile paralel yürür. Çünkü söz konusu bu iki süreç emeğin 'esnetilmesi'nin olmazsa olmazlarıdır. Emek ancak daha yoğun gözetlendiği/denetlendiği ve daha katı bir biçimde cezalandırıldığı ya da her an cezalandırılma tehdidi altında tutulduğu müddetçe, istenilen forma sokulabilecektir. Bu nedenle en yüksek kâr için kürenin farklı noktalarını üretim süreçlerinin birer halkası konumuna getiren sanayi sermayesi ya da günün 24 saatinde küresel ağ boyunca akan finans sermayesi açısından, emeğin istenilen 'esnekliğe' kavuşturulması ancak güvenlik tedbirlerinin tam olarak alındığı 'güvenli' bir ortamda mümkün olabilir. Dolayısıyla bu aşamada sermayenin devletten beklediği şey Bauman'ın tespiti ile:

> "Yerel olarak 'güvenli çevre' 'piyasa güçleri'nin ulus devlet yönetimlerinden (başka bir şey yapmasını etkili bir biçimde önleyerek) beklediği şeydir. Küresel finans dünyasında, devlet yönetimlerine büyücek bir polis karakolu olmaktan başka bir rol biçilmemiştir… Göçebe sermayeyi vatandaşlarının refahına yatırım yapmaya ikna etmek için, devlet yönetiminin yapabileceği en iyi (belki de tek) şey karakol polisinin işini daha iyi yapmasını sağlamaktır; ve dolayısıyla ülkenin ekonomik zenginliğine ve umulur ki seçmenlerin kendilerini 'iyi hissetmelerine' giden en kısa yol polislik becerisinin ve devletin yetkinliğinin kamuoyuna sergilenmesinden geçer" (Bauman, 1999a: 135-136).

Kısacası neoliberalizmin devletlerden beklediği "polislik becerisini" göstermesi ve ülkeyi "büyük bir polis karakolu"na dönüştürmesidir. Dolayısıyla neoliberalizm, minimal devlet savı ile devleti tüm inceltilmiş güvenlik/denetim aygıtlarından (sosyal güvenlik) arındırırken, tüm katı baskıcı yönleri/aygıtları ile yeniden tarih sahnesine çağırmaktadır. Yeni dönemde devletten beklenen "denetim toplumunun kuruluşu ve

hayatın tüm boyutlarıyla kuşatılmasıdır" (Özkazanç, 2007: 41). Bu durum tam olarak David Garland'ın "yeni kontrol kültürü" olarak saptadığı durumdur (Garland, 2001). Neoliberalizmde kontrol ve denetim, artık her yerdedir. Çünkü neoliberalizmin yarattığı yaygın ve derin yoksullaşma her yerdedir[56]. Bu anlamda 19. yüzyılda inşa edilen ve denetimi mümkün kılan panoptikonculuğun[57] çapı zaman içerisinde hapishaneden fabrikalara doğru genişlemiş, şimdi ise fabrikaları da aşarak özel, kamusal ve yarı-kamusal bütün alanları içerecek biçimde toplumun tümüne yaygınlaştırılmıştır. Ancak sanılanın aksine söz konusu denetim toplumunun yaratılması ve bu süreçte hegemonyanın tesisinde devletin baskı aygıtının devletin ideolojik aygıtlarına kıyasla daha öncelikli bir hâl alması, devletin daha çok katılaşması ile değil, daha çok esnemesi ile mümkün olabilmiştir. Devlet, neoliberalizm ile birlikte bir taraftan baskıcı yönünü derinleştirir ve yaygınlaştırırken, bir taraftan da bu yönü ile taban tabana zıt gibi görünen ancak aslında tam da bu yönünü mümkün ve olanaklı kılan bir elastikiyet kazanmıştır. Foucault'nun tespiti ile "devletlerin giderek daha fazla katılaşarak değil; tersine esneklikleriyle, ilerleme ve geri çekilme imkânlarıyla, elastikiyetleriyle gelişmeye yöneldikleri kesindir: Belirli noktalarda, devlet aygıtının geri çekilmesi olarak bile görülebilecek şeye imkân tanıyan devlet yapılarındaki bir elastikiyet: Üretim

[56] Neoliberalizmde yeni olan şey, kapitalizmin daha önceki dönemlerinde işçi sınıfı ve köylüler ile sınırlı kalan yoksulluğun, bu dönemde küçük burjuvaziyi, beyaz yakalıları ve mühendisleri de içerecek şekilde toplumun tümüne reva görülmesidir. Ve bu durum tüm ülkeler için geçerlidir. Örneğin dünyanın en zengin % 20'lik dilimi 1960 yılında küresel gelirin % 70,2'sini alırken, bu oran 1997'de % 90'a ulaşmış, buna karşın en yoksul % 20'lik kesimin toplam gelirden aldığı pay 1960'da % 2.3'ten 1997'de % 1'e gerilemiştir. Bu çerçevede en zengin % 20'lik kesim ile en yoksul % 20'lik kesim arasındaki gelir oranı, 1960'da 30: 1'den 1997'de 74:1'e yükselmiştir. Küresel boyutta yaşanan bu gelir uçurumu tek tek ülkelerin içinde de yaşanmaktadır. Britanya'da nüfusun en üst yüzde birlik dilimini oluşturan kesimin ülke milli hasılasından aldığı pay 1982'de yüzde 6.5 iken 90'lar boyunca artarak yüzde 13'e ulaşmıştır. Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) ise en üst yüzde birlik nüfusun milli gelirden aldığı pay 1970'lerde yüzde 1 iken 90'ların sonunda yüzde 15'e, en üst 0.1'lik nüfusun geliri ise 1978'de yüzde 2'den 1999'da yüzde 6'ya ulaşmıştır. Latin Amerika'da 1980'ler boyunca ücretlilerin en üst yüzde 10'unun toplam gelir içindeki payı yüzde 10 artarken, en yoksul yüzde 10'un geliri yüzde 15 oranında azalmıştır (Ellwood, 2002: 90, 93; Harvey, 2007: 16-17).

[57] Foucault: "19. yüzyıl, Panoptikonculuk çağını kurmuştur" (Foucault, 1993c: 65).

birimlerinin parçalanması, daha büyük bir bölgesel özerklik, kesinlikle devletin gelişiminin zıddı gibi gözüken her şey" (Foucault, 2005a: 170). İşte devletin zıddı gibi görünen tüm bu 'şeyler', devletin neoliberalizm ile birlikte daha esnek ve etkili bir yönetme stratejisi çerçevesinde kendisini de yeniden yapılandırdığının işaretleri olan şeylerdir. Kapitalist devlet, neoliberal birikim rejimi döneminde yeni bir dönüşüm geçirmektedir. Bu dönüşüm çerçevesinde kapitalizmin neoliberal evresine denk düşen yeni bir devlet biçimi olarak neoliberal devlet kendini dayatmıştır[58]. Ki bu Poulantzas'ın otoriter devletçilik olarak tespit ettiği devlet biçimidir.

Kapitalizmin aşama ve evreler hâlindeki dönemselleşmesinden kaynaklanan ve bu bağlamda neoliberal birikim stratejisinin devlet biçimi olarak beliren otoriter devletçilik, toplumsal sınıfların, siyasi mücadelelerin ve güç dengelerinin hem ulusal düzlemde hem de dünyasal düzlemde bu evreye damgasını basan dönüşümlerine işaret eder (Poulantzas, 2006: 228). Söz konusu dönüşümlerin genel olarak "yürütme aygıtına egemen olan devlet-partisine ve yeni anti-demokratik ideolojiye geniş roller tanıdığı" (Jessop, 2005a: 100) bu yeni devlet biçimi yönündeki genel eğilim, "siyasi demokrasi kurumlarının köklü bir biçimde zayıflaması ve şimdilerde vazgeçilmek

[58] Poulantzas 1978 yılında yazdığı *Devlet, İktidar ve Sosyalizm* adlı yapıtında şu tespitte bulunur: "Batılı kapitalist toplumlarda devletin çok büyük ölçüde değişime uğradığına tanık olunmaktadır. Yeni bir devlet biçimi kendini dayatma yolundadır" (Poulantzas, 2006: 227). Poulantzas'ın ilk belirtilerinden hareketle büyük bir öngörü ile saptadığı ve adını koyduğu devlet biçimi, bugün yalnız Batılı kapitalist toplumlarda değil, kapitalist ekonomik siteme dahil olan hemen her ülkede neredeyse bütün özellikleri ile görünür bir hâl almıştır. Bu yeni devlet biçimi, ABD, Avrupa Birliği (AB), Dünya Bankası (DB), Uluslararası Para Fonu (IMF) gibi kurumlar eliyle yürütülmekte olan 'devletin yeniden yapılandırılması' uygulamaları çerçevesinde ve özellikle günümüz küreselleşmesinin baş aktörü olan ABD'nin 11 Eylül'ün ardından uygulamaya koyduğu siyasi-diplomatik-askeri siyasa kapsamında her ülkeye dayatılma yolundadır. Bu anlamda kapitalist devletin neoliberal versiyonu olan ABD güdümündeki otoriter devletçilik modeli, neoliberal küreselleşmenin ve dolayısıyla 'Amerikan İmparatorluğu'nun motorudur. Paye de, süreci otoriter devletçilik bağlamında incelememekle birlikte, yaratılan yeni ulusal/uluslararası düşman olarak "terörle mücadele"nin, hukuk devletini yok ederek, tüm dünyada ABD güdümünde bir diktatörlüğün kurulması yönünde yol alındığına değinir (Paye, 2009). Bu anlamda Paye'nin sözünü ettiği bu yeni yapılanma ("imparatorluk") da, tespit ettiğim 'Amerikan İmparatorluğu'nun motoru olarak işleyen otoriter devletçilik biçimine denk düşmektedir.

üzere oldukları keşfedilen 'formel' özgürlükler olarak adlandırılan şeylerin çok-yönlü bir biçimde ve acımasızca sınırlandırılması ile birlikte, devlet kontrolünün sosyo-ekonomik hayatın her alanı üzerinde yoğunlaştırılmasıdır" (Poulantzas, 1980, 203-204).

Hayatın tüm alanlarında devletin artan otoriterleşmesine ve devlet kontrolünün yoğunlaştırılmasına işaret eden otoriter devletçiliğin bu "yüze çıkışı ne yeni bir faşizmle ne de bir faşizan süreçle özdeşleştirilebilir. [Otoriter devletçilik] burjuva cumhuriyetin mevcut evredeki yeni 'demokratik' formunu temsil etmektedir" (Poulantzas, 2006: 234). Bu nedenle söz konusu devlet yeni bir duruma işaret eder. Söz konusu olan bu yeni devlet biçimi, faşizan bir yapı geliştirmeden ve gözle görülür açık ve katı bir faşizan baskı uygulamadan, ama baskı aygıtını güçlendirerek ve çeşitlendirerek (kamusal ve özel formlarda) toplumu güvenlik aygıtları dolayımı ile yöneten bir devlettir.

Toplumu güvenlik aygıtları dolayımı ile yöneten otoriter devlette, devletin iç güvenlik aygıtı olarak polis, toplumun yönetimi ve zapt edilmesi açısından merkezi rolünü arttırarak korurken, "devletin temel aygıtlarına paralel olarak kitlesel mücadeleleri ve burjuva hegemonyasına yönelik diğer tehditleri denetlemeye yarayan yedek, devlet benzeri bir baskı aygıtı da büyür" (Jessop, 2005a: 101). Poulantzas'ın "görevleri devlet aygıtının çekirdeklerini birleştirmek, bir arada tutmak ve denetlemek olan kamusal, yarı-kamusal ya da kamu dışı kuruluşların (Fransa'da SAC, koşut polis teşkilatı, vs.) yoğun bir biçimde gelişmesi" (Poulantzas, 2006: 269) olarak tespit ettiği ve verdiği örneklerden hareketle temelde gladyo, özel harp dairesi

tipi paramiliter yapılara denk düşen söz konusu gelişme otoriter devletçiliğe özgü yapılanmalar değildir. Soğuk Savaş dönemine özgü olan ve dönemin sona ermesinin ardından özellikle 1990'larda ABD'nin yeni dünya egemenliği bağlamında yeni roller edinen söz konusu yapılar, Soğuk Savaş döneminde olduğu gibi bugün de yine ABD hegemonyasının tesisi yönünde dünyanın farklı ülkelerinde faaliyet yürütmektedir. Ancak Poulantzas'ın gelişimini gözlemleme şansı bulamamakla birlikte ilk belirtilerinden hareketle gelişini sezerek formülleştirdiği devlet benzeri yedek baskı aygıtı, gladyo tipi bir oluşumdan çok; özel alandan yükselen, bugün dünyanın hemen her ülkesinde polis sayıları ile yarışan ve burjuva devletin hegemonyasına toplumdan yönelebilecek tehditleri açıktan bir güvenlik/zapt etme aygıtı olarak denetleyen/zapt eden, özel askeri şirketler bağlamında dış güvenlik/zapt etme alanında bir yedek ordu-bir milis güç olarak işleyen ve burjuva devletin hegemonyasına toplumdan yönelebilecek daha ciddi tehditlerde (düzen karşıtı kitlesel hareketler) halka karşı kullanılabilecek olası bir milis güç olarak beliren özel güvenliktir.

Kapitalist devletin iç güvenlik/zapt etme aygıtı olan polisin görev/sorumluluk sahası içerisindeki özel alanlarda para karşılığında, yani bu işi bir kamu hizmeti olarak değil de kâr amacı güderek yapan ve suç önleme faaliyetleri yürütmek üzere kurulan ticari şirketlerden ve bu şirketlerde çalışan görevlilerden oluşan bir bütün olarak özel güvenlik, burjuvazi açısından yedi önemli işlevi aynı anda yerine getirmektedir:

1- Devletin göreli özerkliğini pekiştirme,

2- Burjuva devletin mevcut evredeki demokratik formunu ve göreli özerk konumunu bozmadan ve eş zamanlı olarak da istisnai devlet biçimlerinden birine kaymasını önleyerek, hegemonyasına toplumdan yönelebilecek tehditleri açıktan bir güvenlik/zapt etme aygıtı olarak denetleme ve zapt etme (toplumsal kontrol),
3- Burjuva devletin hegemonyasına toplumdan yönelebilecek daha ciddi tehditlerde (düzen karşıtı kitlesel hareketler) halka karşı kullanılabilecek olası bir milis güç olarak yedeklenme,
4- Yaratılan güvenlik bunalımına verdiği yanıt (yoksulluk sınıfının baskılanması)[59] bağlamında orta ve üst sınıflar nezdinde ve yarattığı yeni istihdam olanakları ile de alt sınıflar nezdinde devletin içine girdiği hegemonya krizini aşma, rızayı tesis etme (ideolojik/siyasal işlev),
5- Üretim ilişkilerinin yeniden üretiminin siyasal koşullarını sağlama,
6- Yeni bir sermaye birikim alanı açarak sermaye birikiminin devamını sağlama ve bu katkı oranında burjuva düzeni yeniden üretme,
7- Özel askeri şirketler bağlamında dış güvenlik/zapt etme alanında bir yedek ordu-bir milis güç olarak işleme.

Bu anlamda üstlendiği söz konusu işlevler nedeniyle özel güvenlik, devletin otoriterleşmesi sürecinde işlevsel olarak devletin resmi iç güvenlik aygıtı olan polis ile birlikte yürümektedir (toplumsal denetim) ve güvenlik/zapt etme alanında devletin elastikiyetini artırmasına olanak tanımaktadır. Dolayısıyla karşımızda duran

[59] 1980 sonrasında, tıpkı daha önceki dönemlerde olduğu gibi, yoksullar ve yoksulluk yine suçlu sandalyesine oturtulmuştur. Toplumun yoksulları suçlu olarak algıladığı ortamda söz konusu olan güvenliksizlik hissinin kaynağı da doğal olarak yoksullardır. Söz konusu ortamda güvenliğin tesisi için yapılacak olan şey, yani güvenlik bunalımına verilecek yanıt ise açıktır: yoksulların denetlenmesi ve baskılanması.

otoriter devletçi iktidar Foucault'nun deyişi ile "totaliter iktidarlardan daha yetenekli, daha kurnaz bir iktidardır" (Foucault, 2005a: 168). Çünkü söz konusu iktidar devlet-halk arasındaki ilişkiyi önceki dönemlerde inşa edilenin aksine önce güvencesizleştirmiş (sadece bireylerin yaşamlarını değil, o zamana kadar onları koruyan bütün kurumlarla ilişkilerini de güvencesizleştirerek[60]), ardından ise yarattığı bu güvencesizlik üzerinden temel baskı aygıtına paralel bir yedek baskı aygıtı yaratarak toplumun zapt edilmesi sürecindeki manevra alanını genişletmeyi başarmıştır. Bu konu gerek kuramsal gerekse ampirik verileri ile tezin ikinci bölümünde ayrıntılı olarak inceleneceği için, burada son olarak özel güvenliğin neoliberalizme özgü bir güvenlik/zapt etme aygıtı olduğu ve kapitalist devletin otoriter devletçilik formunda uygulamaya koyduğu yönetme stratejisinde polis ile birlikte en önemli aygıtını oluşturduğunu belirtmekle yetinelim. Bir önceki dönemin sosyal yönü ağır basan ikincil zapt etme aygıtı olan sosyal güvenlik geriletilirken, baskı yönü ağır basan özel güvenlik neoliberal yönetimsellik içinde ikincil zapt etme aygıtı olarak sosyal güvenliğin yerini alarak, neoliberal döneme özgü bir yönetim tekniği olarak belirmektedir.

XI. Sonuç ve Değerlendirme: Yeniden Güvenlik/Zapt Etme Diyalektiği Üzerine

Önceki bölümlerde ifade edildiği üzere, insanın güvenlik gereksinimi devletli yaşam ile birlikte önemli bir değişim geçirmiştir. Çünkü devletli yaşam ile birlikte güvenlik -önce kısmi ardından daha genel boyutta- tek tek bireyler tarafından değil devlet tarafından sağlanmaya başlanmışken, aynı zamanda da güvenlik tedariki devletin meşruiyet zeminini oluşturmuştur. Bu anlamda devlet halkı ile olan ilişkisini

[60] Foucault, 2005a: 167.

güvenlik anlaşması ile kurarken, devlet olduğu andan itibaren güvenliği gerekçe göstererek şiddet araçlarını tekeline almaya ve halkı zapt etmeye yönelmiştir. Dolayısıyla güvenlik, ulus devlet formunda söz konusu tekelini ve zapt etme kapasitesini muazzam boyutlara ulaştıran devletin, ilk anından itibaren "en yüce kavramıdır"[61] (Marx, 1997: 35). "Siyasi bir kavram olarak securitas (güvenlik), securitas publica -imparatorluğun emniyeti ve müdafaası- mottosu ile siyasi bir önem kazanmış ve sonuçta devletin güvenliği nosyonuna dönüşmüştür… Fakat on sekizinci yüzyılda ilginin politikadan piyasaya doğru kayması gibi, güvenlik nosyonunda da bir değişim yaşanmıştır. Bu değişim uyarınca güvenlik, onu kişinin kendi çıkarının peşinden koşma özgürlüğüyle özdeşleştirir kılan liberal burjuva aklın köşe taşı hâline gelmiştir… liberalizm için 'güvenlik', Joyce Appleby'in ortaya koyduğu gibi 'güven içinde sahip olma özgürlüğü' anlamına gelmiştir… Böylelikle güvenlik kavramı, burjuva toplumu içerisinde, bağımsız ve öz-çıkar güdümlü bir biçimde mülkiyet peşinde koşma egoizminin ideolojik garantisi olmuştur" (Neocleous, 2006: 74, 76). Bu nedenle güvenlik kavramının kapsama alanı tarihi seyri içerisinde imparatorluğun güvenliğinden, devletin güvenliğine ve oradan da kapitalist devletle birlikte özel mülkiyetin güvenliğine doğru bir evrim izlemiştir.

Ancak güvenlik kavramının tarihi seyri her ne kadar imparatorluğun, devletin ve ardından özel mülkiyetin güvenliği çizgisi boyunca ilerlemiş olsa da, normal bir devletin asıl performansı, "devlet içinde ve kendi egemenlik alanında mutlak memnuniyeti, 'huzur, güven ve düzeni' sağlamak, bu yolla hukuk normlarının geçerliliği için önkoşul niteliğindeki normal durumu tesis etmek" olmuştur (Schmitt,

[61] Marx güvenliğin "sivil toplumun (burjuva toplumunun) en yüce toplumsal kavramı" olduğunu belirtir (Marx, 1997: 35). Ben güvenliği burada sadece burjuva toplumunun, yani yalnız kapitalist devletin değil, genel olarak devletin en yüce kavramı olarak kullanıyorum.

2006: 65). Dolayısıyla devlet için kendi düzenini ifade eden normal durumun tesis edilmesi, hükmedilen/yönetilen nüfusun memnuniyeti ile paralel bir seyir izlemektedir[62]. Nüfusun memnuniyeti ise belirli bir refah (geçim) düzeyi, huzur ve güvenlik anlamına gelir. Bundan dolayı devletin düzeninin selameti/güvenliği de belli oranda halkına temin ettiği düzen ve güvenliğe bağlıdır. O nedenle, devlet gerek dıştan gelecek yabancı saldırılarına karşı gerekse içeride diğer insanlardan gelecek saldırı ve zararlara karşı halkına asgari bir güvenlik vaat eder ve dahası bunu temin eder. Dolayısı ile güvenlik kavramı devletin düzeninin güvenliğini ifade ettiği sürece halkın güvenliğini de belirli oranda ifade eder. Ancak özellikle şiddet tekelinin elde edilmesi ile birlikte halkın devlet tarafından temin edilen güvenliği, yalnızca güvenlik olmanın ötesinde aynı zamanda bir zapt etme formu olarak işlev görmüştür. Çünkü 18. yüzyılda beliren ve bugün de devam etmekte olan, hedefi nüfus, temel bilgi biçimi ekonomi politik ve esas teknik araçları güvenlik aygıtları olan iktidar biçimi olarak yönetim devleti, güvenlik aygıtları tarafından denetlenen bir topluma tekabül eder (Foucault, 2005b: 285, 287). Bu nedenle güvenlik aygıtları ve özelde iç güvenlik aygıtı olarak polis, güvenlik sağlamanın ötesinde öncelikle bir yönetsel aygıt olarak "başkalarının mümkün eylem alanlarını yapılandırır" (Foucault, 2005d: 75), biçimlendirir, dolayısıyla onları zapt eder. Kapitalist devlet veri iken burada söz

[62] Poulantzas devletin eyleminin salt baskı+ideoloji olmadığını, baskı+ideoloji çiftini alabildiğine aştığını kapitalist devlet bağlamında şöyle ifade eder: "Birçok nedenlerin yanı sıra, sınıf hegemonyası için çalışan devlet, egemen sınıflar ile ezilen sınıflar arasında istikrarsız bir dengesel uzlaşım alanında eyler. Devlet böylece halk kitleleri indinde bir dizi olumlu maddi önlemleri, bu önlemler ezilen sınıfların mücadelesiyle dayatılmış tavizlerden oluşsalar bile, durmadan yükümlenir. Bu başat bir olgudur ve eğer devlet ile halk kitleleri arasındaki ilişki baskı-ideoloji çiftine indirgenseydi bu ilişkiyi anlamak mümkün olmazdı. Yeri gelmişken işaret edelim: Bu aynı zamanda işin rıza yönüne de vurgu yapan iktidara ilişkin bütün bir dizi güncel anlayışın temelidir… Faşizm bile kitleler indinde bir dizi olumlu önlemlere girişmek zorunda bırakıldı (işsizliğin ortadan kaldırılması, bazı halk gruplarının gerçek satın alma güçlerinin korunması ve kimi zaman da iyileştirilmesi, toplumsal denilen yasalar); ama bu, tam tersine, kitlelerin giderek artan bir biçimde sömürülmesine son vermedi (göreli artı-değer aracılığıyla). Dolayısıyla, burada ideolojik ve aldatıcı görünümün her zaman mevcut olarak kalması, devletin bir yandan da kitlelerden iktidara yönelen konsensüsün maddi dayanağının üretilmesiyle eylediği olgusunu değiştirmemektedir. Bu dayanak devletin söylemindeki ideolojik sunuluşunda farklılık gösterse de, basit propagandaya indirgenemez" (Poulantzas, 2006: 34-35).

konusu olan ‘başkaları’ yoksullardır/işçi sınıfıdır. Dolayısıyla ülke sınırları içerisinde söz konusu olan güvenlik “sadece suçun tespiti ve önlenmesi ile sınırlı kalmamakta, daha da önemli olarak belli bir toplumsal zapt etme formunun empoze edilmesini içermektedir” (Neocleous, 2006: 108). Bu nedenle “zenginliğin üretilmesi ile olan ilgisi dolayısıyla zaptiye, yoksulluk sınıfının zapt edilmesi anlamına gelmiştir ve halen bu anlama gelmektedir” (Neocleous, 2006: 29). Dolayısıyla devlet özel mülkiyeti temel aldığı sürece güvenlik, bir boyutuyla daima zapt etmeyi içerecektir.

İKİNCİ BÖLÜM

NEOLİBERAL BİRİKİM REJİMİ VE YÜKSELTİLEN YENİ GÜVENLİK/ZAPT ETME AYGITI: ÖZEL GÜVENLİK

I. Neoliberal Dönemde Güvenlik ve Güvenliksizlik: Algılar ve Gerçekler

Allan Silver, "Sivil Toplumda Düzen Talebi"[1] başlıklı makalesinde Daniel Defoe'nun 1730 yılında Londra'daki yaygın suça ve güvenliksizliğe ilişkin olarak, "Vatandaşlar duvarlarının içinde artık emniyette değiller ya da sokaklarından gelip geçerken güvende değiller, kendi kapılarında bile soyuluyorlar, aşağılanıyorlar ve küfrediliyorlar… Vatandaşlar… Yağma ve Şiddetin baskısı altındalar" (Defoe 1730'dan aktaran Silver, 2004: 7) ifadelerine değindikten sonra, 1900'lerin başlarında ABD'de yaygın olarak okunan dergilerde bol bol yer verilen şu ifadelere yer verir: "Kişisel suç sayıca ve kötülük boyutunda arttı. Ek olarak bu… genel bir suç dalgası olarak tüm ulusu sardı" (Silver, 2004: 7-8). Silver söz konusu örnekleri verirken, aslında suç ve şiddet hakkındaki endişe ve buna bağlı olarak toplumda oluşan/oluşturulan yaygın güvenliksizlik algısına ilişkin, eski ve yeni modeller arasında çok da fark olmadığını göstermiş olur. Her iki durumda da suç, adeta veba gibi toplumu kuşatan bir karabasan olarak resmedilmekte ve bunun üzerinden topluma yaygın bir güvenliksizlik hissi aşılanmaktadır. Bu anlamda günümüz toplumlarına hâkim olan/kılınan yaygın güvenliksizlik hissinin de 1700'lerin ya da

[1] Makalenin tam başlığı şöyledir: "The Demand for Order in Civil Society: A Review of Some Themes in The History of Urban Crime, Police and Riot".

1900'lerin başlarından bir farkı yoktur. Hemen her ülkede realty show adı altında çoğu kurgu pek çok canlandırma eşliğinde sergilenen cinayet, hızsızlık, aldatma, tecavüz, ensest, taciz, uyuşturucu ve insan ticareti görüntüleri, sürekli olarak topluma 'her yer güvenliksiz' ve 'herkes suçlu' düşüncesini empoze etmektedir. Gazetelerin üçüncü sayfa haberleri ya da televizyon kanallarının haber programları, cinayetlerin uzun uzadıya canlandırmalar eşliğinde, görgü tanıkları ya da maktulün yakınları ile yapılan röportajlar eşliğinde günlerce tekrarlandığı 'dizi'lere dönüştürülmektedir[2]. Çünkü:

> "Suçun kendisi ve özellikle de bedenleri ve özel mülkiyeti hedef alan suç gibi; suçla mücadele de mükemmel, heyecan verici ve her şeyden önce seyirlik bir gösteri demektir. Medya yapımcıları ve metin yazarları bunun pekâlâ ayrımındadır. Dramatize edilmiş temsiller ardındaki toplumun durumuna bakılacak olursa, gördüklerimiz sadece 'sıradan halk' içinde suça eğilim duyanların oranının hâlihazırda hapiste tutulan insanların oranından çok yüksek olduğu ve bütün dünyanın birincil olarak suçlular ve düzen muhafızları olmak üzere ikiye bölündüğünden ibaret olmazdı. Şunu da görürdük: İnsanın bütün hayatı fiziksel saldırı tehdidiyle potansiyel saldırganlarla mücadele arasındaki darboğazda karaya vurmadan gemisini yüzdürmek üzerine kuruludur" (Bauman, 1999a: 133-134).

Bauman'ın da belirttiği gibi, gazete ve televizyonlardan pompalanan abartılı 'suç ikliminden' etkilenen her insanın zihninde oluşacak olan toplum görüntüsü, 'herkesin herkesin kurdu olduğu büyük bir doğa durumu' hâli olacaktır. Hâliyle, tehdidin her an ve her yerden gelebileceği bu yeni doğa durumu hâlinde, hayat tam bir güvenliksizlik üzerine kuruludur. Oysa ne dünyanın dört bir yanında (çatışma alanları hariç) gündelik hayatını normal biçimde sürdüren milyarlarca insan ne de

[2] Bu uygulamanın Türkiye'deki son ve en görünür örneği için bkz. Münevver Karabulut Cinayeti.

istatistiki veriler, televizyonların ve gazetelerin resmettiği bu güvenliksizlik tablosunu doğrulamaktadır. Suç oranları 16.-17. yüzyıllardan itibaren girmiş olduğu düşüş eğilimini sürdürmektedir. 13. yüzyılda İngiltere'de öldürme oranları, 16. ve 17. yüzyılların büyük ihtimalle iki katı, 20. yüzyılın oranlarının ise on katıdır (Tilly, 2001: 125). Yine 1950'lerin son yıllarını dikkate alan bir çalışma çerçevesinde 1960 yılında Kolombiya'da cinayet oranı her 100.000 kişide 34 iken, Meksika'da 1959 yılında 31.1, Türkiye'de 1959 yılında 6.1, ABD'de 1960 yılında 4.5, Kosta Rika'da 1960 yılında 3.2, Japonya'da 1960 yılında 1.9, İtalya'da 1959 yılında 1.4 ve Güneydoğu Asya Adaları'nda 1.2'dir (Wolfgang-Ferracuti, 2001: 274).

Bir başka çalışma olan Birleşmiş Milletler Suç ve Adalet Bilgileri Ağı'nın yayınladığı ve 1980-1997 arasındaki zamanı kapsayan ve her 100.000 kişi içindeki toplam suç oranlarını yansıtan istatistiklerin gösterdiği üzere, suç sanılanın ya da iddia edilenin aksine dünyanın her yerinde yükselişte değildir. Örneğin İsveç başta olmak üzere Arjantin, Bahamalar, Avusturya, Belarus, Bulgaristan, Kanada, Danimarka, Finlandiya, Almanya, Macaristan, İsrail, Norveç, Polonya, İtalya, Kazakistan, Ürdün, Lüksemburg, Türkiye gibi ülkelerde suç oranları genel olarak artış eğiliminde olmakla birlikte; Ermenistan, Azerbaycan, Yunanistan, İrlanda, Jamerika, Litvanya, Malezya, Rusya, İspanya, Sirilanka ve ABD gibi ülkelerde genel bir durağanlık hâlinde seyretmekte; ve Şili, Kıbrıs, Gürcistan, Hong Kong, Hindistan, Endonezya, Katar, Lesotho, İsviçre, Suriye, Zimbabwe gibi ülkelerde ise düşüş eğilimi göstermektedir. Arjantin'de 1980 yılında 48 olan toplam suç sayısı sürekli bir artış ivmesi ile 1997'de 2.275'e yükselmiştir. Yine Bulgaristan'da 1980 yılında 560 olan sayı sürekli bir artış ile 1997'de 2.909'a yükselmiştir. Kanada'da 1980 yılında

8.804 olan sayı 1992'de 11.111'a yükselmiş ve 1994'te yeniden 9.979'a gerilemiştir. Danimarka'da 1980 yılında 8.282 olan sayı 1993'te 12.084'e yükselmiş ve ardından düşüş eğilimine girerek 1997'de 10.051'e gerilemiştir (www.uncjin.org). Ancak sözü edilen ülkeler ve anılan dönem büyük siyasal dönüşümlere, ekonomik krizlere, sosyal devletin çöküşüne ya da büyük oranda tahribine maruz kalan ülkeler ve dönemdir. Bu nedenle söz konusu edilen suç artışı, insanların bildikleri yaşam koşullarının ellerinden alındığı, açlığa ve sefalete itildikleri dönemlerin ürünüdür. Diğer taraftan suç oranlarının ciddi bir değişim göstermediği ülkelerden Ermenistan'da 1991 yılında 363 olan suç sayısı küçük düşüş ve artışların ardından 1997'de 326 olarak gerçekleşirken; Rusya'da 1990'da 1.240 olan sayı da yine küçük artış ve düşüşlerin arından 1997'de 1.627 olarak gerçekleşmiş; ABD'de ise 1980 yılında 5.901 olan suç sayısı 1984 yılında 5.038'e gerilemiş ve ardından 1994'te 5.375 olarak kayıtlara geçmiştir. Suç oranlarının düşüş eğiliminde olduğu ülkelerden Zimbabwe'de 1986'da 3.816 olan sayı 1997'de 2.856'ya gerilemiş, İsviçre'de 1990 yılında 5.275 olan sayı 1997'de 4.769'a gerilemiş, Hindistan'da 1980 yılında 575 olan sayı 1997'de 179'a gerilemiştir (www.uncjin.org).

Sonuç olarak, yukarıdaki verilerden hareket ederek şunu söyleyebiliriz: 1730'ların İngiltere'sini ya da 1900'lerin başlarındaki ABD'yi resmeden suçun artış eğilimine ilişkin tablo ile bugünlerde hemen her ülkede suçun artışına ilişkin olarak resmedilen tablo arasında bir fark yoktur. Tümü bize farklı dönemlerden seslenerek 'her yerin güvenliksiz olduğunu' söylemektedir. Oysa yukarıdaki verilerden de anlaşıldığı üzere suç istatistikleri bu söylemi doğrulamamaktadır. Ulus devlet inşası ile birlikte, devlet büyük bir şiddet tekeli ile karakterize olurken, istisnasız her ülkede insanların

diğer insanların şiddetine ya da saldırısına maruz kalma oranları hızla düşmüştür. Bu nedenle toplam olarak suç, ne 18. yüzyılda ne de iddia edildiğinin aksine 1980 sonrasının 'küreselleşen dünyasında', "dikkat çekecek derecede yaygın bir fenomendir" (Mueller, 2004: 194). Neoliberal dönemde yükselişe geçen suç daha çok refah sonrası toplumlarında gözlenmektedir. Ancak onlarda da özellikle 90'ların ikinci yarısında genel bir düşüş eğiliminin başladığı gözlenmektedir. Dolayısıyla, bugünü suç ve suçluluk üzerinden geçmişten daha güven(lik)siz kılan uzun süreli, kronik, somut, elle tutulur bir gerçeklik yoktur. Dahası elde bir suç patlaması yaşandığına dair de ciddi bir kanıt mevcut değildir. Ayrıca söz konusu sayısal artışlarda bir önceki dönemin suç sayılmayan davranışlarının yeni dönemde suç olarak değerlendirilmesinin etkisi de büyüktür. Çünkü Adam Crawford'un da tespit ettiği üzere "hükümet siyasası git gide suçun ötesinde suç korkusu, terbiyesizlik ve anti-sosyal davranışa genişlemektedir" (Crawford 2003'ten aktaran Tim Newburn, 2007: 630).

Tek tek ülkeler düzeyinde toplumları bir karabasan gibi kuşatan suç patlamalarına tanık olunmadığı gibi, uluslararası nitelikteki çatışmalarda da tüm insanlığı sürekli olarak güvenliksizliğe sevk edecek bir gelişme hâlihazırda mevcut değildir. Uluslararası çatışmalarda her yıl ölen insan sayısı sürekli olarak düşmektedir. 1950 yılında çatışmalarda ölen insan sayısı 38.000 iken bu sayı 2006 yılında 500'e kadar gerilemiştir. Bu anlamda yaklaşık 60 yıllık bir zaman zarfında, uluslararası çatışmalarda ölen insan sayısında % 99'luk bir düşüş gerçekleşmiştir (HSB, 2008: 33). Yine Soğuk Savaş'ın bitiminden itibaren yaşanan iç savaşların ardından gelen 1992-2002 aralığındaki on yıllık dönemde, iç savaş sayısı dünya genelinde % 80

oranında düşerken (HSR, 2005: 151), 2002'den 2003'e devlet merkezli politik şiddet sonucu gerçekleşen ölüm oranları Ortadoğu hariç tüm dünyada düşmüş[3], devlet merkezli olmayan politik şiddet de istisnasız tüm dünyada düşüş kaydetmiştir[4] (HSR, 2005: 73). Politik şiddet sonucu gerçekleşen ölümler 2002'den 2003'e Kuzey ve Güney Amerika Kıtalarında % 62, Avrupa'da % 32, Asya'da % 35 ve savaşlar nedeniyle mahvolmuş Afrika'da bile % 24 oranında düşüş kaydetmiştir (HSR, 2005: 75).

Ayrıca özellikle 11 Eylül Saldırıları'nın ardından tüm dünyada teröre karşı savaş açan ABD'nin ya da müttefiklerinin iddia ettiği gibi tüm dünya halklarını tehdit eden bir terör dönemine de girilmiş değildir. 2007 yılı verileri ile hazırlanan *Human Security Brief (İnsani Güvenlik Belgesi)* verilerine göre 11 Eylül Saldırıları hariç tutulmak üzere, 2001'den 2006'ya kadar olan dönemde tüm dünyada teröre bağlı olarak gerçekleşen ölümlerde % 40 oranında bir düşüş gerçekleşmiştir (HSB, 2008: 2). Yine Mueller'in ifadesi ile tüm dünyada terörizm sonucu ölen insanların sayısı yılda birkaç yüz kişidir. Bu sayı ise tüm dünyada araba kazalarında ya da iç savaşlarda ölen insan sayısı ile kıyaslandığında "mikroskobik" bir sayıdır. Kaldı ki 1960 yılından 2004'e kadar olan zaman aralığında 11 Eylül Saldırıları sonucunda hayatını kaybedenler de dahil olmak üzere terör saldırıları sonucu hayatını kaybeden insan sayısı, ABD'de söz konusu yıllar boyunca banyo yaparken küvette boğularak ölen insanların sayısından fazla değildir (Mueller, 2004: 195).

[3] Devlet merkezli politik şiddet sonucu gerçekleşen ölüm sayısı 2002'den 2003'e Afrika'da -724, Kuzey ve Güney Amerika Kıtalarında -670, Asya'da -1125, Avrupa'da -273, Ortadoğu'da +7790 olarak gerçekleşmiştir (HSR, 2005: 73).

[4] Devlet merkezli olmayan politik şiddet sonucu gerçekleşen ölüm sayısı 2002'den 2003'e Afrika'da -1092, Kuzey ve Güney Amerika Kıtalarında -466, Asya'da -1629, Avrupa'da 0, Ortadoğu'da -19 olarak gerçekleşmiştir (HSR, 2005: 73).

Suç, genel olarak yerel ve küresel boyutlarda (terör) mikroskobik ya da dikkat çekecek düzeyde yaygın bir fenomen değilken, kapitalist dünyada neoliberal döneme özgü yaygın bir fenomen olarak açığa çıkan gerçeklik, hapsetme oranlarının neredeyse tüm ülkelerde sürekli yükselmesidir. Örneğin 2008 yılı verileri ile suç oranı yıllar itibariyle artış eğiliminde olan Belarus'ta her 100.000 kişiden 468'i, İsveç'te 74'ü, Arjantin'de 154'ü, Almanya'da 89'u ve Türkiye'de 142'si; suç oranları durağanlık yaşayan ülkelerden ABD'de 756'sı, Rusya'da 629'u, Malezya'da 192'si; suç oranlarının düşüş hâlinde olduğu Gürcistan'da 415'i, Hindistan'da 33'ü, İsviçre'de 76'sı hapistedir (Walmsley, 2009). 2007 yılı verileri ile bu sayılar Belarus'ta 426, İsveç'te 82, Arjantin'de 140, Almanya'da 95 ve Türkiye'de 91, ABD'de 738, Rusya'da 611, Malezya'da 141, Gürcistan'da 276, Hindistan'da 30, İsviçre'de 83'tür (Walmsley, 2007). Son olarak 2005 verileri ile de bu sayılar Belarus'ta 532, İsveç'te 75, Arjantin'de 148, Almanya'da 96 ve Türkiye'de 95, ABD'de 714, Rusya'da 532, Malezya'da 174, Gürcistan'da 165, Hindistan'da 29, İsviçre'de 81'dir (Walmsley, 2005). Yıllar itibariyle söz konusu veriler dikkate alındığında, kimi düşüşler olmakla birlikte genel eğilimin yükseliş yönünde olduğu görülmektedir.

O hâlde, gerek uluslararası boyutta terörizm ya da savaşlarda gerekse tek tek ülkeler düzeyinde iç savaş, politik şiddet ya da genel olarak bireylerin birbirlerine karşı işledikleri suçlarda yaşanan düşme eğilimleri veri iken, ne olmuştur da son 20-30 yıllık dönemde, insanlık kendisini özel sigorta şirketlerinden özel güvenlik şirketlerine, polis sayısındaki artıştan her yerin özel güvenlikçiler tarafından korunmasına, hapishane sayısındaki artıştan güvenlik teknolojisindeki muazzam

yükselişe kadar, tarihinde hiç olmadığı kadar geniş bir güvenlik önlemleri seti içerisinde bulmuştur? Ne olmuştur da 'güvenliksizlik iklimi' bütün toplumsal sınıfları ve tabakaları yatayına kesen biricik etken olarak belirmiştir? Ve dahası bugünün dünyasını biçimlendiren bu sınıflar üstü 'güvenliksizlik iklimi'nde, güvenlik kime karşı ve kimin için temin edilir olmuştur?

Tüm bu soruların yanıtı, kapitalizmin uluslararası yeniden üretim sürecinin son 30 yıllık dönemini kapsayan evresinde, yani neoliberalizmde ve onun yarattığı güvenliksiz toplumsal ve bireysel koşullarda gizlidir. Çünkü,

> "Bir devletin halkla ilişkisi esas olarak 'güvenlik anlaşması' diye adlandırılan şey biçimi altında yapılır. Geçmişte, devlet, 'size bir toprak vereceğim' veya 'sınırlarınız içinde güvenlikte yaşayabileceğiniz konusunda size güvence veriyorum' diyebilirdi. Bu toprak anlaşmasıydı ve sınırların güvencesi devletin en büyük işleviydi. Günümüzde artık sınır sorunu ortaya atılmıyor. Devletin halka anlaşma olarak önerdiği şey: 'Güvence altında olacaksınız'. Belirsizlik, kaza, zarar, risk olabilecek her şeye karşı güvence. Hasta mısınız? Sosyal güvenliğiniz var! İşiniz mi yok? İşsizlik ödeneğiniz var! Su baskını mı var? Bir dayanışma fonu kurulur! Suça eğilimliler mi var? Size onların ıslah edileceği ve sağlam bir polisiye gözetim güvencesi verilir! **Artık bu 'güvence verici' toplumun bizi kazalara karşı koruduğu düzende değiliz; sadece bireylerin yaşamını değil, o zamana kadar onları koruyan bütün kurumlarla ilişkilerini de 'güvencesizleştiren' bir siyasi eylemin varlığıyla karşı karşıyayız[5]"** (Foucault, 2005a: 166-167).

Foucault'nun belirttiği gibi kapitalist sisteme dahil olan hemen her ülkede 1980 sonrasının dünyası, 1980 öncesinin 'güven verici' ve 'kazalara karşı koruyucu' düzeni ile taban tabana zıt bir dünyadır. Çünkü 1980 sonrasını biçimlendiren

[5] Vurgu bana aittir.

zamanın ruhu (neoliberal ruh), devletin üstlendiği pek çok görevi piyasalaştırmak ve özelleştirmek suretiyle devletin yükümlülüğü olmaktan çıkarmış, böylece ulus devletin kuruluşunda halkı ile yapmış olduğu güvenlik anlaşmasını ve 20. yüzyıl süresince müdahaleci devlet uygulamaları sayesinde inşa edilen ve devlet-toplum arasındaki ilişkileri düzenleyen bütün bir kurumsal düzeneği çekip almış ve geride devlet-toplum arasında 'güvencesizleştirilmiş' bir ilişki bırakmıştır. Bu anlamda devlet-toplum/vatandaş arasındaki söz konusu güvencesizleşen ilişkinin nedeni "öncelikle, ulusal-sosyal devlet olarak anlaşılan devletin zayıflaması; yani, belli başlı iktisadi parametreler üzerinde denetimi elinde bulundurduğu için ulusun coğrafi ve sembolik çerçevesi içinde bağdaşık güvenceler bütününü garanti edebilen devletin zayıflamasıdır. Bu devlet, söz konusu iktisadi parametreler üzerindeki denetimi sayesinde, toplumsal bağdaşıklığı koruma amacıyla, iktisadi gelişimi ile toplumsal gelişimini dengeleyebilmişti" (Castel, 2004: 48-49).

1980 sonrasının dünyasını ekonomik, siyasal, kurumsal ve toplumsal düzeylerde tümüyle dönüşüme uğratan neoliberal birikim rejimi ulusal-sosyal devleti zayıflatarak, ekonomik ve toplumsal düzeyde onun yarattığı tüm dengeyi de altüst etmiştir. Bu anlamda ulusal-sosyal devletin zayıflatılması, yalnız devlet düzeyinde yaşanan bir dönüşümden ibaret değildir. Yeni birikim rejiminin temelini oluşturan yeni çalışma etiğine bağlı olarak gerçekleşen bir dizi değişim, söz konusu genel dönüşümü mümkün kılmıştır. Yeni çalışma etiği ile kast edilen, "günümüzün modernize edilmiş, küçültülmüş, sermaye ve bilgi-yoğun sanayisi"nin "verimi arttırmak için", "canlı emeği elektronik software ile ikâme etmesi"dir (Bauman, 1999b: 94, 96). Yani yeni döneme rengini veren gerçeklik, büyük şirketlerin maliyeti

kısmak üzere küçülmesi ve bu küçülmenin bir taraftan sermayenin kârlılık oranını gün geçtikçe arttırırken, diğer taraftan emeği her geçen gün biraz daha işsizliğe mahkum etmesidir[6]. Bu durumun en dramatik göstergesi, istihdam verilerinde yaşanan düşüşlerin borsaların ve borsalarda işlem gören firmaların değerini yükseltmesidir. Örneğin ABD'de 1996 yılının Haziran ve Temmuz ayları arasında yaşanan işsizlik artışı Dow Jones Endeksi'ne bir günde % 70'lik bir puan artışı olarak yansırken, uluslararası bir dev olan AT&T'nin hisselerinin değeri müdürlerinin 40.000 kişiyi işten çıkardıklarını açıkladıkları gün çarpıcı bir biçimde yükselmiştir (Bauman, 1999b: 95). Kısacası yeni dönemde işsizlik ne kadar artarsa, sermayenin kârı da o oranda artmaktadır.

Diğer taraftan üretimin esnekleşmesi üzerinde yükselen bu yeni iş etiğinin sonucu yalnız kitlesel, kalıcı ve giderek büyüyen bir işsizlik değildir. Aynı zamanda üretimin esnekleşmesi çalışanlar için de ücretlerin düşmesi, edinilmiş hakların büyük oranda geriletilmesi, geçici çalışma ilişkilerinin yaygınlaşması, güvencesiz çalışma koşullarının yaygınlaşması, çalışanların haklarını koruyan kolektif örgütlenme biçimlerinin aşınması ya da büyük oranda yok olması, mesleki kategorilerin homojenliğini yitirmesi ile birlikte mesleki statüler arası dayanışmanın ortadan kalkması ile yeniden-bireyleşme, sürekli artan rekabet koşullarında çalışanların aşırı boyutlarda dayanıksızlaşması anlamına gelir (Castel, 2004: 50-54). Kısacası yeni

[6] İşsizlik 1990-96 yılları arasında İngiltere'de % 17.9, Almanya'da % 17.6 ve Fransa'da % 13.4 oranında artmıştır. ABD'de ise imalatta kullanılan işgücü anılan dönemde % 6.1 oranında düşmüştür. Ancak söz konusu düşüşün, anılan dönemden önce emek maliyetinin en asgariye indirildiği koşulların ardından gelen bir düşüş olduğu dikkate alınmalıdır (Bauman, 1999b: 95). İşsizliğe ek olarak ABD'de 1990 yılında riskli işlerde çalışanların oranı 11'de 1 iken (1.98 milyon kişi) bu oran 1999'da 7'de 1'e yükselmiştir (3.3 milyon kişi). 15-24 yaş arasındaki nüfusta 1990 ve 1999 arasında umutsuzca iş arayanların oranı % 19.9'dan % 25.6'ya yükselmiştir. Aynı yaş grubunun kentlerde yaşayan kısmı içerisinde ise bu oran daha keskin şekilde artmıştır: % 28.5'ten yaklaşık olarak % 40'a (Wacquant, 2006: 2).

çalışma etiği "yalnızca iktisadi değil, kültürel ve toplumsal bakımdan da başka 'sermaye'ye sahip olmayanları", yani çalışanları ve hayatlarını sürdürmek için bir iş bulması gerekenleri yoksulluğa ve güvencesizliğe mahkum etmektedir. Çünkü yeni çalışma etiği, söz konusu kesimler için mevcut olan tüm kolektif hakları ve olanakları ortadan kaldırmıştır ya da hâlihazırda kaldırmaktadır. Ve bu kesimler için "güvence ya kolektiftir ya da yoktur" (Castel, 2004: 55).

Yukarıda anlatılan genel tablo dikkate alındığında, neoliberalizmin her anlamda hâkim olduğu ülkelerde bir taraftan sermayenin kârlılık oranları arttıkça diğer taraftan da işsizlik aynı hızla artmakta, işsizliğin ve yoksullaşmanın hızla arttığı koşullarda ise ulusal ve uluslararası arenada gözle görülür bir suç patlaması yaşanmamasına rağmen, hapsetme oranları istisnasız bir biçimde artış kaydetmektedir. Çünkü neoliberal çalışma etiğinin dayattığı koşullarda "cezaevleri istihdamın bir alternatifidir; üreticiler olarak ihtiyaç duyulmayan ('alınabilecekleri' bir işin zaten olmadığı) yığınla insandan kurtulmanın ya da onları etkisiz hâle getirmenin bir yolu", "küreselleşmenin süprüntülerini ve atıklarını hareketsizleştirmenin bir tekniğidir" (Bauman, 1999a: 126, 128). Dolayısıyla neoliberalizmin yoksullar aleyhine yarattığı sosyal güvencesizlik, Loïc Wacquant'ın tespiti ile yine "yoksulların cezalandırılması" ile çözülmeye çalışılmaktadır (Wacquant, 2005). Bu anlamda suç, "neoliberalizm ile birlikte içinde masumların suçlarının artarak baskın hâle geldiği politik tartışma ve anlaşmazlığın önemli bir unsuru hâline gelmiştir. Geleneksel adalet sisteminin yanıtlarının etkisiz bulunması gittikçe yaygınlaşırken, koruma ve savunmanın kapalı devre televizyon, güvenlikli toplumlar ve güvenlik görevlileri gibi yeni özelleşmiş formları öncelikli hâle

gelmiştir. Bu gelişim karmaşasının bir sonucu ise en azından ABD'de, 'kitlesel hapsetmenin' yükselişidir"[7] (Newburn, 2007: 233).

Kısacası neoliberalizm, yarattığı toplumsal güvenliksizlik ortamında, güvenliği tesis etmek için kapitalizmin tüm tarihi boyunca yaptığı şeyi yapmaktadır. Yoksulluk yine ve yeniden "suçlu sandalyesine oturtulmuştur", çünkü bu dönemde de "yoksul olmak suçlu olmaktır" (Bauman, 1999a: 141; Bauman, 1999b: 107). Medya ve hükümetler tarafından pompalanan suç ikliminin suçlusu yine bulunmuştur. Wacquant'ın "kadınlar ve çocuklar önden, zenciler ise her daim" biçimindeki özlü ifadesi ile ortaya koyduğu gerçeklik budur (Wacquant, 2005). Refah toplumunun, kapitalizmin 'altın çağı' boyunca içerici mantığı çerçevesinde siyasal bağlamından çıkararak sosyal bağlamı içerisinde anlamlandırdığı ve bu nedenle sosyal hizmetler yoluyla çözmeye çalıştığı suç ve bize benzeyinceye kadar normalleştirmeye çalıştığı suçlu profili, neoliberal birikim rejimi ve onun siyasal bağlamı olarak yeni sağ ile birlikte dönüşüme uğramış ve siyasal bağlamı ile tehlikeli sınıflar, iç düşman ya da sınıfaltı olarak siyasal söyleme yeniden dönüş yapmıştır (Young, 1999: 7, 63; Bauman, 1999b: 97-114). Bu gelişmenin sonucundadır ki refah toplumunun normalleştirici sosyal güvenlik önlemlerinin yerini neoliberalizmin dışlayıcı, yalıtıcı, hareketsizleştirici hapishaneleri ile baskıcı, gözetleyen, denetleyen polisleri ve özel güvenlikçileri almıştır.

Sonuç olarak, insanlık ve 'küreselleşen dünya', Ulrich Beck'in *Risk Toplumları* kitabında öne sürdüğü gibi, tehdidin her an ve her yerden gelebileceği, vereceği

[7] Suçluların hep yoksullardan çıkıyor olması 'gerçeğini' Foucault şöyle bir tespitle ortaya koyar: "… bir suçluluk doğası yoktur, bireylerin mensup oldukları sınıflara göre, onları iktidara veya hapishaneye götüren güç oyunları vardır" (Foucault, 2006a: 419).

zararların telafi edilemeyeceği, risklerin tek tek toplumlar düzeyinde ve genel olarak küresel toplumda eşit oranda yayıldığı güvenliksiz bir durumda değildir (Beck, 1992). İnsanlığın neoliberalizm ile birlikte bir güvenliksizlik iklimine girdiği doğrudur. Ancak bu güvenliksizliğin kaynağı Beck'in tespitinin aksine oldukça nettir. Neoliberal dönemde söz konusu olan nereden ve nasıl geldiği belli olan bir güvenliksizlik hâlidir. Ve yine bu güvenliksizlik hâli, Beck'in genelleştirdiği gibi tek, genel ya da muğlak bir güvenliksizlik hâli değildir.

O hâlde neoliberalizm ile birlikte demokrasi, insan hakları, adalet, özgürlük, eşitlik gibi tüm kavramlarda yaşanan anlam kayması, toplumsal güvenliği temin eden ulusal-sosyal devletin ortadan kaldırıldığı koşullarda güvenlik ve güvenliksizlik sözcükleri için de geçerlidir. Günümüzün hemen tüm toplumlarını ve her toplum içerisinde ise bütün toplumsal sınıfları ve tabakaları yatayına kesen biricik etken olarak beliren güvenliksizlikten söz ettiğimizde, aslında iki farklı güvenliksizlikten söz edilmektedir. Her ikisi de neoliberalizm tarafından var edilen bu iki farklı güvenliksizliğin ilki, neoliberal çalışma etiğinin toplumun geniş kesimlerini oluşturan işçi sınıfını/yoksulları içine ittiği sosyal güvenliksizlik hâlidir. İkincisi ise genel bir toplumsal uzlaşıyı ifade eden ulusal-sosyal devleti, düşen kârlarını yükseltmek üzere gerileten sermayenin, yarattığı gelir uçurumları nedeniyle kendisini içinde bulduğu derin güvenliksizlik hâlidir. Ve bu ikinci güvenliksizlik hâli, ilk güvenliksizlik hâlinin kaçınılmaz sonucudur. Bu nedenle ortada birbirini var eden iki farklı güvenliksizlik hâli mevcutken, hükümetlerin daha çok güvenlik vaat ederek halka ulaştıkları her aşamada, bu iki güvenliksizlik hâli arasındaki ayrımlar silikleşmiş ve sanki tüm halk zenginlerin içinde bulunduğu güvenliksizlik

hâlindeymişçesine iki ayrı güvenliksizlik hâli neoliberal hükümetler tarafından aynılaştırılmıştır. Hükümetler neoliberal birikim rejiminin amentüsü olan 'emek esnekliğini' uygulamaya geçiren yasal ve kurumsal düzenekleri yarattıkça, "yani son tahlilde halka daha çok güvensizlik ve daha çok acı veren ve mecalsiz bırakan güvensizlik dışında bir şey" (Bauman, 1999a: 133) veremedikçe, halka vaat edecekleri ve sunacakları güvenlik de Clinton'un ikinci iktidar zaferinde olduğu gibi "daha güçlü bir polis kuvveti ve uygun özelliklere sahip değilken ve tüketim toplumunun devamına katkıda bulunmazken tüketici yaşam için çaba gösterenleri acımasızca bastırma" (Bauman, 1999b: 112), yani suçlulaştırma ve hapsetme olacaktır.

Bu anlamda neoliberal dönemde güvenlikten söz ettiğimizde karşılaşacağımız biricik gerçeklik, neoliberal devletin güvenliksizliğe ittiği yoksulları/işçi sınıfını suçlulaştırması, hapsetmesi, artan polis gücü ve yükselen yeni baskı aygıtı olarak özel güvenlik ile baskı ve denetim altına alması olacaktır. Dolayısıyla, neoliberalizm ile birlikte güvenlik alanında söz konusu olan gerçeklik, "güvenliğin devlet ve sermaye lehine fetişleştirilmesi" ve bu anlamda "güvenliğin yeni egemen ideoloji" hâline gelmesidir (Neocleous, 2007: 349; Neocleous, 2008: 3). Bu nedenle neoliberal dönemde güvenlik, sermayenin yoksullara karşı korunması için alınan bir tedbir olarak karşımıza çıkar -tıpkı daha önceki dönemlerde olduğu gibi. Ancak geçmişte -özellikle müdahaleci devlet döneminde- güvenlik, belirli oranda toplumun güvenceye alınması anlamını da taşırken, neoliberal dönemde söz konusu olumlu içeriğinden büyük oranda sıyrılarak sermayenin korunması uğruna salt zapt etme olarak işler hâle gelmiştir. Güvenliğin daha çok zapt etme olarak işlediği ve egemen ideoloji hâline

geldiği koşullarda ise "asla kanıtlanmamış bir olgu olan suça eğilimin artışı teması"nın[8] yeniden gündeme gelmesi ve 'suçla mücadele'nin devlet eylemlerinin merkezine yerleşmiş olması son derece tutarlıdır. Çünkü "suçluluk halk üzerinde sürekli bir gözetim aracı olmaktadır" (Foucault, 2006a: 407). Ve neoliberal birikim rejiminin gerektirdiği baskıcı ve denetleyen/gözetleyen devlet ve toplum yapısı ancak suç ve suçluluk bağlamında güvenliğin hâkim ideoloji olarak yükseltilmesiyle mümkün olabilecektir. Bu nedenle neoliberalizm ile birlikte güvenlik/zapt etme diyalektiği çerçevesinde söz konusu olan gerçeklik de, sermayenin güvenlik algısına uygun olarak yeni birikim rejiminin artıklarını denetlemek ve zapt etmek olarak gerçekleşecektir. Ki 1980 sonrasına denk gelen bir gelişme olarak çoğul polislik[9] olgusunun yükselişi, bu tespiti doğrulamaktadır.

[8] Foucault, suçun ve suçluluğun ve bu bağlamda hapishanenin kapitalist sistem açısından işlevselliğini anlatırken, söz konusu saptamasına yer verir ve "suçun artışı temasına" ilişkin olarak şu tespitte bulunur: "Bireyin hapishanede kalma süresi arttıkça yeniden eğitilmiş olma hâli azalıyor, suça eğilimi artıyordu. Sadece sıfır üretkenlik değil, negatif üretkenlik. Bu karşı-üretkenliğe rağmen hapishaneler niçin ayakta kalmaktadır? Şunu diyebilirim: Özellikle fiilen suça eğilimi olan kişiler ürettiğinden ve suça eğilimli olmanın bizim tanıdığımız toplumlarda belli bir ekonomik-siyasi yararlılığı olduğundan. Suça eğilimli olmanın ekonomik-siyasi yararlılığını kolaylıkla ortaya koyabiliriz: Öncelikle, ne kadar çok suça eğilimli insan olursa o kadar çok suç olacaktır; ne kadar çok suç olursa halk arasında korku o kadar artacak, polisiye kontrol sistemi o kadar kabul görür ve hatta arzulanır olacaktır. Bu küçük iç tehlikenin sürekli varlığı, söz konusu denetim sisteminin kabul edilebilme koşullarından biridir; bu da istisnasız dünyanın bütün ülkelerindeki gazete, radyo ve televizyonlarda, sanki her yeni gün bir yenilik söz konusuymuş gibi suçluluğa niçin bu kadar yer verildiğini açıklıyor. **1830'dan bu yana, dünyanın bütün ülkelerinde, -asla kanıtlanmamış bir olgu olan- suça eğilimin artışı teması üzerine kampanyalar gelişti; ama suça eğilimin bu tahmini mevcudiyeti, bu tehdit, suça eğilimin bu artışı, denetimlerin kabulünün bir etkenidir**" (Foucault, 2005f: 154). Foucault'nun yine benzer bir değinisi de polisin ve polis aracılığı ile devletin halk üzerindeki denetiminin, halk nezdinde kabul edilebilir kılınması için suçun gerekliliği ve devlet açısından yararlılığı üzerinedir: "Halkın polisi kabul etmesi için suça eğilimliler ve suçluların olması gerekir örneğin. Sinema, televizyon ve basın tarafından sürekli olarak canlı tutulan suç korkusu, polisiye gözetim sisteminin kabul görmesinin koşuludur" (Foucault, 2005g: 175).

[9] Çoğul polislik ile kastedilen, üniformalı kamu polislerinin çoğullanmasının (polislik işinin parçalara ayrılması ve artık farklı parçaların devriye polisi, toplum destekli polislik, belediye polisi gibi farklı bileşenler tarafından yerine getirilir olması) yanı sıra bunlara özel güvenlik görevlilerinin ve bazı ülkelerde gönüllü muhafızların da eklenmesi olgusudur (Crawford vd., 2005: 4-7). Ancak söz konusu kavram, toplumsal polis kavramı ile aynı içeriğe sahip değildir. Çünkü toplumsal polis yalnız silahlı polis güçlerini (özel/kamusal/gönüllü) içermekle kalmaz, fakat aynı zamanda sosyal güvenlik/sosyal politika gibi silahsız güvenlik/zapt etme aygıtlarını da içerir. Oysa çoğul polislik daha dar bir içerik ile yalnız silahlı polislik bileşenlerini içerir.

II. Dış Düşmandan İç Düşmana: Tehlikeli Sınıfların ve Yönetim Stratejisi Olarak Cezalandırmanın Geri Dönüşü

Soğuk Savaş'ın iki kutuplu dünyasında düşman ya doğrudan karşıt kamptan bir ülke ya da onunla işbirliği içerisinde devlete ve sisteme zarar vermeye çalışan işbirlikçilerdi. Dolayısıyla ülke ve halkı için bir tehlike ya da tehdit varsa, bu açık olarak karşıt kamptan yöneltilen bir tehdit idi. Karşıt kamp üzerinden 'dış düşman' olarak kurgulanan düşman algısı, henüz Soğuk Savaş sona ermeden önce, kapitalizmin 70'ler krizinin yavaş yavaş sinyallerini vermeye başladığı dönemlerde 'iç düşman'a dönüşmeye başlamıştır. Kapitalizmin altın çağı olarak bilinen refah devleti, sanayinin düşen kâr hadleri ile birlikte Batı'da finansallaşma evresine doğru evrildiği noktada, sanayileşmeden sanayisizleşmeye doğru bir geçiş yapmıştır. Söz konusu dönüşüm ise giderek nüfusun daha büyük bir kısmını kendi isteği ya da eksikliği dışındaki nedenlerle, yani ekonominin iş olanakları yaratamadığı koşullarda işsizliğe, sınıf dışına itilmeye mahkum etmiştir. İşte bu koşullarda sınıfaltı[10] (underclass) kavramı ilk defa 1963'te Gunnar Myrdal tarafından, nüfusun büyüyen kısımlarını sürekli işsiz ve çalışamaz bir hâle sokmasından korktuğu sanayisizleşmenin tehlikelerine işaret etmek üzere kullanılmıştır (Bauman, 1999b: 100).

Küçülerek ve elektroniği ön plana çıkararak maliyetleri kısmayı hedefleyen neoliberal üretim ve ekonomi mantığının doğal sonucu olarak ortaya çıkan sınıfaltı,

[10] Kavram Türkçe'ye sınıfdışı olarak da çevrilmektedir. Ancak ben sınıfaltı biçimindeki Türkçeleştirmeyi daha doğru bulduğum için onu kullanmaktayım. Bauman'dan yapılan alıntılarda çevirmen kavramı sınıfdışı olarak çevirdiği için, çevrildiği haliyle sınıfdışı olarak kullanılmıştır.

hem kapitalist sistemin dönüşümünün ürünü hem de bu dönüşüm sonrasının doğal ya da 'yaratılmış' düşmanı olarak belirmiştir. Bauman'ın yerinde tespiti ile:

> "Sınıfdışının keşfinin Soğuk Savaş'ın, dehşet üretici gücünün büyük kısmını kaybederek, un ufak olup durduğu bir zamana rastlaması; ve 'Şeytani İmparatorluk' infilak edip çöktüğü bir dönemde sınıfdışı tartışmasının tam faaliyete geçip kamusal ilgi odağının göbeğine yerleşmesi belki de sadece tesadüf değildir. Tehlike, artık dışarıdan gelen bir tehdit değildir; 'içselleştirilmiş dışarı' -yabancı güçlerin iç tutunma noktaları ve ileri karakolları, düşman tarafından dışarıdan yerleştirilmiş beşinci kol- da değildi. Dışarıdan kışkırtılan ve eğitilen devrimden duyulan siyasal korku artık gerçek değildir ve inandırıcı kılması zordur. Fakat Sovyet/Komünist komplosunun yerine konacak yeterince dehşet verici bir şey de etrafta gözükmemektedir; seyrek, dağınık ve çoğu zaman amaçsız siyasal terörizm hareketleri, vatan ve kişi güvenliğine dair korkuları tekrar tekrar tahrik etmekle birlikte bunlara pek sık rastlanmamaktadır ve bunlar, sosyal düzenin bütünlüğüne yönelik endişe yaratmayacak kadar dağınıktır. Köklerini salacak hiçbir yeri olmayan tehlike artık toplum içinde bulunmalı, yerli topraklardan yetişmelidir. Eğer sınıfdışı diye bir şey olmasaydı icat edilmek durumunda kalınacağı söylenebilir. İşin aslı, gereği biçimde icat edilmiştir de" (Bauman, 1999b: 99-100).

Bauman'ın belirttiği gibi, Soğuk Savaş'ın düşman üretme potansiyelinin bittiği noktada, yeni düşman 'içselleştirilmiş dışarı' olarak icat edilmiştir[11]. "Dış düşmanla

[11] Soğuk Savaş'ın sona ermesinin ardından 'düşman' imgesinde yaşanan değişime bağlı olarak ülkelerin askeri yapılanması da değişmiştir. "Dış düşmanla savaş"tan (war fighting) "suçla savaşa" (crime fighting) geçilen söz konusu süreçte, askeri plan, proje ve donanımların da suçla savaşa göre yeniden düzenlenmeye ve uyarlanmaya başladığı görülmektedir. Soğuk Savaş'tan galip çıkan ve "imparatorluğunu" ilân eden ABD'nin, bir taraftan dünyanın farklı coğrafyalarında teröre karşı gerek Birleşmiş Milletler ve/veya Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü (NATO) ile birlikte gerekse tek başına yürüttüğü bildiğimiz anlamdaki emperyalist savaşları sürerken, diğer taraftan da neoliberalizmin derinleştirdiği toplumsal ve sınıfsal uzlaşmaz çelişkiler sonucunda ABD ulusal güvenlik devleti "dış düşmanla savaş" anlayışından "suçla savaş" anlayışına doğru bir evrim geçirmektedir. Bu dönüşüm sürecinde, dış düşmana yönelik olarak geliştirilen pek çok teçhizatın ve teknolojinin öncelikle ilaç ve uyuşturucu kaçakçılığı gibi alanlardan başlamak üzere suçla savaşa yönelik olarak dönüştürüldüğü görülmektedir. Bu anlamda ABD ulusal güvenlik devleti özelinde, gelişmiş sanayi ülkelerinin 1990'lar sonrasında "dış düşmanla savaştan" "suçla savaş" anlayışına geçişinin izlerini sürmek açısından bkz. Peter Andreas-Richard Price, 2001.

savaş" anlayışından "suçla savaş" anlayışına geçiş bağlamında yeni düşman olarak hedef tahtasına konulan tehlikeli sınıflar, yani suçlular ya da sınıfaltı olanlar, "liseli genç suçlular, okuldan terkler, uyuşturucu bağımlıları, devletten destek alan anneler, yağmacılar, kundakçılar, caniler, bekâr anneler, pezevenkler, uyuşturucu satıcıları ve dilenciler"dir (Andreas-Price, 2001; Bauman, 1999b: 101). Bunlar "aynı eksikliği paylaşmaktan başka ortak hiçbir şeyleri olmayan birey dizileridir" (Castel, 2004: 55). Paylaştıkları eksiklik açıktır: önce üretim sürecinden sonra da toplumdan dışlanmak. Diğer taraftan her anlamda toplumsallıktan dışlanan bu yoksulların, toplumun geri kalanlarında yarattığı ruh hâli de söz konusu kitlenin paylaştığı eksiklik kadar açıktır: içselleştirilmiş dışarı ile birlikte korku da içselleştirilmiştir. Yeni döneme rengini veren tehlikeli sınıfların toplumun geri kalanında yarattığı işte bu korkudur. Ve korku,

> "… ne kadar yoğun ve dehşet vericiyse güdüsel ve siyasal olarak o kadar etkili oluyor. Yoksulların, çalışma etiğine yönelik yoğun çalışmalarını paylaşmadaki isteksizliği büyük bir öfke ve kınamaya neden olmaya yeter. Bununla beraber, aylak yoksullar imgesine nezih çoğunluğun yaşamlarına ve mülklerine yönelik suç oranındaki artış ve tehlike çanları çalan şiddet haberleri de eklendiğinde hoşnutsuzluk korkuyla tamamlanır; çalışma etiğine itaatsizlik ahlaki olarak çirkin ve tiksindirici olmanın yanında, dehşet verici bir davranış da olur. Sefalet o zaman bir sosyal politika sorunundan infaz ve ceza hukuku problemine dönüşür. **Yoksullar artık** toplu rekabet savaşlarında bozguna uğratılan, tüketim toplumu ıskartaları değildir; onlar **toplumun açık düşmanlarıdır**[12]" (Bauman, 1999b: 113-114).

Düşmanlık, Schmitt'e göre "ötekinin varoluşsal olumsuzlanmasıdır" (Schmitt, 2006: 53). Düşman ise "sadece, gerçek bir olasılık olarak, insanlardan oluşan bir bütün

[12] Vurgu bana aittir.

karşısında mücadele eden benzer bir bütündür" ve "siyasal düşmanın varoluşsal anlamda en yoğun hâliyle başka bir varlık ve düşman olması yeterlidir" (Schmitt, 2006: 49, 47). Bu anlamda, Schmitt'i takip ederek siyasal eylem ve saikleri açıklamakta kullanılabilecek özgül siyasal ayrım olarak dost-düşman ayrımından yola çıkılacak olursa, neoliberal döneme hâkim olan siyasal algı çerçevesinde tüketim toplumunun gereğini yerine getiren tüketicilerin dost, "tüketim toplumunun devamına katkıda bulunmazken tüketici yaşam için çaba gösteren" (Bauman, 1999b: 112) insan bütünü olarak yoksulların ise düşman olarak konumlandırılacakları aşikârdır. Ki neoliberal birikim rejimi ile birlikte hapsetme oranlarında yaşanan muazzam artış ve hapsedilen kitlenin daima toplumun ezilen sınıflarından geliyor olması gerçeği dikkate alındığında, söz konusu tespit doğrulanmaktadır.

Yoksulların toplumun açık düşmanları ilân edildiği dönem olarak 1980'lerden bu yana, özellikle ABD ve İngiltere özelinde hapsetme yönündeki cezalandırma biçimlerinde artış gerçekleşmiştir. Aynı zamanda söz konusu dönemde cezaevinde geçirilen sürede de artış olmuştur. Bu anlamda, 1980 sonrasında hem ABD hem de İngiltere'de cezaevinin daha geniş ve yoğun bir şekilde kullanıma sokulduğu görülmüştür. Cezalandırmayı daha fazla öne çıkaran bu eğilim, mahkemelerin yargılama sıklıklarındaki artışta da kendisini göstermiş ve son olarak mahkemelerdeki yoğunluk 1950'lerden beri hiç görülmeyen bir sıklığa ulaşmıştır. Cezai vurgudaki bu değişim özellikle cezaevlerindeki insan sayısı, cezaevi endüstrisinin genişliği, cezaevi nüfusunun ırksal bileşenleri ve cezalandırmanın siyasal ve kültürel önemi üzerinde ciddi etkilerde bulunmuştur (Garland, 2001: 168).

Yukarıda suçun ve hapsetmenin dünya genelindeki seyrine dair verilen bilgiler, özellikle 1990'lardan itibaren hapsetme oranının suçun artışına kıyasla daha hızlı arttığının, devletlerin artan oranda ıslah etmekten çok hapsetmeye yöneldiğinin göstergesidir. Dünya genelinde hapsetmenin genel bir eğilim hâline gelmesine koşut ikinci gelişme ise hapsedilen nüfusun bileşenlerindeki benzerliklerdir. Garland'ın ifadesi ile "son 20 yılda neoliberal ve yeni muhafazakâr politikaların piyasa disiplini ile ahlaki disiplini birleştiren etkisi, artan oranda kontrolün yoksulların üzerine empoze edildiği, geri kalanların üzerinde ise piyasa özgürlüklerinin etkilerinin gözlendiği bir durum" yaratmıştır (Garland, 2001: 197). Örneğin ABD'de, zenciler nüfusun en çok hapis cezası ile cezalandırılan kesimini oluşturmaktadır. Bauman'ın aktardığına göre 1994 yılında ABD'de idam cezası bekleyen 2.802 kişinin 1.102'si Afrika kökenli Amerikalılardan oluşmaktadır (Bauman, 1999b: 113). Yine Wacquant'ın belirttiğine göre de 1985 yılında her 100.000 tutuklu içindeki Afro-Amerikalıların sayısı 3.544 iken bu sayı 1995'te 6.926'ya ulaşarak on yıl içerisinde aynı sürede beyazların genel tutuklu sayısı içerisindeki artışına kıyasla tam yedi kat daha fazla artış kaydetmiştir (beyaz tutuklu sayısı 100.000 kişi içinde 919'dur) (Wacquant, 1999: 215). Çünkü bu kesimler hapsetme oranlarının yükseldiği dönemde yaşanan üç gelişmenin de kesişme noktasında yer almaktadır. Söz konusu gelişmelerin ilki, işgücü piyasasında yaşanan çatallanma ve bunun sonucunda en alttakilerin işsizlik ve geçici işlere mahkum edilmesi; ikincisi, en mağdur kesimlere yönelik kamusal harcamaların azalması ve üçüncüsü ise damgalanmış bir grup olarak zencilerin denetimi ve hapsedilmesi işlevini gören gettonun yaşadığı krizdir (Wacquant, 1999: 215). Anılan üç gelişmenin de merkezinde bulunan zenciler, ABD'de işte bu nedenlerden ötürü neoliberal dönemin en çok suçlulaştırılan ve en

çok hapsedilen kesimini oluşturmaktadır. Dolayısıyla "1970'lerin ortalarından itibaren ABD'de cezalandırıcı devletin (penal state) ani büyümesi ve yüceltilmesi, suçun artışına verilen bir yanıt değildir. Söz konusu artış Fordist-Keynesyen anlaşmadan vazgeçmeyi takip eden ücretli işçiliğin parçalanması ve etnik-ırkçı hiyerarşinin kararsızlığı aracılığı ile yaratılan sosyal güvencesizliğe bir tepki ve bir oyalamadır. Bu artış, kısıtlayıcı bir 'workfare'[13] ve genişleyici bir 'prisonfare'[14] ile birleşen yoksulluğun yeni hükümetinde yer almaktadır" (Wacquant, 2008a: 9).

Yeni dönemin tehlikeli sınıflarını oluşturan yoksullar, Wacquant'ın ifadesi ile "muzaffer neoliberalizm çağının" çalışma etiği tarafından, "ulusun asıl düşmanları olarak" ya da Bauman'ın tespiti ile "toplumun açık düşmanları" olarak ilân edilmiştir (Wacquant, 1999: 215; Bauman, 1999b: 114). Bu nedenle, günümüzde ulusal-sosyal devletin yoksulları ve suçluları sosyal yardımlar ya da sosyal hizmetler aracılığı ile normalleştirme ve topluma kazandırma pratikleri anlamını yitirirken, artık normalleşmesi beklenen bireyin yerini düzenlenmesi gereken insan toplulukları almaktadır. Dolayısıyla yeni dönemde amaç suçu önlemek ya da yok etmek değildir.

[13] Workfare kavramı, Türkçe'ye iki farklı biçimde çevrilmiştir: Jessop 1994'e atıf ile sözcüğü kullanan Alev Özkazanç kavramı "zorunlu istihdam devleti" olarak çevirirken (Özkazanç, 2009: 268), yine Jessop'un *Kapitalist Devletin Geleceği* kitabının Türkçe çevirisinde Ahmet Özcan "Schumpeterian workfare state" kavramını "Schumpeterci rekabet devleti" olarak çevirerek, workfare kavramını rekabet olarak Türkçeleştirmiştir (Jessop, 2009). Ayşe Buğra ise kavramı "istihdam devleti" olarak Türkçeleştirmeyi tercih etmiştir (Buğra, 2007: 145). Diğer taraftan Filiz Çulha Zabcı'nın kullanımında olduğu gibi kavramın Türkçeleştirilmeden olduğu gibi kullanımı da gözlenmektedir (Zabcı, 2003: 224). Zabcı'nın açıklaması ile "'welfare'in yerine geçen bir sözcük olma özelliği gösteren 'workfare' ile hükümetin işsiz insanlara sunduğu kısa vadeli istihdam ve teknik beceri edinme olanakları anlatılmak istenmektedir. Yeni liberal politikaların sosyal güvenlik sisteminde yarattığı değişimin bir uzantısı olan bu uygulamada, sosyal güvenlik ödemeleri yerine işsizlere ya geçici istihdam olanakları tanınmakta (genellikle asgari ücretin altındaki bir ücret karşılığı) ya da teknik beceri kazandırma kursları verilmektedir" (Zabcı, 2003: 224). Bu anlamda kavramı Özkazanç'ın kullanımı ile "zorunlu istihdam devleti" olarak kullanmak yerinde olacaktır.

[14] Prisonfare kavramı ise, zorunlu çalıştırma evresinin de aşıldığı ve artık neoliberal birikim rejiminin istenmeyenleri olarak ilân edilen yoksulların ağırlıklı olarak hapsedildiği durumu ifade eden bir kavramdır. Bu anlamda bu sözcüğü de Türkçe'ye 'cezalandırıcı devlet' ya da 'hapsedici devlet' olarak çevirmek mümkündür.

Amaçlanan, suçu düzenlemek ve idare edilir bir duruma getirmektir. Kısacası yeni dönemde amaçlanan suçu ortadan kaldırmak ve suçluyu ıslah etmek değil, suçu ve suçluyu kontrol etmektedir.

Garland'ın "yeni kontrol kültürü" olarak adlandırdığı söz konusu gelişmenin doğuşu ile bağlantılı olarak yine Garland 12 gösterge teşhis eder:

1- Islah edici idealin reddedilmesi,
2- Cezalandırıcı yaptırımın yeniden doğuşu ve tesir edici adalet,
3- Suç siyasasındaki duyarlı tonda değişimler,
4- Kurbanın geri dönüşü,
5- Her şeyden çok kamu korunmalı,
6- Politikleştirme ve yeni popülizm,
7- Hapishanenin yeniden keşfi,
8- Suça ilişkin düşüncelerin dönüşümü,
9- Suçu önlemeye yönelik altyapının genişlemesi ve topluluk emniyeti,
10- Sivil toplum ve suç kontrolünün ticarileşmesi,
11- Yeni yönetim stilleri ve çalışma pratikleri,
12- Ebedi kriz hissi (Garland, 2001: 7-20).

Garland, 1960'lardan itibaren ABD ve Birleşik Krallık'ta geliştiğini belirttiği ve cezalandırıcı refah devletçiliği (penal-welfarism) olarak adlandırdığı bu yeni sistemdeki değişimler ile, sistem içerisinde baskıcı ve ayrım gözeten yollarla ıslahın dayatıldığını ve bu durumun geniş takdir yetkisi bulunan bir sisteme yol açtığını ileri

sürer (Garland, 2001: 28, 103). Tüm dünyada neoliberalizme özgü bir fenomen olarak hapsetme oranlarında yaşanan artış, hapsedilen nüfusun toplumun ezilen kesimlerinden geliyor olması, önceki dönemlerde suç sayılmayan hareketlerin suç olarak ilânı, polis sayısında yaşanan artış ve çeşitlenme ve her şeyden önemlisi bu dönemde "yargı aygıtının zayıflaması ve polisin ulus devlet yapılarının merkezine yerleşmesi" (Paye, 2009: 178) yönündeki gelişmeler, Garland'ın tespit ettiği baskıcı, ayrım gözeten ve geniş takdir yetkisi bulunan yeni sistemi/yeni devlet biçimini doğrulamaktadır. Kapitalist devletin söz konusu bu yeni yaklaşımını/yeniden yapılanmasını Feeley ve Simon "yeni cezalandırma" (Feeley-Simon, 1992), Garland "histerik inkâr", "uyarlanma" (Garland, 1996) ya da "cezalandırıcı refah devletçiliği" (Garland, 2001), O'Malley "muhafazakâr nostalji" (O'Malley, 1999) olarak ifade etmektedir. Ancak söz konusu bu yeni gerçekliği tanımlamak açısından Wacquant'ın "cezalandırıcı içerme" (punitive containment) kavramı daha açıklayıcıdır (Wacquant, 2008b: 56). Çünkü "cezalandırıcı içerme" ya da "neoliberal cezalandırma" (Wacquant, 2001) olarak ifade edilen gerçeklik, neoliberal çağın "mülksüzleştirilmiş ve onursuzlaştırılmış olan nüfusun yönetimi için devlet stratejisi olarak geliştirdiği" seçenek olarak belirmektedir (Wacquant, 2008b: 56). Dolayısıyla neoliberal çağda çalışan sınıflar kapitalist devletin kamusal eğitim, kamusal sağlık, sosyal güvenlik, sosyal yardım ve sosyal konutta ifadesini bulan "sol eli"nin yürürlükten kaldırıldığı koşullarda polis, mahkemeler ve hapishane sistemi olarak ifade edilen devletin "sağ eli" ile düzenlenmeye, yönetilmeye başlamıştır (Bourdieu 1998'den aktaran Wacquant, 2001: 402). Bu anlamda yeni döneme damgasını vuran gelişme, cezalandırmanın yoksullar üzerinde bir yönetim stratejisi olarak uygulamaya konulmasıdır.

Sonuç olarak, neoliberal döneme denk düşen yeni ceza bilimi "… belirgin şekilde sorumluluk, kusur, ahlaki duyarlılık, teşhis ya da müdahale ve suçlunun tedavisi ile daha az ilişkilidir. Teşhis etme teknikleri, sınıflandırma ve tehlikelilik ile sınıflandırılan gruplaşmaların yönetimi ile daha ilgilidir. Görev dönüştürücü değil, idaridir… [amaç] bireyleri ne cezalandırma ne de ıslah etmedir. O, zapt edilmez/asi grupları tanımlama ve yönetme ile ilgidir. Bireysel davranışlar ya da toplumsal örgütler ile değil, yönetimsel süreç hariç rasyonellik ile ilgilidir. Amacı suçu bertaraf etmek değil, sistemik düzenleme vasıtasıyla tolere edilebilir kılmaktır" (Feeley-Simon, 1992: 452, 455). Bu bağlamda neoliberalizmin yarattığı güvencesizliğin kurbanı olan yoksullar, yine neoliberalizmin güvenlik algısı çerçevesinde suçlu ilân edilmekte ve hapsedilerek ya da cezalandırılarak yönetilmektedirler. Dolayısıyla neoliberalizmin güvenlik algısı, yönetim mantığının da asli belirleyicisi olarak belirmektedir. Neoliberalizmin yönetim stratejisi açık ve nettir: birikim stratejisinin artıklarını düşman ilân et, suçlulaştır ve cezalandırarak zapt et.

III. Otoriter Devletçilik ve Baskı Aygıtının Artan İşlevi Bağlamında Özel Güvenliğin Anlamı

Kapitalizmin 1970'ler krizinin ardından girilen yeni dönem olarak neoliberal dönem, piyasanın hâkim aktör olarak temel gidişatı belirlediği ve bu bağlamda eğitimden sağlığa, güvenlikten bürokrasiye kadar piyasa dışı olarak algılanan her alana kârlılık, verimlilik ya da hantal devletin küçültülmesi şiarı çerçevesinde piyasa ilişkilerinin dahil edildiği bir dönemdir. Bu nedenle anılan dönemde, Keynesyen dönem boyunca gelişen ve ulusal-sosyal devlet ya da refah devleti olarak bilinen, yoksullukla

mücadele çerçevesinde içerici özellikleri ağır basan, buna uygun olarak pek çok sosyal görev ile donatılan devlet yapılanması, yeni birikim rejimine uygun olarak piyasacı bir dönüşüm sürecinden geçmiş ve bu dönüşüm sürecinin sonucunda "devletin sosyal boyutu ortadan kaldırılırken", devlet küresel kapitalizmin genel eğilimine uygun olarak baskıcı özelliklerin ön plana çıkarıldığı gerçek bir "polis devletine dönüşmüş"tür (Çelebi, 2008: 17).

Piyasacı mantığın hâkimiyeti ile devlet sosyal yönlerinden feragat ederek salt bir baskı aygıtı olarak polis devletine dönüşürken, yeni çalışma etiğinin yarattığı tehlikeli sınıflar bağlamında da "'yoksullukla savaş' söyleminin yerini 'suçla savaş' ve giderek 'terörle savaş'" (Özkazanç, 2007: 15) almıştır. Bu nedenle devletin düşmanı 'iç düşman', savaşı ise 'suçla savaşa' indirgediği bir dönemde, devlet aygıtı da sosyal devlet döneminin içerici özelliğinden sıyrılarak, iç düşmanı yok etmeye ya da çevrelemeye odaklı olan "cezalandırıcı içerme" stratejisi çerçevesinde baskıcı yönünü ön plana çıkararak yeniden yapılanmıştır. Bu bağlamda anılan dönemde suç kontrolü, düzen koruma vb. olarak tanımlanan birincil toplumsal kontrol meslekleri olan poliste, düzenleyici kuruluşlarda ve özel güvenlikte yaşanan ciddi anlamda bir genişlemeye karşın, düzen korumanın ve suç kontrolünün devamı niteliğindeki ikincil sosyal kontrol meslekleri olan park bekçiliği, demiryolu koruması, otobüs kontrolörü gibi mesleklerde ve dolayısıyla devletin bu alanlardaki faaliyetlerinde meydana gelen dramatik bir aşağıya meyletme manidardır (Newburn, 2007: 633). İngiltere'de 1951-2001 yılları arasında söz konusu mesleklerin istihdam verilerinde yaşanan değişimler, devletin baskıcı yönünün son 50 yıllık süreçte nereden nereye doğru değişim geçirdiğini kanıtlar niteliktedir (Tablo-1 ve Tablo-2).

Tablo-1: İngiltere'de 1951-2001 Yılları Arasında Polis ve Özel Güvenlikçi Sayılarında Yaşanan Artışlar

	1951	1971	1991	2001
Polis	84.585	115.170	149.964	166.407
Özel Güvenlikçi	66.950	129.670	159.704	161.013

Kaynak: Newburn, 2007: 633.

Tablo-2: İngiltere'de 1951-1991 Yılları Arasında Birincil ve İkincil Toplumsal Kontrol Mesleklerinde Yaşanan Değişimler (Artış ve Azalmalar)

	1951	1971	1991
Polis Memuru	84.585	115.170	149.964
Özel Güvenlikçi	66.950	129.670	159.704
Devriye Polisi	98.143	48.360	49.182
Otobüs-Tren Kondüktörü	96.558	57.550	2.471
Tren Bileti Müfettişi/Muhafızı	35.715	46.800	15.642

Kaynak: Newburn, 2007: 633.

Tablo-1 ve Tablo-2'deki veriler bize İngiltere'de 1951 yılından 2001 yılına kadar geçen 50 yıllık süreçte, devletin sosyal devlet döneminde geliştirdiği inceltilmiş denetim faaliyetlerinin, 1970'lerden itibaren tam da neoliberal birikim rejimine paralel olarak geriletilirken, yine aynı dönemden itibaren devletin baskıcı, kaba denetim faaliyetlerinin polis ve özel güvenlik boyutuyla ikili bir süreç olarak yükseltildiğini göstermektedir. İngiltere'de yaşanan polis ve özel güvenliğin birlikte yükselişi olgusu, diğer ülkeler için de söz konusudur. Yunanistan'da 1995-2003 arasında polis sayısı toplamda 42.178'den 52.123'e yükselirken, özel güvenlikçi sayısı da 3.905'ten 30.378'e (1998'den 2003'e) ulaşmıştır (Papanicolaou, 2006: 86).

Yine Türkiye'de polis sayısı 1980'de 50.000 iken bu sayı 2009 Aralık sonu itibariyle 215.754'e yükselmiş, aynı dönemde ise özel güvenlikçi sayısı önce özel güvenlik teşkilatları bünyesinde 1993'te 48.068 iken Ocak 2004'te 106.940'a yükselmiş, 2004'ten itibaren başlayan yasal şirketleşme süreci ile de söz konusu sayı hızla artmış ve kimlik sahibi olan yani istihdam edilebilecek durumda olan özel güvenlikçilerin sayısı Nisan 2010 itibariyle 363.261'e ulaşmıştır[15]. Bunlardan istihdam edilenlerin sayısı ise Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) verileri ile 2009 Aralık sonu itibariyle 160.829'a ulaşmıştır (www.sgk.gov.tr, Aralık-2009).

Söz konusu ülkelerin hemen tümünde polis ve özel güvenliğin birlikte yükselmesi olgusuna, ikinci bir gelişme olarak kamu polisinin de kendi içinde çeşitlenmesi olgusu eşlik etmektedir. Çoğul polislik (plural policing) ya da polisin çeşitlenmesi olarak ifade edilen gelişme, özel güvenliğe ek olarak polislik işini yerine getiren kamu polisinin polis memuru, devriye polisi, toplum destekli polislik, özel polisler (kraliyet muhafızları vb.), belediye polisleri, mahalle ve sokak muhafızları gibi farklı birimlere ayrılması sürecine denk düşer[16] (Crawford vd., 2005; Jones-Newburn,

[15] Polise dair 1980 verileri: Berksoy, 2007a: 4; 2009 Aralık sonu verileri: 11.11.2009 tarihi itibariyle var olan personel sayısı 212.127'dir. Yıl sonunda mezun olacakların sayısı ise 3.627'dir. Bu çerçevede 2009 yılı sonu itibariyle toplam polis sayısı 215.754'tür (Beşir Atalay, TBMM Bütçe Konuşması, 2009). Özel güvenliğe dair 1993 verileri: EGM Asayiş Daire Başkanlığı, Özel Güvenlik Bürosu kayıtlarından aktaran Yılmaz, 1994, s: 127; Ocak 2004 verileri: Karakaş, 2004; Nisan 2010 verileri: www.ozelguvenlik.pol.tr (erişim: 03.05.2010) verilerinden alınmıştır. Kimlik sahibi olan özel güvenlik görevlileri, özel güvenlik eğitiminin ardından İçişleri Bakanlığı tarafından düzenlenen sınavı başarı ile geçmiş ve bulunduğu ilin valiliğinden beş yıllık çalışma iznini (kimliğini) almış, henüz istihdam edilmemekle birlikte bir güvenlik görevinde istihdam edilmek üzere gerekli şartların tümüne sahip olan kimselerdir.

[16] Crawford polislik işinin artan çoğullanmasını/çeşitlenmesini anlamak için sekiz eğilim teşhis eder: 1- Suç ve suç korkusu artan bir şekilde önem kazandı ve son 30-40 yılda toplumsal yaşantının görünür bir parçası oldu. Bununla bağlantılı olarak, güvenlik talebi de gündelik yaşamda merkezi bir özellik kazandı, 2-Genel olarak resmi ceza sisteminin ve daha özel olarak da polisin sınırlarını tanıma gelişti, 3- Devletin suç kontrolü ve güvenlik üzerindeki tekelini sürdürme düşüncesi gitgide artarak pekişti, 4- Finansal baskılar, artan bir şekilde polis gibi kamusal kuruluşların görev yapmasını istemeyi sınırladı, 5- Devlet kurumları ve resmi adalet sistemi artan bir baskı altına girerken, suç önlemenin önemi ve ehemmiyeti de arttı, 6- Devletin ötesinde, devlet, sivil toplum ve piyasa arasında yeniden yapılandırılan bir ilişki olarak suç kontrolüne yönelik sorumluluğun artan dağılımı yönünde bir eğilim

2006). Dolayısıyla 1970'lerden itibaren sinyallerini veren ve asıl olarak 80'ler ve 90'lar boyunca inşa edilen yeni devlet yapılanması olarak otoriter devletçilik, "polis kuşatmasının genişlediği ve sıkılaştığı" (Wacquant, 2008a: 11), bu anlamda "devlet kontrolünün sosyo-ekonomik hayatın her alanı üzerinde yoğunlaştığı" (Poulantzas, 1980: 204) bir devlettir. Sonuç olarak karşımızda duran yeni kapitalist devlet biçimi sosyal yönlerini gerileten ve ağırlıklı olarak baskı aygıtına yaslanan bir devlettir.

Poulantzas'ın yasamadan yürütmeye güç devri, hukuk devletinde geri çekilme, siyasi partilerin işlevlerinde azalma ve paralel iktidar şebekelerinin gelişimi olmak üzere dört temel özellik üzerinden açıkladığı kapitalist devletin neoliberal evreye denk gelen bu yeni biçimi (Poulantzas, 2006), sivil toplum ile devlet ya da kamu ile özel arasındaki ayrılığı büyük oranda ortadan kaldırmıştır. Gerek devlet-özel sektör-sivil toplum örgütleri temeline dayanan yeni yönetim tekniği olarak yönetişim[17]

---

vardır, 7- Hükümet siyasası git gide suçun ötesinde suç korkusu, terbiyesizlik ve anti-sosyal davranışa genişlemektedir, 8- İkinci Dünya Savaşı döneminden beri 'ikincil toplumsal kontrol mesleklerinin' kademeli reddi ve -bazı durumlarda- kaybolması görülmektedir (park görevlileri, tren muhafızları ve otobüs kontrolörleri) (Crawford 2003'ten aktaran Newburn, 2007: 630).

[17] "Yönetişim kavramı ilk olarak "iyi yönetişim" biçiminde DB'nin 1989 yılında Afrika'nın kalkınması ile ilgili bir raporunda kullanılmış, ardından ise 1990 yılında Dünya Ticaret Örgütü'nün (DTÖ) toplantısında "tek bir küresel ekonominin anayasasını yazma" girişimi anlamına gelecek şekilde "küresel ekonomik yönetişim"den bahsedilmiştir. Daha sonra ise kavram, küresel kapitalist sistemin etkin uluslararası kuruluşları tarafından da benimsenerek kullanılmaya başlanmıştır. DB, yönetişim kavramının içini doldururken, şeffaflık, katılım, hesap verme gibi 'demokratik' bir yönetimin unsurlarını kullanmıştır. Oysa söz konusu kavram üzerinden uygulamaya konulan yeni yapılanmanın geri planında 1970'ler boyunca Endonezya, Şili, Brezilya gibi ülkelerde DB tarafından uygulamaya konulan yapısal uyum programlarının ağır ekonomik ve sosyal maliyetleri vardır. Söz konusu maliyetlerin yarattığı yoksulluk nedeniyle, DB hem programların meşruluğu için toplumsal olana hassasiyet gösterme görüntüsünü vermek hem de siyasal ve hukuksal yapıdaki reformlar için siyasi iktidarları harekete geçirmek ve daha yakından izlemeye almak gereksinimi çerçevesinde iyi yönetişim kavramını geliştirmiştir. Yönetişim adı altında, gelişmekte olan ülkelerin gerçekleştirmeye zorlandığı bu reformların, 'şeffaflık', 'hesap verme', 'katılım' gibi demokratik kavramlarla örülen kabuğu kaldırıldığında ise karşılaşılan manzara iki boyutludur: İlki, yönetişim, aslında uluslararası sermayenin akışını güvence altına alacak koşulları yaratmak içindir. İkincisi ise, bu akışkanlığın ve genişlemenin sağlanması, günümüzde artık bir devletin diğerini ekonomik ve idari alanda bağımlı kılması şeklinde değil, uluslararası kuruluşların ve yapıların gerçekleştirdiği programlar, yaptırımlar biçiminde yaşanmaktadır. Yönetişim bu anlamda, DB, IMF gibi uluslararası ekonomik kuruluşların, gelişmekte olan ülkelerde gittikçe artan ve daha 'doğrudan' bir hâle gelen müdahaleciliklerinin bir göstergesi olduğu kadar, bu müdahaleciliği meşru kılan bir kavram olarak da işlev görmektedir" (Zabcı, 2002: 153, 155-156).

ideolojisinin uygulanması gerekse özel alandan yükselen ve devletin polisinin karşısına konulan, ama aslında onunla işlevsel olarak birlikte yürüyen ikincil baskı aygıtı olarak özel güvenlik bağlamında söz konusu gerçeklik doğrulanmaktadır. Yönetişim teorisi ve uygulamaları, "çeşitli mekanizmalar aracılığıyla egemen sınıf dışındaki tüm emekçi sınıfları dışlamak suretiyle toplumların geleceğini sermaye sınıfının çıplak egemenliğine mutlak olarak teslim eden bir siyasal iktidar modelidir" ve bu model "kamu bürokrasisi ile burjuvazi arasındaki ilişkiyi, 'toplumsal ortaklık' statüsünde açık ve yasal bir hâle getirmiştir. Bu durum, geleneksel bürokratik yapılanmaların sermaye sınıfı ile açık ve meşru bir ilişkiye izin vermeyen yapısından büyük bir kopuş anlamına gelmektedir" (Bayramoğlu, 2005: 419, 410).

Yönetişim tekniğine ek olarak, neoliberal dönemde özel alandan yükselen ancak devletin baskı aygıtı olan polis ile işlevsel olarak birlikte yürüyen ikincil baskı aygıtı olarak özel güvenlik de liberalizmin devlet-sivil toplum ayrılığı söylemini büyük oranda geçersiz kılmaktadır. Söz konusu gerçekliği kavramak açısından önce devlet-sivil toplum ayrılığının burjuva hukukundaki işlevine değinip, ardından devletin bu ayrımı aşan hukuk ötesi özelliği üzerinden özel güvenliğin işlevini değerlendirmek gerekecektir.

Poulantzas'a göre, "modern devletin; sivil toplum ile devletin ayrılığından yola çıkılarak incelenmesi, karşımıza bir yabancılaşma şeması çıkarır. Bu kavrayış: 1- devlet ve sınıflar mücadelesi ilişkisinin kavranılmasına engel oluşturur, 2- kapitalist devletin yarattığı bir dizi gerçek sorunun, bunları sivil toplum ile devletin ayrılığı ideolojik sorunsalı ardında gizleyerek, gözden uzak kalmalarına yol açar"

(Poulantzas, 1992: 127). Aynı zamanda söz konusu ayrım kapitalist devleti, kapitalizmin devlet tarafından inşasını ve bu bağlamda devlet ile sermaye sınıfı arasındaki ilişkiyi de olduğu gibi kavrama olanağını ortadan kaldırır. Oysa, devlet Gramsci'nin sivil toplum+politik toplum biçiminde bütüncül (integral) devlet olarak ortaya konulan tanımı çerçevesinde değerlendirildiği zaman, "kamu ve özel ayrımının burjuva hukukunda yer alan ve burjuva hukukunun 'iktidarını' uyguladığı (bağımlı) alanlarda geçerli olan bir ayırım olduğu açıklıkla görülür. Devletin alanı bu ayrımın dışında kalır, çünkü devlet alanı 'hukuk-ötesi'dir. Egemen sınıfın devleti olan devlet ne kamusal ne de özeldir, tam tersine her türlü kamusal ve özel ayırımın ön-koşuludur" (Althusser, 2003: 170). Bu nedenle örneğin "Devletin İdeolojik Aygıtlarını (DİA'lar) gerçekleştiren kurumların özel ya da kamusal olması pek önemli değildir. Önemli olan işleyişleridir… Eğer DİA'lar ideolojiye öncelik vererek 'işliyorsa', onların çeşitliliğini birleştiren şey de, işte bu işleyiş olmalı; çünkü işleyişlerini sağlayan ideoloji, bütün çeşitliliği ve çelişkilerine karşın 'egemen sınıfın' ideolojisi olan egemen ideolojinin altında, aslında daima bir birliğe sahiptir" (Althusser, 2003: 170).

Devlet, Gramsciyen anlamda bütüncül devlet olarak ele alındığı zaman devletin hukuk-ötesi özelliği ile birlikte aynı zamanda her türlü kamusal ve özel ayırımın ön-koşulu olduğu gerçeği de açığa çıkar. Dolayısıyla toplumsal dünyada iskân eden hukuki kişilerin, devlet tarafından hukuki olarak oluşturuldukları gerçeği de (Neocleous, 2006: v). Bu anlamda, nasıl ki ideolojik aygıtlar özel alanda yer almakla birlikte egemen ideolojiye öncelik vererek işlemeleri nedeniyle devletin ideolojik aygıtları olarak kabul edilmektedir, yani ideolojik aygıtlar yerine getirdikleri işlev

üzerinden kapitalist devletin aygıtları olarak değerlendirilmektedir, o hâlde özel alandan doğan özel güvenliğin de hem devlet tarafından hukuki olarak oluşturulması ve hem de yerine getirdiği işlev nedeniyle devletin baskı aygıtı olarak değerlendirilmesi gerekmektedir.

Özel güvenlik alanı her şeyden önce, devletin hukuki kişilik vererek kendi şiddet tekelinin bir bölümünü kullanmak üzere var ettiği yapılardan oluşur. Bu anlamda, özel güvenlik devletin şiddet tekeline karşı başka bir odak tarafından yaratılan bir şiddet aygıtını değil, bizzat devlet tarafından yaratılan bir paralel şiddet aygıtını temsil eder. İkinci olarak, "devletin baskı aygıtının[18] rolü, son kertede sömürü ilişkileri olan üretim ilişkilerinin yeniden-üretiminin siyasal koşullarını, baskı aygıtı olarak, özünde zor (fiziksel ya da değil) kullanarak sağlamaktan ibarettir… Üretim ilişkilerinin yeniden üretimi [ise] büyük ölçüde, devlet iktidarının devlet aygıtlarında uygulanmasıyla, yani bir yandan DİA'larda, öbür yandan Devletin (Baskı) Aygıtında uygulanmasıyla sağlanır" (Althusser, 2003: 174, 173). Özel güvenlik yönetici olarak burjuva sınıfına, neoliberal birikim rejiminin yarattığı tehlikeli sınıflardan burjuva devletin mevcut evredeki demokratik formu olan otoriter devletçiliğin hegemonyasına yönelebilecek tehditleri, devletin göreli özerk konumunu bozmadan[19] ve eş zamanlı olarak da burjuva devletin istisnai devlet biçimlerinden birine

[18] Althusser'in Devletin Baskı Aygıtı olarak belirttiği kurumlar; devlet başkanlığını, hükümeti ve yürütme erkinin aracı olan idareyi, silahlı kuvvetleri, adaleti, mahkemeleri ve imkânlarını (hapishaneler vb.) kapsar. Tez kapsamında kullanılan devletin baskı aygıtı kavramı ile Althusser'in geniş kavramsallaştırmasının bir bileşeni olarak silahlı iç güvenlik aygıtı olan polis kastedilmektedir. Bu anlamda kavram, Althusser'in kavramsallaştırmasından hareketle ama daha dar bir anlamı ifade edecek biçimde kullanılmaktadır.

[19] Özel güvenlik, kapitalist devletin göreli özerk konumunu neoliberal evrede tesis eden en önemli araçlardan/alanlardan birisi olmuştur. Çünkü özel güvenlik 'kamusal' polisin karşısına 'özel' güvenliği koyarak, yani sermayenin karşısına devleti koyarak, devletin kamusal niteliğinin altını bir kez daha çizmekte ve böylece devlete göreli özerkliğini üstelik de devlet-toplum arasındaki en temel anlaşma olan güvenlik üzerinden bir kez daha teyit etme fırsatı sunmaktadır.

kaymasını önleyerek denetleme ve zapt etme olanağı vermektedir. Çünkü özel güvenlik devletin 'küçültüldüğü' bir dönemde, devlete kamusal polisin gerek sayısal anlamda yetersiz kaldığı noktada gerekse toplumsal düzenin yoğun polis kullanımı ile sağlanmasının devlete vereceği 'polis devleti' izlenimini bertaraf etmek açısından büyük bir kolaylık sağlarken, aynı zamanda da tıpkı polis gibi suç önleme faaliyetine odaklanması nedeniyle de devlete toplumun daha geniş kesimlerini denetleme olanağı tanımaktadır. Bu anlamda özel güvenlik İngiltere, Yunanistan ya da Türkiye örneklerinde görüldüğü üzere, neoliberal dönemde asayiş sorununun çözümüne yaptığı katkı ile devletin zor aygıtını yeniden tesis etmekte ve böylece otorite krizine de çözüm üretmektedir. Dolayısıyla özel güvenlik, bir taraftan burjuvazinin üretim aygıtları üzerindeki sahipliğine tehlikeli sınıflardan yönelebilecek tehlikeleri savuşturduğu, diğer taraftan ise bizzat üretim birimi olarak fabrika ya da işyerinde sömürü sürecinin zaptiyeliğini yaptığı oranda, üretim ilişkilerinin yeniden üretiminin siyasal koşullarını sağlamaktadır. Bu nedenle de özel güvenlik, kapitalist devletin neoliberal formunda devletin 'kamusal' baskı aygıtına paralel olarak özel alanda geliştirdiği ikincil baskı aygıtı olarak işlev görmektedir. Kısacası özel güvenlik otoriter devletin özel baskı aygıtıdır. Çünkü,

> "Otoriter devletçilik aynı zamanda da halkçı mücadeleler ve bunların hegemonya için oluşturdukları tehlikeler karşısında, önleyici nitelikte tüm bir kurumsal düzeneğin devreye sokulmasında yatmaktadır. Bu gerçek mühimmat deposu sadece hukuksal-anayasal nitelikte değildir, iktidarın kullanılmasında her zaman ön safta ortaya çıkmaz: En azından halkın büyük kesimine karşı (çeşitli 'ortaklar' bir yana bırakılmak koşuluyla) özellikle yeri geldikçe, sanki işleyişinde aksamalar varmış gibi uygulanır. Ama gizli tutulan bu mühimmat deposu, bir faşistleştirme girişiminde harekete geçirilmeye hazır olarak cumhuriyetin yedeğinde korunur. Bu devlet, demokratik devletlerin varlığında ve tarihinde muhtemelen ilk kez,

> yalnızca totalitarizmin dağınık ve yaygın öğelerini içermekle kalmamakta, resmi devlete koşut olarak ve onun sürekli düzeneği hâlinde bu öğelerin organik düzenlenişini de kristalleştirmektedir. Otoriter devletçiliğin gerçekten de yapısal bir çizgisi olarak devletin ikiye ayrılmasıdır bu ve **resmi devlet ile söz konusu düzenek arasındaki gerçek bir sızdırmazlığı ya da ayrılığı değil, bunların işlevsel olarak birlikte yürüyüşlerini ve düzenli etkileşimlerini ifade etmektedir[20]"** (Poulantzas, 2006: 235).

Dolayısıyla burjuva devletin kuruluşundan beri yalnız kamu alanında var ettiği baskı aygıtı gerçekliği, neoliberalizm ile birlikte aşılmıştır. Burjuva devlet, neoliberal formunda yarattığı iç düşmana (yoksullar/işçi sınıfı) karşı artık sadece kamu alanındaki baskı aygıtı ile değil, fakat aynı zamanda özel alanda yarattığı ikincil baskı aygıtı olarak özel güvenlik ile de savaşmaktadır. Burjuva devletin neoliberal formu olan otoriter devletçilik, yönetişim tekniği ile egemenliğin yeni bir kullanım formunu (kamu+özel+sivil toplum kuruluşları [STK'lar]) yarattığı gibi, bu dönemde egemenliğin söz konusu yeni kullanım biçimine uygun olarak devletin şiddet tekelinin kullanımına da yeni bir bileşim geliştirmiştir. Kapitalist devlet neoliberal aşamada şiddet tekelini, tıpkı egemenlikte olduğu gibi sermaye ile sıkı bir işbirliği içerisinde bölüşmektedir. Bu anlamda kuruluşundan itibaren sermaye sınıfı ile arasındaki mesafeyi göreli özerkliğini ön plana çıkararak gizlemeyi başaran kapitalist devlet, otoriter devletçilik formunda sınırlarını büyük oranda aşmış, kamusal özelliklerinden büyük oranda sıyrılmış ve sermayeyi açıktan hem egemenliğine hem de şiddet tekeline ortak etmiştir.

[20] Vurgu bana aittir.

Ancak özel güvenliğin, güvenliğin temininde temel bir aktör olarak belirmesi gerçeği devletin şiddet tekelini ortadan kaldıran, bu anlamda ulus devletin aşılmasına denk düşen bir gelişme değildir. Tam tersine güvenliğin devlet dışı unsurlar eliyle de sağlanır olması, devletin pek çok görevini piyasalaştırarak taşeronlaştıran bir yeniden yapılanma süreci olarak neoliberalizmin, devletin resmi-kamusal baskı aygıtına koşut olarak toplumsal kontrolü sağlamak üzere bu döneme özgü olarak geliştirdiği dolaylı yönetim stratejilerinin ayrılmaz bir parçasıdır. Çünkü gözlemlediğimiz gerçeklik, "Foucault'nun neoliberal yönetimsellik tartışmalarının gösterdiği gibi 'devletin geri çekilmesi' değil, tam tersine devletin genişlemesi ve toplumdaki güç ilişkilerinin yeniden inşası sürecidir. Bugün söz konusu olan, devletin egemenliğinin ve planlama kapasitesinin azalması değil, fakat hükümetin resmi tekniklerinden gayriresmi tekniklerine bir yer değiştirme ve hükümet sahnesinde sivil toplum örgütleri gibi yeni aktörlerin görünümüdür" (Lemke, 2000: 11).

Foucault'nun, "devletlerin giderek daha fazla katılaşarak değil; tersine esneklikleriyle, ilerleme ve geri çekilme imkânlarıyla, elastikiyetleriyle gelişmeye yöneldikleri kesindir: Belirli noktalarda, devlet aygıtının geri çekilmesi olarak bile görülebilecek şeye imkân tanıyan devlet yapılarındaki bir elastikiyet: Üretim birimlerinin parçalanması, daha büyük bir bölgesel özerklik, kesinlikle devletin gelişiminin zıddı gibi gözüken her şey" (Foucault, 2005a: 170) olarak tespit ettiği gerçeklik tam da budur. Devletin egemenlik anlamında geri çekilmesi gibi görünen yönetişim ya da şiddet tekelinin parçalanması gibi görünen özel güvenlik gibi olgular, tam tersine kapitalist devletin neoliberal evrede kazandığı esnekliğin ve bu döneme özgü yönetim tekniğinin kanıtlarıdır. "Bugün insanların kendi kendisini

yönetmesini olanaklı kılan yönetim tekniklerinin altını kazıdığımızda tahakküm teknikleriyle… hayatın her anında, her hücresinde kendini yeniden ve yeniden kuran devletle" karşılaşırız (Yıldırım, 2004: 55). Çünkü kapitalist devlet neoliberalizm aşamasında inşa ettiği "resmi devlet aygıtının parçası olmayan ve şirket mantığıyla hareket eden özerk yönetim birimleri aracılığıyla tahakküm ve düzenleme alanlarını çoğaltmaktadır" (Gupta-Sharma, 2006: 277).

Dolayısıyla, neoliberal dönemde devletin geri çekilmesinden çok, kazandığı elastikiyet ve yeni baskı aygıtı sayesinde daha da güçlenmesine ve yönetimini sağlamlaştırmasına tanıklık edilmektedir[21]. Kaldı ki devletin hukuk-idare yoluyla şiddet tekelinin bir bölümünü kullanmak üzere özel kurumları ve kişileri yetkilendirmesi iddia edildiğinin aksine Weber'in devlet tanımına aykırı bir gelişme de değildir. Çünkü Weber'e göre,

> "… şiddet devletin olağan ya da tek aracı değildir -zaten kimse bunu söylemiyor-, ama şiddet kullanımı devlete özgü bir araçtır… bugün şunu kabul etmek zorundayız: Devlet, belli bir arazi içinde, fiziksel şiddetin meşru kullanımını tekelinde (başarıyla) bulunduran insan topluluğudur… Ayrıca, bugün, fiziksel şiddet kullanma hakkı başka kurumlara ya da bireylere yalnızca devletin izin verdiği ölçüde tanınmaktadır. Devlet, şiddet kullanma hakkının tek kaynağı kabul edilmektedir" (Weber, 1993: 80).

Özel güvenlik de, devletin -şiddet hakkının tek kaynağı olarak- izin verdiği ölçüde şiddet kullanabilmektedir. Bu anlamda devletin şiddet tekelinde Weberyen anlamda bir aşınma ya da gerileme olmadığı gibi, tam tersine yukarıda da ifade edildiği gibi kapitalist devlet özel güvenlik sayesinde kamusal baskı aygıtına (polis) ek olarak

[21] Benzer bir yaklaşım için bkz. Atılgan, 2009: 261.

özel alandan yükselen ikincil bir baskı aygıtı edinerek toplumun kılcal damarlarına kadar nüfuz etme imkânını bulmuştur. Çünkü bugün alışveriş merkezlerinden hastanelere, okullardan metrolara, işyerlerinden kamu binalarına, stadyumlardan sokaklara kadar insan hayatının hemen her alanı bizzat özel güvenlik görevlileri tarafından 'korunmakta' ve denetlenmektedir. Polisin kamusal alanları denetlemesine paralel olarak özel güvenlik de özel alanların denetimi yoluyla bütünsel bir denetim süreci yaratmaktadır. Çünkü özel güvenlik sayesinde hükümetler "yurttaşların, şirketlerin ve toplulukların sosyal kontrol kapasitelerini örgütlemekte, güçlendirmekte ve yönetmekte başarılı oldukları ölçüde, eşzamanlı olarak hükümetin erişim kapasitesini de genişletir ve kontrolü sağlama tarzını dönüştürürler" (Garland, 2001: 171). Dolayısıyla söz konusu olan gerçeklik, sistemin daralması ve hafiflemesinin tersine, eskisinden daha yoğun, baskıcı ve nüfuz edici bir sistemin oluşması, böylece toplum içinde bireylerin giderek daha çok kontrol ağlarına takılmaya başlamasıdır (Cohen, 1985: 49-50).

Sonuç olarak, neoliberalizm ile birlikte özel alanda gelişen devletin ikincil baskı aygıtı olarak özel güvenlik, devletin artan baskıcı karakterini bütünlediği gibi, varlığı ile de bunu olanaklı kılmaktadır. Devlet, polis gücüne eklenen özel güvenlik sayesinde, hegemonyasına iç düşmanlardan yönelebilecek tehlikelere karşı koyma yeteneğini/olanaklarını birkaç katı oranında genişletme imkânı yakalamıştır. Üstelik özel güvenlik devlete bu imkânı dolaylı olarak sağlayarak hem göreli özerkliğini garanti etme hem de toplumsal kontrol gücünü artırma olanağı vermiştir. Söz konusu gelişme disiplin toplumundan denetim toplumuna geçiş süreci ile de son derece uyumludur. Çünkü bir önceki dönemi ifade eden disiplinci iktidar "kapalı alanlarda

işlerken (fabrika, okul, ordu)" bugünü ifade eden denetimci iktidar "gizil olarak her yerdedir: örneğin, pazarlama enformasyonu, insanlar nerede ve ne zaman alışveriş ya da seyahat ederler veya vergi ödeyip, oy kullanmak için kayıt yaptırırlarsa oradan elde edilir" (Holland, 2005: 83). Bu anlamda denetim toplumunda söz konusu olan, "iktidarın denetim ağları aracılığı ile icra edilmesidir" (Hardt, 2005: 86). Dolayısıyla neoliberalizm ile birlikte toplumsal uzam bütünüyle denetim modülasyonlarınca doldurulmuştur (Hardt, 2005: 97). Özel güvenlik de denetim modülasyonları ile kuşatılmış olan bugünün toplumlarında, güvenliğinden sorumlu olduğu tüm özel alanları aynı zamanda birer denetim-gözetim alanına çevirerek denetim alanlarını genişleten, bu nedenle denetimci iktidarı bütünleyen ve onunla birlikte işleyen bir toplumsal denetim aygıtıdır.

IV. Özel Güvenliğin Gelişimi ve Boyutları

Güvenliğin temininde kapitalizme özgü bir melezleşmeye işaret eden özel güvenliğin gelişimi Britanya'da 60'lar ve erken 70'ler boyunca cereyan ederken, Kuzey Amerika'da özel güvenlik endüstrisi Pinkerton, Wells Fargo ve Brinks gibi firmalar ile 1850'lerde kurulmuştur (Jonston, 2007: 26; McCrie, 1988)[22]. ABD'nin tarihinde askeri görevlerin taşeronlaştırılması ile ilgili bir çok örnek vardır ve bu nedenle bu ülkede özel güvenlik endüstrisi ağırlıklı olarak hükümetten sağlanan ihaleler ile büyümüştür. Güvenlik endüstrisinin gelişmesi ve değişmesi ile birlikte ise hizmet alanı hükümet dışı aktörlere de yayılarak genişlemiştir. İngiltere'de ise sektör, özellikle Afrika ve Ortadoğu'da faaliyet gösteren İngiliz enerji ve madencilik

[22] McCrie'nin anılan çalışması, ABD'de özel güvenlik şirketlerinin gelişimini 1850'lerden itibaren ve ağırlıklı olarak neoliberalizm öncesi boyutları ile incelemektedir.

şirketlerine devletin güvenlik tedarikinin yetersiz olduğu ya da hiç sağlanamadığı koşullarda hizmet üreterek ve bu anlamda çoğunluğu ticari müşterilere dayanarak büyümüştür (Donald 2006'dan aktaran Rosén, 2008: 83). Ancak söz konusu ülkelerdeki girişimler daha çok bu ülkelerin -ki özellikle ABD'nin- kendine özgü devlet yapılanmaları ile bağlantılı olmakla[23] ya da İngiltere örneğinde olduğu gibi emperyalist politikalarının birer uzantısı olarak gelişmekle birlikte, dünya genelinde asıl olarak 1980'lerle birlikte ve ağırlıklı olarak 1990'larda neoliberalizm ile bağlantılı olarak beliren özel güvenliğin gelişimi de yine bu döneme özgü olan bir dizi dönüşüm ile bağlantılıdır.

Newburn, 2001 tarihli çalışmasında, özellikle 1990'lar boyunca güvenliğin ve polisliğin temininin, artan metalaşma süreci ile bağlantılı olarak son derece girift bir yapı arz eder hâle geldiğini ve bu çerçevede özel güvenliğin yükselişinin[24] arka planında son derece esaslı ve derin yapısal değişimlerin yer aldığını belirtir (Newburn, 2001: 843-844). Söz konusu değişimler şunları içerir:

[23] ABD'nin federal yapılanmaya dayanan modern devleti, Avrupa merkezli bir modern devlet olarak ulus devlet yapılanmasından oldukça farklıdır. Tüm eyaletleri belirli noktalarda birleştiren bir üst hukuk olmakla birlikte, ABD eyaletlerinin tümü kendi hukuk sistemlerine sahiptir. Bu anlamda tek hukukun hüküm sürdüğü tek bir egemenliği ifade eden ulus devletten farklı olarak, federal devlet kendi bünyesinde birden fazla egemenliği barındıran bir üst birlik niteliği arz etmektedir. Gerek federal devletin bu özelliği gerekse kamusal olandan çok özel girişim üzerinde yükselen ekonomik yapısı bağlamında ABD'nin kendine özgü olarak geliştirdiği devlet yapılanması içerisinde söz konusu oluşumlar devletin bir özelliği olarak en başından beri bulunmaktadır. Bu anlamda 1980 sonrası ve ağırlıkla 1990'larda yeni bir olgu olarak dünya genelinde yaygınlık kazanan özel güvenlik olgusunun, büyük oranda ABD ya da İngiltere gibi Anglo-Sakson ülkelerden yükselmesi bir tesadüf değildir. Bu tür ülkeler tarihsel olarak bu gibi yapıları var eden bir ortama sahiptir.

[24] Newburn, giderek özel güvenlik ve kamusal polisin iç içe geçmesi gelişmesi üzerinden özel güvenlik yazınına hâkim olmaya başlayan polisin özelleşmesi (private policing), polisliğin metalaşması-ticarileşmesi (commodification of policing) ya da güvenlik yönetişimi (security governance) gibi kullanımlar bağlamında, özel güvenlik kavramı yerine yaşanan gelişmeyi "polisliğin metalaştırılması" kavramı ile ifade etmeyi uygun bulmaktadır.

1- Büyük ve ağır ekonomik yeniden yapılanma ve artan mali baskı (özellikle kamu hizmetleri ile ilgili),
2- Yüksek suç düzeylerinin 'normal bir sosyal gerçeklik' olarak deneyimlenmesi (gelişmiş ülkelerde),
3- Suç kontrolünün 'politikleştirilmesi' ve neoliberalizmin hâkimiyeti,
4- Yerel güvenliksizliklerin deneyimlenmesi (ontolojik olarak),
5- Mülkiyet ilişkilerinin değişimi ve 'özel hükümetlerin' ortaya çıkışı,
6- Yeni teknolojilerin ortaya çıkışı,
7- İkincil sosyal kontrol mesleklerinin reddi (Newburn, 2001: 844).

Kapitalizmin 1970'ler krizinin ardından gündeme gelen 'en ideal devlet en az harcayan devlettir' temel önermesi üzerinde yükselen neoliberal birikim stratejisine göre "devlet mülksüzleştirilirken" (Bauman, 1999a), devletin pek çok hizmeti de ticarileştirilme ya da piyasalaştırılma süreçlerine sahne olmuştur. Devletin/sermayenin mali krizi ile birleşen söz konusu yeniden yapılanmanın sonuçlarından birisi de devletin polislik işlevlerinin de artan oranda metalaşmaya ve piyasalaşmaya başlamasıdır. Ki özel güvenliğin hem iç hem de dış güvenlik alanında yaygınlaşması ve ön plana çıkması süreci, devletin 'harcama yönünü kısan' bu neoliberal politikalar dolayımıyladır. Ancak gelişmiş ülkeler için Newburn'ün ileri sürdüğü yüksek suç düzeylerine ilişkin tespit, "Neoliberal Dönemde Güvenlik ve Güvenliksizlik" bölümünde belirtildiği üzere hem tüm ülkeler için geçerli değildir ve hem de Newburn'ün belirttiği gelişmiş ülkelerde de 1990'ların ikinci yarısından itibaren suç oranları düşmeye başlamıştır. Suç kontrolü neoliberalizm ile birlikte sosyal bağlamından koparılıp, yeniden siyasallaştırıldığı oranda ikincil sosyal kontrol

meslekleri de geriletilmiş ve polis ve özel güvenlikten oluşan baskıcı aygıtlar suç kontrolünde ön plana çıkarılmıştır. Söz konusu ortamda yerel düzeyde deneyimlenen kimi güvenlik sorunları ise medya üzerinden seyirlik bir malzemeye dönüştürülerek genelleştirilmiş ve güvenliksizlik ikliminin yaratılmasında büyük rol oynamıştır. Aynı dönemde teknolojide yaşanan büyük atılım ise güvenlik kameralarından alarm sistemlerine kadar geniş bir yelpaze üzerinden güvenlik alanında yepyeni bir dönemi aralamıştır.

Newburn'ün belirttiği dönüşümlere ek olarak yaşanan başka bir dizi dönüşüm ya da yeni gelişme de özel güvenliğin yükselişine etki etmiştir. İlk olarak özel güvenliğin gelişimi, "savaş sonrası dönemde alışveriş merkezleri, havaalanları, eğlence parkları ve üniversite kampüsleri gibi kitlesel özel mülkiyetin çoğalması" ile bağlantılıdır. Ancak bu gelişme basitçe bir kamusal mülkiyetten özel mülkiyete geçilmesi süreci değildir. Çünkü "bu büyük ölçekli eğlence, endüstriyel ve ticari kompleksler kamusal yaşamdan daha çok özel alana doğru yön değiştir"miş ve "sadece bunların yarı kamusal statü ve kullanımları değil, bu alanların güvenliği de kamusal kullanımın kısıtlanması ve kâr maksimizasyonu amacıyla özel güvenlik şirketleri tarafından sağlanır" olmuştur (Shearing-Stenning, 1981: 228, 240).

Özel güvenliğin gelişiminin bir diğer bileşeni, 1980 sonrasının ekonomik ve siyasal gündemine hâkim olan "neoliberal ve yeni muhafazakâr politikaların piyasa disiplini ile ahlaki disiplini birleştiren etkisinin, artan oranda kontrolün yoksulların üzerine empoze edildiği, geri kalanların üzerinde ise piyasa özgürlüklerinin etkilerinin gözlendiği bir durum yaratmasıdır. Yüksek gelir grupları için vergi indirimleri, orta

sınıflar için konut ve emeklilik teşvikleri, finansın ve kredi kuruluşlarının kuralsızlaştırılması, büyük endüstrilerin özelleştirilmesi ve borsa patlamaları biçimindeki gelişmeler iyi ücretli işlerde çalışanların yaşam standartlarını arttırmış, tüketim özgürlüklerini genişletmiş ve ekonomik kararlarındaki devlet denetimini azaltmıştır. Diğer taraftan refah devletine paralel olarak ticarileştirilmiş hizmetler piyasası da gelişmiştir ve bu sayede özel polislik ve özel güvenlik piyasası kriminal adalet sisteminin yanı başında belirmiştir" (Garland, 2001: 197).

Anılan iki gelişme ile birlikte yürüyen ve özel güvenliğin gelişiminin zeminini döşeyen bir diğer gelişme ise, neolibaralizm ile birlikte kentsel alanın dönüşüme uğramasıdır. Söz konusu dönüşüm sürecinde kentsel alan giderek daha çok "mekâna dayalı yönetimselliği"[25] hedefleyen post-disipliner teknikler aracılığı ile biçimlendirilmeye başlamıştır. Bu anlamda kent bütünü giderek "tüketim ve boş zaman etkinliklerine dayalı özelleşmiş mekânların genişlemesi, bu alanlara erişimi sınırlayan mimari biçemler, kamu alanının daralması, sosyo-mekânsal dışlamanın[26] başarılması için giderek artan oranda kapılara ve duvarlara başvuruluyor olması" (Bechett-Herbert, 2008: 18) gibi gelişmeler ile biçimlendirilirken, aynı zamanda da dışlayıcı bir parçalanmışlık ile karakterize olmaya başlamıştır[27]. Mekâna dayalı yeni yönetimsellik pratikleri, "şehri bir bütün olarak tahayyül etmek yerine, refah durumu iyi olanların zevk ve beklentilerine uygun, sıhhi 'güvenlik alanları' yaratmanın

[25] Sally Engle Merry, Foucaultcu düşünceden yararlanarak toplumsal düzenin giderek artan oranda mekâna dayalı yeni düzenleyici mekanizmalar eliyle temin edildiğini belirtir ve bu durumu kentsel yönetime ilişkin eski disipliner tekniklerden ayırt etmek için "mekâna dayalı yönetimsellik" başlığı altında inceler (Merry, 2001: 16-17).

[26] Burada söz konusu edilen sosyo-mekânsal dışlama, "saldırgan davranışların önlenmesi, tehlikeli ve düzensizlik yarattığı düşünülen yoksullara ve evsizlere dönük dışlayıcı pratikler"i ifade eder (Murray, 2004: 152).

[27] "Modernist kurumlar kuşatmayı, yakalamayı, içermeyi hedeflerken, post-disipliner teknikler bunun yerine dışlamayı hedefler" (Bechett-Herbert, 2008: 19).

yollarını arar" (Murray, 2004: 155). Bu anlamda "özde cezalandırma mantığı ve tekniği bakımından, kişilerin kapatılması ya da ıslah edilmesine dayanan disipline edici düzenlemelerden ayrılan mekâna dayalı yönetimsellik; mekânın dışlayıcı ve saldırgan davranışlar yoluyla düzenlenmesine odaklanır ve bu mekanizmalar, sakinlerinin toplumsal açıdan arzu edilmeyen davranışlara tanıklık etmesini önleyen alanlar yaratarak yeni bir toplumsal düzen oluştururlar. Yaratılan bu yeni toplumsal düzende saldırgan birey ıslah edilmez ya da reforma tabi tutulmazken, belirli bir grup korunur" (Merry, 2001: 16-17). Dolayısıyla bu yeni yönetimsellik stratejisi ile insanların içinde var olduğu kamusal-sonrası mekânları risk yönetimi stratejileri yoluyla düzenlemek ve böylece suçu önlemek yerine spesifik noktalarda güvenliği üretmek hedeflenir. Bir diğer hedef ise, suç riskini ortadan kandırmak yerine bu riski azaltmak ve yeniden dağıtmak olarak belirir (Murray, 2004: 152). Suçu önlemek yerine seçilmiş alanları korumaya güdülenen yönetimsellik pratikleri, gündelik kentsel hayat içerisinde "ileri düzeyde gelişkin güvenlik sistemlerinden alarmlara ve güvenli evlere, mahalle bekçilerinden özel güvenlik şirketlerine ve otomatik gözetleme kameralarına kadar uzanan" bir dizi yeni güvenlik önlemi olarak karşımıza çıkar (Robins, 2002: 665). Ancak kentlerin mekâna dayalı yönetimsellik çerçevesindeki bu dönüşümü, bir taraftan kitlesel özel mülkiyet alanlarında dışlayıcı güvenlik önlemlerini ve bu bağlamda özel güvenliği yükseltirken, diğer taraftan da kentin bu olanaklara sahip olmayan dışlanmış alanlarında güvenliksiz ve tekinsiz pek çok alan yaratarak özel güvenliğin ve bu yeni toplumsal düzenin ihtiyaç duyduğu güvenliksizlik ikliminin koşullarını yaratır[28].

[28] Mekâna dayalı yönetimselliğin Türkiye özelinde yarattığı kentsel güvenliksizlik için bkz. Kabadayı, 2007.

Ulusal düzeyde özel güvenliğin gelişiminin son nedeni, geleneksel adalet sisteminin yanıtlarının giderek artan oranda etkisiz bulunmaya başlamasıdır. Çünkü anılan dönemde bir taraftan devlet kurumları ve resmi adalet sistemi suçla ilgili olarak artan bir baskı altına girerken (yetersiz bulunurken), suçu önlemenin önemi de eşzamanlı olarak artmıştır. Bu ortam, düzensizliğin daha yoğun bir biçimde yönetilmesini gündeme getirmiştir. Söz konusu gelişme ise polis örgütlenmesinin post-bürokratik aşamaya geçişi bağlamında, devletin ötesinde devlet, sivil toplum ve piyasa arasında yeniden yapılandırılan bir ilişki olarak suç kontrolünü düzenleme eğilimini doğururken beraberinde de anılan yapılar arasında güvenlik üzerinden daha esnek ilişkiler geliştirmiştir. Bu bağlamda suçun kontrolündeki en önemli gelişme, kriminal adalet kurumlarının dönüşümünden çok, oldukça farklı biçimde suçu ve suçluyu düzenleme yollarından biri olarak polis ve cezaevine paralel olarak gelişen üçüncü bir hükümetsel sektörün, yani yeni bir güvenlik ve önleme aygıtı olarak özel güvenliğin doğuşu olmuştur (Newburn, 2007: 333, 566-567, Crawford 2003'ten aktartan Newburn, 2007: 630; Garland, 2001: 169-170).

Newburn'ün tespitlerine ek olarak belirtilen bu dört gelişme iç güvenlik bağlamında özel güvenliğin gelişimini tetikleyen dönüşümler iken, dış güvenlik alanında yaşanan üç önemli dönüşüm de özel güvenliği dış güvenlik alanından perçinleyen gelişmeleri oluşturur. Söz konusu dönüşümler: "1- Soğuk Savaş'ın bitişi, 2- savaşın doğasında görülen geniş çaplı dönüşümler ve 3- önceden devletin etki alanında olan pazarlara girişe mantık, meşruiyet ve model sağlayan 'özelleştirme devrimi'dir" (Singer, 2009: 89-90). Söz konusu bu üç gelişme hem özel güvenlik şirketlerini uluslararası boyuta

taşımış ve hem de savaş ile ilgili pek çok işi yapan yeni bir oluşum olarak özel askeri şirketlerin oluşumunu mümkün kılmıştır.

Anılan gelişmelerin sonucunda gelişen özel güvenliğin bugün hem tek tek ülkeler düzeyinde ve hem de küresel düzeyde edindiği otoritesi üç kaynaktan beslenmektedir. Bunların "birincisi, özel güvenliğin genişlemesi hem küreselleşmenin bir ürünü hem de onun kolaylaştırıcısıdır. Özel güvenliğin otoritesi, onun özel mülkiyetin otoritesiyle olan ilişkisi bağlamında değerlendirilmelidir. İkinci kaynak da, özelleştirme ve metalaştırmadır. Bu eylemler, özel güvenliğin bu alanda uzmanlık bilgisine, teknik, finansal ve örgütsel kapasiteye sahip oldukları yönündeki tez eliyle özel güvenliğin meşruiyetini desteklemektedir. Üçüncü kaynak ise, özel güvenlik şirketlerinin melez güvenlik şebekelerine artan oranda entegrasyonudur. Bu şebekeler ne devlet otoritesinden bağımsızdır ne de bu otoriteye indirgenebilirdir. Bunlar güvenliğin temin edilmesinde yeni düzenlemeleri temsil ederler ve güvenlik alanında otoritenin pekişmesi adına hareket eden önemli aktörlerdir de" (Abrahamsen-Williams, 2007: 250).

Dünya genelinde neoliberalizme ve yeni sağ politikalara bağlı olarak yaşanan ve yukarıda anılan gelişmelerin sonucunda beliren ve otoritesini hem yerel hem de küresel düzeyde giderek güçlendiren güvenliğin yeni bileşeni olarak özel güvenlik, her ülkede o ülkenin kendi koşullarına göre bir gelişim seyri izlemekte ve bu bağlamda farklı boyutlara ulaşmaktadır[29]. Bu anlamda özel güvenliğin dünyadaki

[29] Les Jonston'ın tespiti ile: "genel olarak bakıldığında, özelci çözümlerin, özel olarak ise enformel yurttaş temelli çözümlerin artışı geç modernitenin dönüşümleriyle bağlantılıdır. Bununla birlikte, bu dönüşümler spesifik yönetme rasyonaliteleri eliyle uyumlulaştırıldığına göre, söz konusu özel ve enformel çözümler de içinde işlevselleştiği sosyal ve siyasal koşullara göre değişiklikler gösterecektir

gelişimini, belirli ülkelerdeki gelişim seyri üzerinden incelemek ve elde edilen bulgular üzerinden özel güvenliğin tüm dünyada ortaklaşan yönlerini tespit etmek doğru olacaktır.

İngiltere'de 1994-95 döneminde Sarı Sayfalar İşletme Veritabanı'na (*Yellow Pages Business Database*) göre güvenlik hizmeti temin eden şirket kategorisinde 8.259 şirketin adı geçerken, bunların dörtte birinden biraz fazlası olan 2.282 şirket, 180.000 kişiyi istihdam etmekte olan güvenlik ekipmanları (teçhizatı) teminatçısı şirketlerdi. 2.547 şirket ise elektronik güvenlik teçhizatı temin ediyordu ve 100.000'in üzerinde insan çalışıyordu. Diğer üç kategori ise mekanik güvenlik teçhizatı temin eden (864 firma ve 11.000 çalışan), araştırma hizmetlerini yürüten (767 firma ve 6.000 çalışan) ve borç tahsildarlığı yapan (440 firma ve 34.000 çalışan) şirketlerden oluşmaktaydı. Bu anlamda bir bütün olarak 1990'ların ortalarında İngiltere ve Galler'de özel güvenlik sektöründe istihdam edilenlerin sayısı 160.000'i geçmişti (Newburn, 2001: 831-832)[30].

Adam Crawford'un çalışmasına göre ise Birleşik Krallık'ta İngiliz Güvenlik Şirketleri Birliği'nin (British Security Industry Association-BSIA) verileri ile güvenlik-koruma sektöründe çalışanların sayısı 1988'den 2004'ün sonuna gelindiğinde iki katını geçmiş ve sayı 30.400'den 75.600'e ulaşmıştır. Yine Güvenlik Endüstrisi Müdürlüğü'ne (Security Industry Authority-SIA) göre Mart 2006 sonu itibariyle İngiltere ve Galler'de 91.000 özel güvenlik çalışanı lisans almış

---

denilebilir. O nedenle Los Angeles ya da Sao Paulo'da gözlenen deneyimlerin Londra, Toronto ya da Amsterdam'da birebir tekrarlanacağını varsaymak da yanlış olacaktır" (Jonston, 2001: 972-973).

[30] Newburn'ün 2007 tarihli çalışmasında İngiltere'deki özel güvenlik görevlilerinin sayısı 1951'de 66.950, 1971'de 129.670, 1991'de 159.704, 2001'de ise 161.013 olarak ifade edilmektedir (Newburn, 2007: 633).

durumdadır. Bu tarih, 2001 tarihli özel güvenlik endüstrisi yasasının zorunlu kıldığı lisanslamaya dayalı düzenleme rejimine geçiş için son tarihtir ve bu tarihten itibaren SIA lisansı olmadan güvenlik görevlisi olarak çalışmak yasadışı hâle gelmiştir. Diğer taraftan SIA'nın eski başkanı Peter Hermitage'in belirttiğine göre 2006 Mart sonunda 170.000 güvenlik personeli zorunlu lisanslama kapsamındaydı (Crawford, 2006: 461-462). Avrupa Güvenlik Hizmetleri Konfederasyonu'nun (Confederation of Europian Security Services-COESS) verilerine göre ise İngiltere'de 2004 yılında 150.000 özel güvenlik görevlisine karşılık 141.398 polis istihdam edilirken, 2008 yılında 250.000 özel güvenlik görevlisine karşılık, 141.398 polis bulunmaktadır (COESS, 2004; COESS, 2008).

Gerek Newburn'ün ve Crawford'un ve gerekse COESS'in verdiği İngiltere'ye ilişkin bilgiler farklı yılları ya da dönemleri ifade etmekle birlikte, Newburn'ün ve Crawford'un verilerinde yer alan aynı döneme ilişkin farklı bilgiler de dikkat çekicidir. Diğer taraftan SIA'nın eski başkanı Peter Hermitage'ın verileri ile COESS verileri arasında belirli bir uyum gözlemlenirken, Crawford'un makalesinde yer alan SIA'ya ve SIA eski başkanına ait veriler bile kendi içinde farklılaşmaktadır. Bu durum özel güvenlik ile birlikte devletin askeri-güvenlik faaliyetlerinin şeffaflaşacağı ve daha sıkı bir sivil toplum kontrolüne gireceği yönündeki genel söylemi çökertmektedir. Çünkü özel güvenlik alanına dair kesin bilgilere ne devletin kurumlarından ne de özel güvenlik alanındaki kimi birliklerden tam olarak ulaşmak mümkün olmamaktadır. Özel güvenlik alanı, kendisine ait verileri büyük oranda kamuoyundan gizleme yönünde bir tutum sergilemektedir[31].

[31] Benzer bir tutum Türkiye'de de söz konusudur. Gerek kayıtların geçmişe yönelik olarak tutulmadığına ilişkin ileri sürülen kimi gerekçeler ile gerekse varolan kimi bilgilerin verilmemesi

Özel güvenlik şirketlerinin ve personellerinin sayısı neoliberal ve yeni sağ-yeni muhafazakâr politikalar çerçevesinde 1980'lerden itibaren kapitalizme entegre tüm ülkelerde, polis sayıları ile paralel bir artış eğilimi sergilemekle birlikte pek çok ülkede de polis sayılarını kat be kat geçmiş durumdadır. Örneğin Cunningham ve Taylor tarafından 1985'te hazırlanan *Hallcrest Raporu'na* göre ABD'de özel güvenlik görevlilerinin sayısı, 580.000 olan kamusal polis sayısını geçmişti. Oran ise özel/kamusal biçiminde 2: 1 idi. 1990'da hazırlan *İkinci Hallcrest Raporu'nda* ise 965.300 personelin özel güvenlikte istihdam edildiği gösterildi ve 2000 yılında bu sayının 1.5 milyon olacağı, dolayısıyla oranın 3: 1'e yükseleceği tahmin edildi[32]. İngiltere'de ise 2000 yılı itibariyle her 100.000 kişiye 588 özel güvenlik görevlisi düşmektedir. Bu durumda özel/kamusal polis oranı 1.85: 1 ile 1985 verileri ile ABD'nin oranlarına denk gelir. Japon'da ise ilk güvenlik şirketi 1962'de kurulurken, 1990'ların ortalarında istihdam edilen görevlilerin sayısı toplam resmi polis sayısını yüzde yirmi aşmıştır. Ticari polisin kamusal polise oranı Hindistan'da 2'ye 1, Hong Kong'ta 5'e 1 ve Güney Afrika'da ise 5-7'ye 1 olarak tahmin edilmektedir (Jonston, 2007: 28).

2007 yılında yapılan iki çalışmaya göre de AB bünyesindeki altı ülkede özel güvenlik personeli sayısı polis sayısını geçmiştir. Söz konusu ülkelerden biri olan Macaristan'da 80.000 özel güvenlik görevlisine karşılık 40.000 polis bulurken (özel/kamusal oranı 2: 1), Polonya'da 200.000 özel güvenlik görevlisine karşılık 103.309 polis bulunmakta (oran 1.94: 1), İrlanda'da 20.000 özel güvenlik görevlisine

yönündeki tutum ile alana ilişkin istenilen tüm verilere ulaşmak mümkün olamamaktadır. Bu konu ile ilgili olarak üçüncü bölümde yer verilen bilgi edinme başvurusu bilgilerinden söz konusu durumun tespit edilmesi mümkündür.

[32] Abrahamsen ve Willams'ın 2007 tarihli çalışmasında ABD için söz konusu oran yine 3'e 1 olarak belirtilmektedir (Abrahamsen-Willams, 2007: 239).

karşılık 12.000 polis bulunmakta (oran 1.67: 1), Lüksemburg'da 2.200 özel güvenlik görevlisine karşılık 1.573 polis bulunmakta (oran 1.40: 1), Estonya'da 4.900 özel güvenlik görevlisine karşılık 3.600 polis bulunmakta (oran 1.36: 1) ve Birleşik Krallık'ta 150.000 özel güvenlik görevlisine karşılık 141.398 polis bulunmaktadır (oran 1.06: 1) (Button, 2007: 110-111; Steden-Sarre, 2007: 225). AB üyesi olmamakla birlikte bir Avrupa ülkesi olarak Norveç'te 12.000 özel güvenlik görevlisine karşılık 8.185 polis, yine Finlandiya'da 10.000 özel güvenlik görevlisine karşılık 7.500 polis bulunmaktadır (COESS, 2008).

Özel güvenlik görevlilerinin polis sayılarını geçtiği AB ülkelerine kıyasla kimi AB ya da Avrupa ülkelerinde de özel güvenlik görevlilerinin sayıları polis sayılarına yaklaşırken, bazılarında özel güvenliğin gelişimi hayli sınırlıdır. Özel güvenlik görevlilerinin sayısının polis sayılarına yaklaştığı ülkelerden biri olarak Almanya'da 2008 yılı itibariyle 250.000 polise karşılık 173.000 özel güvenlik görevlisi bulunurken, Hollanda'da 49.000 polise karşılık 33.158 özel güvenlik görevlisi, İsveç'te 18.000 polise karşılık 13.500 özel güvenlik görevlisi, Sırbistan'da 34.000 polise karşılık 28.000 özel güvenlik görevlisi ve Türkiye'de 218. 660 polise karşılık 158.839 özel güvenlik görevlisi bulunmaktadır[33] (COESS, 2008). Yine 2008 yılı itibariyle özel güvenlik görevlilerinin güvenlik bütünü içerisinde görece 'marjinal' kaldığı ülkelerden İtalya'da 425.000 polise karşılık 49.166 özel güvenlik görevlisi

[33] COESS'in Türkiye için verdiği polis ve özel güvenlik görevlisi sayıları Türkiye verileri ile benzerlik göstermekle birlikte, tam olarak doğru değildir. Türkiye'de 2009 Aralık sonu itibariyle 215.754 polis (Beşir Atalay, TBMM Bütçe Konuşması, 2009) ve yine 2009 Aralık sonu itibariyle istihdam edilen 160.829 özel güvenlik görevlisi bulunmaktadır (www.sgk.gov.tr, Aralık-2009). Üçüncü bölümde Türkiye özelinde gerek polis gerekse özel güvenlik üzerine yıllar itibariyle yaşanan istihdam değişiklikleri ayrıntılı olarak incelenmiştir.

bulunmakta, İspanya'da ise 223.000 polise karşılık 83.000 özel güvenlik görevlisi bulunmaktadır (COESS, 2008).

Kanada da özel güvenlik görevlilerinin sayısının polis güçlerini kat kat aştığı bir yapı sergiler. Ancak Kanada'da sadece güvenlik görevlilerinin polis sayılarını geçmesi sürecine değil, fakat aynı zamanda artan güvenlik görevlilerine kıyasla polis sayısının hızla düşmesi gibi bir olguya da tanıklık edilmektedir. Rigakos'un belirttiğine göre 1991 yılında Kanada'da 61.500 polise karşılık 104.800 özel güvenlik görevlisi bulunuyordu. 1999 yılına gelindiğinde ise polis sayısı 54.311'e gerilerken, özel güvenlik görevlilerinin sayısı 200.000'e yükselmiştir (Rigakos, 1999: 382)[34].

Latin Amerika'da ve Karayipler'de de -dünya genelinde olduğu gibi- neoliberalizmin belirgin niteliklerinden biri, yükselen toplumsal huzursuzlukları bastırmaya dönük baskıcı bir devletin ve özel kuruluşların yükselişi olmuştur. Bu durum polis gücünün askerileşmesinden büyük toprak sahiplerinin çıkarlarını koruyan ücretli paramiliter kuvvetlere, fabrikalardan süper marketlere kadar hemen her şeyi koruyan silahlı güvenlik güçlerine kadar belirginlik göstermektedir (Weis, 2005: 135). Bir Latin Amerika ülkesi olan Bolivya'nın neoliberal şiddet dalgası karşısında kendi güvenlik hukukunu yaratan ve linç eylemlerinin büyük bir yoğunlukla gözlemlendiği Cochabamba eyaletinde, bedelini ödemek karşılığında özel polislik hizmeti sağlayan 100'ün üzerinde özel güvenlik firması bulunmaktadır. Her ne kadar şehrin refah durumu daha iyi olan bölgelerine sıkışmış olsa da, bu güvenlik şirketleri

[34] Trevor Sanders'in 2005 tarihli çalışmasında Kanada'da özel güvenlik görevlilerinin sayısının 1991 yılında 46.651 iken, sayının 2001'de 78.919'a yükseldiği belirtilmektedir (Sanders, 2005: 175).

Cochabamba'nın hemen her yerinde görülebilmekte ve şehrin yoksul gecekondu bölgelerinde devletin doğurduğu boşluğu doldurmaktadırlar (Goldstein, 2005: 403). 2003 yılı itibariyle Kolombiya'da 190.000, Meksika'da 450.000, Brezilya'da 570.000, Venezüela'da 75.000, Şili'de 45.000, Orta Amerika Ülkelerinde 105.000, Arjantin'de 75.000, Peru'da 50.000 ve diğer Latin Amerika ülkelerinde 70.000 olmak üzere Latin Amerika genelinde toplam olarak 1.630.000 özel güvenlik görevlisi bulunmaktadır (Abelson, 2006: 2).

Komünizm sonrasında eski Doğu Bloku ülkelerinde yaşanan özelleştirme ve serbest piyasaya geçiş süreci de sadece ekonominin özelleştirilmesi ile sınırlı kalmamıştır. Los'un da belirttiği gibi, "post-komünist özelleştirme en başından itibaren ekonomik sektörün de ötesine geçmiş ve gizli kontrol aygıtının merkezine ulaşmıştır. Bu ise özel güvenlik aygıtının istihbarat, nitelikli işgücü, gözetleme teknolojisi, operasyonel kaynaklar, uluslararası istihbarat örgütleri ve ajanlarıyla ve organize suç örgütleriyle bağlantı gibi, stratejik önemde kaynaklara erişimini mümkün kılmıştır. Devletin demokrasiye dönüşüm sürecinde eski polis yapıları tahliye edilirken bu kaynaklar eski gizli servis çalışanlarının denetim ve gözetiminde doğmakta olan özel güvenlik piyasasına aktarılmıştır" (Los, 2005: 7). Post-komünist devletlerde özel güvenliğin doğuşu baskı aygıtlarının hızla "yerelleştirilmesiyle ve de dağılmasıyla karakterize olurken" (Los, 2005: 13) hemen tümünde devletin 'ortadan kalktığı' koşullarda özel güvenlik önemli boyutlara ulaşmıştır. 2005 yılı itibariyle komünizm sonrasının ülkelerinden Polonya'da 200.000, Bosna Hersek'te 2.000, Bulgaristan'da 130.000, Hırvatistan'da 15.000, Kosova'da 2.580, Makedonya'da 3.000, Moldova'da 3.000 ilâ 10.000, Karadağ'da 1.900 ilâ 2.400, Romanya'da 37.291, Sırbistan'da 30.000 ve

Rusya'da 850.000 özel güvenlik görevlisi vardır (Steden-Sarre, 2007: 229; Los, 2005: 13).

Özel güvenlik, hem şirket sayısı, hem güvenlik görevlisi sayısı ve hem de sektörün ulaştığı maddi boyutlar açısından dünya genelinde yükselişte olan bir sektördür. Örneğin ABD'de 1964'ten 1991'e kadar koruyucu ya da dedektiflik hizmetlerinde uzmanlaşmış özel şirketlerde istihdam edilenler % 746.8 oranında artmıştır. Aynı durum bu alandaki şirketler için de geçerlidir. Aynı tarihlerde anılan hizmetleri sağlayan şirket sayısındaki artış ise % 543 olmuştur. Söz konusu oranlar da bu endüstriyi ABD'nin en hızlı büyüyen ikinci sektörü hâline getirmiştir (Benson, 1998: 343-344). Sektör Fransa'da da hızlı bir gelişim göstermiştir. Özel güvenlik şirketi sayısında, Fransız Ulusal İstatistik Enstitüsü'nün verilerine göre 1981'den 1995'e gelindiğinde dört katın üzerinde bir artış gözlenmiş ve firma sayısı 606'dan 2.568'e yükselmiştir. 1983'te 11.500 olan özel güvenlik çalışanı sayısı da 1998'de 94.000'e yükselmiştir (Maillard-Roché, 2004: 129). 2007 itibariyle ise Fransa'da 250.000 polise karşılık 150.000 özel güvenlik görevlisi bulunmaktadır (COESS, 2008). Türkiye'de de sektör gerek şirket sayısı gerekse personel sayısı açısından istikrarlı olarak her yıl büyümektedir. Türkiye'de şirket sayısı özel güvenlik şirketlerini düzenleyen 5188 Sayılı Yasa'nın yürürlüğe girdiği 2004 yılının sonunda 29 iken, Nisan 2010 itibariyle bu sayı 1.212'ye ulaşmış; kimlik sahibi (çalışabilecek konumda olan) özel güvenlik görevlilerinin sayısı ise 2005 sonunda 59.303 iken, Nisan 2010 itibariyle sayıları 363.261'e ulaşmıştır (www.ozelguvenlik.pol.tr, 03.05.2010).

Özel güvenliğin gelişimi ve polis karşısında edindiği konum açısından ayrıcalıklı bir yere sahip olan Kanada'da sektörün gelişimi de oldukça hızlı olmuştur. Sanders'in belirttiğine göre:

> "1990'lar Kanada ekonomisi için inişli çıkışlı bir dönemdi. 90'ların başı, durgunluk, geniş çaplı iş kayıpları ve yüksek işsizlikle karakterize edilmekteydi. İşsizlik oranı 1992'de zirveye çıktı ve % 12.1'e yükseldi. Durgunluktan çıkışsa, daha önceki krizlere oranla oldukça zayıf kaldı ve 90'ların ilk yarısında asgari düzeyde yeni iş imkânı yaratılmasına yol açtı. Bunu izleyerek 1996'da da ekonomik yavaşlama hissedildi. 1997'den sonraki dönemse ekonomide ve istihdam olanaklarında iyileşme ibarelerinin hissedildiği dönem oldu… Bu dönemde soruşturma ve güvenlik hizmetlerinde çalışanların sayısındaki % 69'luk artış, Kanada'daki tüm endüstrilerde aynı dönemde gerçekleşen istihdam artışının neredeyse beş katı daha fazlaydı. Toplamda sanayide büyüme 1991 ile 2001 arasında % 15 oranındaydı. Bu dönemde sanayide büyüme asla % 3.5 oranını aşmadı. Hizmet üreten endüstriler bazında da istihdam oranı bu dönemde % 15 oranında arttı. Ekonominin genelinde ve hizmet üreten endüstrilerdeki bu % 15'lik istihdam artışıyla karşılaştırıldığında, güvenlik ve soruşturma hizmetlerinde çalışanların oranındaki % 69'luk artış oldukça dramatiktir" (Sanders, 2005: 177-178).

Güney Afrika da, dünyada özel güvenliğin son derece hızlı büyüdüğü ülkelerden birisidir. Ülke Aparheid sonrasına denk gelen dünyanın en hızlı özelleşmiş ve küreselleşmiş özel güvenlik sektörlerinden birisine sahiptir. Böyle olmakla birlikte, gerek sektörün edindiği boyutlar ve aldığı genel nitelik (küresel-yerel, kamusal-özel karışımı) ve gerekse devletin otoritesinin pekiştirilmesi açısından edindiği ayrıcalıklı konum nedeniyle de Güney Afrika deneyimi son derece ayrıcalıklı bir örnek olarak karşımızda durmaktadır. Çünkü,

> "Ülke gayrisafi yurt içi hasılası (GSYİH) içindeki payı dikkate alındığında, dünyanın en büyük özel güvenlik sektörüne sahiptir. 10 yıldan daha az bir zaman dilimi içinde, apartheid sonrası özel güvenlik endüstrisi, hükümet tarafından gayrimeşru olarak görülen bir sektör olmaktan çıkıp, artan oranda kamu-özel ortaklıklarına entegre edilmiş, hukukun ve düzenin tesis edilmesi için yaşamsal nitelikte görülen bir endüstriye dönüşmüştür. Bu dönüşüm, ağırlıklı oranda ulus ötesi bağlamda gerçekleşmiştir; zira özel güvenlik şirketleri otoritelerini küresel piyasalardan almaya başlamış, bu alanda uzmanlık bilgisine sahip olduğunu iddia etmiş ve neoliberal yönetişim formlarına evrilmiştir. Güney Afrika'da özel güvenliğin hızla genişlediği bağlam, özellikle yüksek suç oranlarının görülmesinden ve beyaz azınlığa hâkim olan korkunun artmasından bağımsız olarak değerlendirilemez. Apartheid'in sona erdiği 1994 yılında, özel güvenlik personeli sayısı kamusal polis sayısının üç katıydı ve bu sayı 1997'den 2000 yılına gelindiğinde 115 binden 166 bine yükseldi. Silahlı kuvvetler personelinde kısıntıya gidilmesi ve hem polislikte hem de silahlı kuvvetlerde daha önceki ayrıcalıklı gruplar için kariyer fırsatlarının budanmış olması, beyaz polis ve askerlerin hızla özel güvenlik işine katılmalarının yolunu açtı… Güney Afrika'nın güvenlik pazarı, dünyanın en hızlı büyüyen pazarlarından birisi hâline geldi ve 1990'lı yılların ortasında büyüme hızı yıllık yüzde 30'a ulaştı. Pazarın hızlı genişlemesine paralel olarak küreselleşme koşullarının da derinleşmesiyle birlikte, çokuluslu özel güvenlik şirketleri kârlı Güney Afrika pazarına girmek için fırsat kollamaya başladı… Hâlihazırda ülkede Özel Güvenlik Düzenleyici Kurumu'na kayıtlı 3.553 şirket bulunmakta ve bu şirketlerin kayıtlı 265 bin personeli bulunmaktadır. Bir karşılaştırma yapmak için kamusal polis sayısına bakmak yerinde olacaktır. Ülkede Güney Afrika Polis Servisi'ne kayıtlı polis sayısı Haziran 2004 itibariyle 98 bindir" (Abrahamsen-Williams, 2007: 243-244).

Tüm dünyada istihdam ve şirket boyutunda sürekli bir büyüme eğilimi sergileyen özel güvenlik endüstrisi, mali açıdan da önemli bir büyüklüğe ulaşmıştır. 1990 tarihli *İkinci Hallcrest Raporu* ABD ticari güvenlik piyasasını 1990 yılında yaklaşık 37.9 milyar dolar (1990 oranları ile 21.3 milyar sterlin) olarak tahmin ederken,

Avrupa'daki (Fransa, Almanya, İtalya, İspanya ve Britanya'yı ifade ediyor) toplam güvenlik ürünleri ve servisleri piyasasının değeri 1992 yılında yaklaşık 11.2 milyar sterlin olarak tahmin edilmiştir (Newburn, 2007: 29). 2008 itibariyle ABD tek başına iç güvenliğe 100 milyar dolar harcamaktadır ve bu rakamın 2015'te 180 milyar doları bulacağı tahmin edilmektedir (Neocleous, 2008: 151). Yine 2008 verileri ile Almanya'da sektörün yıllık cirosu 4.5 milyar euro iken, İngiltere'de sektörün yıllık cirosu 3 milyar sterlindir (COESS, 2008). Son 40 yılda büyük bir genişlemeye tanıklık edilen özel güvenlik piyasasının dünya çağındaki piyasa büyüklüğü 1990'lı yıllarda 56-57 milyar dolar iken[35], 2000 yılında 100 milyar dolara ulaşmıştır (Neocleous, 2008: 149). 2010 yılında ise piyasanın büyüklüğünün 200 milyar dolar civarında olacağı düşünülmektedir (Neocleous, 2008: 149). Yine 2003 tarihli bir çalışmaya göre sektörün dünyada hem piyasa büyüklüğü olarak ve hem de yıllık büyüme oranı bazında kıtasal dağılımı şöyledir: Kuzey Amerika'da piyasa büyüklüğü 42 milyar dolar ve yıllık büyüme oranı % 7-9, Avrupa'da 28 milyar dolar ve % 6-8, Japonya'da 5 milyar dolar ve % 7-9, Latin Amerika'da 4 milyar dolar ve % 9-11, dünyanın geri kalanında 7 milyar dolar ve % 10-11'dir. Sektörün tüm dünyadaki toplam piyasa büyüklüğü ise 86 milyar dolar ve dünya çapında yıllık büyüme oranı % 7-8'dir (Abelson, 2006: 2).

Son 40 yılda özel güvenlik sektöründe yaşanan ve yukarıda genel boyutları ile verilmeye çalışılan hızlı genişleme, sektöre eş zamanlı olarak ulus ötesi bir karakter kazandırmıştır. Ancak söz konusu ulus ötesi karakter sanılanın aksine yalnız güvenliğin savaş boyutu üzerine uzmanlaşmış olan özel askeri şirketler için söz

[35] *İkinci Hallcrest Raporu'nda yer verilen ve tezin* 148. ve 149. sayfalarında belirtilen verilerin toplamından elde edilmiştir.

konusu değildir. İç güvenlik alanında uzmanlaşmış özel güvenlik şirketleri de hızla ulus ötesi bir kimlik kazanmıştır. Bugün tüm dünyada var olan özel güvenlik şirketlerinin büyük bir çoğunluğu küçük ve orta büyüklükte yerel girişimler olsalar da, özellikle 1990'ların ikinci yarısından itibaren oldukça güçlü, tekelci nitelik kazanmaya başlamış küresel nitelikte özel güvenlik şirketlerinin doğuşuna da tanıklık edilmiştir. Bu şirketler,

> "… eriştikleri alan, sahip oldukları kaynaklar ve edindikleri gelirlerle birlikte, uluslararası politikada da etkin birer kuvvet hâline gelmeye başlamışlardır. Bu noktada bir dizi örnek, bu söylenenleri kanıtlamaya yetecektir. Örneğin İsveç merkezli Securitas şirketi, dünyanın en büyük özel güvenlik şirketlerinden birisidir. 1934 tarihinde kurulmuş olan şirket, ilerleyen yıllarda küresel bir aktöre dönüşmüştür. 1990'lı yıllarda orta ve doğu Avrupa'yı da içerecek şekilde, Avrupa'da hızlı bir genişleme evresi yaşamış, çoğunlukla da yerel firmaları ele geçirmiştir. Şirket 1999'da Kuzey Amerika pazarına Pinkerton'u satın alarak giriş yapmış ve 2000 yılında Burns Security firmasını alarak dünyanın en büyük özel güvenlik hizmeti temin eden şirketi hâline gelmiştir. Securitas bugün 30'dan fazla ülkede faaliyet yürütmekte ve 210 binin üzerinde çalışanı istihdam etmektedir. Stockholm borsasında hisseleri işlem gören bu şirketin yıllık geliri 9 milyar doları aşmaktadır[36]. Group4Securicor'un yakın tarihi ise,

[36] Securitas'ın resmi internet sitesinde 02.12.2009 tarihinde yayınlanan bir basın bültenine göre şirket Meksika'daki güvenlik şirketlerinden birisini de satın alarak, faaliyet yürüttüğü ülkelerin sayısını 40'a ve personel sayısını da 240.000'e çıkarmıştır. Aynı basın bülteninde şirket, Meksika'nın güvenlik sektörünün 6.000'in üzerinde şirket ile son derece parçalı bir yapıya sahip olduğunu ve gelecekte Securitas'ın bu yapı içerisinde pozisyonunu güçlendireceğini belirtmektedir. Bu açıklama, bizzat şirketin Meksika pazarında da tekelleşme stratejisinde olduğunun açık kanıtı niteliğinde bir beyan özelliği taşımaktadır (www.securitas.com). Ayrıca Securitas'ın sitesinde şirketin özel güvenlik hizmeti sektöründe küresel olarak yaklaşık yüzde 12'lik pazar payına sahip olduğu bilgisine yer verilmektedir (www.securitas.com). Securitas Türkiye pazarına da girmiştir. Şirketin Türkiye'deki tarihçesi ise şöyledir: "1990'lı yıllarda özel güvenlik sektörü ile tanışan Türkiye'de, 1992 yılında Ankara'da kurulan DAK Güvenlik, kuruluşunun hemen ardından sektöründe güven uyandırarak hızla yükselen bir grafik izlemiştir. 2002 yılının sonuna gelindiğinde Türkiye bir başka güvenlik firması ile daha tanışır. Ankara merkezli kurulan KARE Güvenlik, özellikle uluslararası standartlara uygun normlar oluşturması ile sektörde önemli bir yere sahip olur. Türkiye'deki güvenlik sektörüne yeni ve profesyonel bir anlayış kazandıran DAK ve KARE Güvenlik firmaları, sektörün uluslararası kuruluşları arasında kısa sürede dikkat çeker. Güvenlikte dünya lideri Securitas, Türkiye'de hızla büyüyen bu iki firmadan DAK Güvenlik'i 2006 yılı Nisan ayında, KARE Güvenlik'i ise 2006 yılı Aralık ayında satın alarak, markasını verir. Bugün, Securitas Türkiye Güvenlik Hizmetleri adıyla

sektörün genişlemesi ve küreselleşmesi bağlamında çarpıcı bir örnektir. Danimarkalı şirket Falck ile İngiliz şirketi Group4'un 2000 yılında birleşmesiyle başlayan bu süreçte şirket büyük bir hızla büyümüştür. 2002 yılında o zamanki adıyla Group4Falck, İngiltere'de dönemin ikinci büyük özel güvenlik şirketi olan Wackenhut'u satın almış ve bu sayede de faaliyet gösterdiği ülke sayısını 50'den 85'e, istihdam ettiği çalışan sayısını da 148 binden 230 bine çıkarmıştır. 2004 yazında şirket, yine İngiltere merkezli bir başka özel güvenlik şirketi olan Securicor ile birleşerek Group4Securicor adını almıştır. Securicor şirketi de, bu birleşmeden önce küresel genişlemede atak bir tutum izlemiş ve Güney Afrika'dan Gray Security şirketini 2000 yılında satın alarak Afrika kıtasında güçlü bir konum edinmişti. Bugün Group4Securicor şirketinin yıllık geliri 3.8 milyar dolardır, tüm dünyada 100'ün üzerinde noktada operasyonel durumdadır ve çalışan sayısı yine dünya genelinde 400 bini aşmıştır[37]. Son olarak bir İspanyol şirketi olan Prosegur ise, dünyanın en büyük üçüncü özel güvenlik şirketidir. 1976 yılında kurulan şirket hâlihazırda 70 binin üzerinde kişiyi istihdam etmekte ve özellikle de Avrupa ve Latin Amerika pazarında kendisine alan açmaktadır" (Abrahamsen-Williams, 2007: 239-240).

Sonuç olarak özel güvenliğin dünya genelinde 1990'lardan itibaren hızlı bir yükseliş sürecine girdiği ve bir iki ülkede polis sayılarına kıyasla görece marjinal boyutlarda kalmakla birlikte (örneğin İtalya) gerek sosyal güvenliğini gerileten (ABD, İngiltere, eski Doğu Bloku ülkeleri gibi) gerekse büyük oranda muhafaza eden (Finlandiya, Norveç gibi) hemen her ülkede istisnasız bir biçimde ya polis sayılarını kat be kat geçtiği ya da polis sayılarına yaklaştığı görülmektedir. Söz konusu özelliği ile özel güvenlik tüm dünyada yıllık ortalama % 7-8 (Kanada'da % 15, Güney Afrika'da ise

---

hizmetine güç katan kuruluş, Türkiye pazarının bölgesel dinamiklerini, uluslararası kalite ve deneyimleri ile birleştirerek hızla büyümektedir. Securitas Türkiye, Securitas Avrupa Güvenlik Hizmetleri'ne bağlı olarak faaliyetlerini sürdürmektedir. Türkiye genelinde, 975 hizmet noktasında projeler yürüten Securitas Türkiye'nin 2008 yılı itibariyle güvenlik görevlisi sayısı 5 bini aşmıştır" (www.securitas.com/tr/tr/).

[37] Group4Securicor şirketi 2009 Aralık itibariyle 530.000 çalışanı ile 110'un üzerinde ülkede operasyoneldir ve 2007 itibariyle yıllık geliri 8.8 milyar dolardır ve vergi öncesi kârı ise 375 milyon dolardır (Economic Times 2008 ve Weisbecker 2008'den aktaran Samara, 2009: 6).

% 30) gibi büyüme oralarını yakalayarak "neoliberal dönemde sermaye birikiminin sağlandığı en yeni alanlardan birisi" (Neocleous, 2007) olduğu kadar, yarattığı istikrarlı istihdam olanakları ile de 1990 sonrasının en önemli ve bu düzeyde istihdam yaratabilen tek iş kolu hâline gelmiştir. Özel güvenliğin sermaye birikimi açısından sunduğu olanaklar nedeniyle de 'sektörde' ulusal ve ulus ötesi düzeyde hızlı bir tekelleşme süreci başlamıştır ve bu tekelleşme sürecinde İsveç, İngiltere ve Güney Afrika menşeli şirketler başı çekmektedir.

Genel olarak özel güvenlik söz konusu özelliği taşıdığı gibi, özel olarak özel güvenliğin bir alt dalı ya da bileşeni olarak ifade edebileceğimiz özel askeri şirketler ve özel askeri endüstrisi de dünyanın çatışma alanlarında tıpkı özel güvenlik şirketleri ve bu alanda yatırım yapan teknoloji şirketlerinin tek tek ülkeler ya da küresel düzeyde gerçekleştirdiği atılım benzeri bir atılım içerisindedir.

Taulbee, kâr amacı güderek güvenlik alanında faaliyette bulunan özel güvenlik şirketleri ile özel askeri şirketlerin, özellikle Afrika'nın güçsüz devletleri söz konusu olduğunda son derece iç içe geçmiş bir görev alanına sahip olduklarına değinir. Bu bağlamda da "özelleşmiş savunma hizmetleri tedarikçileri" (privatized defense service providers) kavramını kullanır (Taulbee, 2002: 3). Taulbee özelleşmiş askerliğin rollerini ise şöyle sınıflandırır:

1- Saldırgan savaş operasyonları (özel askeri şirketler),
2- Karışıklığın hüküm sürdüğü ülkelerde özel müşterilere sunulan askeri güvenlik hizmetleri (özel güvenlik şirketleri),

3- Karışıklığın hüküm sürdüğü ülkelerde kamu ya da uluslararası özel müşterilere sunulan asayiş ve düzen operasyonları içeren askeri güvenlik hizmetleri (özel askeri şirketler),
4- İnsani koruma, operasyon ve destek (özel askeri şirketler/özel güvenlik şirketleri),
5- Askeri gözetim, stratejik danışma ve istihbarat (özel askeri şirketler),
6- Mayın temizleme (özel güvenlik şirketleri),
7- Ordu ve polis eğitimi (özel askeri şirketler/özel güvenlik şirketleri),
8- Askeri operasyonlar için lojistik ve tedarik (özel güvenlik şirketleri),
9- Rehin durumlarında danışmanlık ve/veya kurtarma operasyonları (özel askeri şirketler/özel güvenlik şirketleri) (Taulbee, 2002: 3-4).

Taulbee'nin iç içe geçen görev aşamaları nedeniyle güvenlik-savunma sözleşmesi çerçevesine sığdırarak tek bir potada erittiği yapılanmayı, Singer özel güvenlik şirketlerinin çatışmalı alanlarda yürüttüğü güvenlik hizmetlerini dışarıda bırakarak "özel askeri endüstri" olarak tanımlar ve söz konusu yapının bugün paralı askerler ve özel askeri şirketlerden oluştuğuna değinir. Bu bağlamda günümüzün savaşlarında devlet ordularının ve askerlerinin dışında yer alan bu özel yapı içerisindeki bileşenlerden biri olarak paralı askerlerin özelliklerini Singer altı maddede belirtir. Bunlar:

1- Yabancı Olmak: Bir paralı asker, savaşarak hizmet verdiği devletin bir vatandaşı değildir ya da o ülkede yaşamaz.

2- Bağımsız Olmak: Paralı askerlerden herhangi bir ulusal kuvvete (uzun vadeli) katılmaları beklenmez ve bunlar sadece sözleşmeyle (sınırlı bir süre için) bir işverene bağlıdırlar.
3- Savaşma Nedeni: Bir paralı asker, siyasi ya da dini amaçlar uğruna değil, kişisel kısa vadeli ekonomik çıkarları için savaşır[38].
4- İşe Alma: Paralı askerlerin göreve getirilmesi, yasal kovuşturmaya maruz kalmamak için dolaylı ve dolambaçlı yollardan yapılır.
5- Örgütlenme: Paralı asker birlikleri, sadece o anki amaç için bir araya gelen, geçici, bireysel asker gruplarıdır.
6- Hizmetler: Örgütlü hareket etmeyen paralı askerler, sadece ferdi müşterileri için savaşmaya odaklanır (Singer, 2009: 80).

Söz konusu özellikleri taşıyan paralı askerler, hem sayıca az hem de başarı düzeyleri düşük olsa da bugünün özel askeri yapılanması içerisinde mevcutturlar. Bugün hâlâ paralı askerlik uygulamasının direnmesinin en temel nedeni, "birçok bölgede yönetimin ve yasal sistemlerin bozulmaya uğramasının, girişimci eski askerlere manevra alanı ve talep fırsatları veriyor olmasıdır". Söz konusu maddi gerçeklik bağlamında hâlâ varlıklarını sürdüren paralı askerler "bugün pek çok ülkede merkezler kurarak, dünya çapında faaliyet gösterir. Örneğin, yalnızca Ukraynalı paralı askerlerin Abhazya, Cezayir, Angola, Bosna, Çeçenya, Hırvatistan, Dniester, Gine, Kosova, Liberya, Dağlık Karabağ, Sierra Leone, Tacikistan ve Zaire gibi

[38] www.katman.info'nun uluslararası editörü Mikhail Kokalev'in uzun süre Blacwater'da çalışmış, Irak'ta ve Guantanamo'da bulunmuş paralı asker Göran Bergland ile yaptığı söyleşi bu gerçekliği bir paralı askerin sözleri ile kanıtlamaktadır. "Katman: Şirkete giriş nedeniniz neydi? Bergland: Tabii ki yüksek kazanç. Katman: Ne kadar kazanıyordunuz? Bergland: Her görevde değişkendir. Görev yeri, riskleri, gerekli uzmanlık vb. etkenlerle… Katman: İlk görevinizde ne kadar, örneğin Irak'ta ne kadar aldınız? Bergland: Sözleşmeler fiks değildir. Aylık, yıllık, periyodik olabilir. Primler söz konusudur. Ama sizi aydınlatmamı isterseniz, yıllık ortalama 200-300 bin dolar olabilir (www.savaskarsitlari.org, 12.10.2006).

bölgelerde aktif olarak savaşmış olduğu söylenir. Ve bu savaşların çoğunda paralı askerler her iki taraf için de savaşmıştır" (Singer, 2009: 80-81).

Özel askeri endüstrinin bir diğer bileşeni olan özel askeri şirketlerin varlığı da, farklı bir bağlamda da olsa (feodal askeri yapılanma) tamamen "yeni bir olgu değildir" (Avant, 2004: 153). Modern devlet öncesinde bugünün şirketleri gibi kurumsallaşmış yapılar olmasa da devletler için asker ve genel olarak tüm gereksinimlerinin karşılandığı özel ya da paralı ordular temin eden büyük savaş örgütleyicileri vardı. Örneğin Machiavelli, paralı ordunun ilk örneğinin Kartacalılar'da görüldüğüne değinir (Machiavelli, 2004: 102). Francesco Sforza, Wallenstein, Louvois gibi isimler 16. ve 17. yüzyıllarda yalnız asker değil aynı zamanda askerin tüm ihtiyaçlarını da karşılayan, kısacası bir savaşı tüm boyutları ile organize eden büyük savaş örgütleyicileriydi (Tilly, 2001: 144-145). Oysa neoliberalizme özgü olarak gelişen özel askeri şirketler feodal dönemin bu savaş tedarikçileri ya da müteahhitlerinden oldukça farklıdır. Özel askeri şirketler her şeyden önce ulus devletlerden kurulu bir dünyada faaliyetlerini sürdürürler. Devletlerin şiddet tekelini elinde bulundurduğu bir ortamda devletlerin yasal izinleri ile kurulur ve yine devletlerin verdiği hukuksal kişilik sayesinde küresel arenada varlık gösterirler. Bunun dışında söz konusu şirketlerin özellikleri şunlardır:

1- Örgütlenme: Kurumsal yapı,
2- Savaşma Nedenleri: Bireyselden ziyade kurumsal getiri,
3- Serbest Pazar: Yasal, kamu tüzel kişileri,
4- Hizmetler: Daha geniş kapsam, çeşitliliği artmış müşteri tabanı,

5- İşe Alma: Kamusal, uzmanlaşmış,
6- Bağlantılar: Kurumsal holdinglerle ve mali piyasalarla bağlar (Singer, 2009: 87).

Yukarıda genel özellikleri belirtilen özel askeri şirketlere ilişkin olarak 1990'ların ortalarına kadar sürmekte olan yoğun tartışmalarda, paralı askerler hâlâ uluslararası sistem içerisindeki gayrimeşru bir anomali durumu olarak hor görülüyor ve tanımlamaya negatif çağrışımlar yükleniyordu. Ancak 1990'ların ortalarından itibaren durum radikal biçimde değişti ve hem hukuki hem de piyasa hedefleri doğrultusunda paralı askerliğe bir alternatif arayışı içerisinde olan Sandline International tarafından özel askeri şirket terimi icat edildi. Böylece tanımlama 1996 yılında sivil toplum örgütlerinin ve akademinin sözlüğüne girmiş oldu (Leander, 2006: 30).

Kavramsal olarak 1990'larda Sandline International tarafından geliştirilen özel askeri şirketler, "savaşla bir şekilde bağlantılı olan profesyonel hizmetler sağlayarak iş yapan ticari kuruluşlardır" (Singer, 2009: 24). Ancak bu alanda iş yapan şirketler oldukça farklı alanlarda uzmanlaşmıştır ve savaşın farklı boyutlarında iş görmektedir. Örneğin "Executive Outcomes ve Sandline gibi şirketler ve Armorgroup askeri eğitim ve yardım gibi savaş alanı dışında verilen hizmetlerden yanadır. Levdan silah temininde (ihtiyaç durulan silahların nereden bulunacağı) yardımda bulunurken, MPRI danışmanlık ve stratejik analiz (bu tip silahların nasıl en verimli şekilde kullanılacağı) hizmetleri verir. Asmara ve Network Security Management gizemlerle dolu istihbarat alanında hizmet sunarken, Brown&Root

askeri lojistik hizmetinin özelleştirilmesi gibi daha tehlikesiz bir kolda faaliyet gösterir" (Singer, 2009: 149-150). Bu nedenle birbirlerinden oldukça farklı alanlarda çalışan bu şirketleri Singer üçe ayırır. Bunlar:

1- Askeri hizmet tedarikçisi şirketler,
2- Askeri danışmanlık şirketleri,
3- Askeri destek şirketleridir (Singer, 2009).

Söz konusu sınıflandırma bağlamında ilk sırada yer alan askeri hizmet tedarikçisi şirketler, "taktik ortama odaklanmalarıyla tanınırlar. Askeri anlamda, bu tür şirketler, hat birlikleri ya da uzmanlar (örneğin savaş pilotları) şeklinde ve/veya doğrudan sahra birliklerinin komuta ve kontrolünde asıl mücadeleye dahil olarak, savaş alanının ön planında ihtiyaç duyulan hizmetleri temin ederler… Executive Outcomes, Sandline, SCI, NFD, Airscan, Sukhoi, Advantage Crown ve Kelly Clark Angola'da, Sierra Leone'de, Papua Yeni Gine'de, Kolombiya'da, Etiyopya'da, Endonezya'da başka yerlerde aktif savaş operasyonları yürüten bu tip özel askeri şirketlerin klasik örneklerindendir" (Singer, 2009: 156-157). Özel askeri şirketlerin ikinci türü olan askeri danışmanlık şirketleri ise, "operasyonun ayrılmaz parçası olan danışmanlık ve eğitim hizmetleri veren ve müşterinin silahlı kuvvetlerinin yeniden yapılandırılmasını sağlayan şirketlerdir. Bu şirketler stratejik, eylemsel ve/veya örgütsel analizlerde bulunurlar… Bu da, şirketlerin savaş alanında bizzat yer almamaları anlamına gelir… Bu sektördeki şirketler arasında Levdan, Vinnell ve MPRI yer alır" (Singer, 2009: 160-161). Askeri destek şirketleri de "tamamlayıcı askeri hizmetler sunarlar ve endüstrinin üçüncü sektörünü oluştururlar. Bu özelleşmiş

işlevler arasında, lojistik, istihbarat, teknik destek, tedarik ve taşımacılık gibi öldürücü nitelik taşımayan yardım ve destek yer alır. Endüstrinin genelinde tedarik zinciri yönetiminde görüldüğü gibi, bu tip askeri dış kaynak kullanımının da faydası, bu şirketlerin, müşterinin temel misyonunun bir parçası olan alanlarda değil de, ikincil görevlerde uzmanlaşmış olmasıdır. Böylece, bir müşteri ordusunun ayakta tutamayacağı kapasiteleri ve verimlilikleri oluşturabilirler. Müşterinin kendi ordusu da birincil işi olan savaşmak üzerine yoğunlaşabilir. Ronco ve BRS gibi şirketler bu türün örnekleridir" (Singer, 2009: 162-164).

Yukarıda özelliklerine ve çeşitlerine değinilen özel askeri şirketlerin müşteri profili, devletlerden çokuluslu şirketlere, muhalif yerel gruplardan uyuşturucu kartellerine ya da uluslararası kuruluşlara[39] kadar çeşitlilik arz etmektedir. Diğer taraftan askeri hizmet satın alan devletler de örneğin yüksek kapasiteli ABD gibi devletlerden Sierra Leona gibi zayıf devletlere kadar uzanmaktadır. Ayrıca gerek çokuluslu şirketler gerekse ABD gibi devletlerin faaliyet ya da çatışma alanlarındaki askeri hizmetlerden yararlanma süreçleri de kendi içinde çeşitlilik arz etmektedir. Öyle ki bu devletler ve şirketler amaçlarını gerçekleştirmek için özel askeri şirketlerden ya da özel güvenlik şirketlerinden güvenlik hizmeti satın alabildikleri gibi, yeri geldiğinde faaliyet sahalarındaki devletlerin askeri güçlerini ve milis kuvvetlerini de kendi özel çıkarlarının korunması karşılığında finanse edebilmektedirler. Örneğin aynı anda hem Shell hem de Chevron Nijerya'daki tesislerini korumak için Nijerya ordusuna ve polisine maddi destek vererek ev sahibi ülkenin güvenlik güçlerinin kendi özel çıkarlarının bulunduğu bölgelere yerleştirilmesi için gereken finansmana

[39] 1990'lı yıllarda BM tarafından yürütülen hemen tüm çok taraflı barış operasyonları sırasında özel güvenlik ve özel askeri şirketler varlık göstermiştir (Avant, 2004: 153).

katılmışlardır. Öyle ki bu uygulama kendisine halk dilinde "Shell-Polisi" gibi bir karşılık bile bulmuştur. BP ise Kolombiya'daki boru hattını korumak için, yerel güçleri yetiştirmesi amacıyla Defense Systems Limited (DSL) şirketini tutmuştur (Avant, 2004: 154; Avant, 2007: 153).

Soğuk Savaş'ın sona ermesinin ardından beliren 'yeni dünya düzeni' içerisinde 1990'lar süresince gelişen özel askeri endüstri açısından, 11 Eylül bir dönüm noktası olmuştur (Zabcı, 2004: 22). Bu anlamda özel askeri şirket personelinin örneğin ABD'nin aktif görevdeki personeline oranı 1. Körfez Savaşı sırasında 1'e 58 iken[40] (9.200 özel askeri şirket personeline karşılık 541.000 asker), bu oran Bosna Savaşı'nda 1'e 15'e (1.400 özel askeri şirket personeline karşılık 20.0000 asker), ABD tarafından "Irak'ın Özgürleşmesi Operasyonu" olarak adlandırılan 2. Irak İşgali'nin başlarında 1'e 10'a yükselmiş ve 2006 yılında ise oran Irak'ta 1'e 6'ya kadar çıkmıştır (21.000 özel askeri şirket personeline karşılık 140.000 asker) (Avant, 2004: 153; Avant, 2006: 330). ABD Hükümet Hesapverilebilirliği Ofisi (United States Government Accountability Office-GOA) tarafından Temmuz 2005 tarihinde hazırlanan rapor, ABD Hükümeti'nin özel güvenlik temin edicileri ile işbirliğine dayalı bir çalışma ilişkisi geliştirdiğine değinirken, söz konusu ilişkinin kontrol değil koordinasyon üzerine kurulu olduğunu belirtmektedir. Söz konusu rapor 2005 yılı itibariyle Irak'ta 60'a yakın güvenlik temin edicisi şirketin ve 25.000'in üzerinde özel güvenlik personelinin bulunduğunu belirtmektedir. Raporda anılan şirketlerin bir kısmının Amerika kaynaklı bir kısmının da yabancı ülke kaynaklı olduğu, yine bu şirketlerin personellerinin ise Amerikalı, İngiliz, Güney Afrikalı, Nepalli, Fijili, Sri Lankalı, Kürt ya da Araplardan oluştuğu belirtilmektedir. Rapora göre söz konusu

[40] Avant 2004 tarihli makalesinde bu oranı 1'e 50 olarak belirtmektedir (Avant, 2004: 153).

güvenlik sağlayıcılarının sağladığı hizmetler şu alanlarda gerçekleşmektedir: ev ya da çalışma alanlarının statik güvenliği, yüksek rütbeli ABD yetkililerinin kişisel koruması, hükümet çalışanlarının, sözleşme sahibi şirket çalışanlarının ya da Irak'a giden diğer kişilerin eskortluğu, Irak'tan geçmek durumunda olan araç ve kullanıcılarının konvoy güvenliği, güvenlik danışmanlığı ve planlaması (GOA Raporu, 2005: 8-9). Ve ABD'nin yalnızca altı güvenlik şirketi ile sadece Ağustos 2003 ve Mayıs 2004 arasında imzaladığı sözleşmelerin bedeli 456 milyon dolardır (GOA Raporu, 2005: 13). 2006 yılında Irak'ta hemen tamamı Anglo-Amerikan menşeli 400 civarında özel güvenlik şirketinin olduğu tahmin edilmektedir (Gordon, 2006: 45). Diğer taraftan 2003-2008 arasında 100.000'in üzerinde özel askeri yüklenici Irak'ta konuşlandırılmıştır (Singer, 2009: 391).

Irak'ta, 21.000 çalışanı ile bulunan ve ABD Hükümetin'den 16 milyar dolarlık ihale alarak Irak'taki en büyük ihaleci firma olan Halliburton Şirketler Grubu'nun bağlı şirketlerinden Kellogg Brown & Root'un (KBR) (Stockman, 2008), yanı sıra Lockheed Martin, Bechtel, Blackwater, DynCorp, Vinnell, MPRI, Aegis gibi bu alanın tanınmış büyük özel askeri-güvenlik şirketleri de ABD'den ihale alan şirketler arasındadır. Amerikan ve İngiliz askerlerinin sayısına yaklaşan sayıları, savaş bütçesinin önemli bir bölümünü oluşturan bütçeleri ve Irak'ta edindikleri konum ile söz konusu şirketler 2. Irak İşgali'ni tam anlamıyla "özelleşmiş savaşın doruk noktası" hâline getirmişlerdir (Zabcı, 2004: 37). Öyle ki 1990 yılında özel askeri endüstrinin küresel güvenlik piyasasındaki gelirleri 55.6 milyar dolar iken, bu gelirin tahminlere göre 2010'da 202 milyar dolara yükselmesi beklenmektedir (Avant, 2004: 154).

V. Kamusal ile Özel Arasında Melez Bir Alan: Güvenlik Yönetişimi Bağlamında Özel Güvenliğin Konumu

Devlet müdahaleciliğinin neoliberal formunda, kamusal ve özel kurumların tek bir işlevsel bütünlük içinde birbirlerine bağlanmaları gerçekliği, müdahaleci devlet döneminde eriştiği boyutların daha da ilerisine geçmiştir[41]. Bugün yönetişim olarak karşımıza çıkan gerçeklik bunun en tipik örneklerindendir. Bizzat devlet yönetimi özel ile kamunun iç içe geçtiği girift, siyasetten uzaklaşmış bir mekanizma aracılığı ile teknokratik olarak idare edilmeye başlamıştır. Anılan dönemde kamusal hizmetlerin ve yatırımların artan oranda kamu-özel ortaklıkları aracılığı ile yürütülür olması ve devletin şiddet tekelinin giderek özel kişiler ve kurumlar aracılığı ile belirli

[41] Habermas, burjuva kamusal alanının müdahalecilik ile birlikte değişen yapısını anlatırken şöyle bir tespitte bulunur: "… uzun vadede devletin toplumsal alana müdahalesine, kamusal yetkilerin de özel birliklere devredilmesi tekabül edecektir. Kamusal otoritenin özel alanı kaplayan genişlemesi de, karşıt süreç olarak toplumsal gücün yerine devlet gücünün ikame edilmesiyle bağlantılıdır. İşte toplumun giderek artan devletleştirilmesi ile koşut olarak kendini dayatan devletin toplumsallaştırılması şeklindeki bu diyalektik, burjuva kamusunun temellerini, yani Devlet ile Toplum arasındaki ayrışmayı tedricen tahribata uğratır. Bu iki alan arasında ve aynı zamanda bu iki alanın birlikte oluşturdukları sahada, 'kamusal' ile 'özel' arasındaki ayrımdan kopan, yeniden-siyasallaşmış bir toplumsal alan meydana gelir" (Habermas, 2003: 256-257). Habermas'ın serbest rekabetin ortadan kalktığı koşullarda (1875'ten itibaren), ekonomik alanda yaşanan tekelleşme ile birlikte burjuva toplumunun tarafsızlıktan uzaklaşmasına bağlı olarak geliştiğini tespit ettiği bu yeniden-siyasallaşmış toplumda, "bizzat özel kurumlar, önemli ölçüde, yarı kamusal bir karakter kazanmışlardır; özel ekonomik birimlerin siyasal benzeri karakterinden söz edilebilir. Burjuva toplumunun kamusal yönden önem taşıyan özel alanının ortasında, devletin ve toplumun kurumları, kamusal ve özel kavramlarıyla artık ayrıştırılamayan tek bir işlevsel bütünlük içinde birbirlerine bağlanırlar. Böylelikle, yeniden siyasallaştırılmış bir toplumsal alan oluşur" (Habermas, 2003: 259, 265). Bu anlamda müdahaleciliğin zirvesi olarak kabul edilen ulusal-sosyal devlet koşullarında, devletin toplumsallaştığı oranda sivil toplum da giderek artan oranda siyasallaşarak "kamusal güçlerin özel ellerde toplandığı" bir yapıya doğru evrilmiştir. Söz konusu bu iç içe geçmiş yapı, işlevsel olarak bütünlük arz eden yeni melez bir yapı inşa etmiştir. Devletin 1940'lardan itibaren yoğunlaştırdığı ve çeşitlendirdiği bu melez yapısının, ağırlıklı olarak toplumun geniş kesimlerini oluşturan yoksullar/işçi sınıfı lehine olan sosyal yönleri, çağdaş küreselleşme (neoliberalizm) ile birlikte devletin küçültülmesi, liberalleşme, yeniden düzenleme (deregülasyon), piyasa dostu yapılar gibi kavramlar üzerinden törpülenerek ortadan kaldırılırken (Harvey bu süreci "el koyarak birikim", Bauman'ın ise "yeni mülksüzleştirilme: bu kez devletinki" biçiminde ifade eder [Harvey, 2004; Bauman, 1999a]), iddia edildiğinin aksine devlet müdahaleciliği serbest piyasa lehine ortadan kalkmak bir yana, tam da bu piyasa dostu yapıları yaratan biricik güç olarak daha da derinleşmiştir. Bu anlamda burjuva devlet Franz Neumann'ın belirttiği gibi, "burjuva çıkarlarının siyasal ve toplumsal durumu ne kadar gerektirmişse, daima o kadar güçlü olmuş" ve daima onun gerektirdiği biçimler altında varola gelmiştir (Franz Neumann 1939'dan aktaran Habermas, 2003: 259). Dolayısıyla neoliberal dönemin müdahaleciliği de sermayenin lehine olacak biçimde dönemin gereksinimlerine uyarlanmış, sosyal yüklerinden arınarak yeniden yapılanmıştır.

bir ortaklık içerisinde kullanılması durumu da bu girift yapıyı bütünlemektedir. Dolayısı ile neoliberal dönemde burjuva devlet artan oranda kamusal-özel ayrımlarının silikleştiği bir alan olarak belirmiştir.

Kamusal-özel ayrımlarının silikleşmesi sürecinin en görünür alanlarından birisi olarak özel güvenliğin gelişimi ile birlikte, "daha önce sadece devletin sorumluluk alanında bir işlev olarak kavranan güvenlik, hükümet dışı, özel aktörler tarafından da gerçekleştirilen bir hizmet hâline gelmiştir" (Zabcı, 2009a: 2). Bu anlamda dünyanın son 40 yılında tanıklık ettiği yeni bir gelişme olarak özel güvenlik[42] olgusu, gerek yerel (tek tek devletler) boyutunda gerekse küresel boyutta "geleneksel olarak inşa edilmiş 'içerisi-dışarısı', 'küresel-yerel' ve de 'kamusal-özel' gibi bölünmeler üzerinden tam olarak anlaşılamaz. Bu nedenle çözümlemelerde 'devlet-mekân-otorite' üçlüsü arasındaki geleneksel evliliğin devletle devlet-dışı aktörler arasındaki etkileşimler ve yeni ağlar lehine parçalanması, dağılması gerekmektedir" (Abrahamsen-Williams, 2007: 238). Abrahamsen ve Williams'ın Güney Afrika'nın Cape Town kenti özelinde yaptıkları çalışmanın bulguları, hem küresel hem de yerel aktörleri birlikte barındıracak biçimde kamusal ile özel yönetimin melezleşmiş izlerinin özel güvenlik bağlamında açıklıkla gözlemlenebileceği bir örnek alan sunar (Abrahamsen-Williams, 2007: 239). Bu anlamda özel güvenlik olgusunun geleneksel kamusal-özel ayrımı aşılarak incelenmesi, hem neoliberal evrede gün yüzüne çıkan kapitalist devletin kamusal-özel ayrımlarını aşan karakterini netleştirecek ve hem de güvenlik alanının melezleşmiş yapısını ortaya koyduğu oranda otoriter devletçilik açısından özel güvenliğin taşımakta olduğu anlamı pekiştirecektir.

[42] Özel güvenlik İngilizce literatürde sıklıkla özel polislik (private policing) olarak ifade edilmektedir.

Diğer taraftan, özel güvenliğin gelişimi üzerinden güvenlik alanında yaşanan söz konusu bu dönüşüm, güvenliğin daha çok özel aktörlerden tedarik edildiği Avrupa'nın feodal dönemine bir geri dönüş olarak değerlendirilemez[43]. Bugün ortaya çıkan durum "bir geriye dönüş değil, şiddetin kapitalizme entegrasyonu ve metalaşması süreci olduğu oranda yepyeni bir gelişmedir. Dolayısıyla güvenliğin sadece kamusal otorite tarafından sağlanmadığı kapitalizm öncesi dönemlerle benzerlik taşımamaktadır" (Paker, 2009: 214). Bugün söz konusu olan gerçeklik, şiddet tekeli olarak ulus devlet veri iken, piyasalaştırma-metalaştırma süreçlerinin güvenlik alanında yarattığı devlet ile özel şirketlerin bir tür iç içe geçmesi sürecidir. Bu Garland'ın "devlet, güvenliğin tedarikinde karma bir ekonomi içinde faaliyet gösterir" (Garland, 2001: 173) dediği duruma ya da Jonston'ın özellikle iç güvenlik bağlamında kullandığı "güvenlik yönetişimi" durumuna denk düşer (Jonston, 2007: 25).

Abrahamsen ve Williams'ın özel güvenlik şirketlerinin otoritesinin üç kaynağından birisi olarak ifade ettikleri melez güvenlik şebekelerine eklemlenme durumu tam olarak güvenliğin neoliberalizme özgü melez karakterine ve özel güvenliğin bu yapı içerisindeki konumuna işaret etmektedir. Abrahamsen ve Williams'a göre söz konusu şebekeler "ne devlet otoritesinden bağımsızdır, ne de bu otoriteye

[43] James Nathan, "The New Feudalism" makalesinde dünyanın dört bir yanına dağılmış olan çokuluslu şirketlerin, kendi askeri güçlerine sahip olduğu yapıları açıklarken "yeni feodalizm" kavramını kullanmaktadır (Nathan, 1981). Yine aynı dönemlerde Shearing ve Stenning de Kuzey Amerika'nın, devasa mülk parçalarının ve birleşmiş alanların özel kurumlarca kontrol edildiği -ve denetlendiği- "yeni feodalizmi" tecrübe ettiğini belirtmişlerdir (Shearing-Stenning, 1983: 503). Ancak çokuluslu şirketlerin dünyanın pek çok yerinde yarattığı bu küresel-yerel, özel-kamusal karışımı yapılanmalar devletlerin şiddet tekeli olarak kabul edildiği bir ortamda ve bizzat bu devletlerin hukuksal olarak var ettiği yapılar olarak gerçekleşmektedir. Bu anlamda Hall ve Ikenberry'nin "Avrupa istisnası" (Hall-Ikenberry, 2005: 47) olarak ifade ettiği Avrupa feodalizminin kapitalizm öncesi parçalı ve hiyerarşik askeri yapısı ile bugün kapitalizm, ulus devlet ve şiddet tekeli bileşenleri ile birlikte yürüyen kamusal-özel melez askeri yapısı arasında bir benzerlik söz konusu değildir.

indirgenebilirdir. Bunlar güvenliğin temin edilmesinde yeni düzenlemeleri temsil ederler ve aynı zamanda güvenlik alanında otoritenin pekişmesi adına hareket eden önemli aktörlerdir de… [Bu anlamda] hâlihazırda doğmakta olan şey, çok daha karmaşık bir yapıdır" (Abrahamsen-Williams, 2007: 250).

Bu karmaşık yapı, artık salt devletin 'kamusal' güvenlik/zapt etme aygıtları ile düzen ve kontrolü sağladığı aşamadan, hem suç kontrolünün hem de burjuvazinin iyi düzeninin tesisinin giderek 'güvenliğin çeşitlendiği koşullarda' 'polis tarafından yönetildiği, idare edildiği' bir aşamaya geçişi ifade eder. Bu durum, sınıf mücadelesinin güçlü olduğu müdahaleci döneme kıyasla, devletin sosyal yönlerinin törpülendiği oranda toplumsal denetimin de 'sosyal' boyutlarından arındığı ve devletin yükselen baskıcı özelliğine koşut olarak iki baskı aygıtı olan polis ve özel güvenlik tarafından gerçekleştirildiği, tam anlamıyla bir "güvenlik yönetişimi"ne denk düşer (Jonston, 2007: 25). Söz konusu güvenlik yönetişimi kamusal ile özel olanın farklı bağlamlarda iç içe geçtiği son derece karmaşık yepyeni bir bileşim olarak karşımıza çıkar.

Güvenlik alanında kamusal ile özelin karışımının görünümlerinden ilki, neoliberalizm ile birlikte uygulamaya konudan devletin küçültülmesine dönük reformlar bağlamında kendisini ortaya koyar. Söz konusu bağlamda genel olarak Yeni Kamu Yönetimi Anlayışı gibi yeni yönetim pratikleri, bu çerçevede polisliğe dönük olarak geliştirilen reformlar ve güvenliğin karma ekonomisine yönelik olarak gelişen dönüşümler,

> "… aynı anda hem kamusal polisliğin dramatik bir biçimde piyasalaşmasına, eş zamanlı olarak da özel güvenliğin kamulaşmasına yol açtı. Bu durum güvenlik alanında yeni ve karmaşık bir işbölümüne işaret ediyor. Bu işbölümünde kamusal değerler özel çıkarlar etrafında dönüyor. Dahası bu durum, hizmet sağlayıcılar ve çoklu gözeticiler arasında yeni ittifaklar ve ilişkiler gelişmesine yol açıyor. Crawford ve ekibinin çoklu polislik başlıklı araştırması, tek başına sadece kamunun özel güvenlik hizmeti satın almasına işaret etmiyor, aynı zamanda özel sektörün kamusal polisleri kiraladığı bir durumu gösteriyor. Avrupa'nın en büyük alışveriş merkezi Metro Centre, çok gelişmiş bir güvenlik ve gözetleme sistemine sahip olmasına, karmaşık bir kontrol teknolojisi ve küçük bir orduyu andıran güvenlik görevlileri bulundurmasına rağmen, neden Northumbria Polis Karakolu'ndan 12 polis görevlisi almaya çalışıyor? Bu tam da birkaç yıldır yapıyor oldukları şey. Bunun yanıtı şunlarda saklı. Yanıt sembolik gücün, kültürel otoritenin ve kamusal meşruiyetin bir bileşime dayalı olduğu kadar, daha da önemlisi bilgiye ve özellikle suça ilişkin verileri kapsayacak şekilde istihbarata erişim amaçlı olmasında. Bu örneklerin de gösterdiği gibi, kamusal polis özel çıkara dayalı düzeni ilerletmek için kullanılıyor" (Crawford, 2006: 463-464)[44].

Crawford'un iç güvenlik bağlamında tespit ettiği gelişmenin uluslararası arenadaki yansıması, çokuluslu şirketler ile güçsüz devletler arasında geliştirilen askeri ilişkilerde kendisini gösterir. Avant'a göre "çokuluslu şirketler doğrudan ev sahibi ülke hükümetleriyle de çalışmaya başlamış ve şirketlerin özel çıkarlarının güvenliğini sağlamak için ev sahibi ülkenin güvenlik güçlerinin bu bölgelere yerleştirilmesi için finansmana katılmışlardır. Nijerya'da kullanılan 'Shell-Polisi' terimi, bunun örneklerinden sadece birisidir" (Avant, 2007: 153).

[44] Crawford'un tespit ettiği gerçeklik, Abrahamsen ve Williams'ın özellikle Yeni Kamu Yönetimi (New Public Management) stratejilerine dönük küresel söylem ve pratiklerle birlikte kamu-özel ortaklığına dönük hamlelerin, katı biçimde yapılandırılmış kamusal-özel ayrımının geçerliliğini ortadan kaldırdığına dair tespitleri ile uyuşmaktadır (Abrahamsen-Williams, 2007: 242).

Doğrudan polislerin özel güvenlik şirketlerinde istihdam edilmesinin dışında söz konusu iç içe geçmenin ikinci görünümü ise polisin kimi hizmetlerinin özel güvenlik eliyle taşeronlaştırılması ya da polise ait bina ya da tesislerin özel güvenliğin hizmetine sunulmasıdır. Los'un belirttiği gibi "bazı polis merkezleri sportif salonlarını özel güvenlik çalışanlarının hizmetine sunmakta, binalarında özel güvenlik şirketlerine ofis alanı açmakta, polis ve özel güvenlikçiler için ortak eğitimler düzenlemekte ve illegal yollardan çeşitli görevleri özel sektörün taşeronluğuna devretmektedir. Bazı durumlarda bu iki yapı arasındaki yasadışı birleşme sonucunda, sokaklarda polis ya da özel güvenlik araçlarıyla ortak devriye gerçekleştirilmesine kadar gitmektedir" (Los, 2005: 10).

Güvenlik alanının melezleşen karakteri üçüncü olarak kendisini suç kontrolünün yeni yapılanmasında ortaya koyar. Bu anlamda "polisliğin ve cezalandırmanın yanı sıra üçüncü bir hükümetsel sektör olarak beliren" özel güvenlik, "suç ve güvenlik sorunları üzerine etkinlik gösteren farklı otoriteleri birbirine bağlayacak şekilde suç önleme kurumları, kamu-özel ortaklıkları, topluluk polisliği düzenlemeleri ve çok taraflı çalışma pratiklerinden oluşmaktadır. Bu yeni sektör devletle sivil toplum arasında konumlanan aracı, sınırda bir pozisyondadır ve kriminal adalet kurumlarını yurttaşların, toplulukların ve şirketlerin faaliyetleri ile bağlantılandırır. Bu gelişmenin temel sonucu, suç kontrol alanının formel sınırlarının artık kriminal adalet devletinin kurumları tarafından belirlenmediğidir. Artık bu alan, devletin ötesine uzanır, sivil toplumun aktör ve kurumlarını dahil eder ve suç kontrol pratiklerinin devlet kurumlarından belirli bir mesafede organize edilip yönetilmesine izin verir. Böylece suç kontrolü, sadece kriminal adalet uzmanlarının sorumluluğu

olmaktan çıkar ve tüm sosyal ve ekonomik aktörlerin sorumluluğu hâline gelir" (Garland, 2001: 170).

Güvenliğin melezleşen karakterine rengini veren son gelişme ise, özel güvenlik alanının çok büyük bir ağırlıkla eski asker, polis ve istihbaratçılardan oluşmasıdır. Bu durum eski Doğu Bloku ülkelerinden Güney Afrika'ya, ABD'den Türkiye'ye kadar böyledir. Örneğin Polonya'da "devletin demokrasiye dönüşüm sürecinde eski polis yapıları tahliye edilirken bu kaynaklar eski gizli servis çalışanlarının denetim ve gözetiminde doğmakta olan özel güvenlik piyasasına aktarılmıştır" (Los, 2005: 7). ABD'de ise ABD İç Güvenlik Bakanı Tom Ridge ve yardımcısı Asa Hutchinson hükümetteki görevlerinden ayrılarak ayrı ayrı kendi güvenlik şirketlerini kurarken (Amoore, 2009: 49) -ABD menşeli pek çok şirket emekli askerler tarafından kurulmuştur-, ABD menşeli olan Black Water'ın kurucusunun şirketi kurarken ve ABD Hükümeti'nden hem Irak'ta ve hem de Afganistan'da ihale alırken ABD Merkezi Haber Alma Örgütü'nün (Central Intelligence Agency-CIA) ajanı olduğu 2009 sonlarında basına yansıyan haberlerle kanıtlanmıştır (Risen-Mazzetti, 2009). Güney Afrika'da ise "silahlı kuvvetler personelinde kısıntıya gidilmesi ve hem polislikte hem de silahlı kuvvetlerde daha önceki ayrıcalıklı gruplar için kariyer fırsatlarının budanmış olması, beyaz polis ve askerlerin hızla özel güvenlik işine katılmalarının yolunu açmıştır" (Abrahamsen-Williams, 2007: 243). Yine Türkiye'de 2004 yılında çıkarılan yasanın, özel güvenlik şirketi yöneticilerinde dört yıllık yüksek okul mezunu olma ve özel güvenlik temel eğitimini başarıyla tamamlamış olma şartlarını aradığı ve özel güvenlik eğitimi verecek olan kurumların yasanın henüz çıkmış olmasından ötürü kurulamadığı koşullarda sektöre ilk hareketi veren,

kolluk güçlerinden ayrılmış ya da emekli olmuş dört yıllık yüksek okul mezunları olmuştur (Morgül-Aytar, 2007: 91).

Sonuç olarak özel güvenliğin gelişimi ile birlikte, "devletin rolü yeniden tanımlanmaktadır". Ve bu sorgulama ve yeniden tanımlama süreci dahilinde "diğer alanlarda olduğu gibi polislik alanında da devlet yönetici ve kolaylaştırıcı rolünü üstlenmektedir. Ne bireysel ne de kolektif düzeyde nüfusun güvenlik taleplerini karşılamak artık gerekli değildir. Ama bunun yerine devlet, özel güvenlik de dahil olmak üzere bu hizmeti üretenler tarafından, geniş kapsamlı ve zaman zaman çatışmalı taleplerin karşılanabileceği bir çerçeve yaratmaktadır" (Singh, 2005: 162-163). Devlet, polislik alanında kamusal ile özel otoritelerin birbirine karıştığı yeni ve melez bir yapı içerisinde kendisine yeni bir idareci konum geliştirmiştir ya da devlete neoliberal dönemde böylesi bir rol biçilmiştir. Bu dönüşüm, devletin artık giderek "genişletilmiş güvenlik ağları" ya da "şebekeleşmiş güvenlik yönetişimi" bağlamında hareket ederek güvenlik hizmetlerini karşıladığı ve "güvenliğin melezleşen doğası" bağlamında özel güvenliğin giderek önemini artırdığı ve manevra alanını genişlettiği bir yapı oluşturur (Murray, 2004: 156). Ki aynı yapı eşzamanlı olarak devletin de manevra alanını genişleten bir özellik sergiler. Kısacası özel güvenlik, devletin baskıcı karakterinin ön plana çıktığı ve eş zamanlı olarak daha esnek yapılanma kabiliyetinin de geliştiği neoliberal dönemde gelişen bu melez güvenlik alanının, polis ile birlikte asli bileşeni olarak belirir.

VI. Özel Güvenliğin Toplumsal Polislik İşlevi: Burjuva Toplumsal Düzeninin Sürdürülmesi

Gramsci, Hapishane Defterleri'nde, burjuva sınıfının kendinden önce gelen aristokrasinin sistemini kendi kültürel ve ekonomik düzeyine çekerek, bütün bir toplumu soğurabilme yeteneğine sahip olduğu ve kendisini sürekli hareket hâlinde bir organizma olarak sunduğu tespitinde bulunur (Gramsci, 1971: 260). Bu tespitinin ardından gelen cümlede de, burjuvazinin söz konusu "sürekli hareket hâlinde" olma hâlinin doğal sonucu olarak "devletin bütün işlevlerinin dönüşüme uğradığı" tespitini yapar. Gramsci'nin yerinde tespiti ile burjuvazi "sürekli hareket hâlindeki bir organizma" olarak feodal devleti kökten değişime uğratarak kapitalist devleti kurmuştur. Ancak bu yeni yönetici sınıf, yalnız yeni bir devlet biçimi şekillendirmekle kalmamış, aynı zamanda da o "sürekli hareket hâlinde olma" özelliği ile kurduğu yeni devleti de 300 yıllık varlığı süresince yaşadığı tüm ekonomik krizlere rağmen yeniden ve yeniden yapılandırmış ve her yeni birikim stratejisinde devleti yeniden yapılandırırken bağımlı sınıflar üzerindeki egemenliğini ve hegemonyasını da yeni aygıtlarla yeniden tesis etmeyi bilmiştir. Bu nedenlerle kapitalist devlet de "kapitalizmin yeniden-üreyiş süreci boyunca önemli dönüşümlere maruz kalmış" (Poulantzas, 2006: 137) ve tarihselliği içerisinde her yeni birikim rejiminde yeni aygıtlarla yeniden yapılanarak biçim değiştirmiştir.

Sürekli hareket hâlinde olan bir organizma olan burjuvazinin devleti olarak kapitalist devletin varlık nedeni ve özü, sermaye birikiminin sürekliliğinin koşullarını yaratmaktır. İşte tüm değişim süreci içerisinde değişmeden kalan "katı çekirdek" ve

"devleti kapitalist kılan şey" de, devletin sermaye birikiminin sürekliliği için üretim ilişkileri ve toplumsal işbölümünde üstlendiği bu işlevdir (Poulantzas, 2006: 137). Diğer taraftan ne sermaye birikiminin sürekliliği ve ne de kapitalist sınıfın bağımlı sınıflar üzerindeki egemenliği/hegemonyası engellerden ve çelişkilerden azade süreçlerdir. Hem sermaye birikim sürecine içkin olan kendi doğal krizleri ve işçi sınıfının ekonomik eylemsizliğinin bu süreçte yarattığı sorunlar/aksaklıklar hem de burjuvazinin hegemonyasına bağımlı sınıflardan yönelen tehditler, sermaye birikim sürecini ve ona bağlı olarak da burjuvazinin egemenliğini/hegemonyasını krize sokar. Söz konusu krizler ise bugüne kadar yeni üretim biçimlerinin geliştirilmesi ve bu yeni üretim biçimlerine uygun olarak kapitalist devletin de hem bir baskı aygıtı ve hem de bir hegemonik aygıt olarak yeniden yapılandırılması ile aşılmıştır/aşıla gelmiştir. Manifaktür üretim biçiminin tıkandığı noktada geliştirilen Fordist üretim biçimi ile birlikte kapitalist devlet de liberal devlet yapılanmasından müdahaleci devlete doğru evrilirken, 1970'lerde de Fordist üretimin tıkandığı noktada post-Fordizm olarak bilinen esnek üretim biçimine geçişle birlikte devlet müdahaleci devletten otoriter devletçiliğe doğru biçim değiştirmiştir. Bu anlamda serbest piyasacı birikim rejimi süresince devlet liberal bir form kazanırken, Fordist birikim rejiminde müdahaleci ve son olarak esnek üretim rejiminde de otoriter bir form kazanmıştır.

Kapitalist devlet her yeni birikim rejiminde, birikim rejiminin gereksinimleri ölçüsünde yeniden yapılanırken, farklı devlet biçimleri (liberal, müdahaleci, otoriter) altında burjuva toplumsal düzenini ve toplumsal güvenliği tesis etmek üzere de farklı bileşenlerden oluşan bir toplumsal polislik inşa etmiştir. Tıpkı polis gibi, müdahaleci

devlete özgü olan sosyal güvenlik ile otoriter devletçiliğe özgü olan özel güvenlik de, "sadece aynı grup [işçi sınıfı ve yoksullar] karşısında konumlanmakla kalmayıp, devletin piyasayı şekillendirmek ve gerçek bir burjuva düzeninin inşasını konsolide etmek üzere ortaya koyduğu eşgüdümlü girişimin bir parçası olarak, tam da bu grubu biçimlendirmek amacıyla" gelişmişlerdir (Neocleous, 2006: 114). Bu anlamda neoliberalizme özgü olarak özel alandan yükselen devletin ikincil baskı aygıtı olarak özel güvenlik, suç önleme alanında yerine getirdiği işlev bağlamında burjuva toplumsal düzenine işçi sınıfından yönelebilecek tehditleri bertaraf ederek, devletin kamusal tahakküm/hegemonya aygıtı olan polis ile işlevsel olarak birlikte yürümekte ve bu bağlamda neoliberalizme özgü toplumsal polislik bileşimi içerisindeki yerini almaktadır. Ancak özel güvenlik yalnız bu işlevi ile değil, beraberinde yerine getirdiği başka bir dizi işlevle de burjuva toplumsal düzeni açısından neoliberal dönemde son derece önemli bir rol üstlenmektedir.

Özel güvenliğin toplumsal polislik içerisinde, burjuva toplumsal düzeninin güvenlik altına alınarak sürdürülmesini sağlamak açısından üstlendiği işlevleri açmak gerekirse, bunları yedi maddede toplamak mümkündür:

1- Devletin göreli özerkliğini pekiştirme,
2- Burjuva devletin mevcut evredeki demokratik formunu ve göreli özerk konumunu bozmadan ve eş zamanlı olarak da istisnai devlet biçimlerinden birine kaymasını önleyerek, hegemonyasına toplumdan yönelebilecek tehditleri açıktan bir güvenlik/zapt etme aygıtı olarak denetleme ve zapt etme (toplumsal kontrol),

3- Burjuva devletin hegemonyasına toplumdan yönelebilecek daha ciddi tehditlerde (düzen karşıtı kitlesel hareketler) halka karşı kullanılabilecek olası bir milis güç olarak yedeklenme,
4- Yaratılan güvenlik bunalımına verdiği yanıt (yoksulluk sınıfının baskılanması) bağlamında orta ve üst sınıflar nezdinde ve yarattığı yeni istihdam olanakları ile de alt sınıflar nezdinde devletin içine girdiği hegemonya krizini aşma, rızayı tesis etme (ideolojik/siyasal işlev),
5- Üretim ilişkilerinin yeniden üretiminin siyasal koşullarını sağlama,
6- Yeni bir sermaye birikim alanı açarak sermaye birikiminin devamını sağlama ve bu katkı oranında burjuva düzeni yeniden üretme,
7- Özel askeri şirketler bağlamında dış güvenlik/zapt etme alanında bir yedek ordu-bir milis güç olarak işleme.

Özel güvenlik, neoliberalizmin toplumun geniş kesimlerine dayattığı yoksulluk nedeniyle toplumda oluşan derin gelir uçurumlarının bir sonucu olan mekânsal dışlamanın -mekâna dayalı yönetimselliğin- yansıması olarak beliren kişiye özel, paralı bir güvenlik hizmetidir. Üst ve orta sınıflara güvenlik sunmak üzere gelişen bu paralı güvenlik hizmeti, bir yönüyle burjuvazinin kendisini artık güvende hissetmediğinin açık itirafı olduğu gibi, eş zamanlı olarak da artık geniş çaplı bir sınıf ittifakına dayanan -Jessop'un Gramsci'ye atıfla genişlemeci hegemonya olarak adlandırdığı- kapsayıcı hegemonya projeleri geliştirme olanağının tükendiğine işaret eder (Jessop, 2005b: 176). Ancak bu açık itirafa rağmen özel güvenliğin gelişimi, diğer taraftan kapitalist devlet açısından bir can simidi olmuştur. Çünkü devletin neoliberal dönemde sermaye sınıfı lehine üstlendiği ekonomik rol gereği açıklıkla

görünmeye başlanan çıplak sınıf karakteri bağlamında göreli özerkliği büyük yara almıştır. Bu aşamada devlet, ekonomik alanda sermaye lehine açık bir biçimde üstlendiği işlevlerin bir benzerini, güvenlik/baskı alanında da açıktan 'kamusal' polisi sermayenin 'özel güvenlik' hizmetlisi kılarak, onun hizmetine koşarak da sağlayabilirdi. Ancak Poulantzas'ın tespitinden hareketle bildiğimiz üzere, kapitalist devlet, özel çıkar kesimlerinin, gruplarının, yani belirli bir sınıfın temsilcisi olmadığı algısını yaratacak ve bunu sürdürecek biçimde bir 'kamusallık' kazanmıştır. Bu sayede temsilcisi olduğu sınıftan göreli özerkliği ile ayrışarak, tüm toplumun devleti imajını kazanmıştır. Yani kapitalist devlet halkı nezdindeki meşruiyetini göreli özerkliği sayesinde sağlayabilmiştir. Ve söz konusu meşruiyet dolayımıyladır ki bağımlı sınıfların burjuvazinin hegemonyasına tabi kılınmasını sağlanabilmiştir. Kapitalist devletin tarihselliği boyunca sürdürdüğü bu kamusallık vasfı neoliberal dönemde de 'kamusal' polisin karşısına 'özel' güvenlik konularak, yani devletin karşısına sermaye konularak bir kez daha teyit edilmiştir. Bu nedenle neoliberal dönemde, burjuvazinin güvenliğinin bizzat parasını kendi ödediği özel güvenlik görevlilerince sağlanması sayesinde, devlet doğrudan 'zenginin koruyucusu' imajından sıyrılma şansı bulmuştur. Eş zamanlı olarak da devlet, 'kamusal' polisini 'zenginin koruyucusu' imajından kurtardığı oranda hem polisin toplum nezdindeki kamusallığını (toplumun güvenliğini sağlayan aygıt bağlamında) yeniden tesis ederek şiddet tekelinin sorgulanmasının önünü alırken hem de polisin kamusallığının yeniden tesisi oranında kendi göreli özerkliğini yeniden tesis etme imkânı bulmaktadır. Dolayısıyla özel güvenlik devlete, ekonomik alanda sermaye lehine üstlendiği düzenleyici işlevleri nedeniyle sarsılan göreli özerkliğini -bu bağlamda

meşruiyetini ve otoritesini-, güvenlik alanından yeniden tesis etme imkânını sunmuştur.

Devletin göreli özerkliğini yeniden tesis eden özel güvenlik, özel alanda suç kontrolüne yaptığı katkı oranında devletin 'kamusal' baskı aygıtı olan polise koşut bir işlev yerine getirmektedir. Özel güvenliğin yerine getirdiği bu ikinci işlev, toplumun denetlenmesi ve zapt edilmesidir. Özel güvenlik, devletin ya polis sayısının yeterli olamaması ya da yasal olarak özel alanlara her an ve rahatlıkla girememesi nedeniyle polis gücü aracılığı ile doğrudan hâkim olamadığı pek çok özel (kitlesel) mülkiyet alanında, sayıca polis kuvvetlerine yaklaşan ya da onu geçen boyutları ile toplumun daha geniş kesimlerinin denetlemesine olanak yaratarak, devletin denetim/zapt etme kapasitesini genişletmektedir. Çünkü özel güvenlik pek çok özel, kamusal ve yarı-kamusal alanı suç kontrolüne açarak suç kontrolünün alanını genişletmekte ve böylece suç kontrolünün etkisini arttırmaktadır. Ayrıca suçun ve suçluluğun kapitalist sistem açısından sağladığı faydalar ve bir "yer altı polisi olarak işleyen suçluluğun" "yasal polis ile olan ilişkisi"[45] (suçun ve toplumun denetimi açısından suçluluğun polis tarafından yönetiliyor olması gerçeği) dikkate alındığında, aynı ilişkinin yeni baskı aygıtı olarak özel güvenlik tarafından da yerine getirileceği/paylaşılacağı görülmektedir. Çünkü otoriter devletçiliğin yeni güvenlik/zapt etme aygıtı olan özel güvenlik, hem temel faaliyetinin suç önleme ve dolayısıyla temel nesnesinin suçluluk olarak belirmesi dolayısıyla hem de söz konusu alanın dünyanın hemen her ülkesinde devletin suçlulukla bağını kuran eski görevlileri olan emekli/eski polisler ve askerler tarafından ağırlıklı olarak yönetilmesi dolayısıyla bir alt polis olarak işleyen suçluluk ile devletin bağını kuran ikinci baskı

[45] Foucault, 2006a: 406.

aygıtı olarak -polise ek olarak- işlemektedir. Bu anlamda özel güvenlik, zapt etme alanında tam bir yedek baskı aygıtı, bir milis güç olarak işlemektedir.

Özel güvenlik yerine getirdiği bu işlevler ile devletin, hegemonyasına toplumdan yönelebilecek tehditleri polis ile birlikte denetlemesinin ve zapt etmesinin kanallarını genişletmektedir. Böylece özel güvenlik, kapitalist devletin göreli özerk konumunu bozmadan ve eş zamanlı olarak istisnai devlet biçimlerinden birine de kaymasını engelleyerek, hegemonyasına toplumdan yönelebilecek tehditleri bertaraf etmesini mümkün kılar.

Özel güvenliğin yerine getirdiği söz konusu işlev, burjuvazinin hegemonyasına yönelebilecek tehditleri savuştururken, aynı zamanda da ortaya çıkan gerçeklik bağlamında egemen sınıf olarak burjuvazinin sivil toplum alanında sadece rıza unsuruna dayanarak ayakta kalamayacağını kanıtlamaktadır. Burjuvazi neoliberal dönemde, önceki dönemlerden farklı olarak sivil toplum alanından yükselttiği yeni baskı aygıtı ile, yani bu alanda da rızanın yanı sıra zora/baskıya yaslanarak egemenliğini sürdürmeye yönelmiştir. Ki bu durum Gramsci'yi haklı çıkarmaktadır. Çünkü Gramsci'ye göre hem sivil toplum hem de politik toplum, aynı zamanda hem baskıya ve hem de rızaya dayanarak işler. Bu bağlamda sivil toplum alanından yükselen ikincil baskı aygıtı olarak özel güvenlik Marksist devlet kuramı ile çelişmez. Bilakis tam da Gramsci'nin tespitini gerçeklediği oranda Gramsciyen devlet kuramını doğrular. Aynı şekilde özel güvenlik suç kontrolünü özel alanda, özel aygıtlar ile gerçekleştirdiği oranda da liberal devlet kuramının klasik ekonomi-devlet ayrılığının geçersizliğini bir kez daha ortaya koymaktadır.

Politik toplumun belirleyici unsuru olan baskı, özel güvenliğin yükselişi ile birlikte sivil toplumda da ağırlıklı olarak belirmeye başlamıştır. Bu anlamda özel güvenliğin yükselişi hem burjuvazinin hem de onun dolayımıyla kapitalist devletin hegemonya krizi sürecine girdiğinin itirafıdır. Çünkü kapitalist devlet neoliberal birikim rejimi döneminde, bir önceki dönemin sınıflar arası uzlaşısının sembolleri olan sosyal yönlerini tasfiyeye yönelirken, eş zamanlı olarak ağırlıkla sermaye lehine düzenlemeler yapan bir devlete doğru evrilmiştir. Devlet, söz konusu evrim sürecinde toplumu kamusal alanda polis sayısını yükselterek, özel alanda ise gelişen yeni baskı aygıtı olarak özel güvenlik ile, ağırlıklı olarak baskı aygıtına yaslanarak yönetmeye başlamıştır. Kısacası kapitalist devlet, otoriter devletçilik evresinde sivil topluma yaslanarak hegemonyayı örgütleme yeteneğini kaybettiği oranda, hem politik toplumda hem de sivil toplum alanında baskıcı yönünü açığa çıkararak egemenliğini sağlar olmuştur.

Özel alandan yükselen ve suç kontrolüne yaptığı katkı oranında suç kontrolünün alanını genişleten özel güvenlik, burjuva devletin mevcut evredeki hegemonyasına toplumdan yönelebilecek tehditleri açık bir güvenlik/zapt etme aygıtı olarak denetlemekte ve zapt etmektedir. Ancak neoliberal birikim rejiminin yarattığı toplumun açık düşmanları olarak yeni yoksullardan burjuva devletin mevcut evredeki hegemonyasına yönelebilecek tehditlerin olağan ‘suç’ boyutunu aşarak, düzene yönelik bilinçli, organize ve güçlü bir direnişe dönüşmesi hâlinde -ki söz konusu yoksulluk, sistemin ‘sürdürülebilirliği’ açısından ciddi bir engel olarak hızla büyümeye devam etmektedir-, özel güvenlik düzenin güvenlik altına alınması açısından otoriter devletçiliğin olası milis gücü olmaya adaydır. Çünkü ABD menşeli

Black Water olayında yaşandığı gibi bir özel güvenlik şirketi/özel askeri şirket hem bir resmi ajan tarafından kurulabilmekte ve hem de doğrudan o devletin istihbarat örgütleri ile birlikte düşmana karşı ortak operasyon yürütebilmektedir (Risen-Mazzetti, 2009). Bu anlamda bir istihbarat örgütünün, düzen karşıtı hareketler karşısındaki işlevi ve bu işlevinde gladyo ve mafya tipi yasadışı örgütler ile kurduğu bildik ilişkiler dikkate alındığında, onunla birlikte işleyen bir özel güvenlik şirketinin de düzen karşıtı 'iç düşmanlar'a karşı bir milis güç olarak kullanılmasının önünde herhangi bir engel yoktur. Kaldı ki otoriter devletçilik döneminde kapitalist devletin kazandığı elastikiyet dikkate alınırsa, bu durumun devletin yeni elastik özelliği ile de tutarlılık sergileyeceği aşikârdır. Ayrıca özel güvenliğin sahip olduğu silahlı, organize, belli şirketler düzeyinde tekelleşmiş, devletin/devletlerin istihbarat örgütlerinin kimi zaman uzantısı olması ya da eski/hâlihazırdaki istihbarat elemanları tarafından kurulmuş olması gibi özellikleri[46], devletin özel güvenlik dolayımı ile milis yedeklemesi yaptığının güçlü kanıtları niteliğindedir.

Özel güvenliğin görevi, devlet benzeri bir baskı aygıtı olarak, en azından şimdilik Poulantzas'ın ifade ettiği biçimi ile "devlet aygıtının çekirdeklerini birleştirmek, bir arada tutmak ve denetlemek" (Poulantzas, 2006: 269) değildir, ama Jessop'un ifadesi ile "devletin temel aygıtlarına paralel olarak kitlesel mücadeleleri ve burjuva

[46] Post-komünist rejimlerde özel güvenlik Los'un belirttiği gibi uluslararası istihbarat örgütleri ve ajanlarıyla ve organize suç örgütleriyle bağlantılıdır (Los, 2005: 7). Yine ABD menşeli Black Water da resmi bir CIA ajanı tarafından kurulmuştur (Risen-Mazzetti, 2009). Türkiye'deki özel güvenlik şirketleri de ağırlıklı olarak emekli/eski MİT mensupları, polisler ve askerler tarafından kurulmakta, dolayısıyla özel güvenlik alanı devletin eski "baskı personelince" kontrol edilmektedir. Emekli emniyet müdürü, yeni özel güvenlik şirketi sahibi Nihat Kubuş'un belirttiği gibi Türkiye'de "yasa ilk çıktığında elbetteki özel güvenlik eğitim kurumları da yoktu. Dolayısıyla bu işin başlangıç noktasında ilk hareketi veren, kolluk güçlerinden ayrılmış ya da emekli olmuş dört yıllık yüksek okul mezunu yöneticiler oldu. Bu nedenle hâlâ yöneticilerin büyük bir kısmı asker ya da polis kökenlidir" (Morgül-Aytar, 2007: 91). *Özel Güvenlik Dergisi'nin* sahibi Kadir Çalış'ın tanımlaması ile de Türkiye'deki özel güvenlik sektörü: "mitolojiden bilirsiniz, kafası insan gövdesi insan olmayan varlıklar olağandışı bir görüntü arz etmektedir. Bizim sektör de yarı resmi yarı sivil yapısı itibariyle bu tarz bir görüntü vermekte, yani kafası resmi gövdesi sivil" (Çalış, 2008).

hegemonyasına yönelik diğer tehditleri denetlemeye yarayan yedek, devlet benzeri bir baskı aygıtı" (Jessop, 2005a: 101) olarak işlediği kesindir. Üstelik kapitalist devletin tarihi, söz konusu kitlesel mücadeleleri devletin sıklıkla resmi güvenlik/zapt etme aygıtlarına yardımcı 'sivil' ya da 'paramiliter' birtakım yapıları kullanmak suretiyle denetlemeye ve baskılamaya yöneldiğinin kanıtları ile doludur. Bu anlamda neoliberal birikim rejimi ile birlikte hâlihazırda 'dış düşmandan' 'iç düşmana' dönüşen düşman figürü (yeni yoksullar) ve ona bağlı olarak biçimlenen suçla mücadele bağlamında açıktan bir denetim aygıtı olarak işleyen özel güvenlik -henüz ülke içlerinde yeni yoksullara karşı milis güç olarak kullanılması gibi bir uygulama gözlenmemiş olmakla birlikte-, bu yeni düşmanın burjuva hegemonyasına/egemenliğine yöneltebileceği daha ciddi ve kitleselliğe ulaşan tehditlerinde rahatlıkla gladyo tipi bir milis güç olarak kullanılmaya müsaittir.

Devletin hegemonya krizine girdiğinin kanıtı niteliğindeki özel güvenlik olgusu, eş zamanlı olarak da bu hegemonya krizine verilen bir yanıt niteliği taşımaktadır. Şöyle ki özel güvenlik neoliberal dönemde burjuva mülkiyetine yoksullardan yönelebilecek saldırılara karşı sağladığı güvenlik ile burjuvazi nezdinde, diğer taraftan ise esnek üretim rejiminin yol açtığı yoğun işsizlik ortamında yarattığı yeni istihdam olanakları ile alt sınıflar nezdinde rızayı tesis ederek, bu döneme özgü bir hegemonya projesi olarak işlemektedir. Güvenlik/zapt etme diyalektiği açısından devletin sosyal yönlerinden arındığı oranda daha çok zapt etme işlevinin ağırlık kazandığı neoliberal dönemde, rızanın/hegemonyanın da bir baskı aygıtı aracılığı ile üstelik tam da bu dönemin serbest piyasacı mantığına uygun olarak özel alandan gelişen bir baskı aygıtı ile tesis edilmesi neoliberalizmin genel ruhu ile tam bir tutarlılık sergiler. Yine

kapitalist devletin toplumu güvenlik aygıtları dolayımı ile yöneten bir devlet olduğu gerçeği dikkate alındığında, toplumun otoriter devletçilik döneminde de önceki dönemlerle (liberal devlet [polis] ve müdahaleci devlet [polis+sosyal güvenlik]) paralel olarak, diğer güvenlik aygıtlarına ek olarak bu döneme özgü olarak gelişen ve toplumsal polislik bileşimine eklenen bir güvenlik aygıtı olarak özel güvenlik dolayımıyla yönetilmesi, bu gerçeklik ile son derece tutarlıdır. Sonuç olarak özel güvenlik, sağladığı güvenlik ve istihdam olanakları ile aynı anda toplumun farklı kesimleri (yönetici ve bağımlı sınıflar) nezdinde rızayı tesis edebilen bir aygıt olarak belirmiştir -tıpkı daha önce polis ve sosyal güvenliğin tesis ettiği gibi. Söz konusu işlev ise özel güvenliğin dördüncü işlevini oluşturur.

Özel güvenliğin beşinci işlevi olarak üretim ilişkilerinin yeniden üretimi, "büyük ölçüde, devlet iktidarının devlet aygıtlarında uygulanmasıyla, yani bir yandan DİA'larda, öbür yandan Devletin (Baskı) Aygıtında uygulanmasıyla sağlanır" (Althusser, 2003: 173). Söz konusu süreçte devletin baskı aygıtının rolü de son kertede sömürü ilişkileri olan üretim ilişkilerinin yeniden-üretimini, özünde zor (fiziksel ya da değil) kullanarak sağlamaktan ibarettir (Althusser, 2003: 174). Bu anlamda kamusal-özel ayrımlarını aşan bütüncül devlet tanımlaması açısından, kapitalist devletin özel alandan yükselen ikincil baskı aygıtı olarak özel güvenlik; öncelikle bizzat üretim birimi olarak fabrika ya da işyerinde sömürü sürecinin zaptiyeliğini yaptığı oranda, ikinci olarak ise esnek üretim rejiminin yarattığı işsizler ordusundan sisteme yönelebilecek tehditleri denetlediği ve göğüslediği oranda (bir kısmını istihdam ederek geri kalanını ise bu istihdam ettikleri eliyle denetleyerek)

sömürü ilişkilerinin bildik kapitalist düzenini zor yoluyla teminat altına alarak, üretim ilişkilerinin zor yoluyla yeniden üretimine önemli bir katkı yapmaktadır.

Özel güvenliğin altıncı işlevi, yeni bir sermaye birikim alanı açarak sermaye birikiminin devamını sağlama ve bu katkı oranında ise burjuva düzenini yeniden üretmedir. Neoliberalizm ile birlikte devlet özelleştirmeler yoluyla pek çok alandan üretici olarak çekilirken, Bauman'ın mükemmel tanımlaması ile mülksüzleştirilmiştir (Bauman, 1999a). Devletin mülksüzleştirilmesi sürecine paralel olarak gelişen bir ikinci süreç, çoğu kamu hizmetinin yap-işlet devret ya da kamu-özel ortaklığı gibi yöntemler ile metalaştırması ve piyasalaştırılmasıdır. Bu anlamda neoliberal birikim rejimi hem kamusal mülkiyetin özele devri ile hem de kamusal hizmetlerin özel sermayeye açılması ile sermaye birikim sürecine önemli bir ivme kazandırmıştır. Özel güvenlik ise, sermaye birikiminin sağlandığı geleneksel[47] alanlara ek olarak beliren en yeni alanlardan birisidir (Neocleous, 2007). Devletin müdahaleci biçimi süresince geliştirdiği sosyal yönleri büyük oranda törpülendikten sonra, artık devletin geleneksel işlevleri olarak bilinen güvenlik gibi bir alan da özelleştirmeye konu olmaktadır. Üstelik de özel güvenlik sektör olarak hem ulusal düzeyde hem de uluslararası düzeyde savaş alanlarında, her yıl dünya genelinde yıllık % 7-8 oranında bir büyüme oranı yakalamıştır (Abelson, 2006: 2). Yine 2010 yılında sektörün büyüklüğünün 200 milyar dolar civarında olacağı düşünülmektedir (Neocleous, 2008: 149). Bu anlamda özel güvenlik hem ulusal hem de uluslararası düzeyde, sermaye birikimine önemli oranda katkı yapan ve yapmaya devam edecek olan bir alan olarak belirmektedir. Kapitalizmin temel şiarı olan sermaye birikiminin

[47] Burada geleneksel ile kastedilen, neoliberal dönemde öncelikle ve en sık olarak başvurulan yöntem olması nedeniyle, devletin sosyal dönemi boyunca kurduğu kamu işletmelerinin ve kamu kurumlarının, özel sermayeye satılarak (özelleştirilerek) kamu mülkiyetinden çıkarılması yöntemidir.

sürekliliğini sağladığı oranda, özel güvenlik -diğer işlevlerine ek olarak-, kapitalist düzenin devamı yönünde katkı yapmaktadır.

Özel güvenlik sermaye birikim sürecine sadece yeni bir birikim alanı açarak katkıda bulunmaz. Aynı zamanda kamusal bir hizmetin taşeronlaştırılması ve bu bağlamda yarattığı emek sömürüsü süreci ile de kamusal polisin hem ücret düzeyine hem de sosyal ve mesleki haklarının büyük çoğunluğuna sahip olmayan yeni bir güvenlik çalışanı kitlesi oluşturmuştur. Bu anlamda da bu ikincil güvenlik/zapt etme alanı yalnızca yeni bir sermaye birikim alanı açmakla kalmaz, aynı zamanda da yarattığı yeni güvencesiz istihdam olanakları dolayımıyla yeni bir emek sömürüsü alanı yaratır. Emek sömürüsüne yaptığı katkı oranında da sermaye birikim sürecine katkı sağlar.

Özel güvenliğin son işlevi, özel askeri şirketler bağlamında dış güvenlik/zapt etme alanında bir yedek ordu-bir milis güç olarak işlemesidir. Özel güvenlik ulusal düzeyde sömürü ilişkilerinin zaptiyeliğini yapmasına ek olarak, uluslararası alanda da, 1- güçlü kapitalist ülkelerin ekonomik ya da jeostratejik çıkarlarının olduğu, ancak asker göndermelerinin engellendiği ya da asker göndermeye istekli olmadıkları durumlarda[48], 2- dış yatırımların ve çokuluslu şirketlerin korunmasında ve 3- askeri işgal sırasında ve sonrasında ordunun yedek gücü ve doğal uzantısı olarak

[48] Hükümetler dünya kamuoyu ya da halkları nezdinde haklılaştıramadıkları/meşruiyeti olmayan savaşlara kolaylıkla asker gönderememekte, bu tür durumlarda parlamentolarından ya da uluslararası kuruluşlardan kolaylıkla savaş kararı çıkaramamaktadır. Göndermeleri halinde ise yaşanan ölümler nedeniyle kamuoyu karşısında zor durumda kalmakta, hatta iktidarlarından olabilmektedirler. Oysa özel ordularla birlikte bu sorunlar büyük oranda çözülmüştür. Çünkü özel ordular sayesinde vatandaşlar savaşa sürülmediği için yaşanan can kayıplar kamuoyunu hükümete karşı harekete geçirmemekte, özel ordulara yapılan ödemeler de yine savaş bütçelerine uygulanan tepkileri çekmemektedir. Bu anlamda ulusal orduların gönderilmesinin hükümetler açısından tercih edilmediği tüm koşullarda, özel ordular pek çok kapıyı sorunsuzca açan birer yedek ordu işlevi görmektedir.

kullanıldıkları oranda yeni sömürgeci politikalarda pay sahibi olmaktadır (Zabcı, 2006: 40-43). Bu anlamda özel güvenlik, söz konusu ilk iki maddede gizli olarak, üçüncüde ise açıktan, uluslararası alanda merkez ile çevre ve yarı çevre arasında kapitalist düzenin sömürü ilişkilerini pekiştirdiği oranda, üretim ilişkilerinin uluslararası düzeyde tesisini sağlayan kapitalist sistemin bir yedek ordusu-milisi olarak işlemektedir. Dolayısıyla özel güvenlik, uluslararası alanda merkez ülkelerin küresel kapitalist düzeninin sürdürülmesinin koşullarını sağlayan bir askeri araç olarak belirmektedir.

Sonuç olarak özel güvenlik, hem iç güvenlik hem de uluslararası güvenlik ya da savaş bağlamında edindiği konum ve işlevler nedeniyle, kapitalist devletin otoriter devletçiliğe doğru evrilmesine paralel olarak dönüşüm geçiren burjuva toplumsal düzeninin ulusal ve uluslararası boyutta sürdürülmesi yönünde, bu döneme özgü olarak gelişen bir güvenlik/zapt etme aygıtı olarak işlemektedir. Ve neoliberalizmden önceki dönemlerde toplumsal polislik bileşimini oluşturan diğer güvenlik/zapt etme aygıtları gibi özel güvenlik de çift yönlü bir işleve sahiptir. Hem rıza hem de baskı üretme kapasitesine sahip olan bir alan olarak özel güvenlik, iç güvenlik bağlamında, neoliberalizme özgü olarak biçimlenen yeni burjuva toplumsal düzenini hem rıza hem de tahakküm boyutlarını birlikte işleterek ve eş zamanlı olarak devletin topluma nüfuz etme kanallarını da genişleterek, polislik işinin daha geniş bir bağlamda yerine getirilmesine imkân vermiştir. Bu anlamda özel güvenlik, büyük oranda neoliberal dönemde geriletilen sosyal güvenliği ikâme eden yeni güvenlik/zapt etme aygıtı olarak polis ile birlikte yerine getirdiği toplumsal polislik işlevi bağlamında, burjuva toplumsal düzeninin sürdürülmesinde önemli bir paya sahiptir. Çünkü özel güvenlik,

neoliberal dönemde hem zor hem de rıza aygıtlarının eş zamanlı olarak işlevsel kılındığı hegemonya alanlarının sınırlı olduğu bir ortamda, aynı anda her iki aygıtı da besleyen nadide bir alan olarak belirmiş ve böylece neoliberal dönemde kapitalist devletin kriz (meşruiyet krizi) yönetme stratejisinin en önemli aygıtlarından birisi olmuştur.

VII. Sonuç ve Değerlendirme

Neoliberal birikim rejimi ve ona rengini veren esnek üretim ile birlikte kapitalist devlet de, her yeni birikim rejiminde olduğu gibi birikim rejiminin gereklilikleri doğrultusunda yeniden yapılanmıştır. Kapitalist devletin neoliberal evreye denk düşen ve Poulantzas'ın otoriter devletçilik olarak tanımladığı bu yeni biçimi, esnek üretim biçiminin gereksindiği sınırlardan, kotalardan, kurallardan, katı bürokrasilerden, üreten kamu kurumlarından azade, esnek ve eşzamanlı olarak onun emek sömürüsü ve birikim rejiminin garantiye alınması/güvenliğinin saplanması sürecinde gereksindiği ölçüde katı bir devlet olarak karşımıza çıkar. Bu anlamda karşımızda duran bu yeni devlet biçiminin bir yüzü sınırsız sermaye birikiminin önünde birer engel olarak duran kuralları, sınırları, sendikaları, emeğin haklarını ve üretken kamu kurumlarını kaldıracak kadar piyasa dostu bir esneklik ile karakterize olurken, diğer yüzü de esnek üretim için gerekli olan emek esnekliğinin (emeğin sermayenin istediği biçimiyle esnetilmesi) sürekliliğini sağlamak için emeği baskılayan, hapseden, cezalandıran ve denetleyen bir katılıkla karakterize olmuştur.

Devlet-güvenlik ilişkisi de kapitalist devletin neoliberal evreye denk düşen bu esnek/katı ikiliğine bağlı olarak bir dönüşüm geçirmiştir. Üretimi parça parça tüm dünyaya dağıtan esnek üretim koşullarında, tüm dünya adeta tek bir yürüyen bandın birbirini bütünleyen aşamaları hâline gelirken, yani sermaye için sınırların ortadan kalktığı ve her yerin küresel olana dahil olarak 'içerisi' kılındığı ve sermaye için 'dışarısı'nın ortadan kalktığı, yok olduğu koşullarda düşman da artık 'dış düşman' olmaktan çıkarak 'iç düşman'a doğru bir evrim geçirmiştir. 'Dışarı' ile 'içerinin' sınırlarının ortadan kalktığı bir yapıda düşman, küresel esnek üretim sistemini engelleyecek olan kurumlar (sendikalar, eski hukuksal sistem, eski bürokratik yapılar vb.) ya da bu yapıları oluşturan tek tek insanlardır (işsizler, yoksullar, işçiler, işçi sınıfının organik aydınları vb.). Düşmanın açık bir biçimde sistemin/düzenin içinden tanımlandığı bu dönemde, devlet-güvenlik ilişkisi de iç düşmana ve devletin otoriter devletçi yapılanma bağlamında edindiği yeni esnek/katı biçimine uygun düşen bir yapılanma edinmiştir. Söz konusu bu yeni yapılanmada sermaye, yeni güvenliksizlik algısının sonucunda güvenlik teknolojileri ve güvenlik görevlileri ile korunan kendi güvenli adacıklarına kapanarak toplumun büyük bölümünü dışlarken, devlet de esnekleşen yönüyle bir taraftan pek çok alandan sonra güvenlik alanını da sermaye ile paylaşmaya başlamış, diğer taraftan da 'sosyal' yönünün geriletildiği oranda içerici, normalleştirici bir devletten baskıcı, katı, cezalandıran bir devlete dönüşmüştür. Anılan yapı içerisinde toplumun geniş kesimlerine düşen ise (sosyal) güvencesizlik, artan oranda gözetlenme/denetleme ve hapsedilmedir.

Otoriter devletçilik dönemine denk düşen devlet-güvenlik ilişkisi bu nedenle esneklik boyutuyla kendisini özel alandan gelişen ikincil bir güvenlik/zapt etme aygıtı olarak

özel güvenlikle ortaya koyarken, katılaşma boyutuyla da kendisini hızla yükselen ve ulus devletin merkezine yerleşen bir polis gücü ve hapsetme oranlarında yaşanan artış ile ortaya koyar. Bu anlamda otoriter devletçilik döneminde devlet-güvenlik ilişkisinin gerek esnekleşen gerekse katılaşan boyutu ile katı bir biçimde sermaye lehine işleyen ve toplumun büyük bölümünü oluşturan yoksulları dışlayan, hapseden, gözetleyen yeni bir yapılanmaya işaret ettiği görülmektedir. Dolayısıyla yeni dönemde güvenlik, sosyal devlet döneminin aksine güvenlikten (hegemonyadan) çok zapt etme (tahakküm) olarak işlemektedir. Ki bu süreçte özel güvenlik yerine getirdiği işlevler bağlamında, kapitalist devletin 'yeni düşman' karşısında esnekleşmesine ve eş zamanlı olarak da katılaşmasına en önemli katkıyı yapan neoliberalizme özgü yeni baskı aygıtı olarak sivrilmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE TOPLUMSAL POLİSLİK VE ÖZEL GÜVENLİK OLGUSUNUN GELİŞİMİ

I. Neoliberalizm Öncesi Toplumsal Polislik

Neoliberalizm öncesi devletin güvenlik/zapt etme kapasitesi ve geliştirdiği toplumsal polislik yapısı önce Osmanlı Devleti'nden devralınan miras bağlamında bir geleneksel devlet olan Osmanlı Devleti çerçevesinde, ardından ise Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu ile başlayan modern devlet bağlamında 1980 yılına kadar olan dönem içinde incelenecektir.

A. Osmanlı Devleti'nde Toplumsal Polislik

Osmanlı İmparatorluğu, döneminin diğer devletleri gibi geleneksel bir devletti. Bu nedenle, devlet düzeyinde hâkim olan anlayış doğal olarak devletin hanedanın mülkü olduğu yönünde idi. Bu anlayışın doğal sonucu, devletin sahibi olan padişahın iradesine dayalı olarak yönetilmesidir, ki bu bağlamda her geleneksel devlet için geçerli olan genel kural Osmanlı İmparatorluğu için de geçerlidir: güvenlik iç ve dış güvenlik olarak net çizgilere sahip olmadığı gibi (ordu-polis ayrışması), sağlanacak güvenlik de daha çok 'padişah nizamı'nın güvenliği ve bu güvenlik dolayımıyla halka sunulan dolaylı bir güvenliktir. Bu anlamda Osmanlı İmparatorluğu'nda devletin sahibi ve en yüksek yetkilisi, dolayısıyla halkın/tebaanın mutlak temsilcisi

ve koruyucusu konumundaki padişah "devlet hukuku açısından da yurt içi güvenliğinin öncelikle en üst amiri konumunda"dır (Tongur, 1946: 5).

Ülke emniyetinin ve asayişinin en üst amiri olarak padişah, düzenin tesis edilmesi ve güvenliğin sağlanmasındaki amir yetkilerini kolluk görevleri bulunan sadrazam, çavuşbaşı, beylerbeyi, sancakbeyi, müsellim, mütesellim, voyvoda, kadı, muhtesipler, subaşılar, esnaf teşkilatı, kocabaşı, köy ve şehir kethüdaları, mahalle imamları zinciri eliyle kullanmaktaydı. Osmanlı'da başkent İstanbul'un ve saltanatın güvenliği kendine özel bir yapılanma çerçevesinde korunurken, taşranın güvenliği de ayrı bir yapılanma içerisinde sağlanmakta idi. Bu çerçevede İstanbul'un güvenliği bostancı ocağı, yeniçeri ocağı, İstanbul ağası, yeniçeri kullukçuları, salma tebdil askerleri ve böcekçileri, asesbaşılar, subaşılar, dağ korucuları, Tophane Ocağı (Tophane ve Beyoğlu kolluğu), Cebeci Ocağı (Ayasofya çevresinin kolluğu), Kaptanı Derya (Galata ve Kasımpaşa kolluğu), İstanbul kadı ve naipleri, İstanbul ihtisap ağası, tulumcular, sekbanbaşılar, şatırlar, başkılavuzağası ve tomruk ağası (cezaevi müdürü) aracılığı ile sağlanmaktaydı. Taşranın güvenliği ise kapıkulu askerleri, eyalet askeri, müstahfizanlar (önemli yerlerin korumaları), kulluklar, yasakçılar, bekçiler, Edirne Bostancı Ocağı, Halep Çöl Beyi, Konya Mevlevi Postnişinleri, derbentçiler (önemli yollarla ticaret yollarının korumaları), martoloslar (Tuna nehri çevresindeki geçit ve boğazların korunması), belderanlar (dağların geçit ve boğaz yerlerindeki korumalar), pandorlar (Slav bölgelerindeki belirli derbentlerin ve yerlerin muhafızları) ve menzilkeşler (devlet emirlerinin iletilmesinde görev üstlenen menzilhanelerin ve çevresinin güvenliğini sağlayan köy halkı) aracılığı ile sağlanmaktaydı (Tongur, 1946: 9-116; Okçabol, 1940: 26-59).

Sonuç olarak, Osmanlı'da gerek İstanbul gerekse taşrada iç güvenlik son derece karışık, parçalı, birörnek olmayan, duruma özgü, askeri ve idari özellikleri eş zamanlı yürüyen bir kolluk ağı çerçevesinde yürütülmekteydi. Dolayısıyla bugün polis, jandarma, sahil güvenlik, itfaiye, zabıta, özel kolluk (resmi ve ticari özel kolluk), yargı, hapishane eliyle uzmanlaşma, birörneklik ve hiyerarşi çerçevesinde yürütülen asayiş, yangın söndürme, işyerlerinin denetimi, suçun tespiti ve cezalandırılması gibi güvenliğe ilişkin görevler Osmanlı'da tam da geleneksel devletlere özgü bir biçimde ihtiyaç belirdikçe biçimlendirilen ayrık kurumlar ve bunların görevlileri eliyle yürütülmekteydi.

Tarih sahnesine çıktığı dönemin koşulları bağlamında geleneksel bir devlet olarak kurulan ve yüzyıllarca bu yapı içerisinde yönetilen Osmanlı İmparatorluğu'nun iç güvenlik tablosu, devletin vergisini aldığı sürece halkın gündelik hayatına doğrudan ilişmediği, toplumsal denetim sorumluluğunun yerel unsurlara devredildiği, bu yolla toplumsal güçlerin ve aracı grupların sisteme eklemlendiği bir stratejinin sonucu idi. Temelde vergi toplama ağı üzerinde yükselen bu güvenlik yapısı, vergi sisteminde başlayan aksaklıklar çerçevesinde devletin çöküşe geçişi ile paralel bir değişim sürecine girmiştir. Bu çerçevedeki ilk gelişme Yeniçeri Ocağı'nın ve onunla bağlantılı pek çok kurumun merkezde ve taşrada kaldırılması ve yerine kurulan Asakir'i Mansurei Muhammediye'nin kolluk görevi ile görevlendirilmesidir (Tongur, 1946: 121). Söz konusu uygulama, çoklu iç güvenlik yapılanmasını bir ölçüde sadeleştirmiştir. Bu gelişmenin ardından ise çok daha kapsamlı ve devlet yapısını değiştiren nitelikte dönüşümler gelmiştir. Devletin ayakta kalmasının koşulunu, dünya ekonomisi/sistemi ile eklemlenmede ve bu çerçevede devleti

modern devlet yapılanmasına göre yeniden yapılandırmada gören sivil bürokrasi, 1838'deki *Balta Limanı Anlaşması* ile 'modern' (parasallaşmış) ekonomi, 1839 yılında ilân edilen *Tanzimat Fermanı* ile de doğrudan idareye geçişin yolunu açmıştır. Ferman, mal ve can güvenliğinin garanti altına alınması, verginin merkezi görevliler eliyle toplanması, askere almada yeni sistem ve tüm tebaanın yasalar önünde eşitliği çerçevesinde ortaya koyduğu yeni devlet anlayışı ve yapısı ile dolaylı idareden doğrudan idareye geçişin başlangıcı olmuştur. Bu bağlamda, imparatorluğun çöküşünü durdurmak üzere girişilen devlet reformları ile birlikte dolaylı yönetimden doğrudan yönetime doğru bir yönelim başlarken, iç güvenlik ve yönetim aygıtı da bu süreçte modern devlet formlarına doğru ilerletilmiştir (Ergut, 2004: 78-81).

Tanzimat ile birlikte başlayan modern devlet yapılanmasına geçiş süreci, 10 Nisan 1845 tarihli *Polis Nizamnamesi* ile önemli bir dönüm noktasını daha kat etmiştir. Çünkü söz konusu nizamname ile birlikte devletin güvenlik yapılanması, polis eliyle yürütülen iç güvenlik ve ordu eliyle yürütülen dış güvenlik olarak, uzun sürecek bir, ayrışma sürecine girmiştir. Polis örgütünün kuruluş belgesi olan 1845 tarihli *Polis Nizamnamesi'nin* çıkarılması ile "kolluk işlerinin örgütlenmesi ve yürütülmesi alanında yeniçerilerin kaldırılmasından beri süregelen anarşiyi, zabıta işlerinin karışık ve birçok makam ve mercilere tabi olması olgusunu sona erdirme yolunda ilk adım atılmıştır" (Gülmez, 1983: 4). Ancak bu adım, süreci başlatmakla birlikte, Osmanlı'nın son derece karışık ve parçalı iç güvenlik yapılanmasını bir anda ve kökten değiştirememiştir. 1845 *Nizamnamesi* ile İstanbul'un güvenliği serasker, ihtisap ağası ve polis tarafından yürütülmeye başlanırken, taşranın güvenliği de

sipahiler ve Asakir-i Mansure alaylarınca sağlanmaya başlanmıştır (Eraslan-Metin, 1984: 136). 16 Şubat 1846 tarihinde kurulan Zaptiye Müşirliği ile de 1845 Nizamnamesi'nin kurduğu polis örgütü kaldırılarak tüm kolluk örgütü Müşirliğe devredilmiştir. 1867 yılındaki bir yeniden yapılandırılma ile de Müşiriyet, jandarma ve polis örgütünün bağlı olduğu tek yer hâline gelmiştir. 1879'da bugünün emniyet genel müdürlüğü düzeyindeki Zaptiye Nezareti'nin kurulması ile birlikte tüm ülke çapındaki güvenlik işleri bu merkeze bağlanmış, böylece polis ile jandarma ayrışmış, iç güvenlik örgütü sivilleşmiştir. Dolayısıyla 1845-79 arasındaki dönemde Asakir'i Zaptiye'den bağımsız bir polis teşkilatı yaratılamamıştır (Tongur, 1946: 136-156; Okçabol, 1940: 70-75; Özbek, 2004a: 65-71).

Söz konusu sivilleşme ile birlikte de polis örgütünün yapısı belirli dönemler ile reformdan geçirilerek hem daha kurumsal bir yapıya kavuşturulmuş hem de etki alanını genişletmiştir. 6 Aralık 1896'da çıkarılan *Yönerge* ile de polisin görev ve yetkileri modern polislik çerçevesinde tespit edilmiştir[1]. 19 Nisan 1907'de çıkarılan *Polis Nizamnamesi* ile de teşkilat yapılanması, jandarma ve Asakir'i Nizamiye ile ilişkileri, hak ve yetkileri, atama kriterleri, personelin ceza ve yargılamasına ilişkin genel çerçeve çizilmiştir. Böylece gerek kurumsal düzeyde gerekse ülkenin tamamını kapsama anlamında gerçek bir polis teşkilatı şekillenmiştir. 1909 yılında çıkarılan yasa ile Zaptiye Nezareti kaldırılarak, yerine Dahiliye Nezaretine bağlı ve ülke iç güvenliğini sağlamak üzere Emniyeti Umumiye Müdürlüğü ve başkentin güvenliğini sağlamak üzere de İstanbul Valiliği'ne bağlı Polis Müdüriyeti kurulmuştur. Böylece Cumhuriyet kuruluncaya kadar Osmanlı'nın iç güvenliği son şekli ile Umum Jandarma Kumandanlığı, Emniyet Umumiye Müdürlüğü ve İstanbul Polis

[1] Söz konusu yetkilerin ayrıntılı açıklaması için bkz. Eraslan-Metin, 1984: 138-140.

Müdüriyeti Umumiyesi'nden oluşan üçlü bir yapı aracılığı ile yürütülmüştür (Eraslan-Metin, 1984: 140-145). Sonuç olarak, Osmanlı İmparatorluğu kuruluşundan itibaren kolektif sorumluluk temelinde yerel unsurların son derece karışık bir biçimde dahil edildiği bir dolaylı iç güvenlik sistemi uygulamış, ardından devleti kurtarma çabaları çerçevesinde Tanzimat Dönemi ile (1839-1876) birlikte, aracı grupları ve kurumları tasfiye ederek hem yönetim yapısını hem de iç güvenlik yapılanmasını merkezileştirme stratejine yönelmiştir (Ergut, 2004: 78).

Bu dönemde (1839-1879) işsizler, dilenciler ve genel olarak yoksullar devlet yöneticileri açısından üstesinden gelinmesi gereken en önemli sorunlardan biri olarak belirmiştir. Başı boş gezmek, yöneticilerce sosyal ve ahlaki bir sorun olarak kavranırken, çalışmak da toplumu bir arada tutan ahlaki ve sosyal bir görev olarak değerlendirilmekteydi. Çalışmanın toplumsal bir görev olarak kavranması ile birlikte de toplum, yöneticiler tarafından çalışabilecekler ve yardıma muhtaçlar biçiminde sınıflandırılmaya başlamıştır. Bu çerçevede Abdülhamit döneminde çalışamayacak kadar aciz olan kent yoksullarının bakımı amacı ile Darülaceze kurulmuştur. Meşrutiyet dönemi ile birlikte de devlet, değişen sosyo-ekonomik yapı bağlamında yükselmekte olan yeni Türk-Müslüman burjuvazinin 'tehlikeli sınıflar' algısına paralel olarak, sosyal ve ahlaki kontrol kapasitesini artırmaya girişmiştir (Ergut, 2002: 152). Serserilerle ilgili olarak 1909 yılında *Serseri Mazanna-i Sü Olan Eşhas Hakkında Kanun* çıkarılırken, yükselen grev dalgası sonrasında da hükümet *Tatil-i Eşgal Cemiyetleri Hakkında Kanun-ı Muvakkat'ı* gündemine almıştır. Böylece "Tatil-i Eşgal Kanunu, örgütlü ve kalifiye işçileri kapsamına almışken, serserilerle ilgili kanun da örgütsüz, marjinal, işsiz güçsüz kent yoksulları ve şehre taşradan yeni

gelmiş olanlar düşünülerek hazırlanmış" (Özbek, 2004b: 98) ve her iki kanun da birbirini tamamlayan bir nitelik ile yoksulları düzen altına almak üzere yürürlüğe konulmuştur. Söz konusu kanunlar kent yoksullarının zapt edilmesi ve kontrolü için yasal zemini oluştururken, polis de kanunların uygulayıcısı sıfatı ile yoksulların zapt edilmesi sürecini bizzat yürütmüştür[2]. Ancak aynı polis, örneğin Umar Bey döneminde sürekli eziyet gören kölelerin kaçıp sığındıkları ve Umar Bey'i ya da rüşvet aldığı gerekçesi ile devlet memurlarını şikâyet ettikleri yerdir. Bu anlamda da polis daha ilk döneminden itibaren "alt sınıfların, zaman zaman yerel elitin zulmüne karşı adil davranacağına ve gerçeği ortaya çıkaracağına inandıkları bir kurum" (Göral, 2007: 25) olarak da şekillenmeye başlamıştır. Dolayısıyla polis en başından itibaren halk-devlet arasındaki ilişki çerçevesinde iki yönlü bir işlev üstlenmiş ve bu bağlamda Osmanlı'da da polisin tarihi seyri güvenlik/zapt etme diyalektiği çerçevesinde ilerlemiştir.

Osmanlı'da önce kolektif sorumluluk çerçevesinde dağınık bir yapılanma ile daha sonra ise modern polis teşkilatının kurulması ile birlikte merkezi düzeydeki bir polis yapılanması ile sağlanan toplumsal denetim, kuruluştan itibaren var olan vakıf sistemi ile de sosyal yönden pekiştirilmiştir. Ancak refah uygulamaları yoluyla toplumsal kontrol açısından 19. yüzyıl bir dönüm noktasıdır. 19. yüzyılda refah uygulamaları Osmanlı'da da bir 'yönetim tekniği ve siyaset tarzı' olarak dünya ile paralel bir seyir içinde gelişmiş ve devlet eliyle yürütülür olmuştur. Bu çerçevede Tanzimat Dönemi'nde yürürlüğe konulan yoksullara devlet tarafından muhtacın maaşı verilmesi uygulaması ile yerel yönetimlere yoksulların korunması görevinin verilmesi önemli uygulamalardır. II. Abdülhamit Dönemi ise sosyal politika

[2] Bu konu ile ayrıntılı örnek incelemeler için bkz. Özbek, 2004b: 105 vd.

açısından özel bir döneme işaret eder. Çünkü Abdülhamit hayır işlerini iktidar stratejisinin merkezine oturtmuştur. Fakat söz konusu süreç Osmanlı'da Avrupa'dan farklı bir boyut ile gelişmiştir. Avrupa'da yükselen yoksulluk sınıfının iktidara yönelik muhalefetini denetlemek üzere geliştirilen sosyal politika uygulamaları, Osmanlı'da meşrutiyetçi muhalefeti denetlemek üzere halkın desteğini kazanmak çerçevesinde geliştirilmiştir. Ancak diğer taraftan refah uygulamaları, söz konusu ilk işlevine ek olarak halkın denetimini sağlamak açısından da işlevsel olmuştur. Meşrutiyetçi muhalefetin örgütsel bir nitelik kazanması ile de halkın desteğini kazanmak için hayır ve sosyal yardıma dayalı siyaset tarzına daha da ağırlık verilmiştir. Abdülhamit iktidarını pekiştirebilmek ve yoksulların desteğini kazanabilmek için yoksul ve muhtaçların koruyucusu imajı ile yardımları kişiselleştirirken, aynı zamanda da geleneksel yardımları dönüştürerek ve bunlara yenilerini ekleyerek modern bir iktidar senaryosu çerçevesinde yeniden yapılandırmıştır. Bu bağlamda bayındırlık, eğitim, din ve sosyal yardım alanlarında pek çok harcama yapılmış, toplu sünnetler düzenlenerek yoksul çocuklar sünnet ettirilmiş, ilk modern sosyal yardım kurumu olarak Darülaceze kurulmuş[3], modern bir hastane yapılanması içinde Etfal Hastanesi kurulmuştur. Abdülhamit sonrasında da kurulan kimi yardım cemiyetleri aracılığı ile sosyal politika sürdürülmüştür. Bu anlamda 19. yüzyıldan itibaren uygulamaya konulan sosyal politikalar aracılığı ile sınırlı da olsa toplumsal denetim sisteminin niteliğinde bir dönüşüm gerçekleşmiş, devlet salt baskı aygıtları vasıtasıyla değil fakat aynı zamanda sosyal refah uygulamaları aracılığı ile de yönetme ve denetleme kapasitesini geliştirmeye başlamıştır (Özbek, 2004b).

[3] Buğra'da Darülaceze'nin kurulduğu ortamı, "bir açıdan modern bir yoksulluk anlayışının açıkça gündeme geldiği bir ortam" olarak değerlendirmektedir (Buğra, 2008: 131).

Sonuç olarak, Osmanlı Devleti, 19. yüzyıldan itibaren devleti ayakta tutmak üzere yaptığı tüm merkezileşme çalışmaları ile geleneksel devletten modern devlete doğru gidişin yolunu açmıştır. Bu yolda alınan en önemli mesafe ise polis teşkilatının kurulması ve neredeyse onunla paralel bir seyir izleyen 'refah' uygulamalarıdır. Osmanlı'da devlet, 19. yüzyıldan itibaren koşulların zorlaması (hem ayakta kalma çabası hem de büyük güçlerin baskı ve yönlendirmeleri) ile birlikte giderek artan oranda toprak parçası olarak ülke ya da o toprak parçasında oturan tebaayı değil, nüfusu hedef almaya, giderek nüfusu yönetmeye/biçimlendirmeye ve genel anlamda topluma nüfuz etmeye başlamıştır. Nüfusun hedef alındığı yeni yönetim anlayışında, toplum da giderek polis ve refah uygulamaları gibi güvenlik aygıtları tarafından denetlenen bir topluma doğru evrilmeye başlamıştır (Foucault, 2005b: 287). Böylece varlığına geleneksel bir devlet olarak başlayan Osmanlı Devleti, kolektif güvenlik anlayışından modern devletin polis+sosyal politika (refah uygulamaları) eliyle yürüttüğü güvenlik/zapt etme sürecine doğru bir evrim geçirmiştir. Dolayısıyla Osmanlı'nın söz konusu evrim süreci çerçevesinde, tüm ülkeyi kapsayan kurumsal bir yapılanmaya sahip olmasa da, toplumsal denetimi birden çok aygıta dağıtarak (polis, jandarma, Darülaceze, Etfal Hastanesi) toplumsal polislik yapılanmasına doğru bir adım attığı söylenebilir.

B. Neoliberalizm Öncesi Türkiye Cumhuriyeti'nde Toplumsal Polislik

Bu bölümde öncelikle Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan 1980 yılına kadar ülkede uygulanan birikim stratejileri incelenecek, ardından ise bu birikim

stratejilerine bağlı olarak toplumsal polislik bileşenlerinin 1980 öncesi gelişim seyrine değinilecektir.

1. 1980 Öncesi Türkiye Cumhuriyeti'nde Uygulanan Birikim Stratejileri

Kuruluşundan itibaren, Türkiye Cumhuriyeti'nde uygulanan birikim stratejilerini Korkut Boratav şöyle bir sınıflandırmaya tabi tutar:

1- Açık Ekonomi Koşullarında Yeniden İnşa: 1923-1929
2- Korumacı-Devletçi Sanayileşme: 1930-1939
3- Bir Kesinti-İkinci Dünya Savaşı: 1940-1945
4- Dünya Ekonomisi ile Farklı Bir Eklemlenme Denemesi: 1946-1953
5- Tıkanma ve Yeniden Uyum: 1954-1961
6- İçe Dönük Dışa Bağımlı Genişleme: 1962-1976 ve Yeni Bunalım: 1977-1979
7- Sermayenin Karşı Saldırısı: 1980-1988
8- Uluslararası Finans Kapitalin Egemenliğine Sancılı Geçiş: 1989-2002 (Boratav, 2004: 13-14).

Boratav'ın "Açık Ekonomi Koşullarında Yeniden İnşa" olarak adlandırdığı 1923-1929 döneminin ekonomi politikası, 1908-1922 yıllarını kapsayan milli iktisat yöneliminin devamı niteliğindedir. Dolayısıyla bu döneme hâkim olan görüş, kalkınma ve modernleşmenin devlet desteğiyle yerli ve milli bir burjuvazinin 'yetiştirilmesi' ile mümkün olacağı yönündedir. Bu çerçevede millileştirmelerin

yaşandığı, ama buna karşın anlamlı bir sanayileşmenin yaşanmadığı söz konusu dönem, genel olarak milli gelirde yaşanan hızlı reel gelir artışlarının bütün sosyal sınıf ve tabakalara yayıldığı bir dönem olmuştur (Boratav, 2004: 40-57). 1930-1939 yılları arasındaki dönem de, 1929 Dünya Ekonomik Bunalımı'nın ardından beliren korumacı ve devletçi iktisat politikalarının hâkim olduğu bir dönem olmuştur. 1929'dan itibaren alınan korumacı önlemler ile himayeci bir dış ticaret politikası uygulamasına geçilirken, önce özel sektöre dayalı (1929-1932) ardından ise devlet eliyle girişilen ithal ikameci bir milli sanayileşme denemesi ile de içe dönük, dışa kapalı bir büyüme modeli geliştirilmiştir (Sönmez, 1986: 25-30; Boratav, 2004: 59).

1940-1945 yıllarını kapsayan 2. Paylaşım Savaşı döneminin yarattığı duraklamanın ardından, Türkiye ekonomisi 1946 yılında ciddi bir ekonomik gerekliliği olmadığı hâlde büyük boyutlu bir devalüasyon ve yanı sıra dış ticaretin liberalleştirilmesi yönünde bir dizi önlem içeren büyük bir operasyon ile dünya ekonomisi ile yeni bir eklemlenme biçimine geçiş yapmıştır. Söz konusu dönem, Marshall Yardımı çerçevesinde önceki dönemin anlayışının tersyüz edildiği bir dönem olmuştur. Öncelik tarımsal gelişmeye ve ihracatın desteklenmesine verilirken, devletin kaynakları, pazarların genişletilmesi düşünülerek taşımacılık ve iletişim alanlarındaki altyapı yatırımına kaydırılmış, mali kaynaklar da dış krediler yoluyla karşılanmaya başlamıştır. Bu anlamda söz konusu dönem ekonominin savaş sonrası dışa açılma dönemi olmuştur (Gülalp, 1993: 33-34; Boratav, 1987: 89).

1946 yılından sonra yaşanan toplumsal dönüşümler, "savaş sonrasının kapitalist dünya sisteminde meydana gelen yeni dengelerden türeyen dışsal etkenlerle de uyum

sağlayarak", Türkiye'yi korumacı-devletçi sürecin ardından yeni ve uzun soluklu bir rotaya sokmuştur (Boratav, 2004: 96). Öyle ki bu yeni rota 1946'dan itibaren Türkiye ekonomisinin "bağımlı özellikler kazanmasına" neden olmuştur (Boratav, 1987: 89). Söz konusu bağımlılık ilişkileri (ilerleyen yıllarda ekonomi politikalarının temel omurgasının IMF ve DB'nin çizdiği rota doğrultusunda belirlenmesi anlamında bir dış-belirlenim) ise, sonraki dönemlerin ekonomi politikalarını ve bu bağlamda devletin yapısal dönüşümünü de doğrudan etkileyen bileşenlerden birisi hâline gelmiştir[4]. Bu anlamda 1946'da başlayan ekonomiyi liberalleştirme yönelişi Demokrat Parti (DP) döneminde de sürdürülmüş ve söz konusu süreç 1950'lerin ikinci yarısında düşüşe geçmekle birlikte, dönem boyunca tarım-sanayi-ticaret kesimleri ile bürokrasi arasında büyük oranda bir uzlaşı yaratmıştır. Ancak söz konusu uzlaşı 1954'ten itibaren düşüşe geçen göstergeler[5] ile birlikte bozulmaya ve 4 Ağustos 1958 Kararları ile yürürlüğe konulan istikrar politikaları sonrasında ise dağılmaya doğru yol almaya başlamıştır. 1960 İhtilâli ile birlikte de tarım-sanayi-ticaret-bürokrasi kesimlerinin ortak ittifakı ile getirilen DP iktidarı, yine aynı kesimlerin ittifakı ile iktidardan indirilmiş ve 1962'de tam rengini alan yeni birikim stratejisi de yine aynı kesimlerin benzer bir ittifakı ile kurulmuştur. Ancak 1950'lerin

[4] Taner Timur'un belirttiği gibi, 1945'ten sonra borç ve açık bütçelerle yürütülmeye çalışılan kalkınma politikaları hep krizlerle noktalanmış ve acı reçeteler gündeme gelmiştir. Ve bu durumlarda IMF hep ufukta görünen biricik 'kurtarıcı' olmuştur. Bu anlamda Timur'un ifadeleri ile "aslında son elli yıllık iktisat tarihimiz bu acı reçeteleri ilân eden hüzünlü kararlarla doludur: 7 Eylül Kararları; 4 Ağustos Kararları; 24 Ocak Kararları; 9 Ağustos Kararları; 5 Nisan Kararları vb. Bu kararların her birinin arkasında yüz binlerce ailenin dramı vardır: Kaybedilen işler, batan işyerleri, eriyen maaşlar, çalınan tasarruflar vb." (Timur, 2004: 49-50).

[5] Dünya ekonomisi ile 1946-1953 yılları arasında denenen yeni eklemlenme biçiminin 1953'e kadar devam eden olumlu koşulları altında kişi başına gelir % 28 yükselirken, ihracat da % 50 büyümüştür. Ancak söz konusu gelişme 1954'te tersine dönmüş ve tarımsal üretim ve ihracat % 15 azalırken, kişi başına gelir de % 11 azalmıştır. Bu ortamda hükümet, tarım kredilerinin, fiyat destekleme programlarının ve kamu yatırımlarının hızla arttırılmasını içeren enflasyonist bir finansman ile paralel seyreden korumacı bir dış ticaret politikası bileşenine yönelmiştir. Söz konusu uygulamanın sonunda ise sanayinin milli gelirden aldığı pay % 14'e çıkarken, tarımın payı % 43'e gerilemiş ve dönemin sonunda hükümet dışarıdan gelen öneriler çerçevesinde bir istikrar programını uygulamaya zorlanmıştır (Keyder, 2003: 184-187).

ikinci yarısında yabancı sermaye ile işbirliği içinde sanayi sermayesine dönüşen bir kısım ticaret sermayesi, DP iktidarının devrilmesi ve yeni iktidarın kurulmasında geleneksel egemen sınıflarla ittifak içinde ilerlemiş olmakla birlikte, yeni dönemde iktidar bloku içerisindeki egemenliğini arttırmış ve 1980 sonrasının neoliberal birikim stratejisinin de asıl sahibi olmuştur (Gülalp, 1993: 42-43).

1962 yılından itibaren ithal ikameci sanayileşme politikasına dayanan ve Boratav'ın "İçe Dönük Dışa Bağımlı Genişleme" olarak adlandırdığı döneme geçilmiştir. Söz konusu dönemin ithal ikameci sanayileşmesi, 1930'ların ithal ikameciliğinden oldukça farklıdır. 1930'ların ithal ikameciliği yabancı sermayenin katılımı olmadan, hatta yarı-otarşik bir tarzda, yerli girdilere dayalı ve bir kitle pazarı için temel tüketim malları üretmeye yönelik bir deneyimken, 1960'ların ithal ikameciliği ithal girdilere dayalı ve yabancı sermaye ile işbirliği hâlinde görece yüksek gelirli bir pazarın yararlandığı dayanıklı tüketim mallarının üretilmesine yöneliktir (Gülalp, 1993: 36). Bu anlamda 1930'ların politikası, "emperyalizmin dış etkilerinden mümkün olduğunca korunan biçimde uygulanmış, üretici güçlerin belli ölçülerde gelişmesine ve sermaye birikiminin hızlanmasına yol açmıştır. Buna karşılık, 1950'ler sonrası izlenen politika üretici güçlerin gelişimini büyük ölçüde emperyalizmin belirleyiciliği ve yönlendiriciliğine sokmuş, sermaye birikimi süreci de bu ilişki tarafından belirlenmiştir" (Sönmez, 1986: 84-85). Söz konusu özellik üzerinde yükselen 1962 sonrasını, "hem önceki dönemden hem de Cumhuriyet tarihinin bütün diğer dönemlerinden niteliksel olarak da ayıran belirleyici özellikleri vardır". Öncelikle iktisat politikaları planlama tabanına oturtulmuş, beş yıllık kalkınma planları çerçevesinde hem kamu hem de özel kesim sistemli bir

sanayileşme sürecine sokulmuştur. Başlarda daha çok montaj sanayi olarak ve yabancı sermayenin katılımı ile başlanan özel kesimin sanayileşme girişimleri, zamanla yerli yan sanayiyi de besleyen bir görünüm edinirken, kamu kesimi tarafından yürütülen sanayileşme de demir-çelik, petro-kimya ve inşaat malzemeleri gibi daha büyük sermaye gerektiren alanlarda gerçekleşmiştir (Boratav, 2004: 117-121).

1962 sonrasının sanayileşme politikası, teknoloji transferinden çok patent ve marka anlaşmaları üzerinden ilerlediği için Batı'daki standart teknolojilerin ve standart malların uyarlamasını getirmiş, bu ise sadece şablonların değil, fakat aynı zamanda da üretim mallarının ve bazen de hammaddelerin ithalini gerektiren bir üretim yapısını doğurmuştur. Bu gelişmenin doğal sonucu olarak da, bir taraftan petrol, ara malları ya da hammaddelerin ithalâtı ülke ithalâtı içinde % 95-97 aralığında geniş bir yer tutarken, dünya pazarlarında rekabet şansı olmayan sanayi üretimi bunlar için gerekli olan dövizi yaratacak düzeye ulaşamamıştır (Keyder, 2003: 211-212). Bu anlamda yarattığı döviz ve pazar sorunları nedeniyle "ilk bakışta ekonominin dışa bağımlılığını zaman içinde azaltacakmış gibi görünen bu sanayileşme biçimi, beklenenin zıddı bir sonuç vererek, ekonominin ithalâta bağımlılığını arttırmıştır" (Boratav, 2004: 120). Böylece dışa bağımlı, ancak iç pazara dönük bir sanayileşme biçimi gelişmiştir.

Diğer taraftan içerdiği tüm sorunlara rağmen, 1962-76 dönemine hâkim olan ithal ikameci sanayileşme stratejisi 1976 yılına kadar yüksek büyüme hızlarına ulaşıldığı bir dönem yaratmıştır. Söz konusu dönemde yıllık büyüme ortalama % 6.7

düzeylerinde gerçekleşirken, tarım, sanayi ve hizmetler sırasıyla % 3.3, % 10 ve % 7.8 büyüme hızlarına ulaşmıştır. Yine yatırımların gayrisafi milli hasıla (GSMH) içindeki payı söz konusu dönem başında % 14.5 iken dönem sonunda % 25.4'e çıkmış, imalat sanayinin toplam yatırımlar içindeki payı da % 20.4'ten % 28.2'ye yükselmiştir. Oysa yatırımlar için gerekli olan tasarruflar söz konusu dönemde aynı eğilimi sergilememiştir. Dönem başında tasarrufların GSMH içindeki payı % 10.7 iken dönem sonunda % 7.1'e gerilemiştir (Sönmez, 1986: 60-64). Dönem, işçi sınıfı açısından da tarihinin en önemli kazanımlarına imza atılan dönemi olmuştur. 1963 yılında işçilere toplu pazarlık ve grev hakkını tanıyan yasa çıkarılmıştır. Toplu pazarlık ve grev hakkıyla desteklenen sendikal hareket çerçevesinde de işçi ücretleri 1963'ten itibaren 1971 ve devamındaki bir iki yılın dışında, reel olarak artmıştır. 1963-76 arasında artış % 75 iken, 1960-61 ile 1976 arasında % 85 artmıştır (Boratav, 1983: 8-9). Söz konusu ücret artışları sonucunda Türk işçilerinin ücretleri 1974 yılında Güney Koreli işçilerin ücretlerinin üç misline, 1977'de iki misline, 1979'da da % 50 fazlasına karşılık gelmiştir (Keyder, 1987: 22). Bu bağlamda, işçilerin ücret artışları hemen her aşamada halka parasız sunulan sağlık ve eğitim hizmetleri ve emeklilik haklarının yaygınlaşması ile birlikte değerlendirildiğinde, 1970'ler Türkiye'sinin sosyal politika açısından ekonomik gelişmesinden daha ileri bir düzeyi yakaladığı söylenebilir (Keyder, 1987: 22-23).

Yukarıda değinilen verilerin de kanıtladığı üzere, toplumun tüm kesimleri açısından kazançlı bir dönem olarak gelişen 1962-76 dönemine hâkim olan birikim stratejisi (içe dönük ithal ikameci sanayileşme), toplumun farklı kesimlerini ortak çıkarlar

etrafından birleştirerek, demokratik bir rejime de olanak veren bir toplumsal uzlaşı yaratmıştır. Çünkü bu döneme hâkim olan süreç:

> "Birincisi, sanayi sermayesi ile ticaret ya da tarım sermayesi arasında bir çatışmaya yol açmıyordu. İhracat gelirleri sanayi-dışı üretimden geldiğinden, ticaret ve tarım sermayesi bağımsızlıklarını koruyorlardı; yani, sanayi sektörü geleneksel ihracat sektörünün döviz gelirlerine bağımlı idi. İkincisi, sanayi üretimi yerli girdilere dayanmadığından, tarımda yüksek fiyatlar ve gelirler sanayinin çıkarlarıyla çelişiyordu. Tersine, bunlar sanayi için iç pazarın genişlemesi anlamına geliyordu. Bu durum, bu dönemde hükümetin destek fiyatlarından oldukça yararlanan küçük köylüler için de geçerliydi. Üçüncüsü, ithal ikameci sanayileşme küçük sermayenin palazlanmasına fırsat sağlıyordu. İç pazarın korunması, başlıca ithal ikameci sanayilerle bağlantılı olarak çalışan atölye tipi faaliyetlerin gelişmesine olanak tanıyordu. Dördüncüsü, işçi sınıfının sendikalaşması ve ücretlerin sürekli artışı, hem iç pazarın büyümesine hem de işçilerin sistemle siyasal anlamda bütünleşmesine katkıda bulundu. Son olarak, kentli aydınlar ve profesyonel orta sınıflar bu dönemdeki ekonomik büyümeden kazançlı çıktıkları gibi, aynı zamanda da bu dönemi niteleyen ideolojik ögeleri de hararetle destekliyorlardı" (Gülalp, 1993: 37).

Toplumun tüm kesimlerince büyük bir ittifak ile sürdürülen dönem, içinde taşıdığı sorunlar nedeniyle 1977'den itibaren bozulmaya başlamış ve böylece hızla hem ekonomik bir krize hem de sınıflar arasında oluşan ittifakın çatlamasına yol açmıştır. Çünkü dönemin sonunda dış ticaret açığı 4 milyar dolara çıkarken, 1977'de 17.50 TL olan dolar 1979 Haziran'ında 47 TL'ye çıkmış; bu arada bir taraftan küçük imalat sanayi yıpranırken, modern ve rant toplayan bir sanayi sektörü gelişmiş; diğer taraftan ise sendika, toplu sözleşme, sosyal güvenlik ve yüksek ücret gibi haklarını kazanmış bir işçi kesimine karşın, sürekli bir işi olmayan ve işçilik ile küçük esnaflık arasında gidip gelen bir kentli marjinal kesim oluşmuştur (Boratav, 2004: 140-141;

Keyder, 1987: 33-34). Sınıfların kendi içinde yaşanan bu kutuplaşmalara paralel olarak, 1962-77 arasında sınıflar arasında sağlanan ittifak da çatlamıştır. Bu gelişmelerin sonucunda ise işçi ve memurların gerçek ücretleri 1977'deki zirve noktasının[6] ardından hızla gerilemeye başlarken, 1975 sonrasında sanayi sektörünün büyümesinde yaşanan yavaşlama ile birlikte, 1978 ile 1980 arasında sabit değerlerle sanayi üretimi de düşüşe geçmiştir (Keyder, 1987: 34). Sanayi üretiminde yaşanan düşüşün işçi ücretlerinde yaşanan düşüşten fazla olması nedeniyle de ücretlerin sınai katma değerden aldığı pay 1976'da 31.7 iken 1979'da % 37.3'e çıkmıştır (Boratav, 1983: 17). İşçi sınıfının katma değerden aldığı payın yanı sıra, hak mücadelesi çerçevesinde yaptığı grevler de üretim sürecini sekteye uğratarak, sanayi sermayesine zarar vermiştir. Öyle ki Türkiye Metal Sanayicileri Sendikası'nın (MESS) kayıtlarına göre 1974-80 arasında Türkiye'de gerçekleşen 727 grevde kayıp işgücü süresi 10 milyon günü aşarken[7], Rahmi Koç'un açıklaması ile Koç Holding'in büyüme hızı 1977 ile 1978 arasında % 15'ten % 1'e düşmüştür (Altun: 2009: 333, 285)[8]. Böylece işçi sınıfının ekonomik mücadelesi, popülist modelin hazmedemeyeceği ödün sınırlarını aşıp geleneksel ekonomik dengeleri tehdit etmeye

[6] Sigortalıların günlük ortalama gerçek ücretleri 1977 yılında 27.07 TL iken, 1978'de 23.74 TL'ye, 1979'da 20.54 TL'ye, 1980'de 15.34 TL'ye ve 1981'de 13.91 TL'ye gerilemiş; memurların aylık ortalama gerçek ücretleri de 1977'de 100.2 TL'den 1978'de 98.3 TL'ye, 1979'da 85.1 TL'ye, 1980'de 54.3 TL'ye ve 1981'de 47.0 TL'ye gerilemiştir (Sönmez, 1986: 71-72).

[7] Mustafa Sönmez'in verileri ile 1977 yılında 167 greve 39.900 işçi katılırken grevde geçen gün sayısı 5.8 milyon işgünü; 1978 yılında 175 greve 27.200 işçi katılırken grevde geçen gün sayısı 1.6 milyon işgünü; 1979 yılında 190 greve 39.900 işçi katılırken grevde geçen gün sayısı 2.2 milyon işgünü; 1980 yılının ilk 8 ayında 227 greve 46.200 işçi katılırken grevde geçen gün sayısı 6.4 milyon işgünü olarak gerçekleşmiştir (Sönmez, 1985: 93).

[8] 1977-78 arasında büyüme hızı % 14 oranında düşen Koç Holding, 1980 sonrasında sürekli olarak bir önceki yıla kıyasla kâr oranını ne kadar çok arttığına ve belirli bir projeksiyon dahilinde ulaşmayı planladıkları büyüme hedeflerini, planlanandan 5-6 yıl önce gerçekleştirdiklerine dair açıklamaklar yapmaktadır. Örneğin 1999 yılının ilk 9 aylık değerlendirmesi sonucu holding, bir önceki yılın aynı dönemine kıyasla kârını % 65 artırmış, 2006 yılının yine ilk 9 ayında kârını % 165 artırmıştır. 2007 yılının ilk 3 ayında kârı bir önceki yılın aynı dönemine kıyasla % 309 artarmış, böylece holding bir önceki yıla kıyasla kârını tam olarak 14 kat arttırmıştır. Holding yılda % 14 büyüme hızı ile 2016 yılında dünyanın en büyük 200 şirketi arasına girme hedefini, 2010 için öngörülen cironun 2005 yılında yakalanması ve 2006 yılı cirosunun da 2015 ciro hedefini aşması ile birlikte, 2006 yılında, yani hedeflemenin 10 yıl öncesinde yakalaşmış durumdadır (09.11.1999, 02.12.2006, 01.06.2007, 02.03.2006, 09.04.2008 tarihli Koç Holding Basın Bültenleri, www.koc.com.tr).

başlamıştır (Boratav, 2004: 139). İşçiler ile sermaye kesimi arasında yaşanan sorunun bir benzeri de hizmetler kesimi ile tarım kesimi arasında yaşanmıştır. Hizmetler kesiminin ücret dışı kazançlarının GSYİH içindeki payı 1975-79 arasında % 29.8'den % 42.5'e yükselirken, destekleme alımları ile yapılan ödemelerin toplam tarımsal hasılaya oranı 1977'de % 22.2 iken 1978'de % 18'e, 1979'da % 16'ya ve 1980'de ise % 13.3'e düşmüştür (Varlıer 1983 ve Kepenek 1983'ten aktaran Boratav, 1983: 16-17).

Tüm bu gelişmelerin sonucunda, sanayi burjuvazisi ile örgütlü işçi sınıfı arasındaki ittifak çatlarken, yurt dışından gelecek girdileri alabilmek için sanayinin gereksindiği dövizde yaşanan kıtlık da sanayi burjuvazisi ile bürokrasi arasındaki ittifakı çatlatmıştır. O güne kadar dövizi temin eden devlet, dolayısıyla bürokrasi, sınai büyüme için sermaye kesiminin gereksindiği dövizi temin edemeyince sermaye tarafından etkinsizlik, kırtasiyecilik ve yanlış yönetim ile suçlanmaya başlamıştı[9]. Ayrıca sermaye kesiminin kâr artışı sağladığı dönemde, alım gücünü yükselterek pazar payını genişleten talep ve istihdam yönlü Keynesci mekanizmalar, artık kâr oranlarını düşüren gereksiz maliyetler olarak eleştirilmeye başlamıştı. Bu ortamda sanayi sermayesinin attığı her adım "devlet yönetiminde nispeten özerk bir bürokrasi yerine, sadece hizmet getiren ve 'akılcı' bir teknokrasi" talep etmeye başladığının işaretlerini vermiştir. Sonuç olarak sanayi sermayesi ile bürokrasi arasındaki ittifak da çatlamış ve böylece dönemin başında kurulan sermaye-işçi sınıfı-bürokrasiden

[9] Daha önce de belirtildiği gibi, 1962-79 yıllarının sanayileşmesi hammadde ve ara mallarında dışa bağımlı, teknolojiyi almaktansa patent haklarını alan ve bu nedenle dünya pazarlarında rekabet şansı olmayan bir sanayileşme süreci olarak gerçekleşmiştir. Bu nedenle de söz konusu yapı üretim için gerekli olan dövizi yaratacak düzeye ulaşamamıştır (Keyder, 2003: 211-212).

oluşan iktidar bloku ve hegemonya projesi çökmüş ve doğal olarak dönemin birikim stratejisine rengini veren ittifak dağılmıştır (Keyder, 1987: 35).

2. 1980 Öncesi Türkiye Cumhuriyeti'nde Toplumsal Polislik

Merkezileşme yönünde atılan adımlar Osmanlı Devleti'ni kurtarmaya yetmese de Türkiye Cumhuriyeti'ne temeli atılmış bir merkezi devlet ve modern polis örgütü yapısını/anlayışını miras bırakmıştır. Ancak henüz 1. Paylaşım Savaşı sırasında bozulmaya başlayan polis teşkilatı, Mütareke döneminde de İtilaf Devletleri'nin işgali altındaki topraklarda daha çok Ermeni ve Rum azınlıklarının hâkim kılındığı bir yapıya bürünmüştür (Eraslan-Metin, 1984: 147). Söz konusu yapı dahilinde ise iç güvenlikten bahsetme olanağı kalmamıştır. Öyle ki 13.12.1917 tarihinde Liman von Sanders'in hazırladığı rapora göre, Osmanlı Ordusu'ndaki kaçakların sayısı 300.000'e ulaşmış ve bunların büyük çoğunluğu hırsızlık, yağmacılık ve her türlü iç güvenliği bozucu hareketlere girişmişlerdir (Kutlu, 1992: 5). Bu nedenle savaş sırasında iç güvenlik İstanbul'dan uzaklaştıkça bozulmuş ve Anadolu'da tümden ortadan kalkmıştır. Tüm Anadolu'da yaygın bir hâl alan güvenliksizlik, özellikle Amasya ve çevresinde büyük boyutlara ulaşmıştır. Öyle ki bu bölgedeki asker kaçaklarının, hırsızların ve İtilaf Devletleri'nin ayaklandırdığı azınlıkların yarattığı asayişsizliğin ulaştığı boyutlar nedeniyle İstanbul Hükümeti Mustafa Kemal'i durumu düzeltmek üzere Samsun'a göndermiştir.

1. Paylaşım Savaşı ile birlikte başlayan iç güvenliksizlik hâli Kurutuluş Savaşı süresince de devam etmiştir. Savaş koşulları altında Osmanlı'nın polis teşkilatı

varlığını korumakla birlikte etkisini yitirmiş, bu anlamda iç güvenlik konusunda Anadolu'da daha çok kolektif güvenlik tedbirlerine bir geri dönüş yaşanmıştır (Ergut, 2004: 301). Söz konusu ortam içerisinde çoğu asker kaçağının oluşturduğu çetelerin yol açtığı ayaklanmalar iç güvenlik açısından en önemli sorunu oluşturmuştur. 1919-1921 arasındaki dönemde Anadolu'nun hemen her yerinde ortaya çıkan ayaklanmalar gerek Kuvayi Milliye gerekse Batı Cephesi'nde kurulan düzenli ordu birlikleri eliyle bastırılmış, iç güvenliğin sağlanması için İstiklal Mahkemeleri'nin kurulması, Firariler Hakkında Kanun gibi kanunların çıkarılması ve kararların alınması yoluna gidilmiştir[10]. Dolayısıyla, Cumhuriyet'i kuran kadroların henüz Kurtuluş Savaşı koşullarında, hem savaşın kazanılmasının hem de yönetimlerindeki bölgelerde ikili yönetimin sonlandırılmasının iç güvenliği sağlamaktan geçtiğinin, dahası yönetme hakkı ile iç güvenliğin sağlanmasının doğrudan ilişkili olduğunun bilincinde oldukları görülmektedir (Ergut, 2004: 298). Bu çerçevede alınan ilk tedbirlerin ardından, bu konudaki asıl temel kurum olarak 24 Haziran 1920'de Emniyet Genel Müdürlüğü (EGM) kurulmuştur. Genel Müdürlüğün kuruluşu ile de halkın güvenliğinin temini yolunda önemli adımlar atılmıştır. 04.07.1934 tarihli ve 2559 sayılı *Polis Vazife ve Selahiyet Kanunu'nun* (PVSK) ve 04.06.1937 tarihli ve 3201 sayılı *Emniyet Teşkilat Kanunu'nun* (ETK) çıkarılması ile de polis teşkilatı asıl yapısını kazanmıştır.

Emniyet Teşkilat Kanunu'na göre, "memleketin umumi emniyet ve asayiş işlerinden Dahiliye Vekili mesuldür. Dahiliye Vekili bu işleri, kendi kanunları dairesinde hareket eden Emniyet Umum Müdürlüğü ile Umum Jandarma Komutanlığı ve

[10] Söz konusu ayaklanmalar ve alınan tedbirlerin ayrıntıları için bkz. Aybars, 1994; Atatürk, 1969; Atatürk, 1970; Akşin, 1998.

icabında diğer bütün zabıta teşkilatı vasıtası ile ifa ve lüzum hâlinde İcra Vekilleri Heyeti kararı ile ordu kuvvetlerinden istifade eder" (3201, md. 1). "Zabıta Teşkilatı: umumi ve hususi olmak üzere iki kısma ayrılır. Umumi Zabıta: Silahlı bir kuvvet olan (polis) ve (jandarma)'dır. Hususi Zabıta: Umumi zabıta haricinde kalan ve mahsus kanunlarına göre teşekkül edip muayyen vazifeleri gören zabıta kuvvetleridir" (md. 3, 15.6.1938 tarihli ve 3452 sayılı Yasa ile değişik hâli). Bu anlamda 1937 yılında çıkarılan ETK çerçevesinde iç güvenlik, İçişleri Bakanı'nın sorumluluğu altında, genel kolluk kuvvetleri olan polis ve jandarma ile kendi kanunlarına göre kendi görev sahalarında kolluk vazifesini yerine getiren özel kolluk (belediye zabıtası, gümrük muhafaza örgütü, köy korucusu, TEKEL kolluğu, kır bekçileri, liman kolluğu gibi) ve gerekli hâllerde ordu kuvvetleri eliyle sağlanan bir yapıya kavuşturulmuştur.

Söz konusu yapı içerisinde iç güvenliğin genel kolluk kuvvetlerinden olan polisin görevleri "a- kanunlara, tüzüklere, yönetmeliklere, hükümet emirlerine ve kamu düzenine uygun olmayan hareketlerin işlenmesinden önce bu kanun hükümleri dairesinde önünü almak, b- işlenmiş olan bir suç hakkında Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu ile diğer kanunlarda yazılı görevleri yapmak"tır (PVSK, 2559, md. 2). Bu görevler çerçevesinde polis, işlenmiş suçun faillerini yakalama ve o çerçevede gereken işleri yapmanın dışında, toplumun genel güvenliği ve düzeni açısından durdurma ve kimlik sormadan yasal olmayan yollardan açılan yerleri kapatmaya, üst aramadan trafik kontrolüne, bar, pavyon vb. yerlere 18 yaşından küçüklerin girmesini men etmekten gürültü yapanları engellemeye kadar hayatın her alanında oldukça geniş bir görev tanımı içerisinde görevlendirilmiş ve buna uygun geniş yetkilerle

donatılmıştır. Genel kolluğun diğer asli bileşeni olan jandarma da "emniyet ve asayiş ile kamu düzeninin korunmasını sağlayan ve diğer kanun ve nizamların verdiği görevleri" (JTGYK, 2803, md. 3) yerine getirmek üzere polis görev sahasının dışında kalan bölgelerde polis ile aynı yetkiler ile donatılmıştır.

Söz konusu geniş görev alanları ile polis ve jandarma halk ile en çok temas kuran ve bu anlamda da Derviş Okçabol'un ifadesi ile "cemiyet hayatı içinde halkın hayatına en çok karışmış olan devlet uzvu" olmuşlardır (Okçabol 1939'dan aktaran Ergut, 2004: 352). Dolayısıyla polis ve jandarma, devletin topluma nüfuz etmek açısından en önemli kanallarıdır. Bu nedenle de polis ve jandarma, düzenin güvenliğini sağlamak için toplumu denetlediği oranda, toplumla olan bu iç içe ilişkisi nedeniyle de hırsızlığı önlemek, kayıp çocukları bulmak, katilleri yakalamak ya da suçun işlenmesini önlemek gibi topluma karşı pek çok olumlu görev üstlenmiştir. Bu sayede polis ve jandarma düzenin güvenliğinin tesisi açısından yürüttüğü toplumsal denetim ile bir zapt etme aygıtı olarak işlerken, diğer taraftan da bir bütün olarak topluma sunduğu yaygın hizmetler ile bir güvenlik aygıtı olarak işlemiştir.

Toplumsal polisliğin ikinci bileşeni olarak sosyal politika, Erken Cumhuriyet döneminde daha çok uzun savaş döneminin ve onu izleyen dönemde ülkeyi yeniden imar etmeye çalışan bir tarım ülkesinin koşullarında ortaya çıkan, yoksulluğa karşı gönüllü çabalar ve hayırseverlik üzerinden biçimlenmiştir. Ancak sosyal politika dış görünüşü ile 19. yüzyılın liberal hayırseverlik anlayışı çerçevesinde gönüllülük boyutunda yürütülür görünmekle birlikte, bu hizmetleri yürütenlerin çoğu zaman Cumhuriyet Halk Fırkası'nın (CHF) ileri gelenleri olduğu görülmektedir. Kaldı ki

partinin ve devletin temsilcisi konumunda olan bu yetkililerin önderliğinde yürütülen hizmetlerin devletle iç içe ve devletin mali desteğinden yararlanılarak yürütüldüğü görülmektedir. Bu anlamda, sosyal yardımların doğrudan kamu kaynaklarından karşılanması gibi bir düzeye geçilmemiş olmakla birlikte, söz konusu dönemde hâkim olan sosyal politikanın devlet temsilcilerinin önderliğinde ve denetiminde, devletin mali kaynaklarını da kullanarak bireysel bağışların organizasyonu çerçevesinde ilerletildiği görülmektedir. Bu bağlamda yoksulluğa karşı mücadele veren üç önemli kurum, Kızılay, Çocuk Esirgeme Kurumu'nun ilk hâli olarak Himaye-i Etfal Cemiyeti ve Türk Hava Kurumu'dur. Bunlara ek olarak, yine CHF ileri gelenleri tarafından kurulan Türkiye Yardım Severler Derneği ile Cumhuriyet kültürünü tüm ülkeye yaymak üzere kurulan Halkevleri de sosyal yardımla ilgili görevler üstlenmiştir (Buğra, 2008: 98-99, 136-139).

Söz konusu genel yapı içerisinde sosyal haklar çerçevesinde devlet bazı yasal düzenlemeleri de hayata geçirmiştir. Bu çerçevede çıkarılan yasalar, 1921 ve 1924 yıllarında maden işçilerinin çalışma koşularını düzenleyen yasalar, 1949 tarihli ve 5387 sayılı muhtaç çocukları devletin korumasına alan yasa ile 1926'da eğitimin her kademede parasız hâle getirilmesini öngören yasadır (Gül, 2004: 265). 1927 yılında çıkarılan *Maaş Kanunu* ile memurların maaşlarının ödenmesi bir düzene bağlanırken, 1933'te *Türk Ceza Kanunu*'nun (TCK) 201. maddesi değiştirilerek işçinin toplu olarak işi terk etmeye teşvik edilmesi yasaklanırken, eş zamanlı olarak işverenin de işçileri toplu olarak işten çıkarması yasaklanmıştır (Timur, 1994: 88, 93). Yine bu dönemde iş hayatını düzenlemeye yönelik olarak çıkarılan diğer önemli yasalar,

özellikle kadın ve çocuk işçilerin çalışma koşullarını düzenleyen 1930 tarihli *Umumi Hıfzısıhha Kanunu* ve 1936 tarihli *İş Kanunu*'dur (Buğra, 2008: 148).

1945 yılına kadar çıkarılan çeşitli kanunlar ile çalışanların karşılaşacakları kimi risklerin düzenlenmesi yoluna gidilmiştir. Ancak sosyal güvenliğin kurumsal düzeyde ve kapsamlı olarak düzenlenmesi 1945 öncesinin halkçı-devletçi döneminin aksine, 1945 sonrasının dünya ekonomisi ile daha liberal bir çizgide eklemlenme sürecine denk düşer. 2. Paylaşım Savaşı'nın yoksulluğun büyük boyutlara ulaştığı[11] yıllarının ardından, bu alanda yapılan düzenlemeler şunlardır: ilk sosyal sigorta kanunu 1945 yılında çıkarılmış, 1945 yılında Çalışma Bakanlığı ve İş ve İşçi Bulma Kurumu ile İşçi Sigortaları Kurumları kurulmuş, 1946 yılında çıkarılan *İş Kazaları, Meslek Hastalıkları ve Analık Sigortası Kanunu* ile işçilerin çalışma koşullarındaki aksaklıklar engellenmek istenmiş, işçilerin sendika üyeliği ya da başka nedenlerle işten çıkarılmaları durumunda tazminat almaları bir hak olarak kabul edilmiş ve kıdem tazminatı adı altında önleyici bir tedbir alınmıştır, 1945 yılında çıkarılan *Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu* ile de köylünün durumunu iyileştirmek amaçlanmıştır, 1950 yılında Emekli Sandığı kurulmuş, yine aynı yıl *Yaşlılık Sigortası Kanunu* ile sosyal güvenliğin yaşlılık kolu kurulmuştur, 1957 yılında bu kanunun kapsamı sakatlık ve ölüm sigortalarını da kapsayacak şekilde genişletilmiştir, 1957 yılında Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK) kurularak kimsesiz çocukların bakımı devlet tarafından üstlenilmiştir. 1959 yılında ise Sosyal Hizmetler Enstitüsü kurulmuştur (Gül, 2004: 267-270;

[11] 1938'de GSMH % 9.5 kişi başına GSMH ise % 7.7 iken, 1940'ta sırası ile % -4.9'a ve % -6.8'e inmiş, 1945'te ise yoksulluk GSMH'nin % -15.3 ve kişi başına GSMH'nin ise % -16.1'e gerilemesi ile en derin düzeyine ulaşmıştır. Savaşın bitmesi ile birlikte ise 1946'da GSMH % 31.9 ve kişi başına GSMH ise % 29.2 oranında artış göstermiştir (Buğra, 2008: 102).

Buğra, 2008: 172). Bu anlamda sosyal güvenliğin uygulamaya girmesi ile birlikte, bir tarafta sosyal güvenlik diğer tarafta ise hayırseverliğin oluşturduğu ikili bir yapı belirmiştir. Söz konusu hayırseverlik, "1960'a kadar Demokrat Parti iktidarı boyunca, giderek azalarak ama tamamen ortadan kalkmadan varlığını sürdürmüş, 1960 sonrasında ise, bu tema yerini sağ siyaset tarafından da benimsenen sosyal devlet vurgusuna bırakmıştır" (Buğra, 2008: 158).

Bu anlamda, DP döneminin yoksullukla mücadeleden uzak politikasının ardından gelen kalkınmacı dönemde (1962-1979), kalkınma planları ile birlikte sosyal güvenlik ve sosyal yardımlar çok daha geniş kapsamlı ve daha kurumsal bir yapılanma çerçevesinde halka sunulmuştur. Birinci Beş Yıllık Plan'da (BYP) sosyal güvenlik açısından işçilere öncelik tanınırken, bu dönemde 1964 yılında çıkarılan *Sosyal Sigortalar Kanunu* ile sosyal güvenlik önlemi işçiler arasında genelleştirilmiş ve çocuk ve eşler de hastalık sigortası kapsamına alınmıştır. İkinci BYP ile de sosyal sigortaların kapsayamadığı ihtiyaç durumlarında gelir güvenliğini tamamlayıcı nitelikte sosyal yardımların yapılması öngörülmüştür. Bu anlamda İkinci BYP soysal politikayı, sosyal refah hizmetlerini içerecek bir çerçeveye kavuştururken merkezi idareye düzenleyici, yol gösterici, destekleyici bir rol atfederek merkezi hükümeti sosyal refah hizmetlerinde asıl sorumlu olarak tayin etmiştir (Dinçer, 1969: 104-105).

Genel çerçevesi ilk iki beş yıllık plan ile çizilen merkezi idarenin düzenleyiciliğindeki sosyal güvenlik anlayışı, bu dönemlerde yasal zemine kavuşturulan haklar çerçevesinde uygulamaya konulmuştur. Bu çerçevede, 1963'te

grev hakkı kabul edilmiş, 1964'te İşçi Sigortaları Kurumu yerine Sosyal Sigortalar Kurumu (SSK) kurulmuş, *İş Kanunu'na* bağlı olmaksızın tüm işletmelerde çalışan işçilerin sosyal güvenlik kapsamına alınması esası benimsenmiş, işçi yakınlarının da hastalık sigortası kapsamına alınması kabul edilmiş, 1971 yılında kendi hesabına çalışanlara yönelik sosyal güvenlik tedbiri olarak Bağ-Kur kurulmuş, 1976 yılında ise *65 Yaş Kanunu* çıkarılmıştır (Buğra, 2008: 178, 190). Sonuç olarak, sosyal güvenlik 1960'lara kadar belirli bir kurala ve bütçeye bağlanmaksızın devletin de desteği altında genel olarak hayırseverlik çerçevesinde yürütülmüş, 1960 sonrasının planlı kalkınmacılık döneminde devlet hem kurumsal hem de mali düzeyde yalnız çalışanlar için değil, toplumun farklı kesimleri için de sosyal refah hizmetleri çerçevesinde yapılandırılmıştır. Bu anlamda Keyder'in ifadesi ile 1970'ler Türkiye'si sosyal politika açısından ekonomik gelişmesinden daha ileri bir düzeyi yakalamıştır (Keyder, 1987: 22-23).

1960-80 arası dönemde hem uygulanan ithal ikameci birikim stratejisi ile yaratılan ekonomik ortam hem de 1960 Anayasası ile yaratılan hukuksal ortamın birlikte biçimlendirdiği yeni dönem, toplumun tüm kesimlerinin hem ekonomik açıdan hem de haklar ve siyasal özgürlükler açısından kazançlı çıktığı bir dönem olmuştur. Dönemin işçi sınıfı-bürokrasi-sermayedar ittifakına dayalı hegemonik bloku çerçevesinde kârlar korunduğu sürece ne işçilere yasal boyutta sağlanan haklar sermayedarları rahatsız etmiş ne de bürokrasi bu haklar için gerekli düzenlemeleri yaparken çekingen davranmıştır. Bu nedenle de toplumsal bir uzlaşı temeline dayanan 60'lar ve 70'ler döneminin ekonomik ve siyasal gerçekliği içerisinde devlet, toplumun geniş katmanlarını baskı aygıtı olan polis ile kaba bir baskıcı yöntemle

denetlemek yerine, genel uzlaşı ile paralel yürüyen toplumsal denetim aygıtı olarak sosyal güvenliği geliştirmiş ve toplumu bu yeni aygıt ile denetleme yoluna gitmiştir. Devlet, sosyal güvenlik ve sosyal yardımlar yoluyla toplumun daha geniş kesimlerine gerilim yaratmaksızın nüfuz etme imkânı yakalarken, toplumun geniş katmanları da söz konusu hizmetler sayesinde oldukça geniş bir güvenlik ortamına kavuşmuştur. Böylece sosyal güvenlik yapılanmasının varlığı bir taraftan devlete kurumsal düzeyde toplumsal polislik yapılanmasını yaygınlaştırma ve dolayısıyla denetim aygıtlarını çeşitlendirme fırsatı yaratırken, diğer taraftan da topluma polisin dışında yeni bir güvenlik kalkanı edinme imkânı yaratmıştır.

II. Neoliberal Dönemde Toplumsal Polislik

Bu bölümde, neoliberalizm ile birlikte devletin güvenlik/zapt etme kapasitesinde yaşanan değişim, neoliberal birikim stratejisinin 24 Ocak 1980'den itibaren Türkiye'de inşa edilmesi ve ona denk düşen devlet biçimi olarak otoriter devletçiliğin gelişimi ile paralel olarak incelenecek, bu çerçevede asıl olarak özel güvenliğin toplumsal polislik bütünü içerisinde edindiği konum ağırlıklı olarak değerlendirilecektir.

A. 24 Ocak'tan 12 Eylül'e: Neoliberalizmin Türkiye'ye Girişi ve Yeni Birikim Stratejisi

1962-1977 arasının ithal ikameci sanayileşme stratejisi üzerinde yükselen, tarım-sanayi-ticaret-bürokrasi kesimlerinin ortak ittifakına yaslanan ve tüm bu kesimlerin ekonomik olarak kazançlı çıkmasını sağlayan genişleme evresi, 1978'den itibaren

bozulan ve aşağı doğru bir salınım içerisine giren ekonomik göstergeler eşliğinde yeni birikim modelinin de tartışmalarına sahne olmuştur. Söz konusu tartışmaların yansıdığı bir belge olarak Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği'nin (TÜSİAD) 1978 tarihli *Değerlendirme Raporu*, sermayenin yeni birikim stratejisinin iki temel bileşeninden ilkini saptamamıza olanak verecek şöyle bir tespit içermektedir:

> "Devlet her şeyi yapmaya kalkarsa, hiçbir şey yapamaz… Eğer devlet konserve yapar, hindi besler, gömlek diker, bakkal dükkânı açar ve bu tip çabalar tüm vaktini ve kaynaklarını yutar hâle gelirse, devletin esas işlevi olan 'ülke sınırlarının korunması, içeride can ve mal güvenliğinin korunması' gibi konularda görev ve sorumluluğunu yerine getirecek zaman ve kaynağı bulamaz. Bu çok tehlikeli bir gelişmedir" (Altun, 2009: 270).

TÜSİAD Raporu'nda kullanılan ifadelerden anlaşıldığı gibi, ithal ikameci sanayileşme döneminde devletin ekonomideki varlığından kazanç sağlayan ve bu nedenle herhangi bir rahatsızlık duymayan sermaye, dönemin sonunda devletin geniş bir yelpazede sürdürdüğü ekonomik faaliyetleri artık kendisi açısından "tehlikeli" bulmaya başlamıştır. Bu anlamda büyük sermayenin temsilcisi olan TÜSİAD'ın devletten beklediği, ekonomik faaliyetleri kendisine bırakarak bu alandan çekilmesi ve asli görevleri olan "sınır koruma ile can ve mal güvenliği teminine" yoğunlaşmasıdır.

Sermayenin yeni birikim stratejisi çerçevesinde devletten beklediği ilk adım, devletin ekonomiden çekilmesi yönünde iken, yeni döneme rengini verecek olan ikinci adım da kendi deyimleriyle "işçi haklarının yarattığı basınçtan kurtularak" işçi sınıfını baskılamaktır. Ki sermaye söz konusu talebini de bir önceki gibi yine devlete

yöneltmiştir. Sermayenin en önemli ismi Vehbi Koç'a göre "o güne kadar sendikaların tazyikleri karşısında işveren her istenileni vermek mecburiyetinde kalmıştı". Yine Ege Bölgesi'nin önde gelen sermayedarlarından Selçuk Yaşar'ın ifadesi ile 1970'lerin sonunda sanayicinin karşısında, "aynı işyerinde 3 tane, bazen 18 tane sendika vardır. Bir toplu sözleşme yapar. Ertesi ay öteki sendika girmiştir işyerine. Her dakika fabrikasının bekçiliğini yapmaya mecburdur. Yoksa baş aşağı yıkılacaktır". Her iki örnekte de görüldüğü üzere sanayi sermayesi, işçi sınıfının işçi-işveren arasındaki güç dengesinde edindiği konumdan fazlası ile rahatsızdır. Bu anlamda sermaye sınıfının yeni dönemde devletten beklediği şey, yeni düzenleme ve mekanizmalar ile işçilerin hem ücret ve sendikal haklar boyutlarında baskılanması hem de özel mülkünün daha etkin yollarla korunmasıdır (Altun, 2009: 205).

Bunalımın yoğunlaşması ile birlikte sermaye sınıfının rahatsızlıkları artarken, eşzamanlı olarak da "özellikle kentli emekçiler, temel tüketim mallarında etkisi sınırlı kalan fiyat denetimleri, kuyruklar ve karaborsa gibi birbirleriyle ilgili olguların içinde bunalırken; örgütlü işçi sınıfı Türkiye toplumunun alışık olmadığı enflasyon hızı karşısında en azından sendikal mücadele yoluyla reel gelir düzeylerini koruyabilmenin savaşını vermekteydi. Köylü/çiftçi emekçiler ise, 1977 seçimlerinin armağanı olan destekleme fiyatlarının, 1979'da hızlanan enflasyonun etkisiyle dramatik bir biçimde erimesi karşısında savunmasız kalmıştı" (Boratav, 2004: 145). Bu anlamda toplumun tüm kesimleri ekonomik bunalımın olumsuzluklarından etkilenmişti. Söz konusu ekonomik bunalımın siyasal düzeyde yönetilememesi ise siyasal bir bunalımı da beraberinde getirmiş ve böylece Türkiye 1980 yılına siyasal ve ekonomik bunalımın çakıştığı bir hegemonya krizi ile girmiştir. 1979 yılının

sonunda Ecevit Hükümeti istifa ederken, her iki bunalımı çözmek de Demirel'e kalmıştır. Bunun üzerine Demirel ekonomik bunalımı çözmek için Başbakanlık Müsteşarı Turgut Özal'ı görevlendirmiş, o ise 24 Ocak 1980'de, tarihe 24 Ocak Kararları olarak geçecek olan istikrar programını hazırlamıştır. 24 Ocak Kararları'nın genel çerçevesi olan "serbest piyasa ekonomisiyle dışa açılmayı gerçekleştirebilmek için yürürlüğe konacak ekonomi politikalarının amacı ise şöyleydi: merkezden alınan idari kararlar yerini, devlet müdahalesinden arındırılmış serbest piyasa güçlerine bırakacak; kamu iktisadi teşekkülleri (KİT) dahil tüm kamu kesimi daraltılacak ve özel girişim teşvik edilecek; fiyat denetimini ithal malları rekabeti ve içeride yabancı sermaye mallarının rekabeti sağlayacak; mal-hizmet ve sermaye hareketleri, döviz kuru, faiz haddi giderek daha serbest koşullarda oluşacaktı" (Kazgan, 2005: 197).

Söz konusu amaçlar dikkate alındığında 24 Ocak Kararları ile Türkiye açısından genel çerçevesi çizilen neoliberal birikim rejiminin, kapitalist merkezlerdeki içeriği ve zamanlaması ile benzerlik taşıdığı görülmektedir. Aşırı finansallaşma ile karakterize olan neoliberal birikim rejimi, Dumenil ve Levy'nin tespiti ile uluslararası finansın (yani büyük ölçüde ABD finans kesimi) iki aşamada geliştirdiği strateji çerçevesinde ilerlemiştir. Bunlardan ilki finansal düzenlemelerden kurtulma ve böylece belli ülkelere girmesine izin verilmesi iken, ikincisi reel sektörler ile finans sektörü arasındaki ilişkilerin ikincisi lehine ve özellikle kendi (yani ABD finans kesimi) lehine olacak şekilde dönüştürülmesidir (Dumenil-Levy, 2005: 37). Söz konusu temel üzerinde yükselen uluslararası nitelikteki neoliberal birikim stratejisi, tek tek ülkeler düzeyinde tezahür ederken yerel burjuvazi ile uluslararası burjuvazi arasındaki eklemlenme üzerinden açığa çıkar. Bu anlamda Türkiye'de

kalkınmacı birikim rejiminin ve ona uygun düşen hegemonya projesinin çöküşünün ardından, neoliberal birikim rejiminin uygulamaya geçirilmesi süreci, yalnız Türkiye'nin iç ekonomik ve siyasal sorunları bağlamında değerlendirilemez. Yeni dönemin hegemonik gücü olarak finans-kapitalin temsilcileri -yukarıda görüşlerine yer verilen TÜSİAD-, 1980 sonrasında uluslararası sermaye ile "karmaşık bağımlılık ilişkileri içerisine girmiştir" (Yılmaz, 2003: 79). Söz konusu karmaşık ilişkiler kendisini kamu borçlanmasında ortaya koyar. Öyle ki Türkiye'deki "bankacılık sisteminin özgün işlevi, uluslararası arbitraja dayalı kısa vadeli dış finansmanı, yurt içinde kamu iç borçlanma senetlerinde değerlendirerek reel kazanç elde etmeye yönelmesi hâline dönüşmüştür" (Yeldan, 2002: 144). Bu anlamda, uluslararası finans kapitalin çıkarlarıyla yerel burjuvazinin çıkarları arasındaki bu iç içe geçmiş eklemlenme, uluslararası finans kapitalin çıkarlarının doğrudan Türkiye'deki hâkim iktidar bloğunda temsil edilmesi sonucunu doğurur (Yılmaz, 2003: 81). İşte bu nedenle, Türkiye'de neoliberal birikim rejimi kapitalist merkezlerle belirli bir eşzamanlılık içerisinde uygulamaya konulmuştur.

Yukarıda zamanı, amaçları ve iktidar bloku bileşenleri çerçevesinde genel hatları çizilen 24 Ocak Kararları'nın "yeni bir birikim modeline geçişin koşullarını yaratmaya yönelik" (Sönmez, 1985: 54) olduğu kadar, aynı zamanda da "devleti piyasaya müdahaleden alıkoyarken yeni kurumlaşmalarla yapısını değiştirmeye" (Kazgan, 2005: 195) yönelik olduğu anlaşılmaktadır. Bu anlamda devleti yapısal olarak dönüştürmeyi hedefleyen 24 Ocak Kararları, şu kararlar ile uygulamaya

geçirilmiştir: sürekli devalüasyonlar[12], fiyatların serbest bırakılması, KİT zamları[13], ara mallarında ve ücret mallarında[14] sübvansiyonların kaldırılması, yeni kredi olanaklarının yaratılması ve borç ertelemeleri, yabancı sermayeye tanınan yeni teşvikler, ihracatı teşvik edici ithalâtı kolaylaştırıcı önlemler, ekonomi yönetiminin başbakanlık müsteşarlığında merkezileştirilmesi, faiz oranlarının serbest bırakılması, milli konut kanunu, toplu sözleşmelerin sınırlandırılması ve grevlerin büyük oranda ertelenmesi[15] (Sönmez, 1985: 56-95). Tüm bu uygulamalar ile 24 Ocak Kararları hızla hayata geçirilmeye başlamıştır, ancak bazı kararların yürürlüğe girebilmesi için hazırlanan yasalar meclisten geçirilememiştir. Gerek meclis aritmetiğinin yarattığı siyasal bölünmüşlük gerekse toplumdaki yoğun sınıf mücadelesi veri iken, hükümetin kararları bir bütün olarak uygulamaya koyabilmesi mümkün olmamıştır. Bu ortamda ise programın uygulanması ve devletin yapısal dönüşümü, bizzat devletin baskı aygıtının (ordu) yönettiği askeri hükümete kalmıştır. Böylece her zaman olduğu gibi yeni birikim modelinin sorunlarla karşılaştığı durumda da "devletin özerkliği hissedilir bir biçimde yerini devletin sadece bir araç olarak işlev görmesine bırakmıştır" (Keyder, 2003: 214). Devlet, 12 Eylül ile birlikte göreli özerkliğini bir tarafa bırakarak, tüm mesaisini "uluslararası ve yerli sermayenin emeğe karşı güçlendirilmesi" için "burjuvazi ile emekçi sınıflar arasındaki temel

[12] ABD doları 25 Ocak 1980'de 47 TL'den 70 TL'ye, 3 Nisan'da 73.70 TL'ye, 9 Haziran'da 78 TL'ye, 5 Ağustos'ta 80 TL'ye çıkarılmış ve yıl sonunda 1 dolar 100 TL olacak şekilde ayarlanmıştır (Sönmez, 1985: 56-57).

[13] Mazota % 100, motorine % 120, benzine % 45, gazyağına % 100, taşkömürüne % 100, elektriğe % 120, gübreye % 400, çeliğe % 75, şekere % 80, demiryoluna % 300 zam yapılmıştır. KİT zamlarına ilaveten özel sektör ürünlerine de üst üste zamlar yapılmıştır (Sönmez, 1985: 58).

[14] Ücret malları: Çay, şeker, et, Sümerbank mamulleri gibi halkın temel tüketim mallarını oluşturan mallardır. Bu tür ürünlere uygulanan sübvansiyonun amacı, emekçilerin ücret ve maaş düzeylerini düşük tutmaktır. Emekçinin ve ailesinin yeniden üretimini sağlamak üzere beslenme, giyim gibi malları göreli ucuz fiyatla sağlamakla devlet, genel ücret düzeyinin düşük tutulmasını amaçlamaktadır (Sönmez, 1985: 62).

[15] 1977-79 aralığındaki 3 yılda toplam 49 grev kararı ertelenmiş ve bunların 27'si ikinci kez uzatılmışken, 1980 yılının ilk 8.5 aylık döneminde 44 grev kararı ertelenmiş ve bunların 27'si ikinci kez uzatılmıştır (Sönmez, 1985: 92).

çelişkiyi sistemli olarak emek aleyhinde denetlemeye ve düzenlemeye" vakfetmiştir (Boratav, 2004: 148, 150).

12 Eylül ile birlikte askeri rejim, 24 Ocak Kararları'nın eksiksiz olarak uygulanması için gerekli olup da Meclis'ten çıkarılamayan yasaları birer birer çıkarmaya başlamış[16], böylece devletin ekonomiden çekilmesi sürecinde önemli bir mesafe alınırken, aynı zamanda ekonomik ve demokratik hakların kısıtlanması ve işyerlerinde kurulan özel güvenlik teşkilatları aracılığıyla da "daha otoriter bir çalışma düzeninin kurumları oluşturulmuştur" (Sönmez, 1986: 228). Dolayısıyla, 12 Eylül'ün askeri rejimi, sermaye birikimi açısından yeni alanlar açarak (kamusal hizmetler ve kurumların alanını ve olanaklarını daraltarak) ve neoliberal birikim stratejisinin ihtiyaç duyduğu otoriterleşmeyi toplumsal, ekonomik ve kurumsal düzeyde gerçekleştirerek, 1980 öncesinin sivil iktidarlarının yapamadıklarını yapmıştır. Devlet aygıtının sermaye lehine otoriterleştirildiği oranda da 1980 sonrasının Türkiye'sinde sınıfsal konumlanış ve toplumsal gelirin sınıflar arasındaki bölüşümü, neoliberal birikim stratejisine uygun olarak kökten bir dönüşüm geçirmiştir. 1980'ler boyunca yaşanan söz konusu değişimin sayısal verilerle ifadesi ise şöyledir:

[16] Söz konusu yasalar şunlardır: 1-Vergi yasasında değişiklik öngören yasa tasarısı, 2- Eşel Mobil yasa tasarısı, 3- Sigarada tekelin kaldırılması ile ilgili yasa tasarısı, 4- Devletçe yeniden devralınmış bazı madenlerin özel sektöre devri ile ilgili yasal düzenleme, 5- Serbest bölgeler ve limanlar kurulması için yasa tasarısı, 6- Kıdem tazminatında değişiklik öngören ve Kıdem Tazminatı Fonu kurulmasını öngören yasa tasarısı, 7- Sendikalar, Toplu Sözleşme, Grev ve Lokavt Yasasında değişiklik, 8- Özel Güvenlik Örgütleri Yasa Tasarısı (Sönmez, 1985: 96).

> 1970'li yılların en yüksek düzeyi ile 1980'li yılların en düşük düzeyi arasında reel ücretler SSK'lılarda % 52, ücretlilerde % 67 ve toplamda ise % 29 oranında gerilemiştir[17]. Bu anlamda işçi sınıfının sermaye karşısındaki göreli ekonomik durumu 1978 yılını izleyen on yıl boyunca sürekli gerilemiştir. Tarım kesimi açısından da 1970'li yılların sonları ile 1986-89 arasında tarımın ticaret hadlerindeki düşme GSYİH deflatörü ile % 50'ye, toptan eşya fiyatları ile de % 40'a ulaşmıştır[18]. Ücretliler ve köylü kesiminde yaşanan bu keskin düşüşlerin finans-kapital lehinde değiştiği aşikârdır. Öyle ki 1978 yılında tarımın GSYİH'dan aldığı pay % 26.7 ile zirvede iken, 1985 yılında % 19.1'e gerilemiş, ücretlerin payı 1979 yılında % 52.8 iken 1985 yılında % 18.8'e gerilemiş, buna karşın kâr-faiz-rant ve tarım dışı kendi hesabına çalışanların GSYİH'dan aldığı pay 1977 yılında % 38.0 iken 1985 yılında % 62.1'e yükselmiştir[19] (Boratav, 2005: 37, 38, 49, 50, 58; Kazgan, 2005: 219). Bu anlamda 24 Ocak Kararları ve bunları uygulamaya koyan iktidarların (Demirel-12 Eylül-Özal), "gelir dağılımında çalışan sınıflar aleyhine ve sermaye gelirleri lehine uzun vadeli bir kaymayı hedefledikleri açıkça görülmektedir[20]" (Pamuk, 1987: 176).

Sonuç olarak, 1980 öncesinde sistemin geleneksel partilerinin çözmeye muktedir olamadıkları hegemonya krizini, devlet, baskı aygıtı ile sürece dahil olarak aşmış ve Kazgan'ın ifadesi ile "dış dayatmalı bir yapısal dönüşümü" (devletin otoriterleşmesi) sanayi sermayesinin lehine olacak şekilde gerçekleştirmiştir (Kazgan, 2005: 195). Ardından ise sermaye açısından yarattığı 'güvenli' ve 'korunaklı' ortamı sistemin yeni partisi olarak yükselen Anavatan Partisi'ne (ANAP) devretmiş ve böylece

[17] 70'li yılların en yüksek düzeyi SSK'lılarda 102.4 ile 1977 yılı iken, 80'li yılların en düşük düzeyi 49.1 ile 1985 yılı; ücretliler için 70'li yılların en yüksek düzeyi 133.0 ile 1978 yılı iken, 80'li yılların en düşük düzeyi 43.5 ile 1988 yılıdır. Toplamda ise en yüksek düzey 120.6 ile 1978 yılı ve en düşük düzey ise 86.0 ile 1985 yılıdır (Boratav, 2005: 40).

[18] GSYİH deflatörü ile 1977 yılında ticaret hadleri 102.6 iken 1988'de 46.0'a düşmüş, toptan fiyatlarla ise 1976 yılında 100.0 iken 1986'da 60.1'e gerilemiştir (Boratav, 2005: 50).

[19] Reel faiz gelirleri 1977 yılında 100 iken 1988'de 2.775'e yükselmiş, banka kârları 1979 yılında 100 iken 1987'de 1.310'a yükselmiş, buna karşın reel maaşlar 1977 yılında 100 iken 1988 yılında 45.7'ye gerilemiştir (Boratav, 2005: 58).

[20] Harvey'e göre "neoliberalleştirmeyi ya uluslararası kapitalizmin yeniden organizasyonu yönündeki teorik tasarımı anlamak için ütopik bir proje olarak ya da sermaye birikimi koşullarını yeniden inşa etmek ve ekonomik elitlerin gücünü restore etmek için politik bir proje olarak açıklayabiliriz (Harvey, 2007: 19).

yukarıdaki verilerden de anlaşıldığı üzere sermayenin 1980-88 arasındaki "karşı saldırısı" (Boratav, 2004: 145) 1980-83 arasındaki 'askeri' boyutunun ardından 'sivil' boyutuyla devam etmiştir. Bu bağlamda 1962-79 arasının ithal ikameci birikim modelinin işçi sınıfı-sermaye-bürokrasi-tarım kesimi arasında kurulan geniş kapsayıcılıktaki kalkınmacı iktidar bloku ve hegemonya projesi çökmüş, söz konusu projenin öncü kesimi olan sanayi sermayesi kendi krizinin ardından, yeni dönemin de hegemonik gücü olarak çıkmayı başarmıştır (Gülalp, 1993: 25). Küçük burjuvazinin, işçi sınıfının ve tarım kesiminin geriletildiği bir ortamda 1980-1988 arasında uygulanan ihracata dayalı birikim stratejisi ve 1989 sonrasında ise uygulamaya konulan finansal birikim stratejisine uygun olarak büyük sermaye, uluslararası finans sermayesi ve banka sermayesinden kurulu yeni hegemonik blok da biçimlenmiştir (Karahanoğulları, 2003: 260-270). Neoliberal birikim rejimine uygun olarak şekillenen söz konusu hegemonik blokun önderliğinde, "Türk-İslam-piyasa sentezi olarak gündeme gelen yeni sağcılık" hegemonya projesi olarak uygulamaya konulmuştur (Özkazanç, 2005: 7). Sonuç olarak, ithal ikameci kalkınmacı birikim stratejisinin tıkandığı noktada hem iktidar bloku içindeki mücadele, hem de sermaye sınıfı ile işçi sınıfı arasında yükselen sınıf mücadelesinin çakıştığı hegemonik bunalım anında devlet, sermaye sınıfının baskı aracı olarak devreye girerek hem işçi sınıfı mücadelesini bertaraf etmiş ve hem de iktidar blokundan finans-kapitalin zaferle çıkmasının yasal, kurumsal ve güvenlikli zeminini döşemiştir. Kısacası 1980 sonrasının Türkiye'sinde 'piyasa' ile 'devlet zoru' çok girift biçimlerde iç içe geçmiştir (Özkazanç, 2005: 7). Bu anlamda, Türkiye'nin son 30 yıllık yeniden yapılanma ve uluslararası finans kapitalin yönetimine geçme süreci de son iki birikim rejimi ve onlara denk düşen hegemonya projeleri çerçevesinde okunmalıdır.

B. Devletin Otoriterleşmesi ve Toplumsal Polislikte Neoliberal Açılım: Özel Güvenlik Teşkilatları

"Her birikim biçimi belirli bir sınıf ilişkileri bütününe denk düştüğünden, bu biçimler arasındaki geçişler aynı zamanda siyasal geçişlerdir. Diğer bir deyişle, 'ekonomik' geçiş 'birikim sürecinin yeniden yapılanması'nı içeriyorsa, 'siyasal' geçiş de 'iktidar-blokunun yeniden yapılanması'nı içerir. Bu bağlamda, temsili hükümetlerin siyasal ve ideolojik vaatleri dolayısıyla bu yeniden yapılanmayı gerçekleştirememeleri, darbe türündeki kopuşlara neden olur denebilir. Yani, ekonomik kriz ve onun dayattığı yeni yapıya geçiş sürecinin başlatılması, partilere dayalı hükümetlerde (askeri darbelerin kökten bir biçimde çözdüğü) bir 'temsil krizi' doğurur" (Gülalp, 1993: 43-44). Bu anlamda 1979 ve 1980 yılları boyunca Türkiye'de yaşanan ekonomik kriz ve buna bağlı olarak oluşan temsil krizi de tam olarak böylesi bir duruma denk düşer. İşte 24 Ocak Kararları, 60'ların bürokrasi-işçi sınıfı-sermaye (tarım-ticaret-sanayi) arasındaki toplumsal ittifak üzerinde yükselen ithal ikameci birikim modelinin 1979 ekonomik krizi ile tıkandığı noktada, sermaye birikiminin koşullarını yeniden inşa etmek ve bu çerçevede sanayi ve banka sermayesinin gerek ticaret sermayesi gerekse işçi sınıfı karşısındaki konumunu güçlendirmek amacıyla Demirel Hükümeti tarafından uygulamaya konulmuştur. Ancak kararların uygulaması yönündeki tüm adımlar devletin ekonomideki işçi, köylü, tarım ve ticaret sermayesi lehine olan kamucu rolünü geriletirken, ona sanayi ve banka sermayesi lehine olacak şekilde düzenleyici bir devlet rolünü biçmiştir. Bu anlamda devletin ekonomideki rolünü kökten değişime uğratan[21] bu istikrar programı, iktidar partisi

[21] Neoliberal birikim stratejisi ile devletin ekonomideki müdahaleci karakterinde bir aşınma/gerileme söz konusu olmamıştır. Ancak, böyle olmakla birlikte devletin söz konusu rolünün içeriğinde kökten

olan Adalet Partisi ile siyasal düzeyde temsil ettiği kesimler arasında da bir kopuşa, dolayısıyla bir temsil krizine neden olmuştur. Temsil krizinin yaşandığı noktada ise ordu, baskı yoluyla sorunu kökten çözmüştür.

Böylece, askeri darbenin yarattığı ekonomik ve siyasal 'güvenlik' ortamında, daha önce 24 Ocak Kararları ile başlatılan birikim sürecinin yeniden yapılanması tamamlanırken, temsil sorunu da bu bağlamda bir taraftan iktidar blokunda sanayi sermayesinin hegemonyasının pekiştirilmesi ile diğer taraftan ise üç yıl kadar 'siyasetler üstü' bir askeri hükümet ile, ardından ise 'dört eğilimi birleştiren' tek taraflı (neoliberal) bir siyaset ile aşılmıştır. Dolayısıyla tıpkı yeni birikim süreci gibi ona uygun düşen iktidar bloku ve temsil düzeni de askeri 'koruma' altında yeniden yapılandırılmıştır.

Askeri rejim, sermaye birikim sürecinin gerektirdiği yapısal dönüşümü, yönetime el koyduğu tarihten yeni meclisin açılışına kadar geçen yaklaşık 38 aylık dönemde, çıkardığı 626 kanun ve çok sayıda kanun hükmünde kararname ile gerçekleştirmiştir. Söz konusu kanun ve kararlar, asayiş, suç ve ceza, ceza yargılaması, yargı organı, sıkıyönetim, kamu düzeni ve güvenlik, askeri personelin özlük işleri, askeri konular, Türkiye Radyo Televizyon Kurumu (TRT), Milli İstihbarat Teşkilatı (MİT), Milli Güvenlik Kurumu, Yüksek Öğretim Kurumu, olağanüstü hâl, insan hakları gibi oldukça geniş bir alanda düzenlemeleri içermiştir (Tanör-Yüzbaşıoğlu, 2002: 24-25). Bunlar içerisinde yeni dönemin toplum, ekonomi ve devlet yapısını biçimlendirmek

---

bir değişim gerçekleşmiştir. Bir önceki birikim stratejisi olan ithal ikameci sanayileşme stratejisinde devlet, toplumun tüm kesimlerini gözeten bir ekonomik müdahalecilik işlevini yerine getirirken, neoliberalizm ile birlikte diğer tüm kesimler aleyhine olacak şekilde sanayi ve banka sermayesi lehine ekonomideki müdahaleci rolünü genişletmiştir.

açısından en hayati olanları, 24 Ocak Kararları çerçevesinde çıkarılması gerekirken meclisteki temsil sorunları nedeniyle çıkarılamayan emek piyasasını ve vergileri sanayi sermayesi lehine düzenleyen yasalar[22] ile işyerinde sermayenin işçiler üzerindeki denetimini arttıran 1981 tarihli *Bazı Kurum ve Kuruluşların Korunması ve Güvenliklerinin Sağlanması Hakkında Kanun* ve genel olarak daha az katılımcı bir toplum[23] ve daha otoriter bir devlet yönetimi yaratan *1982 Anayasası'dır*. Bu anlamda söz konusu yasalar, grev, toplu sözleşme, kıdem tazminatı, sendika gibi hakların geriletildiği bir ortamda işyerlerinde güvenlik teşkilatları eliyle, toplumsal hayatta ise siyasi partiler/parlamento karşısında güçlendirilen yürütme[24] ve yürütme

[22] Söz konusu yasalar şunlardır: 1-Vergi yasasında değişiklik öngören yasa tasarısı, 2- Eşel Mobil yasa tasarısı, 3- Sigarada tekelin kaldırılması ile ilgili yasa tasarısı, 4- Devletçe yeniden devralınmış bazı madenlerin özel sektöre devri ile ilgili yasal düzenleme, 5- Serbest bölgeler ve limanlar kurulması için yasa tasarısı, 6- Kıdem tazminatında değişiklik öngören ve Kıdem Tazminatı Fonu kurulmasını öngören yasa tasarısı, 7- Sendikalar, Toplu Sözleşme, Grev ve Lokavt Yasasında değişiklik, 8- Özel Güvenlik Örgütleri Yasa Tasarısı (Sönmez, 1985: 96).

[23] 1982 Anayasası toplumu apolitikleştiren bir içeriğe sahiptir. Anayasa'ya söz konusu içeriği veren ilgili maddeler şunlardır: **33/3:** "Dernekler, 13'üncü maddedeki genel sınırlamalara aykırı hareket edemeyecekleri gibi; siyasi amaç güdemezler, siyasi faaliyette bulunamazlar, siyasi partilerden destek göremez ve onlara destek olamazlar, sendikalarla, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ve vakıflarla bu amaçla ortak hareket edemezler". **34/5:** "Dernekler, vakıflar, sendikalar ve kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları kendi konu ve amaçları dışında toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleyemezler". **52/1:** "Sendikalar, siyasi amaç güdemezler, siyasi faaliyette bulunamazlar, siyasi partilerden destek göremezler ve onlara destek olamazlar; derneklerle, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ve vakıflarla bu amaçlarla ortak hareket edemezler". **54/7:** "Siyasi amaçlı grev ve lokavt, dayanışma grev ve lokavtı, genel grev ve lokavt, işyeri işgali, verim düşürme ve diğer direnişler yapılamaz". **68/1:** "Parti üyesi olabilmek için yirmi bir yaşını ikmal etmek şarttır". **68/6:** "Siyasi partiler, yurt dışında teşkilatlanıp faaliyette bulunamaz, kadın kolu, gençlik kolu, ve benzeri şekilde ayrıcalık yaratan yan kuruluşlar meydana getiremez, vakıf kuramazlar". **68/7:** "Hâkimler ve savcılar, yüksek yargı organları mensupları, yükseköğretim kurumlarındaki öğretim elemanları, Yükseköğretim Kurulu üyeleri, kamu kurum ve kuruluşlarının memur statüsündeki görevlileri ile yaptıkları hizmet bakımından işçi niteliği taşımayan diğer kamu görevlileri, öğrenciler ve Silahlı Kuvvetler mensupları siyasi partilere giremezler". **69/2:** "Siyasi partiler, kendi siyasetlerini yürütmek ve güçlendirmek amacıyla dernekler, sendikalar, vakıflar, kooperatifler ve kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ve bunların üst kuruluşları ile siyasi ilişki ve işbirliği içinde bulunamazlar. Bunlardan maddi yardım alamazlar". **77/1:** "Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin seçimleri beş yılda bir yapılır". **78/2:** "Ara seçim, her seçim döneminde bir defa yapılır. **135/3:** "Meslek kuruluşları, kuruluş amaçları dışında faaliyet gösteremezler; siyasetle uğraşamazlar, siyasi partiler, sendikalar ve derneklerle ortak hareket edemezler". **135/4:** "Siyasi partiler, sendikalar ve sendika üst kuruluşları; meslek kuruluşları ve üst kuruluşları organlarının seçimlerinde aday gösteremezler ve belirli adayların leh veya aleyhlerinde faaliyette bulunamazlar ve propaganda yapamazlar". Bu maddeler üzerinden 1982 Anayasası'nın daha az katılımcı bir demokrasi modeli benimsediğine ilişkin bir değerlendirme için bkz. Özbudun, 1995: 42-45.

[24] *1982 Anayasası* yasama-yürütme-yargı dengesi içinde yürütmeyi, yürütme içinde ise cumhurbaşkanlığı makamını güçlendiren bir yapıya sahiptir. Anayasa'nın 104. maddesi

içinde ise güçlendirilen piyasacı bürokrasi[25] eliyle piyasacı otoriter bir devlet ve toplum yapısı yaratmıştır. Böylece bir önceki dönemin demokratik toplumsal, siyasal ve ekonomik yaşantısına kıyasla, yeni dönem her üç alanda da daha çok otoriter yapısı ile karakterize olmuştur.

Neoliberal birikim stratejisi, Türkiye'de 24 Ocak Kararları ile yürürlüğe girmiştir. Söz konusu birikim rejimi kapitalist devletin Keynesyen dönem boyunca edindiği sosyal ve ekonomik vasıflarını özelleştirme ve piyasalaştırma yöntemleri ile devre dışı bırakarak devleti bu alanlarda küçültürken, yeni birikim rejiminin gereksindiği emek esnekliğine bağlı olarak da devletin cezalandırıcı işlevlerini genişletmiştir. Bu anlamda emeğin 'esnetilmesi' süreci, devlet açısından daha yoğun ve yaygın bir gözetleme ve denetlemeye ve cezanın katılaştırılmasına işaret eder, ki bu durum kendisini devletin baskı aygıtlarında hem bir çeşitlenme hem de sayısal olarak genişleme olarak ortaya koyar. Dolayısıyla 1980 öncesinde baba-oğul Koçların ifadeleri ile "sonu gelmeyen talepleri" ile "sendikaların işverenden her istenileni aldığı" (Altun, 2009: 317, 205) bir ortamda 'denetimden çıkan' işçi sınıfının yeniden denetiminin sağlanması ve sendikal haklar nedeniyle gelişen sermaye karşısındaki 'esnemez' katı tutumunun kırılması için devletin baskı aygıtı da yeniden yapılanmıştır. Darbenin yarattığı katı baskıcı ortamda giderek sayıca artan polise ilaveten 1981 yılında 'işyerlerine özgü birer karakol' niteliği arz eden özel güvenlik teşkilatları kurulmuştur. Söz konusu teşkilatlar ise yetkileri çerçevesinde bir taraftan

---

Cumhurbaşkanı'na yasama, yürütme ve yargı ile ilgili olarak geniş bir yelpazede tanınan hakları sıralar. Ayrıca Bakanlar Kurulu'na geniş bir çerçevede kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisi veren 91. madde ile Cumhurbaşkanı'na cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkarma yetkisi veren 107. madde de güçlü yürütme yönündeki maddelerdir.

[25] Daha sonra sayıları artacak olan üst kurulların yolunu açan söz konusu piyasacı-ayrıcalıklı bürokratik yapılar şunlardır: Ekonomik İşler Yüksek Koordinasyon Kurulu, ihracat ve ithalât rejimini düzenleyecek olan Koordinasyon Kurulu, Para ve Kredi Kurulu, Toplu Konut ve Kamu Ortaklığı Kurulu gibi kurullardır.

özel sermayenin mülkünü korumaya diğer taraftan da çalışma düzenini disiplin/denetim altına almaya hizmet etmiştir.

20.09.1980 tarihinde kurulan Bülend Ulusu Hükümeti'nin programında "bankalar ile resmi ve özel işyerlerinde vuku bulan ve Devletin itibarına gölge düşüren her türlü soygun, sabotaj ve benzeri eylemleri önlemek amacıyla, söz konusu yerlerde özel güvenlik teşkilatı kurulması sağlanacaktır" ifadesine yer verilmiştir (Ulusu Hükümeti Programı). 18.02.1981 tarihinde ise programda belirtilen taahhüt doğrultusunda *Bazı Kurum ve Kuruluşların Korunması ve Güvenliklerinin Sağlanması Hakkında Kanun Tasarısı*, *İçişleri Komisyonu Raporu* ile birlikte Milli Güvenlik Konseyi'ne sunulmuş, 2495 yasa numarası ve *Bazı Kurum ve Kuruluşların Korunması ve Güvenliklerinin Sağlanması Hakkında Kanun* başlığı ile 22.07.1981 tarihinde kabul edilmiş ve 17410 sayılı ve 24.07.1981 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir[26]. Genel kolluk kuvvetleri tarafından sağlanan bir iç güvenlik

[26] Özel güvenlik konusu ilk kez 31 Ocak 1966 tarihinde, Milli Güvenlik Kurulu'nun (MGK) 97 sayılı kararı ile, barajların güvenliği bağlamında Türkiye gündemine girmiştir. MGK'nın tavsiye kararı üzerine Bakanlar Kurulu, 21.02.1966 tarihli toplantısında Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'nca bir yasa tasarısı hazırlanmasını uygun bulmuştur. Bakanlık, *Müesseselerde Özel Muhafaza Teşkilatı Kanunu Tasarısı'nı* hazırlamış ve konuya barajların korunması açısından yaklaşmıştır. Bakanlar Kurulu anılan toplantısında 6/5968 karar sayılı *Barajları Koruma Yönetmeliği'ni* de yürürlüğe koymuştur, ama güvenlikçilere tanınan yetkilerin kanuni dayanağa gerek göstermesi ve koruma personeli istihdamının yönetmelik ile mümkün olamaması nedeniyle yasaya ihtiyaç duyulmuştur. Bu anlamda *Barajları Koruma Yönetmeliği'nin* hukuki dayanak sorunu vardır ve geçici bir dönem için çıkarılmıştır. Yönetmelik, *Müesseselerde Özel Güvenlik Teşkilatı Kanunu'nun* kabul edilmesinden sonra kalıcı bir yapı gerçekleşecekmiş beklentisi vermektedir. 1973 yılı başlarında özel güvenlik yasası hazırlama görevi Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'ndan alınıp İçişleri Bakanlığı'nın koordinatörlüğüne verilmiştir. İçişleri Bakanlığı *Müesseselerde Özel Koruma Teşkilatı Kurulması Hakkında Kanun Tasarısı'nı* hazırlayarak 7 Haziran 1973 tarihinde incelemeye sunmuştur. İnceleme süreci tamamlanınca Tasarı, İçişleri Bakanlığı Başhukuk Müşavirliği tarafından 15 Nisan 1974 tarihinde Kanunlar ve Kararlar Tetkik Dairesi'ne, oradan da Bakanlar Kurulu'nda görüşülüp 13 Haziran 1974 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) Başkanlığı'na sunulmuştur. Yaşanan banka soygunları gerekçe gösterilerek İçişleri Bakanı tarafından doğrudan TBMM Genel Kurulu'na sunulması istenmişse de Tasarı 1977 erken genel seçim kararına kadar yasalaşamadığından kadük olmuştur. Hazırlanan tasarı ise, kolluk hizmetlerinin özelleştirilmesi dolayısıyla kamu hizmeti teorisi ve Anayasa'ya aykırılık olarak görüldüğünden yasalaşamamıştır. Ancak söz konusu tasarı çerçevesinde kurulması söz konusu olan güvenlik birimi amaç, yetki ve görev anlayışı çerçevesinde kamuya ait hizmet kolluğu niteliği taşımaktadır. Tasarının söz konusu

düzeninin ardından, yasa tarafından tespit edilen bazı kurum ve kuruluşların, iç güvenlik aygıtı olan polisin sağladığı genel güvenliğe ek olarak, kendi bünyelerinde oluşturacakları özel güvenlik teşkilatları eliyle de korunması uygulamasına gerek duyulmasının gerekçesi yasanın genel gerekçesinde şöyle ifade edilmektedir:

> "Büyük bir ideolojik savaşa sahne olan günümüz dünyasında jeopolitik durumu itibariyle özellik arz eden bir konuma sahip Devletimizi yıkmaya ve zayıflatmaya yönelmiş, kaynakları yurt içinde ve yurt dışında bulunan yıkıcı faaliyetleri yürüten kişi veya örgütlerin, alınan bütün önlemlere rağmen, bu eylemlere, görünüş değiştirerek ve genişleterek devam etme azmi karşısında daha etkin güvenlik formülleri bulunması zorunlu görülmektedir. Geniş çapta bir kalkınma atılımına girişilmiş olan yurdumuzda bu hareketlerin bir ürünü olarak ortaya çıkan ve büyük sermaye ve emek harcamasıyla vücuda getirilen kurum ve kuruluşların, yıkıcı

---

yaklaşımına ek olarak dönemin hükümeti olan II. Demirel Hükümeti Programı'nda da (03.11.1969) "suçluların takibi ve cezalandırılması yanında suçların önlenmesi görevini de yerine getirecek bir seviyede emniyet ve jandarma teşkilatını takviye ve teçhiz etmek"ten söz edilmektedir. Bu anlamda, genel yaklaşımın kamusal bir güvenlikten yana olduğu gözlenmektedir. Söz konusu güvenlik birimine gerek görülmesinin nedeni de sabotaj gibi birtakım olaylardan çok (çünkü konu, yaşanılan sabotaj olaylarından sekiz yıl sonra MGK gündemine gelmiştir) Devlet Su İşleri'nin ABD modeline göre kurulması sırasında, özel güvenlik unsurunun da gündeme gelmiş olmasıdır. Tasarının 1977'de kadük olmasının ardından, III. Ecevit Hükümeti görevdeyken 1978'de oluşturulan İç Güvenlik Koordinasyon Kurulu'nun tavsiyesi üzerine özel güvenlik yasasını hazırlamak amacıyla yeni bir komisyon kurulmuştur. Bu arada 12.11.1979 tarihinde VI. Demirel Hükümeti kurulmuş, Komisyon ise görevine devam etmiş ve eski tasarıyı esas alarak yeni bir metin hazırlamıştır. Söz konusu metnin başlığı şöyledir: *Banka ve Diğer Kurum ve Kuruluşların Korunması ve Güvenliklerinin Sağlanması Hakkında Kanun Tasarısı*. Tasarının tamamlanıp ilgili kuruluşların görüşüne sunulması 4 Şubat 1980 tarihini bulmuştur. Hazırlanan tasarı 8 Nisan 1980 tarihinde TBMM Başkanlığı'na sunulmuştur. Tasarının genel gerekçesi 1974 tarihli tasarı ile aynıdır. TBMM Adalet Komisyonu, söz konusu tasarı üzerine hazırladığı 30 Haziran 1980 tarihli raporunda "Komisyon üyeleri değişse bile Komisyonda devamlılık asıldır" diyerek, 1975 tarihli raporu hatırlatmış ve Tasarıyı Anayasaya aykırı bulmuştur. Komisyon'a göre: 1) Özel güvenlik görevlileri devlet memuru değildir, dolayısıyla kamu hizmeti yapamazlar, 2) Polis yetkisi ile donatılarak emri, ücretini veren özel kuruluş sahibinden alacak olan bu özel polisin sakıncalı uygulamalara araç olma riski vardır, 3) Özel hukuk hükümlerine tabi ve yasa kapsamında birtakım kuruluşlarda özel güvenlik birimi kurulacağından, kurulamayanlara göre, imtiyazlı bir sınıf yaratılmış olacaktır, 4) Komisyonda devamlılık anlayışı her türlü değişme ve gelişmenin önünü tıkayabilecek bir yoruma tabi tutulmuştur. Komisyonun gerekçeleri doğrultusunda bu tasarı da yasalaşamamıştır, fakat 2495 sayılı Yasa büyük ölçüde bu tasarıya dayanacaktır (Gülcü, 2003; II. Demirel Hükümeti Programı). Ayrıca yasal boyutta 1966 yılından itibaren sürdürülen çalışmaların yanı sıra, özel güvenlik alanından yasal bir zemine dayanmadan uygulama boyutu ile de kimi girişimler söz konusu olmuştur. 1970'li yıllarda bankaların polis birimlerine hibe ettikleri arabalar, sadece bankaların güvenliğini sağlamakla görevlendirilen polis ekiplerine verilmiştir. Yine bu dönemlerde kişisel koruma talep eden kişiler, emekli subay, astsubay ya da emniyet görevlilerini başka statüler altında koruma görevlisi olarak işe alma yoluna gitmiştir (Yardımcı, 2009: 229).

> eylemlerin stratejik ve taktik bir hedefi hâline geleceği göz önüne alınarak, bunların koruma hizmetlerinin yeniden düzenlenmesi zorunluluğu ile karşı karşıya kalınmış bulunmaktadır" (Tasarı-Rapor, 1981: 1).

Yasa, 1980 öncesinin "çatışmalı siyasi ortamı"nı gerekçe göstererek, "devleti yıkma ve zayıflatma hedefine yönelmiş" olanların, bu amacı gerçekleştirmek için devletin başlattığı "geniş çaplı kalkınma atılımına" zarar vermek üzere "büyük sermaye ve emek harcamasıyla vücuda getirilen kurum ve kuruluşlara" saldıracaklarını öngörmekte ve bu öngörü üzerinden de söz konusu kurum ve kuruluşlar için "daha etkin güvenlik" tedbirleri alınması zorunluluğunu gerekçe göstermektedir. Bu anlamda 2495 sayılı Yasa, *1982 Anayasası* ile paralel bir anlayış sergilemektedir. Çünkü bir yıl sonra kabul edilen *1982 Anayasası* da "Ebedi Türk vatan ve milletinin bütünlüğüne ve kutsal Türk Devletinin varlığına karşı, Cumhuriyet devrinde benzeri görülmemiş bölücü ve yıkıcı kanlı bir iç savaş"tan söz ederek başlamaktadır (1982 Anayasası, İlk Metin, Başlangıç). Dolayısıyla hem Anayasa hem de 2495 sayılı Yasa ülkenin jeopolitik ve jeostratejik konumuna vurgu yaparak[27], bölücü ve yıkıcı faaliyetler ortamında devleti yıkmak amacı ile ülke kalkınmasında önemi olan kurum ve kuruluşlara saldırıldığı görüşü üzerinden ek 'güvenlik tedbirini' haklılaştıran bir hukuksal zemin döşemektedir.

[27] 2495 sayılı Yasa'da yukarıda yer verilen genel gerekçe bölümünde "jeopolitik durumu itibariyle özellik arz eden bir konuma sahip Devletimiz" vurgusu yapılırken; *1982 Anayasası* metninde 'jeopolitik' ya da 'jeostratejik' gibi kavramlara yer verilmemekle birlikte Anayasa'nın genel anlayışı bu algı üzerine kuruludur. Milli Güvenlik Konseyi Başkanı Kenan Evren'in "kendi özelliklerimize, şartlarımıza uygun ve stratejik konumumuzu düşünerek bir anayasa yapmak durumundayız" içeriğindeki ifadeleri söz konusu anlayışı yansıtmaktadır (Kenan Evren'in Söylev ve Demeçleri'nden aktaran Tanör-Yüzbaşıoğlu, 2002: 26).

1970'lerin ikinci yarısından itibaren gelişen "sabotajlara karşı" özel bir kolluk kurma düşüncesi 2495 sayılı Yasa ile uygulamaya girmiştir. Yasa, "millî ekonomiye veya devletin savaş gücüne önemli ölçüde katkısı bulunan, kısmen veya tamamen yıkılmaları, hasara uğratılmaları veya geçici bir zaman için dahi olsa çalışmadan alıkonulmaları, ülke güvenliği, ülke ekonomisi veya toplum hayatı bakımından olumsuz neticeler yaratacak, kamuya veya özel kişilere ait kurum ve kuruluşların sabotaj, yangın, hırsızlık, soygun, yağma, yıkma, burada bulunanların zorla işten alıkoyma, sağlıklarını ve vücut bütünlüklerini tehdit ve tehlikelere karşı korunması ve güvenliklerinin sağlanması, yurt dışına giriş çıkış yapılan yerlerde giriş ve çıkışa yarayan belgelerin kontrolü ile giriş çıkış işlemlerinin yapılması, aranan ve giriş çıkışı yasaklananların resmî güvenlik görevlilerine tesliminin sağlanması" (md. 1)[28] amacı ile "bu özellikleri taşıyan ve millî eğitim ve öğretim ve ekonomi ile devletin savaş gücüne önemli ölçüde katkısı bulunan baraj, enerji santralleri, rafineri, enerji nakil hatları, akaryakıt nakil, depolama, yükleme tesisleri ve benzeri yerlerle, sivil trafiğe açık devlet eliyle işletilen hava meydanları ve limanlar, tarihi eserler, ören yerleri, sitler, açık ve kapalı müzeler, sanayî ve ticarî ve turistik tesisler" ile "İstanbul ve diğer şehirlerdeki kapalı çarşı ve buna benzer ticarî, turistik tesislerde" (md. 2), "bu kuruluşların özellikleri göz önünde tutulmak suretiyle, ilgili bakanlık, kurum ve kuruluşların görüşleri de alınarak, İçişleri Bakanlığı'nın önerisi üzerine Bakanlar

[28] 2495 sayılı Yasa'da, ilki 14.07.1992 tarihli ve 3832 sayılı Yasa ile ikincisi ise 18.04.1995 tarihli ve 4102 sayılı Yasa ile iki kez değişiklik yapılmıştır. Burada Yasa'nın nihai olarak nasıl bir güvenlik/zapt etme aygıtı yarattığı konusu üzerinde durulduğu için tek tek Yasa'da yapılan değişiklikler ayrı ayrı incelenmek yerine, çizdiği genel çerçeveye odaklanılmıştır. Bu nedenle de metin içinde Yasa'nın nihai hâli üzerinden değerlendirme yapılacaktır. İhtiyaç görülen hâllerde değişiklik öncesi metinden alıntılar yapılacaktır. Madde 1'in değişmeden önceki hâli şöyledir: "Milli ekonomiye veya Devletin savaş gücüne önemli ölçüde katkısı bulunan, kısmen veya tamamen yıkılmaları, hasara uğratılmaları veya geçici bir zaman için dahi olsa çalışmadan alıkonulmaları, ülke güvenliği, ülke ekonomisi veya toplum hayatı bakımından olumsuz neticeler yaratacak, kamuya veya özel kişilere ait kurum ve kuruluşların sabotaj, yangın, hırsızlık, soygun, yağma, yıkma ve zorla işten alıkoyma gibi tehdit, tehlike veya tecavüzlere karşı korunmasında ve güvenliklerinin sağlanmasında bu Kanun hükümleri uygulanır. Askeri ve emniyet teşkilatına ait kurum ve kuruluşların korunmaları özel mevzuatına tabidir" (2495 Sayılı Yasa-İlk Metin).

Kurulunca" (md. 3) özel güvenlik teşkilâtının kurulabileceğini ve özel güvenlik tedbirlerinin hangi usuller ile temin edilebileceğini hükme bağlamıştır. Bakanlar Kurulu'nca bünyesinde özel güvenlik teşkilatının kurulmasına karar verilen kurum-kuruluş bu hükmü, yasa çerçevesinde ve tayin edilen süre içerisinde uygulamak zorundadır (md. 4). Belirtilen amaçlar çerçevesinde kurulan özel güvenlik teşkilatları "a- Mahâlli güvenlik şartlarında veya ilgili kuruluşun tesis ve yapısında meydana gelen gelişme ve değişiklikler dikkate alınarak, daha önce tespit ve kabul edilmiş özel güvenlik teşkilatındaki personel ve silah miktarında, İçişleri Bakanlığı'nca indirim yapılabilir, b- Görev konusunun veya maksadının ortadan kalkması, beklenen faydayı sağlayamaması, ortaya çıkan şartlar nedeniyle veya koruma görevinin kolluk kuvvetlerince yürütülmesinin daha tasarruflu ve yararlı görülmesi hâllerinde, özel güvenlik teşkilatları kuruluşlarında uygulanan usulle ortadan kaldırılabilir" (md. 6).

Yukarıda amacı, kuruluşu ve kaldırılma koşulları belirtilen özel güvenlik teşkilatları, "bağlı olduğu kuruluşu bu Kanun hükümleri dairesinde korumak ve güvenliğini sağlamakla görevli ve yetkileri bu Kanunla sınırlı özel bir kolluk kuvvetidir" (md. 8). Söz konusu özel kolluğun görev sahası ilgili kuruluşun faaliyet sahasıdır (md. 11). Bu saha içerisinde teşkilatın görev ve yetkileri: a- Kuruluşu, sabotaj, yangın, hırsızlık, soygun, yağma ve yıkma, zorla işten alıkoyma gibi her çeşit tehdit, tehlike ve tecavüze karşı korumak, b- Görev alanları içinde işlenmiş veya işlenmekte olan suçları derhâl genel kolluk kuvvetlerine bildirmekle beraber, genel kolluk kuvvetleri gelinceye kadar sanıkları yakalamak ve gözaltına almak, c- Delilleri muhafaza etmek, d- Genel kolluk kuvvetlerinin işe el koymasından itibaren emrine girerek ona yardımcı olmak, e- Koruma ve güvenlik hizmetlerinin gerektirdiği diğer önlemleri

almak, f- Sivil Savunma Teşkilatına görevlerinin yerine getirilmesinde yardımcı olmaktır (md. 9).

2495 sayılı Yasa, özel güvenlik teşkilatlarını düzenler. Bu anlamda teşkilat odaklı bir yasadır. Öyle ki özel güvenlik teşkilatının tanımı, görev sahası ve yetki-görevleri belirtilirken, özel güvenlik personelinin tanımı yapılmadığı gibi yasa metnine hâkim olan tek bir kavram ile de anılmaz. Yasada özel güvenlik personeline ilişkin olarak şu kullanımlara yer verilir: özel güvenlik teşkilâtı personeli, özel güvenlik teşkilâtında görevli olanlar, özel güvenlik teşkilâtında görevli personel, özel güvenlik personeli. Göreve girerken devlet memurluğuna girişte aranan şartlara sahip olması beklenen özel güvenlik teşkilatı personeli (md. 16)[29], statü ve özlük hakları bakımından genel olarak bağlı bulundukları kuruluşun mevzuatına tabi iken (md. 15), TCK'nın uygulanmasında memur sayılırlar ve bunlara karşı görevleri sırasında veya görevlerine bağlı olarak işlenen suçlar da devlet memurları aleyhine işlenmiş suç olarak değerlendirilir (md. 13). Söz konusu personel madde 11'de sayılan

[29] 657 sayılı *Devlet Memurları Kanunu'na* (DMK) göre memurluğa girişte aranan genel şartlar şöyledir: 1- Türk vatandaşı olmak, 2- 18 yaşını doldurmak, 3- Ortaokul mezunu olmak, 4- Kamu haklarından mahrum olmamak, 5- Taksirli suçlar ve aşağıda sayılan suçlar dışında tescil edilmiş hükümler hariç olmak üzere, ağır hapis veya 6 aydan fazla hapis veyahut affa uğramış olsalar bile devletin şahsiyetine karşı işlenen suçlarla zimmet, ihtilas, irtikap, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, inancı kötüye kullanma, dolanlı iflas gibi yüz kızartıcı veya şeref ve haysiyeti kırıcı suçtan veya istimal ve istihlâk kaçakçılığı hariç kaçakçılık, resmi ihale ve alım satımlara fesat karıştırma, devlet sırlarını açığa vurma suçlarından dolayı hükümlü bulunmak, 6- Askerlik durumu itibariyle; askerlikle ilgisi bulunmamak, askerlik çağına gelmemiş bulunmak, askerlik çağına gelmiş ise muvazzaf askerlik hizmetini yapmış yahut ertelenmiş veya yedek sınıfa geçirilmiş bulunmak, 7- Görevini devamlı yapmasına engel olabilecek vücut veya akıl hastalığı veya vücut sakatlığı ile özürlü bulunmamak (657 sayılı DMK). Özel güvenlik teşkilatında çalıştırılacak personelde aranan şartlar ise şöyledir: 1- Türk vatandaşı olmak, 2- En az ortaokul mezunu bulunmak, 3- Muvazzaf askerlik hizmetini tamamlamış olmak, 4- Ağır hapis veya taksirli suçlar hariç olmak üzere altı aydan fazla hapis yahut affa uğramış olsa bile zimmet, ihtilas, irtikap, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtekarlık, emniyeti suiistimal, dolanlı iflas gibi yüz kızartıcı bir fiilden dolayı hükümlü bulunmamak, 5- Kamu haklarından kısıtlı olmamak, 6- Yasadışı ideolojik amaçlı faaliyetlere, anarşi ve terör eylemlerine herhangi bir suretle karışmamış veya katılmamış olmak, 7- Görevini yapmasına engel olabilecek vücut veya akıl hastalığı veya vücut sakatlığı ile özürlü bulunmamak, 8- Yapılacak soruşturma sonucu, başvurma tarihine göre son beş yıl içinde herhangi bir siyasi partiye üye olmamak veya siyasi partinin organları veya bağlı kuruluşlarında görev yapmamış bulunmak (2495, md. 16).

yetkiler çerçevesinde belirtilen görevleri yerine getirecek olan personeldir. Personelin görevi sırasında PVSK'ye göre silah kullanma yetkisi (md. 10) vardır. Eğitimleri İçişleri Bakanlığı tarafından verilecek olan personel (md. 17), denetimler sırasında hizmeti yürütmede kifayetsiz bulunmaları veya bu hizmetin mahiyetine uygun olmayan davranışları nedeniyle güvenlik görevinden uzaklaştırılırlar (md. 19). Yalnız güvenlik görevi yapacak olan teşkilat personeli (md. 20), kurumları tarafından temin edilen kıyafetler ve teçhizat ile görevini yapar (md. 12), kıyafet ve teçhizatını yalnız görev alanı içinde veya görev dışarıda sürdürülüyorsa, görev süresince dışarıda da giyebilir ve taşıyabilir (md. 12), aksi hâlde 6 aydan 1 yıla kadar hapis ile cezalandırılır ve görevine son verilir (md. 25), sendika, dernek ve siyasi partilere üye olması yasaktır, yasağa uymayanların görevlerine ilgili kuruluşça son verilir (md. 21), grev, toplantı ve gösteri yürüyüşüne katılamaz (md. 22), katılması hâlinde 6 aydan 1 yıla kadar hapis cezası ile ve 5.000 liradan 50.000 liraya kadar ağır para cezası ile cezalandırılır ve görevine son verilir (md. 26) ve lokavt hâlinde de görevden uzaklaştırılamaz (md. 23).

2495 sayılı Yasa, bize, yasa koyucunun özel güvenliği kamusal nitelikli genel güvenliğin bir parçası olarak değerlendirdiğini göstermektedir. Çünkü yasa metninin tamamına hâkim olan yaklaşımın ortaya çıkardığı özel güvenlik teşkilatları, millî ekonomi, devletin savaş gücü, ülke güvenliği, ülke ekonomisi veya toplum hayatı bakımından olumsuz neticeler yaratacak olayları önlemek amacıyla (md. 1), Bakanlar Kurulu Kararı ile kurulan (md. 3), kurulmaları keyfiyete bırakılamayan (md. 4), gerektiğinde genel kolluk kuvvetlerince takviye edilen (md. 5), personel ve silah sayısına, teşkilatın kaldırılmasına İçişleri Bakanlığı tarafından karar verilen

(md. 6), tamamen devletin resmi görevlilerinin oluşturduğu bir il koordinasyon kurulu tarafından uygulamaları izlenen (md. 7)[30], görev alanı il koordinasyon kurulu tarafından genişletilebilen ya da daraltılabilen (md. 11), sivil savunma teşkilâtına görevlerinin yerine getirilmesinde yardımcı olmakla yükümlü (md. 9), PVSK'ye göre silah taşıyan personele sahip olan (md. 10), TCK'nın uygulanmasında personeli memur sayılan ve bunlara karşı işlenen suçların devlet memuruna karşı işlenmiş sayıldığı (md. 13), personel ve silah sayıları milli ekonomiye, devletin savaş gücüne ve toplum hayatına etki ve tesirleri çerçevesinde resmi görevlilerden oluşan il koordinasyon kurulu tarafından belirlenen (md. 14), personeline eşiti emniyet personelinden aşağı olmayacak düzeyde ücret ödenmesi ve yine görevleri sırasında uğrayacakları yaralanma, sakatlanma ya da ölümlerde yine benzer haklar uygulanması ilkesi benimsenen (15. md. gerekçesi), personelinde devlet memuru şartlarının arandığı (md. 16), personeli tıpkı polis gibi İçişleri Bakanlığı'nın sorumluluğunda eğitilen (md. 17), İçişleri Bakanlığı, Valiler, İl Jandarma Alay Komutanlığı veya İl Emniyet Müdürlüğü aracılığı ile her zaman denetlenebilen (md. 18), Bakanlar Kurulu tarafından teşkilatın kurulması kararına rağmen kurmayan ve bu çerçevedeki diğer tüm yükümlülüklerini yerine getirmeyen kuruluş yetkilileri para ve hapis cezası ile cezalandırılan (md. 24), grev ve lokavt uygulamalarında personeli polise yardım etmekle yükümlü olan (md. 27), sıkıyönetim uygulamalarında sıkıyönetim komutanına tabi olarak görevlerini gerçekleştiren (md. 30) teşkilatlardır. Ayrıca denetim, saldırılarla ilgili durumlarda sanıkları yakalamak ya da göz altına

[30] "Özel Güvenlik Teşkilâtı İl Koordinasyon Kurulu her ilde valinin veya görevlendireceği vali muavininin başkanlığında il garnizon komutanlığı temsilcisi, il savcısı, il jandarma alay komutanı, il emniyet müdürü, o ilde kuruluşu varsa MİT temsilcisi (02/07/1992 tarih ve 3832 sayılı Yasa ile metinden çıkartılmıştır) ve gerektiğinde valilikçe belirlenecek diğer kuruluş temsilcilerinin katılmasıyla oluşturulur. İl Koordinasyon Kurulu'na lüzum görüldüğü takdirde ve kendi güvenliği ile ilgili konularda alakalı kuruluşun yetkili temsilcisi geçici üye olarak valinin daveti üzerine katılabilir" (md. 7).

almak, sıkıyönetim durumunda sıkıyönetim komutanlığının emrine girmek ve il koordinasyon kurulu ile olan ilişkileri yönünden de özel güvenlik teşkilatları genel kolluğa bağımlı olan birimlerdir (Yılmaz, 1994:119-120).

Bu anlamda, özel güvenlik teşkilatları ile birlikte kâr amacı gütmeyen, 'kamusal' nitelikli bir güvenlik hizmeti türü ve birimi oluşturulmuştur. Kâr amacı gütmemektedir, çünkü kurum bünyesinde kurulan özel güvenlik teşkilatının varlık nedeni bünyesindeki kuruma ek bir koruma sağlamaktır. Kamusaldır, çünkü devletin iç güvenlik aygıtları olan EGM ve Jandarma Genel Komutanlığı'nın hızlı yanıt veremediği ülke güvenliği, ülke ekonomisi veya toplum hayatı açısından önem taşıyan ve zaten çoğunluğu kamu kurumu olan kurumları[31] korumak üzere (bir tür kuruma özgü karakol da diyebiliriz) kurulmuşlardır[32]. Ayrıca, özel güvenlik teşkilatı

[31] Özel güvenlik teşkilatları 2495 sayılı Yasa'nın 24.07.1981 tarihinde yürürlüğe girmesi ile birlikte öncelikle kamu kurumlarında, "18.09.1981 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan Bakanlar Kurulu Kararıyla birlikte de 42 bankaya özel güvenlik teşkilatı kurma hakkının tanınması" ile birlikte de özel sektörde kurulmaya başlamıştır (Sönmez, 1986: 269). 02.07.1992 tarihli değişiklik ile hava meydanları ve limanlar yasa kapsamına dahil edilirken, 04.04.1995 tarihli değişiklik ile de Kapalıçarşı ve buna benzer ticari, turistik tesisler yasa kapsamına alınmıştır. Ardından ise spor kulüpleri ve mezarlıklar yasa kapsamına alınmışlardır. Bu anlamda yasa gerek çıkış itibariyle gerekse uygulandığı yaklaşık 15 yıl süresince ağırlıklı olarak kamu kurumlarını kapsamıştır.

[32] Kamusallığın ölçütünü kamu hizmeti kavramından yola çıkarak açıklamak doğru olacaktır. Kamu hizmeti kavramı, Anayasa'nın 128. maddesindeki kullanımı ile "faaliyet, iş, uğraş" anlamında kullanılırken, Anayasa'nın 70. maddesinde "kamu kuruluşu" anlamına gelecek şekilde kullanılmıştır. Bir hizmetin kamu hizmeti sayılabilmesi için zorunlu koşullar: 1- hizmetin kamuya yöneltilmiş ve kamuya yararlı olması, 2- hizmetin ya kamu kuruluşunca ya da ilgili kamu kuruluşunun sıkı denetimi altında özel kişilerce yürütülmesi gerekir (Gözübüyük, 1997: 245, 248). Dolayısıyla kamu kurumları bünyesinde kurulan özel güvenlik teşkilatları zaten bir kamu kurumunun birimi olmak sıfatı ile kamusal bir hizmet ifa edeceklerdir. Diğer taraftan özel kurumlar bünyesinde kurulacak teşkilatlar açısından, TBMM Adalet Komisyonu 30 Haziran 1980 tarihli raporunda, teşkilat personelinin devlet memuru olmaması nedeniyle, kamu hizmeti olarak değerlendirdikleri güvenlik hizmetini yapamayacağını belirtmiştir (Gülcü, 2003). Bu anlamda Komisyon, özel kurumlara güvenlik hizmeti sağlayacak bir birim kurma hakkını tanımamamıştır. Ancak 2495 sayılı Yasa'nın 1. ve 2. maddelerinde belirtildiği şekli ile "devletin savaş gücü, ülke güvenliği, ülke ekonomisi veya toplum hayatı açısından önem taşıyan özel kurumlarda (bu anlamda kamu yararı açısından önemi dikkate alınarak)" ve madde 3'e göre "Bakanlar Kurulu'nun kararı ile zorunlu olarak özel güvenlik teşkilatı kurdurulacaktır". Dahası söz konusu "teşkilatın denetimi İçişleri Bakanlığı tarafından ya da Valiler, İl Jandarma Alay Komutanlığı veya İl Emniyet Müdürlüğü tarafından yapılmaktadır" (md. 18). Söz konusu özel kurumlar doğrudan bir kamu kurumunun görev alanındaki hizmeti müşterek emanet, iltizam, ruhsat, imtiyaz, yap-işlet-devret, yap-işlet (Gözübüyük, 1997: 250-253) gibi yöntemlerle yerine getirmiyor olmakla birlikte, yasa kapsamında kendi görev alanları devletin savaş gücü, ülke

personelinin gerek göreve alınma koşulları gerekse görevi sırasındaki yetki, sorumluluk ve görevleri açısından devlet memuru düzeyinde değerlendiriliyor olması da teşkilatların söz konusu kamusal niteliğini pekiştirmektedir (Haspolat, 2009: 342-343).

Sonuç olarak, 2495 sayılı Yasa ile iç güvenliğin genel kolluk aygıtı olan Emniyet'e ve Jandarma'ya alternatif/rakip olan yeni bir güvenlik aygıtı yaratılmamıştır. Yasa'nın çıkarılmasından sonra, her iki kurumun da görevlerinde, yetkilerinde ya da görev sahalarında herhangi bir kısıtlama ya da değişiklik olmamıştır. Polis "asayişi, amme, şahıs, tasarruf emniyetini ve mesken masuniyetini" korumayı ve "halkın ırz, can ve malını muhafaza ve ammenin istirahatını temin" etmeyi (PVSK, md. 1) sürdürürken, jandarma da "emniyet ve asayiş ile kamu düzenini sağlama, koruma ve kollama" görevine devam etmiştir (JTGYK, md. 7). Bu anlamda 2495 sayılı Yasa çerçevesinde kurulan güvenlik teşkilatları bir tür 'kuruma özgü karakol', güvenlik görevlileri ise tür 'bekçi' olarak görev sahalarını "sabotaj, yangın, hırsızlık, soygun, yağma ve yıkma, zorla işten alıkoyma gibi her çeşit tehdit, tehlike ve tecavüze" karşı korumakla görevlendirilmişlerdir (md. 9) (Haspolat, 2009: 343).

Özel güvenlik teşkilatları, 2495 sayılı Yasa'nın çizdiği çerçeve içinde kâr amacı gütmeyen ve tüm topluma yönelik olamamakla birlikte 'kamusal' niteliği olan bir güvenlik hizmeti sunmakladır. Ancak bu durum özel güvenlik teşkilatları eliyle kamu kurumlarında devlet tarafından, özel kurumlarda ise patron tarafından

---

güvenliği, ülke ekonomisi veya toplum hayatı açısından önem taşımaktadır. Ayrıca personel de görevi sırasında Yasa'ya göre memur olarak değerlendirilmektedir (Yasa, Adalet Komisyonu'nun itirazını özel güvenlik personelini görevi sırasında memur olarak değerlendirerek aşma yoluna gitmiştir). Bu bağlamda, söz konusu özel kurumların bünyesinde kurulan özel güvenlik teşkilatlarının yerine getirdiği hizmeti de Yasa'nın anlayışı çerçevesinde kamusal olarak değerlendirmek doğru olacaktır.

işçiler/çalışanlar ve çalışma düzeni üzerinde denetimin tesis edilmesine engel bir durum değildir. Kamusal birer hizmet olan ve tüm boyutları ile devlet tarafından sunulan polislik hizmetleri ile sosyal güvenlik hizmetleri de birer güvenlik hizmetidir, ancak aynı hizmetler birinci bölümde ayrıntılı olarak anlatıldığı üzere eş zamanlı olarak da birer zapt etme formu olarak işlemekte, güvenliği sağladığı oranda da toplumun ya da yoksulların/işçi sınıfının devlet tarafından zapt edilmesine de olanak tanımaktadır. Bu anlamda yasal düzlemde kamusal bir nitelik arz eden bu teşkilatlar, güvenlik/zapt etme diyalektiği açısından da hem bir güvenlik formu hem de bir zapt etme formu olarak işlemektedir.

Ancak polis ve sosyal güvenlik için geçerli olan güvenlik/zapt etme diyalektiği, özel güvenlik teşkilatları söz konusu olduğunda önemli bir nitelik değişimine uğramaktadır. Şöyle ki örneğin polis hırsızlığa karşı, sosyal güvenlik ise sağlık sigortası aracılığı ile hastalıklara karşı yoksullar ya da işçi sınıfı açısından yaşam koşullarını kolaylaştırıcı faydalar sağlamakta, bu anlamda toplumun geniş kesimleri açısından güvenlik aygıtı olarak işlemektedir. Ancak özel güvenlik teşkilatlarının ne toplumun geniş kesimleri ne de iş gördüğü alanlardaki çalışanlar/işçiler açısından bir güvenlik aygıtı olarak işlediği söylenebilir. Özel güvenlik teşkilatları, her şeyden önce Yasa'nın isminden de anlaşıldığı üzere kurum ve kuruluşları ve birinci maddesinden anlaşıldığı üzere de "sabotaj, yangın, hırsızlık, soygun, yağma, yıkma"ya karşı korumayı amaçlamaktadır. Yasa'nın birinci maddesinde yer verilen "geçici bir zaman için dahi olsa çalışmadan alıkonulmaları" ya da "burada bulunanların zorla işten alıkoyma, sağlıklarını ve vücut bütünlüklerini tehdit ve tehlikelere karşı korunması ve güvenliklerinin sağlanması" gibi ifadeler Yasa'nın

kimi (kurumu/patronu), kime (işçiye/çalışana) ya da neye (grev) karşı korumak amacında olduğunu daha net olarak görmemizi sağlamaktadır. Yasa, söz konusu ifadeleri ile 1980 öncesinin hak arama mücadelesi çerçevesinde yapılan yoğun grevleri ile sekteye uğrayan üretim sürecini ve işyeri çalışma düzenini güvenlik altına almak, çalışma düzenini ve dolayısıyla işçileri/çalışanları sıkı disiplin altına alarak üretim sürecini yeniden yapılandırmak amacı gütmektedir. Bu anlamda özel güvenlik teşkilatları kurumun/patronun mülkünün güvenliğini korurken, işçiyi/çalışanı sıkı gözetime ve denetime tabi tutarak çalışmanın geçici bir zaman dahi aksamasının önünü almak amacını taşımaktadır.

Petrol-İş'in yıllar itibariyle sektörlere göre özel güvenlik görevlilerinin toplam işçi sayısına oranını veren verileri söz konusu saptamayı doğrulamaktadır. Petrol-İş verilerinde yer verilen çalışma kollarında, yıllar itibariyle özel güvenlikçilerin oranı toplam işçi sayısı içerisinde sürekli olarak artma eğilimindedir. Bu ise bir yıldan diğerine gerçekleşen söz konusu artışın, hem işçileri özel güvenlik eliyle denetim altına almak hem de özel güvenlik görevlisi statüsü ile çalıştırılan personel sayısını arttırarak grev sürecine engel olmak çabası ile açıklanabilir (Tablo-3). Çünkü özel güvenlik personelinin 2495 sayılı Yasa gereği grev, toplantı ve gösteri yürüyüşlerine katılma yasağı bulunmaktadır (md. 22). Petrol-İş verilerine ek olarak 2000 (2001) yılı itibariyle Ankara Metrosu'nda 200, Gazi Üniversitesi'nde 228, Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demiryolları (TCDD) İşletmesi'nde temel hizmetlerin yerine getirilmesini sağlayan makinist, hareket memuru, makasçı, revizör gibi kadrolarda büyük açıklar varken 3.475[33] ve Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası bünyesinde

[33] Örneğin demiryolu ulaşımında, trenleri kullanan yurttaşların, görevli personelin ve nihayet ulusal birer servet olan trenlerin güvenliği her şeyden önce ulaşımın güvenli (kazasız) geçmesine bağlıdır.

2.800 özel güvenlikçinin çalıştırılıyor olması da yine bu teşkilatların birer denetim aygıtı olarak işletildiğinin kanıtı niteliğindedir[34].

Tablo-3: Petrol-İş Verileriyle Yıllara ve Sektörlere Göre Özel Güvenlik Görevlilerinin Toplam İşçi Sayısına Oranı (%)[35]

Yıllar	1990	1991	1992	1993-94	1997-96	1997-99
Toplam	1.9	1	3	5.6	5.1	7.3
Petrol	5.1	2	5	10	7.8	13.9
Kimya	0.1	0.2	1.3	3.1	2.6	3.3
Lastik	-	0.6	2.5	2.7	1.9	2.4
Kamu	2.7	1.8	3.7	6.5	6.7	9.8
Petrol	5.6	2	5.2	10.4	7.9	14.1
Kimya	0.2	1	1.2	3.4	3.5	4.2
Lastik	-	-	3.5	4	4.1	-
Özel	0.3	0.2	1.5	3.3	2.2	2.6
Petrol	2.2	1.4	2.7	7.4	5.7	8.2
Kimya	-	-	1.5	2.7	2.1	2.3
Lastik	-	1	1.2	2	1.2	2.4

Dolayısıyla güvenlik/zapt etme diyalektiği açısından özel güvenlik teşkilatlarını değerlendirdiğimizde, bu birimlerin salt birer zapt etme aygıtı olarak işlediği görülmektedir. Çünkü burada söz konusu olan güvenlik çalışanlarının/işçilerin ya da toplumun bütününün güvenliği değil, kamu kurumlarının ya da özel kişilerin mülklerinin güvenliğidir. Bu nedenle de polis ve sosyal güvenlik söz konusu olduğunda geçerli olan çift yönlülük, özel güvenlik teşkilatlarında söz konusu olmamaktadır. Bu anlamda, polis ve sosyal güvenliğin sergilediği çift yönlü karakter

---

Söz konusu edilen güvenlik ise elbette bu araçların kullanılması sürecindeki personelin yeterli sayıda ve işin gerektirdiği uzmanlıkta olmasına bağlıdır. Ancak verilen bilgilerden de anlaşıldığı üzere TCDD'nin bu kadrolarındaki eksikliği gidermeden güvenlik görevlisi istihdamına yönelmesi, yaklaşımın güvenlikten çok denetim/gözetleme/zapt etmeye yönelik olduğunu kanıtlamaktadır (hem diğer personel için hem de seyahat eden yurttaşlar açısından). Ayrıca toplam çalışan sayısı içerisinde önemli bir sayıya ulaşan özel güvenlikçi sayısı da yine grev süreçlerinde hem greve katılımı azaltmak hem de katılan işçilerin özel güvenlik görevlileri aracılığı ile denetlenmesinde etkili olmaktadır.

[34] Veriler için bkz. Şeneken, 2001: 62-67.

[35] Petrol- İş 90, s: 332; Petrol- İş 91, s: 271; Petrol- İş 92, s: 366; Petrol- İş 93- 94, s: 356; Petrol- İş 95- 96, s: 545; Petrol- İş 98-99, s: 737'deki verilerden Mustafa Gülcü tarafından geliştirilen tablo (Gülcü, 2002).

yerine yalnız zapt etme aygıtı olarak işleyen özel güvenlik teşkilatları, devletin güvenlik aygıtları dolayımıyla yürütmekte olduğu toplumsal denetimin/kontrolün işyerindeki boyutunun derinleşmesini ve yaygınlaşmasını sağlamaktadır.

Güvenlik/zapt etme diyalektiği açısından salt birer zapt etme aygıtı olarak beliren özel güvenlik teşkilatları, 2495 sayılı Yasa'nın 24.07.1981 tarihinde yürürlüğe girmesi ile birlikte öncelikle kamu kurumlarında[36], "18.09.1981 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan Bakanlar Kurulu Kararıyla birlikte de 42 bankaya özel güvenlik teşkilatı kurma hakkının tanınması" ile birlikte özel sektörde kurulmaya başlamıştır (Sönmez, 1986: 269). Özel kurumlar sürecin başlarında söz konusu teşkilatların kurulması konusunda hem yaratacağı ek maliyetler hem de bizzat güvenlik görevlilerinin yaratacağı olası sorunlar nedeniyle teşkilatların kurulması konusunda çok da istekli olmamışlardır. Örneğin Bankalar Birliği, bankalardaki özel güvenlik görevlilerinin personel ve müşterilerinin hayatlarını tehlikeye sokacağı, inisiyatif ve üstünlüğün karşı tarafta olacağı düşüncesiyle; turistik işletme sahipleri ise üniformalı ve silahlı özel güvenlik görevlilerinin müşterilere itici geldiği düşüncesi ile uygulamaya sıcak bakmamıştır[37]. Ancak zaman içerisinde hem yasada yapılan değişiklikler ile yasanın kapsamı genişletilmiş hem de yaşanan kimi gelişmeler sonunda özel kesim daha çok özel güvenlik talep eder konuma gelirken

[36] 2495 Sayılı Yasa kapsamında özel güvenlik teşkilatı oluşturan kamu kuruluşlarına örnek olarak verilebilecek kuruluşlar: bazı bakanlıklar, kamu bankaları, anayasal kuruluşlar, üniversiteler, belediye iktisadi teşebbüsleri, müsteşarlık, genel müdürlük ve başka ad altında teşkilatlanan kamu kurumları, barajlar, hastaneler, müzeler, MKE'nin çeşitli birimleri, TEAŞ, TEDAŞ, TCDD, POAŞ, TPAO, TKİ, PTT'dir (Kuyaksil-Akçay, 2005: 9).

[37] Bankalar Birliği'nin 1986 tarihli *Bankaların Güvenliği Konusunda Yabancı Ülkelerin Uygulama ve Görüşleri* başlıklı raporda hem söz konusu birimlerin bankalar açsından maliyet olarak çok pahalı oldukları hem de personel ve müşterilerin hayatlarının tehlikeye girebileceği görüşlerine değinildikten sonra, Avrupa'da yalnız İspanya'da bankaların silahlı koruma aracılığı ile korunduğu, üstelik orada da vazgeçme çalışmalarının yürütüldüğü belirtilerek, sektör açısından özel güvenliğin isteğe bağlı olması gerektiği vurgusu yapılmaktadır (Yılmaz, 1988: 241). Yine turistik tesislerle ilgili olarak Muğla'daki tesis yöneticileri arasında yapılan bir araştırmaya göre, turistik tesislerde özel güvenlik birimi isteyenlerin oranı % 6.9'dur (Ömer Kılıç 1990'dan aktaran Gülcü, 2002).

devlet de çıkardığı genelgelerle bu tür olayların önüne geçmek için yine yasanın kapsamını genişletme yoluna gitmiştir. Tüm bu süreçlerin sonunda ise özel güvenliğin alanı genişlerken, teşkilatların ve personelin sayısı da yıllar içinde artış göstermiştir.

2495 sayılı Yasa'da 02.07.1992 tarihli ve 3832 sayılı Yasa ile yapılan değişiklik çerçevesinde "sivil trafiğe açık devlet eliyle işletilen hava meydanları ve limanlar" (md. 2) yasa kapsamına dahil edilirken, 04.04.1995 tarihli ve 1402 sayılı Yasa ile de "İstanbul ve diğer şehirlerdeki kapalıçarşı ve buna benzer ticari, turistik tesislerde bu Kanun hükümleri çerçevesinde özel güvenlik teşkilatı kurulabilir" (md. 2) ifadesine yer verilerek Kapalıçarşı benzeri yerler yasa kapsamına alınmıştır. Söz konusu gelişmenin ardından ise futbol karşılaşmalarında yaşanan olaylar üzerine spor kulüpleri ve iş adamı Üzeyir Garih'in Eyüp Mezarlığı'nda katledilmesi üzerine de mezarlıklar yasa kapsamına alınmışlardır[38]. Böylece çıkış itibariyle daha çok kamu kurum ve kuruluşlarını korumak amacı ile çıkarılan yasa, 2000'lerin başına gelindiğinde yasa değişiklikleri ve genelgeler ile biçimi hayli bozulan ve daha çok özel sektörün güvenlik ihtiyacını karşılayan yamalı bir bohçaya dönüşmüştür.

Yukarıda belirtilen nedenler dolayısıyla yasa kapsamında yaşanan genişleme ile birlikte toplam teşkilat sayısında ve özel güvenlik personeli sayısında yıllar itibariyle yaşanan artışlar ise şu şekildedir:

[38] 12.05.2000 tarihli ve 860/0109 sayılı Genelge ile kulüp binalarına, antrenman ve müsabaka sahalarına yönelik olarak vuku bulan saldırıların önlenmesi, stadyum ve spor salonlarındaki sporcu, seyirci ve diğer unsurların güvenliklerinin kulüp tarafından sağlanabilmesi için spor kulüplerinin de 2495 sayılı Yasa kapsamına alınmasına karar verilirken, 20.02.2002 tarih ve 1213/1936 sayılı Genelge ile de mezarlıklarda meydana gelen üzüntü verici olaylar nedeniyle illerde bulunan mezarlıkların, sorumlu kurum/kuruluş tarafından talep edilmesi hâlinde 2495 sayılı Yasa kapsamına alınacağı ve bünyelerinde özel güvenlik teşkilatı kurulmasının İçişleri Bakanlığı'nca uygun görüldüğü belirtilmektedir (Şafak, 2000: 5; Gülcü, 2002).

Tablo-4: Yıllar İtibariyle Özel Güvenlik Teşkilatları ve Özel Güvenlik Görevlisi Sayıları[39]

Yıllar	Özel Güvenlik Teşkilatı Sayısı (Toplam)	Özel Güvenlik Görevlisi Sayısı (Toplam)
1993	8.564	48.068
Ocak 2000	11.847	103.669
Aralık 2000	11.937	104.924
Ocak 2001	12.289	106.208
Ocak 2004	11.741	106.940

Ocak 2004 itibariyle toplamda 11.741 teşkilata ve 106.940 personele ulaşan özel güvenlik, 2004 yılında 5188 sayılı *Özel Güvenlik Hizmetlerine Dair Kanun'un* yasalaşması ile birlikte, 2495 sayılı Yasa'nın çizdiği kuruma özgü teşkilatlara dayalı yapıdan, şirket temelli özel güvenliğe doğru bir değişim sürecine girmiştir. Söz konusu süreç ile birlikte özel güvenlik alanında şirketleşme hızlanırken, özel güvenlik teşkilatlarının sayısı gerek özel gerekse kamu sektöründe gerilemeye başlamıştır. Çünkü her iki kesim de hem maliyetinin daha düşük olması hem de personel sorunları ile uğraşmamak için artan oranda şirketlerden hizmet satın alma yoluna gitmiştir. Kamuda görevli kadrolu özel güvenlik görevlilerinin sayısında özel güvenliğin yasal olarak şirketleştiği yıl olan 2004 yılından itibaren yaşanan düşüş eğilimi, bu durumu kanıtlamaktadır. EGM Sözcüsü Ramazan Er, 20.12.2003 tarihli açıklamasında sadece kamu kurum ve kuruluşlarında 37.571 özel güvenlik

[39] Özel güvenlik teşkilatlarının yıllar itibariyle sayıları ve bu teşkilatlarda çalışan özel güvenlik personelinin (kamu ve özel) sayılarına ilişkin olarak EGM ve Maliye Bakanlığı'na yapılan bilgi edinme başvurularından bir sonuç alınamamıştır. EGM'nin görüşülen yetkilisi böylesi bir istatistiki çalışmanın yapılmadığını belirtirken, geriye dönük olarak da bugünden söz konusu verileri elde etmenin mümkün olamayacağını belirtmiştir. EGM'nin 07.07.2008 Tarihli Bilgi Edinme Başvurusuna Verdiği Yanıt'a göre 5188 sayılı *Özel Güvenlik Hizmetlerine Dair Yasa'nın* yürürlüğe girmesinden önce ülke genelinde kurulmuş olan özel güvenlik teşkilatlarının sayısı 11.394'tür. Bu da yukarıda verilen bilgileri doğrulamaktadır. Maliye Bakanlığı'ndan ise yalnız 2004 yılından bugüne kadar olan kamuda kadrolu olarak çalışan özel güvenlik görevlilerinin sayılarına ulaşılabilmiştir. Konunun doğrudan sorumlusu olan kurumlardan sağlıklı bir veri edinilememesi nedeniyle yukarıda yer verilen bilgiler çeşitli kaynaklardan sınanarak derlenmiştir. 1993 verileri: EGM Asayiş Daire Başkanlığı, Özel Güvenlik Bürosu kayıtlarından aktaran Yılmaz, 1994: 127; Ocak 2000 verileri: Şafak, 2000: 3; Aralık 2000 verileri: Dönemin İçişleri Bakanı Sadettin Tantan'dan edinilen bilgiler çerçevesinde, Demirkol, 2000; Ocak 2001 verileri: Karaman-Seyhan, 2001: 152-153; Ocak 2004 verileri Karakaş, 2004'ten derlenmiştir.

görevlisinin çalışmakta olduğunu belirtirken, Maliye Bakanlığı Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü Kadrolar Dairesi verilerine göre kamuda çalışan kadrolu güvenlik görevlilerinin sayısı 2004 yılında 9.501, 2005 yılında 10.930, 2006 yılında 12.710, 2007 yılında 12.491 ve 2008 yılı itibariyle ise 10.512'dir[40]. Ayrıca 2009 yılında uygulamaya giren "2009-2011 dönemine ilişkin *Bütçe Hazırlama Rehberi'nde*, mal ve hizmet alımlarına ilişkin açıklamalar bölümünde hizmet alımı suretiyle özel güvenlik hizmetlerini karşılayacak kurumların, güvenlik ve koruma hizmetlerinin ihale suretiyle temini durumunda buna ilişkin ödenek tekliflerini '03.1.4 Kurumsal Güvenlik Hizmetleri' fonksiyonel kodunda ve '03.5.1.09 Özel Güvenlik Hizmeti Alım Giderleri' ekonomik kodunda göstermeleri gerektiği belirtilmektedir" (Uslu, 2008: 16). Bu anlamda çok daha önceden başlayan kamu kesiminin özel sektörden güvenlik hizmeti satın alması uygulaması[41], artık ilgili harcamanın bütçede kendine ait bir kod ile belirtilmesi ile de perçinlenmiştir. Söz konusu uygulama da kamudaki kadrolu özel güvenlik personelinin sayısında yaşanan düşüş eğilimi ile birlikte değerlendirildiğinde, devletin özel güvenlik hizmetini önümüzdeki yıllarda artan oranda özel sektörden temin etme eğiliminde olduğunu

[40] Ramazan Er'in açıklaması için bkz. www.radikal.com.tr, 20.12.2003; Maliye Bakanlığı Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü Kadrolar Dairesi (BUMKO) verileri Maliye Bakanlığı Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü Kadrolar Dairesi (BUMKO) Tarafından 18.05.2009 Tarihli Bilgi Edinme Başvurusu'na Verilen 22.05.2009 Tarihli Yanıt'tan elde edinilmiştir. BUMKO'nun ilgili yetkilisi, söz konusu kadroların önümüzdeki yıllarda da düşüş eğilimini sürdüreceğini belirtmektedir.

[41] Bazı kamu kurumları 2495 sayılı Yasa kapsamındaki özel güvenlik görevlilerinin yanı sıra kamu vakıfları aracılığıyla, yani özel güvenlik şirketleri 5188 sayılı Yasa ile yasal statü kazanmadan önce, özel güvenlik şirketi personellerini çalıştırmıştır. Bu kurumlar özellikle kendi kadrosunda memur veya işçi olarak personel istihdam etmenin güçlükleriyle uğraşmak istemeyen kamu kuruluşlarıdır. Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi İbn-i Sina Hastanesi döner sermaye aracılığıyla ve Sayıştay onayıyla özel güvenlik şirketinden güvenlik hizmeti alan ilk hastane iken, İstanbul Atatürk Havaalanı da güvenliği 2.889 polis, 1.189 jandarma, 1.118 Devlet Hava Meydanları İşletmesi özel güvenlik teşkilatı personeline (2495'e tabi) ek olarak 284 tane özel güvenlik şirketi personeli (2495'e tabi olmayan) ile karşılama yoluna gitmiştir (Gülcü, 2002).

destekler niteliktedir. Yine özel kesimde de artan oranda şirketlerden hizmet satın alınma yoluna gidildiği görülmektedir[42].

C. AKP İktidarı: Neoliberalizmin İkinci Evresi ve Otoriter Devletçiliğin Kurumsallaşması

Poulantzas 1978 yılında, devletin kapitalizmin 1970'ler krizi ile birlikte Batılı kapitalist toplumlarda geçirdiği büyük değişim ile birlikte ortaya çıkan yeni biçimini müdahaleci devletten ayırt ederek otoriter devletçilik olarak tespit ederken, "ezilen ülkelerin oluşturduğu bölgede de merkez ülkelerde ortaya çıkan devlet biçiminden büyük ölçüde farklı yeni bir bağımlı devlet biçiminin yüze çıkışına tanık olunduğuna" değinir (Poulantzas, 2006: 228). Bu bağlamda, Poulantzas'ın ilk belirtilerini görerek büyük bir öngörü ile tespit ettiği otoriter devletçilik, o tarihte henüz ezilen dünyada egemen devlet biçimi hâline gelmemekle birlikte, ezilen dünyada da belirtilerini 1980'lerden itibaren göstermeye başlamıştır. Türkiye bu anlamda 'iyi' bir örnektir. Türkiye'de de devletin otoriter devletçiliğe doğru evrilmesi süreci 1980 yılında 24 Ocak Kararları'nın uygulamaya konulması ile başlamıştır. Bu anlamda, 1990'lara damgasını vuran koalisyon hükümetleri döneminde belirli bir yavaşlama sürecine girse bile, neoliberal birikim rejiminin ilk evresi olarak saptanabilecek olan 24 Ocak 1980-3 Kasım 2002 arasındaki 22 yıllık süreci, Türkiye'de otoriter devletçiliğe geçişin ilk aşaması olarak tespit etmek doğru olacaktır. Söz konusu ilk aşamanın ardından Adalet ve Kalkınma Partisi'nin (AKP) iktidarı ile başlayan dönem ise hem neoliberal birikim rejimi açısından hem de

[42] Özel kesimdeki, özel güvenlik teşkilatı sayılarında yaşanan değişime dair kesin bir veri elde edilememiştir. Ancak özel güvenlik şirketlerinin sayısında yaşanan artış, özel kesimin de giderek dışarıdan hizmet alma yoluna gittiğini kanıtlar niteliktedir.

onunla paralel yürüyen devlet biçimi olarak otoriter devletçiliğin kurumsallaşması açısından, neoliberalizmin Türkiye'deki ikinci evresini oluşturmuştur.

AKP, Özal'ın ardından Türkiye'nin "neoliberal dönüşümünün yeni aktörü" olarak, "neoliberal küreselleşme doğrultusunda sağlıktan özelleştirmelere[43], yerli şirketlerin hızla el değiştirmesinden sosyal güvenlik kazanımlarının tasfiyesine" kadar geniş bir yelpaze içinde söz konusu dönüşümü hemen hemen tamamlamıştır (Uzgel, 2009: 39)[44]. Bu anlamda AKP ile 1980 sonrası iktidarları arasında neoliberal politikaların hayata geçirilmesi konusunda tam bir devamlılık ilişkisi söz konusudur. Çünkü AKP'nin söz konusu alanlardaki tüm uygulamaları "IMF ve DB'nin direktifleri doğrultusunda dışa bağımlı bir şekilde gerçekleşmiştir ve böyle olmaya da devam etmektedir. AKP'nin seçimlerden sonra açıkladığı *Acil Eylem Planı* da neoliberal politikaların AB uyum sürecini hızlandıracak şekilde uygulanması hedefini taşımıştır" (Zabcı, 2009b: 140). Kaldı ki Türkiye'nin neoliberal dönüşümü açısından BD'nin Yardım Stratejileri üzerinden[45], AB'nin ise AB müktesebatına uyum üzerinden Türkiye'den talep ettiği 'hayati' nitelikteki en önemli yapısal reformlar AKP döneminde ya tamamlanmıştır ya da çalışmaları hâlihazırda sürdürülmektedir. Bu bağlamda AKP'nin tek parti dönemine denk düşen 3 Kasım 2002-2010[46] arasındaki dönem hem neoliberal birikim rejiminin hem de otoriter devletçiliğin Türkiye'deki kurumsallaşmasının tüm boyutları ile görünürlük kazandığı bir dönem

[43] POAŞ, Tüpraş, TEKEL, Sümer Holding, SEKA, Türk Telekom, Pektim gibi en önemli KİT'ler AKP döneminde özelleştirilmiştir. Söz konusu özelleştirme programlarının ayrıntılı dökümü için bkz. 1986-2010 Arası Özelleştirme Uygulamaları, 2010.

[44] AKP'nin doğuşu ve iktidar sürecini ulusal ve uluslararası bağlantıları ile değerlendiren ve Türkiye'nin neoliberal dönüşümündeki yerine işaret eden ayrıntılı bir çalışma için bkz. Uzgel, 2009.

[45] BD'nin Yardım Stratejileri üzerinden talep ettiği söz konusu yapısal reformlar, kamu açıklarının azaltılması, emeklilik sistemindeki açığın kapatılması, tarımdaki sübvansiyonların kaldırılması ve devlet bankalarının borç ödeme yeteneklerinin sağlanmasıdır (Zabcı, 2009b: 143).

[46] Söz konusu süreç elbette tamamlanmış değildir. 2002'de başlamış ve hâlihazırda devam etmektedir. Burada sadece gelinen tarih itibariyle bir dönemleme yapmak için 2010 yılı kullanılmıştır.

olmuştur. Bu çerçevede Türkiye'de otoriter devletçiliğin gelişimi, 2002 öncesindeki gelişmeler üzerinden ağırlıklı olarak AKP'nin tek parti dönemi ve Jessop'un Poulantzas'tan hareketle geliştirdiği otoriter devletçiliğin dokuz ayırt edici özelliği bağlamında incelenecektir[47].

Otoriter devletçiliğin ayırt edici ilk özelliği iktidarın, yasamadan yürütmeye devredilmesi ve yürütme içinde -genellikle kişisel yönetimin ortaya çıkışı ile birlikte başbakanın veya yürütme gücüne sahip cumhurbaşkanının elinde- yoğunlaşmasıdır (Jessop, 2005a: 100). Yasama karşısında yürütmenin güçlendirilmesinin ilk adımı 1982 Anayasası ile atılmıştır. 1961 Anayasası yasamadan 'yetki' olarak söz ederken, mali işlerle ilgili tek yetkili olarak da TBMM'yi tespit etmiş, yürütmeyi ise 'görev' olarak isimlendirmiş ve böylece ağırlığı açıkça yasamadan yana kullanmıştır. Aynı zamanda yürütmeyi de cumhurbaşkanı, bakanlar kurulu ve idare olarak üçe ayırırken, askeri bürokrasiyi bakanlar kurulu ile eş düzeyde değerlendirerek adeta üç başlı bir yürütme yaratmıştır (Tanör, 2001: 394-402). 1961 Anayasası'nın yürütme karşısında yasamayı güçlendiren yapısına karşın 1982 Anayasası yasama karşısında yürütmeyi, yürütme içinde ise 104. maddesindeki geniş yetkiler çerçevesinde cumhurbaşkanını güçlendirmiştir[48]. Ayrıca Bakanlar Kurulu'na geniş bir çerçevede kanun hükmünde

[47] Otoriter devletçiliğin Türkiye'deki gelişimini 90'lı yıllar boyunca devlet-toplumsal sınıflar arası ilişkiler üzerinden ve Poulantzas'ın otoriter devletçiliğin ayırt edici özellikleri olarak tespit ettiği dört temel özelliği (yasamadan yürütmeye güç devri, hukuk devletinde geri çekilme, siyasi partilerin işlevlerinde azalma, paralel iktidar şebekelerinin gelişimi) bağlamında inceleyen bir çalışma için bkz. Yılmaz, 2003.

[48] 1982 Anayasası'nın 104. maddesi ile cumhurbaşkanına tanınan yetkiler şunlardır: a- Yasama ile ilgili olanlar: Gerekli gördüğü takdirde, yasama yılının ilk günü TBMM'de açılış konuşmasını yapmak, TBMM'ni gerektiğinde toplantıya çağırmak, Kanunları yayımlamak, Kanunları tekrar görüşülmek üzere TBMM'ne geri göndermek, Anayasa değişikliklerine ilişkin kanunları gerekli gördüğü takdirde halkoyuna sunmak, Kanunların, kanun hükmündeki kararnamelerin, *TBMM İçtüzüğü'nün*, tümünün veya belirli hükümlerinin Anayasa'ya şekil veya esas bakımından aykırı oldukları gerekçesi ile Anayasa Mahkemesinde iptal davası açmak, TBMM seçimlerinin yenilenmesine karar vermek, b- Yürütme alanına ilişkin olanlar: Başbakanı atamak ve istifasını kabul etmek, Başbakanın teklifi üzerine bakanları atamak ve görevlerine son vermek, Gerekli gördüğü

kararname çıkarma yetkisi veren 91. madde ile cumhurbaşkanına cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkarma yetkisi veren 107. madde de güçlü yürütme yaratma yönündeki Anayasa maddeleridir. Yürütmeyi yasama karşısında güçlendiren Anayasa'ya ek olarak otoriter devletçiliğe geçişin ilk dönemi olan 1980-2002 arasındaki yıllarda, neoliberalizme uygun olarak ikili bir bürokrasi yaratma süreci de başlatılarak bürokrasi içinde de güçlü ve ayrıcalıklı bir bürokrasi yaratılmıştır[49]. 1980-83 yılları arasında yaratılan kurullar, "Bakanlar Kurulu kararlarını gerektirmeyen durumlarda ilgili bakanlıklarca uygulanmak üzere gerekli kararları almak veya alınmasını sağlamak gibi bakanlıkların üzerinde bir icrai yetkiye sahip kılınırken", Özal'ın başbakan yardımcısı olması ile de "bürokratlardan oluşan kurulların başkanlığı bir siyasi kimliğe geçmiştir" (Güler, 1996: 59). Söz konusu kurullara ek olarak 1981 Eylül ayında Ekonomik İşler Yüksek Koordinasyon Kurulu, 13.12.1983 tarihli ve 188 sayılı Kanun Hükmünde Kararname (KHK) ile Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı[50], Toplu Konut ve Kamu Ortaklığı Kurulu gibi yeni kurullar

---

hâllerde Bakanlar Kuruluna başkanlık etmek veya Bakanlar Kurulunu başkanlığı altında toplantıya çağırmak, Yabancı devletlere Türk Devleti'nin temsilcilerini göndermek, Türkiye Cumhuriyeti'ne gönderilecek yabancı devlet temsilcilerini kabul etmek, Milletlerarası antlaşmaları onaylamak ve yayımlamak, Türkiye Büyük Millet Meclisi adına Türk Silahlı Kuvvetleri'nin Başkomutanlığı'nı temsil etmek, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin kullanılmasına karar vermek, Genelkurmay Başkanı'nı atamak, Millî Güvenlik Kurulu'nu toplantıya çağırmak, Millî Güvenlik Kurulu'na başkanlık etmek, Başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulu kararıyla sıkıyönetim veya olağanüstü hâl ilân etmek ve kanun hükmünde kararname çıkarmak, Kararnameleri imzalamak, Sürekli hastalık, sakatlık ve kocama sebebi ile belirli kişilerin cezalarını hafifletmek veya kaldırmak, Devlet Denetleme Kurulu'nun üyelerini ve başkanını atamak, Devlet Denetleme Kurulu'na inceleme, araştırma ve denetleme yaptırtmak, Yükseköğretim Kurulu üyelerini seçmek, Üniversite rektörlerini seçmek, c- Yargı ile ilgili olanlar: Anayasa Mahkemesi üyelerini, Danıştay üyelerinin dörtte birini, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı ve Yargıtay Cumhuriyet Başsavcı vekilini, Askerî Yargıtay üyelerini, Askerî Yüksek İdare Mahkemesi üyelerini, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu üyelerini seçmek. Cumhurbaşkanı, ayrıca Anayasa'da ve kanunlarda verilen seçme ve atama görevleri ile diğer görevleri yerine getirir ve yetkileri kullanır.

[49] Bu çerçevede oluşturulan iki yeni kurulun ilki, ihracat ve ithalât rejimini düzenleyecek olan Koordinasyon Kurulu iken, diğeri de para ve maliye politikalarını belirleyecek olan Para ve Kredi Kurulu'dur (Güler, 1996: 58).

[50] Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı 11 yıl hizmet gördükten sonra 9.12.1994 tarihinde kabul edilen ve 20.12.1994 tarih ve 22147 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe giren 4059 sayılı Kanun ile Başbakanlığa bağlı Hazine Müsteşarlığı ve Dış Ticaret Müsteşarlığı isimleri ile iki ayrı kuruluş hâline getirilmiştir (www.dtm.gov.tr).

oluşturulmuş, ayrıca çıkarılan bir dizi KHK ile siyasallaşma, personel rejiminin eritilmesi ve tek adam uygulaması ile mevcut bürokrasinin çökertilmesi yönünde adımlar atılarak, kamu yönetimi sisteminin mevcut bütünlüğü ihlâl edilmiştir (Güler, 1996: 60-69; Güzelsarı, 2008: 125-137).

1982 Anayasası ile çerçevesi çizilen güçlü yürütme AKP'nin tek parti iktidarında fiilen daha da güçlenmiştir. Çünkü ilk iktidar dönemi olan 2002-2007 dönemini belirleyen 3 Kasım 2002 seçimlerinde % 34,28 oranında oy alan AKP 550 sandalyeli meclisin 363 milletvekilliğini (www.belgenet.com), ikinci iktidar dönemi olan 2007-2011 dönemini belirleyen 22 Temmuz 2007 seçimlerinde ise % 46,54 oy oranı ile 341 milletvekilliği elde etmiştir (www.turkiyesecimleri.com). Böylece tek başına yasa çıkaracak hatta Anayasa'yı tek başına değiştirebilecek sayıya ulaşmıştır[51]. Hükümetin elde ettiği söz konusu sayısal üstünlük "yasama erki ile yürütme erki arasındaki görece ayrılığı belirsizleştirmektedir. Kuralları vazetme ve normlaştırma erki yürütme erkine ve idareye doğru yer değiştirmektedir… Hâlâ parlamento tarafından vazedilen genel ve evrensel yasalar, temelde sıradan çerçeve-yasalar, ancak yürütme erki tarafından gerçekleştirilen bir somutlaştırma ve tikelleştirme girişiminden sonra uygulanmaktadır… Nihayet parlamento yasa önerisinde bulunma

[51] Anayasa md. 175 (Değişik: 17/5/1987-3361/3 md.): "Anayasanın değiştirilmesi Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının en az üçte biri tarafından yazıyla teklif edilebilir. Anayasanın değiştirilmesi hakkındaki teklifler Genel Kurulda iki defa görüşülür. Değiştirme teklifinin kabulü Meclisin üye tamsayısının beşte üç çoğunluğunun gizli oyuyla mümkündür. Meclisce üye tamsayısının beşte üçü ile veya üçte ikisinden az oyla kabul edilen Anayasa değişikliği hakkındaki Kanun, Cumhurbaşkanı tarafından Meclise iade edilmediği takdirde halkoyuna sunulmak üzere Resmi Gazete'de yayımlanır. Doğrudan veya Cumhurbaşkanının iadesi üzerine, Meclis üye tamsayısının üçte iki çoğunluğu ile kabul edilen Anayasa değişikliğine ilişkin kanun veya gerekli görülen maddeleri Cumhurbaşkanı tarafından halkoyuna sunulabilir. Halkoylamasına sunulmayan Anayasa değişikliğine ilişkin Kanun veya ilgili maddeler Resmi Gazete'de yayımlanır". Bu anlamda AKP 330 sayısına sahip olduğu için tek başına Anayasa'yı değiştirebilmektedir. Ancak çıkardığı yasa Meclis üye tam sayısının üçte ikisi olan 367 sayısına ulaşamadığı için yasa Anayasa gereği cumhurbaşkanı tarafından referanduma götürülmektedir. Referandumda kabul edilmesi hâlinde ise AKP tek başına Anayasa'yı değiştirmiş olmaktadır (cumhurbaşkanının halk oyu ile seçilmesi ve görev süresinin 5 yıl olarak düzenlenmesine yönelik referandumda olduğu gibi).

inisiyatifini hemen hemen kaybetmiş ve inisiyatif yürütme erkine geçmiştir. Bu yasalar, idari aygıtta cisimleşen somut ve günü gününe işleyen ekonomik politikanın mantığı içinde kayıtlıdır" (Poulantzas, 2006: 245).

Seçim sisteminin (ülke genelinde yüzde on barajı) ve sistemin geleneksel partilerinin 2001 Ekonomik Krizi ile birlikte siyasetten silinmesinin doğal sonucu olarak tek başına iktidar olan ve elde ettiği milletvekili sayısı ile yasama karşısında açık bir üstünlük elde eden yürütme, bürokrasi içinde de 1980'lerdeki uygulamalar ile başlatılan alternatif bürokrasi yaratma ve böylece devlet yapısını çözme sürecine hız vererek gücünü daha da arttırmıştır.

Tüm dünyada neoliberal birikim stratejisinin 'devletin küçültülmesi' söylemi üzerinde yükselen ilk dönemini biçimlendiren Washington Consensus, 1990'ların sonunda tartışılmaya başlamıştır. Söz konusu tartışmaların ardından 2000'lerden itibaren devletin küçültülmesi söylemi yerine 'piyasa dostu devlet' söylemi yükseltilmeye başlamış ve böylece Post-Washington Consensus olarak ifade edilen döneme geçilmiştir[52]. Neoliberalizmin ilk dönemini oluşturan Washington Consensus dönemi, dünyada olduğu gibi Türkiye'de de iktisadi-mali alanda devletin varlığını büyük ölçüde ortadan kaldırmış[53], ikinci dalga olarak ifade edilen Post-

[52] Washington Consensus'a ve genel olarak küreselleşmeye yöneltilen eleştiriler ve Post-Washington Consensus çerçevesinde geniş bir literatür oluşmuştur. Bunlardan bazıları için bkz. Rodrik, 1997; Stiglitz, 2002; Öniş-Şenses 2003; Saad-Filho, 2007.

[53] İlk dalganın sonuçları: 1- Sanayi, tarım ve hizmet alanlarının tümünde iş gören KİT'ler özelleştirilmiş, 2- Mali sistemin liberalizayonu bankerlik sistemiyle başlayarak, Türk parasının kıymetini koruma sisteminin kaldırılması aşamasından geçerek, kamu bankacılığının tasfiye edilmesi ve yabancı bankacılığın serbestleştirilmesi sağlanarak gerçekleştirilmiştir, 3- Tarım reformuyla, ülke üretemeyen bir açık pazara dönüştürülmüştür, 4- Uluslararası tahkim sistemi getirilerek, liberalizasyona engel temel unsur sayılan ulusal yargı etkisiz kılınmıştır, 5- Türkiye toprakları üzerinde yerli-yabancı şirket ayrımı ortadan kaldırılmış, özel sektörde 'ortam yabancı sermaye için

Washington Consensus dönemi ise siyasal ve yönetsel sistemi yani devlet aygıtını çözmeye ve yeniden yapılandırmaya yönelik adımlar olarak gündeme gelmiştir (Güler, 2005a; Güler, 2005b). Söz konusu ikinci dalga ve devletin siyasal-yönetsel çözülüşü dört temel özellik üzerinde yükselmektedir:

1- Üniter yapılanma yerine yerelci-federal bir yapı,

2- Sosyal devlet yapısı yerine düzenleyici-denetleyici bir yapı,

3- Yerli-yabancı ayrımı olmadan şirketlere açık yönetişimci karar yapısı,

4- Kamu personeli sistemi ile kamu hukukunun ortadan kaldırıldığı özel hukuka dayalı bir bürokrasi (Güler, 2005b: 164[54]).

Söz konusu genel çerçevenin hayata geçirilmesi süreci 1999 yılında IMF ile imzalanan istikrar programı ile başlamış, 2000-2001 arasındaki uygulamanın ardından asıl olarak 2001 Krizi sonrasında hız kazanarak, AKP iktidarı ile birlikte zirveye ulaşmıştır (Bayramoğlu, 2005: 291; Güzelsarı, 2008: 158)[55]. Neoliberal yeniden yapılanma sürecinin bu ikinci evresinde öne çıkan strateji "devlet aygıtının kurumsal, yapısal olarak yeniden yapılanmasıdır. Yeniden yapılanmanın temel özelliği ise yapısal reformların bir dizi yasal düzenleme ile kurumsallaşarak ilerliyor olmasıdır" (Güzelsarı, 2008: 148). Söz konusu yasal düzenleme süreci 5 Nisan 2003 tarihinde ülke gündemine *Kamu Yönetimi Temel Kanunu Tasarısı* olarak giren, ancak karşılaştığı toplumsal direniş sonrasında parçalara ayrılarak zamana yayılan ve

elverişli' kılınmıştır, her kırılan kamu tekelinin yeri, yabancı şirketlerin egemenliğindeki özel tekellerin yayılma alanı olarak açılmıştır" (Güler, 2005b: 162-163).

[54] Bu başlıkların tümünün ayrıntılı incelemesi için bkz. Güler, 2005b.

[55] 2000-2001 arasında yapısal uyarlama ile ilgili 40 yasa ve 1 Meclis İçtüzüğü çıkarılmış, 2001 Krizi sonrasında ise Şubat 2001-15 Mayıs 2001 arasında 34 Yasa ve Meclis İçtüzüğü'nde değişiklik yapılmış, 15 Mayıs-Temmuz 2001 arasında ise 25 düzenleme gerçekleştirilmiştir (Güzelsarı, 2008: 158).

Kalkınma Ajansları Yasası, İl Özel İdaresi Yasası, Belediye Yasası, Büyükşehir Belediye Yasası, Bilgi Edinme Kanunu, Gelir İdaresi Yasası, Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Yasası gibi bir yasa dizisi hâline dönüştürülen süreci kapsar (Güler, 2005a: 78; Güzelsarı, 2008: 16). Söz konusu yasaların çıkarılması ile birlikte devlet aygıtının dönüştürülmesi süreci neredeyse tamamlanmıştır. Çünkü "yalnızca bir devlet sisteminde değil, herhangi bir örgütlenmede yapı, para ve personel temeli oluşturur" (Güler, 2005a: 81). Bu bağlamda Türkiye Cumhuriyeti'nin devlet yapılanması açısından *Kalkınma Ajansları Yasası, İl Özel İdaresi Yasası, Belediye Yasası, Büyükşehir Belediye Yasası* gibi yasalarla yapı düzeyinde, *Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Yasası ve Gelir İdaresi Yasası* ile para düzeyinde sistem büyük oranda tasfiye edilmiştir. Söz konusu bütünü tamamlayacak olan boyut, personel boyutudur. Geriye, 1985 yılından itibaren parça parça çıkarılan yasa değişiklikleri ile yapısı büyük oranda bozulan kamu istihdam yapısına son şeklini verecek olan personel rejiminin değiştirilmesi kalmıştır. Çalışmaları süren söz konusu yasanın çıkarılması ile de Post-Washington Consensus'a uygun siyasal-yönetsel yeniden yapılanma tamamlanmış ve otoriter devletçiliğin ilk özelliği tam olarak uygulamaya girmiş olacaktır.

Otoriter devletçiliğin ikinci ayırt edici özelliği, devletin üç aygıtı -yasama, yürütme ve yargı- arasında bütünleşme eğiliminin artması ve tekil ve şahsileştirilmiş düzenlemeler lehine hukuk devletinin zayıflatılması uygulamasıdır (Jessop, 2005a: 100). Yasama ve yürütme arasında yukarıda anlatılan gerekçeler ile yaşanan bütünleşme eğilimi, AKP iktidarı döneminde yargı kurumları ile de kurulmak istenmiştir. Bu çerçevede AKP iktidarının ilk dönemi olan 2002-2007 yılları arasında

avukatlık mesleğinden yargıç ve savcılığa atanacakların (Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu yerine) Adalet Bakanlığı'nca yazılı yeterlik sınavına bağlı tutulması biçiminde bir düzenleme yasalaştırılmaya çalışılmış ancak Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer'den veto yemiştir (Gülen, 2009: 197)[56]. 2007 sonrasının ikinci iktidar dönemi de benzer girişimlere sahne olmuştur. İktidar AB'ye uyum süreci çerçevesinde 2009 yılında gündeme getirdiği Yargı Reformu ile "yargı bağımsızlığının güçlendirilmesi", "yargının tarafsızlığının geliştirilmesi", "yargının verimliliğinin ve etkinliğinin arttırılması", "yargıda mesleki yetkinliğin artırılması", "yargıya güvenin artırılması" ve "adalete erişimin kolaylaştırılması" gibi süslü laflar üzerinden pembe bir tablo yaratarak, yargı bağımsızlığının tam olarak tesis edileceği bir yapı yaratılıyormuş izlenimi yaratmaktadır (Yargı Reformu Stratejisi, 2009)[57]. Ancak söz konusu reformun içeriği dikkate alındığında hükümetin gerek Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun yapısında değişiklik yaparak mahkemeler üzerinde söz sahibi olmak isterken gerekse de Danıştay, Yargıtay ve Anayasa Mahkemesi gibi üst yargı kurumlarının yapısında ve atama usullerinde değişiklik yaparak yürütmeye bağımlı bir yargı yaratma çabasında olduğu görülmektedir. Söz konusu alanlarda hükümetin yapmak istediği değişimler 2009 yılında gündemin en önemli tartışma konularından birisini oluşturmuş ve 28.04.2010 tarihinde Meclis'te ilk görüşmesi yapılan ve 13.05.2010'da Resmi Gazete'de yayınlanarak referandum sürecine giren

[56] AKP'nin 2002-2007 yıllarını kapsayan ilk iktidar dönemindeki yasama faaliyetlerinin ayrıntılı bir incelemesi için bkz. Gülen, 2009.

[57] Söz konusu ifadelerin her biri Adalet Bakanlığı tarafından 2009 yılında Yargı Reformu Stratejisi olarak hazırlanan belgenin/raporun alt başlıklarını oluşturmaktadır. Bu Strateji kapsamında yargı kurumlarının yapısındaki değişikliklere ek olarak pek çok yasal değişiklik öngörülmektedir. Bunlar: *Türk Ticaret Kanunu, Yargıtay Kanunu, HSYK Kanunu, Borçlar Kanunu, Hukuk Muhakemeleri Kanunu, Ticari Sır, Banka Sırrı ve Müşteri Sırrı Kanunu, Kişisel Verilerin Korunması Kanunu, Devlet Sırları Kanunu, İdari Yargılama Usulü Kanunu, DNA Verileri ve Milli DNA Veri Bankası Kanunu, Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu, Ceza İnfaz Kurumları Kanunu, Genel İdari Usul Kanunu, Adalet Bakanlığı Teşkilat Kanunu, Şiddet Suçu Mağduru Çocuklara Yardım Hakkında Kanun, Noterlik Kanunu ve Türk Medeni Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı* (Yargı Reformu Stratejisi, 2009).

değişiklik ile de söz konusu alanları da düzenlemek üzere geniş çaplı bir Anayasa değişikliği yapılmıştır[58]. TBMM'de 367 oy sayısının altında oy ile kabul edilen Anayasa Değişikliği Paketi 2010'un yaz aylarında referanduma götürülecek ve referandumdan kabul yönünde bir sonucun çıkması durumunda ise yasamadan sonra yargı da yürütmenin hakimiyetine girecektir. Böylece yasama-yürütme-yargı arasında güçler ayrılığı anlayışına bağlı olarak yapılanan devlet aygıtındaki bütünleşme eğilimi daha belirgin bir görünüm kazanacaktır.

Yargının yapısının değiştirilmesi çerçevesinde güçler ayrılığı prensibini devre dışı bırakmaya ve böylece yürütmenin güdümünde bir yargı yaratmaya çalışan iktidar, tekil ve şahsileştirilmiş düzenlemeler lehine hukuk devletinin zayıflatılması uygulamalarından da geri kalmamaktadır. Örneğin, eski Maliye Bakanı Kemal Unakıtan'ın oğlu Abdullah Unakıtan 2003 yılında gümrük vergisi % 20 iken 4.400 ton mısır ithal etmiş, arından vergiler önce % 45'e, sonra da % 70'e çıkarılmıştır. Söz konusu düzenleme ile Maliye Bakanı'nın oğlunun 360 milyar lira kazandığı iddia edilmektedir (www.hurriyet.com.tr, 23.07.2009). Benzer bir uygulama da iktidar yanlısı Çalık Grubu için söz konusu olmuştur. Ücretlilerde vergi iadesini kaldıran *Katma Değer Vergisi (KDV) Kanunu* ile yapılan bir satır arası düzenleme ile Samsun-Ceyhan Boru Hattı inşaatı ve belediyelerin arazi satışına vergi muafiyeti getirilmiş, böylece boru hattıyla taşımacılık yapanlar için bu hatların inşa ve modernizasyonuna ilişkin yapılan teslim ve hizmetler KDV istisnası kapsamına alınmıştır (www.radikal.com.tr, 07.04.2007). Aynı yasada yapılan bir başka satır arası düzenleme ile de özel üniversitelerde bedelsiz öğrenci muafiyeti, kapasitenin %

[58] Söz konusu süreç için bkz. 4. Yasama Yılı Genel Tutanakları; 07.05.2010 tarihli ve 5982 sayılı *Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun.*

50'sine kadar genişletilmiş ve bu öğrencilerin eğitim ve öğretim hizmetleri, bedelsiz olarak yapılan mal ve hizmet teslimleri KDV'den muaf tutulmuştur (www.radikal.com.tr, 07.04.2007). Benzer örnekler Cargill ve City Bank uygulamalarında da yaşanmıştır. Cargill firmasının tarım arazisi üzerindeki yatırımına olanak sağlayan İznik Gölü Çevre Düzeni Planı, Danıştay 6. Dairesi'nin 26.11.2002 tarih ve E:2002/4839.K:2002/5652 sayılı kararıyla iptal edilmiş ve bu karar İdari Dava Daireleri Genel Kurulu'nca onaylanmışken, AKP Hükümeti devreye girerek Danıştay'ın kesinleşmiş iptal kararına rağmen Cargill lehine yasal düzenleme yoluna gitmiştir. Söz konusu yatırıma hukuksallık kazandırmak amacıyla 4737 sayılı *Özel Endüstri Bölgeleri Kanunu'nda* 22.6.2004 tarihli ve 5195 sayılı Yasa ile gerçekleştirilen değişikliğe dayanılarak Cargill'in yatırım yaptığı arazi Bakanlar Kurulu'nun 05.07.2005 tarih ve 2005/8944 sayılı kararıyla Özel Endüstri Bölgesi ilân edilmiştir (Bayer, 2006). Yine 2007 yılında City Bank'ın 3 milyar dolar tutarındaki vergi borcu Başbakan ve Maliye Bakanı'nın keyfi bir düzenlemesi ile silinmiştir (www.hurriyet.com.tr, 19.07.2007).

Otoriter devletçiliğin üçüncü ayırt edici özelliği, iktidar bloğu ve halk kitleleriyle bağları zayıfladıkça, siyasal partilerin yönetimin temel iletişim birimi ve hegemonyanın örgütlenmesine yön veren güçler olma gibi işlevlerini kaybetmeleridir (Jessop, 2005a: 101). İfade edilen özellik de yeni dönemin hâkim anlayışı ile tutarlı bir değişim sürecidir. Uluslararası bileşenleri ile finans-kapitalin 1989 sonrası hegemonya döneminde, siyaset alternatif politikaların üretilmesini engelleyen bir tek tipleşme içerisine girmiş ve böylece içi boşaltılmıştır (Karahanoğulları, 2003: 272). Özellikle 1990'ların sonundan itibaren söz konusu tek tipleşme süreci hız

kazanmıştır. DB, IMF, AB, Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD), DTÖ gibi örgütler tarafından genel çerçevesi çizilen devletin yeniden yapılandırılması ve uluslararası piyasalar ile eklemlenmesi stratejisi özellikle 1990'ların ikinci yarısından itibaren her türden siyasi partinin kalıp programı hâline gelmiştir. Bu tarihten itibaren ise siyaset, ekonomik politikalar üzerinde aynılaşan, buna karşın kültürel tercihler (laik/anti-laik) çerçevesinde halka farklılıklarını göstermeye çalışan siyasi partilerin geçit törenine dönüşmüştür.

1999 seçimleri ile birlikte iktidara gelen milliyetçi sağ (Milliyetçi Hareket Partisi-MHP), merkez sağ (ANAP) ve merkez sol (Demokratik Sol Parti) partilerin oluşturduğu koalisyon son derece uyumlu bir yasama süreci çıkarmıştır. 2001 Krizi sonrasında ekonominin ve Türkiye'nin geleceğini kurtarmak üzere DB'den ithal edilen 'kurtarıcı' Kemal Derviş üzerinden gelişen süreç ise bu yapının artık nasıl da kemikleştiğinin göstergesidir. 2001 Krizi sonrasında Derviş tarafından hazırlanan ve 14.03.2001'de *Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı*[59] olarak ilân edilen yeni dönemin ekonomik ve siyasal-yönetsel anlayışı önce Derviş'in başkanlığında milliyetçi sağ-merkez sağ-merkez sol koalisyon tarafından uygulanmış, ardından ise 2002'de iktidar olan ABD'nin tanımlaması ile "ılımlı İslamcı", kendi tanımlamaları ile "muhafazakâr demokrat" olan AKP Hükümeti tarafından aynen benimsenip, ekonomi politikalarının temeli yapılmıştır[60]. Aynı kurtarıcı 2002 seçimlerinde

[59] Programın ayrıntıları için bkz. www.tcmb.gov.tr.

[60] AKP Parti Programına göre Parti ekonomi alanında aşağıdaki temel ilkeleri benimsemektedir: Tüm kurum ve kurallarıyla işleyen piyasa ekonomisinden yanadır, Devletin ilke olarak her türlü ekonomik faaliyetin dışında olması gerektiğini benimser, Devletin ekonomideki işlevini düzenleyici ve denetleyici olarak tanımlar, Bu amaçla sağlıklı belge ve bilgi akış sisteminin önemli olduğuna inanır, Özelleştirmeyi daha rasyonel bir ekonomik yapının oluşması için önemli bir araç olarak görür, Küreselleşmenin getirdiği yapısal dönüşümlerin en az maliyetle gerçekleştirilmesini savunur ve bunun en sağlıklı yolunun uluslararası rekabet gücünün artırılması olduğuna inanır, Bu nedenle ülkemiz ekonomisinin rekabet gücünün artırılmasının, siyasi ve ekonomik geleceğimiz açısından stratejik

Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) tarafından milletvekili adayı yapılmış ve CHP'den İstanbul milletvekili olarak seçilmiştir. Derviş'in milletvekili seçildiği 2002 Seçimleri'nde CHP'nin seçim bildirgesi de genel müdürlük, daire başkanlığı, il ve bölge düzeyindeki bağlı kuruluşların kamu yönetiminin yeniden yapılandırılması projesi çerçevesinde en aza indirilmesinden, çağdaş personel reformundan, kamu bürokrasisinde etkinlik ve verimlilikten, yerel yönetimler reformundan, sivil toplum örgütlerinin katılımına açık saydam devlet yönetiminden, rekabet kurumuna etkinlik kazandırmaktan ve çağdaş piyasa ekonomisini kurmaktan söz etmektedir (CHP 2002 Seçim Bildirgesi). Bu anlamda, temel politikalar açısından merkez partileri IMF-DB'nin çizdiği çerçeve içerisinde tek tipleşmişlerdir.

Otoriter devletçiliğin dördüncü ayırt edici özelliği, parti programlarında yaşanan aynılaşmaya bağlı olarak partilerin siyasal önemlerinde meydana gelen kaymadır. Böylece, partilerin bir program etrafında uzlaşmalar ve ittifaklar oluşturmak suretiyle politika geliştirmek ve devlet iktidarını seçim rekabeti yoluyla meşru kılmak yönündeki geleneksel işlevleri, yerini yürütmeye dair kararlar için bir aktarım kuşağı olarak hizmet görmek gibi daha kısıtlı bir role bırakır. Ki bu da geleneksel olarak siyasal partilerce yerine getirilen meşrulaştırıcı işlevlerin hükümet tarafından üstlenilmesine neden olur (Jessop, 2005a: 101). Partiler temel siyaset anlayışı düzeyinde aynılaştıkça, DB-IMF-AB-OECD gibi uluslararası örgütler tarafından

önem taşıdığını kabul eder, Uluslararası bilgi birikimi ve tecrübenin transferinde önemli rol oynayan yabancı sermayenin, Türk ekonomisinin gelişmesine katkıda bulunacağına inanır, Kamu hizmetlerinde kaliteyi, verimliliği, etkinliği ve vatandaşın memnuniyetini esas alır, Uluslararası normlarla ve kültürel değerlerimizin karışımıyla ortaya çıkan etik değerlerin ekonomik faaliyetlerin her alanında hayata geçirilmesini, sürekli ve sürdürülebilir büyümenin şartı olarak kabul eder, AB, DB, IMF ve diğer uluslararası kuruluşlarla olan ilişkilerimizin, ekonomimizin ihtiyaçları ve ulusal çıkarlarımız doğrultusunda sürdürülmesi gerektiğine inanır (AKP Parti Programı). Söz konusu maddelerin her biri, Derviş'in *Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı* ile temellerini attığı yeni devlet anlayışı ile tamamen tutarlı ve uyuşan maddelerdir.

genel çerçevesi ve siyasi partiler tarafından ise kültürel motifleri belirlenen siyasetlerden birisi halkın oyları ile iktidara gelmekte ve tüm partilerin oydaştıkları siyaset hükümet eliyle uygulamaya konulmaktadır. Bu özellikle 2002 seçimlerinden sonra Meclis'te yer alan partiler açısından böyledir. AKP, CHP ve MHP'nin ekonomi programları aynı temele dayalıdır[61]. Söz konusu aynılık nedeniyle CHP ve MHP'nin halk nezdindeki kabul edilirliğinin düştüğü noktada AKP iktidarı almış ve her üç partinin de iktidar olduğunda uygulayacağı temel politikayı uygulamaya geçirmiştir. Bu anlamda 2002 sonrasında[62] merkez sağ ya da merkez sol gibi farklı siyasetleri temsil eden siyasal partilerin Meclis'teki varlığı sistemin meşrulaştırılmasının dışında (iktidarın konumuna ve siyasetin genel formuna 'demokrasi' imajı vermek)[63] bir anlam ifade etmezken, siyasetin halk katında meşrulaştırılması görevi de aldığı % 47 oy oranı nedeniyle 'çoğunluğu/genel iradeyi/millet iradesini' temsil ettiğini belirten hükümete düşmektedir.

[61] Ekonomiyle ilgili olan her konuda, "sivil toplum kuruluşları ve meslek örgütleri aracılığıyla halkın ve çeşitli sosyal kesimlerin görüşlerinin alınması" yöntemi ile "ekonomik uzlaşma" kültürünün yaratılması gereğine değinen MHP Parti Programı, partinin ekonomi politikasının genel çerçevesini şöyle ifade etmektedir: "Piyasa ekonomisi kurallarının işletilerek tekelci oluşumların ve haksız rekabetin önlenmesi, kamunun ekonomideki rolünün yol gösterici, düzenleyici ve denetleyici faaliyetler ile sınırlandırılarak; özel sektör dinamizminin ve teşebbüs gücünün desteklendiği istikrarlı, çevreye duyarlı ve istihdam dostu bir büyümenin gerçekleştirilmesi, partimizin ekonomi politikasının esasını oluşturmaktadır" (MHP Parti Programı, 2009: 48, 61).

[62] Partilerin program düzeyinde aynılaşması süreci 2002'de başlamamıştır. 1980 sonrası süreç bu durumu aşama aşama inşa etmiştir. Ancak bu aynılaşma sürecinde 2002 gerçek bir dönüm noktasıdır.

[63] Bu tespiti doğrulayan çok önemli bir açıklama, Türkiye'de devletin otoriter formunun ikinci aşamasını diyazn eden Kemal Derviş'ten gelmiştir. Derviş kendisi hakkında yazılan bir anı/inceleme kitabında kendisinin önderliğinde DSP'nin bölünmesi marifetiyle DSP-MHP-ANAP koalisyonunun (hükümetin) parçalandığı, 2001 Krizi ertesinde sistemin geleneksel partilerinin çöktüğü ve AKP'nin tek seçenek olarak halka dayatıldığı koşullarda Türkiye'yi 3 Kasım 2002 seçimlerine götüren "kurgu" ya da "senaryo" sürecinde (Derviş'in kendi ifadeleridir: Derviş-Asker-Işık, 2006: 184, 187), konu hakkında şöyle bir tespitte bulunuyor: "O günlerde bazı yabancı uzmanlar ve kuruluşlar Türkiye'deki seçimin olası sonuçları üzerine araştırmalar yapıyordu. Mesela Dünya Bankası'nın tahlillerinde dikkat çektiği çarpıcı bir anketi önümüzdeydi. Benim YTP'de yer alacağım koşullarda seçimlerde Dünya Bankası'nın bu ankete dayalı projeksiyonunda YTP ve CHP'nin her ikisi de baraj altında ve dolayısıyla Meclis dışında kalabilir ve AKP de 550 milletvekiliyle Meclis'te yer alabilirdi… Tabii ki bu çok kötü bir durum yaratırdı. Rejim sorunu çıkabilirdi" (Derviş-Asker-Işık, 2006: 187).

Otoriter devletçiliğin beşinci ayırt edici özelliği, ideolojik devlet aygıtları alanındaki hâkimiyetin, okul, üniversite ve yayıncılıktan kitle iletişime geçmesidir. Bu dönemde, medya siyasal meşruiyet sağlamak ve hareketlilik yaratmak konusunda kilit bir rol oynamaya başlar ve hatta gündemini ve sembolizmini hükümetten devşirir. Medyanın kontrol gücü giderek büyür ve çeşitli biçimler alarak çoğalır (Jessop, 2005a: 101). Söz konusu süreç AKP iktidarı ile birlikte devletin resmi televizyon kanalları TRT'ler, Anadolu Ajansı, merkez medya olarak anılan Doğan Grubu ve İslamcı çizgideki gazete ve televizyonlar üzerinden ilerlemiştir. Anılan kesimler hükümete büyük ve kesintisiz bir destek vermiş, hükümet katında yapılan her uygulamayı alkışlamış ve toplum nezdinde bunların haklılaştırılmasının araçları olmuşlardır. İslamcı basına ek olarak Doğan Grubu'nun köşe yazarları, hükümetin halkın tüm tepkisine ve karşı çıkmasına rağmen ABD'ye verdiği söz çerçevesinde ısrarla Meclis'ten geçirmeye çalıştığı 1 Mart Tezkeresi'nden[64], hükümetin Meclis'te oydaşma aramadan cumhurbaşkanı seçmek istediği süreçte ülkenin pek çok kentinde düzenlenen AKP karşıtı Cumhuriyet Mitingleri'ne kadar pek çok önemli olayda açıkça hükümetten yana tavır almış ve hükümetin siyasetinin-yöneliminin haber ve yorum boyutunda destekçisi olmuştur[65].

[64] ABD ile Türkiye arasında 22.09.2002 tarihinde imzalanan ve 16.04.2003 tarihinde ABD Kongresi'nde kabul edilen anlaşmaya göre, ABD savaş bütçesinden Türkiye'ye yalnız iç ve dış borç ödemelerinde kullanılmak üzere 8.5 milyar dolar verecektir. Dubai Anlaşması olarak bilinen söz konusu anlaşma karşılığında Türkiye'den istenen Türk Ordusu'nun ABD ordusu ile birlikte Irak'ı işgal etmesi, ülkenin pek çok liman ve havaalanını ABD'nin hizmetine açması ve ABD'nin Irak'ı Türkiye üzerinden işgal etmesi için Güneydoğu Anadolu'da 62.000 ABD askerinin 6 ay süre ile konuşlanmasına izin verilmesidir. Dubai Anlaşması'nın savaşa ilişkin koşullarına ek olarak bir koşulu çok daha dikkat çekicidir. Anlaşmaya göre Türkiye'nin aldığı 8.5 milyar lira karşılığında bütçe ve ekonomi reformlarını gerçekleştirmesi gerekecektir. Bu çerçevede anlaşmanın koşulları "bütçe reformları, başka konuları dışlamamak üzere, yüksek bir bütçe fazlası, vergi politikası reformu ve kamu sektörünün etkinliği ve şeffaflığını artıran politikalardır. Diğer ekonomik reformlar, yine bunlarla sınırlı olmamak üzere, bankacılık sektörünün düzenleme ve denetleme kurallarının geliştirilmesi, el koyulan bankalar sorununun çözülmesi ve KİT'lerin özelleştirilmesidir" (25.09.2003 tarihli Cumhuriyet Gazetesi'nden aktaran Güler, 2005b: 169).

[65] Bu konularla ilgili olarak özellikle Doğan Grubu'nun amiral gemisi olarak ifade edilen Hürriyet Gazetesi'nden bir iki örnek vermek yerinde olacaktır. 1 Mart Tezkere'si zamanında gazetenin genel

Medyanın gündemini ve sembolizmini hükümetten devşirmesinin yanı sıra, özellikle 2007 Temmuz'undan itibaren sürdürülmekte olan soruşturma çerçevesinde artan kontrol gücü de kendisini ortaya koymuştur. Bu süreçte hükümetin medya üzerindeki artan gücü üzerinden medya, yandaş-karşıt olarak ikiye ayrılmış ve yandaşların sayısı ağır basmış olmakla birlikte, gerek yandaş gerekse karşıt olarak ifade edilen medya (TV+gazete), konuyu ağırlıklı olarak hükümetin bakış açısı üzerinden işlemeyi tercih etmiştir. Ayrışan tutumların sergilendiği noktada 2009 yılında Doğan Grubu'na hükümet kanadından -hâlâ hukuksal düzeyde itirazların sürdüğü- büyük bir vergi borcu çıkarılmış, ardından ise Aydın Doğan ve çocukları gazetelerinin yönetimlerinden çekilerek süreci profesyonellere bıraktıkları gibi, Hürriyet ve

---

yayın yönetmeni Ertuğrul Özkök, tezkerenin Meclis'ten geçirilmemesi için Irak'a giden Türk gazeteci ve aydınlara şöyle sesleniyor "Size Canlı Kalkan Olun Diyen Mi Var". Yazının içeriğinde ise ülkenin çıkarı için Irak'a ABD ile birlikte girilmesi gereğini tavizsiz bir tutumla ilân ediyor (www.hurriyet.com.tr, 25.02.2003). Bir gün sonra bu sefer Cüneyt Ülsever, "Tezkere" başlıklı bir yazı ile ülkenin % 94'ünün savaşa karşı olduğunu belirttikten sonra, milletvekillerine, ''Her türlü çabaya rağmen savaşa engel olunamıyorsa, ülkemizin zararlarını en aza indirmek için ne yapmamız gerekir?" sorusu üzerinden ülkemiz için "en az zararı" işaret eden şıkkı seçmelerini öneriyor (www.hurriyet.com.tr, 26.02.2003). Cumhuriyet Mitingleri'nin ilki olan 14 Nisan Tandoğan Mitingi öncesinde de hükümetin "provakasyon" ilânına sadık kalarak, öylesi bir olay gündemde değilmiş gibi hiçbir şekilde haber yapmayan Hürriyet, mitingten bir gün sonra konuyu haber yapmakla birlikte yine köşe yazarları üzerinden şöyle bir tutum sergilemiştir: Ertuğrul Özkök "Sadece Nişantaşı Değilmiş" başlıklı yazısında, kitlenin medeni olarak düşüncelerini ifade etmesinden memnuniyet duyduğunu belirttikten sonra, kürsünün ABD'ye, AB'ye, küreselleşmeye, özelleştirmeye, medyaya ve iş dünyasına düşman olduğunu belirtip "kürsüde yapılan konuşmaların, oraya toplanan kalabalığın ortak paydasını oluşturduğunu da sanmıyorum" ifadesi ile kürsü ile katılımcıları ayrıştırma çabası üzerinden, okurlarına Türkiye'de bu tür değerlere karşı olan bu kadar çok insan yok mesajı vererek, hem hükümetin hem de gazetenin genel dünya algılarına karşı bir kitlenin ülkede olmayacağının altını çizerek ideoloji aşılaması yapmıştır (www.hurriyet.com.tr, 15.04.2007). Cüneyt Ülsever "Demokrasi İstemediğine Tahammül Etmektir" başlıklı yazısında, mitinge katılan kitleyi "neo-ittihatçı" olarak tanımlayıp, bu kitlenin demokrasi ile iktidara gelmiş olan hükümete karşı bu miting ile ortaya konulan tahammülsüz dayatmasının, "şeriatın dayatacağı faşizmden farkı olmadığını" belirtmektedir. Ve bu tutum karşısında "TBMM'deki en büyük partinin genel başkanı olarak Recep Tayyip Erdoğan, sıralanan tüm anlamlı itirazlara rağmen cumhurbaşkanı olmalıdır" yargısını dile getirmektedir (www.hurriyet.com.tr, 15.04.2007). Ahmet Hakan "Gözüm Korktu" başlıklı yazısında, Tuncay Özkan ve Nur Serter ya da "kan kokan konuşmalar" üzerinden mitingi eleştirmekte ve Tayyip Erdoğan ile Deniz Baykal'a "vakit çok geç olmadan" bu tehlikeli gidişin önünü alma çağrısı yapmaktadır (www.hurriyet.com.tr, 15.04.2007). Saygı Öztürk ise "Mitingte Emniyet'e Tam Not" başlıklı yazısında, miting üzerinden Emniyet'i övme gayretine girişmektedir (www.hurriyet.com.tr, 15.04.2007). Bu konulara ek olarak hükümetin izlemekte olduğu devletin yeniden yapılandırılması sürecine ilişkin olarak Cüneyt Ülsever'in kamu personel rejimi reformuna övgüler düzen "Kamu Personel Rejiminde Reform!" başlıklı yazısı da gazetenin gündemini ve sembolizmini hükümetten devşirdiğine iyi bir örnek oluşturmaktadır (www.hurriyet.com.tr, 24.02.2003).

Milliyet gazetelerinin genel yayın yönetmenleri de değiştirilmiştir[66]. Bu anlamda gündemin belirlenmesi konusunda özellikle 2007 yılından itibaren Türkiye'de yaşanan süreç, medyanın kontrol gücünü artırmasına paralel olarak hükümetin de medyadaki kontrol gücünü artırması biçiminde yaşanmaktadır.

Otoriter devletçiliğin altıncı ayırt edici özelliği, bütün bu dönüşümlere bağlı olarak, yeni teknokratik ve/veya neo-liberal meşruiyet biçimlerinin yanı sıra yeni plebisiter ve popülist rıza tekniklerinin de güçlenmesidir (Jessop, 2005a: 101). 2001 Ekonomik Krizi sonrasında Türkiye ekonomisinin yönetişim modeline göre yeniden yapılandırılması işlemi, bizzat bu modelin yaratıcısı olan DB'nin bir teknokratı olan Derviş tarafından gerçekleştirilmiştir. Ekonominin yönetimi, siyasi dolayısıyla halk tarafından onaylanan bir kimliği olmayan uluslararası bir teknokrata bırakılmıştır- tıpkı 1980'de Özal'a bırakıldığı gibi. Ekonomiyi "siyasetten arındırma" görevini üstlenen söz konusu teknokratın *Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı* çerçevesinde çıkardığı "15 Günde 15 Yasa" ile örneğin tütün, şeker, enerji gibi alanlardaki özelleştirmeler yasa ile karara bağlanmış, bu anlamda özelleştirme zorunlu bir politika aracına dönüştürülmüştür. Böylece yasanın çıkmasından sonra örneğin "şeker fabrikalarının özelleştirilmesi, siyasal iktidarın bir siyasası olmaktan çıkarak yasal bir zorunluluk hâline gelmiştir" (Bayramoğlu, 2005: 293-294). Dolayısıyla bir teknokratın çizdiği çerçeve içerisinde siyasilere düşen tek görev, onun yaptırdığı yasaların gereğini yerine getirmekten ibaret hâle gelmiş ve siyasilerin dolayısıyla onları seçen halkın ekonomik kararlarda herhangi bir söz hakkı kalmamıştır. Söz

[66] Aydın Doğan'ın söz konusu girişimlerine rağmen, hükümet cephesinden gelen baskılar üzerine Star TV, Milliyet ve Vatan gazetelerini de hükümet yanlısı olduğu bilinen ve daha önce KanalTürk Televizyonu'nu satın alan İpek Koza Grubu'na satacağı haberleri, farklı kanallardan haberleştirilmiştir. Bkz. www.gazeteciler.com, www.haber5.com, www.odatv.com.

konusu süreç, ilki 1981'de kurulan ve bugün sayıları onu bulan üst kurullar bağlamında da söz konusudur[67]. Kamuya karşı hesap verme sorumluluğu ve siyasi sorumluluğu olmayan bu "yeni bürokrasi", kamuya ve siyasete karşı sorumluluğu olan bürokratik yapılanmadan yeni bir tür yapılanmaya geçişe işaret eder (Bayramoğlu, 2005: 305). Bu anlamda bu yeni yapılanma ile meşruiyetini halktan alan yapılar yerini, meşruiyetini neoliberalizmin merkezlerinden alan teknokratlara ve onların teknokratik kurumlarına bırakmaktadır. Bu ise kamu bürokrasisinin ve onun dolayımı ile devletin otoriterleşmesinin yolunu açmaktadır.

Teknokratik ve neoliberal meşruiyet biçimlerine ek olarak süreç, yeni plebisiter ve popülist rıza tekniklerinin de güçlenmesine tanıklık etmektedir. Türkiye örneğinde bu durum kendisini plebisiter formda cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesi ve milletvekili seçimlerinin dört yıla indirilmesi düzenlemesinin halkoylamasına sunulmasında, popülist formda ise AKP'nin "neoliberal popülizm"[68] uygulamalarında göstermiştir. Neoliberal politikaların sonucu olan yeni ve derin yoksullaşmanın hegemonyayı kırılganlaştırdığı oranda, özellikle Arjantin, Peru ve Türkiye'de sırası ile Menem, Fujimori ve Erdoğan iktidarları tarafından hem ulusal hem uluslararası düzeyde kapitalist birikim modelini destekleyici yeni bir popülizm

[67] Söz konusu üst kurullar şunlardır: 1- Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK), 2- Telekomünikasyon Kurumu (TK), 3- Sermaye Piyasası Kurumu (SPK), 4- Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK), 5- Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu (EPDK), 6- Kamu İhale Kurumu (KİK), 7- Rekabet Kurumu, 8- Şeker Kurumu (ŞK), 9- Tütün, Tütün Mamulleri ve Alkollü İçkiler Piyasası Düzenleme Kurumu, 10- Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu (TMSF) (Bayramoğlu, 2005: 306-307). Söz konusu kurulların, bürokrasi içinde yarattıkları yeni sistemin ve dolayısıyla bu sistem bağlamında rejimin değişen karakterinin ayrıntılı değerlendirmesi için bkz. Bayramoğlu, 2005.

[68] Neoliberal popülizm kavramı, Deniz Yıldırım tarafından şöyle tanımlanmaktadır: Neoliberal popülizm, "piyasalaştırmanın ve neoliberal tarzda yeniden yapılanmanın önünü açarken, aynı zamanda da en 'alttakiler'in siyasal desteğini korumanın yollarını gözeten bir egemen sınıf stratejisidir. Belirgin niteliği, desteğini gözettiği sınıf kesimlerine dönük politikalarda ortaya çıkan 'popülist' boyutun, piyasalaştırma ve neoliberalleştirme ile çelişmek bir yana, bu süreci pekiştirecek tarzda ilerlemesi ve bu sürece istikrarlı bir siyasal ivme kazandırması nedeniyle, sadece bir egemen sınıf kesiminin değil, iktidar blokunu oluşturan hemen tüm egemen sınıf kesimlerinin desteği ile ilerlemesi, hegemonik nitelik kazanmasıdır" (Yıldırım, 2009: 91).

türü geliştirilmiştir (Yıldırım, 2009: 74-79). Neoliberal popülizm Türkiye'de AKP iktidarı ile birlikte eğitim alanında 2003 yılından itibaren ilköğretim kitaplarının ücretsiz dağıtılması, yine 2003 yılında çıkarılan bir genelge[69] ile 10.000 yoksul başarılı çocuğun devlet imkânları ile özel okullarda okutulması girişimi ile; sağlık alanında sosyal güvencelilerin küçük bir katkı payı ile özel hastanelerde tedavi olabilmesinin yolunu açan düzenleme ve özellikle 2007 seçimi öncesinde sayıları 13 milyona ulaşan yeşil kart uygulaması ile; sosyal yardım alanında ise Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü (SYDGM), SHÇEK, Vakıflar Genel Müdürlüğü, Sağlık Bakanlığı, SGK ve yerel yönetimler ağı ile yürütülen sosyal transferler ile ete kemiğe bürünmüş ve rıza üreten uygulamalar olarak belirginleşmiştir (Yıldırım, 2009: 92-102)[70].

Otoriter devletçiliğin altıncı ayırt edici özelliğinde belirtilen teknokratik ve/veya neo-liberal meşruiyet biçimleri çerçevesinde değinilen üst kurul uygulaması, doğurduğu ikili bürokrasi sistemi ile aynı zamanda otoriter devletçiliğin yedinci ayırt edici özelliğini de biçimlendirir. Söz konu özellik devletin biçimsel örgütlenmesini boydan boya kesen, birbirlerine paralel iktidar şebekelerinin büyümesidir. Bu şebekeler devlet faaliyetlerinde önemli bir pay teşkil eder, hâkim kitle partisi ile önemli kamu görevlileri arasında büyüyen maddi ve ideolojik çıkar ortaklıklarının oluşumunu teşvik eder ve popüler güçlerin aleyhine devlet aygıtı dışındaki egemen çıkarlarla devlet içindeki güçleri belirli siyasalar etrafında birleştirir (Jessop, 2005a: 101).

[69] AKP tarafından yayınlanan söz konusu genelge kısa süre içinde Danıştay'ın yürütmeyi durdurma kararı ile uygulamadan kaldırılmıştır. Danıştay'ın işlemi üzerine konuyu yasa değişikliği ile çözme yoluna giden hükümetin ikinci girişimi de Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer'in vetosuna takılmış ve uygulamaya geçirilememiştir (İnal, 2009: 692).
[70] Bu başlıkların ayrıntılı incelemesi için bkz. Yıldırım, 2009.

Türkiye bugün sayıları ona ulaşan üst kurulların varlığı ile birlikte ikili bir kamu bürokrasisine sahiptir. Söz konusu ikilik, devlet aygıtının biçimsel örgütlenmesini boydan boya kesen, birbirlerine paralel iki ayrı iktidar şebekesinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Geleneksel nitelikteki bürokrasi kamuya ve siyasete karşı sorumlu iken, üst kurullardan oluşan yeni bürokrasinin ne siyasete (parlamento ve hükümete) ne de kamuya karşı bir sorumluluğu vardır[71]. Bu nedenle de gerek söz konusu 'sorumsuzlukları', gerek çalışma biçimleri ve gerekse görev alanlarını her zaman için aşmaya imkân veren yetkileri ile üst kurullar yeni tür bir yapılanmaya işaret eder. Söz konu yeni yapılanma ise devleti boydan boya kesen, birbirlerine paralel iki ayrı iktidar şebekesinin ortaya çıkışına işaret eder.

Bu iki iktidar şebekesinde üst kurulların düzenlediği alanlar: SKP-sermaye piyasaları, Rekabet Kurumu-rekabet piyasaları, RTÜK-radyo, televizyon, BDDK-bankacılık, Telekomünikasyon Kurumu-telekomünikasyon, EPDK-elektrik, doğal gaz, petrol, Şeker Kurumu-şeker piyasası, KİK-kamu mal alımları, Tütün Kurumu-tütün, alkol, TMSF-mevduat ve katılım fonlarıdır (Bayramoğlu, 2005: 307). Anılan kurumların anılan düzenleme alanları devlet faaliyetleri içerisinde önemli bir paya sahiptir. Bu paya ilave olarak üst kurulların Rekabet Kurulu örneğinde olduğu gibi[72],

[71] 2002 yılında çıkarılan *Mali Sektöre Olan Borçların Yeniden Yapılandırılması ve Bazı Kurumlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun*, üst kurullar için üç kişiden oluşan bir denetim sistemi getirmiştir. Ancak "kurulların parlamentoya hesap verme zorunluluklarını sağlamaktan çok uzak olan bu kanun ile siyasal sorumlulukları olmayan üst kurulların hesap verme zorunlulukları da ortadan kaldırılmıştır" (Kubalı, 2002: 23).

[72] İzmir Ticaret Odası'nın asgari ücret tarifeleri belirleyerek rekabeti ihlâl ettiği gerekçesi ile meslek odalarını Rekabet Kurumu'na şikayet etmesi üzerine yaşanan gelişmeler zinciri, üst kurulların engel tanımaz ve esnek yetkilerinin ya da kendi yetki alanlarını genişletme ve gücü ele geçirme çabalarının iyi bir örneğidir. Rekabet Kurulu aldığı karar ile TMMOB'nin söz konusu uygulamasını mümkün kılan yönetmeliklerinin yürürlükten kaldırılmasına karar verdiği gibi yöneticilerine de bu uygulamaları nedeniyle para cezası keser. Böylece "bir kamu kurumunu temsilen Rekabet Kurulu, kamuya ait düzenleme yetkisi kullanan bir başka kuruma müdahale edebilmekte ve onun düzenleme yetkisi hakkında tasarrufta bulunabilmektedir. Yetki alanını bu şekilde genişletmeye çalışan Rekabet Kurulu, bu kararla sadece yasamanın değil yargının da yetkilerine müdahale etmektedir. Çünkü

kendi görev alanlarını fazlasıyla aşan ve yasama ve yargının görev alanına tecavüz eden nitelikteki uygulamaları da dikkate alındığında, devletin içindeki iki ayrı iktidar şebekesinden üst kurulların oluşturduğu yeni şebekenin yalnız geleneksel bürokrasiyi değil, aynı zamanda bir bütün olarak devletin yasama, yürütme ve yargı erklerini de içermeye başlayarak nasıl geniş bir faaliyet alanına eriştiği görülecektir.

Üst kurulların görevlileri, yukarıda belirtilen genişlikte faaliyet alanlarında, geniş yetkiler ile siyasete ve kamuya karşı sorumlu olmadan yüksek maaşlar ile çalışmaktadır. Yaratılan yasal kalkan sayesinde siyasete ve kamuya karşı sorumlu olmayan bu görevliler ile elde ettiği meclis çoğunluğu nedeniyle yasamaya ve dolayısıyla kamuya karşı fiili olarak 'sorumsuzluk'[73] kazanan hükümet arasında maddi ve ideolojik çıkar ortaklıklarının kurulduğu da bilinen bir gerçektir. TEKEL'in blok satışı bu konuya iyi bir örnek teşkil etmektedir. TEKEL'in blok satışından yana tavır alan Rekabet Kurulu dönemin Maliye Bakanı Kemal Unakıtan'ın da katıldığı bir yemekte bu görüşü savunduktan sonra, kurum uzmanlarının hazırladığı raporun aksine hareket ederek blok satış yönünde kararını kesinleştirmiştir. Bu karar ile Türkiye pazarında % 20 paya sahip olan Philip Morris Şirketi ihaleye katılamazken, Biritish American Tabacco blok satış yoluyla TEKEL'i satın almıştır. TEKEL'in özelleştirilmesi sürecinde hükümet-üst kurul-piyasa ilişkisi Kemal Unakıtan-Rekabet Kurulu-Biritish American Tabacco üzerinden açığa çıkmıştır[74]. Sadece söz konusu örnek değil, fakat aynı zamanda söz konusu üst kurulların yönetim kurullarının

kanuna aykırı bir yönetmeliği kaldırma kararını verme yetkisi idari yargıya aittir" (Bayramoğlu, 2005: 316).

[73] İktidar partisinin elde ettiği milletvekili sayısı nedeniyle TBMM'nin hükümeti ya da bakanlarını düşürme ya da gensoru gibi mekanizmaları çalıştırma olanağı devre dışı kalmıştır.

[74] TEKEL ile ilgili olarak yaşanan söz konusu gelişmeler zinciri için bkz. Bayramoğlu, 2005: 318-319.

temsil yapısı da burjuvazinin halk güçleri aleyhine bu kurullardaki konumunu sergilemektedir. Örneğin Şeker Kurulu'nu oluşturan yedi üyenin birisi sakaroz kökenli şeker üreten fabrikaların (Konya Şeker Fabrikası AŞ.), bir diğeri ise nişasta kökenli şeker üreten fabrikaların (Amylum Nişasta sanayi AŞ.) temsilcisi iken, Kurul'da üreticileri temsilen yalnız Pankobirlik S. S. Pancar Ekiciler Kooperatifleri Birliği bulunmaktadır (Günaydın, 2002: 17)[75]. Yine genel olarak sivil toplum örgütleri adına üst kurul üyeliklerine aday gösteren TMMOB değil de sermayenin temsilcisi TOBB olmaktadır (Bayramoğlu, 2005: 318). Bu örnekler otoriter devletçilik ile birlikte ortaya çıkan ve diğer taraftan uygulamaları ile onu var eden bu yeni iktidar şebekesinin, siyasete karşı sorumsuz olmakla birlikte siyasetle fazlaca içlidışlı bir çalışma tarzına ve dahası halkçı güçlerin aleyhine devlet aygıtı dışındaki egemen çıkarlarla (Biritish American Tabacco, TOBB) devlet içindeki güçleri (hükümet-üst kurul) belirli siyasalar etrafında birleştirme yetisine sahip olduğunu kanıtlamaktadır[76].

Otoriter devletçiliği karakterize eden diğer bir özellik, devletin temel aygıtlarına paralel olarak kitlesel mücadeleleri ve burjuva hegemonyasına yönelik diğer tehditleri denetlemeye yarayan yedek, devlet benzeri bir baskı aygıtının belirmesidir (Jessop, 2005a: 101). Söz konusu devlet benzeri ikinci baskı aygıtı, AKP iktidarı

[75] 7 üyeli Kurul'un üyeleri şu kurumların temsilcilerinden oluşmaktadır: Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Dış Ticaret Müsteşarlığı'ndan sorumlu Devlet Bakanlığı, T. Şeker Fabrikaları AŞ., Pankobirlik S. S. Pancar Ekiciler Kooperatifleri Birliği, Konya Şeker Fabrikaları AŞ. Ve Amylum Nişasta sanayi AŞ (Günaydın, 2002: 16-17).

[76] TEKEL gelişmesinin bir benzeri Turkcell'in bir promosyon çerçevesinde başka bir firma ile geliştirdiği birlikte-marka uygulaması ile ilgili olarak Rekabet Kurulu tarafından alınmıştır. Bu karar ile Rekabet Kurulu Turkcell'e mobil pazarlama alanında hâkim durumunu kötüye kullandığı için 36.1 milyon TL ceza kesmiştir (www.cnnturk.com, 30.12.2009). Bu cezanın ardında da iktidarın, medyada iktidara karşı yayınları ile dikkat çeken gazete ve televizyonların (Akşam, SKY Türk) sahibi olan Karamehmet Grubu'nu Turkcell üzerinden sıkıştırma ve belirli bir çizgiye çekme çabası sezilmektedir. Tıpkı Doğan Grubu'na Maliye üzerinden çıkarılan vergi borcu gibi.

tarafından 2004 yılında çıkarılan 5188 sayılı Yasa ile kurulmalarına izin verilen ve 2010 Nisan sonu itibariyle sayıları 1.212'ye[77] ulaşan özel güvenlik şirketlerinden ve bu şirketlerde 2009 Aralık sonu itibariyle istihdam edilen 160.829[78] özel güvenlik görevlisinden oluşan özel güvenliktir. Özel güvenlik şirketlerinin özel güvenlik görevlileri eliyle gerçekleştirdiği toplumsal denetim işlevi ve bu bağlamda özel güvenliğin edindiği ikincil baskı aygıtı vasfı ilerleyen bölümlerde ayrıntılı olarak incelenecektir.

Otoriter devletçiliği kapitalist devletin önceki formlarından ayırt eden son özelliği, 1960'lardan kalan kimi liberal ve özgürlükçü temaların içerilmesi ve ayrıca genel irade ve demokrasi gibi kavramların, araçsal akılcılık ve teknokratik bir mantık lehine anlam kaymalarına uğratılması yoluyla, egemen ideolojinin yeniden yapılandırılmasıdır (Jessop, 2005a: 101). Söz konusu özellik özellikle 2001 Krizi sonrasına denk düşen siyasal yapıyı anlamak açısından önemlidir. Çünkü 2001 Krizi sonrasında ekonominin ve devletin yeniden yapılandırılması sürecini bizzat bir uluslararası teknokrat gerçekleştirmiş, dahası bu yeniden yapılanma sürecinde teknokratik yapılanmalar olan üst kurulları devlet yapısı içerisinde ön plana geçirmiştir. Bu anlamda 2001 Krizi sonrasında seçimle 'halkın iradesi'ni ve 'demokrasi'yi temsil ederek bir hükümet işbaşına gelmiş olmakla birlikte, hâlihazırda uyguladığı politikaların genel çerçevesi bu teknokratik yapı tarafından biçimlendirilmiştir. Çünkü AKP kamu yönetimi reformu, sağlık reformu, özelleştirmeler, finans piyasalarının düzenlenmesi gibi temel uygulamalarında

[77] 2010 Nisan itibariyle Türkiye'deki toplam özel güvenlik şirketi verileri: www.ozelguvenlik.pol.tr verilerinden alınmıştır. Erişim: 03.05.2010.
[78] Tablo SS12- 4/a Kapsamındaki İşyeri, Zorunlu Sigortalı Sayıları ve Prime Esas Ortalama Günlük Kazançların Faaliyet Gruplarına Göre Dağılımı, Aralık-2009, www.sgk.gov.tr, erişim: 31.03.2010.

görüldüğü üzere Derviş'in "bir daha geri dönülmeyecek şekilde kamu yönetiminin ve ekonominin yeniden yapılandırılmasına yönelik altyapıyı oluşturmak" biçimindeki programını uygulamaktadır (GEGP, www.tcmb.gov.tr). Bu nedenle 2001 Krizi sonrasında sistemin egemen partileri siyaset sahnesinden silinirken tek seçenek olarak sandıktan çıkan AKP, hegemonya krizinin aşılmasının en önemli aracı olarak 1980'de ordunun üstlendiği işlevi üstlenerek, görünürde darbeye gerek bırakmadan sermaye lehine olan darbe koşullarını 'demokrasi' sınırları içerisinde sunmayı başarmış ve böylece Derviş'in biçimlendirdiği teknokratik yapılanmaya 'genel irade' ve 'demokrasi' kılıfı giydirmiştir. Kaldı ki sınıf mücadelesinin eşlik etmediği bir sınıf içi mücadele (iktidar blokundaki bir yeniden yapılanma) süreci olan 2001 Krizi, darbe yerine 'demokrasi' sınırları içerisinde çözülebilecek bir süreçtir. Sonuç olarak AKP, sermaye sınıfının yeni teknokratik ideolojisinin meşruiyet kayışı olarak, egemen ideolojiyi yeniden yapılandırmıştır.

D. Otoriter Devletçilik ve Toplumsal Polislikte Yeni Açılım-I: Yükseltilen Özel Güvenlik

24 Ocak Kararları'yla 1980 yılında ilk evresi başlayan Türkiye'nin neoliberal birikim rejimine geçiş süreci ile birlikte devletin otoriterleşmesi süreci de başlamıştır. 2001 Krizi bu anlamda bir milattır. Çünkü krizin ardından alınan kararlar ve temeli atılan yeni yapı neoliberalizmin kurumsallaşması sürecini pekiştirdiği oranda da devletin otoriter devletçilik biçimine geçişini hızlandırmıştır. Esnek üretim biçimine ve küresel kapitalizme tam eklemlenme süreci olan 2001 sonrası, söz konusu ekonomik tercihlerle tutarlı bir de toplumsal polislik bileşeni getirmiştir. Emeğin yeni birikim

rejiminin gereklerine göre ‘esnetilmesi’ne Türkiye’de de kapitalizmin merkezleri ile paralel olarak cezanın katılaştırılması ve denetimin yaygınlaştırılması süreci eşlik etmiştir. Söz konusu süreç ise devletin sosyal, içerici güvenlik yönlerinin geriletildiği, buna karşılık baskıcı özel güvenlik aygıtına alan açıldığı bir süreci ifade eder (Haspolat, 2006: 67). Bu anlamda çalışmaları uzun süredir devam etmekle birlikte 2004 yılında çıkarılan özel güvenlik yasası ile, özel güvenlikte şirketleşme sürecine girilirken, 2001 Krizi ile girilen yeni dönemin yeni yoksullarının (işçiler ve hızla büyüyen her eğitim seviyesinden işsizleri içeren işsizler ordusu) yönetimi de polis ile birlikte bir boyutuyla rıza (istihdam) bir boyutuyla ise baskı (zapt etme) olarak işleyen bu yeni güvenlik/zapt etme aygıtına bırakılmıştır.

1. Özel Güvenlikte Şirketleşme Süreci

Özel güvenlik olgusunun Türkiye serüveni 1981 yılında özel güvenlik teşkilatlarının kurulaması ile başlamış, 1980’lerin ikinci yarısından itibaren ise ticari şirket düzeyinde yasadışı olarak güvenlik şirketleri kurulmaya başlamıştır. Söz konusu yasadışı şirketleşme süreci ise 2004 yılında çıkarılan yasa ile yasal zemine kavuşturulmuştur. Bu bölümde özel güvenliğin şirketleşmesi süreci yasa öncesi, yasal dönem ve yasal dönem sonrası şirketleşmenin boyutları üzerinden incelenecektir.

a. Yasa Öncesi Şirketleşme Süreci

1980'li yılların ikinci yarısından itibaren 2495 sayılı Yasa ile kurulan özel güvenlik teşkilatlarına ek olarak, özel güvenlik alanında yeni bir gelişmeye tanık olunmuştur. Ticari şirket statüsünde kurulan ve belge üzerinde temizlik ya da danışmanlık hizmeti veriyor görünen kimi şirketler, 2495 sayılı Yasa'nın bünyesine girmeyen ancak 'özel güvenlik ihtiyacı' hisseden kimi özel kurum ve kuruluşların güvenliğini sağlamaya başlamıştır[79]. Söz konusu şirketler, *Türk Ticaret Kanunu (TTK)* ve *Borçlar Kanunu* çerçevesinde birer ticari şirket olarak kurulmuş ve müşterilerine ticari bir iş olarak 'güvenlik hizmeti' satmıştır[80]. Anılan şirketlerin TTK çerçevesinde özel kişi ve kurumlara güvenlik hizmeti sunduğu yaklaşık on yıllık süre sonunda devlet çıkardığı

[79] Bugün özel güvenlik şirketi olarak faaliyetini sürdürmekte olan DAK Güvenlik Şirketi'nin Güvenlik Proje Grup Müdürü olan Emre Erdal, Teknolojik Güvenlik adlı dergiye verdiği röportajda kendi şirketlerinin 1987 yılında güvenlik görevlileri ile fiziksel güvenliğe yönelik olarak hizmet vermeye başladığını belirtmektedir (Teknolojik Güvenlik, S: 1, s: 46-49).

[80] TTK'nın, Ticarethane ve Fabrika başlığını taşıyan 12. maddesine göre: "Aşağıda yazılı veya mahiyetçe bunlara benzeyen işlerle uğraşmak üzere kurulan müesseseler, ticarethane sayılır: 1- Menkul malların satılmak veya kiraya verilmek üzere tedariki ve bunların aynen veya başka bir şekle sokularak satılması yahut kiraya verilmesi, 2- Kıymetli evrakın satılmak üzere tedariki ve bunların satılması, 3- Her çeşit imal veya inşa, 4- Madencilik, 5- Matbaacılık, gazetecilik ve kitapçılık, yayın, ilân ve istihbarat, 6- Tiyatro, sinema, otel, han ve lokanta gibi umumi mahâller, hususi mektep ve hastane ve açık satış yerlerinin işletilmesi, 7- Umumi mağazalar ve sair depo ve ambarların işletilmesi, 8- Borsa ve kambiyo işleri, sarraflık, bankacılık, 9- İçtimai sigortalar hariç olmak üzere sigortacılık, 10- Kara, deniz ve havada, nehir ve göllerde yolcu ve eşya taşımak, 11- Su, gaz ve elektrik dağıtma, telefon ve radyo ile haberleşme ve yayın, 12- Acentelik, tellallık, komisyonculuk ve sair bütün tavassut işleri. Fabrikacılık, ham madde veya diğer malların makine yahut sair teknik vasıtalarla işlenerek yeni veya değerli mahsuller vücuda getirilmesidir" (TTK, md. 12). Ticari Şekilde İşletilen Diğer Müesseseler başlıklı 13. maddesine göre: "Aşağıdaki işleri görmek üzere açılan bir müessesenin işlerinin hacim ve ehemmiyeti, ticari muhasebeyi gerektirdiği ve ona ticari veya sınai bir müessese şekil ve mahiyetini verdiği takdirde bu müessese de ticari işletme sayılır: 1- Bir toprak sahibinin veya çiftçinin, mahsullerini olduğu gibi veya zirai sanatı dolayısıyla bir tezgahta şeklini değiştirerek satması, 2- Esnaf veya güzel sanatlar erbabından birinin gerek bizzat gerek işçi çalıştırarak veya makine kullanarak eserler vücuda getirmesi ve bu eserleri satması. Bu hüküm, işlerinin mahiyetine göre, 12. madde gereğince ticarethane veya fabrika olarak vasıflandırılamayan diğer müesseseler hakkında da tatbik olunur" (TTK, md. 13). TTK'da güvenliğin ticari bir hizmet olduğuna dair açık bir hüküm yoktur. Ancak 13. maddenin son cümlesi "12. madde gereğince ticarethane veya fabrika olarak vasıflandırılamayan diğer müesseseler hakkında da tatbik olunur" ifadesi ile yarattığı muğlaklık sayesinde, güvenliğin bir ticari hizmet olarak sunulabilmesine ve özel güvenlik şirketlerinin kurulabilmesine olanak tanımış görünmektedir.

çeşitli genelgeler ile özel güvenlik şirketleri eliyle verilen güvenlik hizmetlerini ve dolayısıyla bu şirketleri düzenleme yoluna gitmiştir.

Sözü edilen düzenlemelerin ilki 17.04.1995 tarihli ve 70 sayılı *İçişleri Bakanlığı Genelgesi'dir*. Genelge ile özel güvenlik hizmeti veren şirketlere, bünyelerinde çalışan kişilere her ne surette olursa olsun tabanca, cop, kelepçe vs. taşıtmamak kaydıyla, genel ve özel kolluk kuvvetlerinin görev sahası dışında, genel ve özel kolluk kuvvetlerine ait işaret, amblem ve giysi giymemek kaydı ile, bulundukları yer çevresinde denetim, gözetim, koruma ve kollama hizmeti vermelerine müsaade edilmiştir (Karagöz, 2002). İçişleri Bakanlığı'nın 1995 tarihli bu genelgesi, devletin iç güvenlikten sorumlu birimi olarak bakanlığı aracılığı ile konuya müdahil olması ve anılan şirketlerin ve faaliyetlerinin sınırını tayin etmesi girişimidir. Söz konusu düzenleme özel güvenlik şirketlerini düzenlediği oranda da devletin bu şirketleri kısıtlı yetkiler çerçevesinde de olsa tanıdığının ve verdikleri güvenlik hizmetlerini meşru gördüğünün de itirafıdır.

1995 yılındaki 70 sayılı *İçişleri Bakanlığı Genelgesi'nin* ardından, 09.01.1996 tarihinde yaşanan Sabancı Suikastı özel güvenlik sektörünü yeni bir sürece taşımıştır. Suikastın ardından büyük şirketlerin güvenlik konusundaki zafiyeti tartışma konusu olmuş ve bu durum da dışarıdan güvenlik hizmeti satın alınması yönündeki eğilimi kuvvetlendirmiştir[81]. Bu gelişmenin ardından sektörü düzenleyen ikinci genelge yayınlanmıştır. 04.10.1996 tarihli ve 7206 sayılı *Genelgelerin Tek Metin Hâline*

[81] Dışarıdan güvenlik hizmeti satın alınması yönündeki eğilimin "Türkiye'deki geçmişi 1970'li yıllara dayanıyor. Bu alandaki sıçrama 9 Ocak 1996'da Sabancı Center'in 25. katında düzenlenen Özdemir Sabancı suikastinden sonra oldu. O günlerde iş merkezindeki suikastin ardından gelen güvenlik zafiyeti tartışmaları, özel güvenlik sektörünü yeni bir mecraya taşıdı" (Sezen-Uğur, 2004).

Getirilmesi Hakkında Genelge'de "kamu ve özel sektöre ait kurum ve kuruluşlara güvenlik hizmeti veren şirketlerle bunların bünyesinde çalışan vatandaşların mağduriyetlerine sebebiyet vermemek için uygulamalarda dikkatli davranılması, bu tür hizmet götürmekte olan şirketlere bünyesinde çalışan kişilere her ne suretle olursa olsun tabanca, jop, kelepçe vs. taşımamak ve kıyafetlerinin özellikle asker, polis ve kanunla kurulmuş özel zabıta kuvvetleri kıyafetlerine renk ve şekil itibariyle benzetilmemesi kaydı ile giydikleri tanıtıcı özel kıyafetlere karışılmaması, genel ve özel kolluk sahasına girmeksizin bulundukları yer çerçevesinde koruma hizmeti vermelerinde sakınca görülmemektedir" denilmektedir (Şafak, 2000: 6-7). İçişleri Bakanlığı'nın 15.06.1998 tarih ve 1718/112 sayılı genelgesi de daha önce polis haber merkezleriyle irtibatlı olan alarm sistemlerinin, polis yerine doğrudan işletici firmaya bağlanması, firmanın alarmı değerlendirdikten sonra ihtiyaç duyarsa polisten yardım istemesi uygulamasına izin vererek, polisin bu alandaki görevini alarm merkezleri lehine ikincilleştirmiştir (Gülcü, 2002).

Alarm merkezleri ile ilgili gelişmenin ardından, şirketlere yönelik bir tanıma işlemi de Sayıştay izni ile gelmiştir. İbni Sina Hastanesi Sayıştay'ın onayıyla döner sermaye aracılığıyla özel güvenlik şirketinden güvenlik hizmeti satın almıştır (Gülcü, 2002). Bu arada çıkarılan İçişleri Bakanlığı'nın 06.11.1998 tarih ve 2947/260896 sayılı genelgesi özel güvenlik şirketi personelinin tabanca, cop, kelepçe vs. takmaması koşulunu tekrarlamaktadır (Gülcü, 2002). Bu gelişmelerin ardından yaşanan Abdullah Öcalan'ın yakalanması ve Mavi Çarşı saldırısı da süreci hızlandıran gelişmeler olmuştur. Mavi Çarşı olayından sonra Nihat Kubuş'un ifadesi ile İstanbul Valiliği "ne yapsak da her yerde olabilsek" şeklinde bir arayışa girmiştir (Morgül-

Aytar, 2007: 90)[82]. Bunun üzerine çıkarılan 18.03.1999 tarihli ve 723/068917 sayılı genelgede "2495 sayılı Kanunun il koordinasyon kurullarına vermiş olduğu yetkiler azami derecede kullanılarak kamu veya özel kurum ve kuruluşların, ticari işletmelerin ve özellikle halkın yoğun olarak bulunduğu büyük marketler, hastaneler, alışveriş merkezleri, sinemalar, oteller, kapalı veya açık otoparklar gibi benzeri yerlerde mutlak suretle yeterince özel güvenlik görevlisi görevlendirilmesinin sağlanmasını, emrin bizzat il valilerinin denetiminde titizlikle uygulanmasını ve neticeden bilgi verilmesini rica ederim" denilmektedir (Şafak, 2000: 7; Gülcü, 2002). Böylece söz konusu genelge halkın yoğun olarak bulunduğu yerlerin hemen tamamında özel güvenlik şirketi görevlilerinin çalıştırılmasının yolunu açmıştır.

İçişleri Bakanlığı'nın 25.11.1999 tarih ve 4330/00204 sayılı genelgesi ise özel güvenlik şirketlerinin varlığının devlet tarafından tanınması ve çalışma koşullarının ve yetkilerinin düzenlenmesi açısından önemli bir dönemece işaret eder. Söz konusu genelgede, özel güvenlik şirketlerinin "kanuni bir düzenlemeye dayanmadıkları"nın altı çizildikten sonra, anılan şirketlerin "bu tür hizmetleri görmesine engel olan herhangi bir kanuni düzenlemenin de bulunmadığı" belirtilmekte ve şirketlerin yarattığı sorunlara değinilerek hangi sınırlar dahilinde iş yapabileceklerine yer verilmektedir. Bu çerçevede genelge, "özel, gerçek ve tüzel kişilerin kendi kuruluşlarında veya toplantı, konferans, konser, spor müsabakası gibi etkinliklerde sadece fiziki güvenlik önlemlerinin aldırılması, kuruluş içinde veya eklentilerinde gözetleme hizmeti gördürülmesi amacıyla güvenlik şirketi elemanlarından yararlanılabileceği"ni, ancak söz konusu şirket çalışanlarının "2495 sayılı Kanun

[82] Söz konusu yaklaşım Foucault'nun "En büyük olanakla ve en az masrafla nasıl yönetmeli?" sorusunu akla getirmektedir. Bkz. Foucault, 1993b: 111.

kapsamındaki özel güvenlik teşkilatı personeli ile yetki ve sorumlulukları kanunla belirlenmiş genel ve özel kolluk güçlerinin haiz oldukları yetkileri kullanamayacakları"nı ve yine bu görevlilerin "yasal koruma altına alınmış olan Türk Silahlı Kuvvetleri ile genel ve özel kolluk kuvvetlerinin kullandığı (resmi kıyafet, arma, kep, bere, kokart, rütbe işaretleri, şapka vb.) renk ve şekil itibari ile benzer kıyafetler giyemeyecekleri, bu kuvvetlerin kullandığı cop, kelepçe vb. teçhizatı kullanamayacakları, silah taşıyamayacakları ve bulunduramayacakları"nı belirtmektedir (Şeneken, 2001: 52-52; Karagöz, 2002; Şafak, 2000: 6).

1999 tarihli genelgenin ardından Sağlık Bakanlığı'nın "döner sermaye, vakıf, dernek personelinden çalıştırılması veya kiralama yoluyla hizmet satın alması" teklifi İçişleri Bakanlığı'nın 24.04.2001 tarihli ve 1072/0091 sayılı genelgesi ile uygun bulunmuş ve aynı uygulama İçişleri Bakanlığı'nın 02.07.2001 tarih ve 2042/0142 sayılı genelgesi ile Bağ-Kur ve SSK için de tekrarlanmıştır (Gülcü, 2002). Gerek genelgelerle gerekse Sayıştay gibi çeşitli kamu kurumlarının uygulamaları ile çalışma alanlarını yalnız özel sektörle sınırlamayıp, kamu kurumlarına da hizmet veren ve bu anlamda devlet tarafından meşrulukları kabul edilen özel güvenlik şirketleri, 11 Eylül 2001'de ABD'de yaşanan saldırıların arından özel güvenliğin dünya genelinde yükselişe geçişi ve 2003 yılında İstanbul'da yaşanan HSBS Bankası ve sinagoglara saldırı olaylarının ardından, çalışma alanlarını hem personel hem teknolojik ekipman düzeylerinde daha da genişletme şansı bulmuşlardır[83]. Söz konusu gelişmelerin gölgesi altında pompalanan 'güvenliksizlik iklimi' içerisinde faaliyet alanlarını genişleten şirketler, yasal boşluğun yarattığı ciddi denetimsizlik

[83] Tepe Güvenlik'in Genel Müdürü Levent Güler, HSBC Bank ve sinagoglara yapılan terör saldırılarının ardından güvenlik cihaz ve sistem satışlarında büyük artışlar görüldüğünü belirtmektedir (Sezen-Uğur, 2004).

ortamında, daha önce çıkarılan tüm genelgelerde ısrarla belirtilmesine rağmen yasal düzeyde sahip olmadıkları yetkileri kullanma eğilimlerini artırmışlardır. Örneğin Tepe Savunma ve Güvenlik Sistemleri Şirketi'nin korumakta olduğu İstanbul Esenler Otogarı'nda şirket çalışanlarının dilencileri, şüpheli şahısları ve seyyar satıcıları yakaladıklarını, korsan el arabalarına ve seyyar satıcıların mallarına el koyduklarını şirketin genel müdürü Hakan Görgün verdiği bir röportajda, yasal bir uygulama gibi anlatabilmektedir (Demirkol, 2001: 28).

Yukarıda anlatıldığı üzere, 1980'lerin ikinci yarısından itibaren TTK'yı temel alarak ticari şirket statüsünde kurulan özel güvenlik şirketleri, gerek kamu kurumlarının yaşadıkları kadro sorunlarını aşma çabaları, gerek yaşanan kimi medyatik suikastlar ve saldırılar, gerek kamu ya da özel sektör kurumlarının maliyet sorunlarını aşmak üzere daha ucuz olması nedeniyle özel güvenlik şirketlerine yönelmeleri, gerekse de bu şirketlerin faaliyetlerinin kamu otoriteleri tarafından 'işsizliğe çözüm' ve 'milli gelire katkı'[84] olarak değerlendirilmeleri gibi bileşenlerin etkisi altında çıkarılan genelgeler ile yasal bir zemine dayanmadan devlet katında 'yasal' statü kazanmıştır. Söz konusu durumun, 2004 yılı başında, henüz özel güvenlik şirketleri yasal statüye kavuşturulmadan Türkiye'de yarattığı tablodan bir kesit şöyledir:

> "Cihangir Coşkun Sokak sakinlerinden 16 apartman yöneticisi bir araya gelerek sokağın güvenliğini sağlaması amacıyla iki özel güvenlik memuru tuttu. Beyoğlu Nevizade Sokak'taki özel güvenlik görevlileri, beş senedir Nevizade'de daha huzurlu rakı sohbeti

[84] Karakaş'ın belirttiği üzere, alarm kuran şirketlerden özel güvenlik koruması sağlayan şirketlere kadar her türlü yasal güvenlik şirketinin dosyası 1999'dan bu yana hizmet veren Güvenlik Şube Müdürlüğü'nde bulunuyor. Söz konusu kayıtlara rağmen, Emniyet'in iyi niyetli kuruluşlara müdahale etmemesinin başlıca sebebi, valiliğin milli gelire faydası olan kuruluşlar için çıkardığı tebligat (Karakaş, 2004).

> peşindeler. Aynı durum, balık restoranları, dansözleriyle ünlü meşhur Kumkapı'da da geçerli. Tekstil sektörünün kalbinin attığı Osmanbey Şair Nigar Sokak'ı Osmanbey Tekstilci İşadamları Derneği OTİAD'ın tuttuğu güvenlik ekipleri koruyor. Pek yakında faaliyete geçecek, Beyoğlu'ndaki Fransız Sokağı'nın da alt ve üst kısmında şimdilik iki özel güvenlik görevlisi bekliyor. Sokak faaliyete geçince güvenlik görevlilerinin sayıları daha da artacak. Beyoğlu İpek Sokak'taki bar sahipleri, bir araya gelerek aynı sistemi İpek Sokak'ta da kurmaya çalışıyorlar. Denizli Belediyesi de, yeşil alanlarını özel güvenlik görevlileri ile koruyor. Bazı belediyeler, binalarının korunması için de özel güvenlik şirketlerinden hizmet alıyor. İlk ve orta öğretim düzeyindeki okullardan üniversitelere, birçok okul özel güvenlik hizmeti alıyor. Türkiye'nin en önde gelen okulları da buna dahil elbet. Sadece okullar mı, son üç senedir, özel güvenlikle korunan site harici apartmanların sayıları da günden güne artıyor. GÜSOD yani Güvenlik Sistemleri ve Gözetim Organizasyon Derneği'ne bağlı Securverdi Güvenlik Şirketi Satış Pazarlama Müdürü Figan Özel'in belirttiğine göre, Emirgân'dan Merter'e gücü yetebilen pek çok kişi, site ve apartmanlarını özel güvenlik görevlilerinin korumasını tercih ediyor. Füme Güvenlik Sistemleri Genel Koordinatörü Elif Gamze Ülkü'nün açıklamalarına göre de, apartmanlarına özel güvenlik ihtiyacı duyan kişilerin sayısı son bir senedir, özellikle de geçen temmuz (2003) ayından bu yana büyük artış gösteriyor. Artan hırsızlık ve kapkaç sebebiyle ortam öyle bir hâle geldi ki Esenkent, Bahçeşehir, Göksu Evleri gibi özel güvenlik ekiplerince korunan sitelerin içindeki apartmanlar bile sadece kendi apartmanlarına özel, güvenlik görevlileri ile çalışıyorlar" (Karakaş, 2004).

Sonuç olarak, yukarıda belirtilen genişlikte bir görev alanında faaliyet yürüten şirket çalışanı özel güvenlik görevlilerinin sayısının 2002 yılı Mart ayında EGM Bilgi İşlem Daire Başkanı Gani Yıldırım'ın ifadesi ile 15.000 kişiye (Acar-Uğur, 2002), Aksiyon Dergisi'nin Ekim 2004 tarihli haberine göre 141.000 kişiye (Sezen-Uğur, 2004), Türkiye'nin özel güvenlik üzerine ilk meslek programını açan İstanbul Üniversitesi'nin ilgili bölümüne göre yasa öncesinde yaklaşık 150.000 kişiye (www.istanbul.edu.tr) ve yasalaşmanın hemen ardından 2005 yılında 200.000 kişiye

ulaştığı belirtilmektedir (Demir, 2005). Diğer taraftan bu görevlileri istihdam eden şirketlerin sayısına ilişkin olarak Tempo Dergisi'nin 2004 Ocak tarihli haberinde 600'ün üzerinde biçiminde bir ifade kullanılırken (Karakaş, 2004), Aksiyon Dergisi Ekim 2004'te 4.000 sayısını telaffuz etmektedir (Sezen-Uğur, 2004). İstanbul Üniversitesi de şirket sayısını 4.000 olarak ifade etmektedir (www.istanbul.edu.tr). Türkiye'nin de üyesi olduğu Avrupa Güvenlik Hizmetleri Konfederasyonu'nun (COESS) 2003 yılı verileri ile Türkiye'deki özel güvenlik şirketi sayısı 483 ve özel güvenlik görevlisi sayısı ise 179.500'dür (COESS, 2004). Bu anlamda gerek 100.000'i[85] geçen personel sayıları ile gerekse 450 civarındaki şirket sayıları ile 2004 başında, yasal statüye sahip olmadan faaliyet gösterilen yaklaşık 20 yıllık dönem içerisinde, özel güvenlik şirketleri ve personelinin özel işyerleri ve bazı kamu kurumlarının ardından Türkiye'nin sokaklarından apartmanlarına, okullarından yeşil alanlarına kadar her alanı çevrelemiş olduğu görülmektedir.

[85] Her türlü yasal güvenlik şirketinin dosyası 1999'dan bu yana hizmet veren Güvenlik Şube Müdürlüğü'nde tutulmaktadır (Karakaş, 2004). Ancak 2004 öncesindeki şirketleşme düzeyine ilişkin olarak EGM'den bilgi almak mümkün olmamıştır. Bu nedenle gazetelerde konu ile ilgili olarak yapılan açıklamalar üzerinden yola çıkılmıştır. Tek kurumsal bilgi COESS'in verileridir ve söz konusu veriler özel güvenlik sektörünün bütününü kapsamaktadır. Yani bu sayı, hem özel güvenlik teşkilatlarındaki yasal zemine sahip olan teşkilat personeli hem de yasal zeminden yoksun şirketlerin özel güvenlik görevlilerini kapsamaktadır. Ancak EGM Özel Güvenlik Şube Müdürlüğü'ne 07.07.2008 Tarihinde Yapılan Bilgi Edinme Başvurusuna 25.07.2008 Tarihinde Verilen Yanıt'ta belirtilen; 2005 yılı içinde yapılan toplam dört özel güvenlik sınavına 116.295 kişinin katıldığı bilgisinden yola çıkarsak ve bu sayının büyük bölümünün yasalaşma ile birlikte kimlik kartı alma zorunluluğu içerisinde olan eski çalışanlar olduğunu var sayarsak, bu durumda 2004 yılı öncesinde şirketlerde çalışan özel güvenlik personelinin sayısının 100.000'i geçen bir sayıya ulaştığı çıkarımını yapmak yanlış olmayacaktır. Yine aynı başvuruya verilen yanıtlar çerçevesinde 2004 yılında 29 ve 2005 yılında 519 şirketin yasal olarak kurulduğu dikkate alınırsa, yasalaşma öncesi dönemdeki şirket sayısına ilişkin olarak yine 450 gibi bir sayıyı telaffuz etmek doğru olacaktır (EGM Özel Güvenlik Kurumları Şube Müdürlüğü Tarafından 07.07.2008 Tarihli Bilgi Edinme Başvurusuna Verilen 25.07.2008 Tarihli Yanıt).

b. 5188 Sayılı Yasa ve Özel Güvenlik Şirketlerinde Yasal Dönem

1980'lerin ikinci yarısından itibaren ticari birer şirket olarak özel alanda faaliyet göstermeye başlayan, 1990'ların ikinci yarısından itibaren ise çıkarılan kimi genelgeler ile çalışma alanları devlet tarafından düzenlenmeye başlanan özel güvenlik şirketlerini yasal bir zemine kavuşturma girişimleri, 2495 sayılı Yasa'da değişiklik yapma çabaları ile başlamıştır. 2495 sayılı Yasa'nın şirketleri de kapsar hâle gelmesi için 1994-2002 yılları arasında hazırlanan dört yasa tasarısının dördü de yasalaşamamış ve kadük olmuştur (Gülcü, 2003). Şirketleri düzenleyen yasa ancak 2004 yılında çıkabilmiştir. 10.02.2004 tarihinde Bakanlar Kurulunca hazırlanarak 10.02.2004 tarihinde İçişleri Komisyonu Başkanlığına sunulan, *Bazı Kurum ve Kuruluşların Korunması ve Güvenliklerinin Sağlanması Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı*, 10.02.2004 tarihinde Komisyona havale edilmiş ve Komisyon, 14.04.2004 tarihli 26. toplantısında gündemine aldığı Tasarı'nın olgunlaştırılması amacıyla bir alt komisyon oluşturmuştur[86]. Alt Komisyon çalışmalarını sürdürürken Komisyona TBMM Başkanlığı'nca, AKP Tekirdağ Milletvekili Tevfik Ziyaeddin Akbulut (emekli vali) ve AKP Yalova Milletvekili Şükrü Önder (emekli emniyet müdürü) tarafından hazırlanan *Özel Güvenlik Hizmetlerine Dair Kanun Teklifi* havale edilmiştir. Alt Komisyon, İçişleri, Adalet ve Maliye Bakanlıkları ile, Dış Ticaret Müsteşarlığı, Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği ile ilgili sektör temsilcilerinin de katılımıyla Teklif ile Tasarıyı

[86] Alt Komisyon Adana Milletvekili Ali Küçükaydın, Eskişehir Milletvekili Muharrem Tozçöken, Isparta Milletvekili Mehmet Sait Armağan, İzmir Milletvekili Hakkı Ülkü, Kırklareli Milletvekili Mehmet S. Kesimoğlu ve Yalova Milletvekili Şükrü Önder'den oluşmaktadır ve başkanlığına Yalova Milletvekili Şükrü Önder seçilmiştir (İçişleri Komisyonu Raporu).

inceleyip görüşmüştür. Alt Komisyon, Tasarı ile Teklifin birleştirilerek görüşülmesini ve Teklifin görüşmelere esas alınmasını kararlaştırmıştır.

İçişleri Komisyonu'nun tespiti ile "1/752 esas numaralı Yasa Tasarısı ile 1981 yılında çıkarılan 2495 sayılı Yasa'nın boşlukları giderilmeye çalışılmakta ve 2495 sayılı Yasa'nın genel mantığı korunarak çeşitli maddelerinde değişiklik yapılmaktadır" (İçişleri Komisyonu Raporu). Yani yasa tasarısı özel güvenliği kamusal güvenliğin bir parçası, tamamlayıcısı olarak görmekte ve bu anlayış çerçevesinde özel güvenlik şirketlerini yasal zemine kavuşturmak istemektedir. Oysa 2/295 esas numaralı Yasa Teklifi yine Komisyon'un tespiti ile "özel güvenlik konusuna 2495 sayılı Kanun'dan farklı bir yaklaşım getirmektedir. Teklifle özel güvenlik ile kamu güvenliği arasında ayrım yapılmakta ve özel güvenlik özel alana bırakılmakta ya da özelleştirilmektedir. Özel koruma isteyen özel kişilerin korunması bu kişilerin talebine bağlı hâle getirilmekte ve devlet, buralarda, tehlikeli suç örgütleri oluşmaması için kullanılabilecek personel ve silahların sadece üst sınırını belirlemektedir. Devlet gerektiğinde özel güvenlik kuruluşlarından da hizmet satın alabilmekte ve kamu kurumları, kamu güvenliğini tehlikeye atmayacak biçimde, özel güvenlik hizmeti satın alarak hizmet maliyetini düşürebilmektedirler. Kamu, 'özel güvenlik' konusunu, özel güvenliğin özünde bir hizmet olması nedeniyle piyasaya bırakmakta ve hizmet talebi ile hizmet arzı piyasada serbest rekabet koşullarında karşılaşmaktadır. Ancak özel güvenliğin 'güvenlik' boyutunun da bulunması nedeniyle, özel güvenlik şirketleri, devlet tarafından titizlikle denetlenmekte ve yasadışılıklar önlenmeye çalışılmaktadır" (İçişleri Komisyonu Raporu). Bu anlamda

Yasa Teklifi, temel olarak özel güvenliği şirketler düzleminde kavramakta ve bu alanı kamusal güvenlikten ayrı bir alan olarak düzenlemeyi hedeflemektedir.

İçişleri Komisyonu tarafından TBMM Genel Kurulu'na görüşülmek üzere sevk edilen metin, 10.06.2004 tarihinde kabul edilmiş ve 26.06.2004 tarihli ve 25506 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir[87]. 26.06.2004 tarihinde yürürlüğe giren 5188 sayılı *Özel Güvenlik Hizmetlerine Dair Yasa'nın* gerekçesi genel gerekçe bölümünde şöyle belirtilmektedir:

> "Özel güvenlik hizmetlerini düzenleyen 22.7.1981 tarih ve 2945 sayılı Bazı Kurum ve Kuruluşların Korunması ve Güvenliklerinin Sağlanması Hakkında Kanun yetersiz kalmıştır. Söz konusu Kanunun bireylerin özel korunması ile ilgili düzenlemeler içermemesi, Kanunda sayılanlar dışındaki kurum ve kuruluşların özel güvenlik teşkilatı kuramaması, Kanun kapsamına alınan kurum ve kuruluşların ise özel güvenlik teşkilatını kurmalarının zorunlu olması, bu zorunluluğa uymayanların yaptırımlara maruz kalması nedeniyle uygulamada sıkıntı yaratmıştır. Kanun kapsamına girmediği hâlde, ortaya çıkan ihtiyaç nedeniyle birçok kurum ve kuruluş, özel güvenliğini bir şekilde sağlamaya başlamıştır. Piyasada ortaya çıkan talebi karşılamak üzere bir çok şirket izinsiz ve denetimsiz olarak özel güvenlik hizmeti vermeye başlamıştır. Kamunun can ve mal güvenliğini sağlamak esasen devletin en önemli görevlerinden biridir. Öbür taraftan kişilerin canını ve malını koruma hakkı vardır. Devletçe sağlanan genel güvenliğe ek olarak, canını ve malını ayrıca korumak isteyenlere bu imkânın sağlanması gerekir" (5188 Genel Gerekçe).

Yasa, piyasada ortaya çıkan talebi karşılamak üzere kurulan şirketlere yasal zemin kazandırarak, kişilere genel güvenliğe ek olarak canını ve malını ayrıca koruma

[87] 26.06.2004 tarihinde yürürlüğe giren Yasa'da 21.04.2005 tarihli ve 5335 sayılı Yasa ve 23.01.2008 tarihli ve 5728 sayılı Yasa ile iki kez değişiklik yapılmıştır. Yasanın değerlendirilmesinde nihai hâli dikkate alınacaktır.

olanağı vermek ve böylece 2495 sayılı Yasa'nın doğurduğu sorunları gidermek gerekçesi ile yapılmıştır. 5188 sayılı Yasa, "kişilerin silahlı personel tarafından korunması, kurum ve kuruluşlar bünyesinde özel güvenlik birimi kurulması veya güvenlik hizmetinin şirketlere gördürülmesi"ne (md. 3) ilişkin yasal düzenlemeyi içermektedir. 2495 sayılı Yasa'dan farklı olarak kurumlara ek olarak kişilerin korunmasını da kanun kapsamına alan 5188 sayılı Yasa, eş zamanlı olarak hem özel güvenlik birimlerini (2495'teki özel güvenlik teşkilatları) hem de özel güvenlik şirketlerini yasa kapsamında değerlendirmektedir. Ancak böyle olmakla birlikte Yasa, asıl olarak özel güvenlik şirketlerine ve şirketlerde görev yapacak olan özel güvenlik görevlilerine dair bir düzenlemeyi içerir. Bu anlamda yasa yapıcı, kurum bünyesinde kurulacağını belirttiği özel güvenlik birimlerinin gerek kanunda gerekse yönetmelikte ismini anmakla yetinmekte, bu birimlerin hangi esas ve usullere göre kurulacağına ve çalışacağına değinmemektedir. Dolayısıyla, yasa yapıcının 5188 sayılı Yasa ile kurum bünyesinde kurulacak birimleri değil, özel güvenlik şirketlerini düzenlemeyi amaçladığı ve dahası özel güvenlik biçimi olarak şirketleri yaygınlaştırmayı hedeflediği açıklıkla görülebilmektedir[88]. Yasa'nın kurum bünyesinde kurulan özel güvenlik teşkilatlarını düzenleyen 2495 sayılı Yasa'yı yürürlükten kaldırdığı da dikkate alınırsa söz konusu tespit bir kez daha doğrulanmış olacaktır[89].

[88] *Özel Güvenlik Hizmetlerine Dair Kanunun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik'te* özel güvenlik birimi ifadesine daima "özel güvenlik birimi kurmak veya özel güvenlik şirketlerinden hizmet satın almak" biçimindeki kullanımlarda yer verildiği görülmektedir. Özel güvenlik birimi kurmanın koşullarına değinilmeyen yönetmeliğin de bu anlamda Kanun ile aynı çizgide ilerlediği ve özel güvenlik şirketlerini yaygınlaştırmayı hedeflediği görülmektedir.

[89] Yasa'nın genel gerekçesi de şirket temelli bir özel güvenlik anlayışı çerçevesinde yazılmıştır.

5188 sayılı Yasa'da "kamu güvenliğini tamamlayıcı mahiyetteki özel güvenlik hizmetlerinin yerine getirilmesine ilişkin esas ve usulleri belirlemek" (md. 1) amaçlanmaktadır. Her şeyden önce Yasa "kamu güvenliği"ni tanımlamayarak, kamu güvenliği ile neyi kastettiğini açık olarak ortaya koymamıştır (Başaran, 2004: 32). Kamusal güvenliğin, kamu güçlerince ve kamunun güvenliğini sağlamak üzere yerine getirilen bir güvenlik türü olduğu genel kabulünden ve bir hizmetin kamu hizmeti sayılabilmesinin zorunlu koşullarının kamuya yöneltilmiş ve kamuya yararlı olması, hizmetin ya kamu kuruluşunca ya da ilgili kamu kuruluşunun sıkı denetimi altında özel kişilerce yürütülmesi gereğinden (Gözübüyük, 1997: 245, 248) yola çıkılırsa, Yasa ile düzenlenen özel güvenlik hizmetlerinin, özel alanların ya da özel kişilerin özel güvenliğini sağlayan niteliği gereği kamusal güvenlik niteliği taşımayan, dolayısıyla devletin resmi iç güvenlik aygıtları olan Emniyet ve Jandarma'nın görev/sorumluluk sahasına girmeyen hizmetler olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Yasaya göre özel güvenlik hizmetleri, özel alanlarda güvenliğin tesisi vasıtasıyla kamu güvenliğini dolaylı olarak tamamlayan/perçinleyen bir nitelik arz etmektedir. Yönetmeliğin 13. maddesinde yer verilen ifadeler de özel güvenliğin, kamusal ve genel güvenliğin bir parçası olmadığını, onun alanı dışında kalan ikincil nitelikli bir güvenlik hizmeti olduğunu kanıtlar niteliktedir. Yönetmeliğe göre, "özel güvenlik görevlileri ve yöneticileri görev alanları içerisinde genel güvenliğin ve kamu düzeninin bozulduğu hâllerde durumu derhâl genel kolluğa bildirir. Özel güvenlik kapsamında korunan ve güvenliği sağlanan yerlerde can ve mal güvenliğinin ciddi şekilde tehlikeye düştüğü veya düşeceği anlaşıldığında, mülki idare amirleri genel kolluğu görevlendirir" (Yönetmelik, md. 13). Yasa'nın Genel Gerekçesi de özel güvenliği "devletçe sağlanan genel güvenliğe ek" bir önlem olarak

ifade ederken, İçişleri Komisyonu da konu hakkında hazırladığı Raporunda, 5188 sayılı Yasa'nın zeminini oluşturan ve Akbulut ve Önder tarafından verilen yasa teklifine ilişkin olarak "özel güvenlik ile kamu güvenliği arasında ayrım yapılmakta ve özel güvenlik özel alana bırakılmakta ya da özelleştirilmektedir" tespitinde bulunarak, özel güvenliğin kamusal bir güvenlik türü olmadığının altını çizmektedir (İçişleri Komisyonu Raporu). Bu bağlamda, "özel güvenliğin, yeni alanların 'güvenliğe' açılması ile birlikte kamusal güvenliğin alanına girmeden, ona paralel olarak ilerlediği görülmektedir" (Haspolat, 2009: 347). Dolayısıyla genel güvenlik ve onun aygıtları baki kalırken, yasa daha önce güvenliğe konu olmayan alanları 'güvenliğe' açmaktadır.

Kısacası 5188 sayılı Yasa özel güvenliği devletçe sağlanan iç güvenlik hizmetine bir ek, onu tamamlayan bir ilave güvenlik olarak değerlendirmektedir. Bu anlamda da Yasa yalnız iç güvenlikle bağlantılı olarak özel güvenliği düzenlemektedir. Savaş ve paralı askerlik ile bağlantılı olan özel askeri şirketleri düzenlememiştir. Kaldı ki TCK'nın 306. ve 320. maddeleri Türkiye Cumhuriyeti'ni savaş tehlikesi ile karşı karşıya bırakacak şekilde, yetkisiz olarak, yabancı devletler aleyhine asker toplamayı suç saymıştır[90]. Kısacası TCK ülke içerisinde asker toplamayı, "bir devlet faaliyeti"

[90] Madde-306: "Yabancı Devlet Aleyhine Asker Toplama" konusunu düzenlemektedir. Buna göre: "1- Türkiye Devletini savaş tehlikesi ile karşı karşıya bırakacak şekilde, yetkisiz olarak, yabancı bir devlete karşı asker toplayan veya diğer hasmane hareketlerde bulunan kimseye beş yıldan on iki yıla kadar hapis cezası verilir, 2- Fiil sonucu savaş meydana gelirse faile müebbet hapis cezası verilir, 3- Fiil, sadece yabancı devletle siyasal ilişkileri bozacak veya Türkiye Devleti veya Türk vatandaşlarını misilleme tehlikesi ile karşı karşıya bırakacak nitelikte ise faile iki yıldan sekiz yıla kadar hapis cezası verilir, 4- Siyasal ilişki kesilir veya misilleme meydana gelirse üç yıldan on yıla kadar hapis cezasına hükmolunur, 5- Bu maddede yer alan suçun kovuşturulması Adalet Bakanının iznine bağlıdır, 6- Bu madde hükümleri, fiilî savaş hâlinde ülke topraklarının tamamını veya bir kısmını işgal eden yabancı devlet kuvvetlerine karşı meşru müdafaa amaçlı direniş hareketleri hakkında uygulanmaz". Madde-320: "Yabancı Hizmetine Asker Yazma, Yazılma" konusunu düzenlemektedir. Buna göre: "1- Hükümetin izni olmaksızın bir yabancı veya yabancı Devlet hizmetinde veya bunların lehinde çalışmak üzere Ülke içinde vatandaşlardan asker yazan veya vatandaşları silâhlandıran kimseye üç yıldan altı yıla kadar hapis cezası verilir, 2- Asker yazılanlar veya silâhlandırılanlar arasından asker

olarak görmektedir ve bu anlamda "Türk hukukuna göre özel askeri şirket faaliyeti suçtur"[91] (Gülcü, 2004: 173, 177).

5188 sayılı Yasa'ya göre kişi ve kuruluşların talebi üzerine, koruma ve güvenlik ihtiyacı dikkate alınarak, güvenlik hizmetinin istihdam edilecek personel eliyle sağlanması, kurum ve kuruluşlar bünyesinde özel güvenlik birimi kurulması ya da bu hizmetin güvenlik şirketlerine gördürülmesi, özel güvenlik komisyonunun kararı üzerine valiliğin iznine bağlıdır (md. 3). Söz konusu maddeden de anlaşıldığı üzere kişilerin talebi ve bu talebin valilikçe uygun görülmesi üzerine özel güvenlik koruma tedbirleri alınabilmektedir. Bu anlamda Yasa'da özel güvenlik önlemlerinin alınabileceği alanlar sayılmadığı gibi, özel güvenlik önlemlerinin alınacağı durumlara ilişkin olarak bir sınırlama yoluna da gidilmemiştir. Oysa 2495 sayılı Yasa'da hangi alanlarda özel güvenlik hizmetlerinin verilebileceği ya da hangi alanlarda hizmet verilemeyeceği açıkça ortaya konulmuş, bu çerçevede de askeri kurum ve kuruluşların, Milli İstihbarat Teşkilatı'nın ve Emniyet Genel Müdürlüğü'nün kendi özel kanunlarına göre korunmalarının sağlanacağı Yasa'da

---

veya askerlik çağında olanlar varsa ceza üçte biri oranında artırılır, 3- Birinci fıkradaki hizmeti kabul eden kimseye bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası verilir".

[91] 11.03.2008 tarihli Akşam Gazetesi'nin "Lejyoner Türkler" haberine göre, kamuoyu baskısı nedeniyle kriz bölgelerinden askerlerini kademeli olarak çeken ABD ve İngiltere, bölgelerin güvenliğini ordu ve istihbarat birimleri ile işbirliği içinde çalışan özel güvenlik şirketlerine ya da özel askeri şirketlere vermiştir. Söz konusu şirketler ise Türkiye'deki ilk ilânlarını 2004'te vermiş ve bu girişim sonucunda 250 Türk bu şirketlerde çalışmaya başlamıştır (Çölgeçen, 2008). Söz konusu ilânlar ve özel askeri şirketlere asker kaydetmek, dahası Türkiye'nin komşusu olan bir ülkede savaşmak üzere asker olarak kaydetmek Türk yasalarına aykırı bir eylemdir. Ancak anılan şirketlerin her biri ABD askeri gücü tarafından var edilen, korunan, kollanan ve dahası ABD ordusunun birer parçası olarak işleyen şirketlerdir. Bu anlamda, arkasına büyük bir silahlı gücü alan söz konusu şirketlerin yasa tanımaz, devlet egemenliklerini hiçe sayan, kanun benim türünden yaklaşımlar içerisinde hareket ettikleri görülmektedir. Ki söz konusu örnekte aynı yaklaşım Türkiye Cumhuriyeti ve yasal düzeni açısından da sergilenmiştir. Dolayısıyla hem kendileri büyük birer askeri güce dönüşen hem de arkalarına dünyanın jandarmalığına soyunmuş bir askeri gücü alan söz konusu şirketlerin, pek çok ülke açısından büyük birer tehdide dönüştükleri görülmektedir. Bu anlamda söz konusu şirketleri yasa tanımaz birer askeri güç hâline gelerek dünya güvenliğini tehdit etmelerinden ötürü, ABD'nin Kuzey Kore, Irak gibi terörizmi desteklediklerini iddia ettiği ülkeler için kullandığı "serseri devlet" tanımlamasından hareketle "serseri güç" olarak tanımlamak doğru olacaktır.

açıkça düzenlenmiştir (Başaran, 2004: 32-33). Oysa 5188 sayılı Yasa'da böylesi bir istisnai durum düzenlemesi bulunmamaktadır.

Özel güvenlik komisyonu, kanunda belirtilen özel güvenlikle ilgili kararları almak üzere valinin görevlendireceği bir vali yardımcısının başkanlığında, il emniyet müdürlüğü, il jandarma komutanlığı, ticaret odası başkanlığı, sanayi odası başkanlığı temsilcisinden oluşur. Sanayi odasının bulunmadığı illerde komisyona ticaret ve sanayi odası başkanlığının temsilcisi katılır. Özel güvenlik izni verilmesi ya da bu uygulamanın kaldırılması için başvuran kişi ya da kuruluşun temsilcisi ilgili komisyon toplantısına üye olarak katılır. Komisyon, kararlarını oy çokluğu ile alır; oyların eşitliği hâlinde başkanın bulunduğu taraf çoğunluk sayılır; çekimser oy kullanılamaz (md. 4). Özel güvenlik izni almak üzere komisyona başvuran kişi ya da kurum temsilcisinin de komisyon üyeleri arasında yer alıp oy verebilmesi son derece sorunlu bir uygulamadır. Çünkü izin talep eden, aynı zamanda izni verenlerden birisi olarak komisyonda yer almaktadır. Aynı zamanda 2495 sayılı Yasa ile özel güvenlik ile korunacak yerler İçişleri Bakanlığı'nın önerisi üzerine Bakanlar Kurulu tarafından kararlaştırılırken, 5188'de talep eden ve koşulları yerine getiren her kurum ve kişiye özel güvenlik izni verilmesi yoluna gidilmiştir[92]. Üstelik 5188'de izin verme yetkisi kamu-özel dengesinin gözetildiği komisyonunun kararı üzerine valiliğe bırakılmıştır.

Özel güvenlik şirketlerinin güvenlik alanında faaliyette bulunabilmeleri İçişleri Bakanlığı'nın iznine tâbidir. Faaliyet izni verilebilmesi için şirket hisselerinin nama

[92] Bu durumun istisnası yönetmelikte belirtilmiştir. Buna göre, "Genel güvenlik kapsamında korunmanın mümkün olduğu ya da özel koruma ve güvenlik uygulamasının kamu hürriyetlerinin korunması açısından sakıncalı görüldüğü hâllerde özel güvenlik izni verilmemesine karar verilir ve bu kararın gerekçesi de belirtilir" (Yönetmelik, md. 8).

yazılı olması ve faaliyet alanının yalnızca koruma ve güvenlik hizmeti olması zorunludur. Bu şirketler tarafından üçüncü kişi, kurum ve kuruluşlara sağlanacak koruma ve güvenlik hizmetleri, hizmetin başlamasından en geç bir hafta önce ilgili valiliğe yazılı olarak bildirilir. Acil ve geçici nitelikteki koruma ve güvenlik hizmetlerinde süre kaydı aranmaz (md. 5).

Özel güvenlik görevlilerinin fiziki ve silahlı olarak koruma ve güvenlik hizmetini yerine getirmelerinin, söz konusu hizmet sırasında kullanabilecekleri silah ve teçhizatın azami miktarı ve niteliğine ilişkin düzenlemeye Yasa'nın 3. maddesinde yer verilmektedir. Aynı maddede söz konusu izinler için Komisyon yetkilendirilmektedir. Ancak maddede ne fiziki koruma tedbirlerinin neleri içerdiği net olarak belirtilmiştir ve ne de kullanılacak silahların ateşli olup olmayacağı ya da gereklilik hâllerinin ne olduğu açıkça belirtilmiştir (Başaran, 2004: 35).

Özel güvenlik görevlilerinin görevleri sırasında kullanacakları silah ve teçhizat, korunacak ilgili kişi veya kuruluş tarafından temin edilir. Yasaya göre özel güvenlik şirketleri ateşli silah alamaz ve bulunduramazlar. Ancak bu durumun bir istisnası vardır. Özel güvenlik şirketlerine, para ve değerli eşya nakli, geçici süreli koruma ve güvenlik hizmetlerinde kullanılmak üzere, özel güvenlik eğitimi veren kurumlara, silah eğitiminde kullanılmak üzere, komisyonun kararı ve valinin onayı ile silah alma, kullanma ve taşıma izni verilebilir (md. 8). Yasa, özel güvenlik şirketlerine silah edinme hakkını vermeyerek bu şirketlerin birer alternatif silahlı güç hâline gelmesini engelleme amacı taşımaktadır. Ancak, Yasa söz konusu amacına rağmen hem geniş bir alanda istisnai durum yaratmıştır (para ve değerli eşya taşıyan

şirketlere ve özel güvenlik alanının yaklaşık yarısını oluşturan eğitim kurumlarına bu hakkın verilmiş olması ile) hem de Yasa'nın düzenlemediği ve öngörmediği bir sorun mevcuttur. Büyük sermaye grupları kendi bünyelerinde görev alanı yalnızca güvenlik olan bir özel güvenlik şirketi kurarak, bu şirketle sermaye grubu bünyesindeki diğer kurum, kuruluş ya da şirketlerini koruma yoluna gidebilmektedir. Böylesi bir durumda koruma için gerekli olan silahlar işveren konumundaki sermaye grubu tarafından temin edileceğine göre, sermaye grubu kendi güvenliğini sağlayan bir silahlı güce dönüşebilecektir/dönüşmektedir[93]. Söz konusu durum için herhangi bir yasal engel bulunmamaktadır. Üstelik içinden geçtiğimiz kriz ortamı ve kriz dönemlerinde sermayenin el değiştirmesi ve giderek belirli ellerde toplanarak tekelleşmesi gerçeği, neoliberal dönemde sermayenin yeni bir kazanç alanı olarak özel güvenliğe yöneldiği gerçeği ile birlikte değerlendirildiğinde, karşımıza şöyle bir tablonun çıkması ihtimal dışı ya da imkânsız değildir: Hızla büyüyen bir sermaye grubunun yine bir faaliyet alanı olarak özel güvenlikte şirket satın almalar yoluyla tekelleşmesi ve böylece devlet içinde kendi kendisini finanse eden alternatif bir silahlı gücün belirmesi. Ya da mafya örgütlerinin yasadışı silahlı koruma ve buna bağlı birtakım yasadışı işlerini bir özel güvenlik şirketi ve bir ikinci ticari şirket kurarak ve yasadışı işlerinin kılıfı olarak kurdukları kendi ticari şirketlerini yine kendi özel güvenlik şirketleri (kendileri tarafından kurulan özel güvenlik şirketi ve

[93] Prof. Dr. Feridun Yenisey bu konu ile ilgili olarak denetimin yeterlisizliği durumunda oluşabilecek sorunlara dikkat çekerken şu uyarıda bulunmaktadır: "Denetim yapılırsa sorun olmaz. Ancak denetimsizlik sektörde çeşitli sakıncalar oluşturabilir. Bazı şirketlerin elinde güç birikecek. Silah kullanma, alıkoyma, gözaltı gibi yetkiler ileride sorun çıkarır" (Sezen-Uğur, 2004). Türkiye'de şu anda Bilkent Holding bünyesinde Türkiye'nin en büyük özel güvenlik şirketi ve eğitim kurumlarından birisi olan Tepe Savunma ve Güvenlik Sistemleri'ni, Akfen Holding ise yine sektörün en büyüklerinden birisi olan TAV Özel Güvenlik Hizmetleri A.Ş'yi bünyesinde bulundurmaktadır. Tepe Güvenlik, 1992 yılında özel güvenlik teşkilatı olarak Bilkent Holding'e bağlı şirketlerin fiziki güvenlik sistemi ve hizmet ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla faaliyete geçmiştir. TAV Güvenlik, TAV'ın Türkiye'de işletmekte olduğu terminallerde, tüm kontrol noktalarında ve otopark bölgelerinde görev yapmaktadır (www.tepesavunma.com.tr; www.tavguvenlik.com; www.akfen.com.tr). Yine bir sermaye grubu olan Acarlar Holding de kendi holdingini ve varlıklarını korumak üzere Acarlar Özel Güvenlik Şirketi'ni kurmuştur (www.yenisafak.com.tr, 18.06.2007).

burada yasal olarak istihdam ettikleri ve özel güvenlik görevlisi sertifikası aldırdıkları kendi adamları) eliyle koruma yoluna gitmelerinin önünde yasal bir engel yoktur[94]. Bu olasılık dahilinde mafya örgütleri devletin izni ve güvencesi ile silah edinmiş ve kullanmış olacaklardır. Yine yasal düzeyde koruma görevini yerine getiren bir mafya elemanı güvenlik görevlisi, işi nedeniyle ve görev sahasında bir ölüm ya da yaralamaya neden olduğunda, bu durum söz konusu 'yasal' koşullar çerçevesinde vazife gereği ya da nefsi müdafaa sayılabilecektir. Bu anlamda bir sermaye grubu ya da mafya için ihtimal dahilinde olan bu olasılık ve imkânları İslamcı cemaatler ya da yasadışı örgütler için de düşünmek olasıdır[95]. Kendi üyelerini güvenlik ve savunma açısından eğitebilecek ve bunları beklenmedik bir zamanda ve durumda, topluma ve devletin silahlı güçlerine karşı yetişmiş bir silahlı güç olarak kullanabileceklerdir[96] (Haspolat, 2009: 347-349).

---

[94] "Güvenlik sektöründe olanların dikkat çektiği bir başka nokta ise kanunun tanıdığı yakın koruma hizmeti. 'Bu kanunu kullanmak isteyen bir mafya lideri ya da suç örgütü yöneticisi yakınındakilere özel güvenlik eğitimi aldırıp resmi statüde yanında çalıştırabilir, polisin kontrollerinde özel güvenlikçi kimliğini kullanarak delilleri karartabilir' endişesi sıklıkla dile getiriliyor. Nitekim bunun örnekleri de yaşandı" (Arslan, 2006).

[95] Burada bir olasılık olarak bahsettiğimiz gelişme gerçekleşmiş ve Bugün Gazetesi'nin haberine şöyle yansımıştır: "Resmen kimse ifade etmese de, organize suç örgütleriyle irtibatlı olduğu bilinen bazı çevrelerin paravan isimler adına özel güvenlik şirketi açtıkları biliniyor. Çünkü kanun silah taşıma ve yakın koruma hizmeti verme yetkisi tanıyor. Bu yetkiyi istismar etmek isteyen suç örgütleri, mensuplarına eğitim aldırarak özel güvenlikçi zırhına bürünüyor. Soruşturması devam ettiği için detay vermeyen bir emniyetçinin ifadeleri ise endişe verici: 'Merkezi İstanbul'da olan bazı şirketler vekâlet yoluyla isimlerini Doğu ve Güneydoğu'daki bazı şirketlere satmışlar. Kâğıt üzerinde sahipleri temiz. Ama sermayedarlarının örgüt bağlantısı biliniyor. Kendi örgütlerine eleman yetiştirebilirler ya da yetiştirdikleri güvenlikçiler aracılığıyla istihbarat toplayabilirler. Bu şekilde olan iki şirket hâlen faaliyette'. Bu kaygıyı doğrulayacak gelişmeler ise geçtiğimiz aylarda yaşandı. Ankara'da çökertilen Sauna Çetesi üyelerinin bir özel güvenlik şirketi personeli çıkması ve İstanbul'da hâkim ve savcıları taşıyan servise bomba koyan teröristlerden birinin özel güvenlik elemanı çıkması yaşanan olumsuz örneklerden sadece bir kaçı" (www.bugun.com.tr, 21.06.2006). Yine bu sürecin içinde olan ve dolayısıyla olayları-ortamları gözlemleyen bir özel güvenlik görevlisi tarafından da aynı sakıncalar şöyle ifade edilmiştir: "Mete T. yasada kısıtlamaya gidilmezse mafya elemanlarının beline silah takarak resmi statüde 'babaları'nın yanında çalışabileceğini belirtiyor. Bu kişilerin polis çevirdiğinde kimliğini gösterip durumu kurtarabileceğini vurgulayan Mete T., bunun için eğitim görse bile herkesin özel güvenlik görevlisi yapılmaması gerektiğini söylüyor. Ona göre, 120 saatlik eğitim yeterli değil. Polis okulları gibi güvenlik elemanı yetiştiren okulların kurulması lazım" (Sezen-Uğur, 2004).

[96] Özel güvenlik şirketlerinin suç ve suç örgütleri ile ilişkilerine dair gazetelere yansıyan haberler, ileri sürülen olasılığın özel güvenlik alanının çok da uzağında olmadığını kanıtlar niteliktedir. Örneğin Akdeniz Üniversitesi'nde 06.04.2008 tarihinde yaşanan silahlı saldırı sonrasında, üniversite güvenliğini sağlayan eski polis müdürü Enver Ahmetoğlu'nun sahibi olduğu şirketin, ülkücü çete

Yasa dahilinde belirtilen olasılıklar, bir de 5188 sayılı Yasa'nın beşinci maddesinde yer verdiği, yabancı kişilerin Türkiye'de özel güvenlik şirketi kurabilmesi ve yabancı şirketlerin Türkiye'de özel güvenlik hizmeti verebilmesi[97] gerçeği ile birlikte

---

lideri Sedat Peker ile ilişkisi olduğu öne sürüldü (Demir, 2008). Ankara Cumhuriyet Savcılığı'nca yürütülen Sauna Çetesi soruşturması kapsamında da, Yüzbaşı Bozkır'ın, çete lideri Kasım Zengin'e, devletin stratejik ve çok gizli bilgilerini 68 CD hâlinde verdiği ortaya çıktı. Bozkır'a askeri bilgileri sızdırmaktan, özel güvenlik şirketi sahibi Mustafa Aksoy'a da bu suça iştirakten askeri savcılıkça dava açıldı (Armutçu, 2006). Yine Yeni Aktüel Dergisi'nin 135. sayısında her ikisi de polis olan Taraf Gazetesi köşe yazarları Önder Aytaç ve Emre Uslu ile yapılan bir röportajda Uslu, özel güvenlik konusuna dikkat çekiyor ve söyle bir tespitte bulunuyor: "Bu iktidar özel güvenlik yasasını çıkardı. Çok güzel bir uygulama. Çünkü dünyada artık insanlar kendi güvenliklerini kendileri sağlamak istiyorlar. Ama Türkiye'de bu iş bu kadar basit değil. Örneğin Veli Küçük'ün bir güvenlik şirketi var. Sauna'nın arkasında bir güvenlik şirketi vardı. Güvenlik yasasıyla birlikte aslında ruhsatlı silahlar verildi. Bunu bilmeden yaptı iktidar. Acele etti" (Özcan, 2008a).

[97] "Yabancı kişilerin Türkiye'de özel güvenlik şirketi kurabilmesi ya da yabancı özel güvenlik şirketlerinin Türkiye'de özel güvenlik hizmeti verebilmesi mütekabiliyet (karşılıklılık) ilkesine bağlıdır" (md. 5). Yine aynı maddeye göre "özel güvenlik şirketlerinin kurucu ve yöneticileri, yasanın 10. maddesinde belirtilen Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmak ve yasada belirtilen suçlardan hüküm giymemiş olmak" koşuluna tabidir. Yönetmelik de 11. maddesinde yabancı şirketin Türkiye'de faaliyet yürütmesini, bir şirkete ortak olmasını ya da eğitmen olarak çalışmasını mütakabiliyet esası çerçevesinde açıklıyor (Yönetmelik, md. 11). Bu anlamda Yasa yabancılar konusunda çelişkilidir. Ancak uygulama mütekabiliyet esasına göre hareket edildiğini kanıtlamaktadır. Mütekabiliyet varsa, yabancılar özel güvenlik şirketlerinde çalışan, kurucu ve yönetici olabilmektedir. Örneğin Black Hawk şirketi ABD kökenlidir (Talû, 2006a), emekli CIA ve Federal Soruşturma Bürosu (Federal Bureau of Investigation-FBI) ajanlarını istihdam etmektedir (Çölgeçen, 2006a), yine şirket ortaklarından Günay Övünç, Evinch soyadını kullanmaktadır, Şikago doğumludur ve bu anlamda ABD vatandaşlığı bulunmaktadır (Talû, 2006a). Bu anlamda yabancı şirketlerin Türkiye'de şirket kurma ve satın alma süreci başlamıştır. Dünyanın en büyük güvenlik şirketlerinden İsveçli Securitas, 2006 yılında Türkiye'de 3 bin özel güvenlikçi çalıştıran DAK Güvenlik'in yüzde 51'ini 2.7 milyon Euro'ya satın almıştır (www.sabah.com.tr, 27.04.2006). Securitas, Türkiye'de hızla büyüyen iki firmadan DAK Güvenlik'i 2006 yılı Nisan ayında, KARE Güvenlik'i ise 2006 yılı Aralık ayında satın almış ve böylece 2008 yılı itibariyle Türkiye genelinde, 975 hizmet noktasında 5 bini aşkın güvenlik görevlisi ile pazar payını büyütmüştür (www.securitas.com/tr). 2007 yılı Ocak ayında MHP Balıkesir Milletvekili Ahmet Duran Bulut, Temel Ceza Kanunları'na uyum amacıyla çeşitli kanunlarda değişiklik yapılmasına dair kanun tasarısı görüşmeleri sırasında TBMM Genel Kurulu'nda yaptığı konuşmada bu konuyla ilgili endişelerini dile getirmişti. PETKİM, TÜPRAŞ, Türk Telekom, Limanlar gibi stratejik yerlerin güvenliklerinin önce özel güvenliğe devredilmesinin, ardından bu özel güvenlik şirketlerinin yabancı şirketler tarafından satın alınmasının düşündürücü olduğunu belirten Bulut şöyle devam etmiştir sözlerine: "Kurumlar, sekiz saatlik çalışma sürelerinin dışında bu güvenlik şirketlerinin kontrolünde olacak. 24 saat kurumların içinde olan bu yabancı şirketlere Telekom'da haberleşme mahremiyetimiz, TOBB, İTO'da şirketlerimizin ticari sırları, limanlara girip çıkan mallar, gemiler, havaalanlarındaki giriş ve çıkış bilgileri emanet" (Özcan, 2008a). Hazine Müsteşarlığı'nın 31.12.2009 tarihi itibariyle açıkladığı verilerine göre Türkiye'de faaliyet yürüten yabancı özel güvenlik firmaları ya da bu alanda faaliyet yürütebilecek nitelikte olan firmalar şunlardır: Aegean Pine Havuzculuk ve Bahçe Bakım Güvenlik Tur. İnş. Emlk. Ltd. Şti. (İngiltere), Alman Güvenlik Sist. İnş. İlet. Hizm. San. ve Tic. A.Ş. (Almanya), ANC FM Emlak İnş. Havuzculuk ve Güvenlik Sist. San. Tic. Ltd. Şti. (İngiltere), AVS Güvenlik, Otomasyon, Elekt. Sist. Telekomünikasyon San. ve Tic. Ltd. Şti. (Avusturya), Barikat Özel Güvenlik Hizmetleri Ltd. Şti. (ABD), Baumann Güvenlik Sis. Alarm Elek. Bilg. İlet. Hizm. Gıda İnş. Turz. Teks. San. ve Tic. Ltd. Şti.(Rusya), BCV Güvenlik Sist. Prodüksiyon İnş. Taah. Mak. İml. Eml. Elektr. İth. İhr. San. ve Tic. Ltd. Şti (Almanya), Black Hawk Uluslararası Güvenlik Hiz.A.Ş. (ABD), Brink's Güvenlik Hizmetleri A.Ş.(ABD), Cafessimo Otomat Gıda Elekronik Güvenlik Sistemleri ve Dayanıklı Tüketim Mal. Tic. San. Ltd. Şti. (Fransa), Cova Güvenlik Sist. Ür. Serv. Dan. İnş. İth. İhr. ve Tic. Ltd. Şti. (İngiltere), CPS Güvenlik Çözümleri Tic. ve San.

değerlendirildiğinde, ortaya çıkacak olan olasılıklar dizisinin büyüklüğünü ve derinliğini saptamak da oldukça çetrefilli olacaktır. Tekelleşmiş uluslararası sermaye, mafya ya da dünyanın hemen hemen tüm bölgelerinde faaliyet yürüten istihbarat örgütlerinin yan kuruluşları konumundaki şirketlerin bu yasal zeminden hareketle ülke içindeki özel güvenlik alanına rahatlıkla girebileceği düşünülürse, söz konusu olasılık dizisinin ülke halkı açısından son derece güvenliksiz bir ortam yaratacağı kesindir[98] (Haspolat, 2009: 349).

Ltd. Şti. (İsveç), C-S Güvenlik Sist. Bilg. ve İnş. San. Tic. Ltd. Şti. (Yunanistan), Europe Secure Özel Güvenlik Hizmetleri Ltd. Şti. (Birleşik Arap Emirlikleri), Group 4 Securitias Güvenlik Hizm. A.Ş. (Hollanda), Grup 4 Güvenlik San. ve Tic. A.Ş. (Hollanda), ICTS Global Güvenlik Hizmetleri A.Ş. (Hollanda), ISS Özel Güvenlik ve Koruma Hizmetleri Ltd. Şti. (Almanya), İtemsan Temizlik Güvenlik Sist. Taş. İkram Hizm. Turz. Dış Tic. ve Paz. Ltd. Şti. (Avusturya), Kare Güvenlik Sistemleri ve Savunma Sanayi A.Ş. (İspanya), KCS Özel Güvenlik Koruma ve Eğitim Hizmetleri Tic. Ltd. Şti. (Almanya), Macrotech Güvenlik Sistemleri Elektrik San. ve tic. Ltd. Şti. (Çin), MobiTürkiye Güvenlik Sistemleri Dış Tic. Ltd. Şti.(ABD), Mögün Özel Güvenlik ve Koruma Hizm. Ltd. Şti. (Almanya), Orient Güvenlik ve Danışmanlık Hizm. Tic. Ltd. Şti. (Türkmenistan), Perpa Koruma ve Güvenlik Hizmetleri Ltd. Şti. (Avusturya), Pilz Elektronik Güvenlik Ür. ve Hizm. Tic. Ltd. Şti. (Almanya), RGS Güvenlik A.Ş.(İngiltere), Secur Verdi Güvenlik Hizm. Tic. A.Ş. (İsviçre), Securitas Güvenlik Hiz. A.Ş. (İspanya), Security Center Güvenlik Sist. Dış Tic. Ltd. Şti. (Hollanda), Security Partners Özel Güv. Kor. Eğt. ve Dan. Hiz. A.Ş. (Hollanda), Security Sol. Int. Güv. Sav. Sist. Dan. Eğt. Hzm. Tic. Ltd. Şti. (İngiltere), SKA Özel Güvenlik ve Eğitim Hizm. Ltd. Şti. (Almanya), S+Q Mart Kalite Güvenlik San. Tic. A.Ş. (Danimarka), SSC Dan.ve Aracılık Hizmetleri Güvenlik İnş. Turz. Tic. Ltd. Şti. (Danimarka), Techweb Güvenlik Sistemleri Ltd. Şti. (Avusturya), Trenkwalder VG Güvenlik ve Koruma Hizmetleri A.Ş. (Avusturya), UYDU-1 Güvenlik Sistemleri Paz. Ltd. Şti. (İsveç) (www.hazine.gov.tr). Ancak şirketlerin sektörleri konusunda Hazine'nin yapmış olduğu sınıflandırmada bazı sorunlar, düzensizlikler gözlenmiştir. Bu nedenle Türkiye'de faaliyet yürüten tüm yabancı firmaların bulunduğu genel liste içerisinden belirli özellikler dikkate alınarak söz konusu firmalar çıkarılmaya çalışılmıştır.

[98] Örneğin bir ABD'li özel güvenlik şirketinin Türkiye'de hizmet verebilmesi, Türk özel güvenlik şirketlerine de ABD'de aynı imkânın yasal düzeyde tanınmasına bağlıdır. Ancak yasal düzeyde karşılıklılık ilkesinin tanınmış olması, pratikte her iki ülkenin şirketlerinin de diğer ülkede bu faaliyetleri rahatlıkla ve sorunsuz bir şekilde yürütebileceği anlamına gelmemektedir. Özel güvenliğin en önemli çıkış yerlerinden biri olan ABD'deki özel güvenlik şirketlerinin çoğunun uluslararası faaliyet yürüttüğü ve bu alanda tekelleştiği, dahası bu şirketlerin aynı zamanda birer özel askeri şirket niteliği sergileyerek uluslararası çatışmalara katıldığı dikkate alınırsa, Türk özel güvenlik şirketlerinin yasal düzeyde hakları olsa bile ABD'de iş yapamayacakları açıktır. Oysa ABD şirketleri Türkiye koşullarında rahatlıkla iş yapabilecektir. Gerek finansal olanakları, gerek deneyim fazlaları ve gerekse arkalarında yükselen büyük siyasal-askeri kompleks sayesinde. Türkiye açısından söz konusu durum dezavantajlı bir biçimde yaşanmaya başlamıştır. ABD Savunma Bakanlığı'na (Pentagon) yakınlığı ile bilinen ve Türkiye dahil 16 ülkede faaliyette bulunan Black Hawk Security 2006 yılında Türkiye'de bir şirket kurarak Kuzey Irak'a gidecek tırların güvenliğini sağlamak üzere Habur Sınır Kapısı'na yakın bir bölgede üs kurmuştur. Üssü, ABD ordusunun karanlık işlerini yürüten ve Irak'ı parselleyen ABD Başkan Yardımcısı Dick Cheney'nin şirketi Halliburton'a bağlı KBR şirketi inşa etmektedir. ABD, Irak'taki yakıt ihtiyacını büyük oranda Türkiye'den karşılamaktadır. Koç Grubu ve Milangaz, bu şirketle yaptığı anlaşma gereğince Irak'a ayda 1.600 tanker LPG ve günde 1.200 tanker uçak yakıtı göndermektedir. Bu anlamda ABD'nin yakıt ihtiyacının yüzde 70'i bu kapıdan sağlanmaktadır. Şirketin Irak'a giden "Türk kamyonları"nın güvenliğini sağlıyoruz derken kastettiği de bu tankerlerin

Belirtilen sakıncalar ile ilgili olarak yasada bir denetim mekanizması öngörülmüştür. Buna göre özel güvenlik birimlerini, özel güvenlik şirketlerini ve özel güvenlik eğitimi veren kurumları denetleme yetkisi yasa ile İçişleri Bakanlığı'na ve valiliklere verilmiştir. Denetim sonucunda amacı dışında faaliyet gösterdiği veya suç kaynağına dönüştüğü tespit edilen şirketlerin ve özel eğitim kurumlarının faaliyet izni iptal edilir. Bu şekilde faaliyet izni iptal edilen şirketlerin veya kurumların kurucu ve yöneticileri, özel güvenlik şirketlerinde ve özel güvenlik eğitimi veren kurumlarda kurucu ve yönetici olamazlar (md. 22)[99]. Yasa sözü edilen denetim mekanizmasını içermekle birlikte, sözü edilen mekanizma ancak devletin polisinin baş edebileceği

güvenliğidir. Söz konusu üs askeri karargah yapılanması ile kurulmuştur. Üste emekli asker, CIA, FBI ve MİT elemanlarının çalıştırıldığı belirtilmektedir. Zırhlı konvoy güvenliği, silahlar, patlayıcılar, mayın temizleme, savunma taktikleri, düşük yoğunluklu çatışma, hava operasyonları, rehine kurtarılması, karşı-terörizm, karşı-istihbarat, kriz yönetimi, ticari yolsuzlukla mücadele, örgütlü suçlar, siber suçlar ve güvenlik eğitimi konularında uzman olan şirket, CIA ve FBI ajanlarından kurulu kadrosu ile Irak'a giden tırların güvenliğini sağlıyor görünmekle birlikte, yaklaşık 30 yıldır devam eden bir çatışmalı bölgede ülke güvenliği açısından büyük bir risk oluşturmaktadır (Çölgeçen, 2006a; Çölgeçen, 2006b; Çölgeçen, 2006c; Karagül, 2006; Talû, 2006a; Talû, 2006b) Benzer bir vurgu ABD'de doktora eğitimi yapmış olan ve bu anlamda hem ABD askeri yapılanmasını hem de Türkiye polis teşkilatını yakından tanıyan Taraf Gazetesi'nin asıl görevi polislik olan gazete yazarı Emre Uslu tarafından da yapılmaktadır. Uslu'ya göre: "Liberal piyasa koşulları açısından bu normal bir durum. Bizim şöyle bir zaafımız var: Güvenlik şirketleri bireylere bağlı olduğu için iyi denetleyemiyoruz; bireylerin sistemin içine sızmasını önleyemiyoruz. Diyelim ki CIA örgütü bir güvenlik şirketini satın aldı. Bu örgüt üzerinden devletin ilgili birimlerine sızarlar mı diye soruyorsanız eğer, benim böyle bir kaygım yok. Devletin güvenlik organları devletin güvenliğini zaten sağlıyor. Şöyle sorunlar olabilir: Diyelim ki İran'ın -Amerika da pekâlâ yapabilir; müttefikimiz olduğu için söylemiyorum- gizli servisi bir güvenlik şirketini satın aldı. Sonuçta güvenlik elemanlarına eğitim ve ruhsatlı silah veriliyor. Bu güvenlik eğitimi içinde devletin kendi çıkarları doğrultusunda halkı manipüle edecek ve devlete olan güveni sarsacak eylemler yaptırtabilirler" (Özcan, 2008a).

[99] EGM Özel Güvenlik Kurumları Şube Müdürlüğü'ne 07.07.2008 Tarihinde Yapılan Bilgi Edinme Başvurusu'nda 5188 sayılı Yasa'nın yürürlüğe girdiği tarihten itibaren kaç güvenlik şirketi ve kursunun hangi gerekçeler ile kapatıldığı sorulmuş, ancak EGM'nin 25.07.2008 tarihli yanıtında sorular cevapsız bırakılmıştır. Diğer taraftan Perihan Özcan'ın Yeni Aktüel Dergisi'nin 138. sayısında EGM Özel Güvenlik Kurumları Şube Müdürlüğü görevlileri ile yaptığı röportajdan edinilen bilgiye göre 2007 yılı sonu itibariyle, 648 eğitim kurumu ve 821 şirket ile 9.259 hizmet alan şirket denetlenmiş, bunlardan 74 eğitim kurumu ve 171 şirket ile 1.437 hizmet alan şirkete ikaz, 8 eğitim kurumuna ve 171 şirket ile 58 hizmet alan şirkete idari işlem, 4 eğitim kurumu ve 76 şirketle 38 hizmet alan şirkete adli işlem yapılmıştır. 26.06.2004 tarihinden 2007 yılının sonuna kadar geçen sürede toplam 43 şirket ve eğitim kurumu kapatılırken, bunlardan 3 eğitim kurumu ve 1 şirket amaçları dışında faaliyet gösterdikleri ve suç kaynağına dönüştükleri gerekçesi ile kapatılmıştır (Özcan, 2008b: 78). EGM'nin 2010 yılında özel güvenliğe ilişkin olarak açıkladığı verilere göre 2004'ten 2010 Nisan sonuna kadar kapanan/kapatılan toplam şirket sayısı 71 ve eğitim kurumu sayısı ise 49'dur, ancak kapananların kendi istekleri ile mi kapandığı yoksa belirli sorunlar ya da suçlar nedeniyle mi kapatıldığı belirtilmemektedir (www.ozelguvenlik.pol.tr, 03.05.2010).

denli küçük yapılar için söz konusudur[100]. Yukarıdaki olasılık dahilinde değerlendirilen durumlar için söz konusu denetimin çok da işlevsel olamayacağı açıktır[101]. Kaldı ki denetim mekanizması işletilip de özel güvenlik şirketinin suç kaynağına dönüştüğü tespit edilinceye kadar kamuya ve kişilere verilecek olan zararın telafisi[102], denetim sayesinde mümkün olamayacaktır[103]. Çünkü denetim sonucunda sadece suç kaynağına dönüştüğü tespit edilen kurum kapatılıp, sorumluları da şirket kurma ve yönetme hakkından mahrum bırakılacak ve işledikleri suç bağlamında TCK çerçevesinde yargılanmaları yoluna gidilecektir. Şirketlere ek

[100] Özel güvenlik şirketleri yalnız sıradan sermaye sahibi 'vatandaş' tarafından değil, büyük oranda üst düzey polis, asker ve MİT emeklileri ile zamanında onların ita amiri olarak görev yapan emekli valilerce kurulmaktadır. Bu nedenle bu şirketlerin sıradan polislerce denetlenmesi ve denetim sonucunda ise tespit edilen durumların cezalandırılması ya da şirketin faaliyet izninin iptal edilmesi oldukça zor bir olasılık olarak belirmektedir. Polis Akademisi'nde 2007 yılında bir polis tarafından özel güvenlik üzerine hazırlanan bir yüksek lisans tezi durumu 'içeriden' bir gözle şöyle değerlendirmektedir: "Eski MİT müsteşarlarından, valilere ve generallere kadar uzanan ve çok önemli görevleri yürütmüş kişilerin bu şirketlerde ortak veya yönetici olmaları bu kurumların Kanun çerçevesinde kalmalarını hem kolaylaştırabilir hem de denetimlerini zorlaştırabilir. Valilikler tarafından görevlendirilecek görece düşük rütbeli resmi personelin bu kadar yüksek ve önemli mevkilerde bulunmuş kişilerin ortağı ya da yöneticisi oldukları şirketleri denetlerken çok da rahat ve objektif olamayacakları ülkemiz şartları içerisinde bilinen bir gerçektir" (Çetin, 2007: 40).

[101] Örneğin Irak'ta 2007 yılında 17 sivilin öldürülmesi ve daha pek çok katliamı ortaya çıkan ve Irak'ta ABD ordusundan ihale alan en büyük özel güvenlik şirketlerinden birisi olan Black Water'ın kurucusunun CIA ajanı olduğu 2009 sonlarında basına yansıyan haberlerle kanıtlanırken, yine New York Times Gazetesi'ne yansıyan haberlerde CIA'nın Afganistan ve Pakistan operasyonları çerçevesinden Black Water ile ortak çalıştığı anlaşılmıştır (Risen-Mazzetti, 2009). Böylesi bir oluşum ile benzerlikler sergileyen Black Hawk Security gibi durumlarda yapılan denetimler vasıtasıyla devletin ülke ve vatandaş güvenliğini ne denli gözetebileceği de şüphe uyandırmaktadır.

[102] 5188 sayılı Yasa'nın 21. maddesi özel güvenlik mali sorumluluk sigortasını düzenler. Söz konusu düzenleme ile özel güvenlik şirketlerinin ve görevlilerinin üçüncü kişilere verecekleri zararların tazmini yoluna gidilmektedir. Ancak bu madde maddi zararları karşılamaya yöneliktir. Ayrıca Yasa güvenliği özelleştirdiği gibi 21. maddesinde düzenlediği özel güvenlik mali sorumluluk sigortası ile de özel sigorta şirketlerine alan açarak, tam bir özelleştirme zihniyeti sergilemektedir. Madde 21: "Özel hukuk kişileri ve özel güvenlik şirketleri, istihdam ettikleri özel güvenlik görevlilerinin üçüncü kişilere verecekleri zararların tazmini amacıyla özel güvenlik malî sorumluluk sigortası yaptırmak zorundadır. Özel güvenlik malî sorumluluk sigortasına ilişkin esas ve usuller Hazine Müsteşarlığı'nca belirlenir. Bu maddede öngörülen özel güvenlik malî sorumluluk sigortası, Türkiye'de ilgili branşta çalışmaya yetkili olan sigorta şirketleri tarafından yapılır. Bu sigorta şirketleri özel güvenlik malî sorumluluk sigortasını yapmakla yükümlüdürler. Bu yükümlülüğe uymayan sigorta şirketlerine Hazine Müsteşarlığı'nca sekiz milyar lira idarî para cezası verilir. Bu para cezasının tahsilinde ve cezaya itiraz usulünde 20. maddenin ikinci fıkrası hükümleri uygulanır".

[103] Yasanın 21. maddesi özel güvenlik malî sorumluluk sigortasını düzenler. Buna göre özel hukuk kişileri ve özel güvenlik şirketleri, istihdam ettikleri özel güvenlik görevlilerinin üçüncü kişilere verecekleri zararların tazmini amacıyla özel güvenlik malî sorumluluk sigortası yaptırmak zorundadır. Ancak söz konusu maddede belirtilen zarar tazmini maddi zararla sınırlıdır. Kişilerin ölüm, sakatlanma ya da ruhsal düzeyde yara alması ile sonuçlanacak olan durumlarda, zararlarının tazmin edilemeyeceği dikkate alındığında ileri sürülen sakınca daha da anlaşılır olacaktır.

olarak kurslar konusunda da denetimin eksik olduğu görülmektedir. Yasa'nın yürürlüğe girmesinin hemen ardından 2005 yılında Temag Güvenlik'in Yönetim Kurulu Üyesi Erdoğan Alacalı denetlenememe durumunu şöyle ifade etmektedir: "Sokaktaki işportacı bile denetleniyor, büyük bir sorumluluk taşıyan özel güvenlik okulları denetlenmiyor" (Çakır, 2005). Kursların iş vaat ederek öğrenci topluyor olmaları da söz konusu kurumların gerçek anlamda denetlenmediğinin göstergesi niteliğindedir. AKP Karaman milletvekilinin konuyu Meclis gündemine taşıma gereği duyması da söz konusu denetimsizlik hâlini kanıtlamaktadır (Özcan, 2008a).

5188 sayılı Yasa kapsamında özel güvenlik alanında çalışacak olan özel güvenlik personelinde aranan şartlar şunlardır: 1- Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmak, 2- Silahsız olarak görev yapacaklar için en az sekiz yıllık ilköğretim veya ortaokul; silahlı olarak görev yapacaklar için en az lise veya dengi okul mezunu olmak, 3- 18 yaşını doldurmuş olmak, 4- Türk Ceza Kanunu'nun 53. maddesinde belirtilen süreler geçmiş olsa bile, kasten işlenen bir suçtan dolayı bir yıl veya daha fazla süreyle hapis cezasına ya da affa uğramış olsa bile devletin güvenliğine karşı suçlar, Anayasal düzene ve bu düzenin işleyişine karşı suçlar, cinsel dokunulmazlığa karşı suçlar, kamunun sağlığına karşı suçlar, zimmet, irtikâp, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, güveni kötüye kullanma, hileli iflas, ihaleye fesat karıştırma, edimin ifasına fesat karıştırma, suçtan kaynaklanan malvarlığı değerlerini aklama, kaçakçılık veya fuhuş suçlarından mahkûm olmamak, 5- Görevin yapılmasına engel olabilecek vücut ve akıl hastalığı ile özürlü bulunmamak, 6- 14. maddede belirtilen özel güvenlik temel eğitimini başarıyla tamamlamış olmak[104] (md. 10).

[104] Özel güvenlik temel eğitimi, özel güvenliğin şirketlerden sonra ikinci bileşeni olan özel güvenlik kursları tarafından verilmektedir. Sayıları özel güvenlik şirketleri ile yarışan özel güvenlik kurslarına

Yukarıdaki şartları yerine getiren adaylar, 100 saatlik bir teorik ve pratik eğitim ile 20 saatlik silah eğitiminden[105] geçtikten sonra, valilikten özel güvenlik kimliği alarak çalışma hakkını elde eder (md. 12, 14). Bu görevlilerin görev sahası, yalnızca görevli olduğu kurumun alanı ile sınırlıdır (md. 9) ve söz konusu alan içerisinde özel

ek olarak devlet de meslek yüksek okulu düzeyinde sürece eklemlenmiştir. Bugün için 2002-2003 eğitim yılında öğretime başlayan ve 2 yıllık eğitim veren İstanbul Üniversitesi Teknik Bilimler Meslek Yüksekokulu Özel Güvenlik ve Koruma Programı (GÜSOD programın oluşmasına tam destek vermiştir); 2003-2004 eğitim yılında öğretime başlayan ve 2 yıllık eğitim veren Kocaeli Üniversitesi Hereke Ömer İsmet Uzunyol Meslek Yüksekokulu İktisadi ve İdari Programlar bünyesinde Özel Güvenlik ve Koruma Programı; 2007-2008 eğitim yılında öğretime başlayan ve 2 yıllık eğitim veren Kafkas Üniversitesi Sarıkamış Meslek Yüksek Okulu bünyesinde 2 yıllık eğitim veren Özel Güvenlik ve Koruma Programı; İstanbul Arel Üniversitesi bünyesinde 2 yıllık eğitim veren Özel Güvenlik ve Koruma Programı; Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi İktisadi ve İdari Programlar Bölümü bünyesinde 2 yıllık eğitim veren Özel Güvenlik ve Koruma Programı; Aksaray Üniversitesi Meslek Yüksek Okulu bünyesinde 2 yıllık eğitim veren Özel Güvenlik ve Koruma Programı; Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi Düziçi Meslek Yüksek Okulu bünyesinde 2 yıllık eğitim veren Özel Güvenlik ve Koruma Programı; 2009-2010 eğitim öğretim yılında eğitime başlayan Gaziantep Üniversitesi Oğuzeli Meslek Yüksek Okulu bünyesinde 2 yıllık eğitim veren Özel Güvenlik ve Koruma Programı; Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu bünyesinde 2 yıllık eğitim veren Özel Güvenlik ve Koruma Programı ile devlet de özel güvenlik eğitim sürecine dahildir (www.istanbul.edu.tr; www.kocaeli.edu.tr; www.kafkas.edu.tr; www.arel.edu.tr; www.anadolu.edu.tr; www.aksaray.edu.tr; www.osmaniye.edu.tr; www.gantep.edu.tr; www.uludag.edu.tr, erişim: 26.02.2008). Ayrıca, Nisan-Haziran 2004 döneminde İstanbul Ticaret Odası ile İstanbul Ticaret Üniversitesi MİT Müsteşarı Sönmez Köksal'ın başkanlığında 124 kişilik üst düzey yönetici ve hizmet içi eğitim kursu düzenlemiştir (Sezen-Uğur, 2004). Söz konusu alanda, tıpkı şirket düzeyinde yaşanmaya başlayan rekabet gibi, rekabet kimin daha iyi eğitim verdiği ya da daha çok iş olanağı yarattığına dair söylemler üzerinden ilerlemektedir. 2004 yılında güvenlik fakültesi açmaya hazırlanan İstanbul Ticaret Üniversitesi'nin söz konusu girişimi hakkında dönemin İTO Başkanı Mehmet Yıldırım şöyle bir beyanda bulunmaktadır: "Türkiye'de korumalar bundan önce Amerika'da eğitim görüyordu. Sonra MİT bünyesinde bir koruma kurulu oluşturuldu. Bunu kuran şu an İstanbul Ticaret Üniversitesi Mütevelli Heyeti Başkanı, o zamanlar MİT Başkanı olan Sönmez Köksal'dı. Şimdi biz, MİT'te bu işi kurmuş, koruma dersleri, uygulamaları veren ekibi getiriyoruz. 7 kişilik bir ekip. Yurtdışından da yabancı uzmanlar getireceğiz" (www.tumgazeteler.com, 23.02.2004). İstanbul Üniversitesi Özel Güvenlik ve Koruma Programı'nın internet sitesindeki bilgilerde Çalışma Alanları ve İş Bulma Olanakları başlığı altında şu bilgilere yer verilmektedir: "Mezunlar özel sektördeki ve kamu kesimindeki kuruluşların güvenlik hizmetleri alt yapısını oluşturacak, geliştirecek, işletecek ve yönetebilecek görevlerden birinde çalışabilirler.Günümüzde başta sanayi kuruluşları olmak üzere Özel Güvenlik Firmaları, Özel Güvenlik Merkezleri, Bankaların Güvenlik Merkezleri, Sigorta Şirketleri, Ticari Kuruluşlar, Araştırma Şirketleri, Ulaştırma, Lojistik Firmaları ve hizmet sektöründe yer alan kamu kurum ve kuruluşlarında geniş iş imkânına sahiptirler" (www.istanbul.edu.tr).

[105] "Özel güvenlik eğitimine alınan adaylar asgari yüz yirmi saatlik eğitime tabi tutulur. Programın yirmi saati silah ve atış eğitimine ayrılır. Ateşli silah taşımayacak özel güvenlik görevlilerinin silah ve atış eğitimini alması zorunlu değildir. Bu görevlilerin temel eğitimi yüz saatten aşağı olmayacak şekilde düzenlenir" (Yönetmelik, md. 33, Değişik fıkra: R.G.:26/9/2009-27358). Ayrıca beş yıl süreli olan çalışma izinlerinin yenilenebilmesi için tüm özel güvenlik görevlilerinin yenileme eğitimi almaları ve ardından özel güvenlik eğitim sınavlarına yeniden girmeleri gerekmektedir. Yeni eğitimi md. 34'te düzenlenmiştir: "Özel güvenlik görevlilerinden, beş yıllık çalışma izninin bitmesi üzerine, çalışma izninin yenilenebilmesi için özel güvenlik yenileme eğitimi sertifikası istenir. Aynı şekilde, özel güvenlik şirketleri ve özel eğitim kurumlarının yöneticilerinin yenileme eğitimini alması ve beş yılda bir yenileme eğitimi sertifikasını Bakanlığa ibraz etmesi zorunludur" (Değişik fıkra: R.G.:26/9/2009-27358). "Yenileme eğitimi altmış ders saatinden oluşur. Yenileme eğitiminin on ders saati silah bilgisi ve atış dersine ayrılır" (Değişik fıkra: R.G.:26/9/2009-27358).

güvenlik görevlilerine yasa ile tanınan yetkiler şunlardır: 1- Koruma ve güvenliğini sağladıkları alanlara girmek isteyenleri duyarlı kapıdan geçirme, bu kişilerin üstlerini dedektörle arama, eşyaları X-ray cihazından veya benzeri güvenlik sistemlerinden geçirme, 2- Toplantı, konser, spor müsabakası, sahne gösterileri ve benzeri etkinlikler ile cenaze ve düğün törenlerinde kimlik sorma, duyarlı kapıdan geçirme, bu kişilerin üstlerini dedektörle arama, eşyaları X-ray cihazından veya benzeri güvenlik sistemlerinden geçirme, 3- Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 90. maddesine göre yakalama[106], 4- Görev alanında, haklarında yakalama emri veya mahkûmiyet kararı bulunan kişileri yakalama ve arama, 5- Yangın, deprem gibi tabii afet durumlarında ve imdat istenmesi hâlinde görev alanındaki işyeri ve konutlara girme, 6- Hava meydanı, liman, gar, istasyon ve terminal gibi toplu ulaşım tesislerinde kimlik sorma, duyarlı kapıdan geçirme, bu kişilerin üstlerini dedektörle arama, eşyaları X-ray cihazından veya benzeri güvenlik sistemlerinden geçirme, 7- Genel kolluk kuvvetlerine derhâl bildirmek şartıyla, aramalar sırasında suç teşkil eden veya delil olabilecek ya da suç teşkil etmemekle birlikte tehlike doğurabilecek eşyayı emanete alma, 8- Terk edilmiş ve bulunmuş eşyayı emanete alma, 9- Kişinin vücudu veya sağlığı bakımından mevcut bir tehlikeden korunması amacıyla yakalama, 10- Olay yerini ve delilleri koruma, bu amaçla Ceza Muhakemesi Kanununun 168.

[106] *Ceza Muhakemesi Kanunu* (CMK) madde 90: "1- Aşağıda belirtilen hâllerde, herkes tarafından geçici olarak yakalama yapılabilir: a- Kişiye suçu işlerken rastlanması, b- Suçüstü bir fiilden dolayı izlenen kişinin kaçması olasılığının bulunması veya hemen kimliğini belirleme olanağının bulunmaması, 2- Kolluk görevlileri, tutuklama kararı veya yakalama emri düzenlenmesini gerektiren ve gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde; Cumhuriyet savcısına veya âmirlerine derhâl başvurma olanağı bulunmadığı takdirde, yakalama yetkisine sahiptirler, 3- Soruşturma ve kovuşturması şikâyete bağlı olmakla birlikte, çocuklara, beden veya akıl hastalığı, malûllük veya güçsüzlükleri nedeniyle kendilerini idareden aciz bulunanlara karşı işlenen suçüstü hâllerinde kişinin yakalanması şikâyete bağlı değildir, 4- Kolluk, yakalandığı sırada kaçmasını, kendisine veya başkalarına zarar vermesini önleyecek tedbirleri aldıktan sonra, yakalanan kişiye kanunî haklarını derhâl bildirir, 5- Birinci fıkraya göre yakalanıp kolluğa teslim edilen veya ikinci fıkra uyarınca görevlilerce yakalanan kişi ve olay hakkında Cumhuriyet savcısına hemen bilgi verilerek, emri doğrultusunda işlem yapılır, 6- Yakalama emrine konu işlemin yerine getirilmesi nedeniyle yakalama emrinin çıkarılma amacının ortadan kalkması durumunda mahkeme, hâkim veya Cumhuriyet savcısı tarafından yakalama emrinin derhâl iadesi istenir".

maddesine göre yakalama[107], 11- Türk Medeni Kanununun 981. maddesine[108], Borçlar Kanununun 52. maddesine[109], Türk Ceza Kanununun 24. ve 25. maddelerine göre zor kullanma[110] (md. 7).

Belirtilen yetkileri yalnızca görev alanlarında ve görev süreleri içerisinde kullanabilen güvenlik görevlileri, silahlarını da görev alanı dışına çıkaramazlar (md. 9)[111]. Özel güvenlik görevlilerine valilikçe beş yıl süreli çalışma izni (md. 11)[112] ve kimlik kartı verilir (md. 12). Kimlik kartında görevlinin adı ve soyadı ile silahlı ya da silahsız güvenlik görevlisi olduğu belirtilir. Kimlik kartı görev alanı ve süresi içerisinde herkes tarafından görülebilecek şekilde yakaya takılır. Üzerinde kimlik

[107] CMK madde 168: "Olay yerinde görevine ait işlemlere başlayan adlî kolluk görevlisi, bunların yapılmasına engel olan veya yetkisi içinde aldığı tedbirlere aykırı davranan kişileri, işlemler sonuçlanıncaya kadar ve gerektiğinde zor kullanarak bundan men eder".

[108] *Türk Medeni Kanunu* madde 981: "Zilyet, her türlü gasp veya saldırıyı kuvvet kullanarak defedebilir. Zilyet, rızası dışında kendisinden alınan şeyi taşınmazlarda el koyanı kovarak, taşınırlarda ise eylem sırasında veya kaçarken yakalananın elinden alarak zilyetliğini koruyabilir. Ancak, zilyet durumun haklı göstermediği derecede kuvvet kullanmaktan kaçınmak zorundadır".

[109] *Borçlar Kanunu* madde 52: "Meşru müdafaa hâlinde mütecavizin şahsına veya mallarına yapılan zarardan dolayı tazminat lazım gelmez. Kendisini veya diğerini zarardan yahut derhâl vuku bulacak bir tehlikeden vikaye için başkasının mallarına halel iras eden kimsenin borçlu olduğu tazminat miktarını hâkim, hakkaniyete tevfikan tayin eder. Kendi hakkını vikaye için cebri kuvvete müracaat eden kimse hâl ve mevkia nazaran zamanında hükümetin müdahalesi temin edilemediği yahut hakkının ziyaa uğramasını yahut hakkının kullanılması hususunun pek çok müşkül olmasını meni için başka vasıtalar mevcut olmadığı takdirde, bir güna (yine) tazminat itasiyle mükellef olmaz".

[110] *Türk Ceza Kanunu* madde 24: "1- Kanunun hükmünü yerine getiren kimseye ceza verilmez, 2- Yetkili bir merciden verilip, yerine getirilmesi görev gereği zorunlu olan bir emri uygulayan sorumlu olmaz, 3- Konusu suç teşkil eden emir hiçbir surette yerine getirilemez. Aksi takdirde yerine getiren ile emri veren sorumlu olur, 4- Emrin, hukuka uygunluğunun denetlenmesinin kanun tarafından engellendiği hâllerde, yerine getirilmesinden emri veren sorumlu olur. Madde 25: 1- Gerek kendisine ve gerek başkasına ait bir hakka yönelmiş, gerçekleşen, gerçekleşmesi veya tekrarı muhakkak olan haksız bir saldırıyı o anda hâl ve koşullara göre saldırı ile orantılı biçimde defetmek zorunluluğu ile işlenen fiillerden dolayı faile ceza verilmez, 2- Gerek kendisine gerek başkasına ait bir hakka yönelik olup, bilerek neden olmadığı ve başka suretle korunmak olanağı bulunmayan ağır ve muhakkak bir tehlikeden kurtulmak veya başkasını kurtarmak zorunluluğu ile ve tehlikenin ağırlığı ile konu ve kullanılan vasıta arasında orantı bulunmak koşulu ile işlenen fiillerden dolayı faile ceza verilmez".

[111] "Hangi koruma ve güvenlik hizmeti için ne miktar ve özellikte ateşli silah bulundurulabileceği komisyon tarafından belirlenir. Ancak eğitim ve öğretim kurumlarında, sağlık tesislerinde, talih oyunları işletmelerinde, içkili yerlerde silahlı özel güvenlik görevlisi çalıştırılmasına izin verilmez. Özel güvenlik görevlileri, özel toplantılarda, spor müsabakalarında, sahne gösterileri ve benzeri etkinliklerde silahlı olarak görev yapamazlar" (md. 8).

[112] "Genel kolluk kuvvetinden ve Milli İstihbarat Teşkilatı'ndan emekli olanlar ile en az beş yıl fiilen bu görevlerde çalıştıktan sonra kendi istekleriyle görevlerinden ayrılmış olanlarda, görevlerinden ayrıldıkları tarihten itibaren beş yıl süreyle özel güvenlik temel eğitimi şartı aranmaz" (md. 11).

kartı olmayan özel güvenlik görevlileri Kanun'un 7. maddesinde sayılan yetkileri kullanamazlar (md. 12). Özel güvenlik görevlileri görev alanı içinde ve süresince üniforma giyerler. Görevin ve işyerinin özelliği nedeniyle gerekli görülen hâllerde sivil kıyafetle görev yapılmasına komisyon izin verebilir (md. 13). Göreve başlama ve ayrılma durumları 15 gün içinde işveren tarafından valiliğe bildirilir (md. 11, 12). Özel güvenlik görevlileri, kanunda belirtilen koruma ve güvenlik hizmetleri dışında başka bir işte çalıştırılamazlar (md. 16). Özel güvenlik personeli greve katılamaz (md. 17) ve lokavt dolayısıyla işten uzaklaştırılamaz (md. 18). 5188 sayılı Yasa da 2495 sayılı Yasa gibi, özel güvenlik görevlilerinin görevleriyle bağlantılı olarak işledikleri suçlardan dolayı kamu görevlisi gibi cezalandırılacağını ve bu görevlilere karşı görevleri dolayısıyla suç işleyenlerin de kamu görevlisine karşı suç işlemiş gibi cezalandırılacağını hükme bağlamaktadır (md. 28).

c. Yasal Dönem Sonrası Özel Güvenlikte Genel Tablo

1980'lerin ikinci yarısından itibaren ticari birer temizlik ya da danışmanlık şirketi olarak kurulan ve para karşılığında müşterilerine özel güvenlik hizmeti vermeye başlayan özel güvenlik şirketleri, henüz 2004'te 5188 sayılı Yasa çıkmadan 100.000'i bulan personel ve 450 civarındaki şirket sayıları ile önemli bir büyüklüğe erişmişti. 2004 yılında yasanın yürürlüğe girmesi ile bu şirketlerin bir kısmı 5188 sayılı Yasa'ya göre kuruluşlarını tamamlarken, özel güvenlik alanında çalışan personelin de yine bir kısmı kimliklerini alarak bu alanda yasal olarak çalışmaya

başlamıştır[113]. 2004 yılında yasanın çıkarılması ile birlikte özel güvenlik alanında başlayan yasal şirketleşmenin yıllar itibariyle verileri aşağıdaki gibidir:

Tablo-5: Yıllar İtibariyle Kurulan Özel Güvenlik Şirketi Sayıları (Polis Bölgesi)[114]

Yıllar	Şirket Sayısı
2004	29
2005	516
2006	240
2007	145
2008	111
2009	129
2010-Nisan	42
Toplam	**1.212**

Tablo-6: Yıllar İtibariyle Kurulan Özel Güvenlik Kursu Sayıları (Polis Bölgesi)[115]

Yıllar	Kurs Sayıları
2004	38
2005	292
2006	102
2007	96
2008	72
2009	81
2010-Nisan	16
Toplam	**697**

Tablo-5 ve Tablo-6'da verilen bilgiler, yasanın Haziran 2004 itibariyle çıkarıldığı dikkate alındığında 2004 yılında az sayıda şirketin yasal yükümlülüklerini

[113] Yasa öncesinde GÜSOD Başkanı İskender Tangaç, "sektörde kaos yaratan ve hiçbir standarda uymayan 'merdiven altı şirketler' diye adlandırdığımız 'bir masa-bir kasa' şirketler" olarak ifade ettiği şirketlerin % 70-80'inin kapanacağını belirtmektedir (Karakaş, 2004).

[114] Türkiye'de genel kolluk hizmetleri kentlerde polis ve kısal kesimlerde jandarma tarafından yerine getirilmektedir. Bu nedenle polis ile jandarmanın sorumluluk-yetki alanları birbirinden ayrılmaktadır. Burada polis bölgesi ile kast edilen, polisin görev alanı içerisinde faaliyet yürüten özel güvenlik şirketlerine ilişkin olan verilerdir. Söz konusu şirketlerden çeşitli nedenlerle 2005 yılında 5, 2006 yılında 7, 2007 yılında 9, 2008 yılında 20, 2009 yılında 22, Nisan-2010 itibariyle ise dört ay içerisinde 8 tanesi kapatılmış/kapanmıştır (www.ozelgüvenlik.pol.tr, erişim: 03.05.2010).

[115] www.ozelgüvenlik.pol.tr, erişim: 03.05.2010.

tamamlayarak yasal düzeyde şirketleşebildiğini göstermektedir. Ancak 2005 yılı hem şirket hem de kurs düzeyinde hızlı bir yükselişe sahne olmuş, böylece yasa öncesi kurulan şirketlerin kapanmayıp da varlığını sürdürebilenleri 2005 yılında şirketleşmiştir. 2006'dan itibaren ise sürece yeni eklenenler ile birlikte Türkiye'de özel güvenlik şirketlerinin sayısı Nisan 2010 itibariyle 1.212'ye ulaşmıştır. Özel güvenlik kurs sayıları ise tıpkı şirketlerin artış hızı gibi bir seyir izledikten sonra Nisan 2010 itibariyle 697'ye ulaşmıştır. Polis bölgesine ek olarak 2008 sonu itibariyle Jandarma bölgesinde toplam 14 özel güvenlik şirketi ve toplam 4 özel güvenlik kursu bulunmaktadır[116]. Şirket ve kurslara ek olarak özel güvenlik alanının üçüncü bileşeni olan alarm merkezleri de 2004'ten itibaren hızlı bir yükseliş dönemine girmiştir. Polis bölgesi verileri ile 2004'ten 2007 sonuna kadar toplam olarak 114 alarm merkezi kurulurken, 2008 yılında 17, 2009 yılında 19 ve 2010 yılının ilk dört ayında da 5 alarm merkezi kurulmuştur. Bu anlamda Nisan 2010 itibariyle polis bölgesinde toplam olarak 164 tane alarm merkezi bulunmaktadır. Jandarma bölgesinde ise 2008 sonu itibariyle toplam 4 alarm merkezi bulunmaktadır[117].

27.04.2010 tarihi itibariyle Türkiye genelinde özel güvenlik şirketlerinin sayısı 1.212'ye ve özel güvenlik kurslarının sayısı da toplam 697'ye ulaşmış olmakla birlikte, şirketlerin kentler arasındaki dağılımı, özel güvenliğin sermayenin ve nüfusun yoğun olduğu sanayileşmiş ya da en azından iş olanaklarının daha çok

[116] Jandarma bölgesine ilişkin veriler, Jandarma Genel Komutanlığı Tarafından 01.01.2009 Tarihli Bilgi Edinme Başvurusuna Verilen 15.01.2009 Tarihli Yanıt'tan elde edilmiştir. Aynı bilgilendirmenin verileri ile Jandarma Bölgesi'nde 2008 sonu itibariyle toplam 8.086 tesiste 49.822 özel güvenlik görevlisi istihdam edilmektedir.

[117] Polis bölgesine ilişkin veriler: www.ozelgüvenlik.pol.tr (erişim: 03.05.2010) adresindeki verilerden; Jandarma bölgesine ilişkin veriler: Jandarma Genel Komutanlığı Tarafından 01.01.2009 Tarihli Bilgi Edinme Başvurusuna Verilen 15.01.2009 Tarihli Yanıt'tan elde edilmiştir.

olduğu kentlerde yoğunlaştığını göstermektedir. Eylül 2007'de Türkiye'de faaliyet yürüten toplam 840 şirketin 285'i İstanbul'da, 129'u Ankara'da, 52'si İzmir'de, 33'ü Bursa'da, 26'sı Antalya'da, 23'ü Adana'dadır (Çetin, 2007: 31-32). Nisan 2008'de Türkiye'deki toplam 920 şirketin 321'i İstanbul'da, 133'ü Ankara'da, 54'ü İzmir'de, 31'i Antalya'da, 26'sı Adana'dadır[118]. Nisan 2010 itibariyle ise söz konusu kümelenmenin genel görünümü şöyledir: Türkiye'deki toplam 1.212 şirketin 398'i İstanbul'da, 164'ü Ankara'da, 61'i İzmir'de, 41'i Antalya'da, 36'sı Bursa'da ve 31'i Adana'dadır[119]. Şirketlerde yaşanan kümelenmenin bir benzeri de özel güvenlik kurslarında görülmektedir. Eylül 2007'de Türkiye'de eğitim veren toplam 493 özel güvenlik kursundan 79'u İstanbul'da, 46'sı Ankara'da ve 29'u İzmir'de iken (Çetin, 2007: 38); Nisan 2010 itibariyle Türkiye'deki toplam 697 kursun 112'si İstanbul'da, 52'si Ankara'da ve 33'ü İzmir'dedir[120]. Bu anlamda Nisan 2010 itibariyle özel güvenlik şirketlerinin % 60'ı altı büyük şehirde ve özel güvenlik kurslarının ise % 28'i üç büyük kentte bulunmaktadır.

Şirketler, eğitim kursları ve alarm merkezleri ile büyük bir sektör oluşturan özel güvenlik, bu alanda çalışan özel güvenlik görevlilerinin sayısında yıllar itibariyle yaşanan artış ile de iç güvenlik açısından önemli bir bileşen hâline gelmiştir. Özel güvenlik görevlileri 5188 sayılı Yasa öncesinde, 2495 sayılı yasa ile kurulan özel güvenlik teşkilatlarında çalışan 106.940 kişilik özel güvenlik personeline (Tablo-4) ek olarak, özel güvenlik şirketi olarak kurulan şirketlerde çalışan yaklaşık 100.000

[118] Nisan 2008 itibariyle Türkiye'deki toplam ve iller bazında özel güvenlik şirketi verileri, www.ozelguvenlik.pol.tr (erişim: 08.04.2008) verilerinden alınmıştır.
[119] 22 Nisan 2010 itibariyle Türkiye'deki toplam ve iller bazında özel güvenlik şirketi verileri, www.ozelguvenlik.pol.tr (erişim: 03.05.2010) verilerinden alınmıştır.
[120] Nisan 2010 itibariyle Türkiye'deki toplam ve iller bazında özel güvenlik kursu verileri, www.ozelguvenlik.pol.tr (erişim: 03.05.2010) verilerinden alınmıştır.

kişilik bir sayıya ulaşmıştı. 5188 sayılı Yasa'nın yürürlüğe girmesi ile de özel güvenlik görevlilerinin sayısı hızla yükselmiş ve Nisan 2010 itibariyle kimlik alanların sayısı polis sayısının yüzde elli fazlası gibi bir büyüklüğe ulaşmıştır. Söz konusu yükselişin seyri yıllar itibariyle Tablo-7'de verilmiştir.

Tablo-7: Yıllar İtibariyle Özel Güvenlik Görevlisi Sayıları (Polis Bölgesi)[121]

Yıllar	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	Toplam
Sertifika Alan ÖGG'ler		76.587	137.584	97.854	103.446	138.883	23.795	578.149
Kimlik Alan ÖGG'ler	57.855	59.303	57.011	41.640	60.681	74.851	11.920	363.261
Tahsis Edilen ÖGG'ler	57.855	28.287	42.350	32.584	40.768	53.916	16.634	272.394
Mevcut ÖGG'ler		23.458	32.547	24.987	38.729	27.738	3.160	150.619
Müktesep Hakkı Olanlar	57.855	57.855	57.855	57.855	57.855	-	-	-

2005 yılı sonunda 76.587 kişi bir özel güvenlik kurusunu bitirip sertifika almışken, bu sayı 2010 Nisan sonu itibariyle 578.149'a ulaşmıştır. Kursu başarı ile bitirenler içinden ise İçişleri Bakanlığı'nın yaptığı sınavı başarı ile geçtikten sonra, valiliklerce verilen kimliklerini alanların sayısı 2005 sonunda 59.303 iken, 2010 Nisan sonu itibariyle 363.261'e ulaşmıştır. Kursu bitiren birisinin özel güvenlik görevlisi olarak çalışabilmesi için İçişleri Bakanlığı'nın açtığı özel güvenlik sınavını başarı ile

[121] Veriler yıllık bazdaki verileri ifade eder (kümülatif değildir). Kimlik Alan ÖGG'ler, özel güvenlik sınavını geçtikten sonra valiliklerden özel güvenlik görevlisi kimliğini almış ve özel güvenlik alanında çalışabilecek konumda olan görevlileri ifade eder; Sertifika Alan ÖGG'ler, özel güvenlik kursunu başarı ile tamamlamış olan özel güvenlik görevlisi adaylarının sayısını ifade eder; Tahsis Edilen ÖGG'ler, özel güvenlik izni alan yerlerde istihdam edilmek üzere izin verilen özel güvenlik görevlisi sayısını; Mevcut ÖGG'ler ise fiili olarak çalışan özel güvenlik görevlisi sayısını; Müktesep Hakkı Olanlar ise, 2495 sayılı Yasa kapsamında özel güvenlik teşkilatlarında çalışmakta olan ve 5188 sayılı Yasa'nın çıkarılmasının ardından 5 yıl süre ile sınav şartı aranmaksızın çalışma hakkı tanınan personel sayısını ifade etmektedir. Tüm veriler www.ozelguvenlik.pol.tr (erişim: 03.05.2010) verilerinden alınmıştır.

geçmesi ve ardından valiliklerden çalışma izni (kimlik) alması gerekmektedir. Kimlik almak için gerekli belgelerin (sağlık raporu, sertifika harcı vb.) edinilmesi 2007 Nisan'ında 1.500 TL'lik[122] bir harcama gerektirmektedir. Özel güvenlik alanına yönelen insanların çoğunun gelir seviyesi düşük ve büyük çoğunluğunun işsiz olduğu dikkate alındığı zaman, sertifika alanlar ile kimlik alanlar arasındaki sayı farkının bir bölümünün gerekli parayı temin edemeyenlerden oluştuğu anlaşılacaktır -diğer bir bölümü ise sertifika sahibi olmakla birlikte özel güvenlik sınavını başarı ile geçememiş olanlardır. Belgelerin temin edilmesinden sonra ise valiliklerce birkaç ay süren bir soruşturma sürecinin ardından, sicili sorunsuz olanlar kimliklerini edinip yeni bir mücadele sürecine girmektedir. Çünkü özel güvenlik her ne kadar son dönemin en çok iş olanağı yaratan alanı ise de, her kimlik sahibinin iş bulması söz konusu olamamaktadır. Bu nedenle kimlik sahibi özel güvenlik görevlileri 2005 sonunda 59.303 kişi iken, istihdam edilen görevlilerin sayısı 23.458; 2010 Nisan sonunda ise kimlik sahibi olanların sayısı 363.261 kişi iken, istihdam edilebilenlerin sayısı 150.619'dur[123].

[122] Yalçın Bayer'in 2007 tarihli yazısına göre: "Güvenlik görevlisi olmak isteyen vatandaş 120 saat eğitim görür, yazılı ve silahlı ayrı ayrı sınava girer kazanır. İş başı yapabilmesi için tam teşekküllü sağlık raporu, güvenlik soruşturması gibi evrakları tamamlar ve 225 YTL harç yatırır tabi bu esnada kurs parası, sağlık raporu parası, noter masrafları derken toplam masraf: 1.500 YTL'yi bulur" (Bayer, 2007).

[123] EGM verileri ile istihdam edilen özel güvenlik görevlilerinin sayısı Nisan 2010 sonu itibariyle 150.619 iken, SGK verileri ile primleri yatan özel güvenlik görevlilerinin sayısı Aralık 2009 sonu itibariyle 160.829'dur (www.sgk.gov.tr, erişim: 31.03.2010). 2008 sonu itibariyle jandarma bölgesinde istihdam edilen özel güvenlik görevlilerinin sayısı toplam olarak 49.822 kişi iken, aynı dönemde polis bölgesinde istihdam edilenlerin sayısı toplam olarak 119.721'dir. Bu anlamda 2008 sonunda iç güvenlik kurumlarının verilerine göre Türkiye'de toplam olarak 169.543 özel güvenlik görevlisi istihdam edilmektedir. Oysa SGK, 2008 Aralık sonu itibariyle istihdam edilen toplam özel güvenlik görevlisi sayısını 131.495 olarak vermektedir (www.ozelguvenlik.gov.tr, 26.03.2010; Jandarma Genel Komutanlığı tarafından 01.01.2009 Tarihli Bilgi Edinme Başvurusuna Verilen 15.01.2009 Tarihli Yanıt; www.sgk.gov.tr, Aralık-2008). Kurumlar arasında yaklaşık 38.000 kişilik bir farklılık vardır, ki bu hesaplamaların yapıldığı zaman aralıklarından kaynaklanacak denli küçük bir farklılık değildir. Kurumların verilerindeki farklılığın nereden kaynaklandığı bilinmemekle birlikte, yatırılan primler üzerinden istihdam verilerine ulaşıldığı gerçeği dikkate alındığında, bu durumda istihdam edilen özel güvenlik görevlilerine dair SGK verilerini doğru kabul etmek gerekmektedir. Bu nedenle bundan sonra istihdam edilen güvenlik görevlilerinin sayısında SGK verileri esas alınacaktır. Ayrıca polis ve jandarma kendi bölgelerine dair istatistikleri ayrı ayrı tutmaktadır. Oysa SGK verileri

Özel güvenlik görevlileri İçişleri Bakanlığı'nca düzenlenen yazılı ve uygulamalı sınavlarda başarılı olduktan sonra kimlik almaya hak kazanmaktadır. Bu anlamda, özel güvenlik alanında çalışmak isteyenleri, kursun ardından sınav süreci beklemektedir. 2004 yılından itibaren Bakanlık her yıl ihtiyaç sayısına göre değişen sayılarda sınav açmıştır. 2010 Nisan sonu itibariyle yapılan sınavlara girenlerin kümülatif olarak sayısı 960.103 iken, başarılı olanların sayısı da 652.166'dır. Özel güvenlik alanında kurulan şirket ve kurs sayısı arttıkça Bakanlık da her yıl açtığı sınav sayısını arttırmıştır. 2005 yılında 4, 2006 yılında 5, 2007 yılında 5, 2008 yılında 5, 2009 yılında 6 sınav açan Bakanlık, ilân edilen 2010 takvimine göre de 2010 yılında 6 sınav açacaktır[124].

Tablo-8: Yıllar İtibariyle Özel Güvenlik Sınav Verileri[125]

Yıllar	2005	2006	2007	2008	2009	2010	Toplam
Sınava Giren Sayısı	116.295	251.408	149.128	179.974	233.916	29.382	960.103
Başarılı Olan Sayısı	85.584	162.026	110.170	111.816	162.927	19.643	652.166
Başarısız Olan Sayısı	30.711	89.382	38.958	68.158	70.989	9.739	307.937
Başarı Oranı (%)	73.59	64.45	73.88	62.13	69.65	66.85	67.93

prim üzerinden yapılan bir hesaplama olması dolayısıyla, jandarma ya da polis bölgesi ayrımı gözetmeksizin, tüm Türkiye'de resmi olarak istihdam edilen özel güvenlik görevlilerin sayısını vermektedir.

[124] Sınav sayılarına ilişkin 2005-2008 verileri EGM Özel Güvenlik Kurumları Şube Müdürlüğü Tarafından 07.07.2008 Tarihli Bilgi Edinme Başvurusuna Verilen 25.07.2008 Tarihli Yanıt'tan elde edilmiştir. 2009 verileri 2009 Yılı Özel Güvenlik Sınav Takvimi verilerinden (www.ozelguvenlik.pol.tr, erişim: 06.09.2009); 2010 verileri ise 2010 Yılı Özel Güvenlik Sınav Takvimi verilerinden (www.ozelguvenlik.pol.tr, erişim: 15.01.2010) elde edilmiştir.

[125] www.ozelguvenlik.pol.tr, erişim: 03.05.2010.

Son olarak, özel güvenliğin iç güvenlik bağlamında edindiği yeri/konumu kavramak açsından özel güvenliğin, polis ve jandarma sayıları ya da görev alanları ile karşılaştırılması yerinde olacaktır. Polis Türkiye'de kent merkezlerinde görev yaparken, kırsal alanların güvenliği jandarma ve tüm deniz alanlarının güvenliği de sahil güvenlik güçlerince sağlanmaktadır. 2009 yılı sonu itibariyle Türkiye'de kamusal güvenlik hizmetleri EGM bünyesindeki 215.754 polis[126], Jandarma Genel Komutanlığı bünyesindeki 195.309[127] jandarma ve Sahil Güvenlik Komutanlığı bünyesindeki 5.087[128] personel ile sağlanmaktadır (Beşir Atalay, TBMM Bütçe Konuşması, 2009). 2010 Nisan sonu itibariyle 363.261 kişi hâlihazırda özel güvenlik kimliğini almış ve çalışmaya hazır durumdadır. 2009 Aralık sonu itibariyle, SGK verileri ile 160.829 kişinin özel güvenlik ve soruşturma faaliyet grubu çerçevesinde zorunlu olarak sigortası yatırılmakta, dolayısıyla 160.829 kişi özel güvenlik görevlisi olarak çalışmaktadır/istihdam edilmektedir (www.sgk.gov.tr, 31.03.2010). Bu anlamda, genel ve kamusal bir güvenlik hizmeti yürütmemekle ve daha çok nüfusun yoğun olduğu belli başlı kentlerde yoğunlaşmakla birlikte özel güvenlik, polis ve jandarmanın sayısına yaklaşmış durumdadır. Söz konusu sayılara ulaşan özel güvenlikçiler, 2008 sonu itibariyle polis bölgesi dahilinde özel güvenlik izni almış olan toplam 34.268 yeri, 33.197 kısa namlulu ve 2.620 uzun namlulu silah ile

[126] 11.11.2009 tarihi itibariyle var olan personel sayısı 212.127'dir. Yıl sonunda mezun olacakların sayısı ise 3.627'dir. Bu çerçevede 2009 yılı sonu itibariyle toplam polis sayısı 215.754'tür (Beşir Atalay, TBMM Bütçe Konuşması, 2009).

[127] Söz konusu sayılar 11.11.2009 itibariyle var olan personel sayılarını göstermektedir. Jandarmanın yaklaşık % 90'ı askeri vazifesini yapan erlerden oluşmaktadır. Son birkaç yıldır uzman jandarma alımları ile jandarma da tıpkı polis gibi kadrolu bir meslek hâline getirilmeye çalışılmaktadır. Bu çerçevede Beşir Atalay, bütçe konuşmasında 24.094 uzman jandarmayı teşkilata kazandırdıklarını belirtmektedir (Beşir Atalay, TBMM Bütçe Konuşması, 2009).

[128] Söz konusu sayılar 11.11.2009 itibariyle var olan personel sayılarını göstermektedir.

korumaktadır[129] (www.ozelguvenlik.pol.tr, 04.05.2009). Özel güvenlik izni alan yer sayısı 2010 Nisan ayı sonu itibariyle ise 45.241'e yükselmiştir[130] (www.ozelguvenlik.pol.tr, 03.05.2010). Haklarında özel güvenlik yoluyla koruma kararı verilen kişilerin sayısı ise Temmuz 2008 verileri ile toplam olarak 225'tir[131].

Tablo-9: Yıllar İtibariyle Özel Güvenlik İzni Alan Yer Sayısı, Tahsis Edilen Silah Sayısı ve Haklarında Koruma Kararı Çıkarılan Kişi Sayısı (Polis Bölgesi)[132]

Yıllar	2007 Haziran	2007 Aralık	2008 Şubat	2008 Temmuz	2008 Aralık
Özel Güvenlik İzni Alan Yer Sayısı	26.315	28.660	29.018	30.875	34.268
Tahsis Edilen Silah Sayısı (Uzun Namlulu)	2.995	2.960	2.973	2.880	2.959
Mevcut Silah Sayısı (Uzun Namlulu)	2.623	2.597	2.625		2.620
Tahsis Edilen Silah Sayısı (Kısa Namlulu)	36.345	37.418	37.605	38.339	38.351
Mevcut Silah Sayısı (Kısa Namlulu)	31.360	32.666	32.627		33.197
Haklarında Koruma Kararı Verilen Kişi Sayısı	181		213	225	

[129] Jandarma bölgesinde ise 2008 sonu itibariyle toplam 8.086 tesis özel güvenlik izni almıştır (Jandarma Genel Komutanlığı Tarafından 01.01.2009 Tarihli Bilgi Edinme Başvurusuna Verilen 15.01.2009 Tarihli Yanıt).

[130] 2004 yılında özel güvenlik izni alan yer sayısı 12.450, 2005'te 7.078, 2006'da 6.280, 2007'de 2.858, 2008'de 5.608, 2009'da 8.638 ve 2010'un ilk dört ayında izin alan yer sayısı 2.335'tir. Bu durumda 2010 Nisan sonu itibariyle Türkiye'de polis bölgesi dahilinde özel güvenlik izni alan yer sayısı toplam olarak 45.241'dir (www.ozelguvenlik.pol.tr, 03.05.2010).

[131] EGM Özel Güvenlik Kurumları Şube Müdürlüğü Tarafından 07.07.2008 Tarihli Bilgi Edinme Başvurusuna Verilen 25.07.2008 Tarihli Yanıt'tan elde edilmiştir.

[132] Veriler kümülatif olarak ilerlemektedir. Tahsis Edilen Silah Sayısı, özel güvenlik izni alan yerlerde kullanılmak üzere verilmesi kararlaştırılan silah sayısını; Mevcut Silah Sayısı ise kullanılmasına izin verilen silahlar içinde kullanılan silah miktarını ifade eder. 2007 Haziran verileri: www.spntr.net adresindeki EGM verilerinden alınmıştır (erişim: 19.09.2007); 2007 Aralık verileri: www.ozelguvenlik.pol.tr verilerinden alınmıştır (erişim: 08.04.2008); 2008 Şubat verileri: Özcan, 2008b: 76-77 EGM verilerinden alınmıştır; 2008 Temmuz verileri: EGM Özel Güvenlik Kurumları Şube Müdürlüğü Tarafından 07.07.2008 Tarihli Bilgi Edinme Başvurusuna Verilen 25.07.2008 Tarihli Yanıt'tan elde edilmiştir; 2008 Aralık verileri: www.ozelguvenlik.pol.tr verilerinden alınmıştır (erişim: 04.05.2009).

2. Göreli Özerkliğin Pekiştirilmesinin Aracı Olarak Özel Güvenlik

Bir yoksul, kendisine sınır olarak gösterilen bir özel sitenin yüksek duvarlarının önünde, vitrinlerine bakmakla yetindiği ancak satın alamadığı ürünlerle dolu bir alışveriş merkezinin önünde ya da iş başvurusuna gittiği bir özel şirketin kapısının önünde, ona geçit vermeyen ya da üstünü aramak isteyen bir polis ile karşı karşıya geldiğinde, devletin meşruiyetine ilişkin olarak ne düşünür? Devlet, onun için ne anlam ifade eder?

Yoksul vatandaşın zihninde oluşabilecek sorular şunlar olabilir mi?:

Polis benim evimin önünde beklemiyor, peki bu siteyi neden bekliyor?

Benim üstümü neden aradı? Ben suçlu muyum?

Polis kimi koruyor? Dahası kimden koruyor?

Kamu güvenliğinden sorumlu olan polis, toplumu korumak yerine neden yalnızca zenginleri korumaya başladı?

Ve benzer tablolar ile karşılaşan tüm yoksul vatandaşlar giderek tek bir soruda hemfikir olabilirler mi?:

Devlet zenginlerin devleti midir?

Yukarıdaki varsayım ve ona bağlı olarak yoksul vatandaşların bilincinde biçimlenecek olası sorular dizisi ve nihayetinde ulaştığı son soru -devletin zenginlerin mi devleti olduğu sorusu- neoliberal birikim stratejisi ile birlikte sınıf karakteri iyice görünürlük kazanan kapitalist devletin, çıplak sınıf karakterini tam anlamıyla ortaya koyacak olan bir uygulamaya işaret eder. Ancak günümüzde yaşanılan gerçeklik yukarıda ifade edilen kurgudaki gibi değildir. Gerçekte tüm

koşullar aynı iken, anılan mekânlarda polisin yerinde özel güvenlik görevlisi bulunmaktadır. Bu anlamda devlet, 1980 sonrasında uygulamaya başladığı ve 2001 Krizi sonrasında yeni bir aşamaya geçirdiği zengini daha zengin fakiri ise daha fakir yapan ekonomik tercihleri ile açığa çıkan çıplak sınıf karakterini güvenlik alanında sürdürmemiştir. Tam tersine devlet, zengine kendi özel güvenliğini parası ile satın almanın olanaklarını yaratırken, polisin tüm toplumun güvenlik gücü olduğunun altını bir kez daha çizerek polisin imajını yeniden tesis etme imkânına kavuşmuştur.

1980 sonrasına hâkim olan ve 2001 Krizi sonrasında daha keskin olan ikinci evresine giren neoliberal birikim rejimi ile birlikte Koç Grubu, 1977'den 1978'e bir yıl içerisinde % 15'ten % 1'e düşen büyüme hızını (Altun, 2009: 333, 285), 1990'ların sonunda fazlası ile yakalamış ve Holding yılda % 14 büyüme hızı ile 2016 yılında dünyanın en büyük 200 şirketi arasına girme hedefini, 2010 için öngörülen cironun 2005 yılında yakalanması ve 2006 yılı cirosunun da 2015 ciro hedefini aşması ile birlikte, 2006 yılında, yani hedeflemenin 10 yıl öncesinde yakalaşmış durumdadır (Koç Holding Basın Bülteni, 02.03.2006). Türkiye sermayesine kârlarını beklenmedik düzeyde artırarak hedeflerini tahminlerinin 10 yıl öncesinde gerçekleştirme imkânı veren neoliberal birikim rejimi, toplumun geriye kalan ezilen çoğunluğu için de daha çok yoksullaşma ve işsizlik getirmiştir. İşsizlik 2009 yılı itibariyle (yıllık bazda), toplamda % 16.6'ya genç nüfusta ise % 24.1'e ulaşmıştır (TÜİK Haber Bülteni, 15.03.2010). Ve söz konusu veriler 2001 yılından itibaren artık istikrarlı ve kronikleşmiş bir artış içerisindedir. Zenginler ile yoksullar arasındaki gelir uçurumunun hızla derinleştiği bu koşullarda devlet, özel güvenlik sayesinde polislerini ikincil bulduğu görev sahalarından çekerek 'güvenlik'

boyutundaki etkinliğini artırma imkânı yakalamıştır. Şırnak Emniyet Müdürü'nün belirttiği gibi, sadece Şırnak'ta özellikle okul gibi alanlarda özel güvenlik elemanı alımı sayesinde polis artık tek tek okul beklemez olmuş ve buradan çekilen personel sayesinde 6 ekip 12 ekibe çıkarılarak hareket hâlindeki ekiplerin sayısı artırılmıştır (www.medya73.com, 17.07.2009). Polisin suç mahalline yöneltilmesi ile yeniden 'etkin' bir güvenlik birimi görünümü kazanmasına doğru bir adım atılmıştır. Böylece devlet, özel güvenlik dolayımıyla güvenlik alanından yükselttiği tüm toplumun koruyucusu imajı ile ekonomik alandaki tarafgirliğini perdeleme ve telafi etme olanağına kavuşmuştur. Kısacası devlet, bu uygulama ile yalnız zenginin değil, fakat tüm halkının koruyucusu olduğunu yeniden ilân etme şansını yakalamıştır.

2004'ten itibaren devletin güvenlik alanında zenginin devleti olmadığının altını çizerek göreli özerkliğini yeniden tesis etmesinin aracı olan özel güvenlik[133], söz konusu doğrudan işlevine ek olarak yol açtığı iki dolaylı sonuç ile de devletin göreli özerkliğinin pekiştirilmesinde etkili olmuştur. Öncelikle, özel güvenlik bugün için ikincil güvenlik tedbirleri (garajlar, stadyumlar, hastaneler, okullar vb. gibi özel, kamusal, yarı-kamusal alanların korunması ve denetlenmesi) denilen görevleri büyük

[133] Kapitalist devlet, en başından itibaren edindiği açık sınıf karakterine rağmen Poulantzas'ın tespiti ile göreli özerkliği sayesinde halk nezdinde rızayı tesis ederek meşruiyet kazanabilmiştir. Çünkü "birçok nedenlerin yanı sıra, sınıf hegemonyası için çalışan devlet, egemen sınıflar ile ezilen sınıflar arasında istikrarsız bir dengesel uzlaşım alanında eyler. Devlet böylece halk kitleleri indinde bir dizi olumlu maddi önlemleri, bu önlemler ezilen sınıfların mücadelesiyle dayatılmış tavizlerden oluşsalar bile, durmadan yükümlenir" (Poulantzas, 2006: 34). Yani devlet Poulantzas'ın ifadesi ile yalnız baskı ve ideoloji (basit propaganda) çifti ile işlemez. Çünkü kapitalist devlet, bir sınıf devleti olmakla birlikte aynı zamanda "karmaşık bir toplumsal bütünün düzeylerini birleştirici ve sistem olarak bütünsel dengesini düzenleyici öge ve aynı zamanda düzeylerin değişik çelişkilerinin içinde yoğunlaştığı birikim yeri"dir (Poulantzas, 1992: 35-36). Söz konusu çelişkili konumu nedeniyle devlet, sınıf karakterini sürdürebilmek için halk açısından olumlu görevler üstlenerek sınıf görünümünü dengeleme, böylece geniş halk kesimleri nezdinde rızayı tesis etme yoluna gider. Bu çelişkili işlevler, kapitalist devletin sınıflar karşısındaki göreli özerkliğinin temelini oluşturur. Bu bağlamda özel güvenlik, otoriter devletçilik döneminde devletin asli baskı aygıtına paralel olarak yarattığı ikincil bir baskı aygıtı olmakla birlikte, ticari karakteri ile devletten görünürde ayrışmış ve böylece devletin asli iç güvenlik aygıtı olan polisin konumunu yükselterek, devletin sınıflar arasındaki 'tarafsız' konumunu pekiştirmesine hizmet etmiştir.

oranda polisin yükü olmaktan çıkarma yolundadır. Söz konusu görevler polisin halk ile en çok yüz yüze geldiği ve bu nedenle polisin halk nezdindeki en olumsuz/sevimsiz yüzünü açığa çıkaran görevlerdir. Oysa bugün ikincil güvenlik hizmetlerinin ağırlıkla ticarileştirilmesi, beraberinde polisin üstündeki bu olumsuz imajın da büyük oranda polisten özel güvenlik görevlilerine ihraç edilmesine olanak tanımıştır. İkinci olarak, özel güvenlik devlete ikincil güvenlik görevlerinden çektiği kamu polisini birincil ya da asli görevlerine yönlendirerek bu alanlardaki etkinliğini artırma imkânı vermiştir. Böylece polis tüm halk adına yolsuzluklar, çeteler ya da suçlar ile daha yoğun olarak ilgilenme olanağı bulmuştur. Bu iki dolaylı nedenle birlikte devlet de ekonomik alandaki tarafgirliğini perdeleme imkânı bulmuştur.

Sonuç olarak devlet, özel güvenliğin yolunu yasal boyutta açarak halkı ile en çok temas ettiği ve halkı yönetmenin doğrudan aracı olarak işlev gören güvenlik aygıtını (polis), yüklendiği ya da yüklenebileceği olumsuzlukların (zenginin polisi olma durumu) önemli bir bölümünden kurtarırken, onu yeniden 'teröristleri' yakalayan, 'çeteleri' çökerten, yolsuzlukları açığa çıkartan kamusal güvenlik gücü zırhı ile donatmış, son dönemlerde tüm illere yaygınlaştırılan toplum destekli polislik ya da pilot bölgelerde uygulamada olan aile polisliği gibi uygulamalar ile de yeniden toplumun müşfik koruyucusu ve kollayıcısı konumuna göz dikmiştir. Bu anlamda devlet yasama gücü ile kendisine ikincil bir baskı aygıtı yaratırken ve bu aygıt sayesinde doğrudan 'zenginin koruyucusu' imajından sıyrılırken, eş zamanlı olarak da ticari ya da özel görünümlü bu ikincil baskı aygıtı sayesinde asıl baskı aygıtının imajını tazeleme fırsatını bulmuştur. Bu ise devlete, ekonomik alanda sermaye lehine üstlendiği düzenleyici işlevleri ile sarsılan göreli özerkliğini, güvenlik alanındaki

yeni hamlesi ile tesis etme imkânını sunmuştur. Devlet halk nezdinde müdahaleci döneminde sosyal güvenlik ile tesis ettiği göreli özerkliğini, neoliberal dönemde de yarattığı bu yeni ve özel güvenlik/zapt etme aygıtı sayesinde polisin 'kamusal' vasfını yeniden perçinlemek suretiyle tesis edebilmiştir[134].

3. Bir Zapt Etme Formu Olarak Özel Güvenlik: Gözetim ve Denetimin Derinleştirilmesi ve Yaygınlaştırılması

2495 sayılı Yasa ile kurulan özel güvenlik teşkilatlarının, güvenlik/zaptetme diyalektiği çerçevesinde çalışanlar üzerinde salt birer zapt etme aygıtı olarak işlediği ve bu çerçevede devletin zapt etme gücünü derinleştirdiği ve yaygınlaştırdığı yukarıda ifade edilmişti. 5188 sayılı Yasa ile kurulan özel güvenlik şirketleri ve onlar dolayımıyla uygulanan özel güvenlik ise yeni zenginler açısından güvenlik olarak işlemekle birlikte, toplumsal yaşamın hemen her alanına girmesi ve bu alanlarda gerçekleştirdiği gözetim ve denetim işlevleri nedeniyle hem toplumun büyük çoğunluğu açısından bir zapt etme aygıtı olarak işlemekte hem de bu yolla devletin güvenlik aygıtları dolayımıyla yürütmekte olduğu toplumsal denetimin/kontrolün derinleşmesini ve yaygınlaşmasını sağlamaktadır.

Özel güvenliğin toplumsal denetimin yaygınlaştırılması ve derinleştirilmesi açısından gördüğü işlevi dört aşama üzerinden tespit etmek mümkündür. İlk olarak, özel güvenlik şirketleri ve resmi güvenlik personeli (polis, jandarma) arasında yaşanan bir

[134] Bedirhanoğu 2009 tarihli makalesinde benzer bir yaklaşım sergilemektedir. Ancak meseleyi çok açmadan ve Poulantzas'ın tespiti ile kapitalist devletin göreli özerk konumuna değinmeden, daha çok özel güvenlik sayesinde devletin "'tarafsız' konumunu güçlendirdiği bile akla gelebilir" içeriğindeki bir ifade ile konuya değinmekle yetinmektedir. Bkz. Bedirhanoğlu, 2009: 61.

tür işbölümü ile polis ve jandarma, özel güvenliğin sağlamaya başladığı ikincil güvenlik/denetim işlevlerinden çekilerek ve bu işlevleri ağırlıklı olarak özel güvenliğe devrederek, birincil denetim işlevlerine (suçun ve suçlunun denetimi, özellikle 11 Eylül sonrasında artan oranda 'terörle' ve sistem karşıtı hareketlerle mücadele) daha etkin olarak yönelmektedir[135]. İkinci olarak, istihdam verileri ile sayıları polis sayısına yaklaşan[136] özel güvenlik görevlilerinin toplumsal yaşamın hemen her alanına dağılan görev sahalarında yürüttükleri denetim ve gözetim işlevi ile toplumsal denetim, polisin ya da jandarmanın ulaşamayacağı kadar geniş bir alana yayılmaktadır. Üçüncü olarak özel güvenlik, gerek alarm merkezleri ile gerekse tek tek mekânlarda faydalanılan teknolojik güvenlik aygıtları ile okullardan kreşlere, hastanelerden mahkemelere, kamu kurumlarından özel şirketlere, alışveriş merkezlerinden fabrikalara kadar gündelik hayatın tüm alanlarını kendi içinde birer panoptikona[137] çevirmektedir. Son olarak, özel güvenlik polis ile işlevsel olarak birlikte yürümekte ve çoğu aşamada polisin görevini bütünlemektedir.

İlk olarak, özel güvenliğin üstlendiği ikincil denetim işlevleri ile birlikte, polisin daha etkin olarak görev yürütmesine katkı yapan özelliğine değinmekte fayda vardır. 2009 Temmuz ayında Şırnak Emniyet Müdürü Mehmet Avcı, kurumlarda bulunan özel

[135] Türkiye açısından özel güvenliğin yükselişini devlet ile özel güvenlik arasında yeni bir işbölümü olarak ifade eden benzer bir yaklaşım için bkz. Bedirhanoğlu, 2009: 60.

[136] Türkiye'de 2009 Aralık sonu itibariyle 215.754 polis istihdam edilirken, 2009 Aralık sonu itibariyle istihdam edilen özel güvenlik görevlilerinin sayısı 160.829'dur (Beşir Atalay, TBMM Bütçe Konuşması, 2009; www.sgk.gov.tr, 31.03.2010).

[137] Panoptikon, ilk olarak Çarlık Rusya zamanında Prens Potemkin için çalışan Samuel Bentham tarafından geliştirilmiştir. Panoptikon Bentham tarafından, merkezi denetim ilkesine dayanan ve bu sayede çok sayıda işçinin denetim altında tutulmasını sağlayan bir yapı olarak tasarlanır. Daha sonra ise kardeşi Jeremy Bentham tarafından geliştirilir. Jeremy Bentham'ın ifadesi ile panoptikon, "gözetim altında tutulacak her tür insanın bulunduğu her tür kuruma ve özellikle de cezaevlerine, hapishanelere, ticarethanelere, ıslahevlerine, yoksullar evine, karantina istasyonlarına, fabrikalara, hastanelere, akıl hastanelerine ve okullara uygulanabilen yeni bir yapı ilkesi tasarımı, yeni bir yönetim planı" hâline getirilmiştir. Ancak bu tasarım Bentham'ın hedeflediği ülke olarak İngiltere'de kabul görmemiştir (Bentham, 2008: 9; Pease-Watkin, 2008: 78-79).

güvenlik birimlerinin birçok konuda kendilerine yardımcı olduğu açıklamasında bulunurken, durumu şöyle izah etmektedir:

> "Özel güvenlik bize destektir. Bizim sabit ekip beklettiğimiz yerlerde ekip bekletmememiz anlamına gelir. Sabit ekip beklettiğimiz yerlerde polis sayılarını azaltırız veya kaldırırız. Özel güvenlik olduğu zaman bu da bizim hareket kabiliyetimizi artırır. Hareket gruplarımızı kuvvetlendirme anlamındadır. Özel güvenlik elemanı alımı sayesinde çevik kuvvetimizi 30 kişi artırmışız, 6 ekibi 12 ekibe çıkarmışız, artık tek tek okul beklemez olduk. Ama hareket hâlindeki ekiplerimiz sabit beklenen yerlerin önünden, arkasından geçerek kontrolünü sürdürüyor. Özel güvenlikçilerimiz okullarda ve bazı özel kurumlarda sabaha kadar sabit bekliyor" (www.medya73.com)[138].

Şırnak Emniyet Müdürü'nün ifadeleri açıkça göstermektedir ki özel güvenlik yaygınlaştıkça polis birincil denetim görevleri ile daha yoğun olarak ilgilenebilmekte, ikincil nitelikteki denetimlerin ise özel güvenlik eliyle yürütülmesini denetleyebilmektedir. Böylece polis ve jandarma birincil denetim

[138] Özel güvenliğin yaygınlaştırılması ile birlikte genel kolluk kuvvetlerinin ikincil kolluk görevlerinden çekilerek, asli görevleri olarak ifade edilen görevlerine kanalize edileceklerine ya da edildiklerine dair bilgilere pek çok polisin ya da eski emniyet müdürünün ifadesinde rastlamak mümkündür. Örneğin, bir emniyet müdürü olan Karagöz'ün ifadesi ile "baraj, enerji santralleri, rafineri, enerji nakil hatları, akaryakıt nakil, depolama, yükleme tesisleri ve benzeri yerlerle, sivil trafiğe açık devlet eliyle işletilen hava meydanları ve limanlar, tarihi eserler, ören yerleri, sitler, açık ve kapalı müzeler, sanayi, ticari ve turistik tesislerin kendi bünyelerinde özel güvenlik teşkilatı kurmak suretiyle güvenliklerini sağlayabileceği öngörülmüştür. Bu sayede genel kolluk kuvvetleri bu gibi yerlerden çekilerek asli görevleri olan asayiş hizmetlerinde görevlendirilmiştir" (Karagöz, 2002); Emniyet çevrelerinin ifadesi ile: "Kapkaçla, bombacılarla biz uğraşalım. Stadyumları, havaalanlarını, genelevleri korumayı özel güvenlikçilere bırakalım" (Aydın, 2006); "Alarm Kontrol Merkezi'ne alarm cihazı takılı binlerce işyeri ve evden ayda gelen sinyal sayısı 2 milyonun üstünde. Ancak bunlardan sadece 5-6'sının gerçekten hırsızlık teşebbüsü olduğu tespit edilmiş. Bu sorumluluğun poliste olması hâlinde polisin 2 milyon ihbarın tamamına bakması gerekiyor. Bu ise hem personel sayısı hem de fiziki şartlar açısından imkânsız" (Sezen-Uğur, 2004); DAK Güvenlik Yönetim Kurulu Üyesi Murat Kösereisoğlu: "statlarda, konser alanlarında özel güvenlik elemanlarının görev yapmaya başlaması emniyet birimlerini de rahatlatacak. Özel sektör önleyici hizmetlere kaydırılınca, polis de asli vazifesine yani suç ve suçluya yoğunlaşabilecek" (Sezen-Uğur, 2004); Hayri Kozakçıoğlu: "İçişleri Bakanlığı'nın denetiminde, silahsızı da yine İçişleri Bakanlığı'nın denetiminde, ama, biraz daha rahat çalışan özel polis teşkilatı kurulduğu takdirde, Türk polisi rahatlayacaktır" (Hayri Kozakçıoğlu, TBMM Konuşması, 24.12.1999).

görevleri olan suçun araştırılması ve tespiti süreçlerine yoğunlaşarak bu alanda daha derinlemesine bir çalışma yürütme fırsatı bulmaktadır.

İkinci olarak, bugün için istihdam edilen özel güvenlik görevlilerinin sayısı Aralık 2009 verileri ile 160.829 kişiye ulaşmıştır. Aynı dönemde istihdam edilen polis sayısının 215.754 ve jandarma sayısının da 195.309 olduğu dikkate alınırsa, genel kolluğun her iki bileşenine de sayıca yaklaşan üçüncü bir iç güvenlik aygıtının belirdiği görülecektir. Bu anlamda özel güvenlik görevlilerinin görev yaptığı okullardan kreşlere, hastanelerden mahkemelere, kamu kurumlarından özel şirketlere, alışveriş merkezlerinden fabrikalara ve stadyumlara[139] kadar geniş bir alanda toplumsal denetim polisin denetimindeki özel güvenlik görevlileri eliyle ilerletilmektedir. Örnekler bu durumu netleştirmek açısından faydalı olacaktır:

> "Serkan Durul, evinin bulunduğu sitedeki bankta eşi dizine yatınca özel güvenlikçi 'uygunsuz davranmayın' uyarısı yaptı. Tartışma sonrası güvenlikçiden dayak yiyen Durul polise başvurdu" (www.sabah.com.tr, 14.07.2009),
>
> "3 Ekim Cumartesi günü saat 17 sularında topluluk odasını temizlemeye gittik kız arkadaşımla beraber. Temizlikten sonra saat 7 gibi kız arkadaşım ile beraber satranç oynamaya karar verdik. Saat 8'e doğru aniden bir elin bizim topluluk odamızın perdesini yırtmaya çalıştığını gördük ve hemen dışarıdan biri hızlı bir şekilde kapıya vurmaya başladı ve "Çıkın dışarı, ahlak polisini çağıracağız" demeye başladı… Hemen içeri girdiler, topluluk odamızda arama yaptılar. Herhangi bir şey bulamadılar. Bunun üstüne siz burada ne yapıyorsunuz, ne için geldiniz gibi sorular sormaya başladılar. Ben satranç oynadığımızı

[139] 5149 sayılı *Spor Müsabakalarında Şiddet ve Düzensizliğin Önlenmesine Dair Yasa'nın* 5. maddesi spor klüplerine özel güvenlik hizmeti satın alma yetkisi vermektedir. Söz konusu düzenleme TBMM'de 28.04.2005 tarihinde kabul edilen ve 05.05.2005 tarihli ve 25806 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 5340 sayılı Yasa'nın 23. maddesi ile 4 yıl süre ile ertelenmiştir. 2009 Mayıs'ından itibaren de klüpler özel güvenlik şirketlerinden özel güvenlik hizmeti satın almaya başlamışlardır.

söyledim. Çıkın dışarı, biz sizin oynadığınız satrancı biliyoruz, ahlak polisini arayacağız, evinize şu şekilde yakaladık bu şekilde yakaladık diye yazılar gelecek diye bizi tehdit ettiler. Ayrıca, okuldan atılırsınız, topluluğunuzu kapattırırız tehditlerinde bulundular" (www.sol.org.tr, 15.12.2009),

"Market işletmecisi ile marketin güvenlik görevlilerinin hırsızlık yaptığı suçlamasıyla oğlunu marketin deposuna indirdiklerini, orada burnunu sıktıklarını, tuvalet temizliği yaptırdıklarını, tek ayak üzerinde durdurduklarını, ardından şınav çektirdiklerini ve kapalı yerde 3 saat alıkoyduklarını iddia eden baba Şeref E., bu kişilerden davacı olduğunu belirtti. Market İşletmecisi Mehmet E., çocuğa tuvalet temizletildiği, şınav çektirildiği, tek ayak üzerinde durdurulduğu, karanlık odaya kapatıldığı, soğuk hava odasında alıkonulduğu iddialarının doğru olmadığını, ancak güvenlik görevlisinin korkutmak amacıyla çocuğun burnunu sıkmasının doğru olduğunu savundu" (www.cnnturk.com, 11.10.2009).

Örneklerde de görüldüğü üzere, toplumsal denetim artık özel güvenlik görevlilerinin olmadığı dönemlere kıyasla, polis ve jandarma sayısına ek olarak yaklaşık onlar kadar sayılara ulaşan özel güvenlik görevlisi eliyle daha yaygın olarak yapılabilmektedir. Çünkü polis ya da jandarmanın sayıca erişemeyeceği kadar yaygın olan alanlarda ya da yasal olarak giremeyeceği ya da her an giremeyeceği alanlarda (özel alanlar ya da yasal olarak davet ile girebildikleri üniversiteler gibi) özel güvenlik toplumsal denetimi gerçekleştirmektedir. Bu açıdan son dönemde yaşanan bir gelişme özel güvenlik eliyle yürüyen denetimin ve zapt etmenin aldığı boyutları göstermesi açısından çarpıcıdır: Hacettepe Üniversitesi'nde TEKEL işçilerine destek vermek üzere kampus içinde destek gösterisi yapan öğrencilerden 20'si hakkında özel güvenlik görevlilerinin fişlemeleri çerçevesinde soruşturma açılmış, hakkında soruşturma açılan öğrencilerin ailelerine de üniversite idaresi tarafından "evladınızın eğitim hayatı bitebilir" diye mektup gönderilmiştir. Gönderilen mektuplarda

üniversite yönetimi, ailelere öğrencilerin özel güvenlik görevlileri tarafından adım adım izlenip genel sekreterliğe rapor edilen stant açma, film gösterme, afiş asma gibi hareketlerini ve ders notlarını iletmiş ve "onlara sahip çıkın" uyarısı yapmıştır (El, 2010). Özgür düşüncenin mabedi olan üniversitelerin öğrencilerini ülkelerinin ve doğrudan kendi geleceklerinin sorunlarına sahip çıktıkları gerekçesi ile fişlemesi, dahası bu fişlemeyi kendi özel baskı aygıtı olan özel güvenlik marifetiyle yapması kuşkusuz ki bilim ve özgürlük, ülke ya da birey menfaati, kamusal olanı savunmak vb. gibi pek çok pencereden ayrıca değerlendirilmelidir. Ancak konumuz açısından bakıldığında söz konusu gelişme, bize özel güvenliğin yaratılmak istenen otoriter devlet aygıtı bağlamında ne denli hayati bir rol üstlendiğini göstermesi açısından önemlidir. Özel güvenlik, bugün toplumun devlet tarafından her alanda ve her boyutu ile zapt edilmesinin kanallarını genişletmiştir. Polisin zapt ettiği toplumsal 'anayolların' ardından, özel güvenlik de 'ara sokakları' hatta 'patikaları' zapt etmeye adaydır.

Üçüncü olarak, gerek alarm merkezleri gerekse tek tek mekânlarda faydalanılan kapalı devre kamera sistemleri ya da giriş turnikeleri ile birlikte teknolojik denetim hemen her yerde devrededir. Bu anlamda teknolojik gelişim ile birlikte gözetim/denetim sorunu "mimarinin temel alındığı mantıktan teknolojinin temel alındığı bir mantığa doğru evrilmiştir" (Çoban, 2008: 113). Böylece söz konusu kamera sistemleri ile patron işçisini, işyeri sahibi müşterisini, anne-baba çocuğunu, ev sahibi kapısına gelen insanları, öğretmen-müdür öğrencilerini izler olmuştur. Bu konuya ilişkin olarak birkaç örnek vermek gerekirse,

"Çocuk parkında oynayan çocuğunuzu televizyonda yer alan güvenlik kameraları kanallarından rahatlıkla izleyebileceksiniz… Ayrıca daire girişinizdeki görüntülü konuşma sistemi sayesinde bulunduğunuz blok girişi ve site girişi ile görüşebileceksiniz" (Kemerpark Evleri Broşüründen aktaran Alver, 2007: 130),

"Kreşimizde kamera sistemimiz var. Çocuklarımız burada sabahtan akşama kadar odalarda ve bahçede de olsa kayıt altındalar. Kameralarımız sayesinde çocuklarımızın ne yaptıklarını öğrenebiliyoruz. Bu kamera sistemi bizim için ve öğrencilerimiz için çok faydalı oluyor" (www.boluolay.com, 02.09.2005),

"Güvenlik kontrol sistemlerine bir yenisi daha eklendi. Türkiye'deki çok sayıda şirketin müşterisi olduğu Perkotek adlı firma, "Tuvalet Takip Sistemi" satmaya başladı. Firma, şirket yöneticilerine "üçün, beşin hesabını yapın" diyerek, çalışanların tuvalette fazla vakit geçirdiğini formüle etti. Tuvalet takip sistemine başlayan firma, kapılara kart okuyucu ya da parmak izi okuyucu terminali takıyor. Böylece personelin kaç defa ve ne kadar süreyle tuvalete gittiği takip edilebiliyor" (www.hurriyet.com.tr, 17.03.2009),

"Parmak izi ile personel takip sistemi"nde ısrar eden Ankara Büyükşehir Belediye'si Başkanı Melih Gökçek, Ankara ve İstanbul İnsan Hakları İl Kurulları kararlarına rağmen, parmak izi vermeyen Tüm Bel-Sen yöneticilerine aylıktan kesme cezası verdi" (www.evrensel.com.tr, 15.02.2006),

"Adana'da geçtiğimiz hafta bir kuyumcuya giren hırsızlıktan sabıkalı ev hanımı Hayriye İşlek (37), işyeri sahibine altın künyelere bakacağını söyledi. Kuyumcu, İşlek'in vitrinde beğendiği künyeleri tezgâha bıraktı. Bileğine taktığı künyeyi uzun süre aynanın karşısında inceleyen İşlek, dükkân sahibinin başka müşterilerle ilgilenmesinden yararlanarak, kapıya yaklaşıp işyerinden hızla uzaklaştı. Güvenlik kamerası kayıtlarına bakan kuyumcu, kadının künyeyi alıp gittiğini tespit etti ve durumu polise bildirdi. Yapılan araştırma sonucunda olayı gerçekleştiren kişinin hırsızlıktan sabıkalı Hayriye İşlek olduğu belirlendi. Ekipler, İşlek'i başka bir kuyumcuya girerken yakaladı" (www.sabah.com.tr, 16.01.2009).

Örneklerde de görüldüğü üzere, teknolojik güvenliğin yaygınlaşması ile birlikte hayatın her alanı ve anı görüntülenmeye, insanların her davranışı denetlenmeye

başlamıştır. Bu ise genel kolluk görevlilerine ek olarak özel güvenlik görevlileri ile sağlanmakta olan toplumsal denetime, sayılarını saptamanın mümkün olmadığı 'gönüllü gözetimci ve denetmenlerin' de eklenmesini mümkün kılmıştır. Böylece neredeyse herkesin herkesi gözetlediği ve bunları kaydettiği, bu kayıtları herhangi bir suç işlendiği takdirde bunun delili olarak polise ya da jandarmaya sunduğu, dolayısıyla polise yardım eden sayısı belirsiz gönüllüler aracılığı ile denetimin toplumun en kestirilemeyen alanlarına kadar yayıldığı bir toplumsal denetim dönemine girilmiştir[140].

Son olarak, özel güvenlik işlevsel olarak polis ile birlikte yürümekte ve polisin iyi düzeni tesis etme işlevini bütünlemektedir. 25 Şubat 2010 günü Ankara'da yaşanan bir gelişme, polis ve özel güvenliğin işlevsel olarak bu birlikte yürüyüşünü gözlemlemek açısından mükemmel bir örnek oluşturmaktadır. 25 Şubat günü Ankara'da özelleştirme nedeniyle işyerleri kapatılan, bu nedenle hükümet tarafından kazanılmış hakları ve güvenceli kadroları değiştirilerek yarı maaşa ve güvencesiz çalıştırılmaya zorlanan TEKEL işçilerinin kendilerine dayatılan 4/c uygulamasına karşı gerçekleştirdikleri eyleme destek vermek isteyen bir grup, Özelleştirme İdaresi'nin Ankara'nın Kolej semtindeki binasının önünde, kendilerini bahçe demirlerine dışarıdan zincirleyerek bir protesto girişiminde bulunmuşlardır. Eylemi engellemek üzere Özelleştirme İdaresi'nin önüne gelen ve topluluğa müdahale eden Çevik Kuvvet polisleri erkek eylemcileri gözaltına alıp bölgeden uzaklaştırırken,

[140] Söz konusu teknolojik gözetim ve denetim yalnız özel kişi ya da kurumlar tarafından yapılan ve yalnız açık olan gözetimleri içermemektedir. Polis MOBESE aracılığı ile sokakları gözetlerken, resmi istihbarat birimleri de gizli olarak ve bazı durumlarda yasadışı biçimde kişileri ve kurumları teknik takibe alabilmektedir. Ayrıca özel kişi ya da kurumların gizli kamera ya da ses kayıt sistemleri ile yaptığı çeşitli görsel kayıtlar ya da ses kayıtları da çeşitli biçimlerde haberlere konu olabilmekte, internette yayınlanabilmektedir.

kadın polis olmadığı için kadın göstericilere bir süre müdahale etmeden beklemişlerdir. Ardından ise sorunu Özelleştirme İdaresi'nin kadın özel güvenlik görevlileri marifetiyle çözme yoluna gitmişlerdir. Kadın eylemciler, kadın özel güvenlik görevlilerince yakalanarak gözaltına alınmış ve polis otosuna bindirilmiştir (Kanal D Ana Haber Bülteni, 25.02.2010). Bu olayda, eylemcilerin bahçe dışında bulunmaları ve gerek binaya gerekse orada çalışanlara yönelik bir tehdit oluşturmamaları nedeniyle, özel güvenlikçiler 5188 sayılı Yasa çerçevesinde görev aşımı suçu işlemişlerdir. Görevli olmadıkları bir alanda ve konuda, bizzat yasanın koruyucusu ve uygulayıcısı olan polisin gözü önünde ve dahası polisin görevlendirmesi ile yasayı ihlâl etmişlerdir. Polis ise *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Yasası'na* muhalefet ederek izinsiz gösteri yapan grubu kendisi gözaltına almak durumunda iken, kadın polis olmaması gibi bir bahane ile yetkisini yetkisiz bir kişiye devretmiştir. Bu anlamda polis de görev ihlâli yapmıştır.

Ancak konunun görev aşımı boyutunun ötesinde, ki konumuz açısından asıl önemli olan yönü, kamusal güvenlik gücü olan polisin özel güvenlik gücü olan özel güvenlik görevlilerini 'suçun' ve 'suçlunun' bertaraf edilmesi sürecinde yönetmesi ve bu bağlamda tam bir güvenlik yönetişimi örneği sergilemesidir. Otoriter devletçilik ile birlikte beliren polis+özel güvenlikten oluşan yeni güvenlik ikilisi toplumsal denetim açısından bir taraftan işlevsel olarak birlikte ilerlerken, bu örnekte görüldüğü gibi doğrudan ortaklaşa hareket ederek tek bir denetim/zapt etme sürecinde de birlikte eylebilmektedirler. Söz konusu örnek, Türkiye özelinde özel güvenliğin devletin baskı aygıtı vasfını taçlandıran bir örnektir. Dahası eş zamanlı olarak polisin neoliberal döneme özgü olarak gelişen güvenlik yönetişimindeki yönetsel konumunu

göstermesi açısından da eşsiz bir örnek oluşturmaktadır. Polis, güvenlik alanının asli ve merkezi bileşeni olarak özel güvenliği iyi düzenin tesisi sürecine koşarken, aynı zamanda da devletin toplumsal denetim/zapt etme gücünü özel güvenlik dolayımı ile genişletme ve etkinleştirme görevini üstlenmektedir.

Özel güvenlik, yukarıda belirtilen dört aşama üzerinden toplumsal denetimin yaygınlaştırılması ve derinleştirilmesini sağlamanın yanı sıra, öncelikle yoksulların yoksullar eliyle denetlenmesine ve ikinci olarak da yaratılan özel güvenlikçi havuzu[141] eliyle bizzat özel güvenlikçilerin işsiz özel güvenlikçiler ordusu aracılığıyla denetlenmesine olanak yaratarak bir tür denetim kapanı ya da denetim kısırdöngüsü yaratılmasına da katkıda bulunmaktadır. Egemen sınıflar açısından özel güvenlik, neoliberal birikim rejiminin yarattığı kaybedenler topluluğu olarak toplumun ezilen çoğunluğunu oluşturan yoksulları, yine bizzat kendi içlerinden çıkan ve çoğu asgari ücret ile çalıştırılan özel güvenlikçi yoksullar eliyle denetleme olanağı yaratmaktadır. Yine aynı şekilde, özel güvenlikçi havuzu da özel güvenlikçilere işinin garanti ve kalıcı olmadığını ve onun yerine çalışabilecek onlarcasının olduğunu göstererek, yani 'sıtmayı gösterip, ölüme razı etmek' işlevi görerek, yoksulları denetleyen yoksul özel güvenlikçileri denetlemek açısından önemli bir işlev üstlenmektedir. Sonuç olarak özel güvenlik, hem çalışan hem denetlenen düzeyinde yoksulların denetimi açısından yarattığı bu denetim kapanı ile üretim ilişkilerinin yeniden üretimine yaptığı katkı oranında egemen sınıfa muazzam işlevsellikte bir baskı aygıtı sunmaktadır.

[141] Havuz sisteminde, belirli şirketlerin havuzuna (personel ağına) dahil edilen özel güvenlikçiler, sürekli istihdam edilmek yerine ihtiyaç belirdikçe işe çağrılmaktadır. Böylece şirketler, ihtiyaç dışında personel istihdam ederek katlanmak durumunda olacakları 'gereksiz' maliyetlerden kurtulmaktadır.

4. Özel Güvenlik ve Alt Sınıflar: İstihdam Boyutuyla Özel Güvenliğin Rıza İşlevi

2004 yılında 5188 sayılı Yasa'nın çıkarılması ile yasal statü kazandırılan özel güvenlik, gerek yasalaşma öncesinde ve sürecinde gerekse yasa çıkarıldıktan sonra, milletvekilleri ve çeşitli düzeylerdeki devlet yetkililerince hem polisin özel güvenliğin yapacağı işlerde kullanılmasının mantıksız ve devlet açısından pahalı olduğu hem de özel güvenliğin 'istihdam' yarattığı gerekçesi ile daima desteklenmiştir. Şu an Antalya Emniyet Müdürü olan Ali Yılmaz da genel ve özel kolluk üzerine hazırladığı uzmanlık tezinde devletin 2495 sayılı Yasa kapsamındaki özel güvenlik teşkilatlarını "işsizliği önleme modeli" olarak gördüğünü belirtirken (Yılmaz, 1988: 247), özel güvenlik teşkilatları bağlamında devletin kendi bünyesinde yarattığı yeni güvenlik görevi aracılığı ile işsizliği önleme çabasına değinir. Devletin o dönemde özel güvenliği işsizliğe karşı bir çözüm olarak gören yaklaşımı, özel güvenlik şirketleri bağlamında da devam etmiştir. Devlet, 1999 yılında EGM bünyesinde kurduğu Güvenlik Şube Müdürlüğü'nde henüz yasal zemine sahip olmayan özel güvenlik şirketlerinin kaydını tutmaya başlamıştır. Ancak, valiliğin tebligatı doğrultusunda Emniyet, yasal zemini olmayan bu şirketlerden iyi niyetli olanlarına, milli gelire ve istihdama sağladıkları faydalar nedeniyle herhangi bir müdahalede bulunmamıştır (Karakaş, 2004). Şirketler yasallaştırıldıktan sonra ise 21 Ocak 2005 tarihinde Elazığ Milletvekili Mehmet Ağar'ın "her sokağı özel güvenlikçi korusun" yönündeki önerisine, İstanbul eski Emniyet Müdürü Necdet Menzir "devriye nasıl gezilir, hukuki sorumluluk, silah kullanacağı yer, suç işlendiğinde nasıl hareket edeceği gibi konularda belirli bir eğitim verilir, sınırlı yetki sağlanır, bu

şekilde olur. İşsizlik de geriler" sözleri ile destek vermektedir (www.sabah.com.tr, 21.01.2005).

Özel güvenliğin, özellikle emniyet ve İçişleri yetkililerince işsizliği önleme modeli olarak görülmesi, uygulama boyutunda da doğrulanmaktadır. Çünkü özel güvenlik 2001 Krizi'nden itibaren istikrarlı bir şekilde artan işsizlik ortamında, istikrarlı olarak iş imkânı yaratan ender faaliyet alanlarından birisi olmuştur (Tablo-10). Öyle ki 2000 yılından itibaren işsizlik, krizin de etkisi ile sürekli olarak artmış ve % 6.5'ten 2008 itibariyle % 13.6'ya ulaşmış[142] (www.bumko.gov.tr, 24.03.2009), 2009 yılı işsizlik oranları ise toplamda % 16.6'ya genç nüfusta ise % 24.1'e ulaşmıştır (TÜİK Haber Bülteni, 2010, S: 45). Genel işsizlikte görülen söz konusu artış pek çok faaliyet kolunda da işsizliğin artmasına neden olmuştur. Oysa özel güvenlik görevlilerinin sayısı 2008 öncesinde sürekli arttığı gibi, 2009 istihdam verileri de özel güvenliğin sürekli ve istikrarlı olarak istihdam yarattığını kanıtlamaktadır. Tablo-10'daki veriler dikkate alındığında pek çok sektörün istihdam verilerindeki düşüş göze çarpmaktadır. Bazı sektörlerin istihdam oranları ise yükselmekle birlikte, bir aydan diğerine dalgalı bir seyir izlemektedir. Oysa özel güvenlik, faaliyet kolları içerisinde istikrarlı olarak istihdam oranını arttıran tek sektör olarak belirmektedir. Yine Tablo-11'deki verilerden görüldüğü üzere 2009 itibariyle işsizlik oranının en düşük olduğu faaliyet kolu özel güvenliktir. TÜİK verileri ile 2009 itibariyle 146.000 özel güvenlik görevlisinin 96.000'i istihdam edilirken, istihdam oranı % 64.6 olarak gerçekleşmekte, işsizlik oranı ise 50.000 kişinin işgücüne dahil olmaması nedeniyle 2.000 işsiz üzerinden % 1.6 olarak hesap edilmektedir (TÜİK, Haber Bülteni, 2010,

[142] Toplam işsizlik oranı 2000 yılında % 6.5, 2001 yılında % 8.4, 2002 yılında % 10.3, 2003 yılında % 10.5, 2004 yılında % 10.3, 2005 yılında % 10.3, 2006 yılında % 9.9, 2007 yılında % 9.9 ve 2008 yılında % 13.6'dır (www.bumko.gov.tr, 24.03.2009).

S: 35). Bu nedenle özel güvenlik, diğer faaliyet kolları içerisinde söz konusu oran üzerinden işsizlik oranının en düşük olduğu faaliyet kolu olarak belirmektedir.

Tablo-10: 4/a Kapsamındaki İşyeri, Zorunlu Sigortalı Sayıları ve Prime Esas Ortalama Günlük Kazançların Faaliyet Gruplarına Göre Dağılımı (SGK Verileri) (Artış Oranı: Aralık-2008 ile Aralık-2009 arasındaki değişimi ifade eder)

Faaliyet Grupları	Bitkisel ve Hayvansal Üretim	Gıda Ürünleri İmalatı	Tekstil Ürünleri İmalatı	Deri ve İlgili Ürünler	Kimyasal Ürünler	Fabrik. Metal Ürünler	Bilgisayar Elektronik ve Optik	Mobilya İmalatı	Bina İnşaatı	**Güvenlik ve Soruşturma Faaliyetleri**
Aralık-08	59.733	326.806	336.353	39.181	70.757	354.262	49.637	20.636	733.071	**131.495**
Ocak-09	58.924	318.612	324.625	36.802	69.800	341.920	47.425	21.178	607.012	**134.752**
Şubat-09	59.250	312.733	316.137	36.334	68.095	329.813	46.327	21.635	589.317	**137.719**
Mart-09	60.420	313.564	309.316	35.788	67.849	322.930	44.336	22.449	596.289	**141.677**
Nisan-09	60.602	314.673	306.511	35.646	67.857	318.251	43.290	23.227	621.509	**141.204**
Mayıs-09	61.271	331.307	307.846	35.517	68.685	318.039	42.916	24.411	656.984	**143.756**
Haziran-09	63.739	326.684	311.356	35.710	69.634	325.803	43.206	25.457	687.055	**145.335**
Temmuz-09	64.502	332.938	315.221	36.755	70.006	331.606	43.809	24.933	710.157	**150.050**
Ağustos-09	65.081	346.716	313.341	37.638	69.876	323.236	43.149	25.698	720.199	**152.649**
Eylül-09	63.365	353.731	316.107	37.089	70.053	319.994	43.795	26.843	682.386	**154.307**
Ekim-09	64.078	345.524	324.994	37.569	70.474	322.445	44.519	27.982	708.274	**157.863**
Kasım-09	63.697	338.852	327.202	37.495	70.649	321.232	44.548	28.512	688.600	**158.530**
Aralık-09	63.916	338.592	331.438	37.241	71.501	324.756	43.739	29.942	702.389	**160.829**
Artış Oranı	**7.00**	**3.60**	**-1.46**	**-4.95**	**1.05**	**-8.32**	**-11.88**	**45.09**	**-4.18**	**22.30**

Tablo-11: 2009 Yılında Türkiye'de En Son Mezun Olunan Okul ve Mezun Olunan Alana Göre İşgücü Durumu (Bin kişi, +15 yaş)[143]

Eğitim durumu ve mezun olunan alan (FOET, 1999)	15 ve daha yukarı yaştaki nüfus	İşgücü	İşsiz	İstihdam	İşsizlik oranı (%)	İstihdam oranı (%)	İşgücüne dahil olmayan-lar
Toplam	**51.686**	**24.748**	**3.471**	**21.277**	**14,0**	**41,2**	**26.938**
Okuma yazma bilmeyen	5.787	1.089	87	1.002	8,0	17,3	4.698
Okuma yazma bilen fakat bir okul bitirmeyen	3.689	1.167	179	988	15,3	26,8	2.522
İlkokul	19.084	9.394	1.143	8.251	12,2	43,2	9.690
İlköğretim, ortaokul ve orta dengi meslek	9.111	4.035	711	3.324	17,6	36,5	5.076
Genel lise	5.319	2.764	498	2.266	18,0	42.6	2.255
Meslek lisesi, yüksekokul veya fakülte	8.969	6.299	852	5.447	13.5	62.6	2.397
Lise+	14.015	9.063	1.350	7.713	14	85	4.925
Lise+ %	21,7	36,6	38,9	36,3			18,4
Öğretmen eğitimi ve eğitim bilimleri	1.385	881	108	773	12,2	55,8	504
Sanat	368	223	54	169	24,1	46,1	144
Beşeri bilimler	651	454	50	403	11,1	61,9	197
Sosyal bilimler ve davranış bilimleri	465	352	41	310	11,8	66,8	113
Gazetecilik ve enformasyon	23	17	3	14	19,1	60,3	6
İş ve yönetim	1.931	1.405	235	117	16,7	60,6	526
Hukuk	96	74	3	71	4,3	74,0	22
Yaşam bilimleri	44	34	4	30	12,4	68,1	10
Fizik bilimleri	175	126	19	107	14,7	61,3	49
Matematik ve istatistik	76	59	7	52	12,0	67,8	18
Bilgisayar	178	124	25	98	20,6	55,0	55
Mühendislik ve işleri	1.316	1.076	138	938	12,8	71,3	241
İmalat ve işleme	618	439	68	371	15,4	60,1	179
Mimarlık ve inşaat	309	246	30	216	12,1	70,0	63
Tarım, ormancılık ve balıkçılık	157	116	18	98	15,3	62,8	41
Veterinerlik	35	32	2	30	6,8	84,1	3
Sağlık	463	373	15	359	4,0	77,5	90
Sosyal hizmetler	24	11	3	7	31,3	30,7	13
Kişisel hizmetler	216	145	24	121	16,6	56,0	71
Ulaştırma hizmetleri ve çevre koruma	20	17	4	13	21,1	67,6	3
Güvenlik hizmetleri	**146**	**96**	**2**	**94**	**1,6**	**64,6**	**50**

[143] TÜİK, Haber Bülteni, 2010, S: 35.

Tüm Özel Güvenlik Dernekleri Federasyonu'nun yönetim kurulu başkan yardımcısı ve Profesyonel Güvenlik Koruma ve Eğitim Şirketi'nin genel müdürü emekli emniyet müdürü Nihat Kubuş'un da belirttiği gibi özel güvenlik "25 ile 30 yaş dilimi içerisinde belli bir mesleği olmayan, askere ya henüz gitmemiş ya da yeni dönmüş, iş arayan, toplumun içerisinde belli memnuniyetsizlikler sınıfında bulunan… insanlara istihdam sağlayan" (Morgül-Aytar, 2007: 91)[144] bir sektördür. Dahası SGK verilerinde de görüldüğü üzere, söz konusu özelliklere sahip olan alt sınıflar için son dönemde kısa yoldan[145] istihdam olanağı yaratan biricik iş alanı olarak belirmektedir. 2009 Aralık sonu itibariyle istihdam edilen toplam 160.829 özel güvenlik görevlisine karşın 2004-2009 aralığındaki beş buçuk yıl içerisinde toplamda 351.341 kişi özel güvenlik kimliği ve 554.354 kişi ise özel güvenlik sertifikası almıştır (www.ozelguvenlik.pol.tr, 03.05.2010)[146]. Bu anlamda Aralık 2009 itibariyle kimlik sahibi olan özel güvenlikçilerin yalnız % 45'i istihdam edilmektedir. Ancak buna karşın özel güvenlik son beş yıl içerisinde yarattığı geniş istihdam düzeyi ile işsiz ve bir işe ihtiyacı olan insanlar için büyük bir umut kapısı olmuştur. Bu nedenle de kimlik sahibi olanların tümüne istihdam olanağı yaratamasa da insanlar hâlâ özel güvenlik kurslarına gitmeye ve sertifika almaya devam etmektedir. Aralık 2009 itibariyle 203.013[147] sertifika sahibinin de kimlik alıp çalışmayı umut ettiği düşünülürse, özel güvenliğin son dönemin en çok umut vaat eden mesleği olduğu

[144] Kubuş ifadesinde özel güvenlik alanına yönelen insanların özelliklerine ilişkin olarak ayrıca şöyle bir tespit daha yapmaktadır (yukarıda üç nokta ile belirtilen kısımdır): "ve daha iyi şartlarda yaşayanlara imrenerek bakan" (Morgül-Aytar, 2007: 91).

[145] Kısa yoldan ile kast edilen, özel güvenliğin 100+20 saatlik bir kurs ve sonrasında girilen bir sınav ile meslek sahibi olma olanağı tanımasıdır. Örneğin SGK verilerinde 2009 yılı itibariyle yıllık % 45.09'luk bir istihdam artış oranı yaratan mobilya sektörü, o alanda beceri sahibi olmayı, uzun süreli çalışmanın sonunda belirli bir düzeye gelmeyi kabul etmeyi gerektirir. Oysa özel güvenlikte çalışabilmek için böylesi bir uzmanlaşma ya da bekleme, hazırlanma süreci söz konusu değildir.

[146] Söz konusu veriler www.ozelguvenlik.pol.tr, 03.05.2010 verilerinden 2010 verileri çıkarılarak Evren Haspolat tarafından hesaplanmıştır.

[147] Toplam sertifika sahibi olanların sayısından kimlik alanların toplam sayısı çıkarılarak elde edilmiştir (554.354-351.341=203.013) (www.ozelguvenlik.pol.tr, 03.05.2010).

görülecektir. Dolayısıyla özel güvenlik, 2001 Ekonomik Krizi ile girilen ekonomik bunalım ve işsizlik döneminde, özellikle genç işsizliğinin % 20-25'lere[148] ulaştığı bir dönemde, genç, vasıfsız[149] ve alt sınıftan gelenlere yarattığı 2009 Aralık sonu itibariyle 160.829 kişilik istihdam ve yıllık % 20'yi bulan istihdam artışı olanakları ile toplumsal patlamanın önünün alınmasında önemli bir işlev üstlenmiş ve bu anlamda son dönemin tek etkin faaliyet kolu hâline gelmiştir[150].

Özellikle son zamanlarda uygulanmakta olan 'havuz sistemi'nin, istihdamın yaratılması ve bu bağlamda rızanın tesis edilmesi açısından yeni bir düzey olarak değerlendirilmesi de yerinde olacaktır. Çünkü söz konusu sistemde, belirli şirketlerin havuzuna (personel ağına) dahil edilen özel güvenlikçiler, ihtiyaç belirdikçe işe çağrılmaktadır[151]. Bu uygulama, özel güvenlik şirketlerine personel bulma

[148] Tarım dışı işsizlik rakamları dikkate alındığında Türkiye'nin 2006 yılı için yetişkin işsizlik oranı % 13'e; 15-19 yaş grubu için % 22.5'e ve 20-24 yaş grubu için % 23.8'e yükselmektedir (Bu oranın içinde eksik istihdam yoktur. Eksik istihdam edilen gençler de dikkate alınırsa bu oran biraz daha yükselecektir) (Yentürk-Başlevent, 2007: 6). TÜİK verilerine göre, tarım dışı işsizlik oranı 2007 yılında % 13 iken, genç işsizliği % 20.6 (TÜİK, Haber Bülteni, 2009, S: 38); tarım dışı işsizlik oranı 2008 yılında % 16.8 iken, genç işsizliği % 26; tarım dışı işsizlik oranı 2009 yılında % 16.6 iken, genç işsizliği % 24.1'dir (TÜİK, Haber Bülteni, 2010, S: 45).

[149] Özel güvenlik ağırlıklı olarak vasıfsız genç işsizlere iş olanağı yaratan bir faaliyet kolu olmakla birlikte, eğitimini aldıkları alanlarda istihdam 'şansı' bulamayan eğitimli gençler tarafından da kısa süreli-geçici bir geçinme yöntemi olarak tercih edilmektedir. Özellikle son günlerde medyada kendilerini ifade etme şansı bulan devlet tarafından öğretmen olarak ataması yapılmayan 270.000 öğretmen arasında, hayatlarını sürdürmek için kamyon şoförlüğü, inşaat işçiliği ve garsonluğun yanı sıra özel güvenlikçilik yapanlar da vardır (Ataması Yapılmayan Öğretmenler Platformu Yetkilileri İle Yapılan Görüşme).

[150] Mobilya sektörü % 45.09 oranında bir yıllık istihdam artışı yaratmakla birlikte, 2009 Aralık sonu itibariyle yaratabildiği toplam istihdam sayısı 29.942'dir. Oysa özel güvenlik 2009 Aralık sonu itibariyle toplam olarak 160.829 kişilik istihdam yarattığı gibi, havuz sistemi sayesinde de çalışanlar arasında belirli bir sirkülasyon oluşturarak, söz konusu sayıyı daha da artırmaktadır.

[151] Uygulama düzeyinde 2009 öncesinde başlayan havuz sisteminin, önce EGM Asayiş Daire Başkanlığı'nın "2009 Hedefleri" başlıklı sunumunda yasallaştırılacağı ifade edilmiş (www.forum.memurlar.net, 23.02.2009), daha sonra ise sistem Yönetmelik'te 26.09.2009 tarihinde yapılan değişiklik ile yasal zemine kavuşturulmuştur. Yönetmelik madde 8: (Değişik fıkra: R.G.:26/9/2009-27358) "Özel güvenlik izni verilen kurum veya kuruluşun talebi olması hâlinde; özel güvenlik görevlilerinin izin veya istirahat gibi durumlarda yerine geçici personel görevlendirilebilmesi, hizmette aksama veya zafiyete düşülmesinin önüne geçilebilmesini temin etmek ve geçici özel güvenlik hizmetleri de dahil olmak üzere ihtiyaç duyulan yerlerde görevlendirmek amacıyla, Komisyonca il genelinde verilen özel güvenlik görevlisi kadrosunun % 10'unu aşmayacak şekilde personel istihdam etme izni verilebilir".

konusunda belirli bir rahatlık sağlarken, aynı zamanda da doğabilecek kısa süreli ya da geçici işleri sürekli görevli istihdam etmeden ve bu durumun yarattığı mali sıkıntılara (maaş ve sosyal sigorta primi) katlanmadan yapabilme avantajı sağlamaktadır. Diğer taraftan bu uygulama sürekli bir istihdam biçimi olmamakla birlikte, işsiz özel güvenlikçilere de belirli aralıklarla iş olanağı yaratmaktadır. 2010 Nisan sonu itibariyle çalışma iznine sahip özel güvenlikçi sayısı 363.261'dir. SGK verileri ile 2009 Aralık sonu itibariyle 160.829 özel güvenlik görevlisinin yasal olarak istihdam edildiği dikkate alındığında, söz konusu havuz uygulamasının bir tür 'nöbetleşe rıza üretme biçimi' olduğu görülecektir. Çünkü sektörde henüz mevcut özel güvenlikçilerin tümünü istihdam edecek kadar iş olanağı yoktur. Ancak söz konusu dönüşümlü çalışma olanağı, kısa süreli de olsa bu 363.261 kişilik özel güvenlikçi 'ordusuna' iş olanağı ve umudu yaratma potansiyeline sahiptir. Bu anlamda havuz uygulaması, yarattığı nöbetleşe çalışma oranında alt sınıflar nezdinde tesis edilen rızada çarpan etkisi yaratmaktadır.

Açılan her yeni özel güvenlik şirketi, özel güvenlik kursu, özel güvenlik sınavı, devlet üniversitelerinde açılan her yeni özel güvenlik programı vaat ettiği iş olanakları ile söz konusu süreçte rol üstlenmektedir. Özel güvenlik şirketi olmayan illerde özel güvenlik kursları açılırken, özel güvenlik kursları 'hazır iş'[152] vaadiyle

[152] 'Geleceğin mesleği sizi bekliyor', 'Kazancı iyi, iş garantili ve işsizlik tehlikesi olmayan sektöre katılın', 'Kursumuza yazılın, sınavda başarılı olursanız işiniz hazır' türünden vaatler ile kurslar öğrenci toplamaktadır (Şafak, 2005). Konu TBMM'de de bir soru önergesine konu olmuştur. AKP Karaman Milletvekili Mevlüt Akgün 2007 yılında TBMM'ne verdiği önergede şu ifadeleri kullanmıştır: "Özel güvenlik okulları umut tacirliği yapmaktadır. Lise mezunu olup da işsiz kalan binlerce genç, sanki özel güvenlik sertifikası aldığı zaman iş garantisi varmışçasına şirketlere kurs için müracaat etmektedir. Bu işsiz gençler sertifika alabilmek için milyonlarca lira para harcamakta yine de işsiz kalmaktalar… Bu gençlerin işsiz kalmasından istifade eden güvenlik şirketleri para kazanırken, olan bu gençlere ve ailelerine olmaktadır. Bu umut tacirlerine sınırlama getirilmelidir". Akgün'ün milletvekili olduğu Karaman'da önergenin verildiği tarihte, özel güvenlik kursuna devam eden 763 gençten 673'ü güvenlik elemanı olarak çalışmaya hak kazanmıştı. Ancak 230.000 nüfuslu

öğrenci toplamakta ve bizzat devlet, üniversitelerinde açtığı güvenlik ve koruma programlarının tanıtım sayfalarında "mezunlar özel sektördeki ve kamu kesimindeki kuruluşların güvenlik hizmetleri alt yapısını oluşturacak, geliştirecek, işletecek ve yönetebilecek görevlerden birinde çalışabilirler. Günümüzde başta sanayi kuruluşları olmak üzere özel güvenlik firmaları, özel güvenlik merkezleri, bankaların güvenlik merkezleri, sigorta şirketleri, ticari kuruluşlar, araştırma şirketleri, ulaştırma, lojistik firmaları ve hizmet sektöründe yer alan kamu kurum ve kuruluşlarında geniş iş imkânına sahiptirler" (www.istanbul.edu.tr) türünden ifadeler kullanarak, işsizlik ortamında, vasıfsız-genç-yoksul işsizlere kolay yoldan erişilebilecek bir iş vaat ederek, rızayı tesis etmektedir. Bu anlamda yarattığı iş olanakları, yaratmayı vaat ettiği olası iş olanakları[153] ve vaat ettiği gelecek projeksiyonu (İstanbul Üniversitesi'nin ifadelerinde özel güvenlikçiler için, kamu ve özelde bir tür yönetici profili çizilmektedir) ile özel güvenlik, 2001 sonrasının ekonomik ve siyasal ortamında, alt sınıflar düzeyinde meşruiyet krizini aşmanın, rızayı alt sınıflar nezdinde yeniden tesis etmenin en önemli araçlarından birisi olarak belirmiştir. Hâlihazırda da aynı işlevi bizzat devletin uygulamaları üzerinden perçinlenmektedir[154].

---

ilde bu sayıda gencin istihdam edilmesi mümkün değildi. Üstelik tek güvenlik şirketinin bulunduğu ilde, iki güvenlik okulu hizmet vermekteydi (Özcan, 2008a).

[153] Türkiye'nin bazı şehirlerinde özel güvenlik şirketi yokken, özel güvenlik kurslarının açılması ya da kurs sayısının şehirdeki mevcut şirket sayısından fazla olması durumu, özel güvenliğin iş yaratmayı vaat eden bir sektör hâline geldiğinin kanıtı niteliğindedir. Bu kurslar gelecekte bulunabilecek bir olası iş için genç, vasıfsız işsizler ordusuna bugünden umut vaat etmektedir. Eylül-2007 verileri ile Ağrı'da 1, Amasya'da 2, Bilecik'te 1, Iğdır'da 1, Karaman'da 1, Sinop'ta 2 ve Şırnak'ta 2 kursa karşılık bu illerin hiçbirinde özel güvenlik şirketi yoktur. Yine aynı dönemde Muş'ta bulunan 1 şirkete karşılık 5 kurs, Ordu'da ise 1 şirkete karşılık 6 kurs bulunmaktadır (Çetin, 2007: 35). 2009 Aralık sonu verileri ile de Sinop'ta şirket yokken 5 kurs, Siirt'te 2 şirkete karşılık 3 kurs, Osmaniye'de 3 şirkete karşılık 6 kurs, Ordu'da 1 şirkete karşılık 8 kurs, Amasya'da 1 şirkete karşılık 5 kurs, Şırnak'ta ise 1 şirkete karşılık 3 kurs bulunmaktadır (www.ozelguvenlik.pol.tr, 28.12.2009).

[154] EGM Asayiş Daire Başkanlığı'nın "2009 Hedefleri" başlıklı sunumunda yapılan Yönetmelik değişikliği ile getirilecek düzenlemeler şöyle ifade edilmiştir: 1- "yönetici yardımcısı" ihdası ile Meslek Yüksek Okulu mezunlarını bu kategoride çalıştırma imkânı, 2- İşlemlerin TC Kimlik numaraları ile yapılması sağlanarak özel güvenlik görevlilerinden nüfus sürati ve ikamet tezkeresi

5. Özel Güvenlik ve Orta-Üst Sınıflar: Güvenlik Boyutuyla Özel Güvenliğin Rıza İşlevi

İthal ikameci sanayileşmeden neoliberal birikim sürecine geçiş yalnız ekonomik, yönetsel ve toplumsal düzeyde değil, fakat aynı zamanda mekânsal düzeyde de önemli dönüşümleri beraberinde getirmiştir. Geniş toplum kesimleri arasında uzlaşıya dayalı olarak inşa edilen 1960'ların ikameci dönemi, üretilen toplumsal gelirin daha hakça bölüşülmesi için devletin alt sınıflar lehine etkin olarak rol üstlendiği, sınıflar ve sınıf katmanları asındaki gelir uçurumunun görece az olduğu, kültürel farklar olmakla birlikte, kültürel duvarların henüz inşa edilmediği ve mekânsal olarak ayrışmanın keskin olmadığı bir döneme işaret eder. Oysa 1980 sonrasının neoliberal birikim süreci ile birlikte, devlet ekonomik alanda alt sınıflar aleyhine daha pasif bir role çekilirken, toplumun özellikle alt sınıfları lehine olan toplumsal ilişkilerindeki hakem rolünden de çekilmiştir. Anılan dönemde devletin toplumsal gelirin adilane dağılımındaki mekanizmaları devre dışı bırakılmış, geniş tabanlı sınıflararası ittifakın dağıldığı ve gelir uçurumunun[155] hızla ürkütücü boyutlara ulaştığı bir süreçle birlikte toplum kültürel ve mekânsal olarak ayrışmaya başlamıştır (Işık-Pınarcıoğlu, 2008: 124-125).

---

istenmesi uygulamalarının kaldırılması, 3-Yenileme Eğitimleri için Seviye Belirleme Sınavı (SBS) ile Seviye Yükseltme Sınavı (SYS) sistemi getirileceği, bununla kişinin başarısız ve dolayısı ile işinden olma sorununun ortadan kaldıracağı, kimliklerin otomatikman yenileneceği, 4- Yenileme Eğitim sonrası sağlık raporu istenmesi uygulamasının kaldırılacağı" (www.forum.memurlar.net, 23.02.2009). Söz konusu düzenlemelerin tümü bu alanda çalışan ya da çalışacak olan kişiler açısından mesleği cazip kılmak ve işe giriş sürecindeki bazı maddi engeller ile zaman alan engelleri aşarak kolayca ilerlemelerini sağlamak amacı taşımaktadır. Bu anlamda, bu değişiklikler özel güvenlik alanındaki istihdamın rahatlıkla sağlanabilmesi ve sürdürülebilmesi açısından önemli adımlardır. Söz konusu sunumda belirtilen düzenlemelerden TC kimlik numarası ile gerekli işlemlerin yapılması ve seviye yükseltme sistemi Yönetmelikte 26.09.2009'da yapılan değişiklikler ile uygulamaya konulmuştur.

[155] İstanbul'un gelir dağılımını gösteren 1978, 1984 ve 1994 tarihli veriler söz konusu gelir uçurumunu kanıtlamaktadır. İstanbul'da 1978 yılında gini katsayısı 0.38 iken, 1984 yılında 0.43'e ve nihayet 1994 0.58'e ulaşmıştır. Bu sonuç Türkiye toplumunun daha önce görmediği boyutta bir gelir uçurumuna işaret etmektedir (Işık-Pınarcıoğlu, 2008: 125).

Devletin geniş toplum kesimleri aleyhine üretimden çekilmesi, devletten boşalan bu alanların bir önceki dönemin eski zenginlerine ek olarak dönemin ruhuna uygun biçimde girişimci bir zihniyet ile sürece dahil olan yeni zenginler tarafından doldurulması ile sonuçlanmıştır. Ekonomik düzeyde yaşanan bu köklü değişimin toplumsal ittifak düzeyine yansıması ise 1980 öncesinin burjuvazi-bürokrasi-işçi sınıfına dayalı ittifakının yerini, eski zenginler-yeni zenginler-yeni orta sınıfın[156] ittifakına dayalı yeni bir yapının alması olmuştur. Bu yapının yeni bileşenleri olarak yeni zenginler, devletin özelleştirerek çekildiği alanlarda ya da küreselleşme ile birlikte beliren veya olanakları genişleyen yasal/yasadışı[157] yeni pek çok iş kolunda hızla zenginleşen ve şaşalı yaşam tarzı ile elde ettiği zenginliği sergilemekten geri durmayan bir kesimi oluştururken; yeni orta sınıf üniversite mezunu, büyük kentlerde yaşayan, toplumun geneline göre oldukça yüksek ücret alan, kültürel düzeyde dünya ile bütünleşmiş, çalışma koşulları gereği yurtdışı ile bağlantılı olan, bilgisayar-reklamcılık-emlâk gibi alanlarla, kamu ya da özel kesimde yönetici pozisyonunda

[156] Kagarlitski'nin ifadesi ile yeni orta sınıfın, "enformasyon devrimiyle birlikte ortaya çıktığı söylenebilir. Bu sınıf, enformasyon teknolojilerine erişim sağlamış ve bu teknolojilerin sağladıklarını sonuna kadar kullanma imkânına sahip kişilerden oluşan bir kitle olarak tanımlanabilir. Yeni orta sınıf, daha en başından, küresel bir olgu niteliğiyle belirmiştir. Bu insanların yaşam ve hatta düşünme biçimleri, sadece önceki toplumsal ve kültürel deneyimler tarafından değil, enformasyon teknolojilerinin kendine özgü mantığının etkisiyle de şekillenmiştir. Yeni orta sınıfın, küreselleşme çağının çocuğu olduğu söylenebilir. Bu sınıf, sadece paylaşılan bir yaşam biçiminin ve karakteristik hedeflerin değil, aynı zamanda, uluslarüstü bir ortak kültürün yarattığı uluslararası seviyede birleşip bütünleşir. Açıkça belirtmek gerekirse, bu insanlar yaşanan değişimlerin sonucunda kazanmış ya da en azından kaybetmemiş olanlardır. Nerede yaşarlarsa yaşasınlar, maaşları Batı para birimlerine göre belirlenmektedir. Yaptıkları işler, kendilerini küresel süreçlerin bir parçası olarak hissetmelerine izin verir. Eğitimlidirler, seyahat ederler ve başarılarının bundan kaynaklandığına ikna edilmişlerdir. Yine de, yeni orta sınıf, sadece enformasyon devriminin değil, aynı zamanda sınıf mücadelesinin de ürünüdür" (Kagarlitski, 2006: 7-8). Bu insanlar müdürler, üst düzey büro çalışanları, elektronik ve bilgisayar gibi alanlardaki mühendisler, danışman ya da uzman gibi mesleki uzmanlığı ve entelektüel birikimi olan yüksek ücretli profesyonellerden oluşur.

[157] Örneğin yasadışı yapılaşma ile gündeme gelen Acarkent'in sakinlerinden birisi de ilkokul mezunu ve herhangi bir işi olmayan, müritlerinin verdiği arabaya bindiğini söyleyen İsmail Ağa Cemaati'nin önde gelen isimlerinden Cüppeli Ahmet Hoca'dır (www.tumgazeteler.com, 26.11.2006). İstanbul Bahçeşehir'in resmi güvenliğinden sorumlu olan jandarma karakolunun yetkisinin verdiği bilgiye göre de: **"Burada yaşayan bazıları için jandarmanın varlığı bir güvenlik sorunu olabiliyor. Devlet aleyhine işlenmiş suçlardan takip altında olan 64 kişi burada yaşıyor. Ayrıca bizim tespitlerimize göre burada yaşayanların yaklaşık % 20'si de yasadışı işlerle iştigal ediyor"** (Kurtuluş, 2005a, 105).

bulunan ya da akademisyen-entelektüel gibi kimi vasıflar sergileyen profesyonellerden oluşmaktadır.

İşçi sınıfının ve toplumun farklı kesimlerinden devrimcilerin destek verdiği sınıf mücadelesinin, neoliberal bir renge boyanmış askeri bir rejim altında geriletildiği seksenler boyunca boy veren yeni zenginler ve yeni orta sınıf ile birlikte, toplumsal ve kültürel hayat da yeni birikim ve bölüşüm rejimine paralel bir biçimde onların yaşam tarzı ve özlemleri ile kurulur olmuştur[158]. Bu bağlamda bir önceki dönemin, tüketimin neredeyse ayıp sayıldığı ve alt sınıflar ile üst sınıflar arasında aşılmaz kültürel engellerin bulunmadığı kültürel ikliminden, abartılı bir tüketim kültürü ile paralel yürüyen derinleşen gelir uçurumları ve alt sınıflara karşı yönelen kesin bir dışlayıcı tavır ile karakterize olan bir kültürel iklime geçilmiştir. Kısacası "eskinin utangaç, içine kapalı, zenginliğini göstermekten ürken zenginleri gitmiş, yerine zenginliğini her yolla göstermekten büyük bir keyif alan, kendi gibi olmayanlarla işbirliği yapmayan, toplumun geri kalanına kendi terimlerini dikte eden ve kesinlikle uzlaşmaya yanaşmayan bir kesim gelmiştir" (Işık- Pınarcıoğlu, 2008: 140).

Alt sınıfların kesin bir dille dışlandığı bu yeni kültürel iklimde yaşam ve konut tarzları da bu dışlayıcı anlayış çerçevesinde biçimlenmiştir[159]. Özal döneminin dışa

[158] Burada sözü edilen yeni zenginler ve yeni orta sınıf, yalnız 1980 sonrasının liberal "köşe dönmeci" kültür ikliminde yetişen gençlerden ya da o sürece ayak uyduran bir önceki dönemin küçük girişimcilerinden ibaret değildir. Kagarlitski'nin de yerinde tespiti ile sistem dönüşürken -yalnız Türkiye'de değil elbette tüm dünyada benzer bir süreç yaşanmıştır-, "fikirleri ve modelleri ele geçirmekle kalmadı, başarısızlığa uğrayan devrimcileri başarılı yöneticilere ve hâli vakti yerinde entelektüellere dönüştürerek" (Kagarlitski, 2006: 30) bu yeni orta sınıfın içine dahil etti.

[159] Bu bölümde ağırlıklı olarak yeni zenginlerin ve yeni orta sınıfın konut yönelimi olarak özel güvenlikli siteler incelenmektedir. Ancak aynı durum söz konusu kesimlerin çalışma mekânları (plazalar, fabrika kompleksleri) ve eğlence-alışveriş mekânları için de geçerlidir. Söz konusu mekânlar da özel güvenlik personeli ve ekipmanları ile korunan güvenlik adacıkları olarak belirmektedir.

açık ekonomi koşulları sayesinde gelişen bu yeni zenginler ve yeni orta sınıf, özellikle İstanbul'da yerleşik olanları, "1980'li yıllarda sadece yaşadıkları kentin görkemli geçmişini ve tarihsel güzelliklerini değil, aynı zamanda güncel İstanbul'un keşmekeşini, kalabalıklığını, gürültüsünü ve kirlenmişliğini keşfettiler. Küresel tüketim kültürünün merceğinden bakıldığında, İstanbul'da yaşam kalitesinin ne denli yetersiz olduğu gözler önüne serilmişti. Çevre kirliliği, sadece denizleri, havayı, suyu etkilemekle kalmamış, kentin sosyal ve kültürel iklimine sirayet etmişti. Her tür kirlenmenin had safhaya ulaştığı İstanbul, artık 'yaşanmaz' bir kent olmuştu. Böylece 1980'ler, İstanbul'un üst ve orta sınıflarının, sağlıklı bir yaşam/temiz bir çevre = yeni bir ev özlemiyle şehri terk etmeye başladığı yıllar oldu" (Öncü, 1999). Dolayısıyla yeni zenginler ve yeni orta sınıf "yeni edinilmiş zenginlik seviyelerine koşut bir yaşam tarzı arayışı içinde, kent merkezinden olabildiğince uzaktaki" yeni lüks ve dışa kapalı konut alanlarına yönelmeye başladı (Bali 1999'dan aktaran Perouse-Danış, 2005: 94).

Kapalı cemaatler, refah adacıkları, güvenlik adacıkları, kapalı yerleşmeler (gated communities), kapalı adacıklar, korunaklı yerleşmeler ya da güvenlikli siteler gibi kimi adlar ile anılan bu yeni konutlar, 1980'lerden itibaren hızla ABD'de yayılmıştır (Kurtuluş, 2005b: 161; Perouse-Danış, 2005: 92; Blakely-Snyder, 1997'den aktaran Alver, 2007: 107). Türkiye'de ise 1980'lerden itibaren yeni sınıfların kenti terk etme yönelimi ile birlikte başlayan güvenlikli site yapılaşmaları asıl olarak 1990'larda patlama yapmıştır (Öncü, 1999; Kurtuluş, 2005b: 165; Perouse-Danış, 2005: 92). Ağustos 2005 sonu itibariyle ise söz konusu yapıların sayısı İstanbul Metropoliten alanında 650'ye ulaşırken, bu yerleşimlerde 100.000'in altında bir nüfusun yaşadığı

hesap edilmektedir (Perouse-Danış, 2005: 93). Yeni ekonomi politikaları ile bütünleşen yeni sınıfların yerleştiği bu güvenlikli siteler (alt kentler) iki farklı biçimde gelişmiştir. İlki, kentin merkezinde büyük sermaye yatırımları ile kentsel dönüşüm projeleri çerçevesinde soylulaştırılan eski bina ve komplekslerden oluşurken, diğeri metropoliten alanların çeperlerinde yine büyük sermaye yatırımları ile geliştirilen, dışarıya duvarlarla kapalı, lüks konutlar ve yüksek maliyetli çevre düzenine sahip kapalı yerleşimlerdir (Kurtuluş, 2005a, 80-81).

Gerek kent içinde gerekse kentin çeperlerinde kurulan söz konusu yerleşmeler, "kentsel alandan özelleştirilmiş arazide, kamuya kapalı ve yönetsel açıdan özerk öbekler olarak dikkati çekerken" (Kurtuluş, 2005b: 162), hemen hepsinde "kentteki mevcut yaşamdan farklı bir hayat tarzı oluşturma, kentin olumsuzluklarından arınmış, korunaklı mekânlar yaratma çabası ön plandadır. Bu projelerin hepsi, hem oralarda yaşayan toplumsal gruplar itibariyle hem de fiziksel olarak dışarıdan yalıtılmış, içe kapalı dünyalardır. Bu fiziksel yalıtım, sitelerin etrafına tel örgüler ya da sitelerin etrafına dışarıyla ilişkiyi tümüyle koparan duvarlar örülmesi noktasına varmıştır. Kimi durumlarda sitelerin yalıtımı için kalın duvarlar yetmemiş, site girişlerinin özel güvenlik sistemleri ve kameraları yoluyla sıkı sıkıya denetlenmesi yoluna gidilmiştir" (Işık- Pınarcıoğlu, 2008: 147). Söz konusu özellikleri sergileyen güvenlikli sitelerin en bilinenlerinden olan Kemer Country'nin internet sitesindeki tanıtım bilgileri, bu yeni tür yapılaşmanın özelliklerini gözlemlemek açısından en iyi örneklerden birini oluşturmaktadır. İnternet sitesine göre Kemer Country'de yaşam şöyledir:

> "Doğası, yaşam konsepti, ve dünya standartlarındaki imkânları ile Kemer Country, sadece yaşamak için ideal bir yer olmaktan öte, mutlu ve hayat dolu bir yaşam için de eşsiz bir vahadır. Kemer Country sakinlerinin gelişimine ve hayattan keyif almasına olanak sağlayan bir yaşam kampüsü niteliğindeki Kemer Golf & Country Club, dostluğu, sporu, öğrenmeyi ve eğlenmeyi motive eden eşsiz bir dünya sunar. Evler ile en fazla beş dakikalık yürüyüş mesafesinde bulunan, arabalardan çok insanlar için tasarlanmış olan küçük sokakların ve yeşil alanların bir araya geldiği Kemer Country'nin merkezi; cafeleri, restoranları, dükkânları ve spor tesisleri ile hayat doludur. Çağdaş değerlere sahip çok yönlü kulüp ortamında Kemer Country sakinleri dostlarla paylaşmanın, birlikte öğrenmenin ve yaratmanın keyfini yaşar, yıllar sürecek yakınlıkların temellerini atarlar. Mimar Sinan'ın kemerleri ve Belgrad Ormanları ile çevrelenen bu özel dünyada Kemer Country'liler, yeni fırsatlar ve çocuklarının yeteneklerini keşfederek büyümelerini sağlayan çağdaş olanaklar ile hayatlarına yeni değerler katarlar. Kemer Country'de çocuklar, güven sağlık ve enerji veren masal tadında bir hayat yaşar ve aile değerlerini öğrenerek parlak bir geleceğin temellerini atabilecekleri seçkin bir çevrede nefes alırlar. Kemer Country, yemyeşil bir doğayla çevrelenen kusursuz bir vahada her gün kendimizi yenileyebilmemiz için eşsiz imkânlar sunmaktadır" (www.kemercountry.com.tr).

Sürekli olarak dışarıda var olan hayattan farklı bir hayat vurgusu yapan ("eşsiz bir vaha"), bu anlamda içeride yaşayanların mutluluğunu, refahını, zevkliliğini, ayrıcalığını, prestijini vurgulayan tanıtımdan da görüldüğü üzere güvenlikli siteler, daima dışarısı ile olan farklılıklarına ve onun kötü olarak tanımlanan özelliklerinden (kalabalık, gürültü, fakirlik, cahillik vb.) yalıtılmışlıklarına vurgu yapmaktadır[160].

[160] Söz konusu ayrıcalıklar şöyle ifade edilmektedir: İstanbul Alkent 2000 Sitesi "Alkent 2000'de yaşamak bir ayrıcalık, ayrı bir hayat felsefesidir… 365 gün tatildeymiş gibi yaşayabilirsiniz"; Ardıçlı Evler "Yeni bir ev değil, yeni bir yaşam felsefesi ile üretilen projemiz İstanbul'un gürültüsünden ve karmaşasından uzak…"; Doğal Yaşam Durusu Park Evleri "Düşlerimizdeki yaşama nasıl gideriz diye düşünmeyin. Bırakın biz sizi götürelim… Gözünüz çirkinlikler, abuk sabuk binalar, bakımsız ve çirkin yapılar, yollar görmesin; kulağınız trafik gürültüsü, korna sesi ve hoparlörden bangır bangır yayılan 'domates, patlıcaaan!' feryatları duymasın. Beş duyumuzun hepsi, farkında olmasak da işkence altında. Eğer, bu işkenceden kurtulmak 'doğru olan' ise, öyleyse çözüm de 'doğal olanda'dır" (Işık-Pınarcıoğlu, 2008: 149).

Söz konusu farklılık ise kendisini fiziksel (duvarlar, içi su dolu hendekler, yüksek kapılar, güvenlik kamaraları ve görevlileri), kültürel (Kemer Golf & Country Club, caz ve klasik müzik konserleri vb.) toplumsal (gelir düzeyi) farklılıklar ve sunulan hizmetler ile alt yapıdaki farklılıklar boyutunda göstermektedir (Perouse-Danış, 2005: 106-116). Bu anlamda güvenlikli siteler öncelikle dışarının iddia edilen güvenliksiz yaşantısına karşın güvenlikli bir yaşam sunduğu için değil, yeni zenginlere ve yeni orta sınıfa ekonomik ve toplumsal konumlarına uygun olarak dışarıda yaşanan hayattan farklı ve ayrıcalıklı bir yaşam tarzı sunduğu için tercih edilmektedir. Bu tür yerleşimlerde yapılan araştırmalar da bu tespiti doğrulamaktadır. Örneğin İstanbul Bahçeşehir'de yapılan bir araştırmaya göre, çevresel koşullar birincil tercih nedeni iken güvenlik ancak üçüncü sırada kendisine yer bulabilmiştir (Kurtuluş, 2005a: 105); yine Konya'daki bir güvenlikli sitede yapılan bir başka araştırmaya göre sitelerin seçilmesinde öncelikle belli bir çevrenin varlığı temel belirleyen olmuştur (Alver, 2007: 171). Yukarıda yer verilen Kemer Country tanıtımında da görüldüğü üzere yaşam tarzı ve ayrıcalıklı bir hayatın tüm bileşenleri sıralandıktan sonra, ancak son cümlede güvenliğe yer verilebilmiştir. Sonuç olarak, güvenlikli siteler öncelikle istenilen yaşam tarzını ve olanaklarını sunduğu için sakinleri tarafından tercih edilmektedir.

1980 sonrasında beliren yeni zenginler ve yeni orta sınıf toplumsal ve ekonomik olarak toplumun genelinden farklılaştıkça, mekânsal olarak da toplumdan ayrışma yoluna gitmiştir. Güvenlik ise, toplumu dışlama, ondan ayrışma temeline dayanan bu yeni yaşam alanlarının dışarı ile olan sınırlarını tayin eden, bu anlamda onu dışarıdan yalıtan sınır olmuştur. Bu anlamda güvenlik, dışarıdan gelen ya da gelecek olan

yoğun bir suç saldırısına karşın canı ve malı korumaktan çok, dışarıdaki küçümsenen ve görülmek, temas edilmek istenmeyen yaşamı ve insanları kendilerinden uzak tutmanın aracı olarak belirmiştir[161]. Güvenlik, toplumsal/kamusal olandan kopan ve bireysel/cemaatsel bir yaşam tarzı yaratan yeni sınıfların içerideki yaşam tarzını koruyan bir kalkan olmuştur. Bu anlamda özelleşen yaşamların güvenliği de kamusal olandan ayrışmış, farklılaşmış, özelleşmiştir. Dolayısıyla alt sınıflar nezdinde yarattığı istihdam olanakları ile rıza üreten özel güvenlik, üst ve orta sınıflar[162] nezdinde de ayrıcalıklı bir yaşamın güvencesi olarak rıza üretmiştir.

Sonuç olarak, özel güvenlik yeni dönemde giderek zenginleşen, zenginleştikçe de yüksek duvarlı ve özel güvenlikli sitelerine ya da iş mekânı olarak plazalarına kapanan azınlığa, giderek yoksullaştırılan ve yoksullaştırıldıkça da suçluluk ile itham edilen çoğunluk karşısında ekonomik ve toplumsal düzeyde sağladığı ayrıcalığa ek olarak, devletin sağladığı emniyet hizmetlerine ilaveten ikinci bir koruma kalkanı, toplumun geri kalanına[163] ve yeri geldiğinde devletin güvenlik güçlerine karşı da

[161] Güvenlikli sitelerin tanıtımlarında güvenliğe dair yer alan bilgiler şöyledir: Kemer Country tanıtımına göre: "Güvenlik: Kemer Country'nin kendi güvenlik önlemleri, bölgenin küçük bir köy değeri taşıması ve askeri tesislere yakınlık, Kemer Country'yi yaşayan aileler için çok güvenli bir yer yapar" (www.kemercountry.com.tr, erişim: 30.11.2009). Alkent İstanbul 2000'in broşürüne göre "Alkentte eviniz kale gibi korunur. Güvenlik konusu da standartların üzerinde. Özel olarak eğitilmiş bir ekip, sizi ve evinizi 24 saat korur". Kemer-Park Evleri, Güvenmek Huzur Verir sloganını kullanırken, broşüründe şu ifadelere yer vermektedir: "Kendinizi güvende hissetmeniz için Kemer Park çepeçevre güvenlik duvarlarıyla çevrildi. Güvenlik kameraları ve özel güvenlik personeli ile 24 saat boyunca site çevresinin, otoparkların ve sosyal alanların gözetim altında tutulabilmesi için gerekli altyapı oluşturuldu… Yani sizi sadece istediğiniz kişiler ziyaret edebilecek, başkası değil". Daima güvendesiniz sloganını kullanan Şelâle Konakları da "Siz ve sevdikleriniz için, üst seviyede güvenlik sistemi ile donatılmış siteniz 7 gün 24 saat koruma altında" ifadesini kullanmaktadır (Alver, 2007: 130-131). Görüldüğü gibi tümünde alınan güvenlik tedbirleri kale, duvar, istemediklerinize kapalılık gibi kavramlar ile dışlayıcı bir gündelik yaşamın aygıtları olarak anılmışlardır.

[162] Her iki sınıfın özel güvenliği iş edinen bireyleri açısından sağladığı sermaye birikimi olanaklarına ek olarak.

[163] Toplumun geri kalan fakir-orta hâlli çoğunluğu karşısında yeni zenginlerin edineceği bu ayrıcalıklı korunma hâlini eski emniyet müdürü ve İçişleri Bakanı Saadettin Tantan, Mehmet Ağar'ın 2005 yılında ileri sürdüğü özel bekçilik tartışması üzerinden şöyle ifade etmiştir: "Temel kamu hizmeti hiçbir zaman özelleştirilemez. Bugün kapkaç revaçtaysa yarın başka bir suç ortaya çıkabilir. Toplum

"silahlı bir üstünlük"[164] sağlamıştır[165]. Bu anlamda, devletin onayı ve koruması altında yükselen özel güvenliğin, yeni dönemin yeni zenginleri açısından rıza üretmesi kadar doğal bir gelişme olamazdı.

6. Sermaye Birikim Alanı ve Sermaye Transferi Yöntemi Olarak Özel Güvenlik

1977-79 krizinin arından Türkiye, dünya kapitalist merkezleri ile yakın bir dönemsellik sergileyerek (Batı'da 1973'ten itibaren) 1980 yılından itibaren neoliberal birikim stratejisini ve ona uygun düşen devlet biçimini uygulamaya koymuştur. Bu çerçevede yapılanlar genel olarak, devlet müdahalesinden arındırılmış serbest piyasa, finansallaşma, deregülasyon (kuralsızlaştırma)[166], dışa açılma, özelleştirmeler ile devletin üretici olarak ekonomiden çekilmesi, buna karşın özel girişimi teşvik, mal-hizmet ve sermaye hareketlerinin serbestleşmesi, döviz kuru ve

---

bilinçlendirilmeden insanların tepesine özel güvenlik dikemezsiniz. Kaldı ki fakir kesim ne yapacak?" (www.sabah.com.tr, 21.01.2005).

[164] Umur Talû, 2005 tarihli "Özel Güvenlik Kamusal Tehlike" başlığını taşıyan yazısında, özel güvenliği "toplumdaki varlıklı ve güçlülerin, sadece suçlulara karşı değil, sıradan insanlara karşı da silahlı üstünlük sağlaması" olarak ifade etmektedir (Talû, 2005).

[165] İstanbul Bahçeşehir'in resmi güvenliğinden sorumlu olan jandarma karakolunun yetkilisinin verdiği bilgiye göre: **"Burada yaşayan bazıları için jandarmanın varlığı bir güvenlik sorunu olabiliyor. Devlet aleyhine işlenmiş suçlardan takip altında olan 64 kişi burada yaşıyor. Ayrıca bizim tespitlerimize göre burada yaşayanların yaklaşık % 20'si de yasadışı işlerle iştigal ediyor"** (Kurtuluş, 2005a, 105). Usulsüz yapılaşma nedeniyle uzun yıllardır yıkım süreci yargıda olan Acaristanbul'da da benzer bir durum söz konusu olmuştur. Yasadışı yapılaşmayı tespit etmek üzere Acaristanbul'a giden orman bölge müdürü ve görevlileri Acarlar'ın özel güvenlik görevlileri tarafından içeri alınmamışlardır. Zamanın Orman Bakanı Osman Pepe'nin ifadesi ile durum şöyle gelişmiştir: "Bölge müdürümüz, muhafaza memurlarıyla geçen yıl kapılarına gitti. İçeri alınmadılar. 'Nasıl giremezsiniz' dedim. 'Efendim, adamlar silahlılar. Korktuk' dediler. Kaymakamlığa şikâyet edildi" (www.hurriyet.com.tr, 25.11.2006; www.milliyet.com.tr, 28.11.2006).

[166] Türkçe'ye kuralsızlaştırma, serbestleştirme olarak çevrilen deregülasyon, yasama ya da yürütme organına ait bir düzenlemeyi ifade eder. Ancak OECD dilinde deregülasyon tıpkı kavram çifti olarak kullanılan regülasyon (belirli bir amaç güden düzenleme) gibi özel bir ad hâline gelmiştir. Deregülasyon düzenlemesi, bir alanda devletin yetkilerini ortadan kaldıran düzenlemeye verilen özel addır. Örneğin PTT hizmeti devletin tekelindedir, bu alanda özel sektör iş yapamaz. Bir yasa çıkarılır ve PTT işlevinin özel sektör tarafından da yapılabileceği hükme bağlanır. İşte bu düzenleme, alanı devlet tekelinden çıkararak serbestleştirdiği için deregülasyondur (Güler, 2005c: 36).

faiz hadlerinin serbestleşmesi gibi uygulamalar ile devletin sermaye lehine ekonomideki düzenleyici işlevlerinin arttırılmasıdır. Söz konusu uygulamalar ise Harvey'in "el koyarak birikim" (Harvey, 2004), Bauman'ın ise "yeni mülksüzleştirilme: bu kez devletinki" biçiminde ifade ettiği (Bauman, 1999a) sürece işaret eder.

Harvey'e göre "neoliberal akımın amentüsü özelleştirme ve piyasa liberalizasyonu olduğu için, 'ortak mülkiyet nesnelerinin çevrelenmesi' devlet politikalarının başlıca amacıydı". Bu amaçlar çerçevesinde "devletin elindeki varlıklar ya da ortak mülkiyete konu değerler piyasaya sürüldü, böylece aşırı birikmiş sermaye bu varlıklara yatırım yapabilecek, bunları yenileyebilecek ve bunlar üzerinden spekülatif etkinliklerde bulunabilecekti. Yeni kârlı alanlar açılmıştı ve en azından bir süreliğine aşırı birikim sorunu çözülmüş görünüyordu. Bir kez harekete geçtikten sonra bu akım, hem yurtiçinde hem de yurtdışında özelleştirme yapılabilecek başka alanlar aramaya başladı" (Harvey, 2004: 131). Bu anlamda Türkiye'de neoliberal sermaye birikiminin ilk aşaması Harvey'in tespiti ile el koyarak birikim çerçevesinde, kamu hizmeti gören kurumların özelleştirilmesinden (Sümerbank, SEKA, Tekel, Pektim, Tüpraş vb.) kamu hizmetlerinin özelleştirilmesine (su, telefon, elektrik vb.), ortak mülkiyet haklarının özele geçmesinden (sağlık ve emeklilik güvenceleri vb.) devlete ait yetkilerin özele devrine (belediye meclislerine ait olan ekmek fiyatını belirleme yetkisinin Fırıncılar Odasına devredilmesi vb.[167]) kadar geniş bir yelpazeye yayılarak uygulamaya konulmuştur. Dolayısıyla devletin küçültülmesi ve sözde asli görevlerine dönmesi için yürütülen kampanya ile, devlet 'sosyal' yönleri ile yatırım

[167] Güler, 2005c: 37.

alanından hem uygulayıcı hem de düzenleyici olarak uzaklaştırılmış[168], ardından sıra devletin 'asli görevi' olarak bilinen alanlara gelmiştir. İşte güvenliğin özelleştirilmesi süreci böylesi bir döneme denk düşer. Bu anlamda Neocleous, güvenlik alanının özelleştirilmesini neoliberalizm ile bağlantılı olarak değerlendirir ve bu bağlamda özel güvenliği sermaye birikiminin sağlandığı en yeni alanlardan birisi olarak tespit eder (Neocleous, 2007).

Neoliberal birikim stratejisi ile birlikte yürüyen güvenliğin özelleştirilmesi olgusu, Türkiye'de de dünyadaki pek çok ülkede olduğu gibi daha çok iç güvenlik alanında ve kamu güvenliğine paralel olarak yeni alanların 'güvenliğe' açılması ile ilerlemiştir. Bu anlamda Boratav'ın "uluslararası finans kapitalin egemenliğine sancılı geçiş" olarak ifade ettiği 1989-2002 yıllarını kapsayan dönemde Türkiye'nin yaşadığı dönüşüm önem taşımaktadır. Söz konusu dönem, tarım ve kamu sektörleri gerilerken, sanayi-finans-turizm-eğlence gibi sektörlerin geliştiği bir dönemdir. Ekonomide yaşanan dönüşüme bağlı olarak yaşanan hızlı kentleşme de süreci tetiklemiş ve 1990'lardan itibaren özellikle büyük şehirlerde üst ve orta sınıflar için gündelik hayat, alışveriş merkezleri, büyük iş merkezleri, büyük korunaklı ve dışarıya kapalı siteler (gated communities), havaalanları, özel üniversite kampüsleri, eğlence parkları gibi yeni pek çok kitlesel özel mülkiyet ile çevrelenmeye ve bunlar içerisinde yaşanmaya başlamıştır. Dolayısıyla kitlesel özel mülkiyetin çoğalması ile birlikte "kamusal yaşamdan daha çok özel alana doğru" bir yön değişimi başlamış ve bunun sonucunda "sadece bunların yarı kamusal statü ve kullanımları değil, bu alanların güvenliği de kamusal kullanımın kısıtlanması ve kâr maksimizasyonu

[168] Bu konuda ayrıntılı bir inceleme için bkz. Kerman, (2006) "Türkiye'de Devletin Küçültülmesi Sorunu".

amacıyla özel güvenlik şirketleri tarafından sağlanır" olmuştur (Shearing-Stenning, 1981: 228, 240).

Bu anlamda Türkiye'de özel güvenlik şirketlerinin gelişimi de söz konusu ekonomik ve toplumsal değişimlerle paralellik sergileyerek 1980'lerin sonlarına denk düşer. 1990'lı yıllar ise özel güvenliğin hem 2495 sayılı Yasa'nın kapsamını genişleten değişiklikler ile genişleyen bir yasal özel güvenlik alanı hem de özel güvenlik şirketlerinin sayısında yaşanan artış ile genişleyen bir yasadışı özel güvenlik alanı olarak iki başlı bir yapı içerisinde gelişimini sürdürdüğü bir dönem olmuştur. 2000'li yıllar bu anlamda dönüm noktasıdır. Çünkü 2000'lerin ilk yılları özel güvenlik şirketlerine yasal statü kazandırmak ve dolayısıyla şirketler için 'iş' imkânlarını çeşitlendirmek ve genişletmek için yasada değişiklik yapılması girişimlerine sahne olmuştur. 2004 yılında yasanın çıkarılması ile de 1990'lar boyunca devam eden iki başlı süreç özel güvenlik şirketleri lehine bozulmuştur. 2004 yılında yasanın çıkarılması ile birlikte, özel güvenlik alanı güvenlik şirketlerince ele geçirilirken, özel güvenliğin kapsadığı alanlarda yaşanan artış ile birlikte de özel güvenlik neoliberal dönemin en son gözde sermaye birikim alanlarından birisi hâline gelmiştir. Özel güvenliğin ekonomik olarak ulaştığı boyutlara ilişkin olarak, devlet kurumlarında herhangi bir kayıt bulunmamaktadır (EGM Özel Güvenlik Daire Başkanlığı, 07.07.2008; Maliye Bakanlığı Kadrolar Dairesi Başkanlığı, 02.04.2009). Aynı şekilde özel güvenlik şirketlerinin tek bir üst birliğe[169] bağlı olmamaları

[169] Özel güvenlik sektöründe gerek şirket düzeyinde gerekse özel güvenlik personeli düzeyinde pek çok dernek vardır. Bazıları şunlardır: Güvenlik Servisleri Organizasyon Birliği Derneği (GÜSOD), Tüm Özel Güvenlikçiler Derneği (TÖGÜD), Özel Güvenlik Sektörü İşadamları Derneği (ÖGSİAD), Özel Güvenlik Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği (ÖZGÜVDER), özel güvenlik şirketleri dayanışma derneği (ÖZGÜDER). Tüm Özel Güvenlik Dernekleri Federasyonu (TÖGF) ise üst birlik olarak kurulmuş olmakla birlikte, tüm sektör birliklerini kapsamamaktadır.

nedeniyle özel güvenlik alanından da bu konuya ilişkin olarak kesin ya da yaklaşık bir kurumsal bilgiye ulaşmak mümkün olamamaktadır. Bu nedenle özel güvenlik alanının ulaştığı ekonomik boyutları saptamak açısından alanın içinde önemli görevler üstlenen kişilerin zaman içerisinde haberlere yansıyan beyanlarından hareket etmek gerekecektir. Örneğin 25.10.2004 tarihinde GÜSOD Başkanı İskender Targaç bir haberde pazarın büyüklüğünün 1 milyar euro (=1.27 milyar dolar[170]) olduğunu belirtirken (Sezen-Uğur, 2004); 28.08.2005 tarihinde GÜSOD Başkanı Altan Tutkun sektörün büyüklüğünün 1.2 milyar euro (=1.47 milyar dolar) olduğunu belirtmekte (Ülker, 2005); 21.05.2006 tarihinde GÜSOD eski Genel Sekreteri ve Özel Güvenlik Dergisi'nin sahibi Kadir Çalış sektörün pazar payının 2.5 milyar dolar olduğunu belirtmektedir (Aydın, 2006). COESS'in 2007 yılı verileri ile de Türkiye özel güvenlik sektörünün büyüklüğü 2 milyar euro (=2.9 milyar dolar) büyüklüğündedir (COESS, 2008). Dolayısıyla 2007 itibariyle 3 milyar dolar gibi bir büyüklüğe ulaşan sektörün, 2007 yılı Türkiye Bütçesi'nin 140 milyar dolar olduğu dikkate alındığında[171], son dönemlerin en önemli sermaye birikim alanlarından birisi olduğu görülecektir.

Yıllık 3 milyar dolar gibi bir büyüklüğe ulaşan özel güvenlik son dönemlerin en önemli sermaye birikim alanlarından biri olmasının yanı sıra başka bir özelliğe daha sahiptir. Özel güvenlik aynı zamanda kamudan özele bir sermaye transferi yöntemi olarak da önemli bir işlev görmeye başlamıştır. Henüz özel güvenlik şirketlerinin yasal olmadığı dönemde bazı kamu kurumları tarafından başlatılan, özel güvenlik

[170] Dolar karşılıkları, ilgili tarih itibariyle euro-dolar paritesi üzerinden Merkez Bankası verilerinden Evren Haspolat tarafından hesaplanmıştır (www.tcmb.gov.tr, 23.11.2009).
[171] 2007 Bütçe büyüklüğü 204.9 milyar YTL'dir (www.radikal.com.tr, 23.11.2009). Söz konusu tarih itibariyle bütçenin dolar karşılığı Merkez Bankası verilerinden Evren Haspolat tarafından hesaplanmıştır (www.tcmb.gov.tr, 23.11.2009).

hizmeti satın alma uygulaması, 2004 yılında yasanın çıkarılması ile daha da yoğunlaşmıştır. Ancak özel güvenlik alanında devletten özele doğru gerçekleşen sermaye transferinin 2009 yılı öncesinde tam olarak saptanabilmesi mümkün değildir. Çünkü 2009 öncesinde kamu kurumlarının yapmış oldukları özel güvenlik hizmet alımları, kurumların bütçelerinde özel bir muhasebe kalemi altında tutulmamıştır. Kamu kurumlarının özel güvenlik giderlerinin 2009 yılından itibaren '03.1.4 Kurumsal Güvenlik Hizmetleri' fonksiyonel kodunda ve '03.5.1.09 Özel Güvenlik Hizmeti Alım Giderleri' ekonomik kodunda gösterilmesi uygulaması başlamıştır. Bu anlamda özel güvenlik alanında kamudan özele doğru gerçekleşen sermaye transferi 2009 yılından itibaren kesin olarak izlenebilmektedir. Tablo-12'deki veriler 2006[172] yılından itibaren kamu kurumlarının özel güvenlik bütçelerini ve harcama tutarlarını göstermektedir. Bu çerçevede genel bütçeli ve özel bütçeli kurumlar ile Bağımsız Düzenleyici ve Denetleyici Kurumlar'ın (DDK) özel güvenlik harcamaları toplamının, 2006 yılından sonra sürekli olarak özel güvenlik için ayrılan bütçeleri aştığı görülmektedir. 2009 verileri ile de kamudan özele aktarılan sermaye miktarı (sosyal güvenlik kurumları ve mahâlli idareler hariç olmak kaydıyla), toplam olarak 168.941.000 TL'dir (Tablo-12). 2009 yılı Türkiye Bütçesi'nin 262.100.000.000 TL (Kemal Unakıtan, Bütçe Sunuş Konuşması, 2008) olduğu dikkate alındığında, ülke bütçesinin 1550'de 1'inin devlet tarafından özel güvenlik sektörüne aktarıldığı görülmektedir. Tablo-13'teki veriler ise kamu kurumlarının 2005 yılından itibaren özel güvenlik hizmeti satın almak üzere açtıkları ihale sayısını göstermektedir. 2005 yılında 567 olan ihale sayısı 2009 yılında 2085'e yükselmiştir. Söz konusu gelişmelere ek olarak, 5188 sayılı Yasa'nın çıkarılmasının ardından

[172] 2006-2008 verileri kurumların özel güvenlik gideri olarak belirttikleri kalemler üzerinden hesaplanmıştır.

kamu kurumları bünyesindeki kadrolu özel güvenlik görevlilerinin sayısında yaşanan azalma ve giderek artan sayıda kamu kurumunun özel güvenlik hizmeti satın almaya yönelmesi gerçeği, sözü edilen sürecin artarak devam edeceğini göstermektedir.

Tablo-12: Yıllar İtibariyle Kamu Kurumlarının Özel Güvenlik Hizmet Alımına İlişkin Ödenek ve Harcama Verileri[173]

İDARELER	2006		2007		2008		2009	
	KBÖ	HARCAMA	KBÖ	HARCAMA	KBÖ	HARCAMA	KBÖ	HARCAMA
Genel Bütçe Kaps. Kamu İd.	6.200.000	3.056.820	15.984.300	14.069.769	30.795.300	33.338.558	46.264.050	51.727.000
Özel Bütçeli İdareler	16.117.600	11.884.414	49.679.448	63.230.986	64.239.881	85.730.543	96.431.600	110.873.000
DDK'lar	60.000	44.181	50.000	1.250	50.000	0	2.200.000	6.341.000
TOPLAM	**22.377.600**	**14.985.415**	**65.713.748**	**77.302.004**	**95.085.181**	**119.069.101**	**144.895.650**	**168.941.000**

Tablo-13:Yıllar İtibariyle Kamu Kurumlarının Açtığı Özel Güvenlik Hizmet Satın Alımı İhaleleri[174]

Kamu Kurumları	2005	2006	2007	2008	2009
Yükseköğretim Kurumları	27	50	88	139	160
Başbakanlık	77	91	211	228	238
Belediyeler	87	136	173	215	288
Çevre ve Orman Bakanlığı	-	48	56	49	53

[173] Maliye Bakanlığı Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü Kadrolar Dairesi Tarafından 18.05.2009 Tarihli Bilgi Edinme Başvurusu'na Verilen 22.05.2009 Tarihli Yanıt'tan edinilen bilgileri içermektedir. Söz konusu bilgi edinme başvurusu yanıtları, 2009 yılı için Mayıs 2009 itibariyle harcama tutarını içermekte idi. Haziran-Aralık 2009 hesaplamaları:
http://www.muhasebat.gov.tr/mbulten/T12-4-13.xls, erişim: 20.01.2010;
http://www.muhasebat.gov.tr/mbulten/T12-2-13.xls, erişim: 20.01.2010;
http://www.muhasebat.gov.tr/mbulten/T12-3-13.xls, erişim: 20.01.2010 verilerinden elde edilen bilgilerden Evren Haspolat tarafından yapılmıştır. Ve hesaplamalarda kurumların özel güvenlik hizmet alımına ilişkin maliyetlerini doğru şekilde sınıflandırdıkları varsayılmıştır.

[174] Veriler özel güvenlik hizmeti için kamu kurumları tarafından yıl bazında açılan ihale sayılarını göstermektedir. Söz konusu ihaleler yıllara yayılabildiği gibi, bazı ilânlar sonucunda sözleşme imzalanmış, bazılarında ise imzalanmamıştır. Kamu İhale Kurumu'nun internet sitesi bir seferde 500'ün üzerindeki verileri göstermediği için sözleşmelerin ne kadarının imzalandığı kesin olarak saptanamamıştır. Bu nedenle internet üzerinden kesin bir sonuç elde etmek mümkün olmamıştır. Yine aynı şekilde kuruma yapılan bilgi edinme başvuruları da ayrıntılı dökümün çıkarılamayacağı gerekçesi ileri sürülerek geri çevrilmiştir. Ancak internet üzerinden yapılan incelemede, çıkılan ihalelerin % 90 civarında sözleşmeye dönüştürüldüğü görülmektedir. Veriler, Kamu Kurumlarının Özel Güvenlik Hizmet Alımlarına İlişkin İhale Bilgilerinden alınmıştır. Kamu İhale Kurumu İhale Sorgulama-Vatandaş Girişi, www.vatandas.ihale.gov.tr, erişim: 01.01.2010.

DDK	9	24	6	6	5
Sağlık Bakanlığı	266	479	689	660	631
Milli Eğitim Bakanlığı	2	7	22	24	33
KİT'ler	20	82	107	105	170
TBMM	-	-	-	2	1
Ulaştırma Bakanlığı	1	2	5	14	18
Bayındırlık ve İskân Bakanlığı	4	6	7	1	4
Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı	11	52	96	153	151
Danıştay	-	2	1	1	1
Dışişleri	2	4	3	1	2
Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı	1	1	6	3	7
İçişleri Bakanlığı	4	6	6	3	15
Kültür ve Turizm Bakanlığı	10	22	33	59	84
İl Özal İdareleri	2	5	17	28	45
Mahâlli İdare Birlikler	-	1	2	1	6
Maliye Bakanlığı	-	2	2	6	7
Milli Savunma Bakanlığı	13	6	6	1	2
Özel Bütçeli Kurumlar	21	39	37	82	74
Sanayi ve Ticaret Bakanlığı	-	-	-	1	-
Sayıştay	2	1	1	1	-
Tarım ve Köyişleri Bakanlığı	8	87	64	45	90
Toplam	567	1113	1638	1828	2085

Sonuç olarak özel güvenlik, 2001 yılında krize giren neoliberal sermaye birikim rejiminin sürekliliğinin sağlanması adına yeni ve kârlı bir sermaye birikim alanı yaratmıştır.

7. Güvenliğin Taşeronlaştırılması: Neoliberalizmin Yeni İstihdam Biçimleri Bağlamında Özel Güvenlik

Neoliberal birikim rejiminin dayandığı esnek (post-Fordist) üretim biçimi, Fordist (katı) üretim biçiminin -özellikle altın çağ olarak bilinen 1945-75 döneminde- hâkim istihdam modeli olarak uygulanan standart istihdamın yerini, yeni istihdam biçimlerinin almasına neden olmuştur. 1945-75 döneminin hâkim istihdam biçimi olan standart istihdam, genellikle çalışanın bir işverene bağlı olarak tam süreli çalıştığı ve yasal güvencelerden yararlandığı bir ilişkiyi ifade eder. Ve dönem

bağlamında çalışanlar, işverenler ve devletin üçlü uzlaşmasına denk düşer. Söz konusu istihdam biçimi, 1970'li yılların ortalarından itibaren Fordist üretim biçiminin içine girdiği krize bağlı olarak üretim biçimi ve devlet yapısında yaşanan dönüşüme paralel bir dönüşüm geçirmiş ve çeşitlenmiştir. Neoliberal birikim stratejisine uygun olarak gelişen bu yeni istihdam biçimleri, yüksek düzeyde güvencesizlik, istikrarsızlık, belirsizlik ve değişkenlik gibi özellikler sergilerken, kısmi süreli çalışma, geçici çalışma, belirli süreli çalışma, mevsimlik çalışma ve kendi hesabına çalışma gibi farklı biçimler almış ve genel olarak "eğreti istihdam" olarak adlandırılmıştır (Temiz, 2004: 55-63).

Eğreti istihdam olarak adlandırılan neoliberalizmin bu yeni istihdam biçimleri, temel olarak üretimin, dolayısıyla işgücünün esnekliği anlayışı üzerinde yükselir. Atkinson emeğin esnekliğini dört başlıkta inceler: işlevsel esneklik, sayısal esneklik, çalışma zamanı esnekliği ve ücret esnekliği (Atkinson'dan aktaran Belek, 1999: 81). OECD ise emek gücü piyasasının esnekleştirilme biçimlerini, işletme içi esnekleştirmelere, işin bir kısmının taşeron sözleşmesi yoluyla işletme dışına taşınarak gerçekleştirilmesi anlamına gelen taşeronlaştırmayı (dışsallaştırma) da ekleyerek beşli bir sınıflandırma ile açıklar (Temiz, 2004: 63-64). Tümü düşük ücret, uzun çalışma saatleri, zayıf sendikal haklar, toplu pazarlığın kaldırılması, düşük sosyal haklar gibi olumsuz ekonomik ve sosyal şartlar içeren, bu nedenle istihdamı her açıdan güvencesizleştiren bu yeni istihdam biçimleri içerisinde en güvencesizi ise taşeronlaştırmadır. Çünkü içlerinde emek sömürüsüne en açık olan yöntemdir.

Güvenliğin taşeronlaştırılması olarak ifade edebileceğimiz süreç ise, özel güvenlik öncesinde genel kolluk olan polis ve jandarma ya da resmi özel kolluk güçlerince gerçekleştirilen kimi kamusal güvenlik hizmetlerinin özel sektöre aktarılması sürecidir. Bu anlamda güvenliğin özelleştirilmesi/ticarileştirilmesinde söz konusu olan sadece daha önce güvenliğe konu olmayan alanların özel güvenliğe açılması süreci değil, doğrudan kamusal güvenliğe konu olan kimi hizmetlerin de özel güvenlikten hizmet satın alma yoluyla karşılanmasıdır. Dolayısıyla tıpkı kamu kurumlarının satışı ya da belirli bir süre için işletme hakkının özel sektöre devrinde veya kamu hizmetlerinin yap-işlet, yap-işlet-devret, kamu-özel işbirliği gibi kimi yöntemler aracılığı ile özelleştirilmesinde olduğu gibi, devletin asli görevlerinden olan güvenlik de belirli alanlarda kamu kurumlarının teşkilat yapısı dışına çıkarılmaktadır. Örneğin daha önce polis, jandarma-asker, bekçi, zabıta ya da 2495 sayılı Yasa bağlamında kamu kurumlarında kurulan özel güvenlik teşkilatları gibi genel ve özel nitelikli kamu kolluk kuvvetlerince güvenlikleri sağlanan bakanlıklar, büyük kamu kurum ve kuruluşları, belediyeler, parklar, gençlik ve spor il müdürlüklerine bağlı olan spor salonları ve stadyumlar, daha önce özel güvenlik teşkilatları eliyle kendi bünyesindeki güvenlik birimi ile korunan müzeler, askerlik şubeleri, sokaklar, barajlar, üniversiteler[175], yargı organlarının büyük bölümü, hastaneler bugün artık özel güvenlik şirketlerince korunmaktadır[176].

[175] Anayasa madde 130'a göre: "Üniversiteler ve bunlara bağlı birimler, Devletin gözetimi ve denetimi altında olup, güvenlik hizmetleri Devletçe sağlanır". Ancak üniversiteler bugün artan oranda özel güvenlik şirketleri tarafından korunmaktadır. Bu anlamda, üniversitelerin 5188 sayılı Yasa'ya dayanarak güvenlik hizmeti satın almaları Anayasa'ya aykırı olduğu gibi, aynı zamanda da devletin söz konusu kurumları korunmaktan vazgeçtiğinin de itirafıdır.

[176] 5188 sayılı Yasa'nın birinci maddesi yasanın amacının "kamu güvenliğini tamamlayıcı mahiyetteki özel güvenlik hizmetlerinin yerine getirilmesine ilişkin esas ve usulleri belirlemek" olduğunu ifade eder. Söz konusu amaç dikkate alındığında, Yasa ile düzenlenen özel güvenlik hizmetlerinin, nitelikleri gereği kamusal güvenlik niteliği taşımayan, dolayısıyla devletin resmi iç güvenlik aygıtları olan Emniyet ve Jandarma'nın görev/sorumluluk sahasına girmeyen hizmetler olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Yasaya göre özel güvenlik hizmetleri, özel alanlarda güvenliğin tesisi vasıtasıyla kamu

Örneğin, Ankara Büyükşehir Belediyesi'nin güvenlik hizmetlerinin yerine getirilmesi için 1992 yılında kurulan ve belediye şirketi olan ANFA Güvenlik[177], 2008 yılındaki bir habere göre güvenlik hizmetlerini taşeron bir şirkete ihale etmiştir[178]. Denizli Belediyesi daha önceleri 17 kişilik çalışanı ile sağladığı belediyeye ait tesislerin güvenliğini, 2005 sonunda özel güvenlik şirketine ihale etmiştir ve bu durumu güvenlik hizmetlerinin "daha ucuz ve daha etkin hâle getirilmesi" olarak internet sitesinden duyurmaktadır (www.denizli.bel.tr). Yine Emniyet 2007 yılında Terörle Mücadele Yasası kapsamında yakın korumaya alınan 1.400 kişinin özel güvenlik personeli tarafından korunması için çalışma başlatmıştır. Haberde verilen bilgiye göre "Emniyet, bir polise ortalama 1.500 YTL'lik maaşı, sigortası ve sağlık harcamaları gibi masraflarla yaklaşık 3.000 YTL öderken, yetkililere göre bir polisin üçte birine bu hizmet özelleştirilebilecek" ve "özelleştirilmeyle Emniyet de tasarruf sağlayacak"tır (Güneç, 2007)[179]. Kültür ve Turizm Bakanlığı 2005 yılında, 1.3 trilyon TL tutarında bir kaynak karşılığında Ayasofya, İstanbul Arkeoloji Müzesi, Türk İslam Eserleri Müzesi, Hisarlar ve Yıldız Sarayı'nı güvenlik sistemleriyle; Kariye Müzesi, Fethiye Müzesi, Mozaik Müzesi,

---

güvenliğini dolaylı olarak tamamlayan/perçinleyen bir nitelik arz etmektedir. Oysa söz konusu uygulamalar ile devlet, kamu güvenliği bağlamındaki güvenlik hizmetlerini de özelleştirmekte, taşeronlaştırmaktadır.

[177] ANFA Güvenlik Hizmetleri ve Sistemleri Ltd. Şti., bünyesindeki özel güvenlik eğitim kurumunda özel güvenlik eğitimi vermekte ve mezunlarını Ankara Büyükşehir Belediyesi'ne ait yeşil alan, park, mezarlık, baraj ve göllerde güvenlik hizmeti vermeleri için görevlendirmektedir. Ayrıca, Ankara Büyükşehir Belediyesi'nin düzenlemiş olduğu toplu düğün, sünnet, halk konserleri, fuarlar ve benzeri birçok etkinliğin güvenliği de ANFA tarafından sağlanmaktadır (www.anfaguvenlik.com.tr).

[178] "2500 Güvenlikçi: İmdat Perişanız" başlığını taşıyan habere göre "Ankara Büyükşehir Belediyesine bağlı ANFA'nın güvenlik ihalesini kazanan taşeron şirket 2500'e yakın güvenlikçinin maaşlarını ödemedi" (www.togf.org.tr).

[179] Haberle benzer içerikte bir açıklama, görüşme sırasında EGM Özel Güvenlik Şube Müdürlüğü görevlileri tarafından da dile getirilmiştir. EGM özel korumaları teşkilat açısından bir külfet olarak görmekte ve bu hizmeti olabildiğince düşük maliyet ile ve az personel ile karşılamayı tercih etmektedir. Ayrıca sadece özel koruma hizmetleri değil, maçlarda, Boğaz Köprüsü'nde vb. gibi yerlerde polisin görevlendirilmesi de yetkililerce polisin görev yükünü arttıran gereksiz ve maliyetli bir uygulama olarak değerlendirilmektedir. Örneğin, İstanbul eski Emniyet Müdürü Necdet Menzir 2005 yılında Mehmet Ağar'ın sokakları özel güvenlikçiler korusun yönündeki önerisini şu sözlerle onaylamaktadır: Menzir'e göre: "Polisleri iki yıl yüksek okul okutup kadroya göndermek pahalı bir iş" (www.sabah.com.tr, 21.01.2005).

İmrahor Anıtı ve Aya İrini Müzesi'ni de toplam 195 özel personelle korumak için özel güvenlik şirketi ile anlaşırken[180] (www.haberseli.com), 2006 yılında Milli Savunma Bakanlığı da askerlik şubelerinin koruma hizmetlerinde kullandığı 5.000 dolayındaki askerini bu hizmetten çekmek için, askerlik şubelerinin korumasını özel güvenlik şirketlerine devretme kararı almıştır (www.izleniyoruz.net, 07.04.2006).

Yukarıdaki beş örnek, kamu kurumlarının daha önce genel ya da özel kamu kolluğu tarafından korunan, ancak daha sonra özel güvenlik şirketlerine ihale edilen hizmetlerinden örneklerdir. Bu tür uygulamalar üniversitelerden, bakanlıklara kadar geniş bir yelpaze oluşturmaktadır. Bunlara ek olarak, daha önce güvenliğe konu olmayan kamu kurumları da zaman içerisinde özel güvenlik hizmeti satın alma yoluna gider olmuştur. Tablo-13'teki verilerden de görüldüğü üzere kamu kurumları 2005 yılından bugüne kadar, güvenliklerini artan oranda taşeronlaştırma yoluna gitmişlerdir. Bu çerçevede kamu kurumlarının 2005 yılında özel güvenlik hizmeti alımı için açtığı ihâlelerin sayısı 567 iken, bu sayı 2009 yılında 2085'e ulaşmıştır. Sonuç olarak, gerek Tablo-13'teki ihale sayıları gerekse Tablo-12'de yer verilen kamu kurumlarının yıllar itibariyle artan özel güvenlik harcamaları dikkate alındığında devletin artan oranda ikincil güvenlik hizmetlerini özel güvenlik eliyle taşeronlaştırdığı görülmektedir. Dolayısıyla özel güvenlik "devletin/polisin kamusal şiddet tekeline vekâlet etmekte/taşeronluk yapmaktadır" (Bora, 2007: 61).

[180] 2495 sayılı Yasa ile söz konusu yerlerin güvenliği devlet tarafından kurulan özel güvenlik teşkilatlarınca ve burada istihdam edilen kadrolu özel güvenlik personelince korunmakta idi. 5188 sayılı Yasa da odağına özel güvenlik şirketlerini yerleştirmiş olmakla birlikte, kurum bünyesinde kurulan güvenlik birimi ve burada istihdam edilen kadrolu kamu personeli eliyle 2495 sayılı Yasa'nın sunduğu koruma olanağını mümkün kılmaktadır, ama buna rağmen devlet özel şirketlerden hizmet satın alma yoluna gitmektedir.

Devletin güvenlik hizmetlerini taşeronlaştırması, yalnız uygulama boyutu ile de sınırlı kalmamaktadır. Zihniyet düzeyinde de devlet, polisin yükünü hafifleterek asli görevlerini yapmasını kolaylaştırmak ya da kamunun yaşamakta olduğu mali sıkıntı gibi gerekçeler ile ikincil nitelikteki kamusal güvenlik hizmetlerinin taşeronlaştırılması yönünde bir tutum sergilemektedir. Örneğin, İstanbul eski Emniyet Müdürü Necdet Menzir 2005 yılında Mehmet Ağar'ın sokakları özel güvenlikçiler korusun yönündeki önerisini şu sözlerle onaylamaktadır: Menzir'e göre: "Polisleri iki yıl yüksek okul okutup kadroya göndermek pahalı bir iş" (www.sabah.com.tr, 21.01.2005). Benzer bir açıklama da 16.12.2000 yılında İstanbul Milletvekili Hayri Kozakçıoğlu (İstanbul Eski Emniyet Müdürü) tarafından yapılmıştır: "İstanbul Boğaziçi Köprüsünü niye polis koruyor? İstanbul Boğaziçi Köprüsü para kazanan bir kuruluş. Binlerce lise mezunu da iş bekliyor. Süratle, özel güvenlik teşkilatı kurulmalı, boğaz köprülerinin korunması onlara verilmeli ve polis tasarruf edilmeli" (Hayri Kozakçıoğlu, TBMM Konuşması, 16.12.2000). Kozakçıoğlu, daha önce de aynı içerikli bir konuşmayı 14.12.1999 tarihinde yapmıştır. Bu konuşmasında ise Kozakçıoğlu "İçişleri Bakanlığı'nın denetiminde, ama, biraz daha rahat çalışan özel polis teşkilatı kurulduğu takdirde, Türk polisi rahatlayacaktır" ifadesine yer vermektedir (Hayri Kozakçıoğlu, TBMM Konuşması, 14.12.1999).

Yine 3. Sınıf bir Emniyet Müdürü olan Ahmet Karagöz özel güvenliğin yasallaşması sayesinde "genel kolluk kuvvetleri bu gibi yerlerden çekilerek asli görevleri olan asayiş hizmetlerinde görevlendirilmiştir" (Karagöz, 2002) sözleri ile özel güvenliği olumlarken, Polis Akademisi'nden Prof. Dr. Ali Şafak da "suç öncesi kolluğun

hizmetlerinin önemli bir kısmı artık özel kolluğa bırakılmalı, milli polis daha çok siyasi kolluk ve kriminal kolluk (suç sonrası kolluk) hizmetlerinde yoğunlaşmalıdır. Böylece poliste, insan ve kaynak israfının da önü alınmış olur" önerisinde bulunmaktadır (Şafak, 2000). Son örnek olarak Türkiye nüfusunun beşte birini barındıran şehir olan İstanbul'un valisi, dolayısıyla şehrin güvenliğinden birinci derecede sorumlu kamu otoritesi olarak Muammer Güler'in bu konudaki yaklaşımına değinmek yerinde olacaktır. Güler 2005 yılında MOBESE ile ilgili olarak yaptığı bir açıklamada "hırsızlığı sadece polisiye tedbirlerle önleyemeyiz. Özel güvenlikten daha yoğun yararlanmalıyız" yönündeki görüşlerini dile getirmektedir (www.radikal.com.tr, 09.02.2005)[181]. 2004 yılında Kocaeli Üniversitesi bünyesinde yapılan I. Ulusal Özel Güvenlik Hizmetleri Sempozyumu'nda bildiri sunan dönemin Gaziantep Emniyet Müdürü Feyzullah Arslan da polislerin büyük bir kısmına hâkim olan görüş ile bildirisini biçimlendirmiştir. Ona göre de "gelişen teknolojik şartlar, artan nüfus ve sürekli büyüyen ve genişleyen şehirlerde devletin her alanda güvenlik sağlaması zorlaşmaktadır. Çünkü her hafta maçlarda, konserlerde veya özel toplantı ve benzeri etkinliklerde sürekli polisin görev alması teşkilat personelinin performansını ve verimliliğini düşürmekte, asli görevlerini tam ve sağlıklı bir şekilde yerine getirmesine mani olmaktadır". Dolayısıyla "genel kolluk kuvvetleri üzerinden bu gibi görevlerin sorumluluğunun alınması, onları görevlerini yaparken daha verimli, daha etkin, daha hızlı ve en iyi bir şekilde görev yapmalarını sağlayacaktır"

[181] Muammer Güler ile benzer bir söylem Kocaeli Emniyet Müdürü Ercüment Özbeyli tarafından da dile getirilmiştir. Site ve toplu konutlarda oturanların özel güvenlik elemanı tutmasını öneren Özbeyli'ye göre "bu gibi bölgeler de konut sakinleri ayda 5 YTL vermeleri durumunda 25-30 kişilik bir özel güvenlik ekibi kurabilirler. Bu şekilde suçlar asgariye iner" (www.radikal.com.tr, 05.02.2005).

(Arslan, 2004: 10)[182]. Sonuç olarak, devlet hem uygulama düzeyinde hem de zihniyet düzeyinde ikincil güvenlik hizmetlerini taşeronlaştırma yönünde ilerlemektedir.

Devlet bir taraftan kamu kurumlarında giderek artan oranda dışarıdan hizmet satın alarak, diğer taraftan ise topluma 'herkesi koruyamam' mesajı vererek güvenliğin taşeronlaştırılması sürecini yönlendirmektedir. Söz konusu yönelim kamusal, dahası devletin asli görevi olan bir alanı taşeronlaştırırken, aynı zamanda da yoğun bir emek sömürüsüne davetiye çıkarmaktadır. Ankara Büyükşehir Belediyesi'nin, kendi güvenlik şirketi ANFA'ya kadrolu personel alarak güvenlik ihtiyacını karşılamak yerine güvenlik ihalesini taşeron bir şirkete vermesi sonrasında 2.500 çalışanın taşeron şirket ile yaşadıkları maaşların ödenmemesi sorunu, emek sömürüsünün boyutlarını göstermektedir. Yine Emniyet'in yakın korumaları özel güvenliğe ihâle etme düşüncesinde de olduğu gibi, kamu, işçi maliyetlerini düşürmek için hizmetlerini taşerona ihale ettikçe, çalışanlar hem emek sömürüsüne hem de hak gaspına maruz kalmaktadır. Çünkü Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB) bünyesindeki 55 sektör meclisinden birisi olan Özel Güvenlik Hizmetleri Sektörü'nün Meclis Başkanı Hasan Özer'in de ifade ettiği gibi kamu daha çok düşük fiyatı veren şirketlere ihaleyi verme eğilimindedir (Hürriyet, 03.08.2009). Bu durum ise işin daha az personel ile yapılmasına, dolayısıyla çalışanlar açısından daha uzun mesai saatlerine ve çoğunun asgari ücretle çalıştırılmasına neden olmaktadır. Ancak özel güvenlikçilerin maaşları yalnız kamuda değil, özel sektörde de ezici bir

[182] Söz konusu sempozyumda sunulan bildirilerin hemen tümü özel güvenliği olumlamaktadır. Bu bildirilerde gündelik yaşamın giderek güvenliksizleştiği savından hareketle, genel kolluğun yeterli olmadığı ve bir ön kabul olarak özel güvenliğin gerekliliğinin altı çizilmekte ve özel güvenlik hizmetlerinin gelişimi yoluyla polisin gereksiz yüklerinden kurtularak kendi görev alanında daha verimli olacağına dair vurgulara yer verilmektedir. Bkz. *1. Ulusal Güvenlik Hizmetleri Sempozyumu Kitabı*, 2004.

çoğunlukla asgari ücret düzeyindedir. Çalışanların yaklaşık % 80-90'ı asgari ücret üzerinden ve günde 12 saati bulan mesailerle ve pek çok sosyal haktan mahrum bir şekilde çalıştırılmaktadır. Özel güvenlik danışmanı olan ve dolayısıyla 'sektörü' içeriden gözlemleyen birisi olarak Yusuf Vehbi Dalda, söz konusu durumun yarattığı emek sömürüsü ve hak gaspını şöyle dile getirmektedir:

> "Diğer taraftan 24 saat üzerinden hizmet verilen bir alanda işin ciddiyeti, önemi ve etkililiği açısından 3 vardiya hâlinde yapılması gereken hizmeti 2 vardiyaya indirmek, özel güvenlik görevlilerini uzun saatler çalıştırmak, fazla mesai ücreti, izin-istirahat hakkını görmezlikten gelmek, düşük ücret önermek, ücretleri vaktinde ve düzenli ödememek, görevlilerden giysi ve benzeri tür malzemeler için kesintiler yapmak, sigorta kaydını yapmamak gibi çok sayıda uygulama aksaklıkları veya 'kötü uygulama' örnekleri olduğu da sıkça dile getirilmektedir" (Dalda, 2006).

8. Otoriter Devletin Olası Milis Gücü Olarak Özel Güvenlik

2004 yılında özel güvenliği yasallaştırmak ve özel güvenlik alanını düzenlemek için çıkarılan 5188 sayılı Yasa özel güvenlik şirketlerinin kurucu ve yöneticilerinin taşıması gereken şartları şöyle tespit etmekteydi: "Özel güvenlik şirketlerinin kurucu ve yöneticilerinde bu Kanunun 10. maddesinin (a) ve (d)[183] bentlerinde belirtilen şartlar aranır. Yöneticilerin ayrıca dört yıllık yüksek okul mezunu olmaları, Kanunun

[183] "a- Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmak, d- (Değişik bent: 23/01/2008-5728 S.K./545. md) Türk Ceza Kanununun 53. maddesinde belirtilen süreler geçmiş olsa bile; kasten işlenen bir suçtan dolayı bir yıl veya daha fazla süreyle hapis cezasına ya da affa uğramış olsa bile devletin güvenliğine karşı suçlar, Anayasal düzene ve bu düzenin işleyişine karşı suçlar, cinsel dokunulmazlığa karşı suçlar, kamunun sağlığına karşı suçlar, zimmet, irtikâp, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, güveni kötüye kullanma, hileli iflas, ihaleye fesat karıştırma, edimin ifasına fesat karıştırma, suçtan kaynaklanan malvarlığı değerlerini aklama, kaçakçılık veya fuhuş suçlarından mahkûm olmamak".

10. maddesinin (e)[184] bendinde belirtilen şartı taşımaları ve 14. maddesinde belirtilen özel güvenlik temel eğitimini başarıyla tamamlamış olmaları gerekir (Ek cümle: 21/04/2005 - 5335 S.K./23. md.). Muvazzaf subaylarda dört yıllık okul mezunu olma şartı aranmaz" (md. 5). Görüldüğü üzere Yasa çıkarıldığı 2004 yılında şirket kurucu ve yöneticilerinin özel güvenlik temel eğitiminden geçmelerini şart koşmaktadır. Ancak emekli emniyet müdürü, yeni özel güvenlik şirketi sahibi Nihat Kubuş'un da belirttiği gibi "yasa ilk çıktığında elbetteki özel güvenlik eğitim kurumları da yoktu. Dolayısıyla bu işin başlangıç noktasında ilk hareketi veren, kolluk güçlerinden ayrılmış ya da emekli olmuş dört yıllık yüksek okul mezunu yöneticiler oldu. Bu nedenle hâlâ yöneticilerin büyük bir kısmı asker ya da polis kökenlidir" (Morgül-Aytar, 2007: 91). Bu anlamda, yasa koyucu henüz özel güvenlik eğitimi veren kurumların olmadığını bildiği hâlde kurucu ve yöneticilere bu şartı getirerek, özel güvenlik alanını kendi personeli olan ve güvenlik konusunu bilen polis, asker, vali ve MİT mensuplarına/emeklilerine emanet etmiştir. Dolayısıyla "kamu güvenliğini tamamlayıcı mahiyetteki" özel güvenlik alanını kendi personeli eliyle biçimlendirmeyi uygun ve 'güvenli' bulmuştur.

Hem polisi hem de özel güvenlik sektörünü yakından tanıyan bir isim olarak Nihat Kubuş'un da ifade ettiği gibi, özel güvenlik sektörü en başından polis, asker, vali ve MİT emeklileri üzerinden var edilmiştir ve hâlihazırda da bu özelliğini korumaktadır. Yasa'nın 10.06.2004 tarihinde çıkarılıp 26.06.2004 tarihinde Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmesinden tam olarak dört gün sonra, gazeteye yansıyan habere göre MİT eski Müsteşarı Sönmez Köksal, MİT İdari İşlerden Sorumlu eski Müsteşar Yardımcısı Süreyya Yavuz Sarıoğlu, Eskişehir eski Emniyet Müdürü

[184] "e- Kamu haklarından yasaklı olmamak" (Mülga bent: 23/01/2008-5728 S.K./578. md).

İsmail Taşkafa bir yabancı ortakla (Albert Simson) birlikte ilk yasal özel güvenlik şirketlerinden birisini kurmuştur (www.milliyet.com.tr, 30.06.2004). Yine basına yansıyan haberlere göre bu sektörde olan emekli/eski polis, asker, vali ve MİT mensupları şunlardır:

> "Emekli paşalar Baha Tüzüner ve Atilla Kurtaran'ın sahibi olduğu İstanbul Güvenlik, Reina ile ünlü siyasetçi, gazeteci ve sanatçıların oturduğu Beykoz Konakları'nın güvenliğini sağlıyor. Emekli Korgeneral Köksal Karabay'ın baba İsmet Acar'la birlikte kurduğu 'Acarlar Özel Güvenlik Şirketi', Acarlar Holding'i koruyor. Yine emekli generallerden Çevik Bir, eski MİT Müsteşarı Sönmez Köksal'la birlikte 'Pegasus Güvenlik Eğitim Merkezi'ni kurdu. Veli Küçük, İstanbul eski Valisi Erol Çakır'la birlikte üç yıl önce kurduğu 'Stratejik Güvenlik Koruma ve Eğitim Merkezi'nde yöneticilik yapıyor. Emekli Korgeneral Köksal Karabay'ın adı, bir süre önce kurulan 'Black Hawk Security' güvenlik şirketinin isminde de duyuldu. Karabay ve Hüseyin Atkın ile birlikte kurulan bu şirketin danışmanlığına ise eski MİT Müsteşarı Şenkal Atasagun getirildi" (www.yenisafak.com.tr, 18.06.2007),
>
> "Özel güvenlik şirketlerinin kurucuları arasında yer alan isimler de dikkat çekiyor. Kurucuların ağırlığını eski polis ve askerler oluşturuyor. Bu isimlerden bazıları şöyle: Emekli Tuğgeneral Veli Küçük, MİT eski Müsteşarı Sönmez Köksal, MİT Dış Operasyonlar Sorumlu eski Daire Başkan Yardımcısı Yavuz Ataç, MİT İstanbul Bölge Başkanı Nuri Gündeş, emekli Albay Faruk Yüce Bilgiç, emekli Binbaşı Melih İşcan, emekli Yüzbaşı Şahap Yaralı, İstanbul Emniyeti Narkotik Şubesi eski Müdürü Nihat Kubuş, emekli Binbaşı Erdoğan Gürkan, EGM eski Hukuk Müşaviri Tayfun Acarlı, İnterpol Dairesi eski Başkanı Yusuf Vehbi Dalda, emekli Emniyet Müdürü Uğur Bademe, emekli Emniyet Müdürü Murat Yetimoğlu, EGM Dış İlişkiler Daire Başkanlığı eski Şube Müdürü Kurtuluş Dönmezer, İstanbul eski Valisi Erol Çakır" (www.savaskarsitlari.org, 15.04.2008),
>
> "Özel Güvenlikteki Ünlüler: Sönmez Köksal: MİT eski Müsteşarı, Yavuz Ataç: MİT Dış Operasyonlardan Sorumlu eski Daire Başkan Yardımcısı, Erol Çakır: İstanbul eski Valisi, Veli Küçük: Emekli Tuğgeneral, Tayfun Acarlı: EGM eski Hukuk Müşaviri, Yusuf Vehbi

> Dalda: İnterpol Dairesi eski Başkanı, Uğur Badem: Emekli emniyet müdürü, Murat Yetimoğlu: Emekli emniyet müdürü, Şahap Yaralı: Emekli yüzbaşı, Nihat Kubuş: İstanbul Emniyeti Narkotik Şubesi eski Müdürü, Erdoğan Gürkan: Emekli binbaşı, Nuri Gündeş: Emekli yarbay, MİT İstanbul Bölge Başkanı, Kurtuluş Dönmezer: EGM Dış İlişkiler Daire Başkanlığı eski Şube Müdürü, Faruk Yüce Bilgiç: Emekli albay, Melih İşcan: Emekli binbaşı" (Aydın, 2006).

Basına yansıyan bu 'ünlü' isimlere ek olarak daha pek çok emekli/eski polis, vali, MİT mensubu ve asker hâlihazırda özel güvenlik sektörünün köşe başlarını yönetici, şirket sahibi, danışman, eğitmen ya da dernek yöneticisi (örneğin Nihat Kubuş TÖGF Başkan Yardımcısıdır, MİT eski Müsteşarı Sönmez Köksal bir dönem GÜSOD'un yönetim kurulu üyesi idi) olarak tutmaktadır. Ayrıca hâlihazırda görevde olan polis, asker ve MİT mensupları da özel güvenlik kurslarında eğitmenlik yapabilmektedir (Yönetmelik, Ek-11)[185]. Bu anlamda özel güvenlik sektörü ezici çoğunlukla zamanında devletin resmi kolluk güçlerinde çalışan personel aracılığı ile yönetilmekte, Emniyet mensuplarının kurslarda ders vermesi ile de özel güvenlikçiler polisler tarafından eğitilmektedir[186]. Dolayısıyla özel güvenlik şirketleri ve kursları ile devlet arasında doğrudan resmi ve yasal bir bağ olmamakla birlikte, söz konusu devlet zihniyetinden gelen ve hâlihazırda devlet yetkilileri ve kurumları ile yakın ilişkileri olan kimseler tarafından kurulmakta ve yönetilmektedir.

[185] 2009 öncesinde uzman eğitici niteliklerine haiz polislerin eğitim kurumlarında, merkezde bakanlığın, illerde ise valiliğin oluru ile haftada 8 saat ücretli ders vermek için görevlendirilebilmelerinin yolu bir İçişleri Bakanlığı genelgesi ile açılmıştı (www.memurlar.net, 15.11.2004). Ancak Yönetmelik'te 26.09.2009 tarihinde yapılan değişiklik ile 33. maddeye eklenen yeni fıkra ile çalışan kolluk kuvvetlerine, özel güvenlik kurslarında ders verebilmeleri için, mesai saatleri içinde haftada toplam 8 saat izin verilmesi yasallaşmıştır. Yönetmelik md. 33: "Fiilen memur statüsünde çalışan uzman eğiticiler bir haftada toplam yirmi saatten fazla ders veremez ve mesai saatleri içerisinde ders vermek üzere bir haftada sekiz saatten fazla izin alamazlar" (Ek fıkra: R.G.:26/9/2009-27358).

[186] Polisler, askerler ve MİT mensupları Yönetmeliğin ilgili maddesinden hareketle yasal düzeyde özel güvenlik kurslarında eğitim verebilmekle birlikte, kurs eğitmenlerinin tümü polisler, askerler ya da MİT mensuplarından oluşmamaktadır.

Özel Güvenlik Dergisi'nin sahibi Kadir Çalış'ın tanımlaması ile Türkiye'deki özel güvenlik sektörü: "mitolojiden bilirsiniz, kafası insan gövdesi insan olmayan varlıklar olağandışı bir görüntü arz etmektedir. Bizim sektör de yarı resmi yarı sivil yapısı itibariyle bu tarz bir görüntü vermekte, yani kafası resmi gövdesi sivil" (Çalış, 2008). Bu anlamda özel güvenlik Türkiye'de[187], otoriter devletçilik çerçevesinde devletin baskı aygıtına paralel özel alanda gelişen ikincil bir baskı aygıtı olarak işlediği gibi, buna ek olarak da emekli/eski güvenlik personelinin hâkim olduğu söz konusu yapısı ile daha çok devletin olağanüstü dönemler için milis yedeklediği izlenimini vermektedir. Poulantzas'ın olağan devlet biçimi olarak ifade ettiği otoriter devletçilik, sahip olduğu özellikler nedeniyle olağanüstü devlet biçimlerine kaymaya diğer olağan devlet biçimlerinden daha uygun görünmektedir. Bu nedenle 2002 yılından itibaren AKP iktidarında pekişen otoriter devletçilik bağlamında, 2004 yılında bizzat AKP milletvekilleri Tevfik Ziyaeddin Akbulut ve Şükrü Önder'in verdiği yasa teklifi üzerinden yasallaştırılan özel güvenliğin, gerek 2007 yılından itibaren yoğunluğu giderek artan AKP iktidarının devletin kurumları ile girdiği sert iktidar mücadelesinde iktidar mücadelesinin diğer kutbuna karşı gerekse devletin otoriterleşmesi sürecinin olağanüstü dönemlerinde halka karşı kullanılmak üzere bir milis yedeklemesi işlevi görmesi hiç de olasılık dışı görünmemektedir. Devlet, emekli bir emniyet müdürü olan Adnan Özkan'ın ifade ettiği biçimiyle "kendi eliyle bir canavar yaratıyor olabilir" (Arslan, 2006). Öyle bir canavar ki hem sermayenin farklı fraksiyonlarının iktidar savaşında birbirlerine karşı kullanabilecekleri hem de sermayenin temsilcisi olan iktidarların yeni yoksullardan düzene yönelebilecek ciddi bir tehdit anında yoksullara/işçi sınıfına karşı kullanabilecekleri bir milis güç.

[187] Tıpkı dünya genelinde olduğu gibi.

9. Özel Güvenlik: 'Suç Önleme'den 'Suçla Bütünleşme'ye

Foucault, suçun ve suçluluğun kapitalist sistem için yararlılığına değindiği pek çok çalışmasında, suçluların "isyan etmeyecekleri" ve "manipüle edilebildikleri" için "faşist siyasetçilerin maşaları olabildiklerini", "siyasal partiler ve işçi birliklerinde propaganda çekirdekleri kurma, grevcilere ve ayaklananlara karşı çeteler oluşturma" gibi işlerde kullanılabildiklerini belirtir (Foucault, 2006a: 406; Foucault, 2005f: 155; Foucault, 2005g: 173, 175). Bu bağlamda da yine yerine getirdiği görevler çerçevesinde söz konusu kitlenin **"yasal polisle ilişki halinde çalışan"** ve **"limitte bir cins paralel ordu"**, bir **"yer altı polisi ve iktidarın yedek ordusu"**[188] olduğunu belirtir (Foucault, 2006a: 406). Foucault'nun söz konusu tespitleri polisin ve devletin, toplum üzerindeki denetimi sağlamak üzere suçu ve suçluluğu nasıl kullandığını açıklıkla ortaya koyar. Dolayısıyla polisin, suçu 'önlemek'ten çok suçu düzenlediği ve yönettiği, suçun yönetimi üzerinden ise devletin toplumu yönetmesi açısından ona en elverişli olanakları sunan aygıt olduğu görülmektedir. Ancak aynı aygıt suçu ve suçluyu yönettiği kadar, onlarla olan yakın ilişkisi nedeniyle de daima ince bir çizginin üstünde gidip gelmektedir. Üstelik büyük suç örgütlerinin mutlaka bir polis elemanının ya da haber kaynağının olması gerçeği de söz konusu ince çizginin sıklıkla geçildiğinin kanıtları niteliğindedir. Ve bizzat Türkiye özelinde özellikle son dönemde ortaya çıkan pek çok olay, bu gelişmeyi doğrulamıştır[189].

---

[188] Vurgular bana aittir.

[189] Söz konusu gelişmeye dair hemen her gün gazetelere yansıyan sayısız örnekten birkaçı şunlardır: "Kırkpınar eski Ağası Mustafa Altunhan'a kalp krizi geçirten 'Serhad-4' operasyonunun telefon dinleme çözümlerinde bir polisin çetenin köstebeği olduğu ortaya çıktı" (www.star.com.tr, 19.07.2004); "Bakırköy'de bir işyerine yapılan silahlı saldırı sonucu 2 müşterinin yaralanması ve bir kişinin gasp amaçlı tehdit edilmesi olayına ilişkin soruşturma başlatıldı. Organize Suçlar Şubesi ekiplerince yürütülen soruşturma çetenin lideri eski kadın polisin de ifadeleri doğrultusunda aralarında çete yöneticilerinin de bulunduğu 4 kişi gözaltına alındı" (www.24dakika.com, 02.08.2006); "Cenk Ş., Bahçelievler'de görevli polis memuru Ümit Y.'den paranın tahsili konusunda yardım istiyor. Polis

Otoriter devletçilik bağlamında polis ile işlevsel bir birlikteliğe sahip olan ve neoliberal birikim sürecinde kapitalist devletin özel alandan yükselttiği ikincil baskı aygıtı olarak işleyen özel güvenlik de, polisin üzerinde hareket ettiği ince çizgiden azade değildir. Suç önleme faaliyeti için özel alandan yükselen ve otoriter devletin toplumsal polislik bütününe eklenen bu güvenlik/zapt etme aygıtı da, gerek özel güvenlik görevlilerinin karıştığı suç olayları gerekse özel güvenlik şirketlerinin bir bütün olarak dâhil olduğu suç olayları bağlamında, 'suç önlemeden' hızla 'suçun merkezi'/'suçun odağı olmaya' aday olmuştur. Türkiye'de 5188 sayılı Yasa bağlamında henüz altı yıllık bir geçmişe sahip olan özel güvenliğin karıştığı suçlardan bazıları şunlardır:

> "Kahramanmaraş'ın Elbistan İlçesi'nde, kavgadan kaçarak Yükseköğretim Kredi ve Yurtlar Kurumu Elbistan Yurdu'na sığınan bir öğrenciyi almak için zorla içeri girmek isterken güvenlik görevlisi Hüseyin Özdoğan (25) tarafından tabancayla vurularak öldürülen Mikail Tap'ın (19) cenazesi toprağa verildi" (www.gazetevatan.com, 22.11.2006).
>
> "İnegöl maçından geri dönen Sarıyer taraftarları, feribotta flama açmak isteyince, personelin engeliyle karşılaştı. Gemi kaptanını durumu iskele bildirmesi üzerine gemiye gelen güvenlikçiler taraftara saldırdı. Olayda, biri kalbinden iki taraftar bıçakla yaralandı" (www.milliyet.com.tr, 24.11.2006).
>
> "Sakarya'nın Akyazı İlçesi Ülkü Ocakları Başkanı özel güvenlik görevlisi Talip Akçay, yolda yürürken otomobille yanına yaklaşıp kendisine tabancayla ateş açan, bir lahmacun fırınında çalışan Tarık Ekinci'ye silahını çekerek karşılık verdi. Çıkan çatışmada tarafların ikisi de yaşamını yitirdi" (www.hurriyet.com.tr, 11.05.2009).

---

memuru Ümit Y., Bemal S. ve İlyas A.'nın buluştuğu Şirinevler'deki bir kafeye geliyor. Ümit Y. kafe çıkışında İlyas A.'yı gözaltına alıyor ve Cenk Ş.'ye teslim ediyor. Çete üyeleri tarafından Balat'taki bir eve götürülen İlyas A.'ya zorla 122 bin Euro'luk senet imzalatılıyor" (www.ispartagundem.com, 19.08.2006); "Antalya'da 9 kişiyi 400 bin YTL dolandıran eski polisin 7 ayrı dolandırıcılık olayından da arandığı ortaya çıktı" (Kocaer, 2008); "Antalya'da silahlı suç örgütüne yönelik düzenlenen 'Kanyon' isimli operasyonda Ahlak Büro Amirliği'nde görevli 2 polis memuru ve cezaevinde görevli 1 infaz memuru da göz altına alındı" (www.nethabercilik.com, 01.11.2008).

"Orman Bakanı Osman Pepe'nin, 'Ormancılar silahla tehdit edildi' dediği için gözlerin Acarlar'ın güvenlik örgütüne çevrildiği bir sırada; biri emekli paşa diğeri emekli vali ve siyasetçi, iki ünlü isim Acarlar'ın güvenlik şirketinin ortağı olarak gündeme geliyor. Bu durum, 'Acaba, Acarlar kamu görevlisine silah çekme cüretini gösterirken, bu isimlerden mi güç alıyor' sorusunu da akla getiriyor" (www.savaskarsitlari.org, 25.11.2006).

"Fener-Galatasaray maçında bir özel güvenlikçinin bir futbolcuyu darp etmesi; Bir Beşiktaş maçında bir özel güvenlikçinin protokol bölümünde gerçekleştirdiği saldırı; Kahramanmaraş'ta bir özel güvenlikçinin beylik silahıyla bir kişiyi öldürüp 2 kişiyi yaralaması olayı; Atatürk Havaalanı kargo bölümünde meydana gelen yangında savcılığın özel güvenlikçileri suçlaması; Ankara'da bir özel güvenlik şirketine silahlı saldırıda bulunulması; İstanbul'da kumar oynatılan bir villada yapılan baskında özel güvenlikçilerin genel güvenlik kuvvetlerine karşı koyması" (Dalda, 2006).

"Birkaç gün önce TRT kameramanı Serdar Arslanoğlu (32) Adana'da nasıl öldürüldü. Yolunu kesen kapkaççıların saldırısına uğrayan Arslanoğlu canını kurtarmak için kendisini 'güvenlikli' Damla Sitesi'ne atınca, sitenin özel güvenlikçilerinin ellerinde can verdi" (Bumin, 2005).

"Yasadışı dinleme operasyonunda çökertilen şebekenin elebaşılığını emekli polis memuru M.Y'nin yaptığı ortaya çıktı. Zanlıların istek doğrultusunda dinleme yaparak işadamları için rakip şirketlerin ticari sırlarını, hatta sevgililerini bile dinlediği belirtildi… Yapılan sorgulama sonucunda şebekenin çalışma şekli de ortaya çıktı. Elebaşılığını emekli polis memuru M.Y'nin yaptığı şebeke, çalışmasını bir güvenlik şirketi üzerinden yürütüyor. Dinleme isteğinde bulunacak kişiler ve kurumlar, başında M.Y'nin bulunduğu güvenlik şirketiyle irtibata geçiyor. Şebeke üyeleri, şirketlerin telefonlarını dinleyip ticari sırlarını öğrenmeden sevgili dinletmeye kadar birçok alanda çalışıyor. Önce ücret konusunda anlaşma sağlanıyor. Ücretler dinleme olayının konusuna göre değişiyor. En çok para, bir şirketin başka bir şirkete ait ticari sırlarını öğrenmesi amacıyla dinlenmesi durumunda isteniyor. Vatandaşlar, dinletmek istedikleri kişilerin telefon numaralarını şebekeye bildiriyor. Şebeke elebaşısı da GSM şirketlerindeki elemanlarıyla irtibata geçip dinleyeceği kişiye ilişkin bilgileri veriyor. Önce teknik takibe alınan kişilerin geçmişte görüştüğü telefon numaraları

listeleniyor. Ardından o andan itibaren telefon görüşmeleri ve mesajları kaydediliyor" (www.milliyet.com.tr, 06.04.2010).

"Resmen kimse ifade etmese de, organize suç örgütleriyle irtibatlı olduğu bilinen bazı çevrelerin paravan isimler adına özel güvenlik şirketi açtıkları biliniyor. Çünkü kanun silah taşıma ve yakın koruma hizmeti verme yetkisi tanıyor. Bu yetkiyi istismar etmek isteyen suç örgütleri, mensuplarına eğitim aldırarak özel güvenlikçi zırhına bürünüyor. Soruşturması devam ettiği için detay vermeyen bir emniyetçinin ifadeleri ise endişe verici: 'Merkezi İstanbul'da olan bazı şirketler vekâlet yoluyla isimlerini Doğu ve Güneydoğu'daki bazı şirketlere satmışlar. Kâğıt üzerinde sahipleri temiz. Ama sermayedarlarının örgüt bağlantısı biliniyor. Kendi örgütlerine eleman yetiştirebilirler ya da yetiştirdikleri güvenlikçiler aracılığıyla istihbarat toplayabilirler. Bu şekilde olan iki şirket hâlen faaliyette'. Bu kaygıyı doğrulayacak gelişmeler ise geçtiğimiz aylarda yaşandı. Ankara'da çökertilen Sauna Çetesi üyelerinin bir özel güvenlik şirketi personeli çıkması ve İstanbul'da hâkim ve savcıları taşıyan servise bomba koyan teröristlerden birinin özel güvenlik elemanı çıkması yaşanan olumsuz örneklerden sadece bir kaçı" (www.bugun.com.tr, 21.06.2006).

"Ankara Cumhuriyet Savcılığı'nca yürütülen Sauna Çetesi soruşturması kapsamında da, Yüzbaşı Bozkır'ın, çete lideri Kasım Zengin'e, devletin stratejik ve çok gizli bilgilerini 68 CD hâlinde verdiği ortaya çıktı. Bozkır'a askeri bilgileri sızdırmaktan, özel güvenlik şirketi sahibi Mustafa Aksoy'a da bu suça iştirakten askeri savcılıkça dava açıldı" (Armutçu, 2006).

"Beyoğlu Göz Eğitim ve Araştırma Hastanesi'ne bir yakınını muayene olması için getiren Murat Kılıç (25) isimli vatandaş, bilinmeyen bir nedenle hastanenin güvenlik görevlileriyle tartıştı. Tartışmanın kavgaya dönüşmesi üzerine araya giren vatandaşlar tarafları ayırmaya çalıştı. Kavgaya karışan 3 güvenlik görevlisinden biri bu sırada Kılıç'ı sırtının 2 farklı yerinden bıçakladı" (www.gunlukhaberler.com, 16.12.2009)

"Diyarbakır Dicle Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesi Acil Servisi'nde, ölenlerin cüzdanlarını ve üzerlerindeki değerli eşyaları çalan özel güvenlik görevlisi V. Ş. yakalanarak tutuklandı. Hakkında 15 yıl hapis cezası istemiyle dava açılan V. Ş., bomba imha ederken şehit olan polis memuru Kuddusi Demli'nin cüzdanını çalıp kredi kartıyla alışveriş yaptığını,

Diyarbakır'da patlamada ölen 10 kişi arasında bulunan Rohat Aslan'ın da cep telefonunu çaldığını itiraf etti" (www.izleniyoruz.net, 20.12.2006).

"Sakarya'nın Erenler ilçesindeki toptancılar sitesinde, çalıştıkları iş yerinden hırsızlık yaparken güvenlik kamerasıyla görüntülenen özel güvenlik görevlisi ile güvenlik şefi tutuklandı" (www.tumgazeteler.com, 28.10.2008).

"ABD'nin Irak'ı işgalinin 5. yıldönümü nedeniyle Abant İzzet Baysal Üniversitesi kampüsünde bir grup öğrenci, işgali kınayan basın açıklaması yapmak isteyince, üniversite yönetimi buna izin vermemiş, açıklama yapıldığı takdirde özel güvenlik görevlilerinin müdahale edeceğini bildirmişti. Açıklamada ısrar eden öğrenciler önce özel güvenlik tarafından tekme tokat, olayın büyümesi üzerine devreye giren jandarma ekipleri tarafından da dipçik ve coplarla dövülmüş, 15 öğrenci gözaltına alınmıştı… Kocasakal'ın konuyla ilgili değerlendirmesi: Özel kolluk 'kasten yaralama' suçu işledi" (Arpa, 2008).

"Koridorlarda can derdine düşenleri keyfi şekilde azarlayan, acil durumda olanları bile itip, kakan 'üniformalı' zorbalar, annesini ziyarete gitmek isteyen bir hasta yakınını, 'Burası dingonun ahırı mı ulan' diyerek yumruklamaya başladı. Zorbaların öfkesinden olayı görüntülemek isteyen arkadaşımız da nasibini aldı. Hatta beraberindeki şoförle birlikte güvenlik odasında yarım saat alıkonuldu. Bir hasta yakını 'rezaleti' özetledi: Bunlar şebeke olmuş, korkudan sesimiz çıkmıyor. Güvenlikçilerin zorba davranışlarını araştırmak için hastaneye giden arkadaşımız Aylin Karagöz, koridorda bir hasta yakınının tekme tokat dövüldüğüne tanıklık etti. Güvenlikçiler sanki olağan işlerinden birini yapıyormuş gibi rahattı. Fotoğraflarının çekildiğini gördüklerinde, öfkeleri katlandı. Yaşananlardan sonra hastane başhekimine ulaşma çabalarımız sonuç vermedi. 77 güvenliğin görev yaptığı hastanede, hasta bakıcı işlerinin hasta yakınları tarafından yapılması ise dikkatlerden kaçmadı" (www.ozefeguvenlik.com.tr, 28.11.2007).

"Devlet Hastanesi güvenlik görevlileri, kimlik sordukları akli dengesi bozuk gençten olumsuz yanıt alınca çılgına döndü. Görevliler, özel bir ambulans şirketinin şoförüyle birlikte ellerini kelepçeledikleri Şeref Adnan'a meydan dayağı attı" (Radikal, 29.06.2007).

> "Kocaeli Halkevi üyeleri ekonomik kriz karşısında CarrefourSA'da eylem yaptı. Halkevcilere polis saldırırken, olayı görüntülemeye çalışan basın emekçilerine ise CarrefourSA'nın güvenlik görevlileri saldırdı" (www.sendika.org, 19.10.2009).
>
> "İzmir'de Hüseyin Albayrak (26), gece rahatsızlanan babası Yalçın Albayrak'ı, yanına hamile eşi Şükran Albayrak'ı da alarak Atatürk Eğitim ve Araştırma Hastanesi'ne götürdü. Hüseyin Albayrak, tahlil sonuçlarını beklerken güvenlik görevlisi Levent Akyüz tarafından dışarı çıkması konusunda uyarılınca tartışma çıktı. İddiaya göre diğer güvenlikçilerin de saldırdığı Hüseyin Albayrak'ın sağ kaşı açıldı ve başı yarıldı. Başına 20 dikiş atılan Hüseyin Albayrak ile Levent Akyüz birbirlerinden şikâyetçi oldu" (www.hurriyet.com.tr, 03.03.2008).

Yukarıda yer verilen örnekler Türkiye'de özel güvenliğin bir bütün olarak, hırsızlıktan adam öldürmeye, yetkilerini kasti olarak aşıp adam yaralamadan tartaklamaya, devletin resmi kolluk gücü olan polise direnmekten yasadışı kumar organizasyonunun korumalığını yapmaya, devletin resmi görevlilerine silah çekmekten yasadışı dinleme olaylarını organize etmeye, devletin resmi sırlarını ifşa etmekten terörist saldırılara karışmaya kadar geniş bir suç yelpazesi içerisinde hareket ettiğini kanıtlamaktadır. Bu örneklerden de görüldüğü üzere bizzat özel güvenlik görevlileri yasal olarak kendilerine verilen yetkileri ve silahı kullanarak suç işlerken, özel güvenlik şirketleri de suç örgütlerinin rahatlıkla yuvalanacağı yasal birer kalkan olarak işlemektedir.

Örneklerden yola çıkarak şu tespitte bulunmamız mümkündür: Halk üzerinde sürekli bir gözetim aracı olarak işleyen suç ve suçluluk, neoliberal dönemin yeni denetim/zapt etme aygıtı olan özel güvenliğin merkezine yerleşmiştir. Yani toplumsal denetimi sağlamak üzere diğer suçluları kontrol etmek ve yönetmek anlamında bir "yer altı polisi" olarak işleyen suçluluk, bir bölümüyle, bir başka

denetim aygıtı olarak yükselen özel güvenliğin içine yerleşmiştir. İkincil nitelikli polis olarak işleyen özel güvenliğin içine, bir başka ikincil nitelikli polis olarak suçluluk yerleşmiştir. Bu yerleşme-bütünleşme, bir taraftan suçu ve suçluluğu daha da görünür kılarak -güvenlikçiler bile güven vermiyor görüntüsü üzerinden- neoliberal döneme ruhunu veren "güvenlik ideolojisi"ni yeniden üretirken, eş zamanlı olarak da devlete polis aracılığı ile idare ettiği suçluluğu yönetmek açısından yeni bir aygıt kazandırmıştır. Özellikle eski/emekli polislerin yöneticiliğini yaptığı ve suça karışmış özel güvenlik şirketleri bağlamında düşünüldüğünde de, özel güvenliğin tam bir melez alan olarak belirdiği görülmektedir. Öyle ki bu alan, kurumsal düzeyde resmi olarak denetlenme boyutu ile ve kişisel ilişkiler düzeyinde ise gayri resmi olarak emekli/eski polis yöneticileri boyutuyla polis ile ilişki halindedir, suçun kontrolü ve yönetilmesi sürecinde de polis ile işlevsel olarak birlikte yürümektedir; merkezine suçluluğun yerleşmesi dolayımıyla ise, toplumsal denetim açısından bir alt polis olarak işleyen suçluluk ile devletin bağını kuran ikinci baskı aygıtı olarak -polise ek olarak- işlemektedir. Bu anlamda özel güvenlik suçla ve suçlulukla olan ilişkisi bağlamında toplumsal denetimin ve zapt etmenin sağlanması açısından tam bir yedek ordu/bir milis kuvvet/bir yer altı polisi olarak işlemektedir.

E. Otoriter Devletçilik ve Toplumsal Polislikte Yeni Açılım-II: Yükseltilen Polis Gücü

Neoliberal birikim stratejisi ile birlikte devletin müdahaleci devletten otoriter devlete doğru değişimine paralel olarak ekonomi politikalarının ve ona uygun kurumsal

yapılanmanın DB-IMF gibi kurumlardan aktarılan hazır şablonlar çerçevesinde biçimlendirilmesinde olduğu gibi, toplumsal polisliğin bileşiminde de kapitalizminin genel eğilimi ile paralel üç önemli gelişme yaşanmıştır. Öncelikle 1981 yılında özel güvenlik teşkilatları, ardından 2004 yılında özel güvenlik şirketleri biçiminde yeni ve önemli bir güvenlik/zapt etme aygıtı olarak özel güvenlik sürece eklemlenirken, polisin yetkilerinde ve sayısında yaşanan artışa, hem kapsam hem de içerik açısından geriletilen[190] bir sosyal güvenlik eşlik etmiştir. Bu bağlamda 1980'le birlikte toplumsal polisliğin asli bileşeni olarak polisin toplumsal denetim açısından rolü niteliksel olarak sabit kalmakla birlikte "'toplumsal tehdit/iç düşman' kategorisinin genişleme sürecine girdiği 1980 sonrası dönemde polis teşkilatları toplumsalın yeniden kurgulanmasında önemli işlevler üstlenmiştir. Zorun ve regülasyon/etkisizleştirme/denetleme stratejilerinin birlikte uygulandığı bu yıllarda 'vatandaşın' tutumunun sorumluluk paylaşan/girişimci birey olarak şekillendirilmesi hedeflenirken, toplumsal muhalefetin emek ve etnik/mezhepsel gruplar gibi aktörlerinin zor yoluyla caydırılarak kurgulanmasına ve artarak marjinalleşen sınıf-dışı gruplara karşı zorun da eklemlendiği düzenlemelere gidilerek bunların etkisizleştirilerek denetlenmesine çalışılmıştır" (Berksoy, 2007b: 36).

Bu çerçevede polisin 1980 sonrasındaki dönüşüm sürecini teşkilat, personel sayısı ve yetki genişlemesi bağlamında üç ana başlık üzerinden incelemek yerinde olacaktır. Teşkilatın yeni birimler ile genişlemesi ve ordu sistemine göre yeniden yapılandırılması süreci darbenin hemen ardından başlamış ve hâlihazırda devam

[190] Söz konusu gerilemenin nedenlerini şöyle sıralamak mümkündür: 1- özel sigortalar aracılığı ile sosyal güvenliğin piyasalaştırılması, 2- güvencesiz çalışmanın yaygınlaştırılması ile alanının daraltılması, 3- mevcut sigortalıların haklarında meydana gelen kısıntılar, 4- kamuda çalışanların statülerinde gidilen yeni düzenlemeler ile önceki dönemin haklarının gasp edilmesi.

etmektedir. Bu açıdan 1983 yılı kritik bir dönemece işaret eder. Çünkü yeni dönemde yapının belkemiğini oluşturan birimler olarak Çevik Kuvvet, Özel Harekat Daire Başkanlığı ve İstihbarat Daire Başkanlığı bu dönemde kurulmuştur. 1986 yılında ise bu yapıyı bütünleyen ve polisin 1980 öncesindeki "mütevazi dönemine"[191] son veren yapılanmalardan birisi olarak Terörle Mücadele ve Harekât Daire Başkanlığı kurulmuştur. 1965'te Toplum Polisi[192] birimlerinin oluşturulmasında yaşadığı ilk büyük genişlemenin ardından, darbe sonrasında 'bozulan düzeni yeniden sağlamak üzere' ordunun desteği ile teşkilat-kadro-malzeme bakımından yeniden yapılandırılmış, bu kapsamda bütçesi on yıl süre ile genişletilirken, yüksek teknolojili ekipman ve silahlarla donatılmış, personel için lojman vb. olanaklar genişletilmiş, yeni polis okulları açılmış ve hem bu okullardaki hem de Polis Enstitüsü'ndeki eğitim süreleri uzatılmıştır. Söz konusu genişleme çerçevesinde 11.08.1982'de hem yasal hem de yasadışı toplantı ve gösterilerde kullanılmak üzere Çevik Kuvvet kurulmuştur. 1983'te 21 il ve 2 ilçede yaklaşık 11.667 kişi olarak kurulan birim, 1990'ların ortalarında 63 şehrin tümüne yaygınlaştırılmış, 2000 Aralık ayında Ankara'da yapılan çevik kuvvet gösterinin ardından görev sahaları 33 ile indirilmiş, 2007'de ise 81 ilin tamamında kurulması kararlaştırılmıştır (Berksoy, 2007b: 53; Berksoy, 2009: 230-237).

Bu dönemde Çevik Kuvvet'in ardından Emniyet içindeki bir diğer yeni yapılanma Özel Harekat'tır. "Terör örgütlerinin meskun mahâl veya kırsal alanlardaki silahlı eylemlerini engellemek, gerçekleştirilen eylemlerin faillerini etkisiz hâle getirmek

[191] Biriz Berksoy'un kullanımıdır (Berksoy, 2009: 230).
[192] Toplum Polisi, grev, fabrika işgali, üniversite boykotu, miting gibi olaylara müdahale etmek üzere, ilk olarak Adana, Ankara, İstanbul, İzmir ve Zonguldak gibi sanayi şehirlerinde tamamı 250 kişi olarak kurulan birimlerdir. Sayıları 1969'da 9.263 kişiye, 1982'de ise toplam 36 şehirde 11.667 kişiye çıkmıştır (Ar 1999'dan aktaran Berksoy, 2007b: 51).

veya yakalamak, uçak, araç, bina gibi kapalı alanlarda rehin alınan kişi veya kişileri kurtarmak" üzere 1983 yılında şube müdürlüğü olarak kurulmuş, 1993'te daire başkanlığına dönüştürülmüştür (www.egm.gov.tr, 09.04.2008). Bugün toplam 48 ilde örgütlü durumda olan bu birim polisin içindeki paramiliter yapılanmadır ve Özel Harp Dairesi Özel Birlik Komutan Yardımcılığı yapmış olan Korkut Eken tarafından kurulmuştur (Berksoy, 2007b: 55). İlk olarak Ankara, İstanbul, İzmir gibi illerde kurulmuştur. Bu anlamda birim, öncelikle 1980 öncesinin sol örgütlerini darbe ortamında çökertmek üzere oluşturulmuştur. 1990 sonrasında ise Mehmet Ağar'ın emniyet genel müdürlüğü döneminde, polisin terörle mücadelede aktif olarak görev üstlenmesi kararının alınması ile birlikte PKK ile mücadelede yeni bileşen olarak Özel Harekat TSK ile ortak operasyonlara katılmaya başlamıştır. 1993 yılında PKK ile mücadele çerçevesinde daha çok Olağanüstü Hâl (OHAL) Bölgesi'nde görevlendirilen personelin, 1998'den itibaren giderek bölge dışında yoğunlaştığı görülmektedir. Özel Harekat Daire Başkanlığı'nın 30.06.1998 tarihli raporuna göre yetiştirilen toplam 8.443 personelden 2.043'ü çeşitli nedenlerle birimden ayrılmışken, geriye kalanların ancak 1.600'ü OHAL Bölgesi'nde ve 5.000'i ise bölge dışındadır. Rapora göre bölge dışındaki personel batıdaki beş büyük ilde yoğunlaşmaktadır (Beşe, 2006: 114-123). Bu anlamda 1990'lar boyunca OHAL Bölgesi'nde teröre yoğunlaşan paramiliter polis kuvvetlerinin, 2000'lerle birlikte nüfusun dolayısıyla işçilerin ve işsizlerin yoğunlaştığı büyük kentlerde yeniden kuruluş aşamasındaki işlevine dönerek 'iç düşmanlara'[193] karşı görevlendirildiği görülmektedir.

[193] Özel Harekat'ın kurulduğu dönemde (1980'ler) sermaye açısından iç düşman daha çok sol örgütlerden oluşurken, 2000'lerde sol örgütlülüğün gerilediği bir ortamda iç düşman kavramının içini sol örgütlerin yerine doğrudan örgütsüz/dağınık yoksullar, işsizler ve işçiler doldurmaktadır. Ayrıca

Çevik Kuvvet ve Özel Harekat'ı bütünleyen yapı olarak İstihbarat Daire Başkanlığı[194] da 1983 yılında kurulmuştur. 1985 yıllında PVSK'de yapılan değişiklik ile polise söz konusu birimi eliyle emniyet ve asayişi sağlamak üzere ülke genelinde istihbarat faaliyetlerinde bulunma yetkisi verilmiştir. 2005 yılındaki değişiklik ile istihbarat kavramı, "sadece iletişimi dinleme olarak algılanmamış, kamu kurum ve kuruluşlarındaki kişiler hakkında önemli bilgiler içerebilecek belgelere ulaşma ve inceleme ile kişileri gizli izleme, hâl ve hareketlerini kayıt altına alma şeklinde formüle edilmiştir" (Eryılmaz, 2006: 148). Yine bir yeniden yapılandırma olarak Yıkıcı Faaliyetler Şubesi 26.08.1986 tarihli bakan oluru ile Terörle Mücadele ve Harekat Dairesi Başkanlığı adıyla yeni bir yapıya kavuşturulmuştur (www.egm.gov.tr, 09.04.2008).

1980 sonrasında teşkilatta yaşanan bu yeniden yapılanmayı, personel sayısında yaşanan istikrarlı artış izlemiştir. 1980 sonrasına ilişkin olarak polis sayısında yaşanan artış Tablo-14'te gösterilmiştir. Bu verilerden hareket edildiğinde polis sayısındaki sistematik artış dikkati çekmektedir. Polis sayısı 1988 yılında 75.464 iken, 2009 itibariyle 215.754 kişiye ulaşmıştır.

söz konusu dönem tıpkı dünya genelinde olduğu gibi, genel olarak sistem karşıtı olarak görülen tüm kesimlerin bir bütün olarak suçlulaştırıldığı, terörist ilân edildiği bir dönemdir.

[194] 1937 yılında Önemli İşler Müdürlüğü olarak kurulan birim, 1975'te İstihbarat Başkanlığı'na ve 1983'te ise İstihbarat Daire Başkanlığı'na dönüştürülmüştür (Eryılmaz, 2006: 146).

Tablo-14: Yıllar İtibariyle Polis Sayıları[195]

Yıllar	Polis Sayısı
1980	50.000
1988	75.464
1989	88.514
1990	87.160
1991	92.120
1992	99.100
1993	100.655
1995	122.823
2004	171.902
2005	175.044
2006	181.196
2007	185.951
2008	198.491
2009	215.754

Ancak söz konusu artışın nüfusun geneli ve polisin görev alanı olan meskun mahâller olan il ve ilçe merkezleri nüfusu çerçevesinde değerlendirilmesi, polisin 1980 sonrasındaki hızlı yükselişini görmek açısından bize daha sağlıklı bir veri seti sunacaktır.

[195] 1980 verileri: Berksoy, 2007a: 4; 1988 verileri: EGM Personel Daire Başkanlığı'ndan aktaran Yılmaz, 1988: 66; 1989-1993 verileri: EGM Personel Daire Başkanlığı'ndan aktaran Yılmaz, 1994: 125; 1995 verileri: Özyer, 2000; 2004, 2005, 2006 verileri: 2006 EGM Faaliyet Raporu, s: 17; 2005, 2006, 2007 verileri: 2007 EGM Faaliyet Raporu, s: 29; 2006, 2007, 2008 verileri: 2008 EGM Faaliyet Raporu, s: 6; 2009 verileri: Beşir Atalay, TBMM Bütçe Konuşması, 2009.

Tablo-15: Yıllar İtibariyle Polis Sayısının Toplam Nüfus ve Şehir Nüfusuna Oranı[196]

Yıllar	Polis Sayısı	Nüfus	İl ve ilçelerde oturan nüfus	1 Polis Başına Düşen Vatandaş Sayısı (Ülke Genelinde)	1 Polis Başına Düşen Vatandaş Sayısı (İl ve İlçelerde)
1980	50.000	44.736.957	19.645.007	894	392
1990	87.160	56.473.035	33.326.351	647	382
2000	152.000[197]	67.473.035	44.006.184	446	289
2007	185.951	70.586.256	49.747.859	379	267
2008	198.491	71.517.100	53.611.723	360	270
2009	215.754	72.561.312	54.807.219	336	254

Gerek ülke genel nüfusu gerekse polisin görev alanı olan il ve ilçe merkezlerinde oturan nüfus açısından bakıldığında, 1 polise düşen vatandaş sayısı 1980 yılında sırası ile 894 ve 392 iken, 2009 yılında bu sayılar 336 ve 254 olarak değişmiştir. Anılan 29 yıllık süre içerisinde hem kişi başına düşen polis sayısında ciddi bir artış yaşanmış (ülke genelinde iki katından fazla artmış), hem de polisin görev alanında ikâmet eden insanların sayısında muazzam bir artış yaşanmıştır. 1980 yılında toplam nüfusun % 43'ü polis görev sahasında otururken, bu oran 2009 yılında % 75'e çıkmıştır[198]. Bu anlamda 1980 sonrasında polisin denetimine tabi olan vatandaş sayısında % 50'den fazla artış gerçekleşirken, polis sayısında da benzer bir artış yaşanmıştır. Bu bağlamda, 1980 sonrasında genel bir eğilim olarak polis hem sayıca

[196] Polise ait veriler, yukarıdaki tablodan alınmıştır. 1980 nüfus verileri: TÜİK 1980 Genel Nüfus Sayımı Sonuçları'ndan; 1990 nüfus verileri: TÜİK 1990 Genel Nüfus Sayımı Sonuçları'ndan; 2000 nüfus verileri: TÜİK 2000 Genel Nüfus Sayımı Sonuçları'ndan; 2007 nüfus verileri: TÜİK Haber Bülteni, 2008, S: 9'dan; 2008 nüfus verileri: TÜİK Haber Bülteni, 2009, S: 14'ten; 2009 nüfus verileri: TÜİK Haber Bülteni, 2010, S: 15'ten alınmıştır. Ülke genelinde ve il-ilçe merkezlerinde 1 polis başına düşen vatandaş sayıları söz konusu veriler üzerinden Evren Haspolat tarafından hesaplanmıştır.

[197] Söz konusu sayı resmi kanallardan ya da herhangi bir kaynaktan edinilmiş bir veri değildir. Ancak 1995 yılında EGM verileri ile polis sayısının 122.823 kişi ve 2004 yılında yine EGM verileri ile 171.902 kişi olduğu dikkate alınarak şöyle bir hesaplama yapılmıştır. Aradaki 9 yılda polis sayısının toplam olarak 49.000 kişi artmış olmasından hareketle, yıl başına artış ortalama olarak 5.500 olarak tespit edilmiş ve bunun üzerinden 1995'ten 2000'e kadar olan beş yıllık sürede düzenli bir artış oranı ile polis sayısının 122.823 kişiden yaklaşık olarak 152.000 kişiye ulaşacağı sonucuna varılmıştır.

[198] Söz konusu yüzdeler Tablo-15'teki verilerden hareketle Evren Haspolat tarafından hesaplanmıştır.

önemli bir artış kaydetmiş hem de denetlediği vatandaş sayısı açısından görev alanı genişlemiştir.

2005 yılındaki bir yasa değişikliği ile de polis sayısının artırılması çerçevesinde yeni bir düzenlemenin yolu açılmıştır. Bu çerçevede 15.02.2005 tarihinde Başbakan Erdoğan'ın imzası ile Meclis'e sunulan kanun tasarısının yasalaşması ile 3201 sayılı *Emniyet Teşkilat Kanunu'nda* değişiklik yapılarak, üniversite mezunlarını 6 aylık eğitim çerçevesinde polis olarak yetiştirmek üzere Polis Meslek Eğitim Merkezleri'nin kurulmasının yolu açılmıştır (Emniyet Teşkilat Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Tasarısı, 2005). Bugün ikisi 2009 yılında açılmış olan toplam 11 tane Polis Meslek Eğitim Merkezi bulunmaktadır ve bu merkezler ile amaçlanan toplam polis sayısını "AB standartlarına uygun şekilde" her 250 vatandaşa 1 polisin karşılık geleceği sayıya ulaştırmaktır. Söz konusu amaç çerçevesinde AKP iktidarı süresince yürütülen çalışmalar çerçevesinde: 1- Polis Meslek Yüksek Okulları ve Polis Meslek Eğitim Merkezleri aracılığıyla polis sayısında toplam 61.974 kişilik bir artış olmuş, bunlardan 14.120 polis memuru 2009 yılında polis teşkilatına katılmış olup, 2009 yılı sonunda da mezun olacak 3.627 polis memuru teşkilata katılacaklar arasındadır, 2- 2010 yılında da 6.500'ü Polis Meslek Yüksek Okullarından, 9.500'ü ise 4 yıllık üniversitelerden mezun olanlar arasından seçilerek Polis Meslek Eğitim Merkezlerinden yetiştirilecek olan toplam 16.000 polis memuru teşkilata kazandırılacaktır (Beşir Atalay, TBMM Bütçe Konuşması, 2009). Böylece EGM'nin 2007 Faaliyet Raporu'nda gelecekteki polis sayına ilişkin olarak yapılan projeksiyonda 2017 yılı için planlanan 229.287 sayısına Polis Eğitim Merkezleri sayesinde 2010 yılında erişme imkânı doğacaktır, çünkü söz konusu

16.000 kişilik artış ile 2010 sonunda polis sayısı 231.754'e ulaşacaktır (EGM Faaliyet Raporu, 2007: 36). Bu bağlamda her adımını 'AB'ye uyum süreci çerçevesinde atan hükümetin' yoğun çalışması ile 2010 yılında, 250 vatandaşa 1 polis uygulamasına fazlası ile ulaşılmış olacaktır. Çünkü 2010 yılında ülke genel nüfusu çerçevesinde 1 polise düşen vatandaş sayısı 317, il ve ilçe merkezlerinde oturan nüfus çerçevesinde ise 1 polise düşen vatandaş sayısı 245 olacaktır[199].

Polisin 1980 sonrasında toplumsal düzeni biçimlendirme gücünde meydana gelen artışın ilk iki nedeni teşkilat yapısında yaşanan dönüşüm ve polis sayısında yaşanan istikrarlı artış iken, bir diğer nedeni de PVSK'de yapılan değişiklikler ile polisin yetkilerinin genişletilmesidir. Polisin yetkisini 'sınırları belirsiz' bir genişliğe kavuşturan değişiklikler 2002 yılında 13. maddede ve 2005 yılında ek 7. maddede yapılan değişikliklerdir. Bu çerçevede 13. maddeye eklenen "Polisin... aldığı tedbirlere karşı gelenleri, direnenleri ve görev yapmasını engelleyenleri,... yakalar ve gerekli kanuni işlemleri yapar" fıkrası[ndaki] "direnme", "karşı gelme" gibi belirsiz kavramlar polise kişileri gözaltına almak için geniş bir manevra alanı bırakmaktadır. 2005'te ek 7. maddede yapılan değişiklik ise polise, hâkim kararı şartıyla, iletişimi tespit edip, dinleme ve kayda alma yetkilerini tanımıştır. Uyuşturucu satışından, "devlete karşı suç"lara kadar çok çeşitli alanları kapsayan bu kanuna göre, gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde, EGM de, 24 saat içinde hâkim tarafından onaylanmak üzere, yazılı emirle bu bilgileri talep edebilir. 5271 sayılı Ceza

[199] Söz konusu hesaplama yapılırken şöyle bir akıl yürütme üzerinden hareket edilmiştir: Tablo-14'teki nüfus verileri dikkate alındığında, 2007'den itibaren ülke genel nüfusunun yılda yaklaşık 1 milyonluk bir artış kaydettiği, buna karşın şehir nüfusunun 2007'den 2008'e 4 milyonluk, 2008'den 2009'a ise 1 milyon 200 binlik bir artış kaydettiği görülmektedir. Bu nedenle 2010 yılında genel nüfusun 1 milyonluk artış ile 73 milyon 500 bin olacağı ve şehir nüfusunun ise tarımdan kopuşlardaki istikrarlı artışa bağlı olarak ortalama 2 milyonluk bir artış ile 56 milyon 800 bin olacağı öngörülmüştür.

Muhakemesi Kanunu'nun 135-138[200] arası benzer maddeleri ile birlikte değerlendirildiğinde, polise tanınan bu yetkinin, toplumsal alanın tamamı üzerinde

[200] CMK madde 135: 1- (Değişik cümle: 25/05/2005-5353 S.K./17. md) Bir suç dolayısıyla yapılan soruşturma ve kovuşturmada, suç işlendiğine ilişkin kuvvetli şüphe sebeplerinin varlığı ve başka suretle delil elde edilmesi imkânının bulunmaması durumunda, hâkim veya gecikmesinde sakınca bulunan hallerde Cumhuriyet savcısının kararıyla şüpheli veya sanığın telekomünikasyon yoluyla iletişimi tespit edilebilir, dinlenebilir, kayda alınabilir ve sinyal bilgileri değerlendirilebilir. Cumhuriyet savcısı kararını derhâl hâkimin onayına sunar ve hâkim, kararını en geç yirmi dört saat içinde verir. Sürenin dolması veya hâkim tarafından aksine karar verilmesi halinde tedbir Cumhuriyet savcısı tarafından derhâl kaldırılır. 2- Şüpheli veya sanığın tanıklıktan çekinebilecek kişilerle arasındaki iletişimi kayda alınamaz. Kayda alma gerçekleştikten sonra bu durumun anlaşılması hâlinde, alınan kayıtlar derhâl yok edilir. 3- Birinci fıkra hükmüne göre verilen kararda, yüklenen suçun türü, hakkında tedbir uygulanacak kişinin kimliği, iletişim aracının türü, telefon numarası veya iletişim bağlantısını tespite imkân veren kodu, tedbirin türü, kapsamı ve süresi belirtilir. Tedbir kararı en çok üç ay için verilebilir; bu süre, bir defa daha uzatılabilir. (Ek cümle: 25/05/2005-5353 S.K./17. md) Ancak, örgütün faaliyeti çerçevesinde işlenen suçlarla ilgili olarak gerekli görülmesi halinde, hâkim bir aydan fazla olmamak üzere sürenin müteaddit defalar uzatılmasına karar verebilir. 4- Şüpheli veya sanığın yakalanabilmesi için, ... mobil telefonun yeri, hâkim veya gecikmesinde sakınca bulunan hallerde Cumhuriyet savcısının kararına istinaden tespit edilebilir. Bu hususa ilişkin olarak verilen kararda, ... mobil telefon numarası ve tespit işleminin süresi belirtilir. Tespit işlemi en çok üç ay için yapılabilir; bu süre, bir defa daha uzatılabilir. 5- Bu Madde hükümlerine göre alınan karar ve yapılan işlemler, tedbir süresince gizli tutulur. 6- Bu Madde kapsamında dinleme, kayda alma ve sinyal bilgilerinin değerlendirilmesine ilişkin hükümler ancak aşağıda sayılan suçlarla ilgili olarak uygulanabilir: a- Türk Ceza Kanununda yer alan; 1. Göçmen kaçakçılığı ve insan ticareti (Madde 79, 80), 2. Kasten öldürme (Madde 81, 82, 83), 3. İşkence (Madde 94, 95), 4. Cinsel saldırı (birinci fıkra hariç, Madde 102), 5. Çocukların cinsel istismarı (Madde 103), 6. Uyuşturucu veya uyarıcı Madde imal ve ticareti (Madde 188), 7. Parada sahtecilik (Madde 197), 8. Suç işlemek amacıyla örgüt kurma (iki, yedi ve sekizinci fıkralar hariç, Madde 220), 9. (Ek alt bend: 25/05/2005-5353 S.K./17. md) Fuhuş (Madde 227, fıkra 3), 10. İhaleye fesat karıştırma (Madde 235), 11. Rüşvet (Madde 252), 12. Suçtan kaynaklanan malvarlığı değerlerini aklama (Madde 282), 13. Silahlı örgüt (Madde 314) veya bu örgütlere silah sağlama (Madde 315), 14. Devlet Sırlarına Karşı Suçlar ve Casusluk (Madde 328, 329, 330, 331, 333, 334, 335, 336, 337) suçları; b- Ateşli Silahlar ve Bıçaklar ile Diğer Aletler Hakkında Kanunda tanımlanan silah kaçakçılığı (Madde 12) suçları; c- (Ek bend: 25/05/2005-5353 S.K./17. md) Bankalar Kanununun 22 nci Maddesinin (3) ve (4) numaralı fıkralarında tanımlanan zimmet suçu; d- Kaçakçılıkla Mücadele Kanununda tanımlanan ve hapis cezasını gerektiren suçlar; e- Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanununun 68 ve 74 üncü Maddelerinde tanımlanan suçlar. 7- Bu Maddede belirlenen esas ve usuller dışında hiç kimse, bir başkasının telekomünikasyon yoluyla iletişimini dinleyemez ve kayda alamaz. CMK madde 136: 1- Şüpheli veya sanığa yüklenen suç dolayısıyla müdafiin bürosu, konutu ve yerleşim yerindeki telekomünikasyon araçları hakkında, 135 inci Madde hükmü uygulanamaz. CMK madde 137: 1- 135 inci Maddeye göre verilecek karar gereğince Cumhuriyet savcısı veya görevlendireceği adlî kolluk görevlisi, telekomünikasyon hizmeti veren kurum ve kuruluşların yetkililerinden iletişimin tespiti, dinlenmesi veya kayda alınması işlemlerinin yapılmasını ve bu amaçla cihazların yerleştirilmesini yazılı olarak istediğinde, bu istem derhâl yerine getirilir; yerine getirilmemesi hâlinde zor kullanılabilir. İşlemin başladığı ve bitirildiği tarih ve saat ile işlemi yapanın kimliği bir tutanakla saptanır. 2- 135 inci Maddeye göre verilen karar gereğince tutulan kayıtlar, Cumhuriyet Savcılığınca görevlendirilen kişiler tarafından çözülerek metin hâline getirilir. Yabancı dildeki kayıtlar, tercüman aracılığı ile Türkçeye çevrilir. 3- 135 inci Maddeye göre verilen kararın uygulanması sırasında şüpheli hakkında kovuşturmaya yer olmadığına dair karar verilmesi ya da aynı Maddenin birinci fıkrasına göre hâkim onayının alınamaması halinde, bunun uygulanmasına Cumhuriyet savcısı tarafından derhâl son verilir. Bu durumda, yapılan tespit veya dinlemeye ilişkin kayıtlar Cumhuriyet savcısının denetimi altında en geç on gün içinde yok edilerek, durum bir tutanakla tespit edilir. 4- Tespit ve dinlemeye ilişkin kayıtların yok edilmesi halinde soruşturma evresinin bitiminden itibaren, en geç on beş gün içinde, Cumhuriyet Başsavcılığı, tedbirin nedeni, kapsamı, süresi ve sonucu hakkında ilgilisine yazılı olarak bilgi verir. CMK madde 138: 1-

tam ve sürekli bir gözetimi/denetimi ve kişisel bilgilerin gizliliğini ihlâl etmek suretiyle bilgi edinimini mümkün kıldığı söylenebilir" (Berksoy, 2009: 233).

Polis sayısında, teşkilatın kapsadığı nüfus sayısında ve yasal değişiklikler ile yetkilerinde son 29 yıl içinde yaşanan genişlemeye ek olarak AKP iktidarı dönemindeki kimi uygulamalar ile de polisin tasavvur sınırlarını zorlayan genişlikteki görev alanı ve yetki genişliğine, yeni alanlar ve yeni yetkiler eklenmiştir. Söz konusu yenilikler şunlardır: 2004 yılında özel güvenlik şirketlerinin yasallaşması ile birlikte ikincil görevlerin daha çok özel güvenlik görevlilerince üstlenilmesi, 2005 yılında AB'ye uyum süreci kapsamında uygulamaya konulan ve "toplumun tüm kesimlerinin katılımını sağlayarak, polis teşkilatınca halka sunulan güvenlik hizmetlerinin verimlilik ve etkinliğinin arttırılması"nı hedefleyen Toplum Destekli Polislik (TDP) Projesi'nin 2009'da tüm illere kalıcı olarak yayılması (Cerrah, 2006: 93; Beşir Atalay, TBMM Bütçe Konuşması, 2009; www.asayis.pol.tr, 26.03.2008)[201], Erzincan'da 08.01.2008 tarihinde pilot uygulama olarak başlatılan ve her polisin kendi sorumluluk alanına giren aileler ile ilgili olan her türlü güvenlik önlemiyle doğrudan ilgilenmesini öngören ve bu çerçevede ailelerin ekonomik durumundan sokaktaki çukur ya da metruk evlerin tespitine, kopmuş elektrik tellerinden mahallede hastaneye ya da okula gidemeyenlerin sayısının ya da başıboş hayvanların sayısının tespitine kadar çoğu polisin görev alanına girmeyen pek çok

---

Arama veya el koyma koruma tedbirlerinin uygulanması sırasında, yapılmakta olan soruşturma veya kovuşturmayla ilgisi olmayan ancak, diğer bir suçun işlendiği şüphesini uyandırabilecek bir delil elde edilirse; bu delil muhafaza altına alınır ve durum Cumhuriyet Savcılığına derhâl bildirilir. 2- Telekomünikasyon yoluyla yapılan iletişimin denetlenmesi sırasında, yapılmakta olan soruşturma veya kovuşturmayla ilgisi olmayan ve ancak, 135 inci Maddenin altıncı fıkrasında sayılan suçlardan birinin işlendiği şüphesini uyandırabilecek bir delil elde edilirse; bu delil muhafaza altına alınır ve durum Cumhuriyet Savcılığına derhâl bildirilir.

[201] TDP uygulaması ile ilgili olarak Asayiş Daire Başkanlığı'nın internet sitesinde "Toplum İçin Toplumla Birlikte" sloganı altında TDP'nin amaçları, suç önlemedeki işlevi vb. gibi çeşitli bilgilere yer verilmektedir. Bkz. www.asayis.pol.tr.

görevi bir 'pilot proje' kapsamında polisin görev alanına dahil eden ve söz konusu alanlardaki uygulamaları polis üzerinden diğer kamu kurumlarına yönlendirerek kamu yönetiminde polisin yöneticiliğini pekiştiren aile polisliği uygulaması (www.erzincan.pol.tr)[202], Güven Timleri ve Yıldırım Ekipleri uygulamaları ile polisin sokak hâkimiyetinin arttırılması (Beşir Atalay, TBMM Bütçe Konuşması, 2009)[203], 2006-2007 eğitim öğretim yılında uygulamaya konulan Okul Polisi Projesi[204] ve 2007-2008 eğitim öğretim yılından itibaren uygulamaya konulan

[202] Aile Polisliği uygulaması ile ilgili olarak Erzincan Emniyet Müdürlüğü'nün internet sitesinde uygulamanın içeriğine ve çerçevesine ilişkin olarak yer verilen bilgiler şöyledir: "Emniyet Müdürlüğümüzde 'Aile Polisi Projesi' için 4 Emniyet Müdür Yardımcısı, 24 Şube Müdürü/Emniyet Amiri/Birim Amiri, 16 Başkomiser /Komiser/Komiser Yardımcısı, 521 erkek, 46 bayan memur olmak üzere 611 personelimiz görev almıştır. Konut sayısını erkek polis memurlarımıza böldüğümüzde her bir görevlimize ortalama olarak 41 konut düşmektedir. Bayan görevlilerimiz bayan öğrenci evleri ve yurtlarında temas ve görüşmeler yapacaklardır. Görevlilerimiz kendi asli görevlerini aksatmayacak şekilde haftada yarım gün kendilerine verilen ortalama 41 aile ile görüşmeler yapmak üzere görev yerlerine vardıklarında kendilerinin polis olduğunu söyleyerek polis kimlik kartlarını gösterecek, vatandaşlarımız da görevlilerimizin polis olup olmadıkları konularında kendilerinden polis kimlik kartlarını isteyebileceklerdir. Görevli memurlarımız sorumlu oldukları ailelerin sosyal ekonomik ve sağlık ihtiyaçlarını, sorunlarını yerinde görecek ve gözlemlerini amirlerine ulaştıracaktır. Görevlilerimiz tarafından ikamet sahiplerinin kişisel bilgilerini içeren sorular sorulmayacak, bu konuda her hangi bir kayıt tutulmayacaktır. Görevlilerimizden yardım talep etme ve isteklerini bildirme vatandaşlarımızın istek ve talebine bağlı olarak yürütülecektir. Tespit edilen sorunlardan Müdürlüğümüzü ilgilendirenlerin gereği yapılacak, diğer kuruluşlarımızı ilgilendiren konular ilgili kuruluşlara bildirilecektir. Projemiz kamu yararı gözetilerek ilimizdeki bütün birimlerle koordine içerisinde yürütülecektir. Aile Polisi Projesinde görev alacak personelimiz aşağıdaki konular üzerinde çalışacaklardır: 1. Ekonomik durumlarından dolayı ihtiyaç sahiplerinin tespiti yapılacaktır, 2. Okula gitmeyen kız ve erkek öğrencilerin tespiti yapılacaktır, 3. İleri derecede hasta olduğundan dolayı sağlık kuruluşlarına gidemeyecek durumda olanların tespiti yapılacaktır, 4. Mahalle sakinleri ve çocukların mahalle ve sokaklarında rahatını bozacak fosseptik çukurlarının, metruk binaların tespiti yapılacaktır, 5. Can güvenliği açısından tehlike oluşturacak kopmuş elektrik tellerinin tespiti yapılacaktır, 6. İkamet sahiplerinin huzurunu bozacak başı boş ve saldırgan hayvanlar tespit edilecektir, 7. Suç işlenmesine engel olunacak, işlenmiş olan suçların sanıkları yakalanacaktır, 8. Doğal afet zamanlarında yardımların sistemli bir şekilde dağıtılmasına yardımcı olunacaktır" (www.erzincan.pol.tr).

[203] Atalay'ın ifadesi ile Güven Timleri ve Yıldırım Ekipleri Projesi ile polis "bürolardan çıkararak, mahalleye, caddeye, sokağa yani asli işine dönmüş" ve böylece "polisin sokak hâkimiyeti artırılmış, suça anında müdahalede artış sağlanmış, suçlular üzerinde caydırıcılık artırılmış, kapkaç, oto hırsızlığı, yankesicilik, gasp ve benzeri mala karşı işlenen şehir suçlarında önemli oranda azalma görülmüş, şüpheli ve sanıkların yakalanmasında artış kaydedilmiştir" (Beşir Atalay, TBMM Bütçe Konuşması, 2009).

[204] İstanbul Şükrü Balcı Polis Meslek Yüksek Okulu tarafından 'Eğitmen Olarak Polis Memurları' yaklaşımı model alınarak ve dünya genelinde uygulanan çeşitli programlardaki müfredat konularından istifade edilerek oluşturulan ve 2006-2007 eğitim-öğretim yılı içerisinde pilot bölge olarak seçilen Bakırköy İlçesinde eğitim veren ilköğretim okullarının birinci kademesine yönelik olarak geliştirilen 'Okul Polisi' projesi uygulamaya konulmuştur. Proje, ilk olarak Bakırköy Kaymakamlığı'nın işbirliği ve İlçe Emniyet ile İlçe Milli Eğitim Müdürlüklerinin katkılarıyla yürütülmeye başlamıştır. Proje, hâlihazırda Bakırköy ve Küçükçekmece İlçe sınırlarında bulunan ilköğretim okullarının ilk

Güvenli Okul Güvenli Eğitim Projesi ile her okula bir polisin tahsis edilmesi uygulaması ile öğrencilerin, okulların ve okul çevrelerinin denetim altına alınması (Beşir Atalay, TBMM Bütçe Konuşması, 2009; EGM Faaliyet Raporu, 2008: 32)[205], yine 2005 yılında İstanbul'da uygulamaya başlanan ve MOBESE olarak bilinen Kent Güvenlik Yönetim Sistemi Projesi'nin 2009 sonu itibariyle 49 ilde tamamlanmış ve 31 ilde sürmekte olan çalışmaları (Beşir Atalay, TBMM Bütçe Konuşması, 2009) çerçevesinde elektronik gözetim ve denetimin de polisin hizmetine sunulması, oluşturulan Pol-Net bilgi sistemi ile polisin ihtiyaç duyduğu bilgiye Türkiye'nin her yerinden, hızlı ve kesintisiz şekilde erişiminin sağlanması (EGM Faaliyet Raporu, 2007: 10).

Sonuç olarak, polis 1980 sonrasında teşkilat olarak yeni birimlerin eklenmesi ile hem genişlemiş hem de topluma nüfuz etmek açısından gerek paramiliter gerekse istihbari birimler açısından uzmanlaşmış, bütçe açısından düzenli bir artış seyri tutturmuş (Tablo-16), zaten geniş olan yetkileri daha da genişlemiş, personel sayısı büyük

---

kademesindeki (7-11 yaş) sınıfları kapsamaktadır. Çarşamba günleri öğleden sonra 14.00-16.00 saatleri arasında yürütülen projede her hafta ayrı bir okula gidilmektedir. Her okul yıl içerisinde en az iki defa ziyaret edilmektedir. Her sınıfa yönelik olarak önceden planlanmış müfredat konuları çerçevesinde yürütülen bu eğitim, öğretim görevlileri ve uzman bir psikolog tarafından verilmektedir. Onlara ise ayrıca resmi kıyafetli öğrenciler, İlçe Emniyet Müdürlüğü'nden yunus timleri, motorize ekipler ve olay yeri inceleme ekipleri eşlik etmektedir. Teorik derslerin anlatımından sonra öğrencilere hem ders içeriği ile ilgili hem de polis ve polis teşkilatının yakından tanıtılması ile ilgili olarak sınıf içinde veya okul bahçesinde senaryolu eğitim (uygulamalı kap-kaç senaryosu, olay yeri incelemenin parmak izi çalışması, resmi araçların tanıtılması) verilmektedir. 'Okul Polisi' projesinin, söz konusu yaş aralığındaki öğrencilere yönelik amaçları şu şekilde sıralanabilir: 1- Polis ve polis teşkilatının tanıtılması, 2- Polisin toplumdan uzaklaşmasının önüne geçilmesi, 3- Polis-öğrenci ve veli diyalogunun artırılması, 4- Genç nüfusun polise karşı pozitif bir bakış açısına sahip olmasının sağlanması, 5- Suç ve suçlulara karşı bilgi akışının artırılması, 6- Okula giden çocuklarımızın güvenli bir ortamda, tehlikelerden uzak bir eğitim görmelerinin sağlanması (Çarhacıoğlu-Oğuşgil, 2009: 129-131).

[205] Söz konusu proje Beşir Atalay'ın ifadesi ile "eğitim kurumlarında güvenli ortamın sağlanmasına yönelik olarak Millî Eğitim Bakanlığı ile işbirliği içerisinde yürütülmektedir. Güvenlik birimi, okul idaresi ve aileler arasındaki işbirliğine dayanan, suç işlenmesini önlemek amacıyla koruyucu ve önleyici tedbirleri almayı hedefleyen bir çalışmadır" (Beşir Atalay, TBMM Bütçe Konuşması, 2009). Ancak uygulama bizzat polisleri okul sürecine dahil etmekte ve güvenlikten çok çocukların her hareketlerinin gözlendiği, denetlendiği bir yapı yaratmaktadır. Bu anlamda çocuklar daha eğitim sürecinden itibaren polise itaat etmeleri gereken bir anlayış ile yetiştirilmektedir.

oranda artmış ve Walter Benjamin'in tespiti ile "her an her yerde bulunan hayaletvari varlığı gibi, gücü de biçimden yoksun" hâle gelmiştir (Benjamin, 2005: 111). Bu anlamda polisin önce 1983 tarihindeki önemli adımlarla darbe döneminde, ardından ikinci olarak 2002 sonrasında AKP iktidarı ile birlikte yapılan hem personel hem de yetkiler boyutunda 'sürekli genişletilme' politikası çerçevesinde artan "hayaletvari" gücü, otoriter devletçiliğin Türkiye tarihinin iki ana uğrağında polise biçilen işlevin görünümüdür. Devlet, 1980'de başlayan ve 2002'den itibaren dozunu arttıran bir otoriter dönüşüm çerçevesinde toplumu giderek daha çok baskı aygıtına yaslanarak yönetme eğilimdedir ve polis bu baskıcı yapının ana bileşeni olarak günden güne gücünü ve nüfuzunu arttırmaktadır.

Tablo-16: Yıllar İtibariyle EGM Bütçe Ödeneği ve Harcama Verileri[206]

Yıllar	Kurum Bütçe Ödeneği (Bin TL)	Harcama (Bin TL)	Artış oranı
2006	4.804.713	4.875.778	
2007	6.151.963	5.268.110	% 8
2008	6.596.463	6.363.258	% 20.7
2009	7.948.792	6.469.693	% 1.6

F. Otoriter Devletçilik ve Toplumsal Polislikte Yeni Açılım-III: Geriletilen Sosyal Güvenlik, Yükseltilen Hayırseverlik

Toplumun farklı kesimleri arasında gelir bölüşümünün daha adil olduğu 1960-80 aralığının kalkınmacı sermaye birikim modeline uygun olarak gelişen hak temelli yaygın sosyal güvenlik yapılanması, gelir bölüşümünün işçiler ve köylüler aleyhine

[206] 2006 verileri: http://muhasebat.gov.tr/mbulten/T4-1-15.xls; 2007 verileri: http://muhasebat.gov.tr/mbulten/T4-1-16.xls; 2008 verileri: http://muhasebat.gov.tr/mbulten/T4-1-18.xls; 2009 verileri: http://muhasebat.gov.tr/mbulten/T4-1-19.xls.

bozulduğu bir ortamda anılan kesimlerin aleyhine olacak şekilde bir dönüşüm sürecine girmiştir. Öyle ki 1979-89 yılları arasında fiyatların yükseldiği, ücretlerin dondurulduğu ve enflasyonun daima yükseldiği koşullarda ücretlilerin reel satın alma güçleri % 40 ilâ 60 arasında düşüş göstermiştir (Zürcher, 2000: 426). 1978 yılında tarımın GSYİH'den aldığı pay % 26.7 ile zirvede iken, sübvansiyonların giderek azaltıldığı koşullar içerisinde 1985 yılında % 19.1'e gerilemiş, ücretlerin payı 1979 yılında % 52.8 iken 1985 yılında % 18.8'e gerilemiş, buna karşın kâr-faiz-rant ve tarım dışı kendi hesabına çalışanların GSYİH'den aldığı pay 1977 yılında % 38.0 iken 1985 yılında % 62.1'e yükselmiştir[207] (Boratav, 2005: 37, 38, 49, 50, 58; Kazgan, 2005: 219). Bu anlamda neoliberal dönemle birlikte gelir dağılımı modeli orta ve alt sınıflar aleyhine ve üst sınıflar lehine olacak şekilde değiştirilmiştir (Ahmad, 1999: 240).

Gelir dağılımının orta ve alt sınıflar aleyhine ve üst sınıflar lehine bozulduğu 1980 sonrası Türkiye'sinde, refah uygulamaları da bu değişime bağlı bir dönüşüm sürecine girmiştir. Refah uygulamalarına ilişkin olarak bu dönemde yaşanan en önemli değişim, "devletin bir yandan doğrudan sosyal yardım harcamalarını arttırması, diğer yandan da sosyal dayanışmayı teşvik edici uygulamalarla oluşacak mali külfeti mümkün olduğu ölçüde topluma aktarma çabası içinde oluşudur. Bu çerçevede Başbakanlığa bağlı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu bünyesinde yapılan harcamalar öne çıkmaktadır. Yerel yönetimlerin kent yoksullarına yönelik yardım faaliyetleri de benzer nitelikler taşımaktadır" (Özbek, 2002: 24). Söz konusu değişim çerçevesinde

[207] Reel faiz gelirleri 1977 yılında 100 iken 1988'de 2775'e yükselmiş, banka kârları 1979 yılında 100 iken 1987'de 1310'a yükselmiş, buna karşın reel maaşlar 1977 yılında 100 iken 1988 yılında 45.7'ye gerilemiştir (Boratav, 2005: 58).

hak temelli sosyal güvenlik ve sosyal politika anlayışından uzaklaşılırken, muhtaçlığa bağlı olarak verilen yardımlara doğru bir genel değişim sürecine girilmiştir. Bu bağlamda 1980 sonrası, bir taraftan hayırseverlik ve doğrudan yardımlar ile karakterize olurken, diğer taraftan da sosyal hakların törpülendiği ve sağlık, eğitim, konut gibi alanların giderek artan oranda ticarileştirildiği bir dönem olmuştur.

Bu çerçevede 1970'li yıllarda işçilerin sigorta primlerine katkısı % 58 düzeyinde iken bu oran 1980'de % 63'e çıkarılmış, Emekli Sandığı'na bağlı olarak çalışanlarda da katkı oranı 1980'de 12 iken 1990'da 14'e çıkarılmış, 1984'teki vergi kanunu değişimi ile gelir vergileri asıl olarak ücretlilerden alınan bir nitelik kazanmış, sendikalı işçilerin büyük bölümünü bünyesinde barındıran DİSK'in kapatılması ve sendikal hakların çoğunun yasaklanması ile sendikalı sayısı 1980'de 2 milyon 204 bin kişiden 1990 yılında 1 milyon 921 bin kişiye gerilemiş, 1984 yılında bir kanun hükmümde kararname ile yürürlüğe konulan sözleşmeli personel uygulaması ile kamu kesiminde güvencesiz çalışmanın zemini döşenmiş, bu uygulama ile birlikte üç yıl içerisinde sözleşmeli personel sayısı 1 milyon 111 bin kişiye çıkmış, işsizliğin 1980'ler boyunca on yıl süre ile % 15'lerde gezindiği koşullarda işsizliğin çözümü girişimci sınıfın desteklenmesi ve ekonomik büyüme çerçevesinde değerlendirilmiş ve bu konuda özel bir önlem geliştirilmemiş, sigortalıların elde ettiği sosyal yardımlar sürekli olarak düşürülmüş ve 1980'de tüm sosyal harcamalar içinde sosyal yardımların payı % 3.2 iken 1986'da % 2.2'ye düşürülmüş, sosyal harcamalara vergi gelirlerinden ayrılan paylar azaltılmış, emeklilik yaşı 51.2'den 53.8'e yükseltilmiş, eğitim gören çocuk sayısının arttığı koşullarda eğitime bütçeden ayrılan paylar

düşürülmüş, eğitim alanında özel sektör her kademede desteklenmiş, sigortalı sayısında yaşanan 11 milyonluk artışa rağmen bütçeden sağlığa ayrılan pay 1980'de % 4.2 iken 1983'te % 2.9'a geriletilmiş, hastanelerin ticari işletmeler gibi yönetilmesi ve doktorlara hastane gelirlerinden pay verilmesini sağlayan döner sermaye uygulaması başlatılmış, konut ihtiyacı da sağlanan kısmi devlet destekleri çerçevesinde ağırlıklı olarak serbest piyasanın yapsatçı mantığına ve yoksulluk ile mücadelede bir tür gizli araç olan gecekondulaşmaya[208] terk edilmiş, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu çerçevesinde yürütülen sosyal yardım uygulaması ise fonun dörtte üçünün amaç dışı olarak kullanıldığı koşullarda yoksulların sorunlarına çözüm üretememiştir (Gül, 2004: 285-300; Ahmad, 1999: 241; Buğra, 2008: 213).

Devletin küçültülmesinden çok sosyal devletin küçültüldüğü neoliberalizmin bu ilk dönemini takip eden Doğru Yol Partisi-Sosyal Demokrat Halkçı Parti koalisyon döneminde, 1992 yılında Yeşil Kart uygulaması devreye sokularak, hiçbir sağlık güvencesi ve ödeme gücü olmayan yurttaşların sağlık şemsiyesi altına alınması amaçlanmıştır. En belirgin uygulamasını Yeşil Kart'ta bulan söz konusu koalisyonlar döneminin ardından yaşanan 2001 Krizi ve yarattığı büyük yoksullaşma ile sosyal güvenlik açısından Özallı yılların ardından ikinci büyük yıkım ve yeniden yapılandırma sürecine girilmiştir. 2001 Krizi'nin yarattığı yoksullaşmanın boyutları Ziraat Mühendisleri Odası, Gıda Mühendisleri Odası, Ziraatçılar Derneği, Süt ve Et Üreticileri Derneği, TEMA gibi örgütlerin ortaklaşa hazırladığı raporda netlikle görülmektedir. Söz konusu raporda "Türkiye nüfusunun yaklaşık yüzde 15'inin

[208] Devlet Planlama Teşkilatı'nın 1990'ların başında yayınlanan bir raporuna göre, toplam gecekondu sayısı içerisinde hazine arazisi üzerinde yapılmış olanların oranı İstanbul'da % 75.84, Ankara'da % 87.92 ve İzmir'de % 80.79'dur (Buğra, 2008: 183).

günde 1 dolarlık gıda harcaması yapamadığı; gıda için günde 1 dolarlık harcama yapamayanların oranının kentlerde yüzde 10, kırsal kesimde yüzde 21'e ulaştığı belirtilmektedir. Raporda, Türkiye'de gıdaya ulaşmada en büyük sorun, düşük gelir düzeyi ve işsizlik olarak gösterilirken, yoksulların yüzde 46'sının bir iş sahibi bile olmadığı, yüzde 53'ünün ise çalışanlar olduğu vurgulanmaktadır" (13.06.2002 tarihli Cumhuriyet Gazetesi'nden aktaran Zabcı, 2003: 227).

Şubat 2001 Krizi'nden sonra "uygulamaya konulan 'güçlü ekonomiye geçiş programı' ile birlikte, düşük gelir gruplarının yaşam koşullarının daha da güçleştiği ve yoksullaşmanın ivme kazandığı" (Zabcı, 2003: 227) koşullarda 'sosyal adalet' vaat ederek iktidara gelen AKP de tıpkı kendinden önceki sermaye partileri gibi "devlet bütçesini sermaye sınıfının gelirlerini korumak ve ekonomik krizin maliyetini emekçi halkın üzerine yıkmak amacıyla kullanmıştır" (BSB, 2006: 55)[209]. Bu çerçevede "kur rejiminin terk edilmesi nedeniyle ortaya çıkan güven bunalımı ve istikrarsızlığı süratle ortadan kaldırmak ve eşanlı olarak bu duruma bir daha geri dönülmeyecek şekilde kamu yönetiminin ve ekonominin yeniden yapılandırılmasına yönelik altyapıyı oluşturmak" (GEGP, 2001) amacıyla hazırlanan *Türkiye'nin Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı* çerçevesinde politikalarını belirleyen AKP döneminde, sosyal politikanın gidişatı da devletin genel dönüşümünde olduğu gibi IMF ve DB'nin yeniden yapılandırma programları ve kredileri çerçevesinde yapılandırılmıştır. Söz konusu genel çerçeve içerisinde partinin neoliberal muhafazakâr anlayışı ile de uyum içerisinde "vatandaşlık hakkı kavramı

[209] AKP Hükümeti tarafından hazırlanan 2003 Bütçe Tasarısı ile "en adaletsiz vergi biçimi olduğu bilinen dolaylı vergilerin toplam vergiler içindeki payı % 70'e ulaşırken, sermaye kesiminden alınan kurumlar vergisinin toplam vergi gelirleri içindeki payı sadece % 10 düzeyinde kalmaktadır" (BSB, 2006: 55).

olabildiğince geriye itilirken İslâmi renklere bürünen sosyal dayanışma kavramı ön plana çıkarılmıştır" (Buğra, 2008: 218). Bu bağlamda hem AKP'nin İslamcı kimliğine hem de uygulamaya koyduğu neoliberal politikalara uygun olarak gönüllülük ve hayırseverlik teşvik edilmiş, sivil toplum örgütlerinin öncülüğünde yürütülen kampanya ve projeler ile yoksulluk daha çok hayırsever vatandaşların ya da bizzat yoksulların çabaları ile çözülmek istenmiştir[210]. Dolayısıyla AKP dönemine hâkim olan sosyal güvenlik anlayışı da tıpkı Özal döneminde olduğu gibi "sosyal devletle sosyal milleti bir araya getirme ve bu yolla kamu harcamalarını kısma projesi" (Buğra, 2008: 240) temelinde ve bu anlamda ağırlıkla sosyal yardımlara yaslanarak ilerlemektedir.

2009 verileri ile genel işsizliğin % 16.6'lara, genç işsizliğinin ise % 24.1'lere ulaştığı ve yoksulluğun yalnız işsizler arasında değil çalışanlar içinde de yaygınlaştığı yıllar olan 2000'li yıllar boyunca tek parti iktidarı süren AKP döneminde[211], devlet tarafından yürütülen uygulamalar ile sosyal güvenlikten sadakaya/hayırseverliğe doğru kurumsal bir yeniden yapılanma süreci yaşanırken, diğer taraftan da sosyal yardımların hayırseverlik anlayışı çerçevesinde STK'lara ve vatandaşlara havale edilmeye başlandığı bir sürece girilmiştir. Bu bağlamda bir taraftan sosyal güvenlik

[210] Bu anlamda dönem boyunca Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği ve Milliyet Gazetesi'nin ortaklaşa yürüttüğü Baba Beni Okula Gönder Projesi ya da Eğitime Yüzde 100 Destek gibi kimi projeler ile hayırsever vatandaşlar STK'ların önderliğinde sorunları gidermeye çağrılırken, Gramen Bankası ile Türkiye İsrafı Önleme Vakfı'nın ağırlıklı olarak uygulamaya koyduğu ve yoksulluğu gidermekten çok derinleştiren mikro kredi yöntemi ile de yoksulluğun çözümü % 20 faiz ile verilen 500 TL miktarındaki krediler karşılığında bizzat yoksulların kendisine bırakılmıştır. Mikro kredi uygulamasının dünyada ve Türkiye'deki uygulamasının ayrıntılı bir incelemesi için bkz. Emel Haspolat, 2010.

[211] 1996-2006 yıllarını kapsayan bir çalışmaya göre, Türkiye'de yıllık ortalama ücretlerin asgari temel tüketim harcamalarını karşılama oranları % 53-64 aralığında gerçekleşmiştir. Ele alınan dönemde, 1999 yılında % 64.3 ile en yüksek seviyesine ulaşan oran, izleyen önemde azalma eğilimine girerek 2006 yılında en düşük oran olan % 53'e gerilemiştir. Bu durum ülkemizde ortalama ücretlerin asgari düzeyde bir yaşam standardının ancak yarısını karışlayabildiğini göstermektedir (CHP-Yoksulluk, 2008: 10-11).

reformu ile sosyal güvenliğin kurumsal yapılanması IMF ve DB'nin istekleri çerçevesinde dönüştürülürken, ağırlıklı olarak SYDGM ve yerel yönetimler eliyle yürütülen sosyal yardımlarda da önemli artışlarla karşılaşılmıştır.

2006 yılında çıkarılan kanunlar[212] çerçevesinde uygulamaya konulan AKP'nin Sağlıkta Dönüşüm Programı, IMF ve DB'nin öneri ve kredi destekleri doğrultusunda biçimlendirilmiş olup, birinci basamak sağlık hizmetlerine ilişkin aile hekimliği sistemi ve hastanelerin sağlık işletmelerine dönüştürülmesi, sosyal güvenlik sistemindeki dönüşümün ve genel sağlık sigortasına ilişkin düzenlemelerin ayrılmaz parçasını oluşturmaktadır (Erdoğdu, 2009: 661). Söz konusu uygulamalar ile tüm sigortalılar tek bir kurum (SGK) çatısı altında toplanırken sigortalıların emeklilik maaşlarında ve sağlık haklarında ciddi kayıplar yaşanmış, bakmakla yükümlü olunan yakınların kapsamında daralmalar yaşanmış, katılım payı ve cepten ödemeler yükseltilmiş, böylece sosyal güvenliğe ihtiyacı olanların zorunlu sosyal güvenlik kapsamı dışında bırakıldığı[213], eskisine oranla hem emeklilik hem de sağlıkta yoksulları sistemden daha çok dışlayıcı bir sistem inşa edilmiştir (Erdoğdu, 2009: 667-681).

Sosyal güvenlik alanında kurumsal yapı yeniden yapılandırılırken ve bu çerçevede sosyal haklar geriletilirken, diğer taraftan da sosyal yardım alanında faaliyet gösteren merkezi kurumlar olan Emekli Sandığı, SKÇEK, Vakıflar Genel Müdürlüğü, Sağlık Bakanlığı (yeşil kart) ve SYDGM ile yerel düzeyde yerel yönetimler tarafından

[212] 16.05.2006 tarihli 5502 sayılı *Sosyal Güvenlik Kurumu Kanunu* ve 31.05.2006 tarihli ve 5510 sayılı *Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu*.

[213] Söz konusu kesimler "ev hizmetlerinde çalışan yoksul kadınlar, tarım ve orman işlerinde sürekli olarak çalışan topraksız ve az topraklı yoksul köylüler, gündelikçi yoksul kentliler, yoksul esnaf, tarımda geçimlik faaliyette bulunan yoksul köylüler"dir (Erdoğdu, 2009: 667).

yürütülen sosyal yardımların oranında AKP döneminde önemli artışlar yaşanmıştır. Emekli Sandığı 2002 yılında yaşlı ve özürlü olan toplam 1.008.846 kişiye yardım yaparken bu sayı 2007 yılında 1.244.174'ye ulaşmış; SKÇEK 2002 yılında 24.257 kişiye toplam 5.233.236 YTL yardım yaparken bu sayı 2007 yılında 28.681 kişiye ve toplam 48.255.000 YTL'ye yükselmiş; Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün yardım yaptığı insan sayısı 2002 yılında 27.585 kişi iken bu sayı 2007 yılında 169.337 kişiye ulaşmış; Sağlık Bakanlığı'nın Yeşil Kart kapsamında yaptığı harcamalar 2002 yılında 160 milyon YTL iken bu tutar 2006 yılında 2.908 milyon YTL'ye yükselmiş; SYDGM'nin harcamaları ise 2003 yılında 651.990.000 TL iken bu tutar 2008 yılında 1.797.079.768 TL'ye ulaşmıştır (Şeker, 2008: 92-97; www.sydgm.gov.tr).

AKP döneminde sosyal yardımların merkezi kurumlar düzeyinde yaşanan bu artışını, yerel yönetimler düzeyindeki ciddi bir artış takip etmiştir. İçişleri Bakanlığı'nın Belediye Performans Ölçümü Projesi olarak adlandırılan proje kapsamında hazırladığı, büyükşehir belediyeleri sosyal yardımlar ve sağlık hizmetleri performans sıralamasına göre ilk sırada AKP'li Konya Büyükşehir Belediyesi yer alırken, onu sırası ile AKP'li Sakarya, Erzurum, Kayseri, İstanbul ve Ankara büyükşehir belediyeleri takip etmektedir (www.beper.gov.tr). Yine 2007 yılında basına yansıyan haberlere göre AKP'li belediyeler Ocak 2003-Haziran 2007 arasındaki dönemde 6.040.891 kişiye yardım ederken, bu yardımların toplam faturası da 332.929.332 YTL olarak gerçekleşmiştir (www.milliyet.com.tr, 21.07.2007). Bu bağlamda belediye yardımları konusunda öne geçen bir AKP'li belediye olarak Ankara Büyükşehir Belediyesi'nin gıda ve temizlik yardımları 2001 yılında 37.250 kişiye ulaştırılırken, bu sayı AKP iktidarında sırası ile 2002'de 180.000'e, 2005'te

390.000'e, 2006'da 365.000'e ve 2009'da ise 400.000'e yükselmiş ve 2009 yılında ise 110.803 paket gıda ve temizlik yardımı yapılmıştır (Büyükşehir Ankara Bülteni, 166: 5-6; www.ankara.bel.tr).

Sosyal politika alanında hak temelli sosyal güvenlik anlayışından hayırseverliğe dayalı sosyal yardım anlayışına doğru yaşanan dönüşüm süreci, eğitim ve konut alanlarında da 'sosyal' ve 'kamusal' olanın dışlandığı ve tercihin ağırlıklı olarak ticarileştirilme ve piyasalaştırılma yönünde kullanıldığı bir süreçle paralel olarak ilerlemiştir. Bu anlamda eğitim alanında AKP'nin en önemli uygulamaları ders kitaplarının parasız olarak dağıtılması[214], sonuçsuz kalmakla birlikte 10.000 yoksul çocuğun devlet imkânları ile özel okullara gönderilmesi girişimi[215] ve 2001 sonrasında bir DB projesi olarak uygulamaya konulan ve ardından AKP hükümetince

[214] AKP iktidarında 2003 yılından itibaren başlatılan ilköğretim okullarına ders kitaplarını ücretsiz olarak dağıtma uygulaması, 2006 yılından itibaren lise düzeyine de taşınmıştır. Söz konusu uygulama kapsamında yıllar itibariyle dağıtılan ders kitabı adedi ise şöyledir: 2003-2004 eğitim öğretim yılında ilköğretime 81.834.281 adet, 2004-2005'te ilköğretime 83.858.320 adet, 2005-2006'da ilköğretime 106.510.090 adet, 2006-2007'de ilköğretime 104.892.620 adet ve ortaöğretime 37.414.989 adet, 2007-2008'de ilköğretime 122.070.013 adet ve ortaöğretime 35.062.367 adet olmak üzere 2003-2007 döneminde toplam olarak 571.642.680 adet kitap dağıtılmıştır (www.yayim.meb.gov.tr, 15.01.2010). Yine Milli Eğitim Bakanlığı'nın Ücretsiz Ders Kitabı Projesi'nin internet sitesindeki bilgiye göre 2003-2008 döneminde toplam olarak 739.218.434 adet kitap dağıtılmıştır (www.yayim.meb.gov.tr, 15.01.2010). Eğitim Sen'in konu hakkında yayınladığı 11.05.2010 tarihli ve "Ders Kitaplarının Ücretsiz Dağıtımı, AKP'nin Rant Dağıtım Aracına Dönüştü" başlıklı basın açıklamasındaki verilere göre de 2008-2009 eğitim öğretim yılında ilköğretime 128.233.848 adet ve orta öğretime 39.341.906 adet kitap dağıtılmıştır. Böylece 2003-2009 yılları arasında 919.218.434 adet kitap basılmış ve bunlar için 1.359.831.660 TL kamu kaynağı özel sektöre aktarılmıştır. Üstelik kitap bedellerine yıllık ortalama dağıtım bedeli olan 35 milyon TL ve poşet bedeli dahil değildir (Eğitim Sen Basın Açıklaması, 11.05.2010). Yine Eğitim Sen'in konu hakkında hazırladığı *Ders Kitapları Sorunu* başlıklı raporda Maliye Bakanının, bütçe konuşmasında öğrencilere ücretsiz olarak dağıtılacak ders kitabı sayısının 2010 yılı sonunda 1 milyar 108 milyona ulaşacağını belirten açıklamasına yer verilmiştir. Aynı raporda Milli Eğitim Bakanı Nimet Çubukçu'nun da bir soru önergesine verdiği yanıtta ders kitaplarının öğrenci başına maliyetinin, ilköğretimde 17.6 TL ve ortaöğretimde 23.90 TL olduğu bilgisine yer verilmektedir (Özmen, 2010).

[215] AKP'nin söz konusu uygulama yönünde yayınladığı genelge kısa süre içinde Danıştay'ın yürütmeyi durdurma kararı ile uygulamadan kaldırılmıştır. Danıştay'ın işlemi üzerine konuyu yasa değişikliği ile çözme yoluna giden hükümetin ikinci girişimi de Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer'in vetosuna takılmış ve uygulamaya geçirilememiştir (İnal, 2009: 692). Bu nedenle söz konusu proje uygulanamamıştır.

uygulanan Sosyal Riski Azaltma Projesi'nin eğitim ayağıdır[216]. İlk uygulama, kitap basımını devlet matbaalarında basılma sürecinden çıkararak ticarileştir ve piyasalaştırmış, dolayısıyla öğrencilere parasız ders kitabı verme görünümü arkasında kamu kaynaklarının özel kesime transferinin yöntemlerinden birisi hâline gelmiştir (Yıldırım, 2009: 92)[217]. İkincisi ise sonuca ulaşamamış olmakla birlikte, tıpkı ders kitaplarının ücretsiz basımı sürecinde olduğu gibi, hükümetin temel siyasası olan kamu kaynaklarının özel kesime transferi yoluyla sermaye birikimini sağlama hedefine hizmet edecek bir uygulama idi. üçüncü uygulama ise DB'den alınan krediler ile başlatılıp, ardından ağırlıklı olarak SYDGM'nin sağladığı iç kaynaklar ile finanse edilmiş ve ağırlıklı olarak 2007 seçimlerine yönelik iktidar yatırımı olarak Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde uygulanmıştır (Buğra, 2008: 234). Ayrıca bu dönemde genel olarak milli eğitime ayrılan kaynaklar reel olarak düşmüş ve eğitime ayrılan payın sadece % 60'ı kamu kaynaklarından sağlanır olmuştur (Eğitim Sen, 2007: 13)[218]. Dolayısıyla eğitim alanındaki genel yönelim de kamusal olandan piyasacı olana doğrudur.

Konut alanında ise AKP'nin 2003 tarihli *Acil Eylem Planı'nın* "konut seferberliği başlatma" (AEP, 2003) hedefine uygun olarak 06.08.2003 tarih ve 4966 sayılı kanunla TOKİ'nin yetkileri genişletilmiş ve konut üretiminde TOKİ önemli bir yer

[216] 11.09.2001 tarihinde onaylanarak yürürlüğe giren ve Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu'nun uygulayıcı kuruluş olduğu proje için, Dünya Bankası'ndan 5 yıl ödemesiz 15 yılda ödeme koşuluna bağlı 500 milyon dolar tutarında kredi alınmıştır. Proje kapsamındaki sosyal yardımlar dört bölümden oluşmaktadır: 1- Eğitime Katkı Yardımı, 2- Sağlık Yardımı, 3- Yakacak Yardımı, 4- Gıda Yardımı. Söz konusu alanlarda yardımları kapsayan projenin amacı da Dünya Bankası tarafından "Şubat krizinin yoksul aileler üzerindeki olumsuz etkisini azaltmak" olarak belirtilmektedir (Zabcı, 2003: 217, 233).

[217] Yıldırım'ın, AKP'nin eğitim alanındaki bu girişimlerini sosyal yardımlar ve sağlık hizmetleri ile birlikte bir bütünün parçaları olarak neoliberal popülizmin perspektifinden değerlendiren yorumu için bkz. Yıldırım, 2009.

[218] Türkiye'de hane halkının toplam eğitim harcamaları içerisindeki payı 2005 verilerine göre % 35.8 iken, bu oran 2006 yılında % 39'a ulaşmıştır (Eğitim Sen, 2007: 13).

edinmiştir (www.toki.gov.tr). Öyle ki TOKİ 1984-2003 yılları arasında 43.145 konut üretmişken; 2003-2009 yılları arasında 81 il ve 603 ilçede 369.547 konut üretmiştir (Kara-Palabıyık, 2009: 9). Ancak TOKİ'nin ürettiği konut sayısında AKP iktidarı ile birlikte yaşanan muazzam artış alt ve orta gelirlilerin konut sorununun ucuz ve kaliteli konut ile çözülmesinden çok "vatandaşın cebindeki parayı alıp, üstüne üstlük uzun yıllar sürecek bir borcun altına sokarak henüz kazanmadıkları paralara dahi ortak olup, sokakta yaşamaya veya akrabalarının yanına sığınmaya mahkûm ederken ülkeyi borç batağına sokan, bankacılık sistemini zora sokan ve yandaş müteahhitleri zengin eden bir vurguna dönüşmüştür" (Bayram, 2008)[219].

Sonuç olarak, 1960'lar ve 70'ler boyunca vatandaşlık hakkı çerçevesinde gelişen sosyal-kamusal eğitim ve konut gibi alanlarla da bir bütün oluşturan sosyal güvenlik alanına, neoliberalizm ile birlikte "hak yerine yardım, sosyal devlet yerine hayırseverlik" (Çelik, 2008) anlayışı hâkim olmuştur. Bu genel eğilim çerçevesinde emeklilik, maaş, kadro vs. alanlarında kazanılmış haklar büyük oranda tırpanlanırken, eğitim-sağlık-konut gibi alanlar ticarileştirilme ve piyasalaştırılma

[219] Kent Plancısı olan Ahmet Müfit Bayram söz konusu durumu şöyle somut bir örnekle açıklamaktadır: "2006 yılında Ankara/Eryaman I. Etapta iki oda ve bir salondan oluşan bir daireyi, 20.000 YTL'lik birikimine 60.000 YTL'lik banka kredisi ekleyerek 80.000 YTL fiyatla satın alan vatandaşımızın aldığı bu dairenin fiyatı, bugün itibarı ile 55.000-60.000 YTL düzeyine düşmüş durumdadır. 60.000 YTL krediyi, 2006 yılındaki ortalama konut kredisi faizi olan aylık 1.20 oranıyla ve 120 ay vadeyle bankaya borçlanan vatandaşımızın aylık ödemesi, komisyon ve masraflarla birlikte yaklaşık 800 YTL, 120 ay sonunda yapacağı toplam ödeme 96.000 YTL'dir. Bu konutun 2006 yılı başında satın alındığını varsaydığımızda, bu kişinin aldığı kredinin karşılığı olarak bugüne kadar bankaya yapmış olduğu ödeme (34 ay) 27.200 YTL'dir. Şimdi hesabı yeni baştan yapalım. 2006 yılında 80.000 YTL bedelle, Eryaman'da başlarını sokacak, iki odalı bir ev alan Ahmet Bey veya Fatma Hanım, şu anda 60.000 YTL eden evlerine bu güne kadar 47.200 YTL ödemişlerdir ve 86 ay daha ödeyecekleri toplam 68.800 YTL daha borçlu durumdadır. 20.000YTL (Peşinat) + 96000 YTL (Toplam taksit tutarı) = 116.000 YTL (Konutun Toplam Maliyeti); 116.000 YTL (Toplam maliyet) – 47.200 YTL (Bu güne kadar ödenen) = 68.800 YTL (Kalan borç); 68.800 YTL (Kalan borç) – 60.000 YTL (Konutun şu anki fiyatı) = 8.800 YTL. Sonuç olarak, Ahmet Bey veya Fatma Hanım aylık 800 YTL olan kredi borçlarını ödeyemedikleri için şu anda evlerini satıp, sokakta yaşamaya razı olsalar ve şimdiye kadar ödedikleri paraların üstüne soğuk bir su içseler dahi borçtan kurtulamamakta, 8.800 YTL daha borç ödemek durumunda kalmaktadırlar (Bayram, 2008).

sürecine tabi tutularak 'kamusal' niteliklerini büyük oranda kaybetmiş, halkın bir dönem önce vatandaşlık hakkı olarak elde ettiği hakları, yeni dönemde zenginlerin ya da siyasi iktidarın birer lütfuna veya sadakasına dönüşmüştür. Bu anlamda sosyal güvenlik bir önceki döneme kıyasla hem bir toplumsal denetim aracı hem de bir güvenlik aygıtı olarak işlevini büyük oranda yitirirken, özellikle AKP iktidarı ile birlikte giderek onun yerini alan sadaka kültürü yeni, düzensiz ve gelip geçici bir tür toplumsal denetim aygıtı olarak işletilir olmuştur.

III. Sonuç ve Değerlendirme

1981 yılında Türkiye'nin güvenlik/zapt etme aygıtlar seti içerisine dâhil olan ve 2004 yılından itibaren önemini arttıran özel güvenlik ile, Türkiye de dünya ile benzer bir gelişim süreci içerisinde yükseltilen polis+geriletilen sosyal güvenlik+yükseltilen özel güvenlikten kurulu bir neoliberal güvenlik/zapt etme mekanizması veya toplumsal polislik geliştirmiştir. Söz konusu mekanizmanın yeni bileşiminde özel güvenlik önemli bir yere sahiptir. 1980 sonrasında yeni birikim rejiminin hâkim hâle getirdiği piyasacı mantık çerçevesinde devlet, sosyal yönlerinden 'arınarak' halkı ile 1960 ve 1970'ler boyunca geliştirdiği anlaşmadan uzaklaşırken, eşzamanlı olarak da yeni birikim stratejisine uygun yeni bir yönetim tekniği geliştirmiştir. Devletin edindiği bu yeni yönetim tekniği, güvenlik/zapt etme aygıtlar setinin yeni bileşiminin de ortaya koyduğu üzere, devletin baskıcı yönünü açığa çıkaran bir tekniktir. Devlet, neoliberalizm ile birlikte baskı aygıtı olarak kamusal alanlarda polisi ve özel alanlarda ise özel güvenliği ön plana çıkartarak, yeni birikim rejiminin yarattığı gelir uçurumunun sonuçlarını baskı aygıtı vasıtasıyla idare etmeye yönelmiştir. Bu

anlamda özel alandan gelişen, ancak devletin kamusal güvenlik/zapt etme aygıtı olan polisi işlevsel olarak bütünleyerek, gerek çalışma yaşamında işçilerin gerekse yaygın olarak görev yaptıkları kamusal, yarı kamusal ve özel alanlarda bir bütün olarak toplumunun gözetim ve denetimini gerçekleştirerek devletin zapt etme kapasitesini arttıran özel güvenlik, neoliberal dönemde devletin geliştirdiği yeni baskı/yönetim aygıtı olmuştur.

SONUÇ

Güvenlik kavramı daima, emniyetsiz olan bir duruma gönderme yapar ve daima emniyetsizlik üzerinden tanımlanarak her zaman düzen fikrine göndermede bulunur. Emniyetsizliğin giderilmesi ve halkın korunması -gündelik hayatın güvenlik altına alınması anlamında güvenliğinin sağlanması-, bunun için alınacak birtakım tedbirlere ve bu çerçevede koyulacak kimi sınırlara/kurallara bağlıdır. Tedbir almak ya da kural koymak ise çift taraflı bir süreçtir. Çünkü, kuralı koyan ile kurala uyması gereken/uymayı kabul eden ya da emniyeti tesis etmek için sınır koyan ile emniyeti için bu sınıra tabi olana gerek duyar. Dolayısıyla güvenlik her zaman belirli bir düzeni dayatır ve bu düzen bağlamında ise kural koyan ile kurala uyan (güvenliği sağlayan-güvenliği sağlanan/yöneten-yönetilen), yani düzeni inşa eden ile düzene tabi olan biçimindeki ikili ayrışmayı, tabakalaşmayı getirir. Bu bağlamda güvenlik belirli bir düzeni, söz konusu düzenin inşası ise koruma-itaat ilişkisi çerçevesinde devlet-toplum ayrımını getirir. İtaat etmek, devletin zor gücü karşısında boyun eğmek ve devlet iktidarının buyruklarına uymak, devletin düzenine tabi/bağlı olmak anlamına gelmektedir. Bu anlamda söz konusu koruma-itaat ilişkisi, devlete kendi kurallarını ve düzenini toplum yaşantısının her alanına hâkim kılma olanağını vererek devlet erkini geniş bir alanda uygulanır kılmaktadır. Zapt etme ise devlet gücünün toplusal hayata girdiği, nüfuz ettiği her alana işaret eder. Bu nedenle, güvenlikten söz ettiğimizde hiçbir zaman yalnızca ‘güvenlik’ten söz etmiş olmayız. ‘Güvenliği sağlayan’a ve ‘güvenliği sağlanan’a bağlı olarak ortaya çıkan koruma-itaat ilişkisi, devletin güvenlik dolayımıyla topluma nüfuz etmesi bağlamında daima

bir yönüyle güvenliğe diğer yönüyle ise zapt etmeye işaret eder. Bu anlamda güvenlik, toplumun koruma karşılığında devlet tarafından zapt edilmesidir. Dolayısıyla güvenlik, devletin askeri güç ile karakterize olduğu ilk anından itibaren bir iktidar tekniği olarak belirir. Bu nedenle, güvenlik ile zapt etme arasında diyalektik bir bağ vardır. Biri olmadan diğeri olamaz ya da biri varsa diğeri de olmak zorundadır, ki söz konusu diyalektik ilişki tam olarak Gramsci'nin hegemonya/tahakküm diyalektiğine karşılık gelir.

Devletin ortaya çıkışı ile birlikte bir iktidar tekniğine dönüşen güvenlik, bir gereksinim olarak da insanın var oluşu ile başlar. Bu anlamda ilk örneğinde insanın doğaya karşı korunması (daha çok bir barınak) olarak belirir. Ancak devletin ortaya çıkışı ile birlikte insan hayatının her alanında yaşanan kökten dönüşüm süreci, insanın güvenlik gereksinimi için de söz konusu olmuş ve güvenlik devletle birlikte bir barınak olmanın ötesine geçerek, dışta düşmana, içte ise güçlünün zulmüne karşı korunmaktan, adalete ve refaha kadar geniş bir bağlama oturmuştur. Çünkü ilksel devletler farklı nedenlere bağlı olarak tarih sahnesine çıkmakla birlikte, ikincil devletler daima askeri gücü örgütleme kapasiteleri sayesinde varolmuşlardır. Bu nedenle askeri gücü örgütlemeyi başaran yönetici sınıf, halktan ayrışırken aynı zamanda da sahip olduğu askeri güç sayesinde toplumu tahakküm altına alabilmiştir. Dolayısıyla askeri gücü örgütleme, ilk örneklerinden itibaren devletlerin temel yapıtaşını oluşturmuş ve böylece zor devletin genlerine kazınmıştır. Sözü edilen gerçekliğin fark edildiği andan itibaren ise devletlerin zoru merkezileştirme (tekelleştirme) yönündeki ilerleyişleri başlarken, yöneten-yönetilen/sömüren-sömürülen ayrımı ve toplumsal tabakalaşma/sınıflaşma da devletlerin temel

nitelikleri arasına girmiştir. Bu anlamda, ilkel devletlerin tümü işbölümü ve toplumsal tabakalaşmaya bağlı olarak tarih sahnesine çıkmamış olmakla birlikte, askeri gücü örgütleyip topluma hükmetmeyi başaran bir yönetici grubun belirmesi ile birlikte, ikincil devletler daima sınıflı toplumlar olarak kurulmuş ve zor gücüne dayanmışlardır.

İkincil devletler askeri kapasitelerini korudukları ve geliştirdikleri oranda toplumları tahakküm altına almayı başarabilmişlerdir. Devletlerin söz konusu gücü örgütleyebilmeleri ise toplumlardan haraç ya da vergi yoluyla elde ettikleri artı ürün sayesinde mümkün olmuştur. Bu bağlamda insanın devletli tarihi de zor araçlarının birikimini sağlayan güçler ile artı ürünün kaynağı olan toplumlar arasındaki pazarlığın tarihidir. Söz konusu pazarlık ise devletlerin askeri özü nedeniyle öncelikle ve genel olarak güvenlik alanında cereyan etmiştir. Bu anlamda askeri gücü örgütleme kapasitesinin belirdiği andan itibaren, devletin güvenliğin merkezi olma yönündeki ilerleyişi de başlamıştır.

Toplumsal tabakalaşma ve toplumsal denetim ile ayırt edilen devletler, toplumsal denetim, artı ürüne el koyma süreçleri ve zor araçlarının biriktirilmesini mümkün kılmak ve bunu toplum katında haklılaştırmak için en ilkel dönemlerinde bile daima güvenlik gerekçesini ileri sürmüş ve toplum ile güvenlik üzerinden bir pazarlığa girmiştir. Çünkü söz konusu süreçler her zaman devletler lehine işleyen süreçler olmamıştır. Devletler, toplumları tahakküm altına alırken de artı ürüne el koyarken de daima toplumdan gelen bir dirençle karşılaşmış ve bu anlamda tarih her aşamasında toplumların olanakları ölçüsünde devletlerden kaçışlarına tanıklık

etmiştir. Söz konusu direniş ve kaçışlar ise, zor ile elde ettikleri gücü ve konumu sürdürebilmek için, devletleri toplumlar ile üstü açık ya da kapalı bir pazarlığa zorlamıştır. Bu bağlamda devletlerin toplumlar ile giriştiği pazarlığın konusu, devletlerin askeri özü nedeniyle öncelikle güvenlik alanında gerçekleşmiş ve devletler ilk örneklerinden itibaren varlıklarını güvenlik ve iyi düzen ile ilişkilendirme gereğini duymuşlardır.

Devletler, bu anlamda ilk örneklerinden itibaren halkları ile güvenlik üzerinden bir pazarlığa girmişlerdir. Ancak modern devleti önceleyen devletler olarak geleneksel devletler, zor gücü ile artık ürüne el koyma ve dışarıdan gelen saldırıları püskürtme biçimindeki despotik iktidarı yüksek, buna karşın sivil topluma fiilen nüfuz etme ve siyasal kararları geniş kesimlerde lojistik olarak yürürlüğe koyabilme biçimindeki altyapısal iktidarı -dolayısıyla zapt etme kapasiteleri- zayıf olan devletlerdir. Bu nedenle söz konusu devletler doğa durumunun güvenlik koşulları ile kıyaslandığında, hükmettikleri insanlara dışarıdan gelecek saldırılara ve içerideki isyanlara/karışıklıklara karşı 'görece' güvenli bir toplumsal yaşantı ve belirli bir iyi düzen sunmuşlardır. Ancak buna rağmen, anılan devletlerin güvenlik kapasitelerinin sınırları, pratikte her tür saldırı ve şiddete açık olan bir dolaylı iç koruma ve dış koruma, yarı-özel bir adalet sistemi ve kolektif sorumluluk ile çizilir, ki bu anlamda bu devletlerin güvenlik/zapt etme kapasiteleri, dışarıdan gelecek saldırılara karşı ulusal ordularla, içerideki şiddete ve haksızlıklara karşı ise kamusal polis gücü, adalet sistemi ve sosyal politika gibi araçlarla karşı koyan modern devletlerle kıyaslandığında, yok denecek kadar azdır.

Modern devlet ise, şiddet tekeli, dahili pasifleştirme ve doğrudan idare ile geleneksel öncüllerinden ayırt edilen yeni bir devlet türüdür. Modern/kapitalist devleti anılan özellikleri ile öncüllerinden ayırt eden şey, kapitalizm sayesinde devletin altyapısal iktidarında yaşanan niteliksel dönüşümdür. Kapitalist devlet, söz konusu güçlü altyapısal iktidarı sayesinde güvenlik/zapt etme kapasitesini devletin tarihinde görülmemiş bir düzeye çıkarmıştır. Çünkü kapitalist devlet, kapitalizmin sağladığı altyapısal olanaklar doğrultusunda (şiddet tekeli, dahili pasifleştirme ve doğrudan idare) topluma gerçek anlamda nüfuz etme ve toplumu güvenlik dolayımı ile yönetme/zapt etme açısından öncüllerini kat be kat geçecek bir altyapısal iktidar ile donatılmıştır. Bu nedenle, modern devlet en geniş anlamıyla tam bir güvenlik projesi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Altyapısal iktidarı sayesinde bir zapt etme formu olarak beliren kapitalist devlet; kapitalist girişimciliğin artı değere iktisadi alanda iktisadi araçlarla (sözleşme) el koymayı öğrenmesi ve buna paralel olarak devletin hem sermaye sınıfı ile hem de halk ile giriştiği farklı içerikteki mücadele ve pazarlıkların sonucunda 'tarafsızlık', 'özerklik' (göreli özerk) ve 'bağımsızlık' kazanarak tüm toplumun çıkarlarını gözeten 'kamusal' bir özle donatılmıştır. Çünkü kapitalizmin gelişmesi ile birlikte üreticiler tümüyle mülksüzleştirilmiş, mutlak özel mülkiyetin koşulları kurulmuş, mülk sahipleri doğrudan doğruya üretim ve mülk edinme dışında görünürde devlet tarafından siyasi güçten yoksun bırakılmış ve böylece kamusal ve toplumsal işlevler devlette kümelenmiştir. Dolayısıyla gerek kapitalizm ile birlikte şiddete dayalı yaptırımların sınıfsal ilişkilerden 'dışlanması' ve bu dışlama ile birlikte yürüyen şiddet araçlarının devletin tekeline geçmesi süreci, gerekse şiddet ve vergi tekellerini

elinde toplayan devletin bu tekelleri elde etmek için halk ile giriştiği pazarlıkların sonucunda yükümlendiği sorumluluklar ve bu bağlamda edindiği yeni işlevler, toplumsal görevleri devlette toplayarak, devleti 'kamusal' niteliği olan bir yapıya dönüştürmüştür.

Kapitalist devletin donatıldığı bu kamusal öz nedeniyledir ki devlet tarafından sağlanan düzen de çoğu zaman kamusal bir düzene işaret eder. Söz konusu kamusal düzeni tesis etmek için alınan tedbirler ve bu çerçevede görevlendirilen kurumlar (polis, ordu, sosyal güvenlik mekanizması) da düzeni, huzuru ve emniyeti sağlayan kamusal güvenlik kurumları olarak belirir. Oysa aynı kurumlar, öncelikle ve eş zamanlı olarak izleme/gözleme faaliyetleri ile her günkü yaşamın devlet tarafından zapt edilmesini sağlayan, egemen sınıfın baskı aygıtları olarak işlerler. Bu nedenle güvenlik/zapt etme aygıtları diyebileceğimiz söz konusu aygıtlar, bir taraftan sınıfsal özleri (burjuva devletin aygıtları olma) ile sınıfsal çıkarları gözeterek toplumu denetlerken/baskılarken, aynı zamanda da devletin göreli özerk konumu ile kamusal çıkarları gözeten birer güvenlik aygıtına dönüşmüşlerdir. Sözü edilen gerçeklik ise burjuva düşünce ve pratiklerinin ya da kapitalizmin çift yüzlü/çift yönlü karakterinin devlet katındaki yansımasıdır. Bu anlamda devlet, kapitalizm ile birlikte, temsilcisi olduğu yönetici sınıf olan burjuvazi adına toplumu zapt etmekle görevli ve yetkili 'gerçek' bir zapt etme formu olarak belirdiği oranda, toplumsal ve ekonomik gerekliliklerin zorlaması ile bu yönünü dengeleyen ya da perdeleyen 'gerçek' bir de güvenlik formu edinmek ve alt ve orta sınıflara önemli faydalar sağlamak durumunda kalmıştır. Çünkü bütünüyle baskıya dayanan bir yönetsel aygıt yoktur ve bir bütün olarak devlet aygıtı Gramsci'nin tespiti ile hem bir baskı aygıtı ve hem de bir

hegemonya (rıza) aygıtı olarak işler. Dolayısıyla kapitalist devlet içerisinde güvenlik aygıtı olarak beliren tüm kurumlar da kapitalist devletin bu baskı/rıza (tahakküm/hegemonya) biçimindeki çift yönlü karakteri nedeniyle hem bir güvenlik formu hem de bir zapt etme formu olarak işler/işlemektedir. Örneğin kapitalist devletin temel iç güvenlik/zapt etme aygıtı olan polis, hem yurttaşlarının yaşamlarını iyileştirmek (sistemin devamı açısından alt ve orta sınıfların yaşamlarını belirli bir düzen içerisinde sürdürmeleri için bu sınıflar lehine üstlendiği görevler) için hem de devletin gücünü artırmak zorunda olduğu için çift yönlü bir karaktere sahiptir, ki aynı durum sosyal güvenlik için de geçerlidir. Dolayısıyla kapitalist devlette güvenlik aygıtı olarak beliren tüm kurumlar, hem bir güvenlik formu hem de bir zapt etme formu olarak işlemektedir. Bu anlamda devlet-toplum ilişkisinin kurulduğu andan itibaren bu ilişkinin üzerinde yükseldiği güvenlik/zapt etme diyalektiği, gerçek anlamda kapitalist devlet ile birlikte asıl bağlamına oturmuştur.

Hem bir hegemonya ve hem de bir tahakküm aygıtı olarak işleyen kapitalist devlet, kapitalizmin farklı birikim stratejileri bağlamında yeniden yapılanan, bu anlamda durağan olmayan bir yapıya sahiptir. Dolayısıyla kapitalist devlet, kapitalizmin yarattığı ve üzerinde yükseldiği yoksulluk sınıfı olarak işçi sınıfından düzene yönelecek tehditleri bertaraf etmek üzere, farklı biçimlerinde farklı güvenlik/zapt etme aygıtları geliştirmiş ve devlet gücünü içeride pekiştirmek üzere bunları farklı bileşimler çerçevesinde kullanmıştır. Liberal devlet, gerektiğinde iç denetimi sağlamak için de kullanılan ulusal orduya ek olarak iç düzeni, toplumun huzurunu temin ederek güvenlik altına alan, bu anlamda feodal efendilerinden ‘özgürleşen’ efendisizleri zapt eden bir aygıt olarak polisi kullanırken; müdahaleci devlet, polise

ek olarak bir önceki dönemde çoğu polisin görev alanına giren yetkilerin/görevlerin farklı kamu kurumlarına dağıtılması ile biçimlenen sosyal güvenlik mekanizmasını (geniş anlamda sosyal politikayı) oluşturarak üretim yönetimi biçimimdeki güvenlik aygıtı haline getirmiş; otoriter devletçilik döneminde ise polis kurumu düzenin tesisi açısından merkezi konumunu korurken, neoliberalizmin saldırıları ile büyük oranda işlevsizleştirilen sosyal güvenliğe ek olarak, bu döneme özgü olarak gelişen özel güvenlik, denetimin her yere yaygınlaştırılmasına olanak tanıyan bir aygıt olarak devletin güvenlik aygıtları seti içerisindeki yerini almıştır. Bu anlamda, kapitalist devlet her birikim rejiminde farklı aygıtlardan kurulu bir güvenlik aygıtları setine işaret eden farklı bir toplumsal polislik bileşimi geliştirmiştir.

Farklı birikim rejimlerinde farklı toplumsal polislik bileşimleri geliştiren kapitalist devletin neoliberal evredeki yeni 'demokratik' formunu temsil eden otoriter devletçilik, Poulantzas'ın saptaması ile toplumsal sınıfların, siyasi mücadelelerin ve güç dengelerinin hem ulusal düzlemde hem de dünyasal düzlemde bu evreye damgasını basan dönüşümlerine işaret eder. Söz konusu dönüşümler anti-demokratik ideolojiye geniş roller tanırken, genel eğilim devlet kontrolünün sosyo-ekonomik hayatın her alanı üzerinde yoğunlaştırılmasıdır. Devlet kontrolünün hayatın her alanında yoğunlaştırıldığı koşullarda ise devlet, müdahaleci birikim rejimi süresince edindiği sosyal yönlerini törpülerken -sınıf mücadelesinin geriletildiği bir ortamda-, neoliberalizmin temelini oluşturan esnek birikim rejimi bağlamında olabildiğince katı-baskıcı bir karakter edinmiştir. Çünkü bu döneme biçimini veren esnek birikim rejimi, emeğin bir önceki ulusal-sosyal devlet döneminde edindiği hakları sermayenin ihtiyaçları doğrultusunda budarken, emeğin olabildiğince esnemesiz

(diğer bir anlamda haklarından arınarak katılaşmış, savunmasız hâle gelmiş) olmasını hedefleyen bir birikim rejimidir. Bu anlamda emeğin neoliberal birikim rejimi çerçevesinde 'esnetilmesi' süreci, cezanın katılaştırılması ve denetimin yaygınlaştırılması ile paralel yürür. Çünkü söz konusu bu iki süreç emeğin 'esnetilmesi'nin olmazsa olmazlarıdır. Emek, ancak daha yoğun gözetlendiği/denetlendiği ve daha katı bir biçimde cezalandırıldığı ya da her an cezalandırılma tehdidi altında tutulduğu müddetçe, istenilen forma sokulabilecektir. Bu nedenle en yüksek kâr için kürenin farklı noktalarını üretim süreçlerinin birer halkası konumuna getiren sanayi sermayesi ya da günün 24 saatinde küresel ağ boyunca akan finans sermayesi açısından, emeğin istenilen 'esnekliğe' kavuşturulması ancak güvenlik tedbirlerinin tam olarak alındığı 'güvenli' bir ortamda mümkün olabilir. Dolayısıyla bu aşamada sermayenin devletten beklediği şey 'polislik becerisini' göstermesi ve ülkeyi 'büyük bir polis karakolu'na dönüştürmesidir.

Bu nedenle neoliberalizm ile birlikte demokrasi, insan hakları, adalet, özgürlük, eşitlik gibi tüm kavramlarda yaşanan anlam kayması, toplumsal güvenliği temin eden ulusal-sosyal devletin ortadan kaldırıldığı koşullarda 'güvenlik' ve 'güvensizlik' sözcükleri için de geçerlidir. Günümüzün hemen tüm toplumlarını ve her toplum içerisinde ise bütün toplumsal sınıfları ve tabakaları yatayına kesen biricik etken olarak beliren güvensizlikten söz ettiğimizde, aslında iki farklı güvensizlikten söz edilmektedir. Her ikisi de neoliberalizm tarafından var edilen bu iki farklı güvensizliğin ilki, neoliberal çalışma etiğinin işçilerden köylülere, küçük burjuvaziden beyaz yakalılara ve mühendisler gibi teknik elemanlara kadar toplumun

geniş kesimlerine dayattığı sosyal güvensizlik hâlidir. İkincisi ise genel bir toplumsal uzlaşıyı ifade eden ulusal-sosyal devleti, düşen kârlarını yükseltmek üzere gerileten sermayenin, yarattığı gelir uçurumları nedeniyle kendisini içinde bulduğu derin güvensizlik hâlidir. Ve bu ikinci güvensizlik hâli, ilk güvensizlik hâlinin kaçınılmaz sonucudur. Bu nedenle ortada birbirini var eden iki farklı güvensizlik hâli mevcutken, hükümetlerin daha çok güvenlik vaat ederek halka ulaştıkları her aşamada, bu iki güvensizlik hâli arasındaki ayrımlar silikleşmiş ve sanki tüm halk zenginlerin içinde bulunduğu güvensizlik hâlindeymişçesine iki ayrı güvensizlik hâli neoliberal hükümetler tarafından aynılaştırılmıştır. Hükümetler neoliberal birikim rejiminin amentüsü olan 'emek esnekliğini' uygulamaya geçiren yasal ve kurumsal düzenekleri yarattıkça, yani halka güvensizlik dışında bir şey veremedikçe, halka vaat edecekleri ve sunacakları güvenlik de daha güçlü bir polis kuvveti ve esnek üretim biçiminin ve tüketim toplumunun özelliklerine uygun olmayanları acımasızca bastırma, suçlulaştırma ve hapsetme olacaktır. Dolayısıyla, neoliberalizm ile birlikte güvenlik alanında söz konusu olan gerçeklik, güvenliğin esnek birikim rejiminin sağlanması için egemen ideolojisi hâline getirilmesi ve bu anlamda devlet ve sermaye lehine fetişleştirilmesi olacaktır. Son 20-30 yıllık dönemde gerek uluslararası boyutta terörizm ya da savaşlarda gerekse tek tek ülkeler düzeyinde iç savaş, politik şiddet ya da genel olarak bireylerin birbirlerine karşı işledikleri suçlarda yaşanan düşme eğilimleri veri iken, insanlığın kendisini özel sigorta şirketlerinden özel güvenlik şirketlerine, polis sayısındaki artıştan her yerin özel güvenlikçiler tarafından korunmasına, hapishane sayısındaki artıştan güvenlik teknolojisindeki muazzam yükselişe kadar, tarihinde hiç olmadığı kadar geniş bir güvenlik önlemleri seti içerisinde bulmasının gerisinde de bu gelişme vardır.

Tüm bu gelişmeler sonucunda neoliberal dönemde güvenlik, sermayenin yoksullara karşı korunması için alınan bir tedbir olarak karşımıza çıkar -tıpkı daha önceki dönemlerde olduğu gibi. Ancak geçmişte -özellikle müdahaleci devlet döneminde- güvenlik, belirli oranda toplumun güvenceye alınması anlamını da taşırken, neoliberal dönemde söz konusu olumlu içeriğinden büyük oranda sıyrılarak sermayenin korunması uğruna daha çok zapt etme olarak işler hâle gelmiştir. Güvenliğin daha çok zapt etme olarak işlediği ve egemen ideoloji hâline geldiği koşullarda ise 'suçla mücadele'nin devlet eylemlerinin merkezine yerleşmesi son derece tutarlıdır. Söz konusu yönelim ise, neoliberalizmin yoksullar aleyhine yarattığı sosyal güvencesizliği yine yoksulların cezalandırılması yöntemiyle çözmeye çalışmaktır. Bu nedenle neoliberalizm ile birlikte güvenlik/zapt etme diyalektiği çerçevesinde söz konusu olan gerçeklik de, sermayenin güvenlik algısına uygun olarak yeni birikim rejiminin artıklarının zapt edilmesi olarak gerçekleşmektedir. Dolayısıyla neoliberalizm, minimal devlet savı ile devleti tüm inceltilmiş güvenlik/denetim aygıtlarından (sosyal güvenlik) arındırırken, tüm katı baskıcı yönleri/aygıtları ile yeniden tarih sahnesine çağırmaktadır. Bu nedenle de neoliberalizmin kendisini iyiden iyiye hissettirdiği 1980 sonrası dönemde, suç yaygın bir fenomen olmamakla birlikte, hapsetme oranları istisnasız tüm dünyada artış eğilimine girmiş, polis ve özel güvenlik sayıları da yine tüm ülkelerde hızla artmaya başlamıştır.

Sonuç olarak, refah toplumunun kapitalizmin 'altın çağı' boyunca içerici mantığı çerçevesinde siyasal bağlamından çıkararak sosyal bağlamı içerisinde anlamlandırdığı ve bu nedenle sosyal hizmetler yoluyla çözmeye çalıştığı suç ve

normalleştirmeye çalıştığı suçlu profili, neoliberal birikim rejimi ve onun siyasal bağlamı olarak yeni sağ ile birlikte dönüşüme uğramış ve siyasal bağlamı ile tehlikeli sınıflar, iç düşman, toplumun açık düşmanı ya da sınıfaltı olarak siyasal söyleme yeniden dönüş yapmıştır. Bu gelişmenin sonucundadır ki refah toplumunun normalleştirici sosyal güvenlik önlemlerinin yerini neoliberalizmin dışlayıcı, yalıtıcı, hareketsizleştirici hapishaneleri ile baskıcı, gözetleyen, denetleyen polisleri ve özel güvenlikçileri almıştır. Kısacası devlet, sosyal refah devleti formundan farklı olarak, esnek birikim rejiminin devlet biçimi olan otoriter devletçilik formunda birikim rejiminin gerektirdiği düzenlemeleri yapan bir devlet (düzenleyici devlet) biçimde yeniden yapılanırken, liberal düşüncenin vazettiği devlet-sivil toplum ayrılığını silikleştiren bir eylem alanı içerisinde, göreli özerkliğini büyük oranda gerileten ve toplumun geniş kesimlerini tahakküm yönleri ağır basan güvenlik aygıtları olan polis ve özel güvenlik dolayımıyla yönetmeye yönelen bir devlet (otoriter-baskıcı devlet) olarak karşımıza çıkar.

Toplumu güvenlik aygıtları dolayımı ile yöneten otoriter devlette, devletin iç güvenlik aygıtı olarak polis, toplumun yönetimi ve zapt edilmesi açısından merkezi rolünü arttırarak korurken, Poulantzas'ın tespiti ile devletin temel aygıtlarına paralel olarak kitlesel mücadeleleri ve burjuva hegemonyasına yönelik diğer tehditleri denetlemeye yarayan yedek, devlet benzeri bir baskı aygıtı da büyümüştür. Ancak söz konusu yeni baskı aygıtı Poulantzas'ın verdiği örnekler çerçevesinde gladyo, özel harp dairesi gibi paramiliter bir oluşum olmaktan çok; özel alandan yükselen, bugün dünyanın hemen her ülkesinde polis sayıları ile yarışan ve burjuva devletin hegemonyasına toplumdan yönelebilecek tehditleri açıktan bir güvenlik/zapt etme

aygıtı olarak denetleyen/zapt eden, özel askeri şirketler bağlamında dış güvenlik/zapt etme alanında bir yedek ordu-bir milis güç olarak işleyen ve burjuva devletin hegemonyasına toplumdan yönelebilecek daha ciddi tehditlerde (düzen karşıtı kitlesel hareketler) halka karşı kullanılabilecek olası bir milis güç olarak beliren özel güvenliktir.

Kapitalist devletin iç güvenlik/zapt etme aygıtı olan polisin görev/sorumluluk sahası içerisindeki özel alanlarda para karşılığında, yani bu işi bir kamu hizmeti olarak değil de kâr amacı güderek yapan ve suç önleme faaliyetleri yürütmek üzere kurulan ticari şirketlerden ve bu şirketlerde çalışan görevlilerden oluşan bir bütün olarak özel güvenlik, tıpkı devletin ideolojik aygıtlarının egemen ideoloji altında işlemesinde olduğu gibi, neoliberalizmin atıklarını zapt etmek ve yeni dönemde suç kontrolünü sağlamak açısından edindiği işlev nedeniyle devletin baskı aygıtı ile işlevsel olarak paralel bir yürüyüşe sahiptir. Bu nedenle devlet, Gramsciyen anlamda bütüncül devlet olarak ve Althusser'in belirttiği biçimi ile egemen sınıfın devleti olan devletin her türlü kamusal ve özel ayırımın ön-koşulu olduğu dikkate alındığında, nasıl ki ideolojik aygıtlar özel alanda yer almakla birlikte egemen ideolojiye öncelik vererek işledikleri için devletin ideolojik aygıtları olarak kabul edilmektedirler, yani ideolojik aygıtlar yerine getirdikleri işlev üzerinden kapitalist devletin aygıtları olarak değerlendirilmektedirler, o hâlde özel alandan doğan özel güvenliğin de hem devlet tarafından hukuki olarak oluşturulması ve hem de yerine getirdiği işlev nedeniyle devletin baskı aygıtı olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu anlamda özel güvenlik olgusunun geleneksel kamusal-özel ayrımı aşılarak incelenmesi, hem neoliberal evrede gün yüzüne çıkan kapitalist devletin kamusal-özel ayrımlarını aşan

karakterini netleştirecek ve hem de güvenlik alanının melezleşmiş yapısını ortaya koyduğu oranda otoriter devletçilik açısından özel güvenliğin taşımakta olduğu anlamı pekiştirecektir.

Özel güvenlik alanı her şeyden önce, devletin hukuki kişilik vererek kendi şiddet tekelinin bir bölümünü kullanmak üzere var ettiği yapılardan oluşur. Bu anlamda, özel güvenlik devletin şiddet tekeline karşı başka bir odak tarafından yaratılan bir şiddet aygıtını değil, bizzat devlet tarafından yaratılan bir paralel şiddet aygıtını temsil eder. İkinci olarak, devletin baskı aygıtının rolü, Althusser'in ifadesi ile son kertede sömürü ilişkileri olan üretim ilişkilerinin yeniden-üretiminin siyasal koşullarını, baskı aygıtı olarak, özünde zor (fiziksel ya da değil) kullanarak sağlamaktan ibarettir. Üretim ilişkilerinin yeniden üretimi ise büyük ölçüde, devlet iktidarının devlet aygıtlarında uygulanmasıyla, yani bir yandan DİA'larda, öbür yandan devletin baskı aygıtında uygulanmasıyla sağlanır. Özel güvenlik, yönetici olarak burjuva sınıfına, neoliberal birikim rejiminin yarattığı tehlikeli sınıflardan burjuva devletin mevcut evredeki demokratik formu olan otoriter devletçiliğin hegemonyasına yönelebilecek tehditleri, devletin göreli özerk konumunu bozmadan ve eş zamanlı olarak da burjuva devletin istisnai devlet biçimlerinden birine kaymasını önleyerek denetleme ve zapt etme olanağı vermektedir. Çünkü özel güvenlik devletin 'küçültüldüğü' bir dönemde, devlete kamusal polisin gerek sayısal anlamda yetersiz kaldığı noktada gerekse toplumsal düzenin yoğun polis kullanımı ile sağlanmasının devlete vereceği 'polis devleti' izlenimini bertaraf etmek açısından büyük bir kolaylık sağlarken, aynı zamanda da tıpkı polis gibi suç önleme faaliyetine odaklanması nedeniyle de devlete toplumun daha geniş kesimlerini denetleme

olanağı tanımaktadır. Bu anlamda özel güvenlik, neoliberal dönemde asayiş sorununun çözümüne yaptığı katkı ile devletin zor aygıtını yeniden tesis etmekte ve böylece otorite krizine de çözüm üretmektedir. Dolayısıyla özel güvenlik, bir taraftan burjuvazinin üretim aygıtları üzerindeki sahipliğine tehlikeli sınıflardan yönelebilecek tehlikeleri savuşturduğu, diğer taraftan ise bizzat üretim birimi olarak fabrika ya da işyerinde sömürü sürecinin zaptiyeliğini yaptığı oranda, üretim ilişkilerinin yeniden üretiminin siyasal koşullarını sağlamaktadır. Bu nedenle de özel güvenlik, kapitalist devletin neoliberal formunda devletin 'kamusal' baskı aygıtına paralel olarak özel alanda geliştirdiği ikinci baskı aygıtı olarak işlev görmektedir. Kısacası özel güvenlik otoriter devletin özel baskı aygıtıdır. Çünkü, Poulantzas'ın tespit ettiği biçimi ile resmi devlet aygıtı ile söz konusu düzenek arasında, işlevsel olarak bir birlikte yürüyüş ve düzenli etkileşim söz konudur. Her iki aygıt da burjuva toplumsal düzeninin inşası ve sürdürülmesi sürecinde yoksulluk/işçi sınıfını biçimlendirmek üzere onun karşısında konumlanmaktadır ve bu oranda da kapitalist devletin baskı aygıtları olarak işlemektedir.

Devletin resmi baskı aygıtı (polis) ile işlevsel olarak birlikte yürüyen ve bu anlamda neoliberal dönemde devletin ikincil güvenlik/zapt etme aygıtı olarak sosyal güvenliğin yerini alan özel güvenliğin, burjuva toplumsal düzeninin sürdürülmesi açısından yerine getirdiği işlevleri yedi maddede ifade etmek mümkündür:

1- Devletin göreli özerkliğini pekiştirme,
2- Burjuva devletin mevcut evredeki demokratik formunu ve göreli özerk konumunu bozmadan ve eş zamanlı olarak da istisnai devlet biçimlerinden

birine kaymasını önleyerek, hegemonyasına toplumdan yönelebilecek tehditleri açıktan bir güvenlik/zapt etme aygıtı olarak denetleme ve zapt etme (toplumsal kontrol),

3- Burjuva devletin hegemonyasına toplumdan yönelebilecek daha ciddi tehditlerde (düzen karşıtı kitlesel hareketler) halka karşı kullanılabilecek olası bir milis güç olarak yedeklenme,
4- Yaratılan güvenlik bunalımına verdiği yanıt (yoksulluk sınıfının baskılanması) bağlamında orta ve üst sınıflar nezdinde ve yarattığı yeni istihdam olanakları ile de alt sınıflar nezdinde devletin içine girdiği hegemonya krizini aşma, rızayı tesis etme (ideolojik/siyasal işlev),
5- Üretim ilişkilerinin yeniden üretiminin siyasal koşullarını sağlama,
6- Yeni bir sermaye birikim alanı açarak sermaye birikiminin devamını sağlama ve bu katkı oranında burjuva düzeni yeniden üretme,
7- Özel askeri şirketler bağlamında dış güvenlik/zapt etme alanında bir yedek ordu-bir milis güç olarak işleme.

Burjuva toplumsal düzeninin sürdürülmesi açısından özel güvenliğin yerine getirdiği tüm bu işlevler dikkate alındığında, onun ikincil bir baskı aygıtı olarak işlediği görülmektedir. Dolayısıyla burjuva devletin kuruluşundan beri yalnız kamu alanında var ettiği baskı aygıtı gerçekliği, neoliberalizm ile birlikte aşılmıştır. Burjuva devlet, neoliberal formunda yarattığı iç düşmana (yoksullar/işçi sınıfı) karşı artık sadece kamu alanındaki baskı aygıtı ile değil, fakat aynı zamanda özel alanda yarattığı ikincil baskı aygıtı olarak özel güvenlik ile de savaşmaktadır. Burjuva devletin neoliberal formu olan otoriter devletçilik, yönetişim tekniği ile egemenliğin yeni bir

kullanım formunu (kamu+özel+sivil toplum kuruluşları) yarattığı gibi, bu dönemde egemenliğin söz konusu yeni kullanım biçimine uygun olarak devletin şiddet tekelinin kullanımına da yeni bir bileşim getirmiştir. Kapitalist devlet neoliberal aşamada şiddet tekelini, tıpkı egemenlikte olduğu gibi sermaye ile sıkı bir işbirliği içerisinde bölüşmektedir. Bu anlamda kuruluşundan itibaren sermaye sınıfı ile arasındaki mesafeyi göreli özerkliğini ön plana çıkararak gizlemeyi başaran kapitalist devlet, otoriter devletçilik formunda sınırlarını büyük oranda aşmış, kamusal özelliklerinden büyük oranda sıyrılmış ve sermayeyi açıktan hem egemenliğine hem de şiddet tekeline ortak etmiştir.

Ancak özel güvenliğin, neoliberal birikim rejimi ile birlikte güvenliğin temininde temel aktörlerden birisi olarak belirmesi gerçeği devletin şiddet tekelini ortadan kaldıran, bu anlamda ulus devletin aşılmasına denk düşen bir gelişme değildir. Tam tersine güvenliğin devlet dışı unsurlar eliyle de sağlanır olması, devletin pek çok görevini piyasalaştırarak taşeronlaştıran bir yeniden yapılanma süreci olarak neoliberalizmin, devletin resmi-kamusal baskı aygıtına koşut olarak toplumsal kontrolü sağlamak üzere bu döneme özgü olarak geliştirdiği dolaylı yönetim stratejilerinin ayrılmaz bir parçasıdır. Çünkü gözlemlediğimiz gerçeklik, neoliberal vaizlerin vaaz ettiğinin aksine ‘devletin geri çekilmesi’ değil, tam tersine devletin genişlemesi ve toplumdaki güç ilişkilerinin yeni yapılar ile yeniden inşası sürecidir. Bu ise devletin egemenliğinin ve yönetme kapasitesinin azalması değil, fakat devlet eylemliliğinin resmi/kamusal tekniklerden gayriresmi/özel tekniklere doğru bir yer değiştirmesi ile birlikte, daha esnek ve daha kurnaz bir devletin doğuşudur. Devletin egemenlik anlamında geri çekilmesi gibi görünen yönetişim ya da şiddet tekelinin

parçalanması gibi görünen özel güvenlik gibi olgular, kapitalist devletin neoliberal evrede kazandığı söz konusu esnekliğin ve bu döneme özgü yönetim tekniğinin kanıtlarıdır. Çünkü bu tekniklerin tümünün arka planına baktığımızda göreceğimiz tek şey, toplumun kendi kendisini yönetir hâle gelmesinden çok, resmi devlet aygıtının parçası olmayan ve şirket mantığı ile hareket eden yapılar dolayımıyla toplumu yönetmeye yönelen ve bu bağlamda kendisini yeniden yapılandıran kapitalist devlet olacaktır.

Dolayısıyla, neoliberal dönemde devletin geri çekilmesinden çok, kazandığı elastikiyet ve yeni baskı aygıtı sayesinde daha da güçlenmesine ve yönetimini sağlamlaştırmasına tanıklık edilmektedir. Kaldı ki devletin hukuk-idare yoluyla şiddet tekelinin bir bölümünü kullanmak üzere özel kurumları ve kişileri yetkilendirmesi iddia edildiğinin aksine Weber'in devlet kuramına aykırı bir gelişme de değildir. Özel güvenlik de, devletin -şiddet hakkının tek kaynağı olarak- izin verdiği ölçüde şiddet kullanabilmektedir. Bu anlamda devletin şiddet tekelinde Weberyen anlamda bir aşınma ya da gerileme olmadığı gibi, tam tersine yukarıda da ifade edildiği gibi kapitalist devlet özel güvenlik sayesinde kamusal baskı aygıtına (polis) ek olarak özel alandan yükselen ikincil bir baskı aygıtı edinerek toplumun kılcal damarlarına kadar nüfuz etme imkânını bulmuştur. Çünkü bugün alışveriş merkezlerinden hastanelere, okullardan metrolara, işyerlerinden kamu binalarına, stadyumlardan sokaklara kadar insan hayatının hemen her alanı ve anı bizzat özel güvenlik görevlileri tarafından 'korunmakta' ve denetlenmektedir. Polisin kamusal alanları denetlemesine paralel olarak özel güvenlik de özel alanların denetimi yoluyla bütünsel bir denetim süreci yaratmakta ve böylece devletlerin erişim kapasitesini

genişletmektedir. Dolayısıyla söz konusu olan gerçeklik, sistemin daralmasından çok yoğunlaşması ve daha çok zapt eder hâle gelmesidir.

Sonuç olarak, neoliberalizm ile birlikte özel alanda gelişen devletin ikincil baskı aygıtı olarak özel güvenlik, devletin artan baskıcı karakterini bütünlediği gibi, varlığı ile de bunu olanaklı kılmaktadır. Devlet, polis gücüne eklenen özel güvenlik sayesinde, hegemonyasına iç düşmanlardan yönelebilecek tehlikelere karşı koyma yeteneğini/olanaklarını birkaç katı oranında genişletme imkânı yakalamıştır. Üstelik özel güvenlik, devlete bu imkânı dolaylı olarak sağlayarak hem göreli özerkliğini garanti etme hem de toplumsal kontrol gücünü artırma olanağı vermiştir. Aynı zamanda özel güvenlik, devletin zapt etme kapasitesine baskı boyutu ile olduğu kadar rıza boyutuyla da katkı yapmıştır. Rıza ve tahakküm boyutları birlikte değerlendirildiğinde özel güvenlik, neoliberal dönemde hem zor hem de rıza aygıtlarının eş zamanlı olarak işlevsel kılındığı hegemonya alanlarının sınırlı olduğu bir ortamda, aynı anda her iki aygıtı da besleyen nadide bir alan olarak belirmiş ve böylece neoliberal dönemde kapitalist devletin kriz (meşruiyet krizi) yönetme stratejisinin en önemli aygıtlarından birisi olmuştur. Hem rıza hem de baskı üreten özel güvenlik, aynı zamanda da sınırsız sermaye birikimi üzerinde yükselen kapitalizmin krize girdiği koşullarda dünya genelinde yarattığı ve hızla genişleyen yeni iş olanakları ile, sermaye birikiminin sürekliliğinin sağlanması adına yeni ve kârlı bir sermaye birikim alanı olmuştur. Tam da neoliberal birikim rejiminin esnek istihdam rejimine uygun olarak, hizmet satın alma ve taşeronlaştırma süreçleri ile birlikte yürüyen bu alan neoliberal birikim rejimi ile tamamen uyumlu bir alan olarak işlemektedir. Ama devlet-sermaye sınıfı açısından tüm bu olumlu yönlerine rağmen

özel güvenlik, aynı zamanda neoliberal dönemi biçimlendiren kapalı cemaatler ile görünürlük kazanan mekâna dayalı yönetimsellik boyutu ile, burjuvazinin artık geniş çaplı bir sınıf ittifakına dayanan -Jessop'un Gramsci'ye atıfla genişleyen hegemonya olarak adlandırdığı- kapsayıcı hegemonya projeleri geliştirme olanağının tükendiğine de işaret eder. Dolayısıyla özel güvenliğin hem merkez ülkelerde hem de özel olarak çevre ve yarı çevrede hızla yükselişini ele alan bu tez çalışması, sermaye sınıfının geniş çaplı sınıf ittifaklarını reddettiği oranda özel güvenliğin yükselişi ile birlikte ibrenin devlet-sermaye, sermaye-bağımlı sınıflar arasındaki hegemonya/egemenlik denkleminde yönünü ağırlıklı olarak egemenliğe/tahakküme/zapt etmeye çevirdiğini tespit etmektedir.

Yukarıda yer verilen genel kuramsal çıkarımların Türkiye'de deneyimlenmesi süreci de dünya genelinden ayrışmamakla birlikte, ülkenin kendi siyasal ve ekonomik konumlanışı dikkate alındığında özel güvenliğin Türkiye'deki yükselişinin daha hızlı ve bu çerçevede etkilerinin de daha görünür olduğu görülmektedir. Türkiye'de özel güvenliğin ikincil baskı aygıtı olarak belirmesi ve devletin toplumsal polislik bütününe eklemlenerek yükselişi, Türkiye'nin neoliberalizm ile eklemlenme sürecini takip ederek iki aşamada ve iki ayrı biçim altında gerçekleşmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti'nde iç güvenlik, İçişleri Bakanı'nın sorumluluğu altında, genel kolluk kuvvetleri olan polis ve jandarma ile kendi kanunlarına göre kendi görev sahalarında kolluk vazifesini yerine getiren özel kolluk ve gerekli hâllerde ordu kuvvetleri eliyle sağlanan bir yapı çerçevesinde kurulmuştur. Toplumsal polisliğin ikinci bileşeni olarak sosyal güvenliğin gelişimi ise Cumhuriyet'in başlarında daha

çok hayırseverlik anlayışı çerçevesinde biçimlenmekle birlikte, bu hizmetleri yürütenlerin çoğu zaman Cumhuriyet Halk Fırkası'nın ileri gelenleri olduğu ve bu anlamda hizmetlerin devletle iç içe ve devletin mali desteğinden yararlanılarak yürütüldüğü görülmektedir.

Ancak sosyal güvenliğin gerçek anlamda toplumsal polislik bütünü içerisinde ikinci bir güvenlik/zapt etme aygıtı olarak belirmesi 1960 sonrasının kalkınmacı dönemine denk düşer. Bu dönemde sosyal güvenlik işçiler arasında genelleştirilmiş ve çocuk ve eşler de hastalık sigortası kapsamına alınmış; soysal politika, sosyal refah hizmetlerini içerecek bir çerçeveye kavuşturulmuş ve merkezi hükümet sosyal refah hizmetlerinde asıl sorumlu olarak tayin edilmiştir. Bu alanda yapılan diğer düzenlemeler ile birlikte 1970'lerde Türkiye, sosyal politika açısından ekonomik gelişmesini de aşan ileri bir düzeyi yakalamıştır. Bu anlamda, devlet toplumsal bir uzlaşı temeline dayanan 60'lar ve 70'ler döneminin ekonomik ve siyasal gerçekliği içerisinde, toplumun geniş katmanlarını baskı aygıtı olan polis ile kaba bir baskıcı yöntemle denetlemek yerine, genel uzlaşı ile paralel yürüyen toplumsal denetim aygıtı olarak sosyal güvenliği geliştirmiş ve toplumu bu yeni aygıt ile denetleme yoluna gitmiştir. Devlet, sosyal güvenlik ve sosyal yardımlar yoluyla toplumun daha geniş kesimlerine gerilim yaratmaksızın nüfuz etme imkânı yakalarken, toplumun geniş katmanları da söz konusu hizmetler sayesinde oldukça geniş bir güvenlik ortamına kavuşmuştur. Böylece sosyal güvenlik yapılanmasının varlığı bir taraftan devlete kurumsal düzeyde toplumsal polislik yapılanmasını yaygınlaştırma ve dolayısıyla denetim aygıtlarını çeşitlendirme fırsatı yaratırken, diğer taraftan da topluma polisin dışında yeni bir güvenlik kalkanı edinme imkânı yaratmıştır.

Toplumsal polisliğin üçüncü bileşeni olarak özel güvenlik, Türkiye'nin neoliberal birikim rejimi ve otoriter devletçiliğe doğru geçişini takip ederek ilk yükselişini 1981'de ikinci ve daha güçlü yükselişini ise 2004'te kaydetmiştir. Bu anlamda Türkiye'de özel güvenlik, neoliberalizmin Türkiye'deki iki dönüm noktası ve aynı zamanda devletin otoriterleşmesinin iki ana uğrağı olan 1980 ve 2001/2002 süreçlerine bağlı olarak ilkinde özel güvenlik teşkilatları ikincisinde ise özel güvenlik şirketleri biçiminde iki aşamalı bir yükseliş sergilemiştir.

1981 yılında çıkarılan 2495 sayılı Yasa ile oluşturulan özel güvenlik teşkilatlarıyla birlikte kâr amacı gütmeyen, 'kamusal' nitelikli bir güvenlik hizmeti türü ve birimi oluşturulmuştur. Çünkü bu teşkilatlar, Emniyet Genel Müdürlüğü ve Jandarma Genel Komutanlığı'nın hızlı yanıt veremediği ülke güvenliği, ülke ekonomisi veya toplum hayatı açısından önem taşıyan ve zaten çoğunluğu kamu kurumu olan kurumları korumak üzere (bir tür kuruma özgü karakol da diyebiliriz) kurulmuşlardır ve personelleri devlet memuru düzeyinde değerlendirilmektedir. Bu anlamda özel güvenlik teşkilatları ile iç güvenliğin genel kolluk aygıtı olan Emniyet'e ve Jandarma'ya alternatif/rakip olan yeni bir güvenlik aygıtı yaratılmamıştır. Çünkü her iki kurumun da görevlerinde, yetkilerinde ya da görev sahalarında herhangi bir kısıtlama ya da değişiklik olmamıştır.

Özel güvenlik teşkilatlarının 'kamusal' ve 'kâr amacı gütmeyen' söz konusu konumlanışı, bu teşkilatlar eliyle kamu kurumlarında devlet tarafından, özel kurumlarda ise patron tarafından işçiler/çalışanlar ve çalışma düzeni üzerinde denetimin tesis edilmesine engel bir durum değildir. Söz konusu yapılar da

güvenlik/zapt etme diyalektiği açısından hem bir güvenlik formu hem de bir zapt etme formu olarak işlemektedir. Ancak polis ve sosyal güvenlik için geçerli olan güvenlik/zapt etme diyalektiği, özel güvenlik teşkilatları söz konusu olduğunda önemli bir nitelik değişimine uğramaktadır. Örneğin polis hırsızlığa karşı, sosyal güvenlik ise sağlık sigortası aracılığı ile hastalıklara karşı yoksullar ya da işçi sınıfı açısından yaşam koşullarını kolaylaştırıcı faydalar sağlamakta, bu anlamda toplumun geniş kesimleri açısından güvenlik aygıtı olarak işlemektedir. Ancak özel güvenlik teşkilatlarının ne toplumun geniş kesimleri ne de iş gördüğü alanlardaki çalışanlar/işçiler açısından bir güvenlik aygıtı olarak işlediği söylenebilir. Yasa, 1980 öncesinin hak arama mücadelesi çerçevesinde yapılan yoğun grevleri ile sekteye uğrayan üretim sürecini ve işyeri çalışma düzenini güvenlik altına almak, çalışma düzenini ve dolayısıyla işçileri/çalışanları sıkı disiplin altına alarak üretim sürecini yeniden yapılandırmak amacı gütmektedir. Bu anlamda özel güvenlik teşkilatları kurumun/patronun mülkünün güvenliğini korurken, işçiyi/çalışanı sıkı gözetime ve denetime tabi tutarak çalışmanın geçici bir zaman dahi aksamasının önünü almak amacını taşımaktadır. Dolayısıyla güvenlik/zapt etme diyalektiği açısından özel güvenlik teşkilatlarını değerlendirdiğimizde, bu birimlerin salt birer zapt etme aygıtı olarak işlediği görülmektedir.

1980 yılında ilk evresi başlayan Türkiye'nin neoliberal birikim rejimine geçiş süreci ile birlikte devletin otoriterleşmesi süreci de başlamıştır. 2001 Krizi bu anlamda bir milattır. Çünkü krizin ardından alınan kararlar ve temeli atılan yeni yapı hem neoliberalizmin kurumsallaşması sürecini pekiştirmiş hem de devletin otoriter devletçilik biçimine geçişini tamamlamak yolunda önemli mesafeler alınmasını

sağlamıştır. Esnek üretim biçimine ve küresel kapitalizme tam eklemlenme süreci olan 2001 sonrası, söz konusu ekonomik tercihlerle tutarlı bir de toplumsal polislik bileşeni getirmiştir. Emeğin yeni birikim rejiminin gereklerine göre 'esnetilmesi'ne Türkiye'de de kapitalizmin merkezleri ile paralel olarak cezanın katılaştırılması ve denetimin yaygınlaştırılması süreci eşlik etmiştir. Söz konusu süreç ise devletin sosyal-içerici güvenlik yönlerinin geriletildiği, buna karşılık baskıcı özel güvenlik aygıtına alan açıldığı bir süreci ifade eder. Bu anlamda çalışmaları uzun süredir devam etmekle birlikte 2004 yılında çıkarılan özel güvenlik yasası ile birlikte özel güvenlikte şirketleşme sürecine girilirken, 2001 Krizi ile girilen yeni dönemin yeni yoksullarının (işçiler ve hızla büyüyen her eğitim seviyesinden işsizleri içeren işsizler ordusu) yönetimi de polis ile birlikte bir boyutuyla rıza (istihdam) bir boyutuyla ise baskı (zapt etme) olarak işleyen bu yeni güvenlik/zapt etme aygıtına bırakılmıştır.

1980'lerin ikinci yarısından itibaren yasal zemine sahip olmadan ticari birer şirket olarak kurulan özel güvenlik şirketleri, 2004 yılında çıkarılan 5188 sayılı Yasa'ya ile yasal zemine kavuşturuluncaya kadar önemsenecek bir güce erişmiştir. 2004'ten Nisan 2010 sonuna kadar olan yaklaşık altı yıllık sürede ise özel güvenlik alanı çok hızlı bir yükseliş sürecine girmiştir. Bu yükseliş, Türkiye'nin 2001 Krizi sonrasına denk gelen ekonomik ve siyasal yeniden yapılanma sürecinin köktenciliği ile paralel bir hıza ve derinliğe sahiptir. Kriz sonrasında tek başına iktidar olan AKP, hegemonya krizinin aşılmasının en önemli aracı olarak 1980'de ordunun üstlendiği işlevi üstlenerek, görünürde darbeye gerek bırakmadan sermaye lehine olan darbe koşullarını 'demokrasi' sınırları içerisinde sunmayı başarmıştır. Çünkü bir taraftan

Kemal Derviş'in biçimlendirdiği teknokratik yapılanmaya 'genel irade' ve 'demokrasi' kılıfı giydirerek Türkiye'nin küresel kapitalizm ile eklemlenme sürecini hızla tamamlamış ve devleti de otoriter devletçilik yönünde hızla yapılandırmıştır.

Türkiye'nin neoliberal birikim rejimi ve otoriter devletçilik yönünde yeniden yapılandırılması süreci toplumsal polisliğin ülkedeki bileşimine de yeni bir içerik ve boyut kazandırmıştır. Anılan dönemde dünyanın birçok ülkesinde gözlemlendiği üzere Türkiye'de de polisin yükselişine koşut olarak özel güvenlik şirketleri hızlı bir yükseliş kaydetmiş, güvenlik/zapt etmenin baskı yönü ağır basan bu iki aygıtının yükselişine karşın inceltilmiş güvenlik/zapt etme aygıtı olarak sosyal güvenlik büyük oranda geriletilmiştir.

Türkiye'de toplumsal polisliğin bu yeni yapılanışında özel güvenlik, güvenlik/zapt etme diyalektiği açısından son dönemde özel bir yer tutmuştur. Çünkü polis Türkiye'de kent merkezlerinde görev yaparken, kırsal alanların güvenliği jandarma ve tüm deniz alanlarının güvenliği de sahil güvenlik güçlerince sağlanmaktadır. Bu çerçevede görev yapan kamu personelinin toplam sayısı 2009 sonu itibariyle dört yüz bini aşarken, 2010 Nisan sonu itibariyle de özel güvenlik kimliğini alanların sayısı bu sayıya yaklaşmıştır. 2009 Aralık sonu itibariyle de SGK verileri ile istihdam edilen özel güvenlik görevlilerinin sayısı yüz elli bini geçmiştir. Kısacası, özel güvenlik, genel ve kamusal bir güvenlik hizmeti yürütmemekle ve daha çok nüfusun yoğun olduğu belli başlı kentlerde yoğunlaşmakla birlikte polis ve jandarmanın sayısına yaklaşmış durumdadır.

Tüm bu özellikleri ve yerine getirdiği işlevler nedeniyle özel güvenlik, gerçek bir güvenlik/zapt etme aygıtı olarak işlemektedir. Devlet, 1980 sonrasında uygulamaya başladığı ve 2001 Krizi sonrasında yeni bir aşamaya geçirdiği ve gerek sermaye gruplarının yıllar öncesinden yakalanan kâr artışları gerekse hızla yaygınlaşan işsizlik oranları ile netlikle görülen zengini daha zengin fakiri ise daha fakir yapan ekonomik konumlanışı ile açığa çıkan çıplak sınıf karakterini güvenlik alanında sürdürmemiştir. Tam tersine devlet, zengine polisin genel korumasına ek olarak kendi özel güvenliğini parası ile satın almanın olanaklarını yaratırken, özel güvenlik sayesinde polislerini ikincil bulduğu görev sahalarından çekerek de 'güvenlik' boyutundaki etkinliğini artırma imkânı yakalamıştır. Polisin suç mahalline yöneltilmesi ile 'atıl' alanlardan çekilerek yeniden 'etkin' bir güvenlik birimi görünümü kazanmasına doğru bir adım atılmıştır. Böylece devlet, özel güvenlik dolayımıyla güvenlik alanından yükselttiği tüm toplumun koruyucusu imajı ile ekonomik alandaki tarafgirliğini perdeleme ve telafi etme olanağına kavuşmuştur. Kısacası devlet, bu uygulama ile yalnız zenginin değil, fakat tüm halkının koruyucusu olduğunu yeniden ilân etme şansını yakalamıştır. Bu ise devlete, ekonomik alanda sermaye lehine üstlendiği düzenleyici işlevleri ile sarsılan göreli özerkliğini, güvenlik alanındaki yeni hamlesi ile tesis etme imkânını sunmuştur. Devlet halk nezdinde müdahaleci döneminde sosyal güvenlik ile tesis ettiği göreli özerkliğini, neoliberal dönemde de yarattığı bu yeni ve özel güvenlik/zapt etme aygıtı sayesinde polisin 'kamusal' vasfını yeniden perçinlemek suretiyle tesis edebilmiştir.

5188 sayılı Yasa ile kurulan özel güvenlik şirketleri ve onlar dolayımıyla uygulanan özel güvenlik yeni zenginler açısından bir yönüyle güvenlik ve diğer yönüyle ise yeni iş ve kâr olanakları olarak işlemekle birlikte, toplumsal yaşamın hemen her alanına girmesi ve bu alanlarda gerçekleştirdiği gözetim ve denetim işlevleri nedeniyle hem toplumun büyük çoğunluğu açısından bir zapt etme aygıtı olarak işlemekte hem de bu yolla devletin güvenlik aygıtları dolayımıyla yürütmekte olduğu toplumsal denetimin/kontrolün derinleşmesini ve yaygınlaşmasını sağlamaktadır. Özel güvenliğin söz konusu işlevini dört aşama/boyut üzerinden tespit etmek mümkündür. İlk olarak, özel güvenlik şirketleri ve resmi güvenlik personeli (polis, jandarma) arasında yaşanan bir tür işbölümü ile polis ve jandarma, özel güvenliğin sağlamaya başladığı ikincil güvenlik/denetim işlevlerinden çekilerek ve bu işlevleri ağırlıklı olarak özel güvenliğe devrederek, birincil denetim işlevlerine (suçun ve suçlunun denetimi, özellikle 11 Eylül sonrasında artan oranda 'terörle' ve sistem karşıtı hareketlerle mücadele) daha etkin olarak yönelmektedir. İkinci olarak, istihdam verileri ile sayıları polis sayısına yaklaşan özel güvenlik görevlilerinin toplumsal yaşamın hemen her alanına dağılan görev sahalarında yürüttükleri denetim ve gözetim işlevi ile toplumsal denetim, polisin ya da jandarmanın ulaşamayacağı kadar geniş bir alana yayılmaktadır. Üçüncü olarak özel güvenlik, gerek alarm merkezleri ile gerekse tek tek mekânlarda faydalanılan teknolojik güvenlik aygıtları ile okullardan kreşlere, hastanelerden mahkemelere, kamu kurumlarından özel şirketlere, alışveriş merkezlerinden fabrikalara kadar gündelik hayatın tüm alanlarını kendi içinde birer panoptikona çevirmektedir. Son olarak, özel güvenlik polis ile işlevsel olarak birlikte yürümekte ve çoğu aşamada polisin görevini bütünlemektedir.

Yukarıda anılan dört işleve ek olarak özel güvenlik, hem temel faaliyetinin suç önleme ve dolayısıyla temel nesnesinin suçluluk olarak belirmesi dolayısıyla hem de söz konusu alanın dünyanın hemen her ülkesinde devletin suçlulukla bağını kuran eski görevlileri olan emekli/eski polisler ve askerler tarafından ağırlıklı olarak yönetilmesi dolayısıyla bir alt polis olarak işleyen suçluluk ile devletin bağını kuran ikinci baskı aygıtı olarak -polise ek olarak- işlemektedir. Bu anlamda halk üzerinde sürekli bir gözetim aracı olarak işleyen suç ve suçluluk, neoliberal dönemin yeni denetim/zapt etme aygıtı olan özel güvenliğin merkezine yerleşmiştir. Yani toplumsal denetimi sağlamak üzere diğer suçluları kontrol etmek ve yönetmek anlamında bir "yer altı polisi" olarak işleyen suçluluk, bir bölümüyle, bir başka denetim aygıtı olarak yükselen özel güvenliğin içine yerleşmiştir. İkincil nitelikli polis olarak işleyen özel güvenliğin içine, bir başka ikincil nitelikli polis olarak suçluluk yerleşmiştir. Bu yerleşme-bütünleşme, bir taraftan suçu ve suçluluğu daha da görünür kılarak -güvenlikçiler bile güven vermiyor görüntüsü üzerinden- neoliberal döneme ruhunu veren "güvenlik ideolojisi"ni yeniden üretirken, eş zamanlı olarak da devlete polis aracılığı ile idare ettiği suçluluğu yönetmek açısından yeni bir aygıt kazandırmıştır. Özellikle eski/emekli polislerin yöneticiliğini yaptığı ve suça karışmış özel güvenlik şirketleri bağlamında düşünüldüğünde de, özel güvenliğin tam bir melez alan olarak belirdiği görülmektedir. Öyle ki bu alan kurumsal düzeyde resmi olarak denetlenme boyutu ile ve kişisel ilişkiler düzeyinde ise gayri resmi olarak emekli/eski polis yöneticileri boyutuyla polis ile ilişki halindedir; suçun kontrolü ve yönetilmesi sürecinde polis ile işlevsel olarak birlikte yürümektedir; suçluluğun merkezine yerleşmesi dolayımıyla, toplumsal denetim açısından bir alt polis olarak işleyen suçluluk ile devletin bağını kuran ikinci baskı

aygıtı olarak -polise ek olarak- işlemektedir. Bu anlamda özel güvenlik suçla ve suçlulukla olan ilişkisi bağlamında toplumsal denetimin ve zapt etmenin sağlanması açısından tam bir yedek ordu/bir milis kuvvet/bir yer altı polisi olarak işlemektedir.

Özel güvenlik, yukarıda belirtilen boyutlar üzerinden toplumsal denetimin yaygınlaştırılması ve derinleştirilmesini sağlamanın yanı sıra, öncelikle yoksulların yoksullar eliyle denetlenmesine ve ikinci olarak da yaratılan özel güvenlikçi havuzu eliyle bizzat özel güvenlikçilerin işsiz özel güvenlikçiler ordusu aracılığıyla denetlenmesine olanak yaratarak, bir tür denetim kapanı ya da denetim kısırdöngüsü yaratılmasına da katkıda bulunmaktadır. Egemen sınıflar açısından özel güvenlik, neoliberal birikim rejiminin yarattığı kaybedenler topluluğu olarak toplumun ezilen çoğunluğunu oluşturan yoksulları, yine bizzat kendi içlerinden çıkan ve çoğu asgari ücret ile çalıştırılan özel güvenlikçi yoksullar eliyle denetleme olanağı yaratmaktadır. Yine aynı şekilde, özel güvenlikçi havuzu da 'sıtmayı gösterip, ölüme razı etmek' işlevi görerek, bu yoksulları denetleyen yoksul özel güvenlikçileri denetlemek açısından önemli bir işlev üstlenmektedir. Sonuç olarak özel güvenlik, hem çalışan hem de denetlenen düzeyinde yoksulların denetimi açısından yarattığı bu denetim kapanı ile üretim ilişkilerinin yeniden üretimine yaptığı katkı oranında egemen sınıfa muazzam işlevsellikte bir baskı aygıtı sunmaktadır.

Özel güvenlik, denetim boyutu ile sunduğu olanakların yanı sıra, 2000 yılından itibaren sürekli olarak artan işsizlik koşullarında, sürekli ve istikrarlı olarak istihdam olanağı yaratmaktadır. Pek çok faaliyet kolunda istihdam düşerken ya da bir aydan diğerine istikrarsız bir seyir izlerken, özel güvenlik faaliyet kolları içerisinde

istikrarlı olarak istihdam oranını arttıran tek sektör olarak belirmektedir. Yine 2009 verileri ile işsizlik oranının en düşük olduğu faaliyet kolu özel güvenliktir. Diğer taraftan bugün itibariyle kimlik sahibi olan özel güvenlikçilerin yalnız yarısı istihdam edilmektedir. Ancak buna karşın özel güvenlik son beş yıl içerisinde yarattığı geniş istihdam düzeyi ile işsiz ve bir işe ihtiyacı olan insanlar için büyük bir umut kapısı olmuştur. Bu nedenle de kimlik sahibi olanların tümüne istihdam olanağı yaratamasa da insanlar hâlâ özel güvenlik kurslarına gitmeye ve sertifika almaya devam etmektedir. Nisan 2010 itibariyle iki yüz bin sertifika sahibinin de kimlik alıp çalışmayı umut ettiği düşünülürse, özel güvenliğin son dönemin en çok umut vaat eden mesleği olduğu görülecektir. Dolayısıyla özel güvenlik, 2001 Ekonomik Krizi ile girilen ekonomik bunalım ve işsizlik döneminde, özellikle genç işsizliğinin yaygın olduğu bir dönemde, genç, vasıfsız ve alt sınıftan gelenlere yarattığı istihdam olanakları ile toplumsal patlamanın önünün alınmasında önemli bir işlev üstlenmiş ve bu anlamda son dönemin tek etkin faaliyet kolu hâline gelmiştir. Özellikle son zamanlarda uygulanmakta olan havuz sisteminin, istihdamın yaratılması ve bu bağlamda rızanın tesis edilmesi açısından yeni bir düzey olarak değerlendirilmesi de yerinde olacaktır. Havuz uygulaması, yarattığı nöbetleşe çalışma oranında alt sınıflar nezdinde tesis edilen rızada çarpan etkisi yaratmaktadır.

Özel güvenlik yarattığı yeni iş olanakları ile alt sınıflar nezdinde rızayı ürettiği gibi, yeni dönemde giderek zenginleşen, zenginleştikçe de yüksek duvarlı özel güvenlikli sitelerine ya da iş mekânı olarak plazalarına kapanan azınlığa da, giderek yoksullaştırılan ve yoksullaştırıldıkça da suçluluk ile itham edilen çoğunluk karşısında ekonomik ve toplumsal düzeyde sağladığı ayrıcalığa ek olarak, devletin

sağladığı emniyet hizmetlerine ilaveten ikinci bir koruma kalkanı, toplumun geri kalanına ve yeri geldiğinde devletin güvenlik güçlerine karşı silahlı bir üstünlük sağlamıştır. Bu anlamda, devletin onayı ve koruması altında yükselen özel güvenliğin, yeni dönemin yeni zenginleri açısından rıza üretmesi kadar doğal bir gelişme olamazdı.

Özel güvenliğin bir diğer işlevi, sermaye birikim sürecine yaptığı katkıdır. Özel güvenlik, 2001 yılında krize giren neoliberal sermaye birikim rejiminin sürekliliğinin sağlanması adına yeni ve kârlı bir sermaye birikim alanı yaratmıştır. Çünkü hem özel alanda yeni bir birikim alanı hem de kamu kurumlarının hizmet satın alma yoluyla güvenlik hizmetini piyasadan temin eder konuma gelmesi ile birlikte kamudan özele bir sermaye transferi yöntemi olarak belirmiştir. Söz konusu işlev, neoliberal birikim rejiminin bir başka koşulunu da aynı anda hayata geçirmektedir. Güvenliğin taşeronlaştırılması olarak ifade edebileceğimiz bu süreç ise özel güvenlik öncesinde, genel kolluk olan polis ve jandarma ya da resmi özel kolluk güçlerince gerçekleştirilen kimi kamusal güvenlik hizmetlerinin özel sektöre aktarılması sürecidir. Bu anlamda güvenliğin özelleştirilmesinde/ticarileştirilmesinde söz konusu olan sadece daha önce güvenliğe konu olmayan alanların özel güvenliğe açılması süreci değil, doğrudan kamusal güvenliğe konu olan kimi hizmetlerin de özel güvenlikten hizmet satın alma yoluyla karşılanmasıdır. Dolayısıyla tıpkı kamu kurumlarının satışı ya da belirli bir süre için işletme hakkının özel sektöre devrinde veya kamu hizmetlerinin yap-işlet, yap-işlet-devret, kamu-özel işbirliği gibi kimi yöntemler aracılığı ile özelleştirilmesinde olduğu gibi, devletin asli görevlerinden

olan güvenlik de belirli alanlarda kamu kurumlarının teşkilat yapısı dışına çıkarılmakta, taşeronlaştırılmaktadır.

Devlet, güvenliğin bir bölümünü taşeronlaştırarak kamudan özele sermaye transferini gerçekleştirirken, aynı zamanda da en başından özel güvenlik şirketi kurucu ve yöneticilerine özel güvenlik temel eğitimi şartını getirerek bu alanın doğrudan kolluk güçlerinden ayrılmış ya da emekli olmuş dört yıllık yüksek okul mezunları tarafından biçimlendirilmesini sağlamıştır. Bu anlamda, yasa koyucu henüz özel güvenlik eğitimi veren kurumların olmadığını bildiği hâlde kurucu ve yöneticilere bu şartı getirerek, özel güvenlik alanını kendi personeli olan ve güvenlik konusunu bilen polis, asker, vali ve MİT mensuplarına/emeklilerine emanet etmiştir. Dolayısıyla 'kamu güvenliğini tamamlayıcı mahiyetteki' özel güvenlik alanını kendi personeli eliyle biçimlendirmeyi uygun ve 'güvenli' bulmuştur. Devletin kolluk güçleri yalnız kurucu ve yönetici olarak değil, fakat aynı zamanda eğitmen olarak da sektöre dâhildir/hâkimdir. Bu anlamda özel güvenlik sektörü ezici çoğunlukla, zamanında devletin resmi kolluk güçlerinde çalışmış personel aracılığı ile yönetilmektedir. Dolayısıyla özel güvenlik şirketleri ve kursları ile devlet arasında doğrudan resmi ve yasal bir bağ olmamakla birlikte, söz konusu şirket ve kurslar devlet zihniyetinden gelen ve hâlihazırda devlet yetkilileri ve kurumları ile yakın ilişkileri olan kimseler tarafından kurulmakta ve yönetilmektedir. Bu yapısı ile de hem sermayenin farklı fraksiyonlarının iktidar savaşında birbirlerine karşı kullanabilecekleri ve hem de sermayenin temsilcisi olan iktidarların yeni yoksullardan düzene yönelebilecek ciddi bir tehdit anında yoksullara/işçi sınıfına karşı kullanılabilecek bir milis güç görünümü sunmaktadır.

Sonuç olarak, 1981 yılında Türkiye'nin güvenlik/zapt etme aygıtlar seti içerisine önce özel güvenlik teşkilatları boyutu ile ve 2004 yılından itibaren ise özel güvenlik şirketleri boyutu ile dahil olan ve böylece önemini arttıran özel güvenlik ile Türkiye de dünya ile benzer bir gelişim süreci içerisinde yükselen polis+gerileyen sosyal güvenlik+yükselen özel güvenlikten kurulu bir neoliberal güvenlik/zapt etme mekanizması veya toplumsal polislik geliştirmiştir. Söz konusu mekanizmanın yeni bileşiminde özel güvenlik önemli bir yere sahiptir. 1980 sonrasında yeni birikim rejiminin hâkim hâle getirdiği piyasacı mantık çerçevesinde devlet, sosyal yönlerinden 'arınarak' halkı ile 1960 ve 1970'ler boyunca geliştirdiği anlaşmadan uzaklaşırken, eşzamanlı olarak da yeni birikim stratejisine uygun yeni bir yönetim tekniği geliştirmiştir. Devletin edindiği bu yeni yönetim tekniği, güvenlik/zapt etme aygıtlar setinin yeni bileşiminin de ortaya koyduğu üzere, devletin baskıcı ve piyasacı yönünü açığa çıkaran bir tekniktir. Devlet, neoliberalizm ile birlikte baskı aygıtı olarak kamusal alanlarda polisi ve özel alanlarda ise özel güvenliği ön plana çıkartarak, yeni birikim rejiminin yarattığı gelir uçurumunun sonuçlarını baskı aygıtı vasıtasıyla idare etmeye yönelmiştir. Bu anlamda özel alandan gelişen, ancak devletin kamusal güvenlik/zapt etme aygıtı olan polisi işlevsel olarak bütünleyerek, gerek çalışma yaşamında işçilerin gerekse yaygın olarak görev yaptıkları kamusal, yarı kamusal ve özel alanlarda bir bütün olarak toplumunun gözetim ve denetimini gerçekleştirerek devletin zapt etme kapasitesini arttıran özel güvenlik, neoliberal dönemde devletin geliştirdiği yeni baskı/yönetim aygıtı olmuştur.

KAYNAKÇA

Kitaplar ve Makaleler

Abelson, Adam, (2006) "Private Security in Chile: An Agenda for the Public Security Ministery", **Security and Citizenship Program Bulletin**, No: 6, August 2006, www.flacso.cl/getFile.php?file=file_4a8ace8d3d4c3.pdf, erişim: 27.03.2009.

Abrahamsen, Rita; Williams, Michael C., (2007) "Securing The City: Private Security Companies and Non-State Authority in Global Governance", **International Relations**, Vol: 21, No: 2, pp: 237-253.

Acar, Erkan; Uğur, Fatih, (2002) "Özel Güvenlikçiler, Kendileriyle İlgili Yasanın Meclis'ten Geçmesini Bekliyor", **Zaman Gazetesi**, 30.03.2002, http://arsiv.zaman.com.tr/2002/03/30/haberler/h2.htm, erişim: 29.11.2008.

Adams, Thomas McStay, (1990) **Bureaucrats and Beggars: French Social Policy in the Age of Enlightment**, Oxford, Oxford University Press.

Ağaoğulları, Mehmet Ali, (2000) "Jean Bodin: Egemen Devletin Belirmesi", **Kral Devlet ya da Ölümlü Tanrı**, Mehmet Ali Ağaoğulları (Der.), Ankara, İmge, s: 9-58.

Ahmad, Feroz, (1999) **Modern Türkiye'nin Oluşumu**, Çev: Yavuz Alogan, İstanbul, Kaynak.

Akşin, Sina, (1998) **İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele Cilt 2 -Son Meşrutiyet (1919-1920)-**, Ankara, Türkiye İş Bankası.

Althusser, Louis, (2003) **İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları**, Çev: Alp Tümertekin, İstanbul, İthaki.

Altun, Mehmet, (2009) **Ortak Aklı Ararken -TÜSİAD'ın İlk On Yılı/1970-1980-**, İstanbul, Doğan.

Alver, Köksal, (2007) **Steril Hayatlar -Kentte Mekânsal Ayrışma ve Güvenlikli Siteler-**, Ankara, Hece.

Amoore, Louise, (2009) "Algorithmic War: Everyday Geographies of War on Terror", **Antipode**, Vol: 41, No: 1, pp: 49-69.

Anderson, Perry, (1976) "The Antinomies of Antonio Gramsci", **New Left Review**, I/100, November-December 1976, s: 5-78, http://www.workersliberty.org/files/anderson.pdf, erişim: 13.11.2008.

Anderson, Perry, (1979) **Lineages of the Absolutist State**, London, Verso.

Andreas, Peter; Price, Richard, (2001) "From War Fighting to Crime Fighting: Transforming the American National Security State", **International Studies Review**, Vol: 3, No: 3, Autumn, 2001, pp: 31-52.

Appleby, Joyce Oldman, (1984) **Capitalism an a New Social Order: The Republican Vision of the 1790s**, New York, New York University Press.

Arendt, Hannah, (1996) **Geçmişle Gelecek Arasında**, Çev: Bahadır Sina Şener, İstanbul, İletişim.

Armutçu, Oya, (2006) "Sauna'da İlk Dava Yüzbaşıya", **Hürriyet Gazetesi**, 23.03.2006, http://arama.hurriyet.com.tr/arsivnews.aspx?id=4129829, erişim: 16.09.2008.

Arpa, Yasemin, (2008) "Üniversitede Özel Güvensizlik", **NTVMSNBC**, 22.03.2008, http://arsiv.ntvmsnbc.com/news/440021.asp, erişim: 25.03.2008.

Arslan, Adem Yavuz, (2006) "Özel Güvenlik Krizde", **Aksiyon Dergisi**, S: 579, 09.01.2006, http://www.aksiyon.biz/detay.php?id=23156, erişim: 29.09.2008.

Arslan, Feyzullah, (2004) "Özel Güvenlik Hizmetlerinin Yasal Çerçevesi", **1. Ulusal Özel Güvenlik Hizmetleri Sempozyumu Bildiriler Kitabı**, Kocaeli, Kocaeli Üniversitesi, s: 9-21.

Atalay, Beşir, (2009) "İçişleri Bakanı Beşir Atalay'ın TBMM Plan ve Bütçe Komisyonunda, İçişleri Bakanlığı ve Bağlı Kuruluşların Bütçe Görüşmelerinde Yaptığı Konuşma", http://www.icisleri.gov.tr/default.icisleri_2.aspx?id=4085, erişim: 12.11.2009.

Atatürk, Mustafa Kemal, (1969) **Nutuk, Cilt: 2 -1920/1927-**, İstanbul, Milli Eğitim Basımevi.

Atatürk, Mustafa Kemal, (1970) **Nutuk, Cilt: 1 -1919/1920-**, İstanbul, Milli Eğitim Basımevi.

Atılgan, Mehmet, (2007) "Güvenliğin Özel Tedariki: Siyaset Teorisi ve Pratiğine Tarihsel Bir Bakış", **İstanbul Dergisi**, S: 59, Mayıs 2007, s: 52-56.

Atılgan, Mehmet, (2009) "Özel Güvenlik", **TESEV Almanak 2008**, Ali Bayramoğlu-Ahmet İnsel (Der.), TESEV, s: 259-267.

Avant, Deborah, (2004) "The Privatization of Security and Change in the Control of Force", **International Studies Perspectives**, 2004, No: 5, pp: 153-157.

Avant, Deborah, (2006) "The Privatization of Security: Lessons from Iraq", **Orbis**, Vol: 50, No: 2, Spring 2006, pp: 327-342.

Avant, Deborah, (2007) "NGOs, Corporations and Security Transformation in Africa", **International Relations**, 2007, Vol: 21(2), pp: 143-161.

Aybars, Ergun, (1994) **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi**, Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi.

Aydın, Gülden, (2006) "Özel Güvenlikçi Sayısı Polisi Geçti Askerlik Şubelerini Bile Onlar Koruyacak", **Hürriyet Gazetesi**, 21.05.2006, http://www.hurriyet.com.tr/pazar/4444642.asp?gid=69, erişim: 27.06.2006.

Aydın, Gülden, (2006) "Özel Güvenlikçi Sayısı Polisi Geçti Askerlik Şubelerini Bile Onlar Koruyacak", Hürriyet Gazetesi'nde Yayınlanan 21.05.2006 Tarihli Haberin Tam Metni, erişim: Gülden Aydın.

Balta, Evren, (2004) Bildiğimiz Anlamda Devletin Sonu Mu? İmparatorluk ve Özel Ordular", **Birikim**, S: 178, Şubat 2004, s: 11-19.

Başaran, Mustafa Şakir, (2004) "5188 Sayılı Yasa İle Özel Güvenlik Hizmetlerine Dair Yapılan Yasal Düzenlemedeki Sorunlar", **1. Ulusal Özel Güvenlik Hizmetleri Sempozyumu Bildiriler Kitabı**, Kocaeli, Kocaeli Üniversitesi, s: 32-37.

Başoğlu, Ali, (2007) **Türkiye'de Özel Güvenlik Hizmetleri ve 5188 Sayılı Kanun,** Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Muğla, Muğla Üniversitesi.

Bauman, Zymunt, (1999a) **Küreselleşme: Toplumsal Sonuçları**, Çev: Abdullah Yılmaz, İstanbul, Ayrıntı.

Bauman, Zymunt, (1999b) **Çalışma, Tüketicilik ve Yeni Yoksullar**, Çev: Ümit Öktem, İstanbul, Sarmal.

Bayer, Yalçın, (2006) "Cargil'e, Kıyak Yasa Değişikliği", **Hürriyet Gazetesi**, 14.05.2006, http://arama.hurriyet.com.tr/arsivnews.aspx?id=4410853, erişim: 23.07.2009.

Bayer, Yalçın, (2007) "'Güvenlik' Sosyal Yara", **Hürriyet Gazetesi**, 29.04.2007, http://arama.hurriyet.com.tr/arsivnews.aspx?id=6425611, erişim: 25.05.2008.

Bayley, David, (1990) **Patterns of Policing: A Comparative International Analysis**, Bedfordshire, Rutgers University Press.

Bayram, Ahmet Müfit, (2008) "Konut Hamlesi, Konut Vurgunu", http://www.yayed.org.tr/genel/bizden_detay.php?kod=803&tipi=9&sube=0, erişim: 23.10.2009.

Bayramoğlu, Sonay, (2005) **Yönetişim Zihniyeti -Türkiye'de Üst Kurullar ve Siyasal İktidar-**, İstanbul, İletişim.

Beck, Ulrich, (1992) **Risk Society: Towards a New Modernity**, London, Sage.

Beckett, Katherine; Herbert, Steve, (2008) "Dealing With Disorder: Social Control in The Post-Industrial City", **Theoretical Criminology**, Vol: 12(1), 2008, pp: 5-30.

Bedirhanoğlu, Pınar, (2009) "Türkiye'de Neoliberal Otoriter Devletin AKP'li Yüzü", **AKP Kitabı -Bir Dönüşümün Bilançosu-**, İlhan Uzgel-Bülent Duru (Der.), Ankara, Phoenix, s: 40-65.

Belek, İlker, (1999) **Postkapitalist Paradigmalar**, İstanbul, Sorun.

Benjamin, Walter, (2005) "Şiddetin Eleştirisi", Çev: Besim F. Dellaloğlu, **Benjamin**, Besim F. Dellaloğlu (Der.), İstanbul, Say, s: 101-124.

Benson, Bruce L., (1998) "Crime Control Through Private Enterprise", **The Independent Review**, Vol: II, No: 3, Winter 1998, pp: 341-371.

Bentham, Jeremy, (2008) "Panoptikon ya da Gözetim Evi", Çev: Zeynep Özarslan, **Panoptikon -Gözün İktidarı-**, Barış Çoban-Zeynep Özarslan (Der.), İstanbul, Su, s: 9-76.

Berksoy, Biriz Gonca, (2007a) **The Policing of Social Discontent And The Construction of The Social Body: Mapping The Expansion and Militarization of The Police Organization in Turkey in The Post-1980 Period**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, Boğaziçi Üniversitesi.

Berksoy, Biriz Gonca, (2007b) "Neo-liberalizm ve Toplumsalın Yeniden Kurgulanması: 1980 Sonrası Batı'da ve Türkiye'de Polis Teşkilatları ve Geçirdikleri Yapısal Dönüşüm", **Toplum ve Bilim**, S: 109, s: 35-65.

Berksoy, Biriz, (2009) "Polis Teşkilatı", **TESEV Almanak 2008**, Ali Bayramoğlu-Ahmet İnsel (Der.), TESEV, s: 230-237, http://www.tesev.org.tr/UD_OBJS/PDF/DEMP/almanak2008_02_07_09.WEB%20icin.pdf, erişim: 09.07.2009.

Beşe, Erhan, (2006) "Özel Harekât Daire Başkanlığı", **TESEV Almanak 2005**, Ümit Cizre (Der.), TESEV, s: 114-123, http://tesev.org.tr/UD_OBJS/PDF/DEMP/Almanak-2005-Turkceam%20Metin. pdf, erişim: 25.09.2006.

Bloch, Marc, (1964) **Feudal Society -Social Classes and Political Organization-**, Tran: L. A. Manyon, Chicago, The University of Chicago Press.

Bora, Tanıl, (2004) "Özel Güvenlik ve 'Polis Toplumu'", **Birikim**, S: 178, Şubat 2004, s: 20-23.

Bora, Tanıl, (2007) "Garibana Emniyet, Kibar Muhitlere Özel Güvenlik Mi?", **İstanbul Dergisi**, S: 59, Mayıs 2007, s: 58-61.

Boratav, Korkut, (1983) "Türkiye'de Popülizm: 1962-1976 Dönemi Üzerine Bazı Notlar", **Yapıt**, 46/1, Ekim-Kasım 1983, s: 7-18, http://www.ata.boun.edu.tr/scanneddocuments/yapit/no%201/boratav_populizm.pdf?, erişim: 23.04.2008.

Boratav, Korkut, (1987) "İktisat Politikası Alternatifleri Üzerine Bir Deneme", **Kriz, Gelir Dağılımı ve Türkiye'nin Alternatif Sorunu**, K. Boratav-Ç. Keyder-Ş. Pamuk, İstanbul, Kaynak, s: 70-110.

Boratav, Korkut, (2004) **Türkiye İktisat Tarihi (1908-2002)**, Ankara, İmge.

Boratav, Korkut, (2005) **1980'li Yıllarda Türkiye'de Sosyal Sınıflar ve Bölüşüm**, Ankara, İmge.

Bozkurt, A. Vahap, (1999) **Yönetim Fonksiyonları Açısından Özel Güvenlik Hizmetlerinin Örgütlenmesi ve Türkiye'den Uygulama Örnekleri**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, Marmara Üniversitesi.

Braudel, Fernand, (2004) **Maddi Uygarlık -Mübadele Oyunları-**, Çev: Mehmet Ali Kılıçbay, Ankara, İmge.

Bröckling, Ulrich, (2001) **Disiplin -Askeri İtaat Üretiminin Sosyolojisi ve Tarihi-**, Çev: Veysel Atayman, İstanbul, Ayrıntı.

Buğra, Ayşe, (2007) "AKP Döneminde Sosyal Politika ve Vatandaşlık", **Toplum ve Bilim**, S: 108, s: 143-166.

Buğra, Ayşe, (2008) **Kapitalizm, Yoksulluk ve Türkiye'de Sosyal Politika**, İstanbul, İletişim.

Bumin, Kürşat, (2005) "Kimlik Hikâyeleri (1)", **Yeni Şafak Gazetesi**, 20.12.2005, http://yenisafak.com.tr/arsiv/2005/aralik/20/kbumin.html, erişim: 04.02.2008.

Button, Mark, (2007) "Assessing the Regulation of Private Security across Europe", **European Journal of Criminology**, 2007, Vol: 4 (1), pp: 109-128.

Calquhoun, P., (1806a) **A Treatise on the Police of the Metropolis**, London, Bye and Law.

Calquhoun, P., (1806b) **A Treatise on Indigence; Exhibiting A General View of the National Recources for Productive Lobour, with Propositions for Amelioratign the Comdition of the Poor,** London, Matchard.

Carnoy, Martin, (2001) "Gramsci ve Devlet", Çev: Mehmet Yetiş, **Praksis**, S: 3, Yaz 2001, s: 252-277.

Castel, Robert, (2004) **Sosyal Güvensizlik**, İstanbul, İletişim.

Cerrah, İbrahim, (2006) "Polis", **TESEV Almanak 2005**, Ümit Cizre (Der.), TESEV, s: 82-95, http://www.tesev.org.tr/UD_OBJS/PDF/DEMP/Almanak-2005-Turkce-Tam%20Metin.pdf, erişim: 25.09.2006.

Classen, Henri. J.; M, Skalnik, Peter, (1993a) "Erken Devlet: Kuramlar ve Varsayımlar", **Erken Devlet**, Çev: Alâeddin Şenel, Ankara, İmge, s: 3-42.

Classen, Henri. J.; M, Skalnik, Peter, (1993b) "Sınırlar: Erken Devletin Başlangıcı ve Sonu", **Erken Devlet**, Çev: Alâeddin Şenel, Ankara, İmge, s: 277-300.

Cohen, Stanley, (1985) **Visions of Social Control: Crime, Punishment and Classification**, Cambridge, Polity Press.

Crawford, Adam; Blackburn, Sarah; Lister, Stuart; Burnett, Jonathon, (2005) **Plural Policing: The Mixed Economy Of Visible Patrols In England And Wales**, Bristol, Politiy Press.

Crawford, Adam, (2006) "Networked Governance and The Post-Regulatory State?: Steering, Rowing and Anchoring The Provision of Policing And Security", **Theoretical Criminology**, Vol: 10(4), pp: 449-479.

Çakır, Necip, (2005) "Denetlenemeyen Özel Güvenlik Kursları İş Vaadiyle Öğrenci Topluyor", **Zaman Gazetesi**, 10.08.2005, http://www.zaman.com.tr/?hn=200635&bl=haberler&trh=20050810&yn= erişim: 18.12.2005.

Çalış, Kadir, (2008) "Federasyon Yoklama Yaptı… 13 Dernekten Sekiz'i Yok", 11.07.2008, http://www.spntr.net/content/view/6630/69/, erişim: 20.09.2008.

Çarhacıoğlu, Yüksel; Oğuşgil, V. Atilla, (2009) "Dünyada Polis-Okul İşbirliği Uygulamaları ve İstanbul Şükrü Balcı Polis Meslek Yüksek Okulu Örneği", **Polis Bilimleri Dergisi**, C: 11, No: 4, s: 121-150.

Çelebi, Aykut, (2008) **Devlet, Toprak, Egemenlik: Carl Schmitt'in Düşüncesinde Siyasal Kavramı ve Kurucu İktidar Sorunu**, Ankara, İmaj.

Çelik, Aziz, (2008) "AKP'nin Sosyal Politikası Üstüne: Hak Yerine Yardım, Sosyal Devlet Yerine Hayırseverlik", **SAV Almanak-Analizler 2007**, İstanbul, Sosyal Araştırmalar Vakfı, s: 190-207.

Çetin, Ali İbrahim, (2007) **Türkiye'de Özel Güvenlik Hizmetlerinin Yapısı ve Sorunları**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, Polis Akademisi.

Çevik, Elif, (2006) **Konaklama İşletmelerinde Dış Kaynak Kullanımı Olarak Özel Güvenlik**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya, Sakarya Üniversitesi.

Çoban, Barış, (2008) "Gözün İktidarı Üzerine", **Panoptikon -Gözün İktidarı-**, Barış Çoban-Zeynep Özarslan (Der.), İstanbul, Su, s: 111-137.

Çölgeçen, Mutlu, (2006a) "Emekli Ajanlar Şirketi", **Akşam Gazetesi**, 04.07.2006, http://www.savaskarsitlari.org/arsiv.asp?ArsivTipID=5&ArsivAnaID=33767, erişim: 04.08.2008.

Çölgeçen, Mutlu, (2006b) "Korgeneral Karabay Çuvalı Unuttu", **Akşam Gazetesi**, 27.06.2006, http://www.tumgazeteler.com/?a=1566242, erişim: 04.08.2008.

Çölgeçen, Mutlu, (2006c) "Kara Şahinler Akşam'ı Doğruladı", **Akşam Gazetesi**, 15.07.2006, http://www.tumgazeteler.com/?a=1595375, erişim: 04.08.2008.

Çölgeçen, Mutlu, (2008) "Lejyoner Türkler", **Akşam Gazetesi**, 11.03.2008, http://www.aksam.com.tr/haber.asp?a=111491,4, erişim: 16.05.2008.

Dağdeviren, Deniz, (2003) **Özel Güvenlik Sistemi Kapsamında Güvenlik Mühendisliği Kavramının İncelenmesi,** Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli, Kocaeli Üniversitesi.

Dalda, Yusuf Vehbi, (2006) "Özel Güvenlik Sektörünün Yerleşmesi ve Gelişimi İçin Güvenliğin Güvenirliği", **Özel Güvenlik Dergisi**, Aralık 2006, s: 8-9.

Demir, A. Can, (2008) "Özel Güvenlik Pastasında Üniformalı Rekabet", **Yeni Bakış Gazetesi**, 14-20 Nisan 2008, http://www.savaskarsitlari.org/arsiv.asp?ArsivTipID=5&ArsivAnaID=44887, erişim: 28.04.2008.

Demir, Süleyman, (2005) "Özel Güvenlik Sıkıntı İçinde", 29.11.2005, http://www.gusod.com/announce/showAnnouncement.asp?id=7421, erişim: 18.12.2005.

Demirkol, Mehmet, (2000) "İçişleri Bakanı Sadettin Tantan ile 2001 Yılındaki Projeleri, Hedefleri, Problemler, Çözüm Önerileri", **Teknolojik Güvenlik**, C: IV, S: 15.

Demirkol, Ahmet, (2001) "Tepe Savunma ve Güvenlik Sistemleri Genel Müdürü Hakan Görgün ile Röportaj", **Teknolojik Güvenlik**, S: 18, s: 27-28.

Der Derian, James, (1993) "The Value of Security: Hobbes, Marx, Nietzsche and Baudrillard, **The Political Subject of Violence**, David Campell-Michael Dillon (Ed.), Manchester, Manchester University Press, pp: 94-113.

Derviş, Kemal; Asker, Serhan; Işık, Yusuf, (2006) **Kemal Derviş Anlatıyor: Krizden Çıkış ve Çağdaş Sosyal Demokrasi**, İstanbul, Doğan.

Dillon, Michael, (1996) **Politics of Security-Towards a Political Phiosophy of Continental Thought**, London, Routledge**.**

Dinçer, Nabi, (1969) "Beş Yıllık Planlarda Sosyal Güvenlik Sorunu", **Amme İdaresi Dergisi**, C: 2, S: 1, Mart 1969, s: 104-107.

Dönmez, Özgür Nihat, (2007) **Kamu Güvenliği Açısından Türkiye'de Özel Güvenlik ve Özel Dedektiflik,** Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli, Kocaeli Üniversitesi.

Dumenil, Gerard; Levy, Dominique, (2007) "Neoliberal (Karşı) Devrim", Çev: Şeyda Başlı-Tuncel Öncel, **Neoliberalizm -Muhalif Bir Seçki-**, Alffredo Saad Filho-Deborah Johnston (Der.), İstanbul, Yordam, s: 25-41.

Eisenstadt, Shmuel Noah, (1993) **The Political Systems of Empires**, New Jersey, Transaction Publishers.

El, Kıvanç, (2010) "4c'den Çık Sınıfına Gir", **Akşam Gazetesi**, 13.02.2010.

Elias, Norbert, (2007) **Uygarlık Süreci -Toplumun Değişimleri/Bir Uygarlaşma Teorisi İçin Taslak-**, Çev: Erol Özbek, İstanbul, İletişim.

Ellwood, Wayne, (2002) **Küreselleşmeyi Anlama Kılavuzu**, Çev: Betül Dilan Genç, İstanbul, Metis.

Emsley, Clive, (1991) **The English Police: A Political and Social History**, New York," St. Martin's Press.

Emsley, Clive, (1997) "The Nation State, the Law and the Peasant in Nineteenth-Century Europe", **Le Penal dans tous ses etats. Justice, etats et societes en Europe (XIIc-XXc siecles)**, Xavier Rousseaux-Rene Levy (Ed.), Brussels, Facultes Universitaries Saint-Louis, s:153- 178.

Engels, Friedrich, (1998) **Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni**, Çev: Kenan Somer, Ankara, Sol.

Eraslan, Fethullah; Metin, İsmail, (1984) **Türk Polis Tarihi Cilt 1 -Kurtuluş Savaşında İç Güvenlik ve Polis-**, Ankara, Aslımlar.

Erdoğdu, Seyhan, (2009) "Sosyal Politikada Değişim ve Sosyal Güvenlik Reformu", **AKP Kitabı -Bir Dönüşümün Bilançosu-**, İlhan Uzgel-Bülent Duru (Der.), Ankara, Phoenix, s: 660-686.

Ergut, Ferdan, (2002) "Policing the Poor in the Late Ottoman Empire", **Middle Eastern Studies**, Vol: 38, No: 2, April 2002, pp: 149-164.

Ergut, Ferdan, (2004) Modern Devlet ve Polis **-Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Toplumsal Denetimin Diyalektiği-**, İstanbul, İletişim.

Eryılmaz, Mesut Bedri, (2006) "Polis İstihbarat", **TESEV Almanak 2005**, Ümit Cizre (Der.), TESEV, s: 114-123, http://www.tesev.org.tr/UD_OBJS/PDF/DEMP/Almanak-2005-Turkce-Tam%20Metin.pdf, erişim: 25.09.2006.

Feeley, Malcolm; Simon, Jonathan, (1992) "The New Penelogy: Notes on the Emerging Strategy of Corrections and Its Implications", **Criminology**, 30 (4), pp. 449-474.

Filiz, Orhan, (2006) **Türkiye'de Özel Güvenlik Yönetimi,** Yayınlanmamış Doktora Tezi, Malatya, İnönü Üniversitesi.

Foucault, Michel, (1993a) "Güvenlik, Toprak ve Nüfus", Çev: Selahattin Hilav, **Ders Özetleri 1970-1982**, İstanbul, YKY, s: 101-105.

Foucault, Michel, (1993b) "Biyopolitiğin Doğuşu", Çev: Selahattin Hilav, **Ders Özetleri 1970-1982**, İstanbul, YKY, s: 109-115.

Foucault, Michel, (1993c) "Cezalandırıcı Toplum", Çev: Selahattin Hilav, **Ders Özetleri 1970-1982**, İstanbul, YKY, s: 57-72.

Foucault, Michel, (2001) **Madness and Civilization: A History of Insanity in the Age of Reason**, Çev: Richard Howard, Oxon, Routledge.

Foucault, Michel, (2005a) "Güvenlik ve Devlet", Çev: Işık Ergüden, **Entelektüelin Siyasi İşlevi**, Ferda Keskin (Der.), İstanbul, Ayrıntı, s: 164-170.

Foucault, Michel, (2005b) "Yönetimsellik", Çev: Osman Akınhay-Ferda Keskin, **Entelektüelin Siyasi İşlevi**, Ferda Keskin (Der.), İstanbul, Ayrıntı, s: 264-287.

Foucault, Michel, (2005c) "Omnes et Singulatim: Siyasi Aklın Bir Eleştirisine Doğru", Çev: Osman Akınhay, **Özne ve İktidar**, Ferda Keskin (Der.), İstanbul, Ayrıntı, s: 25-56.

Foucault, Michel, (2005d) "Özne ve İktidar", Çev: Osman Akınhay, **Özne ve İktidar**, Ferda Keskin (Der.), İstanbul, Ayrıntı, s: 57-82.

Foucault, Michel, (2005e) "Bireylerin Siyasi Teknolojisi", Çev: Işık Ergüden, **Özne ve İktidar**, Ferda Keskin (Der.), İstanbul, Ayrıntı, s: 106-122.

Foucault, Michel, (2005f) "İktidarın Halkaları", Çev: Işık Ergüden, **Özne ve İktidar**, Ferda Keskin (Der.), İstanbul, Ayrıntı, s: 140-161.

Foucault, Michel, (2005g) "İşkence Akıldır", Çev: Işık Ergüden, **Entelektüelin Siyasi İşlevi**, Ferda Keskin (Der.), İstanbul, Ayrıntı, s: 171-180.

Foucault, Michel, (2006a) **Hapishanenin Doğuşu**, Çev: Mehmet Ali Kılıçbay, Ankara, İmge.

Foucault, Michel, (2006b) **Deliliğin Tarihi**, Çev: Mehmet Ali Kılıçbay, Ankara, İmge.

Frangipane, Marcella, (2002) **Yakındoğu'da Devletin Doğuşu**, Çev: Z. Zühre İlkgelen, İstanbul, Arkeoloji ve Sanat.

Garland, David, (1996) "The Limits of Sovereign State", **The Biritish Journal of Criminology**, Vol: 36, No: 4, pp: 445-471.

Garland, David, (2001) **The Culture of Control: Crime and Social Order in Contemporary Society**, Oxford, Oxford University Press.

Gemici, Gençay, (2001) **Özel Güvenlik Kurumlarında Kooperatifleşme Modeline Geçiş ve Uygulama Esasları,** Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, Marmara Üniversitesi.

Giddens, Anthony, (2000) **Tarihsel Materyalizmin Çağdaş Eleştirisi**, Çev: Ümit Tatlıcan, İstanbul, Paradigma.

Giddens, Anthony, (2002) **Sağ ve Solun Ötesinde -Radikal Politikaların Geleceği-** Çev: Müge Sözen-Samir Yücesoy, İstanbul, Metis.

Giddens, Anthony, (2005) **Ulus Devlet ve Şiddet**, Çev: Cumhur Atay, İstanbul, Devin.

Goldstein, Daniel M., (2005) "Flexible Justice: Neoliberal Violence and 'Self-Help' Security in Bolivia", **Critique of Anthropology**, Vol: 25, No: 4, pp: 389-411.

Gordon, Avery F., (2006) "Abu Ghraib: Imprisonment and The War on Terror", **Race & Class**, 2006, Vol: 48, No: 1, pp: 42-59.

Göral, Özgür Sevgi, (2007) "19. Yüzyıl İstanbul'unda Suç, Toplumsal Kontrol ve Hapishaneler Üzerine Çalışmak", **Osmanlı'da Asayiş, Suç ve Ceza -18.-20. Yüzyıllar-**, Noémi Levy-Alexandre Toumarkine (Der.), İstanbul, Tarih Vakfı Yurt, s: 17-32.

Gözübüyük, Şeref, (1997) **Yönetim Hukuku**, Ankara, Turhan.

Gramsci, Antonio, (1971) **Gramsci: Prison Notebooks**, New York, International Publishers.

Gramsci, Antonio, (1997) **Hapishane Defterleri**, Çev: Adnan Cemgil, İstanbul, Belge.

Gupta, Akhil; Sharma, Aradhana, (2006) "Globalization and Postcolonial States", **Current Anthropology**, Vol: 47, No: 2, pp: 277-307.

Gül, Songül Sallan, (2004) **Sosyal Devlet Bitti Yaşasın Piyasa! -Yeni Liberalizm ve Muhafazakârlık Kıskacında Refah Devleti-**, İstanbul, Atik.

Gülalp, Haldun, (1993) **Kapitalizm Sınıflar ve Devlet**, Çev: Osman Akınhay-Abdullah Yılmaz, İstanbul, Belge.

Gülcü, Mustafa, (2002) "Özel Güvenliğin Felsefesi", **Polis Dergisi**, S: 31, Ocak-Şubat-Mart, 2002, http://www.emniyet.gov.tr/egitim/dergi/eskisayi/31/yeni/web/Mustafa_GULCU.htm, erişim: 25.11.2008.

Gülcü, Mustafa, (2003) "Türkiye'de Modern Özel Güvenliğin Tarihçesi", **Polis Dergisi**, S: 37, Temmuz-Ağustos-Eylül, 2003, http://www.emniyet.gov.tr/egitim/dergi/eskisayi/37/web/makaleler/Mustafa_GULCU.htm, erişim: 16.05.2008.

Gülcü, Mustafa, (2004) "Özel Güvenlik Şirketi ve Özel Askeri Şirket", **1. Ulusal Özel Güvenlik Hizmetleri Sempozyumu Kitabı**, Kocaeli, Kocaeli Üniversitesi, s: 170-185.

Gülen, Fikret, (2009) "AKP'nin İktidar Olduğu Dönemde Yasama Faaliyetleri (2002-2007)", **AKP Kitabı -Bir Dönüşümün Bilançosu-**, İlhan Uzgel-Bülent Duru (Der.), Ankara, Phoenix, s: 195-224.

Güler, Birgül Ayman, (1996) **Yeni Sağ ve Devletin Değişimi**, Ankara, TODAİE.

Güler, Birgül Ayman, (2005a) "Kamu Yönetimi Temel Kanunu Üzerine", **Devlette Reform Yazıları**, Ankara, Paragraf, s: 75-128.

Güler, Birgül Ayman, (2005b) "İkinci Dalga: Siyasal ve Yönetsel Liberalizasyon Kamu Yönetimi Temel Kanunu", **Devlette Reform Yazıları**, Ankara, Paragraf, s: 161-202.

Güler, Birgül Ayman, (2005c) "Devlette Reform", **Devlette Reform Yazıları**, Ankara, Paragraf, s: 31-74.

Gülmez, Mesut, (1983) "Polis Örgütünün İlk Kuruluş Belgesi ve Kaynağı", **Amme İdaresi Dergisi**, C: 16, S: 4, Aralık 1983, s: 3-15.

Günaydın, Gökhan, (2002) "Tarım Sektöründe Kurullar", **Kamu Yönetimi Dünyası Dergisi**, Y: 3, S: 10, Mayıs-Haziran 2002, s: 12-21.

Güneç, Sedat, (2007) "Emniyet, Yakın Korumaları Özelleştiriyor", **Zaman Gazetesi**, 15.03.2007, http://www.zaman.com.tr/haber.do?haberno=513208, erişim: 11.02.2008.

Güney, Alpaslan, (2006) **Türkiye'de Özel Güvenlik Teşkilatlarının Yetkilerinin Analizi,** Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, Beykent Üniversitesi.

Güzelsarı, Selime, (2008) **Küresel Kapitalizm ve Devletin Dönüşümü -Türkiye'de Mali İdarede Yeniden Yapılanma-**, İstanbul, SAV.

Habermas, Jürgen, (2003) **Kamusallığın Yapısal Dönüşümü**, Çev: Tanıl Bora-Mithat Sancar, İstanbul, İletişim.

Hakan, Ahmet, (2007) "Güzüm Korktu", **Hürriyet Gazetesi**, 15.04.2007, http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/haber.aspx?id=6334938&tarih=2007-04-15, erişim: 18. 11.2009.

Hall, John A.; Ikenberry, G. John, (2005) **Devlet**, Çev: İsmail Çekem, İstanbul, Bilgi.

Hardt, Michael, (2005) "Sivil Toplumun Çözülüşü", Çev: Barış Başaran, **Gilles Deluze'de Toplum ve Denetim**, Barış Başaran (Der.), İstanbul, Bağlam, s: 85-106.

Harvey, David, (1999) **Postmodernliğin Durumu**, Çev: Sungur Savran, İstanbul, Metis.

Harvey, David, (2004) **Yeni Emperyalizm**, Çev: Hür Güldü, İstanbul, Everest.

Harvey, David, (2007) **A Brief History of Neoliberalism**, New York, Oxford Univesity Press.

Haspolat, Emel, (2010) **Neoliberalizmin Kalkınma Söylemi ve Yoksullukla Mücadele Yöntemi Olarak Mikro Kredi: Örnek Ülke Deneyimleri ve Türkiye,** Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, Gazi Üniversitesi.

Haspolat, Evren, (2005) "5188 Sayılı Özel Güvenlik Hizmetlerine Dair Kanun Bağlamında Özel Güvenlik Olgusunun Değerlendirilmesi", **Memleket Mevzuat Dergisi**, Aralık 2005, S: 6, s: 22-30.

Haspolat, Evren, (2006) "Devlet-Güvenlik İlişkisinin Değişen İçeriği: Dünyada ve Türkiye'de Özel Güvenlik", **Eğitim Bilim Toplum Dergisi** , C: 4, S: 13, Kış 2005/2006, s: 60-79.

Haspolat, Evren, (2009) "Türkiye'de Özel Güvenliğin Gelişimi ve Bugünü", **SAV Almanak-Analizler 2008**, İstanbul, SAV, s: 338-355.

Hegel, G.W.H., (1991) **Hukuk Felsefesinin Prensipleri**, Çev: Cenap Karakaya, İstanbul, Sosyal.

Held, David, (1992) "The Development of the Modern State", **Formations of Modernity**, S. Hall and B. Gieben (Ed.), Cambridge, Polity Press, pp. 71-126.

Hobbes, Thomas, (2004) **Leviathan**, Çev: Semih Lim, İstanbul, YKY.

Hobsbawm, Eric, (1998) **Sanayi İmparatorluk**, Çev: Abdullah Ersoy, Ankara, Dost.

Holland, Eugene W., (2005) "Şizofreniden Toplumsal Denetime", Çev: Barış Başaran, **Gilles Deluze'de Toplum ve Denetim**, Barış Başaran (Der.), İstanbul, Bağlam, s: 73-84.

Işık, Oğuz; Pınarcıoğlu, M. Melih, (2008) **Nöbetleşe Yoksulluk -Sultanbeyli Örneği-**, İstanbul, İletişim.

İnal, Kemal, (2009) "AKP'nin Neoliberal ve Muhafazakâr Eğitim Anlayışı", **AKP Kitabı -Bir Dönüşümün Bilançosu-**, İlhan Uzgel-Bülent Duru (Der.), Ankara, Phoenix, s: 689-693.

Jessop, Bob, (2005a) "Poulantzas'ın Özgünlüğü, Mirası ve Güncelliği", Çev: Betül Yarar, **Hegemonya, Post-Fordizm ve Küreselleşme Ekseninde Kapitalist Devlet**, Betül Yarar-Alev Özkazanç (Der.), İstanbul, İletişim, s: 73-112.

Jessop, Bob, (2005b) "Birikim Stratejileri, Devlet Biçimleri ve Hegemonik Projeler", Çev: Yiğit Karahanoğulları, **Hegemonya, Post-Fordizm ve Küreselleşme Ekseninde Kapitalist Devlet**, Betül Yarar-Alev Özkazanç (Der.), İstanbul, İletişim, s: 153-188.

Jessop, Bop, (2009) **Kapitalist Devletin Geleceği**, Ankara, Epos.

Jones, Trevor; Newburn, Tim, (2006) "Understanding Plural Policing", **Plural Policing: A Comparative Perspective**, Trevor Jones-Tim Newburn (Ed.), Oxon, Routledge, s: 1-11.

Jonston, Les, (2001) "Crime, Fear and Civil Policing", **Urban Studies**, Vol: 38, No: 5-6, pp: 959-976.

Jonston, Les, (2007) "The Trajectory of Private Policing", **Transformations of Policing**, Alistair Henry- David J. Smith (Ed.), Hampshire, Ashgate.

Kabadayı, Kerem, (2007) "Azman Yapılar, Tekinsiz Boşluklar", **İstanbul Dergisi**, S: 59, Mayıs 2007, s: 70-73.

Kagarlitski, Boris, (2006) **Orta Sınıfın İsyanı**, Ankara, Phoenix.

Kara, Mustafa; Palabıyık, Hamit, (2009) "1980 Sonrası Türkiye'de Konut Politikaları: Toplu Konut İdaresi Başkanlığı (TOKİ) Gecekondu Dönüşüm Uygulamaları", 14.09.2009, http://idc.sdu.edu.tr/tammetinler/yonetim/yonetim 28.pdf, erişim: 09.11.2009.

Karagöz, Ahmet, (2002) "Özel Güvenlik Hizmetlerinde Ticari Özel Güvenlik Şirketlerinin Yeri", **Çağın Polisi Dergisi**, S: 35-36, http://www.caginpolisi. com.tr/9/35-36.htm, erişim: 23.10.2008.

Karagül, İbrahim, (2006) "Silopi'de Bir Kontrgerilla Karargahı!", **Yeni Şafak Gazetesi**, 06.07.2006, http://www.sendika.org/yazi.php?yazi_no=6656, erişim: 04.08.2008.

Karahanoğulları, Yiğit, (2003) "Türkiye'de Devletin Mali Krizleri", **Praksis**, S: 9, Kış-Bahar 2003, s: 247-276.

Karakaş, Berrin, (2004) "Kendi Mahalleni Kendin Koru", **Tempo Dergisi**, 29.01.2004, http://www.tempodergisi.com.tr/toplum_politika/04743/, erişim: 16.12.2005.

Karaman, Özcan; Seyhan, Kazım, (2001) "Olumlu ve Olumsuz Yanları ile Özel Güvenlik Hizmetleri", **Polis Bilimleri Dergisi**, C: 3, S: 3-4, s: 149-173.

Kasap, Murat, (2006) **Özel Güvenlik Şirketlerinin Kooperatifleştirilmesi,** Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, Marmara Üniversitesi.

Kaya, Esra, (2008) **1980 Sonrası Dönemde Kentsel Alanda Değişen Güvenlik Anlayışı: Özel Güvenlik Üzerine Bir İnceleme,** Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli, Kocaeli Üniversitesi.

Kazgan, Gülten, (2005) **Türkiye Ekonomisinde Krizler (1929-2001) -Ekonomi Politik Açıdan Bir İrdeleme-**, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi.

Kerman, Uysal, (2006) **Türkiye'de Devletin Küçültülmesi Sorunu**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, Ankara Üniversitesi.

Keyder, Çağlar, (1987) "İthâl İkâmeci Sanayileşme ve Çelişkileri", **Kriz, Gelir Dağılımı ve Türkiye'nin Alternatif Sorunu**, K. Boratav-Ç. Keyder-Ş. Pamuk, İstanbul, Kaynak, s: 13-36.

Keyder, Çağlar, (2003) **Türkiye'de Devlet ve Sınıflar**, İstanbul, İletişim.

Knemeyer, Franz-Ludwig, (1980) "Polizei", **Economy and Society**, Vol: 9, No: 2, (May 1980), pp: 172-196.

Kocaer, Soner, "Eski Polis Çete Kurmuş", **Vatan Gazetesi**, 20.09.2008, http://www9.gazetevatan.com/haber.vatan?detay=Eski_polis_cete_kurmus_199842_1&Newsid=199842&Categoryid=1, erişim: 12.12.2009.

Kottak, Conrad Phillip, (2001) **Antropoloji**, Çev: Sibel Özbudun vd., Ankara, Ütopya.

Köprülü, Onur Murat, (2002) **Özel Güvenlik Hizmetlerinin Örgütlenmesi ve Güvenlik Sistemleri,** Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, İstanbul Üniversitesi.

Kubalı, Derya, (2002) "Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu", **Kamu Yönetimi Dünyası Dergisi**, Y: 3, S: 10, Mayıs-Haziran 2002, s: 22-23.

Kurtuluş, Hatice, (2005a) "Bir Ütopya Olarak Bahçeşehir", **İstanbul'da Kentsel Ayrışma**, Hatice Kurtuluş (Der.), İstanbul, Bağlam, s: 77-126.

Kurtuluş, Hatice, (2005b) "İstanbul'da Kapalı Yerleşmeler: Beykoz Konakları Örneği", **İstanbul'da Kentsel Ayrışma**, Hatice Kurtuluş (Der.), İstanbul, Bağlam, s: 161-186.

Kutlu, Cemil, (1992) **Birinci Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Çıkardığı Kanun ve Kararnameler (23 Nisan 1920-16 Nisan 1923)**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum, Atatürk Üniversitesi.

Kuyaksil, Ali; Akçay, Osman, (2005) "Türkiye'de Meslekleşme Olgusu Olarak Özel Güvenlik Hizmeti", **Polis ve Sosyal Bilimleri Dergisi**, Y: 3, C: 3, S:2, Ekim 2005, s: 1-21.

Lapavitsas, Costas, (2007) "Neoliberal Dönemde Anayolcu İktisat Kuramı", Çev: Şeyda Başlı-Tuncel Öncel, **Neoliberalizm -Muhalif Bir Seçki-**, Alffredo Saad Filho-Deborah Johnston (Der.), İstanbul, Yordam, s: 59-75.

Leander, Anna, (2006) **Eroding State Authority? Private Military Companies and the Legitimate Use of Force,** Roma, Rubbettino.

Lemke, Thomas, (2002) "Foucault, Governmentality, and Critique", Rethinking **Marxism Conference, University of Amherst (MA)**, September 21-24, 2000, http://www.thomaslemkeweb.de/engl.%20texte/Foucault,%20Governmentality,%20and%20Critique%20IV.pdf, erişim: 24.10.2008.

Linebaugh, Peter, (1992) **London Hanged**, Cambridge, Cambridge University Press.

Los, Maria, (2005) "Reshaping of Elites and the Privatization of Security: The Case of Poland", **The Journal of Power Institutions in Post-Soviet Societies**, No: 2, 2005.

Machiavelli, Niccolò, (1868) **The Prince**, Trans: W.K. Marriott, New York, Plain Label Books.

Machiavelli, Niccolò, (2004) **Prens**, Çev: Harun Mutluay, İstanbul, Bordo-Siyah.

Maillard, Jacques de; Roché, Sebastian, (2004) "Crime and Justice in France: Time Trends, Policies and Political Debate", **European Journal of Criminology**, Vol: 1 (1), 2004, pp: 111-151.

Maisels, Charles Keith, (1999) **Uygarlığın Doğuşu -Yakındoğu'da Avcılık ve Toplayıcılıktan Tarıma, Kentlere ve Devlete Geçiş-**, Çev: Alaeddin Şenel, Ankara, İmge.

Mandel, Ernest, (1991) **Kapitalist Gelişmenin Uzun Dalgaları**, Çev: Doğan Işık, İstanbul, Yazın.

Mann, Michael, (1984) "The Autonomous Power of the State: Its Origins, Mechanisms and Results", **Archives Europeennes de Sociologie,** Vol: 25, pp: 185-213, http://www.sscnet.ucla.edu/soc/faculty/mann/Doc1.pdf, erişim: 14.12.2008

Mann, Michael, (2003) **The Sources of Social Power: A History of Power from the Beginning to A.D. 1760**, Cambridge, Cambridge University Press.

Marx, Karl, (1975) **Kapital 1. Cilt**, Çev: Alaattin Bilgi, Ankara, Sol.

Marx, Karl, (1997) **Yahudi Sorunu**, Çev: Niyazi Berkes, Ankara, Sol.

Marx, Karl; Engels, Friedrich, (1999) **Alman İdeoloji -Feuerbach-**, Çev: Sevim Belli, Ankara, Sol.

Maslow, Abraham Harold, (1943) "A Theory of Human Motivation", http://psychclassics.yorku.ca/Maslow/motivation.htm , erişim: 10.12.2008.

McCrie, Robert D., (1988) "The Development of the U. S. Security Industry", **Annals of the American Academy of Political and Social Science**, Vol: 498, The Private Security Industry: Issues and Trends. (Jul., 1988), pp. 23-33.

McLaughlin, Eugene; Muncie, John, (2006) **The Sage Dictionary of Criminology**, London, Sage.

McNeill, William H., (2001) **Dünya Tarihi,** Çev: Alaeddin Şenel, Ankara, İmge.

Mergen, Emin, (2003) **Türkiye'de Özel Güvenlik Teşkilatlarının Yapılanması ve Güvenlik Hizmetleri İçindeki Rolü,** Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale, Kırıkkale Üniversitesi.

Meriçli, Ahmet, (2004) "Özel Güvenlik Hizmetlerinin Doğuşu ve Özel Güvenliği Gerektiren Faktörler", **1. Ulusal Özel Güvenlik Hizmetleri Sempozyumu Bildiriler Kitabı**, Kocaeli, Kocaeli Üniversitesi, s: 47-54.

Merry, Sally Engle, (2001) "Spatial Governmentality and The Bew Urban Social Order: Controlling Gender Violence Through Law", **American Anthropologist**, Vol: 103 (1), pp: 16-29.

Moore, Barrington Jr., (2003) **Diktatörlüğün ve Demokrasinin Kökenleri -Çağdaş Dünyanın Yaratılmasında Soylunun ve Köylünün Rolü-**, Çev: Şirin Tekeli-Alâeddin Şenel, Ankara, İmge.

More, Thomas, (2005) **Ütopya**, Çev: Sadık Usta, İstanbul, Kaynak.

Morgül, Tan; Aytar, Volkan, (2007) "Türkiye'nin Özel Güvenliği", **İstanbul Dergisi**, S: 59, Mayıs 2007, s: 90-91.

Mueller, John, (2004) "Why Isn't There More Violence?", **Security Studies,** Vol: 13, No: 3, Spring 2004, pp: 191-203.

Murray, Martin J., (2004) "The Spatial Dynamics of Postmodern Urbanism: Social Polarisation and Fragmentation in São Paulo and Johannesburg", **Journal of Contemporary African Studies**, Vol: 22, No: 2, May 2004, pp: 139-164.

Nathan, James A., (1981) "The New Feudalism", **Foreign Policy**, No: 42, Spring 1981, pp: 156-166.

Neocleous, Mark, (2006) **Toplumsal Düzenin İnşası -Polis Erkinin Eleştirel Teorisi-**, Çev: Ahmet Bekmen, İstanbul, Boğaziçi.

Neocleous, Mark, (2007) "Security, Commodity, Fetishism", **Critique**, Vol: 35, No: 3, December 2007, pp: 339-355.

Neocleous, Mark, (2008) **Critique of Security**, Edinburgh, Edinburgh University Press.

Newburn, Tim, (2001) "The Commodification of Policing: Security Networks in the Late Modern City", **Urban Studies**, Vol: 38, No: 5-6, 2001, pp: 829-848.

Newburn, Tim, (2007) **Criminlogy**, Oregon, Willan.

Offe, Claus, (1984) **Contradictions of the Welfare State**, London, Hutchinson.

Okçabol, Derviş, (1940) **Zabıta Tarihi**, Ankara, Polis Enstitüsü.

O'Malley, Pat, (1999) "Volatile and Conradictory Punishment", **Theoretical Criminolgy**, Vol: 3, No: 2, pp: 175-196.

Oppenheimer, Franz, (1984) **Devlet**, Çev: Alâeddin Şenel-Yavuz Sabuncu, İstanbul, Kaynak.

Öncü, Ayşe, (1999), "'İdeal Ev' Mitolojisi Sınırları Aşarak İstanbul'a Ulaştı", **Birikim**, S: 123, http://www.birikimdergisi.com/birikim/dergiyazi.aspx?did=1&dsid=114&dyid=2638&yazi=%22%DDdeal%20Ev%22%20Mitolojisi%20S

%FDn%FDrlar%FD%20A%FEarak%20%DDstanbula%20Ula%FEt%FD, erişim: 13.10.2009.

Öniş, Ziya; Şenses, Fikret, (2003) "Rethinking the Emerging Post-Washington Consensus: A Critical Appraisal", **ERC Working Paper in Economic 03/09**, November 2003, http://www.erc.metu.edu.tr/menu/series03/0309.pdf, erişim: 26.03.2007.

Özbek, Nadir, (2002) "Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Sosyal Devlet", **Toplum ve Bilim**, S: 92, Bahar 2002, s: 7-33.

Özbek, Nadir, (2004a) "Osmanlı İmparatorluğu'nda İç Güvenlik, Siyaset ve Devlet, 1876-1909", **Türklük Araştırmaları Dergisi**, S: 16, Güz 2004, s: 59-95.

Özbek, Nadir, (2004b) **Osmanlı İmparatorluğu'nda Sosyal Devlet -Siyaset, İktidar ve Meşruiyet, 1876-1914-**, İstanbul, İletişim.

Özbudun, Ergun, (1995) **Türk Anayasa Hukuku**, Ankara, Yetkin.

Özcan, Perihan, (2008a) "Türkiye 220 Bin Özel Güvenlikçiyle Avrupa'da Birinci Sırada, 117 Bin Kişi de Eğitim Aldı Ama Açıkta", **Yeni Aktüel Dergisi**, S: 137, 21-27 Şubat 2008.

Özcan, Perihan, (2008b) "Güvenlik Şirketleri Ateşli Silah Edinemez!", **Yeni Aktüel Dergisi**, S: 138, 28 Şubat-09 Mart 2008, s: 74-78.

Özkazanç, Alev, (2005) "Türkiye'nin Neo-Liberal Dönüşümü ve Liberal Düşünce", **Tartışma Metinleri**, No: 85, Haziran 2005.

Özkazanç, Alev, (2007) "Biyo-politik Çağda Suç ve Cezalandırma", **Toplum ve Bilim**, S: 108, s: 15-51.

Özkazanç, Alev, (2009) "Toplumsal Vatandaşlık ve Neo-Liberalizm Sorunu", **SBF Dergisi**, C: 64, S: 1, s: 247-274.

Özkök, Ertuğrul, (2003) "Size Canlı Kalkan Olun Diyen Mi Var", **Hürriyet Gazetesi**, 25.02.2003, http://webarsiv.hurriyet.com.tr/2003/02/25/253633.asp, erişim: 18. 11.2009.

Özkök, Ertuğrul, (2007) "Sadece Nişantaşı Değilmiş", **Hürriyet Gazetesi**, 15.04.2007, http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/haber.aspx?id=6334945&tarih=2007-04-15, erişim: 18. 11.2009.

Özmen, Ünal, (2010) "Ders Kitapları Sorunu", Eğitim Sen Raporu, Ankara, Eğitim Sen.

Öztürk, Saygı, (2007) "Mitingde Emniyet'e Tam Not", **Hürriyet Gazetesi**, 15.04.2007, http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/haber.aspx?id=6336976&tarih=2007-04-15, erişim: 18. 11.2009.

Özyer, Tuncer, (2000) "7. Beş Yıllık Planda İç Güvenlik", **Çağın Polisi Dergisi**, S: 10, 2000, http://www.caginpolisi.com.tr, erişim: 24.10.2008.

Paker, Evren Balta, (2009) "Güvenlik Endüstrisi ve Güven(siz)liğin İnşası", **Toplum ve Bilim**, S: 115, s: 204-225.

Pakkan, Şükran, (2007) İşte AKP Yardımlarının Faturası", **Milliyet Gazetesi**, 21.07.2007, http://www.milliyet.com.tr/2007/07/21/siyaset/axsiy03.html, erişim: 20.09.2008.

Pamuk, Şevket (1987) "24 Ocak Sonrasında İktisat Politikaları, Sınıflar ve Gelir Dağılımı", **Kriz, Gelir Dağılımı ve Türkiye'nin Alternatif Sorunu**, K. Boratav-Ç. Keyder-Ş. Pamuk, İstanbul, Kaynak, s: 158-176.

Papanicolaou, Georgios, (2006) "Greece", **Plural Policing: A Comparative Perspective**, Trevor Jones-Tim Newburn (Ed.), Oxon, Routledge, s: 77-97.

Paye, Jean-Claude, (2009) **Hukuk Devletinin Sonu**, Çev: G. Demet Lüküslü, Ankara, İmge.

Pease-Watkin, Catherine, (2008) "Bentham'ın 'Panoptikon'u ve Dumont'un 'Panaotique'si", Çev: Barış Çoban, **Panoptikon -Gözün İktidarı-**, Barış Çoban-Zeynep Özarslan (Der.), İstanbul, Su, s: 77-85.

Pelit, Kemal, (1998) **Özel Güvenlik Teşkilatları**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, Marmara Üniversitesi.

Perouse, Jean-François; Danış, A. Didem, (2005) "Zenginliğin Mekânda Yeni Yansımaları: İstanbul'da Güvenlikli Siteler", **Toplum ve Bilim**, S: 104, s: 92-123.

Pierson, Cristopher, (2000) **Modern Devlet**, Çev: Dilek Hattatoğlu, İstanbul, Çiviyazıları.

Poggi, Gianfranco, (2002) **Modern Devletin Gelişimi -Sosyolojik Bir Yaklaşım-**, Çev: Şule Kut-Binnaz Toprak, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi.

Poggi, Gianfranco, (2007) **Devlet -Doğası, Gelişimi ve Geleceği-**, Çev: Aysun Babacan, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi.

Polanyi, Karl, (1986) **Büyük Dönüşüm -Çağımızın Siyasal ve Ekonomik Kökenleri-**, Çev: Ayşe Buğra, İstanbul, Alan.

Portelli, Hugues, (1982) **Gramsci ve Tarihsel Blok**, Çev: Kenan Somer, Ankara, Savaş.

Poulantzas, Nicos, (1980) **State, Power, Socialism**, Trans: Patrick Camiller, London, Verso.

Poulantzas, Nicos, (1992) **Siyasal İktidar ve Toplumsal Sınıflar**, Çev: Şen Süre-L. Fevzi Topaçoğlu, İstanbul, Belge.

Poulantzas, Nicos, (2006) **Devlet, İktidar ve Sosyalizm**, Çev: Turhan Ilgaz, Ankara, Epos.

Reiner, Robert, (1992) **The Politics of the Police**, New York, Harverter-Wheatsheaf.

Rigakos, George S., (1999) "Hyperpanoptics as Commodity: The Case of the Parapolice", **Canadian Journal of Sociology**, Vol: 24, No: 3, Summer, 1999, pp: 381-409.

Risen, James; Mazzetti, Mark, (2009) "Blackwater Guards Tied to Secret C.I.A. Raids", **New York Times**, 11.12.2009, http://www.nytimes.com/2009/12/11/us/politics/11blackwater.html, erişim: 19.12.2009.

Robins, Steven, (2002) "At The Limits of Spatial Governmentality: A Message from The Tip of Africa", **Third World Quarterly**, Vol: 23, No: 4, 2002, pp: 665-689.

Rodrik, Dani, (1997) **Küreselleşme Sınırı Aştı Mı?**, Çev: Fatma Ünsal-İzzet Akyol, İstanbul, Kızılelma.

Rosanvallon, Pierre, (2004) **Refah Devletinin Krizi**, Çev: Burcu Şahinli, Ankara, Dost.

Rosén, Frederik, (2008) "Commercial Security: Conditions of Growth", **Security Dialogue**, Vol: 39(1), 2008, pp: 77-97.

Rousseau, Jean Jacques, (1996) **Toplum Sözleşmesi**, Çev: Alpagut Erenulu, Ankara, Öteki.

Saad-Filho, Alfredo, (2007) "Washington Uzlaşmasından Washington Sonrası Uzlaşmasına: İktisadi Kalkınmaya Dair Neoliberal Gündemler", Çev: Şeyda Başlı-Tuncel Öncel, **Neoliberalizm -Muhalif Bir Seçki-**, Alfredo Saad Filho-Deborah Johnston (Der.), İstanbul, Yordam, s: 191-201.

Samara, Tony Roshan, (2009) "Order and Security in The City: Producing Race and Policing Neoliberal Spaces in South Africa", **Ethnic and Racial Studies,** 2009, pp: 1-19.

Sanders, Trevor, (2005) "Rise of the Rent-a-Cop: Private Security in Canada, 1991-2001", **Canadian Journal of Criminology and Criminal Justice**, January 2005, pp: 175-190.

Sarıaslan, Bekir, (1998) **Özel Güvenlik Şirketlerinin Kooperatif Şeklinde Örgütlenmesi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, Marmara Üniversitesi.

Schmitt, Carl, (2006) **Siyasal Kavramı**, Çev: Ece Göztepe, İstanbul, Metis.

Sezen, İsa; Uğur, Fatih, (2004) "Güvenlik 'Özel'e Düştü", **Aksiyon Dergisi**, S: 216, 25.10.2004, http://www.aksiyon.com.tr/detaylar.do?load=detay&link=14985, erişim: 12.12.2006.

Shaikh, Anwar, (2007) "Neoliberalizmin İktisat Mitolojisi", Çev: Şeyda Başlı-Tuncel Öncel, **Neoliberalizm -Muhalif Bir Seçki-**, Alfredo Saad Filho-Deborah Johnston (Der.), İstanbul, Yordam, s: 76-90.

Shearing, Clifford; Stenning, Philip C., (1981), "Modern Private Security: Its Growth and Implications", **Crime and Justice: An Annual Review of Research**, M. Tonry-N. Morris (Der.), Chicago, University of Chicago Press, Vol: 3, pp: 193-245.

Shearing, Clifford; Stenning, Philip C., (1983), "Private Security: Implications for Sociol Control", **Social Problems**, Vol: 30, No: 5, Tematic Issue on Justice, pp: 489-506.

Silver, Allan, (2004) "The Demand for Order in Civil Society: A Review of some Themes in the History of Urban Crime, Police, and Riot", **Policing: Key Readings**, Tim Newburn (Ed.), Devon, Willan Publishing, pp: 7-24.

Singer, Warren Peter, (2009) **Kiralık Ordular -Özel Askeri Şirketler-**, Çev: Gözde Aral-İsmail Yaman, İstanbul, Timaş.

Singh, Anne-Marie, (2005) "Private Security and Crime Control", **Theoretical Criminology**, Vol: 9, No: 2, pp: 153-174.

Smith, Adam, (1982) **Lectures On Jurisprudence**, R.. L. Meek-D. D. Raphael-P. G. Stein (Ed.), Indianapolis, Liberty Fund.

Smith, Adam, (2005) **The Theory of Moral Sentiments**, http://www.ibiblio.org/ml/libri/s/SmithA_MoralSentiments_p.pdf , erişim: 03.05.2008.

Smith, Adam, (2007) **Wealth of Nations**, http://www.ibiblio.org/ml/libri/s/SmithA_WealthNations_p.pdf , erişim: 17.05.2008.

Soylu, Murat, (2006) **Özel Güvenlik Personeline Yönelik Düzenlenen Temel Eğitim Etkinliklerine İlişkin Personel Algıları,** Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, Gazi Üniversitesi.

Sönmez, Mustafa, (1985) **Türkiye Ekonomisinde Bunalım -24 Ocak Kararları ve Sonrası-**, İstanbul, Belge.

Sönmez, Mustafa, (1986) **Türkiye Ekonomisinde Bunalım -12 Eylül ve Sonrasının Ekonomi Politiği-**, İstanbul, Belge.

Steden, Ronald von; Sarre, Rick, (2007) "The Growth of Private Security: Trends in the European Union", **Security Journal**, 2007, No: 20, pp: 222-235.

Stiglitz, Joseph E., (2002) **Küreselleşme Büyük Hayal Kırıklığı**, Çev: Arzu Taşçıoğlu-Deniz Vural, İstanbul, Plan-B.

Stockman, Farah, (2008) "Top Iraq Contractor Skirts US Taxes Offshore", Boston Globe, 06.03.2008, http://www.globalpolicy.org:80/component/content/article/168-general/36019.pdf, erişim: 24.02.2009.

Soykan, Timur, (2007) "Bizim Mahallenin Çocukları Bizim Evleri Soyuyor", **İstanbul**, S: 59, Mayıs 2007, s: 94-97.

Stone, Lawrence, (1965) **The Crisis of the Aristocracy 1558-1641**, Oxford, Oxford University Press.

Şafak, Ali, (2000) "Türkiye'de Özel Güvenlik Şirketi Kurma Girişimleri ve Yasal Durum", **Polis Bilimleri Dergisi**, C: 2, S: 7-8, s: 1-12.

Şafak, Erdal, (2005) "Özel Polis", **Sabah Gazetesi**, 21.03.2005, http://www.sabah.com.tr/2005/03/21/yaz08-40-120.html, erişim: 18.12.2005.

Şeker, Sırma Demir, (2008) **Türkiye'de Sosyal Transferlerin Yoksulluk Üzerindeki Etkileri**, Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi, Ankara, Sosyal Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü.

Şeneken, Murat, (2001) **Türkiye'de Özel Güvenlik Teşkilatı**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, Gazi Üniversitesi.

Şenel, Alâeddin, (1996) **Siyasal Düşünceler Tarihi**, Ankara, Bilim ve Sanat.

Talû, Umur, (2005) "Özel Güvenlik Kamusal Tehlike", **Sabah Gazetesi**, 18.10.2004, http://www.sabah.com.tr/2004/10/18/yaz04-40-113.html , erişim: 18.12.2005.

Talû, Umur, (2006a) "Doğan Görünümlü Kara Şahin", **Sabah Gazetesi**, 03.07.2006, http://www.savaskarsitlari.org/arsiv.asp?ArsivTipID=1&ArsivAnaID=33772, erişim: 04.08.2008.

Talû, Umur, (2006b) "Doğan Görünümlü Kara Şahin-2", **Sabah Gazetesi**, 04.07.2006, http://www.savaskarsitlari.org/arsiv.asp?ArsivTipID=1&ArsivAnaID=33773, erişim: 04.08.2008.

Tanilli, Server, (1976a) "Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi", **Anayasalar ve Siyasal Belgeler**, Server Tanilli (Der.), İstanbul, Cem, s: 451-453.

Tanilli, Server, (1976b) "Amerika Birleşik Devletleri Bağımsızlık Bildirisi", **Anayasalar ve Siyasal Belgeler**, Server Tanilli (Der.), İstanbul, Cem, s: 425-426.

Tanör, Bülent, (2001) **Osmanlı-Türk Anayasal Gelişmeleri**, İstanbul, Yapı Kredi.

Tanör, Bülent; Yüzbaşıoğlu, Nemci, (2002) **1982 Anayasasına Göre Türk Anayasa Hukuku**, İstanbul, YKY.

Taulbee, James Larry, (2002) "The Privaztization of Security: Modern Conflict, Globalization and Weak States", **Civil Wars**, Vol: 5, No: 2, (Summer 2002), pp: 1-24.

Temiz, Hasan Ejder, (2004) "Eğreti İstihdam: İşgücü Piyasasında Güvencesizliğin ve İstikrarsızlığın Yeni Yapılanması", **Çalışma ve Toplum**, 2004/2, s: 55-80.

Thompson, E. P., (2004) **İngiliz İşçi Sınıfının Oluşumu**, Çev: Uygur Kocabaşoğlu, İstanbul, İletişim.

Tilly, Charles, (1985) "War Making and State Making as Organized Crime", **Bringing the State Back In**, Peter Evans-Dietrich Rueschemeyer-Theda Skocpol (Ed.), Cambridge, Cambridge University Press, pp: 169-191.

Tilly, Charles, (Tarihsiz) **Avrupa'da Devrimler 1492-1992**, Çev: Özden Arıkan, İstanbul, Yeni Binyıl.

Tilly, Charles, (2001) **Zor, Sermaye ve Avrupa Devletlerinin Oluşumu**, Çev: Kudret Emiroğlu, Ankara, İmge.

Timur, Taner, (1994) **Türk Devrimi ve Sonrası**, Ankara, İmge.

Timur, Taner, (2004) "12 Eylül, Özal ve Liberalizm", **Türkiye Nasıl Küreselleşti?**, Ankara, İmge, s: 49-75.

Tomlins, Christopher L., (1993) **Law, Labor, and Ideology in the Early American Republic**, Cambridge, Cambridge University Press.

Tongur, Hikmet, (1946) **Türkiye'de Genel Kolluk -Teşkil ve Görevlerinin Gelişimi-**, Ankara: Kanaat.

Ulaş, Hüseyin, (2008) **Özel Güvenlik Hizmeti Uygulamalarında Kalite Güvencesi ve Toplam Kalite Yönetimi Standardizasyonu,** Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, İstanbul Üniversitesi.

Unakıtan, Kemal, (2008) "2009 Yılı Bütçe Sunuş Konuşması", 23.10.2008, http://www.bumko.gov.tr/TR/Genel/dg.ashx?DIL=1&BELGEANAH=11481&DOSYAISIM=PBK_2009_butce.pdf, erişim: 15.12.2009.

Uslu, Mehmet, (2008) "Kamu Kesiminde Özel Güvenlik Hizmetinin Gelişimi", **Bütçe Dünyası**, C: 3, S: 30, Yaz-2008, http://www.togf.org.tr/haberdetay.asp?ID=11, erişim: 24.02.2009.

Uzgel, İlhan, (2009) "AKP: Neoliberal Dönüşümün Yeni Aktörü", **AKP Kitabı -Bir Dönüşümün Bilançosu-**, İlhan Uzgel-Bülent Duru (Der.), Ankara, Phoenix, s: 11-39.

Ülker, Kerim, (2005) "Suç Oranı Arttı, Avrupa'nın En Büyük Özel Güvenlik Ordusu Türkiye'de Kuruldu", **Vatan Gazetesi**, 28.08.2005, http://haber.gazetevatan.

com/haberdetay.asp?exec=haberdetay&tarih=28.08.2005&Newsid=59485&Categoryid=2, erişim: 04.05.2008.

Ülsever, Cüneyt, (2003) "Kamu Personel Rejiminde Reform!", **Hürriyet Gazetesi**, 24.02.2003, http://webarsiv.hurriyet.com.tr/2003/02/24/253170.asp, erişim: 18. 11.2009.

Ülsever, Cüneyt, (2003) "Tezkere!", **Hürriyet Gazetesi**, 26.02.2003, http://webarsiv.hurriyet.com.tr/2003/02/26/254148.asp, erişim: 18. 11.2009.

Ülsever, Cüneyt, (2007) "Demokrasi, İstemediğine Tahammül Etme Rejimidir", **Hürriyet Gazetesi**, 15.04.2007, http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/haber.aspx?id=6334940&tarih=2007-04-15, erişim: 18. 11.2009.

Wacquant, Loïc, (1999) "Suitable Enemies: Foreigners and Migrants in the Prisons of Europe", **Punishment & Society**, 1999, Vol: 1, No: 2, pp: 215-222.

Wacquant, Loïc, (2001) "The Penalisation of Poverty and the Rise of Neo-liberalism", **European Journal of Criminal Policy and Research**, No: 9, pp: 401-412.

Wacquant, Loïc, (2005) **Punishing the Poor: The New Government of Social Insecurity, Capter 1: Social Insecurity and the Punitive Upsurge,** http://www.hks.harvard.edu/inequality/Seminar/Papers/Wacquant05.pdf, erişim: 25.03.2008.

Wacquant, Loïc, (2006) "The 'Scholarly Myths' Of The New Law And Order Doxa", **Socialist Register**, 2006, pp: 93-115.

Wacquant, Loïc, (2008a) "Ordering Insecurity: Social Polarization and the Punitive Upsurge", **Radical Philosophy Review**, Vol: II, No: 1, 2008, pp: 9-27.

Wacquant, Loïc, (2008b) "The Militarization of Urban Marginality: Lessons from the Brazilian Metropolis", **International Political Sociology**, 2008, No: 2, pp: 56-74.

Wallerstein, Immanuel, (2006) **Tarihsel Kapitalizm**, Çev: Nemciye Alpay, İstanbul, Metis.

Walmsley, Roy, (2005) **World Prison Population List (Sixth Edition)**, King's College London, International Center for Prison Studies, January 2005, http://www.kcl.ac.uk/depsta/law/research/icps/downloads/world-prison-population-list-2005.pdf , erişim: 14.03.2009.

Walmsley, Roy, (2007) **World Prison Population List (Seventh Edition),** King's College London, International Center for Prison Studies, January 2007, http://www.kcl.ac.uk/depsta/law/research/icps/downloads/world-prison-pop seventh.pdf, erişim: 14.03.2009.

Walmsley, Roy, (2009) **World Prison Population List (Eighth Edition)**, King's College London, International Center for Prison Studies, January 2009, http://www.kcl.ac.uk/depsta/law/research/icps/downloads/wppl-8th_41.pdf, erişim: 14.03.2009.

Weber, Max, (1993) **Sosyoloji Yazıları**, Çev: Taha Parla, İstanbul, Hürriyet Vakfı.

Weis, Tony, (2005) "A Precarious Balance: Neoliberalism, Crisis Management, and The Social Implosion in Jamaica", **Capital & Class**, No: 85, March 22, 2005, pp: 115-147.

Wolfgang, Marvin; Ferracuti, Franco, (2001) **The Subculture of Violence - Towards an Integrated Theory in Criminology-**, Oxon, Routledge.

Wood, Ellen Meiksins, (2003) **Kapitalizm Demokrasiye Karşı -Tarihsel Maddeciliğin Yeniden Yorumlanması-**, Çev: Şahin Artan, İstanbul, İletişim.

Yardımcı, Sibel, (2009) "Kuşatma Altında Gündelik Hayat: Özel Güvenlik, Kent Yaşamı ve Yönetimsellik", **Toplum ve Bilim**, S: 115, s: 226-260.

Yeldan, Erinç, (2002) **Küreselleşme Sürecinde Türkiye Ekonomisi -Bölüşüm, Birikim ve Büyüme-**, İstanbul, İletişim.

Yentürk, Nurdan; Başlevent, Cem, (2007) **Türkiye'de Genç İşsizliği, İstanbul Bilgi Üniversitesi Gençlik Çalışmaları Birimi Araştırma Raporu**, No: 2, Eylül-2007, http://genclik.bilgi.edu.tr/docs/genclikissizligiraporu_1.pdf, erişim: 12.10.2008.

Yıldırım, Deniz, (2009) "AKP ve Neoliberal Popülizm", **AKP Kitabı -Bir Dönüşümün Bilançosu-**, İlhan Uzgel-Bülent Duru (Der.), Ankara, Phoenix, s: 66-107.

Yıldırım, Yasin, (2004) "Batı Siyasal Aklının Analitiği: Yeni Bir Egemenlik Formuna Doğru", **Toplum ve Bilim**, S: 99, s: 28-64.

Yılmaz, Ali, (1988) **Kolluk Görevlerinde Genel Kolluk-Özel Kolluk ve İlişkileri**, Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi, Ankara, TODAİE.

Yılmaz, Ali, (1994) **Güvenlik Hizmetlerinin Etkinliği Açısından Özel Güvenlik Sistemi**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir, Dokuz Eylül Üniversitesi.

Yılmaz, Zafer, (2003) "Günümüz Türkiye'sinde Devlet-Hakim Sınıflar İlişkisi Üzerine Alternatif Bir Çerçeve Denemesi", **Praksis**, S: 9, Kış-Bahar 2003, s: 55-92.

Young, Jock, (1999) **The Exclusive Society: Social Exclusion, Crime and Difference in Late Modernity**, London, Sage.

Zabcı, Filiz Çulha, (2002) "Dünya Bankası'nın Küresel Pazar İçin Yeni Stratejisi: Yönetişim", **SBF Dergisi,** C: 57, S: 3, Temmuz-Eylül 2002, s: 151-179.

Zabcı, Filiz Çulha, (2003) "Sosyal Riski Azaltma Projesi: Yoksulluğu Azaltmak Mı, Zengini Yoksuldan Korumak Mı?", **SBF Dergisi**, C: 58, S: 1, Ocak-Mart 2003, s: 215-239.

Zabcı, Filiz Çulha, (2004) "Yeni Savaşın Gizli Yüzü: Özel Askeri Şirketler", **Mülkiye**, C: XXVIII, S: 243, s: 21-48.

Zabcı, Filiz Çulha, (2006) "Yeni Sömürgecilikte Şiddet Politikaları ve Özel Askeri Şirketler", **Küreselleşmeye Güney'den Tepkiler**, Ceyhun Gürkan-Özlem Taştan-Oktar Türel (Der), Ankara, Dipnot, s: 31-50.

Zabcı, Filiz Çulha, (2009a) "Private Military Companies: 'Shadow Soldiers' of Neo-colonialism", **Capital & Class**, No: 92, pp: 1-10.

Zabcı, Filiz Çulha, (2009b) "Bağımlılığın İçselleştirilmesinde AKP ve Dünya Bankası", **AKP Kitabı -Bir Dönüşümün Bilançosu-**, İlhan Uzgel-Bülent Duru (Der.), Ankara, Phoenix, s: 139-150.

Zedner, Lucia, (2009) **Security**, Oxon, Routledge.

Zeytinci, Hüseyin, (2004) "Özel Güvenlik ve Demokratikleşme Sürecinde Türkiye", (Sunum Konuşması), **1. Ulusal Özel Güvenlik Hizmetleri Sempozyumu Bildiriler Kitabı**, Kocaeli, Kocaeli Üniversitesi.

Zogo, Recep, (2009) **Değişen Kamu Güvenliği Anlayışı: Özel Güvenlik Hizmeti Sunan ve Satın Alanlar Arasındaki Memnuniyet İlişkisi,** Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Edirne, Trakya Üniversitesi.

Zürcher, Eric Jan, (2000) **Modern Türkiye'nin Tarihi**, İstanbul, İletişim.

Diğer Kaynaklar

"Acarkent'te Kimler Oturuyor", 26.11.2006, http://www.tumgazeteler.com/?a=1819556, erişim: 25.01.2007.

"Acarlar'ı Koruyan Çuvalcı Paşa Mı?", 25.11.2006, http://www.savaskarsitlari.org/arsiv.asp?ArsivTipID=5&ArsivAnaID=36506**,** erişim: 11.02.2008.

Acil Eylem Planı (2003), TC. 58. Hükümet Acil Eylem Planı, http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/aep.doc, erişim: 24.01.2007.

"Acil Serviste Karakolluk Gece", 03.03.2008, **Hürriyet Gazetesi**, http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/haber.aspx?id=8357510&tarih=2008-03-03, erişim: 03.03.2008.

Adalet ve Kalkınma Partisi Parti Programı, http://www.akparti.org.tr/parti-programi_79.html, erişim: 29.01.2008.

"Aileler Kameralı Gülgonca Kreşinden Memnun", 02.09.2005, http://www.boluolay.com/news.php?id=12252, erişim: 04.05.2008.

Aksaray Üniversitesi Meslek Yüksek Okulu Özel Güvenlik ve Koruma Programı, http://myo.aksaray.edu.tr/bolumler.htm, erişim: 14.09.2009.

"Akyazı'da Gece Yarısı Çatışma: 2 Ölü", **Hürriyet Gazetesi**, 11.05.2009, http://www.hurriyet.com.tr/gundem/11623455.asp, erişim: 11.05.2009.

Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi İktisadi ve İdari Programlar Bölümü Özel Güvenlik ve Koruma Programı, http://www.anadolu.edu.tr/akademik/fak_aof/ozelguvvekorprg/index.htm, erişim: 14.09.2009.

ANFA Güvenlik Hizmetleri ve Sistemleri, Kurumsal Bilgi, http://www.anfaguvenlik.com.tr/, erişim: 01.12.2008.

"Ankara Büyükşehir Belediyesi 2005-2009 Yılları Arası Gıda Yardımları Listesi", http://www.ankara.bel.tr/AbbSayfalari/Sosyal_Hizmetler2/gida_yardimlari.aspx, erişim: 13.01.2010.

"Arabalı Vapurda Özel Güvenlikçi Terörü", **Milliyet Gazetesi**, 24.11.2006, http://www.milliyet.com.tr/2006/11/24/son/sontur08.asp, erişim: 23.02.2008.

Aralık-2007 İtibariyle Polis Bölgesi Özel Güvenlik Verileri, http://ozelguvenlik.pol.tr/teskilatistatistik.asp , erişim: 08.04.2008.

Aralık-2008 İtibariyle Polis Bölgesi Özel Güvenlik Verileri, http://ozelguvenlik.pol.tr/teskilatistatistik.asp , erişim: 04.05.2009.

Aralık-2009 İtibariyle Türkiye'deki Toplam ve İller Bazında Özel Güvenlik Şirketi ve Özel Güvenlik Kursu Verileri, http://www.ozelguvenlik.pol.tr/teskilatlistekurum.asp, erişim: 28.12.2009.

"Askerlik Şubelerine Özel Güvenlik", 07.04.2006, NTV-MSNBC, http://izleniyoruz.net/php/article.php?story=20070624173049449, erişim: 29.03.2008.

"Belediye Güvenlik Hizmetleri Özelleştirildi", 18.12.2005, www.denizli.bel.tr, erişim: 18.12.2005.

"Blackwater'ın Irak'taki Paralı Askeri ile Konuştuk: G. Bergland", 12.10.2006, http://www.savaskarsitlari.org/arsiv.asp?ArsivTipID=1&ArsivAnaID=35741, erişim: 30.10.2008.

BUMKO Toplam İşgücü ve İşsizlik Oranları Tablosu, http://www.bumko.gov.tr/TR/Genel/BelgeGoster.aspx?F6E10F8892433CFFAAF6AA849816B2EF8B961FBF1711B822, erişim: 24.03.2009.

Büyük Türkçe Sözlük, http://tdkterim.gov.tr/bts/, erişim: 23.01.2008.

Cumhuriyet Halk Partisi 2002 Seçim Bildirgesi, http://www.chp.org.tr/Files/2002Secim_.pdf, erişim: 18.02.2009.

COESS, (2004) **Panoramic Overview 2004, Panoramic Overview of the Private Security Industry in the 25 Member States of the European Union-Part 2**, http://www.coess.org/stats.htm, erişim: 30.06.2007.

COESS, (2008) **Private Security in Europe -CoESS Facts & Figures 2008-**, http://www.coess.org/pdf/CoESS_Facts_Figures_2008.pdf**,** erişim: 20.04.09.

"Çete Köstebeği Polis", **Star Gazetesi**, 19.07.2004, http://www.stargazete.com/guncel/cete-kostebegi-polis-haber-20849.htm, erişim: 12.12.2009.

"Çete Lideri Eski Kadın Polis", 02.08.2006, http://www.24dakika.com/news_detail.php?id=6397, erişim: 12.12.2009.

"DAK Güvenlik Securitas'a Satıldı", **Sabah Gazetesi**, 27.04.2006, http://arsiv.sabah.com.tr/2006/04/27/eko141.html#, erişim: 04.08.2008.

II. Demirel Hükümeti Programı, (03.11.1969-06.03.1970), http://www.tbmm.gov.tr/hukumetler/HP31.htm, erişim: 12.02.2009.

"Denetimsiz Ordu", **Bugün Gazetesi**, 21.06.2006, http://www.bugun.com.tr/bugunhaber/yazdetaybugun.asp?id=72, erişim: 19.05.2008.

"Ders Kitaplarının Ücretsiz Dağıtımı, AKP'nin Rant Dağıtım Aracına Dönüştü", Eğitim Sen Basın Açıklaması, 11.05.2010, http://www.egitimsen.org.tr/berita.php?view=detail&id=1464, erişim: 11.05.2010.

"Devletin Koruması 'Özel'e Emanet", **Radikal Gazetesi**, 20.12.2003, http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=99520, erişim: 29.06.2008.

Dış Ticaret Teşkilatı Tarihçesi, http://www.dtm.gov.tr/dtmweb/index.cfm?action=detayrk&yayinID=1229&icerikID=1339&dil=TR, erişim: 23.04.2009.

"Doğan'a Teklif Akın İpek'i Uçurdu", 10.01.2010, http://www.gazeteciler.com/dogana-teklif-akin-ipeki-ucurdu-news11116.html, erişim: 13.01.2010.

Doğru Yol Partisi Grubu Adına Hayri Kozakçıoğlu'nun Konuşması, T. B. M. M. Tutanak Dergisi, 42. Birleşim 24.12.1999, http://www.tbmm.gov.tr/tutanak/donem21/yil2/bas/b042m.htm, erişim: 09.11.2008.

Doğru Yol Partisi Grubu Adına Hayri Kozakçıoğlu'nun Konuşması, T. B. M. M. Tutanak Dergisi, C: 50, 33. Birleşim, 16.12.2000, http://www.tbmm.gov.tr/tutanak/donem21/yil3/bas/b033m.htm, erişim: 09.11.2008.

Eğitimde AKP'nin 5 Yılı (2007), Ankara, Eğitim Sen.

Emniyet Genel Müdürlüğü Asayiş Daire Başkanlığı, "2009 Hedefleri", 23.02.2009, http://forum.memurlar.net/topic.aspx?id=102230&page=139, erişim: 13.03.2009.

Emniyet Genel Müdürlüğü Özel Harekat Daire Başkanlığı, http://www.egm.gov.tr/daire.ozelharekat.asp, erişim: 09.04.2008.

Emniyet Genel Müdürlüğü Terörle Mücadele Harekat Daire Başkanlığı, http://www.egm.gov.tr/daire.temuh.asp, erişim: 09.04.2008.

Emniyet Genel Müdürlüğü Toplum Destekli Polislik, http://www.asayis.pol.tr/tdpdefault1.asp, erişim: 26.03.2008.

"Erken Uyarı Merkezi ve Dak Güvenlik", **Teknolojik Güvenlik**, S: 1, Y: 1997, Ankara, s: 46-49.

Erzincan Valiliği Aile Polisliği Projesi Basın Bülteni, 17.01.2008, http://www.erzincan.pol.tr/default.asp?git=ana&Tal=ailepolis, erişim: 24.07.2008.

"Ev Hanımı Soygun Yaparken Yakalandı", **Sabah Gazetesi**, 16.01.2009, http://www1.sabah.com.tr/2009/01/17/haber,21E841F530BE45CCBF33657576E26039.html, erişim: 20.01.2009.

Gaziantep Üniversitesi Oğuzeli Meslek Yüksek Okulu Özel Güvenlik ve Koruma Programı, http://www3.gantep.edu.tr/~oguzelimyo/index.php?y=73, erişim: 14.09.2009.

"Güvenlikçinin Öldürdüğü Genç Toprağa Verildi", **Vatan Gazetesi**, 22.11.2006, http://w9.gazete vatan.com/haberdetay.asp?Newsid=94316&Categoryid=1, erişim: 13.08.2008.

"Hastane Güvenlikçileri Meydan Dayağı Attı", **Radikal Gazetesi**, 29.06.2007.

"Hastanenin Güvenlik Görevlileri, Tartıştığı Genci Sırtından Bıçakladı", http://www.gunlukhaberler.com/haber-Hastanenin-g252venlik-g246revlileri-tart305351t305287305-genci-s305rt305-47710/, 16.12.2009.

Haziran-2007 İtibariyle Polis Bölgesi Özel Güvenlik Verileri, http://www.spntr.net/images/stories/turkiye_genelinde_ozel%20guvenlik_istatistikleri.pdf, erişim: 19.09.2007.

"Herkes Kendini Korusun!", **Radikal Gazetesi**, 09.02.2005, http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=142970, erişim: 30.10.2008.

Human Security Brief-2007, (2008), http://www.humansecuritybrief.info/hsb07_chapter3.pdf, erişim: 23.03.2009.

Human Security Brief-2007, (2008), http://www.humansecuritybrief.info/hsb07_overview.pdf, erişim: 23.03.2009.

Human Security Report 2005: War and Peace in the 21st Century, (2005) Part II - The Human Security Audit, http://www.humansecurityreport.info/HSR2005_PDF/Part2.pdf, erişim: 23.03.2009.

Human Security Report 2005: War and Peace in the 21st Century, (2005) Part V - Why the Dramatic Decline in Armed Conflict?, http://www.humansecurityreport.info/HSR2005_PDF/Part5.pdf, erişim: 23.03.2009.

IMF Gözetiminde On Uzun Yıl, 1998-2008: Farklı Hükümetler, Tek Siyaset - Bağımsız Sosyal Bilimciler 2006 Yılı Raporu-, Ankara, TMMOB.

In to the Twenty-Fist Centruy: The Development of Social Security (1984), International Labour Office, Geneva.

"İpek Star Milliyet ve Vatan'da Kararlı", 15.01.2010, http://www.haber5.com/ipek-star-milliyet-ve-vatanda-kararli-haberi-49519.aw, erişim: 15.01.2010.

İstanbul Arel Üniversitesi Özel Güvenlik ve Koruma Programı, http://www.arel.edu.tr/arel/akademik/yuksekokullar/myo/ozel_guvenlik/index.html, erişim: 14.09.2009.

İstanbul Üniversitesi Teknik Bilimler Meslek Yüksekokulu Özel Güvenlik ve Koruma Programı, http://www.istanbul.edu.tr/yuksekokullar/teknikbilimler/yed/programlar/savunma.htm, erişim: 26.02.2008.

"İTO, Güvenlik Fakültesi Kurmaya Hazırlanıyor", 23.02.2004, http://www.tumgazeteler.com/?a=71790, erişim: 15.05.2008.

Kafkas Üniversitesi Sarıkamış Meslek Yüksek Okulu Özel Güvenlik ve Koruma Programı, http://www.kafkas.edu.tr/smyo/bolumler.htm, erişim: 26.02.2008.

Kamu Kurumlarının Özel Güvenlik Hizmet Alımlarına İlişkin İhale Bilgileri, Kamu İhale Kurumu İhale Sorgulama-Vatandaş Girişi, http://vatandas.ihale.gov.tr/idareara.htm, erişim: 01.01.2010.

"KDV Muafiyeti Çalık'a Yaradı, Maktum'a Yetişmedi", **Radikal Gazetesi**, 07.04.2007, http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=217761, erişim: 29.10.2008.

Kemer Country İnternet Sitesi, http://www.kemercountry.com/index.asp?content=life&lan=tr, erişim: 30.11.2009.

"Kocaeli: Polis Halkevcilere, Özel Güvenlik Basına Saldırdı", 19.10.2009, http://www.sendika.org/yazi.php?yazi_no=27249, erişim: 19.10.2009.

Kocaeli Üniversitesi Hereke Ömer İsmet Uzunyol Meslek Yüksekokulu İktisadi ve İdari Programlar Özel Güvenlik ve Koruma Programı, http://uzunyolmyo.kocaeli.edu.tr/pr/p5.htm, erişim: 26.02.2008.

"Koç Holding A.Ş'nin 9 Aylık Mali Neticeleri", Koç Holding Basın Bülteni, 09.11.1999, http://www.koc.com.tr/tr-tr/Basin_Merkezi/BasinBultenleri/Documents/09.11.1999_5.doc, erişim: 06.07.2008.

"Koç Holding 14. Basın ve Kamuoyu Bilgilendirme Toplantısı", Koç Holding Basın Bülteni, 02.03.2006, http://www.koc.com.tr/tr-tr/Basin_Merkezi/BasinBultenleri/Documents/02.03.2006.doc, erişim: 06.087.2008.

"Koç Holding İlk Çeyrekte Net Kârını Geçen Seneye Göre 14 Kat Artırdı", Koç Holding Basın Bülteni, 01.06.2007, http://www.koc.com.tr/tr-tr/Basin_Merkezi/BasinBultenleri/Documents/01.06.2007.pdf, erişim: 06.07.2008.

"Koç Holding'in 2007 Yılı Net Kârı % 309 Artarak 2.3 Milyar YTL'ye Ulaştı", Koç Holding Basın Bülteni, 09.04.2008, http://www.koc.com.tr/tr-tr/Basin_Merkezi/BasinBultenleri/Documents/09.04.2008.pdf, erişim: 06.07.2008.

Merkez Bankası, Döviz Kurları, http://www.tcmb.gov.tr/yeni/kurlar/kurlar_tr.php, erişim: 23.11.2009.

"Milliyet, Vatan ve Star'a Ne Fiyat Verildi?", 03.12.2009, http://www.odatv.com/n.php?n=akin-ipek--milliyet-vatan-ve-stara--ne-fiyatverdi--0312091200, erişim: 12.12.2009.

Milliyetçi Hareket Partisi Parti Programı -Geleceğe Doğru-, 8 Kasım 2009, http://www.mhp.org.tr/kitaplar/mhp_parti_programi_2009_opt.pdf, erişim: 13.12.2009.

"MİT'in Eski Zirvesi Şimdi 'Güvenlikçi'", **Milliyet Gazetesi**, 30.06.2004, http://www.milliyet.com.tr/2004/06/30/guncel/gun09.html, erişim: 14.07.2006.

"Müzelerin Güvenliğini, Özel Güvenlik Şirketleri Sağlayacak", http://www.haberseli.com/haber_detay.aspx?hID=8698, 09.07.2005, erişim: 16.12.2005.

Nisan-2008 İtibariyle Türkiye'deki Toplam ve İller Bazında Özel Güvenlik Şirketi Verileri, http://www.ozelguvenlik.pol.tr/teskilatlistekurum.asp, erişim: 08.04.2008.

"ODTÜ'de Özel Güvenlik Tacizine Ceza Yok", Sol Haber Portalı, 15.12.2009, http://haber.sol.org.tr/kent-gundemleri/odtude-ozel-guvenlik-tacizine-ceza-yok-haberi-21595, erişim: 15.12.2009.

"Oğul Unakıtan 5 Yılda İlk 500'e Girdi", **Hürriyet Gazetesi**, 23.07.2009, http://arama.hurriyet.com.tr/arsivnews.aspx?id=12130499, erişim: 23.07.2009.

"Orman'dan Dava", **Hürriyet Gazetesi**, 25.11.2006, http://www.hurriyet.com.tr/gundem/5501911.asp?gid=0&srid=0&oid=0&l=1, erişim: 25.01.2007.

Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi Düziçi Meslek Yüksek Okulu Özel Güvenlik ve Koruma Programı, http://duzicimyo.osmaniye.edu.tr/iktisat.htm, erişim: 14.09.2009.

"Security", (1993) **The New Shorter Oxford English Dictionary,** Vol: 2, N-Z, p: 2754.

"Ölü Soyucu Güvenlikçiye 15 Yıl Hapis İstemi", 20.12.2006, http://izleniyoruz.net/php/article.php?story=20061220120826248, erişim: 30.11.2008.

"Özel Bekçi Tartışması", **Sabah Gazetesi**, 21.01.2005, http://arsiv.sabah.com.tr/2005/01/21/siy102.html, erişim: 28.10.2008.

"Özel Güvenlik Birimleri Polisin Yükümü Hafifletiyor", 17.07.2009, http://www.medya73.com/ozel-guvenlik-birimleri-polisin-yukunu-hafifletiyor-haberi-60102.html, erişim: 17.08.2009.

"Özel Güvenlik Pastasında Üniformalı Rekabet", 15.04.2008, http://www.savaskarsitlari.org/arsiv.asp?ArsivTipID=5&ArsivAnaID=44887, erişim: 23.04.2008.

"Özel Güvenlik Paşadan Sorulur", **Yeni Şafak Gazetesi**, 18.06.2007, http://yenisafak.com.tr/Gundem/Default.aspx?t=18.06.2007&c=1&i=50777, erişim: 19.05.2008.

"Özelleştirme İdaresi Önündeki TEKEL Protestosu", **Kanal D Ana Haber Bülteni**, 25.02.2010.

"Parmak İzi Vermeyene Ceza", **Evrensel Gazetesi**, 15.02.2006, http://www.evrensel.net/06/02/15/sendika.html, erişim: 29.09.2008.

"Perinçek: Citi Bank'ın Vergi Borcu Nasıl Silindi, Araştırılmalı", **Hürriyet Gazetesi**,19.07.2007, http://arama.hurriyet.com.tr/arsivnews.aspx?id=6925355, erişim: 23.07.2009.

"Polis Memurlu Çete", 19.08.2006, http://www.ispartagundem.com/15788-Polis-memurlu-cete.html, erişim: 12.12.2009.

"Polis Şefi: Özel Güvenlik Elemanı Tutun", **Radikal Gazetesi**, 05.02.2005, http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=142521, erişim: 15.05.2007.

"Polisler, Özel Güvenlik Şirketlerinde Ders Verebilecek", 15.11.2004, http://www.memurlar.net/haber/12136/, erişim: 30.03.2008.

"Rekabet Kurulu'ndan Turkcell'e Ceza", http://www.cnnturk.com/2009/ekonomi/sirketler/12/30/rekabet.kurulundan.turkcelle.ceza/557463.0/index.html, erişim: 30.12.2009.

"Rıdvan Dilmen Gözaltına Alındı... Tanju Çolak'ı Dinletmiş...", **Milliyet Gazetesi**, 06.04.2010, http://www.milliyet.com.tr/ridvan-dilmen-gozaltina-alindi-tanju colak-i-dinletmis-/spor/sondakika/06.04.2010/1221303/default.htm, erişim: 06.04.2010.

"Securitas Acquires Security Services Company in Mexico", Press Release, 02.12.2009, http://www.securitas.com/DistributedDocuments/20091202 securitas-acquires-security-services-company-in-mexico-en-1-461424.pdf, erişim: 05.01.2010.

"Securitas: Our Growing Market", http://www.securitas.com/en/About-Securitas/Our-Growing-Market_/, erişim: 05.01.2010.

Securitas Türkiye, http://www.securitas.com/tr/tr/About-Securitas/Securitas-Turkiye/, erişim: 28.09.2009.

"Site Güvenliğinden Evli Çifte Dayak", **Sabah Gazetesi**, 14.07.2009, http://www.sabah.com.tr/Gundem/2009/07/14/site_guvenliginden_evli_cifte_dayak, erişim: 14.07.2009.

"Sosyal Yardım ve Sağlık Kriteri Belediye Türüne Göre İl Sıralaması", BEPER, http://www.beper.gov.tr:1024/servlet/beper.beperGenelSiralama, erişim: 15.01.2009.

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Teşvik Fonu (SYDTF), Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü, http://www.sydgm.gov.tr/tr/html/224/SYDTF/, erişim: 18.04.2009.

"Şimdi De Tuvalet Takip Sistemi", **Hürriyet Gazetesi**, 17.03.2009, http://www.hurriyet.com.tr/teknoloji/11203502.asp, erişim: 17.03.2009.

"Şaşkın Hırsız Güvenlikçi Çıktı", 28.10.2008, http://www.tumgazeteler.com/?a=4278786, erişim: 30.11.2008.

Tablo SS12- 4/a Kapsamındaki İşyeri, Zorunlu Sigortalı Sayıları ve Prime Esas Ortalama Günlük Kazançların Faaliyet Gruplarına Göre Dağılımı, Aralık-2008, http://www.sgk.gov.tr/wps/wcm/connect/c6cd0b804d42d660b694bf56b010b7d1/2009_01_sigortali.xls?MOD=AJPERES, erişim: 12.01.2009.

Tablo SS12- 4/a Kapsamındaki İşyeri, Zorunlu Sigortalı Sayıları ve Prime Esas Ortalama Günlük Kazançların Faaliyet Gruplarına Göre Dağılımı, Ocak-2009,http://www.sgk.gov.tr/wps/wcm/connect/af5704804d867d1ebb62bf8537b9e7e2/2009_02_sigortali.xls?MOD=AJPERES , erişim: 12.01.2009.

Tablo SS12- 4/a Kapsamındaki İşyeri, Zorunlu Sigortalı Sayıları ve Prime Esas Ortalama Günlük Kazançların Faaliyet Gruplarına Göre Dağılımı, Şubat-2009, http://www.sgk.gov.tr/wps/wcm/connect/42770d004dee8509b608fe15952494d5/2009_03_sigortali.xls?MOD=AJPERES, erişim: 12.01.2009.

Tablo SS12- 4/a Kapsamındaki İşyeri, Zorunlu Sigortalı Sayıları ve Prime Esas Ortalama Günlük Kazançların Faaliyet Gruplarına Göre Dağılımı, Mart-2009,http://www.sgk.gov.tr/wps/wcm/connect/886876004e4b69458e3d9fa2941a9d13/2009_04_sigortali.xls?MOD=AJPERES, erişim: 12.01.2009.

Tablo SS12- 4/a Kapsamındaki İşyeri, Zorunlu Sigortalı Sayıları ve Prime Esas Ortalama Günlük Kazançların Faaliyet Gruplarına Göre Dağılımı, Nisan-2009,http://www.sgk.gov.tr/wps/wcm/connect/6a57ba004eb286bfab91bfc82e850dfc/2009_05_sigortali.xls?MOD=AJPERES, erişim: 12.01.2009.

Tablo SS12- 4/a Kapsamındaki İşyeri, Zorunlu Sigortalı Sayıları ve Prime Esas Ortalama Günlük Kazançların Faaliyet Gruplarına Göre Dağılımı, Mayıs-2009, http://www.sgk.gov.tr/wps/wcm/connect/ba1af2004f189bf8ac25bf22801f22d5/2009_06_sigortali.xls?MOD=AJPERES , erişim: 12.01.2009.

Tablo SS12- 4/a Kapsamındaki İşyeri, Zorunlu Sigortalı Sayıları ve Prime Esas Ortalama Günlük Kazançların Faaliyet Gruplarına Göre Dağılımı, Haziran-2009,http://www.sgk.gov.tr/wps/wcm/connect/1f859c004f6ea2f983febb42ccb3d2a8/temmuz_2009_sigortali.xls?MOD=AJPERES , erişim: 12.01.2009.

Tablo SS12- 4/a Kapsamındaki İşyeri, Zorunlu Sigortalı Sayıları ve Prime Esas Ortalama Günlük Kazançların Faaliyet Gruplarına Göre Dağılımı, Temmuz-2009,http://www.sgk.gov.tr/wps/wcm/connect/987048804fe85d618b6beffa4f57427e/2009_08_sigortali.xls?MOD=AJPERES , erişim: 12.01.2009.

Tablo SS12- 4/a Kapsamındaki İşyeri, Zorunlu Sigortalı Sayıları ve Prime Esas Ortalama Günlük Kazançların Faaliyet Gruplarına Göre Dağılımı, Ağustos-2009,http://www.sgk.gov.tr/wps/wcm/connect/23552500404862b2a3d1e7c6f2fb2376/2009_09_sigortali.xls?MOD=AJPERES, erişim: 12.01.2009.

Tablo SS12- 4/a Kapsamındaki İşyeri, Zorunlu Sigortalı Sayıları ve Prime Esas Ortalama Günlük Kazançların Faaliyet Gruplarına Göre Dağılımı, Eylül-2009, http://www.sgk.gov.tr/wps/wcm/connect/ff41c480409e92b18aa29b9c23a179f3/2009_10_sigortali.xls?MOD=AJPERES,erişim: 12.01.2009.

Tablo SS12- 4/a Kapsamındaki İşyeri, Zorunlu Sigortalı Sayıları ve Prime Esas Ortalama Günlük Kazançların Faaliyet Gruplarına Göre Dağılımı, Ekim-2009, http://www.sgk.gov.tr/wps/wcm/connect/afe3718040f39d4dba6efe070e0a750a/2009_11_Sigortali.xls?MOD=AJPERES, erişim: 12.01.2009.

Tablo SS12- 4/a Kapsamındaki İşyeri, Zorunlu Sigortalı Sayıları ve Prime Esas Ortalama Günlük Kazançların Faaliyet Gruplarına Göre Dağılımı, Kasım-2009, http://www.sgk.gov.tr/wps/wcm/connect/3da83500415c5866b7dbbf21943ef22a/2009_12_sigortali.xls?MOD=AJPERES, erişim: 15.02.2010.

Tablo SS12- 4/a Kapsamındaki İşyeri, Zorunlu Sigortalı Sayıları ve Prime Esas Ortalama Günlük Kazançların Faaliyet Gruplarına Göre Dağılımı, Aralık-2009, http://www.sgk.gov.tr/wps/wcm/connect/e1e3060041afd9138306a78d6f306d3e/sigortali_2010_01.xls?MOD=AJPERES, erişim: 31.03.2010.

"Talanı Hiçbir Hükümet Durdurmadı", **Milliyet Gazetesi**, 28.11.2006, http://www.milliyet.com.tr/Guncel/HaberDetay.aspx?aType=HaberDetayArsiv&KategoriID=24&ArticleID=258293 , erişim: 25.01.2007.

TAV Özel Güvenlik Hizmetleri A.Ş. (TAV Güvenlik) Kurumsal Bilgiler, http://www.akfen.com.tr/ha_guvenlik.php, http://tavguvenlik.com/ erişim: 01.07.2009.

T. C. Başbakanlık Toplu Konut İdaresi Başkanlığı Tarihçesi, http://www.toki.gov.tr/page.asp?id=2, erişim: 10.06.2009.

Tepe Savunma ve Güvenlik Hizmetleri A.Ş. Kurumsal Bilgiler, http://www.tepesavunma.com.tr/kurumsal/tepe_guvenlik_kurumsal, erişim: 01.07.2009.

"The Code of Hammurabi", http://www.wsu.edu/~dee/MESO/CODE.HTM, erişim: 13.01.2008.

Toplum Destekli Polislik Sunumu, http://www.asayis.pol.tr/tdpyapilanma sunumu_dosyalar/frame.htm, erişim: 26.03.2008.

TÜİK 1980 Genel Nüfus Sayımı Sonuçları, http://tuikrapor.tuik.gov.tr/ reports/rwservlet?tukguvendb2=&ENVID=tukguvendb2Env&report=nfs80_il_ koy_sehir_cinsiyet.RDF&p_kod=1&p_kod=1&p_yil=1980&desformat=html, erişim: 18.08.2008.

TÜİK 1990 Genel Nüfus Sayımı Sonuçları, http://tuikrapor.tuik.gov.tr/reports/ rwservlet?nufus90db2=&ENVID=nufus90db2Env&report=nfs90_il_koy_sehir _cinsiyet.RDF&p_kod=1&p_kod=1&desfomat=pdf, erişim: 18.08.2008.

TÜİK 2000 Genel Nüfus Sayımı Sonuçları, http://tuikrapor.tuik.gov.tr/ reports/rwservlet?nufus2000db2=&ENVID=nufus2000db2Env&report=il_koy _sehir_cinsiyet.RDF&p_kod=1&p_kod=1&desformat=pdf, erişim: 18.08.2008.

TÜİK Haber Bülteni (2008), Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları, S: 9, 21.01.2008, http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=3894, erişim: 15.09.2009.

TÜİK Haber Bülteni (2009), Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları, S: 14, 26.01.2009, http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=3992, erişim: 15.09.2009.

TÜİK Haber Bülteni (2009), Hanehalkı İşgücü İstatistikleri, S: 38, 16.03.2009, http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=4014, erişim: 15.09.2009.

TÜİK Haber Bülteni (2010), Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları, S: 15, 25.01.2010, http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=6178, erişim: 30.01.2010.

TÜİK Haber Bülteni (2010), Hanehalkı İşgücü İstatistikleri, S: 35, 02.03.2010, http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=6198, erişim: 15.03.2010.

TÜİK Haber Bülteni (2010), Hanehalkı İşgücü İstatistikleri, S: 45, 15.03.2010, http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=6208, erişim: 10.03.2010.

Türkiye'de Seçimler-3 Kasım 2002 Seçimleri, http://www.belgenet.com/secim/3kasim.html, erişim: 07.08.2007.

Türkiye'nin Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı, (2001) http://www.tcmb.gov.tr/yeni/duyuru/eko_program/program.pdf, erişim: 24.05.2008.

Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Özel Güvenlik ve Koruma Programı, http://sbmyo.uludag.edu.tr/ozguv.html, erişim: 14.09.2009.

Ulusu Hükümeti Programı, (20.09.1980-13.12.1983), http://www.tbmm.gov.tr/hukumetler/HP44.htm, erişim: 12.02.2009.

"United Nations Surveys on Crime Trends and the Operations of Criminal Justice Systems, Total Recorded Crime Per 100,000 Population (preliminary as of 29 Sept. 2000)", http://www.uncjin.org/Statistics/WCTS/trc000927.pdf, erişim: 23.03.2009.

United States Government Accountability Office, (2005), "REBUILDING IRAQ: Actions Needed to Improve Use of Private Security Providers", http://www.gao.gov/new.items/d05737.pdf, erişim: 29.03.2009.

Ücretsiz Ders Kitabı Projesi, İstatistiki Bilgi, http://yayim.meb.gov.tr/istatistik.html, erişim: 15.01.2010.

Ücretsiz Ders Kitabı Projesi, http://yayim.meb.gov.tr/ucretsizkitap.html, erişim: 15.01.2010.

"Üniformalı Zorbalar, Kartal Devlet Hastanesi'nde Kendi 'Kurallarını' Koydu", 28.11.2007, http://www.ozefeguvenlik.com.tr/announcements.asp, erişim: 24.02.2008.

Yargı Reformu Stratejisi (2009), Türkiye Cumhuriyeti Adalet Bakanlığı, http://www.sgb.adalet.gov.tr/yrs/Yargi%20Reformu%20Stratejisi.pdf, erişim: 12.11.2009.

Yoksulluk -Ekonomi ve Toplum Serisi Raporları- (2008), Ankara, CHP Bilim Yönetim Kültür Platformu.

1. Ulusal Özel Güvenlik Hizmetleri Sempozyumu Bildiriler Kitabı, (2004) Kocaeli, Kocaeli Üniversitesi.

1986-2010 Arası Özelleştirme Uygulamaları, Özelleştirme İdaresi Başkanlığı, http://www.oib.gov.tr/program/uygulamalar.htm, erişim: 01.01.2010.

2. Ulusal Özel Güvenlik Sempozyumu Bildiriler Kitabı, (2005) Kocaeli, Kocaeli Üniversitesi.

"2 Polis ve Bir İnfaz Memuruna Çete Gözaltısı", 01.11.2008, http://www.nethabercilik.com/haber/2-polis-ve-bir-infaz-memuruna-cete gozaltisi.htm, erişim: 12.12.2009.

22 Nisan 2010 İtibariyle Polis Bölgesi Faaliyet İzni Almış Özel Güvenlik Kurumlarının Listesi, http://www.ozelguvenlik.pol.tr/teskilatlistekurum.asp, erişim: 03.05.2010.

22 Temmuz 2007 Seçim Sonuçları, http://www.turkiyesecimleri.com/secim-sonuclari.php, erişim: 12.08.2007.

27 Nisan 2010 İtibariyle 5188 Sayılı Özel Güvenlik Hizmetleri Kanunu Çerçevesinde Yürütülen Faaliyetler İle İlgili İstatistik Tablosu, http://www.ozelguvenlik.pol.tr/teskilatistatistik.asp, erişim: 03.05.2010.

2006 Yılı Genel Bütçeli İdarelerin Aylık Harcama, Ödenek ve Başlangıç Ödenekleri Tablosu, http://muhasebat.gov.tr/mbulten/T4-1-15.xls, erişim: 25.07.2008.

"2006 Yılı 3. Çeyrek Sonuçlarına Göre Koç Holding Net Esas Faaliyet Kârını %165 Artırdı", Koç Holding Basın Bülteni, 02.12.2006, http://www.koc.com.tr/tr-tr/Basin_Merkezi/BasinBultenleri/Documents/02.12.2006.doc, erişim: 06.07.2008.

2006 Yılı Emniyet Genel Müdürlüğü Faaliyet Raporu, www.bumko.gov.tr/PEB/Genel/dg.ashx?DIL=1&BELGEANAH...I..., erişim: 30.07.2008.

2007 Yılı Genel Bütçeli İdarelerin Aylık Harcama, Ödenek ve Başlangıç Ödenekleri Tablosu, http://muhasebat.gov.tr/mbulten/T4-1-16.xls, erişim: 25.07.2008.

2007 Yılı Emniyet Genel Müdürlüğü Faaliyet Raporu, http://www.egm.gov.tr/duyurular.asp, erişim: 30.07.2008

"2007 Bütçesi 204.9 Milyar YTL", **Radikal Gazetesi**, 18.20.2006, http://www.radikal.com.tr/veriler/2006/10/18/buyuk.gif, erişim: 23.11.2009.

2008 Yılı Genel Bütçeli İdarelerin Aylık Harcama, Ödenek ve Başlangıç Ödenekleri Tablosu, http://muhasebat.gov.tr/mbulten/T4-1-18.xls, erişim: 25.07.2008.

2008 Yılı Genel Bütçeli İdarelerin Aylık Harcama, Ödenek ve Başlangıç Ödenekleri Tablosu, http://muhasebat.gov.tr/mbulten/T4-1-19.xls, erişim: 25.01.2010.

2008 Yılı Emniyet Genel Müdürlüğü Faaliyet Raporu, http://www.egm.gov.tr/Duyurular2009/Faaliyet_Raporu.pdf, erişim: 25.04.2009.

"2008'de 400 bin Aileye Daha Gıda Yardımı", Büyükşehir Ankara Bülteni, Y: 4, S: 166, 20-26 Şubat 2008, s: 5-6.

2009 Yılı Düzenleyici ve Denetleyici Kurumların Giderlerinin Ay İçi Gerçekleşmeleri ve Başlangıç Ödenekleri (Ekod4), http://www.muhasebat.gov.tr/mbulten/T12-4-13.xls, erişim: 20.01.2010.

2009 Yılı Özel Güvenlik Sınav Takvimi, http://www.ozelguvenlik.pol.tr/egitimtakvim.asp, erişim: 06.09.2009.

2009 Yılı Genel Bütçe Giderlerinin Ay İçi Gerçekleşmeleri ve Başlangıç Ödenekleri (Ekod4), http://www.muhasebat.gov.tr/mbulten/T12-2-13.xls, erişim: 20.01.2010.

2009 Yılı Özel Bütçe Giderlerinin Ay İçi Gerçekleşmeleri ve Başlangıç Ödenekleri (Ekod4), http://www.muhasebat.gov.tr/mbulten/T12-3-13.xls, erişim: 20.01.2010.

2010 Yılı Özel Güvenlik Sınav Takvimi, http://www.ozelguvenlik.pol.tr/egitimtakvim.asp, erişim: 15.01.2010.

"2500 Güvenlikçi: İmdat Perişanız", http://www.togf.org.tr/haberdetay.asp?ID=32, erişim: 01.12.2008.

"31.12.2009 Tarihi İtibariyle Türkiye'de Faaliyette Bulunan Yabancı Sermayeli Firmalar Listesi", Hazine Müsteşarlığı, http://www.hazine.gov.tr/irj/go/km/docs/documents/Hazine%20Web/%c4%b0statistikler/Uluslararas%c4%b1%20Do%c4%9frudan%20Yat%c4%b1r%c4%b1m%20%c4%b0statistikleri/Di%c4%9fer/F%c4%b0RMA_L%c4%b0STES%c4%b0_160609.xls, erişim: 04.04.2010.

4. Yasama Yılı Genel Tutanakları, http://www.tbmm.gov.tr/tutanak/donem23/tutanak4.htm, erişim: 13.05.2010.

"9 Yaşındaki Çocuğa Markette İşkence İddiası", **CNN Türk İnternet Sitesi**, 11.10.2009, http://www.cnnturk.com/2009/turkey/10/11/9.yasindaki.cocuga.markette.iskence.iddiasi/547181.0/index.html, erişim: 13.10.2009.

"900 Şirketin 300 Bin Kişilik 'Özel Güvenlik Ordusu' Var", **Hürriyet Gazetesi**, 03.08.2009.

Anayasalar, Kanunlar ve Kanun Tasarıları

10.03.1983 tarihli ve 2803 sayılı Jandarma Teşkilat Görev ve Yetkileri Kanunu (12.03.1983 tarihli ve 17985 sayılı Resmi Gazete), http://www.jandarma.tsk.tr/kriminal/turkish%20internet/anasayfa/hukuki_dosyalar/2803%20sayili%20kanun.doc, erişim: 02.07.2009.

1982 Anayasası (Kurucu Meclis Tarafından Kabul Olunan ve 24.09.1982 Tarihli, 2707 Numaralı Kanuna Göre Halkoyuna Sunulacak Olan Metin), http://yenianayasa.net/belgeler/1982anayasasi_ilkmetin.htm, erişim: 12.10.2009.

1982 Anayasası, http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/1113.html, erişim: 09.04.2007.

18.02.1981 tarihli ve 202 sayılı Bazı Kurum ve Kuruluşların Korunması ve Güvenliklerinin Sağlanması Hakkında Kanun Tasarısı ve İçişleri Komisyonu Raporu (1/147).

22.07.1981 tarihli ve 2495 sayılı Bazı Kurum ve Kuruluşların Korunması ve Güvenliklerinin Sağlanması Hakkında Kanun, (24.07.1981 tarihli ve 17410 sayılı Resmi Gazete).

22.07.1981 tarihli ve 2495 sayılı Bazı Kurum ve Kuruluşların Korunması ve Güvenliklerinin Sağlanması Hakkında Kanun, 14.07.1992 tarihli ve 3832 sayılı Yasa ve 18.04.1995 tarihli ve 4102 sayılı Yasa ile değişik hâli, http://www.alomaliye.com/2495_sayili_kanun.htm, erişim: 07.05.2008.

14.07.1965 tarihli ve 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu (23.07.1965 tarihli ve 12056 sayılı Resmi Gazete), 1988, İstanbul, Yaylım.

04.06.1937 tarihli ve 3201 sayılı Emniyet Teşkilatı Kanunu'nun (12.06.1937 tarih ve 3629 sayılı Resmi Gazete) 15.6.1938 tarihli ve 3452 sayılı Yasa ile değişik hâli, http://www.hukuki.net/kanun/3201.13.text.asp, erişim: 06.05.2008.

Emniyet Teşkilat Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Tasarısı http://www2.tbmm.gov.tr/d22/1/1-0971.pdf, erişim: 29.03.2008.

04.07.1934 tarihli ve 2559 sayılı Polis Vazife ve Selahiyet Kanunu (14.07.1934 tarihli ve 2751 sayılı Resmi Gazete), http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/569.html, erişim: 06.05.2008.

04.12.2004 tarihli ve 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu (17.12.2004 tarihli ve 25673 sayılı Resmi Gazete), http://www.ceza-bb.adalet.gov.tr/mevzuat/5271.htm , erişim: 15.10.2008.

22.11.2001 tarihli ve 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu, http://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k4721.html , erişim: 15.10.2008.

22.04.1926 tarihli ve 818 sayılı Borçlar Kanunu (29.04.1926 tarihli ve 359 sayılı Resmi Gazete), (01.07.2005 tarihli ve 5070 sayılı Yasa ile değişik), http://www.hukuki.net/hukuk/index.php?article=53 , erişim: 15.10.2008.

26.09.2004 tarihli ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu, http://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k5237.html , erişim: 15.10.2008.

10.02.2004 tarihli "Bazı Kurum ve Kuruluşların Korunması ve Güvenliklerinin Sağlanması Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı" Hakkında İçişleri Komisyonu Raporu, http://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem22/yil01/ss467m.htm , erişim: 10.11.2005.

10.06.2004 tarihli ve 5188 sayılı Özel Güvenlik Hizmetlerine Dair Kanun, (26.06.2004 tarihli ve 25504 sayılı Resmi Gazete, Genel Gerekçe ve Komisyon Raporları İle Birlikte), rega:// eskiler/2004/06/20040626.htm, erişim: 10.11.2005.

10.06.2004 tarihli ve 5188 sayılı Özel Güvenlik Hizmetlerine Dair Kanun, (21.04.2005 tarihli ve 5335 sayılı Yasa ve 23.01.2008 tarihli ve 5728 sayılı

Yasa ile değişik haliyle), http://ozelguvenlik.pol.tr/mevzuatframe.asp?kanun=5188, erişim: 20.04.2008.

5188 sayılı Özel Güvenlik Hizmetlerine Dair Kanunun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik, (07.10.2004 tarihli ve 25606 sayılı Resmi Gazete), rega:// eskiler/2004/10/20041007.htm, erişim: 19.12.2006.

5188 sayılı Özel Güvenlik Hizmetlerine Dair Kanunun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik-Ekler, Ek-11, http://ozelguvenlik.pol.tr/images/5188YonetmelikEk.pdf, erişim: 29.10.2008.

5188 sayılı Özel Güvenlik Hizmetlerine Dair Kanunun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik (Değişik, 26.09.2009), http://www.ozelguvenlik.pol.tr/images/5188Yonetmelik.pdf, erişim: 09.11.2009.

5149 sayılı Spor Müsabakalarında Şiddet ve Düzensizliğin Önlenmesine Dair Kanun, (07.05.2004 tarihli ve 25455 sayılı Resmi Gazete), http://www.hukuki.net/kanun/5149.15.text.asp, erişim: 19.04.2008.

5340 sayılı Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, (05.05.2005 tarihli ve 25806 sayılı Resmi Gazete), http://rega.basbakanlik.gov.tr/main.aspx?home=http://rega.basbakanlik.gov.tr/eskiler/2005/05/20050505.htm&main=http://rega.basbakanlik.gov.tr/eskiler/2005/05/20050505.htm, erişim: 27.04.2008.

29.06.1956 tarihli ve 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu (09.07.1956 tarih ve 9353 sayılı Resmi Gazete), http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/997.html, erişim: 17.04.2008.

French Constitution of 1793, http://chnm.gmu.edu/revolution/d/430/, erişim: 08.09.2009.

07.05.2010 tarihli ve 5982 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun (13.05.2010 tarih ve 27580 sayılı Resmi Gazete).

Bilgi Edinme Başvurularına Verilen Yanıtlar

Jandarma Genel Komutanlığı Tarafından 01.01.2009 Tarihli Bilgi Edinme Başvurusuna Verilen 15.01.2009 Tarihli Yanıt.

EGM Özel Güvenlik Kurumları Şube Müdürlüğü Tarafından 07.07.2008 Tarihli Bilgi Edinme Başvurusuna Verilen 25.07.2008 Tarihli Yanıt.

Maliye Bakanlığı Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü Kadrolar Dairesi (BUMKO) Tarafından 18.05.2009 Tarihli Bilgi Edinme Başvurusu'na Verilen 22.05.2009 Tarihli Yanıt.

Görüşmeler

Ataması Yapılmayan Öğretmenler Platformu Yetkilileri İle Yapılan Görüşme, 25.03.2009.

Emniyet Genel Müdürlüğü Özel Güvenlik Daire Başkanlığı Yetkilileri İle Yapılan Görüşme, 07.07.2008.

Maliye Bakanlığı Kadrolar Dairesi Yetkileri İle Yapılan Görüşme, 02.04.2009.

Haspolat, Evren, Türkiye'de Neoliberal Devlet Anlayışı Bağlamında Devlet-Güvenlik İlişkisinin Değişen İçeriği ve Özel Güvenlik Olgusu, Doktora Tezi, Tez Danışmanı Doç. Dr. Filiz Çulha Zabcı, 483s.

ÖZET

Türkiye'de Neoliberal Devlet Anlayışı Bağlamında Devlet-Güvenlik İlişkisinin Değişen İçeriği ve Özel Güvenlik Olgusu

Güvenlik, kapitalist devlet tarafından bir yönetim tekniği olarak kullanılmaktadır. Dolayısıyla güvenlik, aynı zamanda zapt etmeye de denk düşer. Toplumu güvenlik/zapt etme aygıtları dolayımıyla yöneten kapitalist devlet, birikim rejimlerinin değişimine paralel olarak farklı toplumsal polislik pratikleri geliştirmiştir. Bu farklılıklar şu şekilde formüle edilebilir: Serbest piyasacılık-liberal devlet-polis; müdahalecilik-müdahaleci devlet-polis+sosyal güvenlik; neoliberal birikim-otoriter devletçilik-polis+gerileyen sosyal güvenlik+özel güvenlik.

Özel güvenlik, neoliberal dönemde özel alandan yükselmekle birlikte devletin hegemonyasına iç düşmanlardan yönelebilecek tehlikeleri engellediği ve artan baskıcı karakterini bütünlediği oranda devletin bu döneme özgü ikincil baskı aygıtı olarak işlemektedir. Dolayısıyla özel güvenliğin yükselişi ile birlikte devletle

sermaye ve devletle bağımlı sınıflar arasındaki ilişkilerin genel çerçevesi hegemonyadan çok tahakküme dönüşmüştür.

Neoliberal birikim rejiminin yükselişinin ve kapitalist devletin 70'lerin sonlarında Nicos Poulantzas'ın tespit ettiği biçimde daha otoriter bir biçime evrilmesinin sonucunda, özel güvenliğin Türkiye tarihinde birincisi 1981'de, ikincisi de 2001 finansal krizini izleyen süreçte 2004'te iki önemli dönüm noktası söz konusu olmuştur. Neoliberal dönemde özel güvenlik, devlet/toplum ilişkilerini hem baskı hem de rıza unsuru bağlamında devletle egemen sınıflar lehine pekiştiren bir alan olarak doğmuştur. Böylece yoksulların ve bir bütün olarak toplumun gözetim ve denetimini gerçekleştirerek devletin zapt etme kapasitesini arttırmış ve neoliberal birikim evresinde devletin esnekliğini arttırarak onu güçlendirmiştir.

ANAHTAR SÖZCÜKLER

1- Özel güvenlik
2- Neoliberalizm
3- Otoriter devletçilik
4- Güvenlik/zapt etme diyalektiği
5- Toplumsal polislik

Haspolat, Evren, Changing Content of State-Security Relations in Turkey in the Context of Neoliberal State and the Private Security Phenomena, Doctorate Thesis, Thesis Advisor Doç. Dr. Filiz Çulha Zabcı, 483pp.

ABSTRACT

Changing Content of State-Security Relations in Turkey in the Context of Neoliberal State and the Private Security Phenomena

Security has been used as an administration technique by the state. For this reason, the concept of security is also related to the policing practices. The capitalist state which governs the society through the means of security/policing apparatuses has developed different types of social policing practices in line with the transformation of the accumulation regimes. These differences can be formulated in the following way: Free market-liberal state-police; interventionism-interventionist state-police+ social security; neoliberal accumulation regime-authoritarian statism-police+social security in retreat+private security.

Although private security emerges from the private sphere in the neoliberal phase, it also functions as the secondary coercive apparatuses of the state as far as it obscures the challenges coming from the internal enemies to the state hegemony and complements the increasing coercive character of the state. Accordingly, with the

rise of private security, the general framework of the relations between the state and capital and between the state and oppressed classes has been transformed more into domination than hegemony.

With the rise of neoliberal accumulation regime and the transformation of the capitalist state to a more authoritarian form in the way Nicos Poulantzas observed in late 70s, private security sector has had two important turning points in Turkish history, first in 1981 and secondly in 2004 following the 2001 financial crises. During the neoliberal age, private security has emerged as a sphere reinforcing both the coercion and the consent side of the state/society relations in favor of state and ruling classes. Hence, by controlling the society in general and in particular the oppressed classes, it reinforced the state capacity of policing and strengthened the state flexibility in the age of neoliberal accumulation.

KEY WORDS

1- Private Security
2- Neoliberalism
3- Authoritarian Statism
4- Security/policing dialectics
5- Social policing